КАТЕХИЗИС КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ

Катехизм Католицької Церкви

Видання Катехизму Католицької Церкви українською мовою

Видання Катехизму Католицької Церкви є важливою подією в духовному та культурному житті кожної країни. Особливе значення воно має для України - молодої держави, але древнього народу.

У духовному плані Катехизм дає змогу краще пізнати християнське таїнство і, отже, оживити віру Божого Народу. Катехизм, або компендіум католицького вчення, представляє правильно, органічно й систематизовано основні положення Святого Письма, Традиції та Вчительського уряду Церкви. Разом з тим він звернений до сучасної людини і несе їй проміння Одкровення, щоб освітити проблеми сьогодення і протистояти викликам нашого часу, різноманітним і часто не знаним раніше.

Вихід у світ Катехизму є також подією великого культурного значення. Відтепер українці зможуть рідного мовою читати виклад католицького вчення про віру та мораль. Українська мова входить до складу мов, якими опубліковано Катехизм. Переклад подібного тексту дуже вибагливий. Він є доказом можливостей богословської та філософської виразності мови. Крім того, переклад Катехизму передбачає розвиток теологічної лексики, що є невід'ємною частиною національної мови, а отже, сприяє формуванню та збагаченню мови народу та його культури.

Божественне Провидіння розпорядилося так, що поява української версії Катехизму відбулася в особливий момент світової та національної історії. Катехизм подаровано читачам на початку третього тисячоліття християнства. Християнське коріння українців сягає першого тисячоліття. Насамперед ідеться про всенародне хрещення у 988 році з ініціативи Святого Князя Володимира, коли ще Церква Ісуса Христа була єдиною. Українська земля, проте, пізнала Добру Новину ще раніше, майже на початку християнства, як про це свідчать, серед іншого, численні документи, археологічні знахідки і церковна традиція. Католикам, надзвичайно приємно згадати, що Крим зберігає мощі двох Пап мучеників, шанованих як Католицькою, так і Православною Церквами. Мова йде про Святого Климента Римського (88-97 рр.) та про Святого Мартина I (649-655 рр.).

Упродовж другого тисячоліття християнство надалі поширювалося й міцніло на українських теренах, незважаючи на численні, часто болючі, мінливості своєї історичної та релігійної долі. Найважчим був розкол християнства на дві частини: католицьку та православну. Було зроблено багато спроб об'єднання в єдину Церкву, яку бажав Господь наш Ісус Христос, та, на жаль, ці спроби мали лише часткові висліди.

Єднання між християнами, не досягнуте в другому тисячолітті, залишається нагальним завданням тисячоліття третього. Воно постає перед усіма учнями Ісуса Христа, але насамперед перед католиками та православними, що зберегли недоторканою скарбницю віри, святі таїнства, апостольське передання, поклоніння святим, передусім

Преблагословенній Діві Марії. У процесі зближення велику роль відіграватиме цей Катехизм. Він допоможе християнам православної традиції відкрити для себе величезне багатство спільного з католиками надбання. Католикам він покаже численні східні джерела спільної віри і, зокрема, вагомий внесок Отців Церкви, східних богословів і святих у формування християнської доктрини. Таким чином, можна сподіватися, зникнуть численні упередження, що віками стояли між одними і другими.

Але в першу чергу Катехизм звернений до членів Католицької Церкви: до єпископів, священиків, монахів, монахинь, віруючих, до всіх членів Божого Народу. Для всіх він е скарбом правильного надійного вчення, до якого можна звернутися в усякий момент. Катехизм дозволить краще пізнати вчення Другого Ватиканського Вселенського Собору (1962-1965), основні доктринальні й душпастирські напрямки якого він представляє. Це важливо насамперед для тих країн, де документи Собору не могли розповсюджуватися через те, що громадяни там були позбавлені релігійної свободи, а часто навіть ставали жертвами релігійних переслідувань. Катехизм Католицької Церкви послужить також дороговказом для опрацювання інших катехизмів, пристосованих до місцевих умов, духовних традицій, обрядів, віку тих, кому вони призначатимуться. В єднанні зі своїми єпископами це завдання виконуватимуть катехитичні центри Католицької Церкви як східної (греко-католицької), так і західної (латинської) традицій.

Україна готується прийняти з 23 до 27 червня Святішого Отця Івана-Павла II, видимого Главу Католицької Церкви. Видання Катехизму практично збігається з цією важливою подією національної та церковної історії. Єпископ Рима вручить Катехизм католикам, які приймуть його як один із плодів Апостольської Подорожі Вселенського Архієрея. Нехай цей збіг принесе щедрі благодаті, зокрема оновлення Католицької Церкви в Україні, яка складається з віруючих східних обрядів (греко-католицького й вірменського) та латинського обряду. Це оновлення, бажане Другим Ватиканським Собором, особливо нагальне на початку третього тисячоліття християнства, яке збіглося з 10-ою річницею як Незалежності України, так і перебудови церковного життя, уможливленої падінням комуністичного режиму, коли Україна, незалежна й суверенна, стала на шлях демократії, у повазі до релігійної свободи.

Доручаю поширення та вивчення Катехизму Католицької Церкви заступництву Пресвятої Діви Марії, Матері Церкви, з побажанням, щоб читання цього твору принесло рясні плоди на благо не лише католикам і християнам, але загалом усім людям доброї волі, які, осяяні Святим Духом, завдяки Катехизму відкриють для себе, що Ісус Христос є - «Путь, Істина і Життя» - (Ів. 14,6) для них, для їхніх сімей, для України і для всього світу.

Київ, 22 квітня 2001 року

+ Микола Етерович
Апостольський Нунцій

ВСТУП

АПОСТОЛЬСЬКА КОНСТИТУЦІЯ

Fidei depositum,

опублікована з нагоди видання
Катехизму Католицької Церкви,
укладеного після Другого Ватиканського
Вселенського Собору

Іван-Павло, Єпископ,
Слуга Слуг Божих,
на вічну пам'ять

Вельмишановним братам Кардиналам, Патріархам,
Архиєпископам, Єпископам, Пресвітерам, Дияконам
і всьому Народові Божому

Вступ

БЕРЕГТИ СПАДЩИНУ ВІРИ - такою є місія, яку Господь доручив Своїй Церкві і яку Церква виконує у всі часи. Другий Ватиканський Вселенський Собор, розпочатий тридцять років тому моїм попередником, блаженної пам'яті Папою Іваном XXIII, мав намір і бажання висвітлити апостольську і пастирську місію Церкви, щоб сяйво євангельської правди спонукало всіх людей до шукання і сприйняття любові Христа, яка перевищує будь-яке розуміння (пор. Еф. 3,19).

Основним завданням, яке Папа Іван XXIII визначив для Собору, було краще зберегти і краще представити дорогоцінну спадщину християнського вчення, щоб воно стало більш доступним для тих, хто вірить у Христа, і для всіх людей доброї волі. Для цього Собор повинен був починати не з осуду помилок епохи, а з того, щоб зрозуміліше розкрити силу і красу віровчення. «Тож, осяяна світлом цього Собору, - говорив Папа, - Церква [...] примножить, як я сподіваюсь, духовне багатство і, наповнюючись новою енергією, без остраху дивитиметься в майбутнє. [...] Наш обов'язок - присвятити себе роботі, якої вимагає наша епоха, радісно, без боязні, продовжуючи йти тією дорогою, якою Церква йде майже двадцять століть» (Іван XXIII, Промова на відкритті II Ватиканського Вселенського Собору 11 жовтня 1962 р.: AAS 54 (1962), p.788-791).

З Божою допомогою упродовж чотирьох років роботи Отці Собору змогли створити значний комплекс доктринальних викладів та пастирських вказівок, які вони представили всій Церкві. Пастирі та вірні знаходять у них настанови для «оновлення мислення, діяльності, звичаїв і моральної сили, радості та надії - оновлення, яке було метою Собору» (Павло VI, Промова на закритті II Ватиканського Вселенського Собору 8 грудня 1965 р.: AAS 58 (1966), p.7-8.).

Після свого завершення Собор не переставав бути джерелом натхнення для життя Церкви. У

1985р. я міг твердити, що «для мене, що мав особливу честь брати у роботі Собору активну участь, Другий Ватиканський Собор завжди [...] — і особливо в роки мого понтифікату - був орієнтиром для всієї моєї пастирської діяльності, для свідомого прагнення перекласти його вказівки мовою конкретного і правильного застосування на рівні кожної помісної Церкви і цілої Церкви. Необхідно повсякчас повертатися до цього джерела» (Іван-Павло II, Привітальна промова 25 січня 1985р.: L'Osservatore Romano («Рим. вісник»), 27 січня 1985р.).

У такому дусі 25 січня 1985р. з нагоди двадцятої річниці закінчення Собору я скликав Надзвичайну Асамблею Синоду Єпископів, метою якого було відзначити духовні плоди та дари II Ватиканського Собору і поглибити його вчення, щоб його можна було краще проголошувати вірним і розширювати його пізнання і застосування.

З цієї нагоди Отці Синоду заявили: «Багато висловили побажання, щоб був укладений катехизм або стислий виклад усього католицького вчення з питань віри, а також моралі, який був би базовим текстом для катехизмів і стислих викладів, що будуть укладатися в різних країнах. Виклад учення повинен бути біблійним та літургійним і виражати здорову доктрину із застосуванням до життя сучасних християн» (Резолюція Надзвичайного Синоду Єпископів, Заключна доповідь 7 грудня 1985, II, B, a, №4: Enchiridion Vaticanum, vol.9, p.1758, №1797.). Після закінчення Синоду я вирішив здійснити це бажання, правильно розуміючи, що воно «відповідає справжнім потребам Вселенської Церкви, як і окремих Церков» (Іван-Павло II, Промова на закритті Надзвичайного Синоду 7 грудня 1985 р., № 6: AAS 78 (1986), p.435.).

Як не дякувати Богові всім серцем за те, що ми можемо сьогодні подати цілій Церкві працю, яка має назву «Катехизм Католицької Церкви» і є «взірцевим текстом» оновленої катехизації з живих джерел віри!

Після літургійного оновлення, а також укладення нового Кодексу канонічного права Латинської Церкви та Кодексу канонів Східних Церков цей Катехизм зробить досить значний внесок у ту справу оновлення усього церковного життя, якого прагнув і яке розпочав II Ватиканський Собор.

Катехизм Католицької Церкви - плід дуже широкої співпраці: він готувався упродовж шести років наполегливої праці, з великим запалом, у дусі особливої уваги до різних думок.

У 1986 р. я доручив Комісії з дванадцятьох кардиналів і єпископів на чолі з Кардиналом Йозефом Рацінґером підготувати проект катехизму, про який просили Отці Синоду. Роботі Комісії допомагав Редакційний Комітет у складі сімох єпархіальних єпископів, фахівців з богослов'я та катехизації.

Комісія, в обов'язки якої входило керувати працею та контролювати її розвиток, уважно стежила за всіма етапами підготовки дев'ятьох наступних редакцій тексту. Редакційний Комітет виконував завдання написання тексту, внесення до нього запропонованих Комісією змін та розгляду зауважень численних богословів, екзегетів, катехитів і передусім єпископів усього світу з метою вдосконалення тексту. Комітет став місцем плідних дискусій з різних питань; текст Катехизму, таким чином, розширювався і збагачувався, а також набував характеру цілісності й однорідності.

Проект став предметом різнобічних консультацій усіх католицьких єпископів, їх Єпископських Конференцій і Синодів, богословських та катехитичних інститутів. Загалом проект був прихильно прийнятий Єпископатом. Слушно можна сказати, що цей Катехизм є плодом співпраці всього Єпископату Католицької Церкви, який, великодушно

прислухавшись до мого прохання, забажав узяти на себе частину відповідальності в почині, що безпосередньо стосується життя Церкви. Така відповідь викликає в мені глибоке почуття радості, бо злиття стількох голосів дозволило нам справді почути те, що можна назвати «симфонією віри». Метод створення Катехизму став таким чином віддзеркаленням колегіальної природи Єпископату, свідченням католицькості Церкви.
Катехизм повинен правильно і впорядковано подавати виклад Святого Письма, живої Церковної Традиції та автентичного Вчительства, а також спадщини Отців, Учителів і святих мужів і жінок Церкви, щоб сприяти кращому пізнанню християнського таїнства й оживити віру Божого Народу. Слід брати до уваги ті тлумачення доктрини, які Святий Дух упродовж віків підказував Церкві. Крім того, Катехизм повинен пояснювати у світлі віри ті ситуації і проблеми, які не виникали в минулому.
Тому новий Катехизм міститиме в собі і нове і старе (пор. Мт. 13,52), оскільки віра завжди залишається тією самою; і в той же час вона є джерелом завжди нового світла.
Щоб виконати цю подвійну вимогу, Катехизм Католицької Церкви, з одного боку, переймає «старий», традиційний порядок, уже застосований у Катехизмі св. Пія V, з поділом змісту на чотири частини: Символ віри (Credo); святе Богослужіння зі святими таїнствами на першому плані; принцип християнського способу життя, що викладений на підставі декалогу; і, нарешті, християнська молитва. Але водночас цей зміст зчаста викладається «по-новому», щоб відповісти на питання, які виникають у нашу епоху.
Усі чотири частини пов'язані між собою: християнське таїнство є предметом віри (Перша Частина); воно здійснюється і передається в літургії (Друга Частина); воно присутнє, щоб просвічувати і зміцнювати дітей Божих в їх справах (Третя Частина); воно стає основою нашої молитви, найвищим висловом якої є «Отче наш», і є предметом нашого прохання, нашої хвали та нашого заступництва за інших (Четверта Частина).
Сама літургія є молитвою: сповідування віри займає належне місце у здійсненні богослужіння. Благодать, плід таїнств, є незмінною умовою християнського способу життя, подібно до того, як участь у літургії Церкви вимагає віри. Якщо віра не виявляється у ділах, вона мертва (пор. Як. 2,14-26) і не може принести плодів життя вічного. - Читаючи Катехизм Католицької Церкви, можна збагнути подиву гідну єдність Божого таїнства і Божого задуму спасіння, а також центральне місце Ісуса Христа, Сина Божого Єдинородного, післаного Отцем, що став людиною у лоні Пресвятої Діви Марії через Святого Духа, щоб бути нашим Спасителем. Христос, Який помер і воскрес, завжди присутній у Своїй Церкві, особливо у таїнствах. Він — джерело віри, взірець християнської поведінки, Учитель нашої молитви.
Катехизм Католицької Церкви, який я затвердив 25 червня минулого року і який сьогодні силою своєї апостольської влади я наказую опублікувати, є викладом віри Церкви та католицького вчення, які доводяться або пояснюються Святим Письмом, Апостольською Традицією й Учительством Церкви. Я визнаю його як правильну норму викладання віри, як цінний і законний засіб, який служить церковній громаді. Нехай він послужить оновленню, до якого Святий Дух безперервно закликає Тіло Христове — Церкву Божу, яка здійснює мандрівку до незгасного світла Царства!
Затверджуючи Катехизм Католицької Церкви та видаючи розпорядження про його публікацію, Наступник Петра виконує своє служіння Святій Вселенській Церкві Й усім окремим Церквам, що перебувають у мирі й спільності з Апостольським Престолом у Римі: це служіння зміцнення й утвердження віри всіх учнів Господа Ісуса (пор, Лк. 22,32), а також

зміцнення зв'язків єдності в самій цій апостольській вірі.
Через те я прошу пастирів Церкви і вірних, щоб вони прийняли цей Катехизм у дусі єднання і старанно використовували його, виконуючи свою місію проголошення віри і закликаючи до життя, яке відповідає Євангелію. Катехизм дається їм для того, щоб він служив автентичним і правильним орієнтиром для викладання католицького вчення і, особливо, для укладання місцевих катехизмів. Він пропонується також усім вірним, які прагнуть глибше пізнати незбагненні багатства спасіння (пор. Еф. 3,8). Він покликаний також служити підтримкою для екуменічних зусиль, натхненних святим бажанням єдності усіх християн, докладно розкриваючи зміст католицького віровчення та його гармонійну пов'язаність. Врешті, Катехизм Католицької Церкви призначений для кожної людини, яка жадає дізнатися від нас підстави нашої надії (пор. 1 Пт. 3,15) і прагне пізнати віру Католицької Церкви.
Цей Катехизм не призначений для того, щоб замінити різні місцеві катехизми, належно затверджені церковною владою, єпархіальними єпископами та Єпископськими Конференціями, особливо якщо вони отримали схвалення Апостольського Престолу. Він покликаний сприяти створенню нових місцевих Катехизмів, які враховуватимуть різноманітні ситуації і культури, але які турботливо зберігатимуть єдність віри і вірність католицькому вченню.
Закінчуючи цю Конституцію, якою я представляю Катехизм Католицької Церкви, я прошу Пресвяту Діву Марію, Матір Воплоченого Слова і Матір Церкви, щоб у цю епоху, коли Церква покликана до нового зусилля євангелізації, Вона своїм могутнім заступництвом підтримала катехитичну працю усієї Церкви на всіх рівнях. Нехай світло правдивої віри визволить людство від незнання і рабства гріха і приведе до єдиної справжньої свободи (пор. їв. 8,32), тобто до свободи життя в Ісусі Христі під проводом Святого Духа тут, на землі, і в Царстві Небесному, де у повноті блаженства ми будемо споглядати Бога обличчям в обличчя (пор. 1 Кор. 13,12; 2 Кор. 5,6-8)!

Дано 11 жовтня 1992 року, у тридцяту річницю відкриття II Ватіканського Вселенського Собору, в чотирнадцятий рік мого понтифікату.

Іван-Павло II

ПРОЛОГ

«Отче, (...) вічне життя у тому, що вони спізнали Тебе, єдиного істинного Бога, і Тобою посланого - Ісуса Христа» (Ів. 17, 3). «Це добре й приємне в очах нашого Спаса Бога, Який хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до розуміння правди» (1 Тим. 2,3-4). «Бо й імені немає іншого під небом, що було дане людям, яким ми маємо спастися» (Ді. 4,12), крім імені ІСУСА.

I. Життя людини - знати й любити Бога

1 Бог, безконечно Досконалий і Щасливий Сам у Собі, задумом чистої доброти Своєї і вільною Своєю волею створив людину, щоб вона була причетною до Його щасливого життя. Саме тому в будь-який час і в будь-якому місці Він близький до людини. Він звертається до людини, допомагає їй шукати Його, пізнавати Його і любити Його всіма її силами. Він скликає усіх людей, розпорошених гріхом, до єдності Своєї родини -Церкви. Для цього послав Він Сина Свого як Відкупителя і Спасителя, коли настала повнота часу. У Ньому і через Нього Бог усиновляє людей у Святому Дусі, а отже - робить їх спадкоємцями Його щасливого життя.
2 Щоб закликати до цього, Христос послав по всьому світі апостолів, яких Він вибрав і наділив місією проповідувати Євангеліє: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28,19—20). Прийнявши цю місію, апостоли «пішли й проповідували всюди, а Господь допомагав їм та стверджував Слово чудесами, які його супроводили» (Мр. 16,20).
3 Тих, хто з Божою допомогою почув заклик Христа і добровільно відгукнувся на нього, любов до Христа спонукувала сповіщати всюди Добру Новину. Отриманий від апостолів скарб був віддано збережений їхніми наступниками. Усі віруючі в Христа покликані передавати його від покоління до покоління, проповідуючи віру, живучи нею у братерській спільності та святкуючи її в літургії та молитві (Ді. 2, 42.).

II. Передання віри – катехизація

4 З найдавніших часів катєхизацією стали називати сукупність зусиль Церкви у вихованні учнів, у допомозі людям вірити в те, що Христос є Сином Божим, щоб через віру вони мали життя в ім'я Його, щоб навчати і виховувати їх в цьому житті і розбудувати таким чином Тіло Христове (Пор. Іван-Павло П, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 1.).
5 «Катехизація - це виховання віри в дітей, молоді і дорослих, у якому міститься головним чином християнське віровчення, яке викладається зазвичай органічно й систематично, щоб уводити в усю повноту християнського життя» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 18.).
6 Катехизація пов'язана, хоч не ідентифікується з ними, з іншими елементами пастирської місії Церкви, які мають катехитичний аспект, готують до катехизації або випливають з неї: перше проголошення Євангелія, чи місіонерське проповідування для пробудження віри; пошук змісту віри; досвід християнського життя; здійснення святих таїнств; залучення до

церковної громади; апостольське та місіонерське свідчення (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. «Catechesi tradendae», I8.).
7 «Катехизація тісно пов'язана з усім життям Церкви. Не тільки географічне поширення Церкви та її кількісне збільшення, а також - ще більшою мірою - внутрішнє зростання Церкви, її відповідність Божому задумові залежить головним чином від неї» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 13.).
8 Часи церковного оновлення — це також Інтенсивні періоди для катехизації. Так, у велику епоху Отців Церкви ми бачимо святих єпископів, які присвячують їй значну частину свого служіння. Такими були св. Кирило Єрусалимський І св. Іван Золотоустий, св. Амвросій і св. Августин та багато Інших Отців, катехитичні твори яких залишаються для нас взірцями.
9 Катехитичне служіння черпає нову енергію в церковних Соборах. Тридентський Собор з цього огляду є прикладом, який треба особливо відзначити: у своїх декретах він надав пріоритет катехизації; він стоїть біля джерел Римського Катєхизму, дкий носить також і його ім'я і є визначним твором як стислий виклад християнського віровчення; Тридентський Собор сформував у Церкві знамениту систему катехизації; завдяки святим єпископам і богословам - таким, як св. Петро Канізій, св. Карло Борромео, св. Турібій Монгровейзькпй чи св. Роберт Беларміно - він призвів видання багатьох катехизмів.
10 Немає нічого дивного в тому, що в русі, викликаному Другим Ватиканським Собором, який Папа Павло VI вважав великим кате-хизмом сучасності, вчення Церкви знову привернуло до себе увагу. Про це свідчать «Загальний Катехитичний Директорій» (1971), сесії Синоду Єпископів, присвячені євангелізації (1974) і катехизації (1977), апостольські звернення, які їм відповідають, про проповідування Євангелія « Evangelii nuntiandi » (1975) і про передання Катєхизму « Catechesi tradendae » (1979). Надзвичайна сесія Синоду Єпископів 1985 року просила про «створення катехизму або стислого викладу всього католицького вчення з питань віри і моралі» (Синод Єпископів 1985р., Заключна доповідь II, B, 4.). Святіший Отець Іван-Павло II приєднався до цього побажання Синоду Єпископів, визнавши, що «це побажання повністю відповідає дійсній потребі Вселенської Церкви та окремих Церков» (Іван-Павло II, Промова 7 грудня 1985 р., 6.). Він ужив усіх необхідних заходів для реалізації цього побажання Отців Синоду.

III. Мета й адресати цього Катехизму

11 Цей Катехизм має на меті подати органічний і синтетичний виклад найважливішого й фундаментального змісту католицького віровчення - як у тому, що стосується віри, так і в тому, що стосується моралі, у світлі Другого Ватиканського Собору і всієї Церковної Традиції загалом. Його головними джерелами є Святе Письмо, Святі Отці, літургія та Учительське Служіння (Magisterium) Церкви. Він призначений служити «базовим текстом для катехизмів чи інших стислих викладів, які створюються у різних країнах» (Синод Єпископів 1985 р., Заключна доповідь II, B, 4.).
12 Цей Катехизм призначений головним чином для тих, хто відповідальний за катехизацію: насамперед — для єпископів як учителів віри і пастирів церковних. Він дається їм як знаряддя у здійсненні їх покликання навчати Народ Божий. Через єпископів він звернений до авторів катехизмів, до священиків і катехитів. Він може служити також корисним матеріалом для читання усім віруючим християнам.

IV. Структура цього Катехизму

13 План цього Катехизму надихнула велика традиція створення катехизмів, що будує катехизацію на чотирьох «стовпах»: на визнанні віри, отриманої при Хрещенні (Символ віри), таїнствах віри, житті у вірі (Заповіді), молитві віруючого (Отче наш).

Частина перша: Визнання віри

14 Ті, хто через віру і Хрещення належать Христові, повинні визнавати свою віру перед людьми (Пор. Мт. 10, 32; Рим. 10, 9.). Тому Катехизм викладає спочатку, у чому полягає Об'явлення, через яке Бог звертається до людини і віддає Себе їй, а також у чому полягає віра, якою людина відповідає Богові (перший розділ). Символ віри викладає коротко суть дарів, які приносить людям Бог як Творець усякого добра, Відкупитель і Освятитель, та розташовує їх навколо трьох «глав» нашого Хрещення - віри в Бога Єдиного: Отця Всемогутнього, Творця; Ісуса Христа, Його Сина, нашого Господа і Спасителя; Духа Святого, у Святій Церкві (другий розділ).

Частина друга: Таїнства віри

15 Друга частина Катехизму викладає, яким чином Боже спасіння, здійснене раз і назавжди Ісусом Христом і Святим Духом, стає присутнім у священних діях церковної літургії (перший розділ) і зокрема - в семи таїнствах (другий розділ).

Частина третя; Життя у вірі

16 Третя частина Катехизму вказує кінцеву мету людини, створеної на образ Божий: про блаженство й шляхи, що ведуть до нього: жити й діяти з відвертістю і свободою з допомогою Божого Закону та Божої благодаті (перший розділ); дотримуватись подвійної заповіді любові, вираженої в десятьох Божих заповідях (другий розділ).

Частина четверта: Молитва у житті з віри

17 Остання частина Катехизму розглядає зміст і важливість молитви в житті віруючих (перший розділ). Вона закінчується коротким поясненням семи прохань, які містяться у Молитві Господній (другий розділ). В них ми знаходимо сукупність благ, на які повинні мати надію і які наш Отець Небесний бажає дарувати нам.

V. Практичні вказівки для користування Катехизмом

18 Цей Катехизм задуманий як органічний виклад усієї католицької віри. Отже, треба читати його як єдине ціле. Численні покликання на полях (цифри, подані меншим шрифтом, які відсилають до інших параграфів, що розглядають ту саму тему) і тематичний показник у кінці книги дозволяють побачити кожну тему в безпосередньому зв'язку з усією сукупністю віри.

19 Часто тексти Святого Письма цитуються не буквально, а лише із вказівкою на них («пор.») у покликанні. Для глибшого розуміння цих місць слід звертатися до самих першоджерел. Ці біблійні покликання є робочим інструментом катехизації.
20 Застосування дрібного шрифту для деяких розділів означає, що вони мають історичний чи апологетичний характер або належать до категорії додаткових пояснень віровчення.
21 Набрані дрібним шрифтом (з отступами справа і зліва) цитати з патристичних, літургійних, агіографічних і віронавчальних джерел покликані збагатити виклад віровчення. Часто ці тексти вибрані безпосередньо з метою застосування в катехизації.
22 У кінці кожної тематичної одиниці низка коротких текстів передає стислими формулюваннями суть навчання. Ці виклади, які мають заголовок «Коротко», мають на меті запропонувати для місцевої катехизації синтетичні й легкі для запам 'ятовування формулювання.

VI. Необхідність адаптації

23 У цьому Катехизмі наголос робиться на викладі доктрини. Він прагне допомогти поглибленню знань про віру. Саме тому він спрямований на дозрівання віри, на її закорінення в житті і поширювання у свідченні (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 20-22; 25.).
24 З огляду на свою кінцеву мету цей Катехизм не намагається здійснити адаптацію викладу і катедитичних методів, які стають необхідними через відмінності в культурі, віці, ступені духовної зрілості, соціальних і церковних ситуацій тих, до кого звернена катехизація. Ці необхідні пристосування мають знаходити місце у відповідних катехизмах і ще більше - в діяльності тих, хто навчає вірних:
«Той, хто навчає, повинен «для всіх стати всім» (1 Кор. 9,22), щоб усіх привести до Христа. (...) Він жодним чином не повинен уявляти, що йому довірений один-єдиний тип людських душ, так що він усіх вірних може навчати і виховувати однаково у правдивій побожності - одним-єдиним і завжди однаковим методом! Він повинен ясно уявляти собі, кому потрібне молоко, а кому - більш міцна їжа, бо одні у Христі - як новонароджені, інші - як підлітки, і, нарешті, деякі - ніби в повному володінні всіма своїми можливостями. (...) Ті, хто покликаний до служіння проповіді, повинні в навчанні таїнств віри і моральних правил співвідносити свої слова з духом та інтелектом своїх слухачів» (Римський Катехизм, Передмова, 11).

Понад усе – Любов

25 На завершення цієї передмови доречно буде нагадати пастирський принцип, викладений у Римському Катехизмі:
«Цей саме є вищий шлях, на який вказав Апостол, позаяк усю свою засаду навчання звів до Любові. Уся мета вчення та його викладання повинна бути в Любові, якій немає кінця. Бо можна скільки завгодно викладати, у що треба вірити, чого надіятися чи що робити, проте спочатку і насамперед необхідно зробити явною Любов Господа нашого, щоб кожен зрозумів, що кожний акт досконалої християнської чесноти має джерелом тільки Любов - І нічого, крім Любові» (Римський Катехизм, Передмова, 11).

ЧАСТИНА ПЕРША. ВИЗНАННЯ ВІРИ

Розділ перший. «Вірую» - «Віруємо»

Глава перша. Людина «здатна» прийняти Бога

I. Прагнення Бога

27 Прагнення Бога вписане в серці людини, бо людина створена Богом і для Бога; Бог не перестає притягати до Себе людину, і лише в Бозі людина знайде правду та щастя, що їх вона безперервно шукає:
«Найглибша засада людської гідності полягає в покликанні людини до спілкування з Богом. Бог запрошує людину до діалогу (вже від самого початку людського існування. Бо людина існує тому, що Бог створив її з Любові і через Любов постійно оберігає її; і людина живе всією повнотою правди тільки тоді, коли вона вільно визнає цю Любов і віддає себе своєму Творцеві» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 19, § 1.).
28 Упродовж історії людства і до сьогодні люди найрізноманітнішими способами виражали ці пошуки Бога у своїх віруваннях та у своїй релігійній поведінці (у молитвах, жертвоприношеннях, богослужіннях, роздумах і т. д.). Незважаючи на двозначність, яку ці форми вираження можуть містити, ці форми настільки універсальні, що ми можемо назвати людину релігійною істотою:
«Він створив з одного весь рід людський, щоб він жив по всій земній поверхні, призначивши встановлені часи і границі їхнього оселення, щоб вони шукали Бога, чи, може, відчують і знайдуть Його, — хоч Він від кожного з нас недалеко. У Ньому бо живемо, рухаємося й існуємо» (Ді. 17,26-28).
29 Але цей «внутрішній і життєвий зв'язок людини з Богом» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 19, § 1.) може бути забутий, занедбаний і навіть відверто відкинений людиною. Причини такого стану можуть бути дуже різні (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 19-21.): протест проти зла у світі, релігійне невігластво чи байдужість, турботи цього світу та омана багатства (Пор. Мт. 13, 22.), поганий приклад віруючих, тенденції думки, ворожі релігії, і, нарешті, поведінка людини-грішника, яка зі страху ховається перед Богом (Пор. Бут. 3, 8-10.) та втікає від Його поклику (Пор. Йони 1, 3.).
30 «Хай радується серце тих, що Господа шукають» (Пс. 105,3). Якщо людина може забути або відкинути Бога, то Бог не перестає закликати кожну людину шукати Його, щоб людина жила і знайшла щастя. Але пошуки ці вимагають від людини всіх зусиль її розуму, праведності волі, «праведного серця», а також свідчень інших людей, які навчають її шукати Бога.
«Великий Ти, Господи, і всесвітньої гідний хвали; велика сила Твоя і невимірна премудрість Твоя. І прославляти Тебе хоче людина, частинка творінь Твоїх: людина, яка носить з собою скрізь смертність свою, носить з собою свідчення гріха свого і свідчення, що Ти противишся гордим. І все-таки прославляти Тебе хоче людина, частинка творінь Твоїх. Ти Сам її до цього

спонукаєш, і в такому прославленні Тебе вона знаходить свою насолоду. Бо Ти створив нас для Себе, і неспокійне серце наше, поки не заспокоїться в Тобі» (Св. Августнн, Сповідь, 1, 1, 1.).

II. Шляхи до пізнання Бога

31 Створена на образ Божий, покликана знати й любити Бога, людина, яка Бога шукає, відкриває для себе «шляхи», які ведуть до пізнання Бога, їх називають також «доказами існування Бога» - не в тому значенні, яке вкладають у це слово природничі науки, але в значенні «тотожних та переконливих аргументів», які дозволяють досягнути правдивого переконання.
Ці «шляхи» наближення до Бога вихідною точкою своєю мають творіння: матеріальний світ і людську особу.
32 Всесвіт. Починаючи з руху і становлення, випадковості, порядку і краси світу, можна пізнати Бога як першопричину і мету Всесвіту.
Св. апостол Павло говорить про поган: «Те, що можна відати про Бога, їм явне, бо Бог їм об'явив; невидиме ж Його, після створення світу, роздумуванням над творами, стає видиме: Його вічна сила і божество» (Рим. 1, 19-20; Ді. 14, 15-17; 17, 27-28; Муд. 13, 1-9.).
І св. Августин: «Запитай красу землі, запитай красу моря, запитай красу повітря, яке пливе й розсіюється, запитай красу неба (...) - запитай все існуюче. УсІ відповідають тобі: «Дивись, ми прекрасні». Вся краса ця є сповідуванням. Хто створив красу цю, підвладну змінам, як не Прекрасний, не підданий змінам» (Св. Августин, Проповіді, 241, 2.)?
33 Людина. Зі своєю відкритістю правді й красі, своїм моральним почуттям, своєю волею і голосом свого сумління, своїм прагненням до безконечності й щастя, людина запитує себе про існування Бога. Крізь це все вона розрізняє ознаки своєї душі, своєї духовності. «Зерно вічності, яке людина несе в собі і яке не може бути зведене лише до однієї матерії» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 18, § 1; 14, § 2.), - її душа не може мати іншого початку, як тільки від Бога.
34 Світ і людина засвідчують те, що вони не несуть у собі ні своєї першооснови, ні своєї остаточної мети, але що вони перебувають у Бутті, Яке не мас ні початку, ні кінця. Так, цими різноманітними шляхами, людина отримує доступ до пізнання існування реальності, яка є першопричиною й остаточною метою всього і «яку всі називають Богом» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1, 2, 3.).
35 Можливості людини роблять її здатною пізнати існування особового Бога. Але щоб людина змогла ввійти в глибину Його, Бог забажав об'явити Себе їй і дарувати їй благодать прийняти це об'явлення з вірою. Однак докази існування Бога можуть прихилити до віри й допомагати побачити, що віра не суперечить людському розумові.

III. Пізнання Бога згідно з ученням Церкви

36 «Свята Церква, Мати наша, вірить і вчить, що Бог, початок і кінець усіх речей, може бути достеменно пізнаний природним світлом людського розуму на основі створеного» (I Ватиканський Собор: DS 3004; пор. I Ватиканський Собор: DS 3026; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 6.). Без цієї здатності пізнавати людина не змогла б прийняти Боже Об'явлення. Людина володіє цією здатністю тому, що вона створена «на образ

Божий»(Бут. 1,27.).
37 Однак в історичних умовах, у яких людина перебуває, їй дуже важко пізнати Бога лише за допомогою світла свого розуму:
«Хоч людський розум справді, по-простому кажучи, може власними силами та своїм природним світлом прийти до правдивого й переконливого пізнання особового Бога, Який береже світ і керує ним Своїм Провидінням, а також до природного закону, вкладеного Творцем у наші душі, існує, однак, багато перешкод, які заважають цьому ж самому розумові ефективно й плідно користуватися своїми природними можливостями, бо правди про Бога і людей абсолютно перевищують те, що пізнаємо органами чуття, і коли вони повинні стати дією і формувати життя, вони вимагають самопосвячення і самозречення. Людський розум при пошуках цих правд зіштовхується з труднощами з боку чуттів та уяви, а також від поганих похотей, породжених первородним гріхом. Звідси виникає той факт, що в цих речах люди з легкістю переконують себе в помилковості або хоча б сумнівності того, що їм не хочеться визнати правдивим» (Пій XII, Енц. « Humani generis »: DS 3875).
38 Тому людина потребує просвічення Божим Об'явленням не тільки стосовно того, що перевищує її розуміння, але й стосовно «релігійних та моральних правд, які самі собою не недоступні для людського розуму настільки, щоб вони могли бути — за теперішнього рівня розвитку людського роду — легко пізнані всіма, з твердою впевненістю і без домішки помилок» (Там само: I Ватиканський Собор: DS 3005; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 6; Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1, 1, 1.).

IV. Як говорити про Бога?

39 Захищаючи здатність людського розуму пізнати Бога, Церква висловлює віру в те, що можна говорити про Бога всім людям і зі всіма людьми. Це переконання - вихідна точка її діалогу з іншими релігіями, з філософією та наукою, а також із невіруючими та атеїстами.
40 Оскільки наше богопізнання обмежене, то й мова, якою ми говоримо про Бога, є обмеженою. Ми можемо визначати Бога, лише виходячи з творінь і згідно з нашим обмеженим людським способом пізнання та мислення.
41 Будь-яке створіння має у собі певну подібність до Бога, а - особливо людина, створена на образ і подобу Божу. Численні досконалості створінь (їх правдивість, їх доброта, їх краса) відображають, таким чином, безконечну досконалість Божу. Отже, ми можемо визначати Бога, виходячи з досконалості Його створінь, «бо з величі та краси створінь через уподібнення можна дійти до пізнання Творця їх» (Муд. 13,5).
42 Бог перевищує будь-яке створіння. Це означає, що ми повинні невтомно вдосконалювати свою мову, очищуючи її від усього, що є в ній обмеженого, уявного, недосконалого, щоб не плутати з нашими людськими уявленнями Бога, «несказанного, незбагненного, невидимого, неосяжного» (Лігургія св. Івана Золотоустого, Анафора.). Наші людські слова завжди залишаються поза таїнством Бога.
43 Справді, говорячи про Бога, наша мова виражає людський спосіб розуміння, але вона дійсно досягає Самого Бога, хоч і не може виразити Його в Його безконечній простоті. Необхідно пам'ятати, що «між Творцем і творінням неможливо відзначити подібності настільки великої, щоб відмінність між ними не була б ще більшою» (IV Латеранський Собор: DS 806.), і що «ми не можемо осягнути в Богові те, що Він є, але тільки те, чим Він не є і як інші істоти співвідносяться з Ним» (Св. Тома Аквінський, Сума проти язичників, 1,

30.).

КОРОТКО

44 Людина за своєю природою і покликанням - істота релігійна. Прийшовши від Бога, прямуючи до Бога, людина живе повністю людським життям лише тоді, коли вона вільно переживає свій зв'язок з Богом.
45 Людина створена, щоб жити в єдності з Богом, у Якому вона знаходить своє щастя: «Коли я прилину до Тебе всім єством моїм - зникнуть мій біль і смуток - і правдивим буде життя моє, все повне Тобою» (Св. Августпш, Сповідь, 10, 28, 39.).
46 Прислухаючись до того, що звіщають творіння, і до голосу власного сумління, людина може досягти впевненості в існуванні Бога, Причини й Мети всього.
47 Церква навчає, що Бог Єдиний і Правдивий, наш Творець і Господь, може бути певно пізнаним через Його діла завдяки природному світлу людського розуму (Пор. I Ватиканський Собор: DS 3026.).
48 Ми можемо дійсно іменувати Бога, спираючись на численні досконалості створінь, подібних до Бога, нескінченно досконалого, навіть якщо наша обмежена мова не здатна вичерпати Його таїнства.
49 «Творіння без Творця зникає» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes», 36.). Ось чому віруючі відчувають, що любов Христова штовхає їх нести світло Живого Бога тим, хто Його не знає чи відкидає.

Глава друга. Бог іде назустріч людині

50 Природним розумом людина може певно пізнати Бога через Його творіння. Проте існує інший порядок знання, якого людина ніяк не може осягнути своїми власними силами, - це Боже Об'явлення (Пор. I Ватиканський Собор: DS 3015.). Своєю вільною постановою Бог об'являє Себе й віддає Себе людині. Він робить це, об'являючи Своє Таїнство, Свій доброзичливий Задум, предвічно задуманий Ним у Христі заради всіх людей. Він об'являє Свій Задум у всій його повноті, посилаючи Свого Улюбленого Сина, Господа нашого Ісуса Христа, і Святого Духа.

Артикул 1. Об'явлення Боже

I. Бог розкриває Свій «доброзичливий задум»

51 «Сподобалося Богові у всій Мудрості й Доброті Своїй об'явити Себе Самого і виявити нам Таємницю Своєї волі, завдяки якій люди, через Христа, Воплочене Слово, у Святому Дусі мають доступ до Отця і стають співучасниками Божої
природи» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum», 2.).
52 Бог, «що в світлі живе неприступнім» (1 Тим. 6,16), прагне уділити Своє Власне Боже життя людям, вільно Ним створеним, щоб у Своєму єдиному Синові усиновити їх (Пор. Еф. 1, 4-5.). Об'являючи Себе, Бог прагне зробити людей здатними відповісти Йому, пізнавати

Його і любити Його понад усе, на що вони самі собою спроможні.
53 Божий задум Об'явлення здійснюється одночасно «через дії і слова, які тісно пов'язані між собою і які взаємно освітлюють одні одних» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum», 2.). А це пов'язане з особливою «Божою педагогікою»: Бог відкриває Себе людині поступово, Він поетапно готує її до сприйняття надприродного Об'явлення про Себе Самого, яке досягає найвищої досконалості в Особі й ділі Воплоченого Слова - Ісуса Христа.
Св. Іриней Ліонський дуже часто говорить про цю Божу педагогіку, зображаючи її як взаємне призвичаєння Бога й людини: «Слово Боже оселилося в людині і стало Сином Людським, щоб привчити людину розуміти Бога і привчити Бога жити в людині, згідно з волею Отця» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 3, 20, 2; пор., напр., Проти єресей, 3, 17, 1; 4,12, 4; 4, 21,3.).

II. Етапи Об'явлення

Від самого початку Бог дозволяє Себе пізнавати

54 «Бог, Який створив і зберіг усе Словом, у створених речах дає людям безперервне свідчення про Себе Самого; бажаючи, крім того, відкрити дорогу до вищого спасіння, Він об'явив Себе з самого початку нашим прародичам» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum», 3.). Він закликав їх до інтимної єдності з Ним, наділивши їх силою благодаті та правди.
55 Це Об'явлення не було перерване гріхом наших прародичів. Бо ж Бог «після гріхопадіння обіцяв їм відкуплення і підбадьорив їх надією спасіння; Він безперервно виявляв турботу про людський рід, щоб дарувати життя вічне тим, хто через постійність у добрі шукає спасіння» (П Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum», 3.).
«Коли ж, через непослух, людина втратила Твою приязнь, Ти не залишив її в полоні смерті. (...) Ти багаторазово пропонував людям союз» (Римський Мисал, IV Євхаристійна молитва.).

Союз із Ноєм

56 Після того як єдність людського роду була розірвана гріхом, Бог намагається насамперед врятувати людство, втручаючись у кожну його частину. Союз із Ноєм після потопу (Пор. Бут. 9, 9.) виражає принцип Божої ікономії щодо «народів» - тобто людей, об'єднаних «за своєю мовою, за своїми племенами, у своїх народах» (Бут. 10,5; Пор. Бут. 10,20-31.).
57 Цей порядок - водночас космічний, соціальний і релігійний безлічі народів (Пор. Ді. 17, 26-27.), призначений для того, щоб обмежити гордість упалого людства, яке, в однодумстві свого зла (Пор. Мудр. 10, 5.), вирішило відтворити свою єдність власним способом, будуючи Вавилонську вежу (Пор. Бут. 11,4-6.). Проте через гріх (Пор. Рим. 1, 18-25.) сталося так, що багатобожжя й ідолопоклонство народу та його вождя постійно ставлять цю тимчасову ікономію під загрозу поганським спотворенням.
58 Союз із Ноєм діє до тих пір, поки тривають язичницькі часи (Пор. Лк. 21, 24.), аж до часу загального проголошення Євангелія. Біблія віддає данину пошани деяким великим фігурам «народів» -таким, як «праведний Авель», цар і священик Мелхіседек (Пор. Бут. 14, 18.), прообраз Христа (Пор. Євр. 7, 3.), чи праведні «Ной, Даиїл та Іов» (Єз. 14,14). Так, Св.

Письмо говорить нам про те, яких висот святості можуть досягти ті, хто живе згідно з Ноєвим Союзом в очікуванні часів, коли Христос «збере в одне розкидані діти Божі» (Ів. 11,52).

Бог вибирає Авраама

59 Щоб зібрати розкидане людство, Бог вибрав Аврама, закликаючи його вийти «з землі своєї, зі своєї рідні та з дому батька свого» (Бут. 12,1), щоб зробити з нього Авраама, тобто «батька многоти народів» (Бут. 17,5): «Тобою всі племена землі благословлятимуться» (Бут. 12,3; Пор. Гал. 3, 8.).
60 Народ, який походить від Авраама, буде хоронителем обіцянки, даної патріархам, буде вибраним народом (Пор. Рим. 11, 28.), - покликаним підготувати майбутнє об'єднання усіх Божих дітей у єдності Церкви (Пор. Ів. 11,52; 10, 16.); він буде коренем, на якому будуть прищеплені язичники, які стали віруючими (Пор. Рим. 11, 17-18.24.).
61 Патріархи, пророки та інші дійові особи Старого Завіту були й завжди будуть вшановані як святі в усіх літургійних традиціях Церкви.

Бог формує Ізраїля як Свій народ

62 Після патріархів Бог підготував Ізраїль до того, щоб він був його народом, рятуючи його від єгипетської неволі. Він уклав з Ізраїлем союз на горі Синай і дав йому через Мойсея Свій закон, щоб Ізраїль визнав Його і служив Йому як єдиному Живому і Правдивому Богові, Отцю - Промислителю і Справедливому Судді, а також щоб очікував обіцяного Спасителя (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Dei Verbum», 3.).
63 Ізраїль - священичий Божий народ (Пор. Вих. 19,6.), «над яким взивалося ім'я Господнє» (Втор. 28,10). Це народ, «до кого вперше були звернені слова Господа» (Римський Мисам, Богослужіння Великої П'ятниці, Загальна молитва VI.), народ «старших братів» у вірі Авраамовій (Пор. Іван-Павло II, Промова в синагозі під час зустрічі з єврейською спільнотою Рима (13 квітня 1986), 4.).
64 Через пророків Бог формує Свій народ у надії на спасіння, в очікуванні нового й вічного Союзу, призначеного всім пародам (Пор. Іс. 2, 2-4.) і вписаного у їх серцях (Пор. Єр. 31,31-34; Євр. 10, 16.). Пророки проповідують радикальне відкуплення народу Божого, очищення його від усіх його зрад (Пор. Єз. 36.), спасіння, яке охопить усі народи (Пор. Іс. 49, 5-6, 53, 11.). Передусім убогі та покірні в Господі (Пор. Соф. 2, 3.) будуть нести цю надію. Святі жінки, такі як Сара, Рсвека, Рахиль, Міріам, Дебора, Анна, Юдит та Естер, зберегли живу надію на спасіння Ізраїля. Найдосконалішим образом тієї надії є Марія (Пор. Лк. 1, 38.).

III. Ісус Христос, «Посередник і Повнота Об'явлення» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 2.)

Бог усе сказав у Своєму Слові

65 «Багаторазово і багатьма способами Бог говорив колись до батьків наших через пророків. За останніх же оцих днів Він говорив до нас через Сина» (Євр. 1,1-2). Христос,

Син Божий, що став людиною, є єдиним, досконалим і неперевершеним Словом Отця. У Ньому Він говорить усе, і не буде іншого Слова, крім цього. Св. Іван від Хреста, услід за багатьма іншими, сказав про це яскравими словами, коментуючи Послання до Євреїв (Євр. 1,1-2):
«Оскільки Він дав нам Своїх) Сина, який е одним-єдиним словом Його, у Бога немає іншого слова, яке Він має дати нам. Він разом усе сказав нам у цьому Єдиному Слові (...); бо все, що Він частково говорив пророкам, Він сказав у всій повноті через Сина Свого, давши нам Усе, чим є Його Син. Ось чому той, хто хотів би запитати Його сьогодні чи забажав би видіння чи об'явлення, не тільки вчинив би нерозумно, але образив би Бога, не спрямувавши погляд свій винятково на Христа або шукаючи чогось іншого чи нового поза Ним» (Св. Іван від Хреста, Сходження на гору Кармель, 2, 22, 3-5.).

Іншого Об'явлення не буде

66 «Християнська ікономія, будучи Новим й остаточним Союзом, ніколи не закінчиться, і не треба очікувати, таким чином, ніякого нового публічного об'явлення аж до приходу у Славі Господа нашого Ісуса Христа» II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 4.).
І все-таки, якщо Об'явлення і завершене, воно не повністю з'ясоване; християнській вірі доведеться впродовж віків проникати поступово в глибини його змісту.
67 Упродовж віків були так звані «приватні» об'явлення, деякі з яких були визнані Церквою. Але вони не належать до спадщини віри, їхня остаточна роль - не «покращити» і не «доповнити» остаточне Об'явлення Христа, а допомогти, щоб воно повніше уводилось в життя в певну історичну епоху. Під керівництвом Учительського Служіння Церкви смисл віруючих уміє розрізнити і прийняти те, що в цих об'явленнях є справжнім закликом Христа або святих Його, зверненим до Церкви.
Християнська віра не може прийняти «об'явлень», які претендують перевищити або виправити Об'явлення, завершення якого - Христос.
Підхід деяких нехристиянських релігій, а також недавно утворених сект, грунтується саме на таких «об'явленнях».

КОРОТКО

68 З любові Бог об'явив і дарував Себе людині. Таким чином Він дає остаточну й повну відповідь на запитання про сенс і мету життя, які людина ставить перед собою.
69 Бог об'явив Себе людині, поступово розкриваючи їй Своє таїнство через слова й дії,
70 Попри свідчення про Себе, яке Бог дає Своїми творіннями, Він Сам об'явився нашим прародичам. Він говорив з ними, і, після їхнього гріхопадіння, обіцяв їм спасіння (Пор. Бут. 3, 15.), і запропонував їм Союз з Ним.
71 Бог уклав з Ноєм вічний Союз між: Собою й усіма живими істотами (Пор. Бут. 9, 16.). Цей Союз триватиме стільки, скільки існуватиме світ.
72 Бог вибрав Авраама та уклав Союз з ним та з його нащадками. Із цих нащадків Він сформував Свій народ і відкрив йому через Мойсея Свій Закон. Через пророків Він підготував його до прийняття спасіння, призначеного всьому людству.
73 Бог об'явив Себе в повноті, пославши Свого власного Сина, у Якому Він уклав Союз назавжди. Син є остаточним Словом Отця, після Нього не буде іншого Об'явлення.

Артикул 2. Передання Божого Об'явлення

74 Бог «хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання правди» (1 Тим. 2,4), тобто Ісуса Христа (Пор. Ів. 14, 6.). Отже, необхідно, щоб Христос був проповідуваний усім народам і всім людям і щоб таким чином Об'явлення дійшло до всіх кінців землі: «Те, що Бог об'явив на спасіння всіх народів, те й найлюб'язніше так уклав, щоб воно назавжди зберегло цілісність і передавалося з покоління в покоління» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 1.).

I. Апостольська Традиція

75 «Христос Господь, у Якому завершується все Об'явлення Всевишнього Бога, доручив Апостолам, щоб Євангеліє, перед тим обіцяне пророками, яке Він сповнив та власними устами сповістив, вони проповідували усім як джерело всієї спасенної правди і всякого морального правила, передаючи їм Божі дари» (П Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 7.).

Апостольське проповідування».

76 Передання Євангелія, згідно з Господнім наказом, відбувається двома шляхами:
Усно: «за допомогою апостолів, які усним проповідуванням, прикладами й установами передали те, про що вони дізналися з уст Христа, живучи з Ним і бачачи Його дії, або те, чого вони навчилися від Святого Духа»;
Письмово: «тими апостолами і людьми з їх оточення, які, теж натхнені тим же Святим Духом, передали у письмовій формі Звістку Спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. Dei Verbum », 7.).

... продовжене через апостольське престолонаслідування

77 «Для того, щоб Євангеліє завжди зберігалось у Церкві цілісним і живим, апостоли залишили своїми наступниками єпископів, яким "вони передали свою власну місію вчительства"» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 7.). І справді, «апостольське проповідування, яке особливим чином виражене в богонатхненних книгах, повинне бути збережене в безперервній спадкоємності аж до кінця віку» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.).
78 Це живе передання, здійснене у Святому Дусі, називається Святою Традицією, на відміну від Святого Письма, хоч вона тісно з ним пов'язана. Через Традицію «Церква увіковічнює у своєму вченні, своєму житті й своєму богослужінні і передає кожному наступному поколінню все те, чим вона є сама і в що вона вірить» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.). «Учення Святих Отців засвідчує животворну присутність цієї Традиції, багатства якої входять у діяльність і в життя Церкви, яка вірить і молиться» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.).
79 Таким чином, передання Отцем Себе Самого через Своє Слово у Святому Дусі завжди присутнє і діє у Церкві: «Бог, Який промовляв колись, не перестає розмовляти з Нареченою

Свого Улюбленого Сина, і Святий Дух, через Якого живий голос Євангелія лунає в Церкві, а через неї - у всьому світі, уводить віруючих у всю повноту правди і чинить так, що Слово Христове з усією щедрістю перебуває в них» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.).

II. Співвідношення Традиції і Святого Письма

Одне спільне джерело...

80 Отож «Свята Традиція і Святе Письмо тісно й взаємно між собою пов'язані і передані. Обидва випливаючи з одного й того ж Божого джерела, вони зростаються воєдино і спрямовані до спільної мети» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 9.). Традиція і Святе Письмо уприсутнюють у Церкві життєдайність таїнства Христа, Який обіцяв залишатися зі своїми «по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28,20).

... два різні способи передання

81 «Святе Письмо є Словом Божим, оскільки під натхненням Святого Духа воно зафіксоване на письмі».
«А Свята Традиція - це Слово Боже, довірене Господом Ісусом Христом і Святим Духом апостолам, і передає його всеціло їх наступникам, щоб, осяяні Духом Правди, вони у своєму проповідуванні його ревно зберігали, викладали і поширювали» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 9).
82 Звідси випливає, що Церква, якій довірено передання і тлумачення Об'явлення, «черпає свою впевненість щодо всього об'явленого, не лише зі Святого Письма. Тому-то і Святе Письмо, і Традиція повинні прийматися і шануватися з однаковим почуттям любові та поваги» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 9.).

Апостольська Традиція і церковні традиції

83 Традиція, про яку тут говоримо, походить від апостолів і передає те, що вони отримали зі вчення та прикладу Ісуса, і те, чого вони навчились через Святого Духа. Бо ж перше покоління християн не мало ще написаного Нового Завіту, а сам Новий Завіт засвідчує процес живої Традиції.
Необхідно відрізняти її від «традицій» богословських, дисциплінарних, літургійних чи духовних, народжених упродовж віків у помісних Церквах. Вони є особливими формами, за допомогою яких велика Традиція виражається так, як це властиво прийнято для цього місця та цієї епохи. Саме під керівництвом Магістеріуму вони можуть зберігатися, змінюватися або ж скасовуватися.

III. Інтерпретація спадщини віри

Спадщина віри, доручена усій Церкві

84 «Свята спадщина» (Пор, 1 Тим. 6, 20; 2 Тим. 1, 12-14.) віри (depositum fidei), що

міститься у Святій Традиції та у Святому Письмі, був доручений апостолами усій Церковній спільноті. «Дотримуючись її, увесь святий народ зі своїми пастирями стало перебуває в навчанні Апостолів і спільноті, у ламанні хліба і молитвах так, що у зберіганні, виконуванні та сповідуванні переданої віри виявляється особлива згода єпископів та вірних» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 10.).

Учительське Служіння Церкви

85 «Обов'язок автентичного тлумачення написаного чи усно переданого Божого Слова було доручено лише живому . Магістеріуму Церкви, влада якого виконується в ім'я Ісуса до Христа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст, « Dei Verbum », 10.), тобто це завдання доручено єпископам у єдності з наступником Петра, Римським Єпископом.
86 «Цей Магістеріум не є понад Словом Божим, а служить йому, навчаючи лише того, що було передано, оскільки з Божого наказу і при сприянні Святого Духа воно побожно слухає Слово, свято його оберігає, правильно викладає і черпає з цієї єдиної спадщини віри все те, у що воно пропонує вірити як богооб'явлене» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 10.).
87 Вірні, пам'ятаючи Слова Христа, звернені до апостолів: «Хто слухає вас, Мене слухає» (Лк. 10,16; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 20.), - охоче приймають повчання та настанови, які в різних формах дають їм пастирі.

Догми віри

88 Учительське Служіння Церкви повністю покладається на владу, отриману від Христа, коли формулює догми, тобто коли подає правди, які містяться в Божому Об'явленні або які беззаперечно з ним пов'язані, у формі, що зобов'язує християнський народ беззастережно приймати їх у вірі.
89 Існує органічний зв'язок між нашим духовним життям і догмами. Догми - це світло на шляху нашої віри, який вони освітлюють та роблять безпечним. І навпаки, - якщо ми живемо чесно, наш розум і наше серце будуть відкриті, щоби прийняти світло догм віри (Пор. Ів. 8, 31-32.).
90 Взаємозв'язок і внутрішня пов'язаність догм можна знайти їм, у сукупності Об'явлення містерії Христа (Пор. I Ватиканський Собор: DS 3016; II Ватиканський Собор, Догм, конст. Lumen gentium », 25.). Слід пригадати, що «існує порядок, або Ієрархія, правд католицького віровчення, оскільки різним є їх зв'язок з основами християнської віри» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 11.).

Надприродний сенс віри

91 Усі вірні причетні до розуміння та передання правди Об'явлення. Вони отримали помазання від Святого Духа, Який їх навчає (Пор. 1 Ів. 2, 20. 27.) і веде до повноти правди (Пор. Ів. 16, 13.).
92 «Загал вірних (...) не може помилятися у вірі і виявляє цю властивість через надприродне чуття віри, що є вірою усього народу, коли - «від єпископів і аж до останнього вірного мирянина» - він соборно виявляє згоду з правдами, які стосуються віри та моралі» (II

Ват. Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 12).
93 «Завдяки цьому чуттю віри, пробудженому і підтримано Духом Правди, і під проводом священного Учительського Служіння (...) Божий Народ триває непохитно у вірі, переданій святим раз і назавжди, він вникає в неї ще глибше, даючи їй правильне пояснення, та досконаліше втілює її у своє життя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 12.).

Зростання у розумінні віри

94 Завдяки допомозі Святого Духа розуміння як суті, так і слів спадщини віри може зростати в житті Церкви:
– через «контемпляцію і старання вірних, які зберігають їх у своєму серці» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.); йдеться, зокрема, «про богословські дослідження, що поглиблюють пізнання правди Об'явлення» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 62, § 7; Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 44, § 2; П Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 23; 24; II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 4.);
– через «внутрішнє досвідне розуміння вірними духовних справ» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.); «слова Божі зростають разом з тим, хто їх читає» (Св. Григорій Великий, Проповідь на Єзекиїла, 1, 7, 8.);
– через «проповідування тих, хто враз із єпископською спадкоємністю отримав надійну харизму правди» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.).
95 «Отже, Є очевидним, що Свята Традиція, Святе Письмо та Учительське Служіння Церкви за наймудрішим Божим задумом настільки взаємопов'язані, що одне не може існувати без іншого, а всі разом, кожне на свій лад, під натхненням одного Святого Духа, вони дієво сприяють спасінню душ» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 10.).

КОРОТКО

96 Те, що Христос доручив апостолам, вони, натхнеш Святим Духом, передали у своїх проповідях і на письмі усім поколінням - аж до пришестя Христа у славі.
97 «Свята Традиція і Святе Письмо становлять єдину священну спадщину Божого слова (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 10.), у якій, як у дзеркалі, Церква-прочанка споглядає Бога, Джерело всіх своїх багатств.
98 «Церква у своєму віровченні, житті та культі увічнює і передає усім поколінням усе, чим вона є, усе, у що вона вірує» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.).
99 Завдяки своєму надприродному сенсові віри увесь Божий Народ не перестає приймати дар Божого Об 'явлення, проникати в нього глибше і жити ним повніше.
100 Обов'язок автентичного тлумачення Слова Божого був довірений єдиному Учительському Служінню Церкви - Римському Архиєреєві та єпископам, які в спільності з ним.

Артикул 3. Святе Письмо

I. Христос - єдине Слово Святого Письма

101 У поблажливості Своєї доброти Бог, щоб об'явити Себе людям, промовляє до них людською мовою: «Справді, Слова Божі, виражені людськими мовами, уподібнилися до людської мови, як колись Слово Предвічного Отця, прийнявши на Себе наше немічне тіло, уподібнилося до людини» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 13.).
102 Усіма словами Святого Письма Бог говорить лише одне Слово, Своє єдине Слово, у якому Він висловлює Себе в усій повноті (Пор. Євр. 1, 1-3.).
«Ваша любов пам'ятає, що це те Слово Боже пронизує все Св. Письмо і те одне Слово лунає із уст усіх священнослужителів святих, Слово, Котре споконвіку було Богом у Бога І не потребує складів, бо воно не залежить від часу» (Св. Августин, Пояснення Псалмів, 103, 4, 1.).
103 Тому-то Церква завжди віддавала шану Святому Письму, як пошановує вона й Тіло Господнє. Вона невтомно подає вірним Хліб життя, взятий зі столу Божого Слова і Христового Тіла (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 21.).
104 У Святому Письмі Церква безперервно знаходить поживу і силу (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 24.), бо приймає від нього не лише людське слово, а те, чим воно є насправді - Слово Боже (Пор. 1 Сол. 2, 13.). «У Святих книгах Отець, Який на небесах, з великою любов'ю йде назустріч Своїм дітям і вступає з ними в розмову» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 21.).

II. Натхнення і правда Святого Письма

105 Бог є автором Святого Письма. «Правда, об'явлена Богом, яка міститься і викладається в книгах Святого Письма, зафіксована в них під натхненням Святого Духа.
«Свята Мати Церква, на підставі своєї апостольської віри, вважає святими і канонічними всі книги як Старого, так і Нового Завіту, в усіх їх частинах, оскільки, написані під натхненням Святого Духа, вони мають Бога за свого автора і були такими передані Церкві» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 1.1.).
106 Бог надихнув людей - авторів Святих книг. «Для того, щоб укласти ці Святі книги, Бог вибрав людей, до яких звернувся, повністю використовуючи їхні здібності й сили, щоб, за Його співдії, в них і через них, вони виклали на письмі, як справжні автори, усе і тільки те, що Він хотів» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 1 1.).
107 Богом натхнені книги навчають правди. «Позаяк все, що твердять Богом натхнені автори або святі письменники (агіографи), повинно вважатися за сказане від Святого Духа, то треба визнавати, що книги Св. Письма твердо, правильно й безпомилково навчають правди, яку Бог заради нашого спасіння забажав зафіксувати у Святому Письмі» (II Ват. Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 11.).
108 Однак християнська віра - це не «релігія Книги». Християнство - це релігія Слова Божого, «не написаного і німого слова, а Слова воплоченого й живого» (Св. Бернард із Клевро, Проповідь на слова «Післаний був...», 4,. 11.). Щоб Святе Письмо не залишилось мертвою буквою, треба, щоб Христос, Вічне Слово Живого Бога, через Святого Духа «відкрив нам розум, щоб ми розуміли Писання» (Лк, 24,45).

III. Святий Дух - Інтерпретатор Святого Письма

109 У Святому Письмі Бог говорить з людиною так, як говорять люди. Щоб уміти тлумачити Письмо, треба бути уважним до того, що автори-люди насправді мали намір твердити і що хотів показати нам Бог їхніми словами» (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Dei Verbum », 12, § 1.).

110 Щоб розкрити намір священних - авторів, треба враховувати умови їхнього часу та культури, «літературні жанри», що використовувалися в ту епоху, сучасні їм способи думання, мовлення й оповідання поточних подій. «Справді, по-іншому представляється і виражається правда в різних текстах історичних, у текстах пророчих, або в поетичних, або в інших типах мовлення» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 12, § 2.).

111 Оскільки Святе Письмо натхнене Богом, існує інший принцип правильного тлумачення, не менш важливий, ніж попередній, і без якого Св. Письмо залишилось би мертвою буквою: «Святе Письмо треба читати і пояснювати з допомогою Того самого Духа, під упливом Якого воно було написане» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum », 12, § 3.).

II Ватиканський Собор вказує три критерії для тлумачення Письма, що відповідають Духові, Який його надихнув (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. коист. « Dei Verbum », 12, § 3.:

112 1. Насамперед звертати велику увагу «на зміст і єдність усього Письма». Незважаючи на тс, які різні не були б книги, з яких воно складається, Письмо єдине, з уваги на єдність Божого Задуму, осередком і серцем якого - відкритим від часу Своєї Пасхи - є Христос (Пор. Лк. 24, 25-27. 44-46.).

«Через серце (Пор. Пс. 22, 15.) Христове сприймається Святе Письмо, а те відкриває серце Христове. Це серце було закрите перед страстями, тому що Письмо було неясне. Але після страстей Св. Письмо відкрилось, бо ті, хто віднині його розуміє, знають і розрізняють, як треба тлумачити пророцтва» (Св. Тома Аквінський, Пояснення Псалмів, 21, 11.).

113 2. Потім: читати Письмо «на засаді живої Традиції усієї Церкви». Згідно з приповідкою Отців Церкви - спершу Святе Письмо записане в серці Церкви, ніж через матеріальні засоби письма (тобто на папері) (Пор. св. Іларій Піктавійський, Книга про імператора Константина, 9; св. Єронім, Коментарі на послання до Галатів, 1, 1, 11-12.). А втім, Церква несе у своїй Традиції живу пам'ять про Слово Боже; це Святий Дух дає їй духовне тлумачення Письма «...відповідно до духовного сенсу, яким Дух обдаровує Церкву» (Ориген, Проповіді на Левіт, 5, 5.).

114 3. Бути уважним «до аналогії віри» (Рим. 12,6.). Під «аналогією віри» ми розуміємо пов'язаність правд віри між собою та в загальному задумі Об'явлення.

Смисли (значення) Писання

115 Згідно зі стародавньою традицією можна виділити два смисли у Св. Письмі: буквальний смисл і духовний, причому останній поділяється на алегоричний, моральний та анагогічний (заповітний). Глибока узгодженість цих чотирьох видів значення забезпечує живому читанню Святого Письма в Церкві все його багатство.

116 Буквальний смисл. Він виражається словами Св. Письма і порозкривається за допомогою екзегези, яка спирається на закони правильної інтерпретації. «Усі смисли Святого Письма ґрунтуються на одному, тобто буквальному смислі» (Св. Тома Лквінський,

Сума теології, 1, 1, 10, ad 1.).
117 Духовний смисл. Завдяки єдності Божого задуму, не тільки текст Св. Письма, а й реалії та події, про які воно говорить, можуть бути знаками.
1. Алегоричний смисл. Ми можемо досягнути глибшого розуміння подій, якщо зрозуміємо їх значення у Христі; так, перехід через Червоне море є знаком перемоги Христа і також знаком Хрещення (Пор. 1 Кор. 10, 2.).
2. Моральний смисл. Події, викладені у Св. Письмі, повинні привести нас до правильної поведінки. Вони написані «на науку нам» (1 Кор. 10,11; Пор. Євр. 3-4,11.)
3. Анагогічний смисл. Реалії та події можна також бачити в їхньому вічному значенні, яке веде (гр. ἀναγωγή) нас до нашої Батьківщини. Так, Церква на землі - знак небесного Єрусалиму (Пор. Од. 21, 1-22,5.).
118 Середньовічний двовірш коротко підсумовує ці чотири значення: «Буквальне - викладає події, алегорія - вчить, у що треба вірити, моральне - що робити, анагогія - до чого прямувати» (Августин із Дакії, Записна книжка.).
119 «Завдання ж екзегетів - старатися згідно з цими правилами глибше проникнути в значення Святого Письма і викласти його, щоб завдяки ніби підготовчому вивченню визрівала думка Церкви. Бо ж усе, що стосується тлумачення Св. Письма, остаточно підлягає думці Церкви, яка виконує отриманий від Бога наказ І служіння: оберігати Боже слово та тлумачити його» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 12, § 3.): «Я не вірив би в Євангеліє, якщо б мене до цього не спонукав авторитет Католицької Церкви» (Св. Августин, Проти послання Манихея, 5, 6.).

IV. Канон Святого Письма

120 Апостольська Традиція дозволила Церкві розпізнати, які написані твори повинні бути зараховані до списку Святих книг (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 8, § 3.). Цей повний список називається «каноном» Святого Письма. Він складається з 46 книг Старого Завіту (45, якщо вважати книгу Єремії та Плач Єремії однією книгою) і 27 - Нового (Пор. Римський Собор: DS 179-180; Флорентійський Собор: DS 1334-1336; Тридентський Собор: DS 1501-1504.):
Буття, Вихід, Левіт, Числа, Второзаконня, книги Ісуса Навина, Суддів, Рути, дві книги Самуїла, дві книги Царів, дві книги Хронік, книги Езри і Неємії, Товита, Юдити, Естери, дві книги Макавеїв, книга Іова, Псалмів, Приповідок, Проповідника, Пісня Пісень, Мудрості, Сираха, Ісаї, Єремії, Плач Єремії, Варуха, Єзекиїла, Даниїла, Осії, Йоіла, Амоса, Авдія, Йони, Міхея, Наума, Авакума, Софонії, Агея, Захари, Малахії - у Старому Завіті; Євангелія від Матея, Марка, Луки та Івана, Діяння Апостолів, Послання ап. Павла до Римлян, перше і друге Послання до Коринтян, до Галатів, до Ефесян, до Филип'ян, до Колосян, перше і друге - до Солунян, перше і друге - до Тимотея, до Тита, до Филимона, Послання до Євреїв, Послання Якова, перше і друге Послання Петра, три Послання Івана, Послання Юди та Одкровення - у Новому Завіті.

Старий Завіт

121 Старий Завіт - невіддільна частина Святого Письма. Його книги натхнені Богом і зберігають постійну вартість (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 14.),

оскільки Старий Завіт ніколи не був анульований.
122 Справді, «ікономія Старого Завіту була передусім спрямована на приготування приходу Спасителя світу». Книги Старого Завіту, «хоч у них є речі недосконалі й минущі», свідчать про Божу педагогіку спасенної любові: в них «міститься високе вчення про Бога, спасенна мудрість стосовно людського життя і предивна скарбниця молитви; у них, нарешті, приховане таїнство нашого спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 15.).
123 Християни шанують Старий Завіт як правдиве Боже Слово. Церква завжди категорично відкидала думку відмовитись від Старого Завіту під тим приводом, що Новий Завіт зробив його застарілим (марціонізм).

Новий Завіт

124 «Боже Слово, що є Божою силою для спасіння кожного віруючого, особливим чином являє свою силу у книгах Нового Завіту» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 17.). Ці книги розкривають нам остаточну правду про Боже Об'явлення, їхнім головним предметом є Ісус Христос, воплочений Син Божий, Його діяння, Його наука, Його терпіння та возвеличення, а також початки Його Церкви під дією Святого Духа (II Ват. Собор; Догм, конст. «Dei Verbum», 20).
125 Євангелія - серце цілого Святого Письма, «бо вони є першочерговим свідченням життя і науки Воплоченого Слова, нашого Спасителя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 18.).
126 У формуванні Євангелій можна виділити три етапи:
1. Життя і навчання Ісуса. Церква твердо вважає, що чотири Євангелія, «історичність яких вона, не вагаючись, підтверджує, вірно передають те, що Ісус, Син Божий, протягом Свого життя між людьми робив і навчав для їхнього вічного спасіння, аж до того дня, коли Він вознісся на небо».
2. Усна традиція, «Те, що Господь сказав і зробив, апостоли, після
Його Вознесіння, передали своїм слухачам з глибшим розумінням, якого вони були навчені славними подіями життя Христового й просвічені світлом Духа правди».
3. Писані Євангелія. «Святі автори написали чотири Євангелія,
вибираючи з усього, що було уже передано усно або письмово, описуючи деякі речі стисло або пояснюючи їх відповідно до ситуації Церкви, зберігаючи, зрештою, форму проповідування, але завжди так, щоб нам подати завжди правдиве і справжнє про Ісуса» (II Ватиканський Собор, Догм. Іюнег. Dei Verbum», 19.).
127 Чотири євангеліє займає у Церкві унікальне місце, про що свідчить пошанування, що віддає йому Літургія, та незрівнянний потяг, який в усі часи переживали до нього святі: «Нема науки кращої, ціннішої та величнішої, ніж текст Євангелія. Дивіться і запам'ятовуйте те, чого Господь наш і Вчитель, Христос, навчав Своїми словами і творив Своїми вчинками» (Св. Цезарія Молодша, До св. Рихильди і св. Радегонди.).
«Понад усе Євангеліє підтримує мене в часі моїх молитов; у ньому я знаходжу все, чого потребує моя убога душа, Я завжди відкриваю там нове світло, приховані і містичні значення» (св. Тереза від дитятка-Ісуса, Автобіографічні рукописи А, 83 v).

Єдність Старого та Нового Завітів

128 Церква, ще в апостольські часи (1 Кор. 10, 6, 11; Євр. 10,. 1; 1 Пт. 3,21.) і згодом постійно у Традиції, через типологію висвітлювала єдність Божої ікономії в обох Союзах. Типологія дозволяє відкрити в Божих діях старозавітних часів прообрази того, що Бог здійснив, коли настала повнота часів, в Особі воплоченого Сина.
129 Отже, християни читають Старий Завіт у світлі Христа померлого і воскреслого. Це типологічне читання виявляє невичерпний зміст Старого Завіту. Проте воно не повинно змусити нас забути, що Старий Завіт зберігає свою власну вартість об'явлення, підтверджену Самим Господом нашим (Пор. Мр. 12, 29-31.). Крім того, Новий Завіт вимагає, щоб його читали у світлі Старого. Первісна християнська катехиза постійно зверталася до Старого Завіту (Пор. 1. Кор. 5, 6-8;. 10- 1-11.). Здавна існувало прислів'я: «Новий Завіт схований у Старому, у Новому ж Старий розкривається» (Св. Августин, Бесіди на Семикнижжя, 2, 73; пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. «Dei Verbum», 16.).
130 Типологія означає динаміку для виконання Божого плану, коли «Бог буде всім в усьому» (1 Кор. 15,28). Так, наприклад, покликання патріархів і вихід з Єгипту не втрачають своєї вартості в Божому задумі тому, що вони є водночас його проміжними етапами.

V. Святе Письмо в житті Церкви

131 «У Слово Боже закладена така сила, така могутність, що воно є підтримкою і міццю Церкви, а для дітей Церкви - силою віри, поживою для душі, чистим і постійним джерелом духовного життя» (II: Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum»,. 21). Треба, «щоб християнам був широко відкритий доступ до Святого Письма» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 22.).
132 «Вивчення Святого Письма повинно бути немовби душею святого богослов'я. Тим же словом Святого Письма цілюще і корисно живиться і водночас через нього розвивається служіння слова, тобто проповідництво, катехизація і всяке християнське навчання, у якому літургійна проповідь повинна мати особливе місце» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 24.).
133 Церква «особливо й наполегливо закликає всіх віруючих у Христа (...) здобути через часте читання Святого Письма «найвище пізнання Ісуса Христа» (Флп. 3,8), бо «не знати Святого Писання - не знати Христа» (св. Єронім)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 25.).

КОРОТКО

134 Усе Святе Письмо - це єдина книга, і ця єдина книга -Христос, «тому що все Святе Письмо говорить про Христа і все Святе Письмо сповнюється у Христі» (Гюго Сен-Вікторський, Про Ноїв ковчег, 2, 8; 2, 9.).
135 «Святе Письмо містить Боже Слово, а тому, що воно натхнене Богом, воно справді - Боже Слово» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 24.).
136 Богє Автором Святого Письма, бо Він надихнув його авторів-людей; Він діє в них і через них. Таким чином Він запевняє, що їхні тексти безпомилково навчають спасенної правди (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 11.).

137 Тлумачення Богом натхнених Писань повинно передусім мати на увазі те, що Бог хоче об 'явити через святих авторів для нашого спасіння. «Те, що походить від Духа, може бути повністю почуте лише через дію Святого Духа» (Ориген, Проповіді на Вихід, 4, 5.).
138 Церква приймає і вшановує як натхнеш Богом 46 книг Старого Завіту і 27 - Нового.
139 Чотири Євангелія займають центральне місце, оскільки їх центром є Ісус Христос.
140 Єдність обох Завітів випливає з єдності Божого задуму та Його Об'явлення. Старий Завіт підготовляє Новий, тимчасом як Новий доповнює Старий; вони взаємно висвітлюють один одного; обидва — правдиве Боже Слово.
141 «Церква завжди вшановувала Святе Письмо, як вона завжди пошановувала Саме Тіло Господнє» (II Ватиканський Собор, Догм, конет. «Dei Verbum», 21.): обидва живлять і спрямовують усе християнське життя. «Слово Твоє - світильник перед ногами в мене, світло на моїй стежці» (Пс. 119,105; Пор. Іс. 50, 4.).

Глава третя. Людина відповідає Богові

142 Своїм Об'явленням «Невидимий Бог через безмежність Своєї любові звертається до людей як до друзів, і розмовляє з ними, аби запросити їх до спільноти з Собою та прийняти їх до неї» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 2.). Адекватною відповіддю на це запрошення є віра.
143 Через віру свою людина повністю підпорядковує свій розум і свою волю Богові. Усім своїм єством людина виражає згоду Богові, Який об'являє Себе (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 5.). Святе Письмо називає цю відповідь людини Богові, Який об'являється, «послухом віри» (Пор. Рим. 1,5; 16,26.).

Артикул 1. Вірую

I. Послух віри

144 Послух (по-слухати; лат. ob-audire) у вірі означає добровільне підпорядкування почутому слову, тому що його правда гарантована Богом, Який є самою Правдою. Авраам є зразком такого послуху, який пропонує нам Святе Письмо. Діва Марія є його найдосконалішим втіленням.

Авраам - «батько усіх віруючих»

145 Послання до Євреїв, високо прославляючи віру предків, звертає особливу увагу на віру Авраама: «Вірою Авраам, покликаний, послухався і вийшов до краю, що мав узяти у спадщину, і пішов, не знаючи, куди йде» (Євр. 11,8; Пор. Бут. 12, 1-4.). Вірою він жив як чужинець і мандрівник в обіцяній землі (Пор. Бут. 23, 4.). Вірою Сара зачала обіцяного сина. Вірою Авраам згодився принести в жертву свого єдиного сина (Пор. Євр. 11, 17.).
146 Авраам таким чином реалізує визначення віри, дане в Посланні до Євреїв: «Віра є запорукою того, чого сподіваємося, - доказ речей невидимих» (Євр. 11,1). «Повірив Авраам Богові, і це йому було пораховано за оправдання» (Рим. 4,3; Пор. Бут. 15, 6.). Завдяки такому

«скріпленню вірою» (Рим. 4,20) Авраам став «батьком усіх тих, які вірять» (Рим. 4,11.18; Пор. Буг. 15, 5.).
147 Старий Завіт має багато свідчень такої віри. Послання до Євреїв проголошує хвалу зразковій вірі предків, «через яку вони отримали добре засвідчення» (Євр. 11,2.39), Однак «Бог передбачив для нас щось краще»: ласку віри в Ісуса, Його Сина, «засновника й заверщителя віри» (Євр. 11,40; 12,2).

Марія - «блаженна та, що повірила»

148 Діва Марія найдосконалішим чином реалізує послух „віри. Вірою Марія приймає Добру Звістку й обітницю, принесену ангелом Гавриїлом, віруючи, що «нічого немає неможливого в Бога» (Лк. 1,37; Пор. Буг. 18, 14.), і дає Свою згоду: «Ось, я Господня слугиня: нехай зо мною станеться по Твоєму слову!» (Лк. 1,38). Єлисавета привітала її: «Щаслива та, що повірила, бо здійсниться сказане їй від Господа» (Лк. 1,45). Завдяки цій вірі всі покоління проголосять її блаженною (Пор. Лк. 1, 48.).
149 Упродовж усього Свого життя, і до Свого останнього випробування (Пор. Лк. 2, 35.), коли Син її Ісус помер на Хресті, віра її не похитнулася. Марія не перестала вірити в те, «що в Бога не залишається безсилим жодне слово». Тому Церква пошановуе в Марії найчистіше сповнення віри.

II. «Я бо знаю, в кого я увірував» (2 Тим. 1,12)

Вірити тільки в Бога

150 Віра означає насамперед особисте пригорнення до Бога; водночас і невіддільно вона е добровільним визнанням усієї Правди, яку Бог об'явив. Як особисте приєднання до Бога та визнання Правди, яку Він об'явив, християнська віра відрізняється від віри в людську особу. Добре й праведно повністю довіритися Богові й абсолютно вірити в те, що Він говорить. Фальшивою і даремною була б така віра, що покладається на творіння (Пор. Єр. 17, 5-6; Пс. 40, 5; 146, 3-4.).

Вірити в Ісуса Христа, Сина Божого

151 Для християнина вірити в Бога невіддільно означає вірити в Того, Кого Він послав, у «Його Сина улюбленого», Якого Він Собі уподобав (Мр. 1,11); Бог велів нам слухати Його (Пор. Мр. 9, 7.). Сам Господь сказав Своїм учням: «Віруйте в Бога, віруйте й у Мене» (Ів. 14,1). Ми можемо вірити в Ісуса Христа, тому що Сам Він - Бог, Воплочене Слово: «Ніхто й ніколи Бога не бачив; Єдинородний Син, що в Отцевому лоні, - той об'явив» (Ів. 1,18). Оскільки Він «Отця бачив» (Ів. 6,46), Він один знає Його і один може Його об'явити (Пор. Мт. 11,27.).

Вірити у Святого Духа

152 Не можна вірити в Ісуса Христа, не маючи причастя Його Духа. Саме Святий Дух об'являє людям, Хто є Ісус. Бо «ніхто не може сказати "Ісус Господь", як лише під впливом

Духа Святого» (1 Кор. 12,3). «Дух досліджує все, навіть глибини Божі (...). Так само й того, що в Бозі, ніхто не знає, крім Духа Божого» (1 Кор. 2,10-11). Тільки Сам Бог знає Бога повністю. Ми віримо у Святого Духа, бо Він є Богом.
Церква не перестає визнавати свою віру в єдиного Бога, Отця, Сина і Св. Духа.

III. Ознаки віри

Віра - це благодать

153 Коли св. Петро визнає, що Ісус є Христом, Сином Бога Живого, Ісус відповідає йому: «не плоть і кров відкрили тобі це, а Отець Мій, Який на небесах» (Мт. 16,17; Пор. Гал. 1, 15; Мт. 11, 25.). Віра - це дар Божий, влита Ним надприродна чеснота. «Щоб виявити таку віру, потрібна попередня й допоміжна благодать Божа, а також внутрішня допомога Святого Духа, Який активізує серце і звертає його до Бога, відкриває духовні очі й подає усім насолоду у зрозумінні та вірі у правду"» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 5.).

Віра - це людський акт

154 Вірити можна тільки завдяки благодаті і внутрішній допомозі Святого Духа. Та все одно правда, що віра - це справді людський акт. Віра у Бога і прийняття об'явлених Ним правд не суперечать ані людській свободі, ані розумові людини. І в стосунках між людьми не суперечить нашій власній гідності повірити в те, що інші люди говорять про себе і свої наміри, і довіряти їхнім обіцянкам (як, наприклад, коли чоловік і жінка беруть шлюб), щоб таким чином дійти до взаємної єдності. Ще менше суперечить нашій гідності «вірою виявити повний послух нашого розуму і волі Богові, Який, об'являє» (I Ватиканський Собор: DS 3008.), і так увійти в інтимну спільність з Ним.
155 У вірі розум і воля людини співдіють із Божою благодаттю: «Вірити - це акт розуму, що згідний з Божою правдою за наказом волі, активізованої Божою благодаттю» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 2, 9; Пор. I Ватиканський Собор: DS 3010.).

Віра і розум

156 Мотив віри не в тому, що об'явлені правди у світлі нашого природного розуму сприймаються нами як зрозуміла нам правда. Ми віримо, «спираючись на авторитет Самого Бога, Який об'являється і Який не може ні помилятися, ні нас ввести в оману» (I Ватиканський Собор: DS 3008.). «Однак щоб послух нашої віри відповідав розумові, Бог хотів, щоб з внутрішніми допомогами Святого Духа були ви з'єднані зовнішні докази Об'явлення» (I Ватиканський Собор: DS 3009.). Отож чуда Христа і святих (Пор. Мр. 16, 20; Євр. 2, 4.), пророцтва, розвиток і святість Церкви, її плідність та тривалість «є найдостовірнішими знаками Об'явлення, пристосованими до розуміння всіх» (I Ватиканський Собор: DS 3008-3010.), «мотивами вірогідності», які показують, що згода віри — «зовсім не сліпе прагнення духу» (I Ватиканський Собор: DS 3010.).
157 Віра має в собі певність, сильнішу певність, ніж будь-яке інше людське знання, тому що вона спирається на саме Боже Слово, яке не може говорити неправди. Звичайно, об'явлені Богом правди можуть видатися незрозумілими для людського розуму й досвіду,

проте «впевненість, яку дає Боже світло, є більшою від тієї, яку дає світло природного розуму» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 171, 5, 3.). «Десять тисяч труднощів не спричинять одного сумніву» (Ньюман Джон Генрі, Апологія свого життя, гл. 5.).

158 «Віра шукає розуміння» (Св. Ансельм Кентерберійський, Прослогіон.): вірі властиве бажання віруючого краще знати Того, на Кого він поклав своє довір'я, і краще зрозуміти, що Він об'явив; глибше пізнання викличе, своєю чергою, більшу віру, яка чимраз більше пройнята любов'ю. Ласка віри відкриває «очі серця» (Еф. 1,18) для живого розуміння того, що міститься в Об'явленні, тобто розуміння сукупності Божого Задуму і таїнств віри, їхнього зв'язку між собою і з Христом - центром об'явленого таїнства. «Та для глибшого розуміння Об'явлення Святий Дух безперервно вдосконалює віру Своїми дарами» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 5.). За словами св. Августина: «Зрозумій, щоб вірити; повір, щоб зрозуміти» (Св. Августин, Проповіді, 43, 7, 9.).

159 Віра й наука. «Хоч справді віра й стоїть понад розумом, між ними не може бути справжньої суперечності. Бог, Який об'являє таїнства і дає віру, дарував людському духові світло розуму; Бог не може Себе Самого заперечити, а правда не може суперечити правді» (I Ватиканський Собор: DS 3017.). «Тому методичне дослідження в усіх галузях знання, якщо воно проводиться справді науково і дотримується норм моралі, ніколи не буде на правду суперечити вірі; бо світські справи і справи віри беруть свій початок від того самого Бога. Більше того, той, хто намагається покірно й наполегливо проникнути в таємниці створеного світу, є немовби ведений - хоч і не усвідомлює цього - рукою Бога, Який підтримує усе існуюче і робить його тим, чим воно є» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 36, § 2.).

Свобода віри

160 «Щоб віра мала людський характер, відповідь, яку людина дає Богові своєю вірою, повинна бути добровільною; тому нікого не можна змушувати приймати віру проти його волі. Бо акт віри за своєю природою добровільний» (II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 10; пор. Кодекс канонічного права, кан. 748, § 2.). «Бог безсумнівно закликає людей служити Йому в Дусі і правді, цей заклик зобов'язує їх в сумлінні, але не примушує. (...) Це у найвищому ступені виявилося в Ісусі Христі» (II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 11.). Справді, Христос закликав до віри і покаяння, але нікого не змушував до цього. «Він дав свідчення правді, але не хотів силою накидати її своїм супротивникам. Його Царство (...) зростає любов'ю, якою бій Христос, піднятий на хрест, притягає до Себе людей» (II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 11.).

Необхідність віри

161 Віра в Ісуса Христа і в Того, хто Його послав для нашого спасіння, необхідна для спасіння (Пор. Мр. 16, 16; Ів. 3, 36; 6, 40 та ін.). «Без віри неможливо подобатися Богові» (Євр. 11,6) і прийти до участі в Його синівстві, тому ніхто ніколи не буде виправданий без віри і ніхто не отримає вічного життя, якщо не «витриває до кінця» (Мт. 10,22; 24 13) (I Ватиканський Собор: DS 3012; пор, Тридентський Собор: DS 1532.).

Витривалість у вірі

162 Віра - це незаслужений дар, що його Бог дарує людині. Ми можемо втратити цей безцінний дар; апостол Павло попереджує про це Тимотея: «Такий наказ тобі я доручаю (...), щоб ти (...) боровся доброю боротьбою, мавши віру й добре сумління, що його деякі відкинувши, відпали від віри» (1 Тим. 1,18-19). Щоб жити, рости і бути витривалими у вірі до кінця, ми повинні живити її Словом Божим; ми повинні просити Господа збільшувати в нас віру (Пор. Мр. 9, 24; Лк. 17, 5; 22, 32.); вона повинна «діяти любов'ю» (Гал. 5,6; Пор. Як. 2, 14-26.), бути підтримувана надією (Пор. Рим. 15, 13.) і закорінена у вірі Церкви.

Віра - початок життя вічного

163 Віра дозволяє нам ніби заздалегідь зазнавати радості і світла блаженного видіння - мети нашої мандрівки на землі. Тоді ми побачимо Бога «обличчям в обличчя» (1 Кор. 13,12), «яким Він є» (1 Ів. 3,2). Отже, віра вже є початком життя вічного:
«Коли сьогодні ми споглядаємо блага, обіцяні вірою, наче відображення у дзеркалі, це так ніби ми вже володіли чудовими благами, якими, як запевняє нас наша віра, будемо колись втішатися» (Св. Васнлій Великий, Книга про Святого Духа, 15, 36; пор. Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 4,1.).
164 Але тепер «ми ходимо вірою, а не видінням» (2 Кор. 5,7) і пізнаємо Бога, «як у дзеркалі, неясно (...), частково» (1 Кор. 13,12). Хоч віра є осяйна задля Того, у Кого вірить, часто життя віри є затемнене. Воно може піддаватися випробуванням. Світ, у якому ми живемо, часто видається дуже далеким від того, про що запевняє нас віра; досвіди зла і страждання, багаторазової несправедливості і смерті немовби суперечать Добрій Новині; вони можуть захитати віру і стати для неї спокусою.
165 Тоді ми повинні звернутися до свідків віри: до Авраама, який, «проти надії надіявшись, повірив» (Рим. 4,18); до Діви Марії, яка у своєму «паломництві віри» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 58.) дійшла «ночі віри» (Іван-Павло II, Енц. « Redemptoris Mater », 17.), беручи участь у стражданнях Свого Сина і в ночі Його гробу (Іван-Павло II, Енц. « Redemptoris Mater », 18.); та до багатьох інших свідків віри: «Тому-то і ми, маючи навколо себе таку велику хмару свідків, відкинувши всякий тягар і гріх, що так легко .обплутує, біжімо витривало до змагання, що призначене нам, вдивляючись пильно в Ісуса, засновника й заверши-теля віри...» (Євр. 12,1-2).

Артикул 2. Віруємо

166 Віра є особистим актом - вільною відповіддю людини на ініціативу Бога, Який Себе об'являє. Проте віра не є ізольованим актом. Ніхто не може вірити сам, як ніхто не може жити сам. Ніхто не дав віру сам собі, як ніхто не дав життя сам собі. Віруючий отримав віру від інших і повинен передати її іншим. Наша любов до Ісуса і людей спонукує нас говорити іншим про нашу віру. Кожен віруючий - немовби ланка у великому ланцюгу віруючих. Я не можу вірити без підтримки вірою інших, а своєю вірою я допомагаю підтримувати їх віру.
167 «Вірую» (Апостольський Символ віри: DS 30.) - це віра Церкви, яку сповідує особисто кожний віруючий, насамперед - у момент Хрещення. «Віруємо» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри у грецькому оригіналі: DS 150.) - це віра Церкви,

сповідувана єпископами, які зібрались на соборі або, загально, під час літургійного зібрання віруючих. «Вірую» - це також Церква, Мати наша, яка своєю вірою відповідає Богові, навчаючи нас казати: «Вірую», «Віруємо».

I. «Поглянь, Господи, на віру Церкви Твоєї»

168 Насамперед саме Церква вірить і таким чином підтримує, живить і зміцнює віру кожного з нас. Насамперед саме Церква скрізь визнає Господа («Тебе, Господи, визнає Свята Церква у всій вселенній» - співаємо ми в гімні «Тебе, Бога, хвалимо»), і ми - з нею і в ній - прагнемо й приходимо також до визнання: «Вірую», «Віруємо». Від Церкви ми отримуємо віру й нове життя у Христі - через Хрещення. У Римському Ритуалі священик, який здійснює таїнство Хрещення, запитує в того, хто приймає таїнство: «Що ти просиш у Божої Церкви? — Відповідь: - Віри. - Що дає тобі віра? - Життя вічне» (Римський Ритуал, Чин хрещення дорослих.).

169 Спасіння приходить тільки від Бога; але позаяк життя віри ми отримуємо за посередництвом Церкви, тому вона - наша Матір: «Ми віримо Церкві як Матері нашого нового народження, а не в Церкву як у автора нашого спасіння» (Фауст Рієзький, Про Святого Духа, 1, 2.). Тому що Церква — наша Матір, вона є також і виховательницею нашої віри.

II. Мова віри

170 Ми віримо не у формулювання, а в речі, які вони виражають і до яких віра дозволяє нам «доторкнутися». «Визнання (віри) віруючого не зупиняється на словесному проголошенні, а на дійсності проголошеного» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 1,2, ad. 2.). Однак до цих дійсностей ми наближаємось за допомогою формул віри. Вони дозволяють виражати і передавати віру, святково виголошувати її у спільноті, засвоювати її і чимраз більше нею жити.

171 Церква, «стовп та основа правди» (1 Тим. 3,15), вірно оберігає «віру, раз назавжди передану святим» (Юди 3). Саме вона береже пам'ять про Слова Христові, саме вона передає від покоління до покоління апостольське визнання віри. Як мати навчає дітей говорити, а через це розуміти і спілкуватися, так і Церква, наша Мати, навчає нас мови віри, щоб привести нас до розуміння і до життя віри.

III. Одна віра

172 Упродовж століть у середовищі численних мов, культур, народів і націй Церква не перестає визнавати свою єдину віру, отриману від єдиного Господа, передану через одне Хрещення, закорінену в переконанні, що всі люди мають лише одного Бога й Отця (Пор. Еф. 4, 4-6.). Св. Іриней Ліонський, свідок цієї віри, говорить:

173 «Справді, Церква, хоч вона й розпорошена по цілому світі аж до краю землі, отримавши віру від апостолів та їх учнів, (...) береже це проповідування (...) і цю віру (...) турботливо, так, ніби мешкала б в одному домі, вірить однаково, так, ніби має одну душу й одне серце, і проповідує їх, викладає і передає одноголосно, наче володіла б одними вустами» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 1, 10, 1-2.).

174 «Бо, хоча мови відрізняються у різних частинах світу, проте непохитність Передання одна і та сама. І ні Церкви, встановлені в Німеччині, не мають іншої віри або іншої Традиції, ні ті, що в Іспанії, ні ті, що в кельтів, ні Церкви Сходу, Єгипту, Лівії, ні ті, що встановлені у центрі світу...» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 1, 10, 2.). «Отже, проповідування Церкви вірогідне і тривке, бо через нього пролягає одна дорога . спасіння по всій землі» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 5, 20, 1.).
175 «Цю віру, отриману нами від Церкви, ми зберігаємо турботливо, бо вона безупинно, під дією Святого Духа, наче дорогоцінну спадщину, що міститься у прекрасному посуді, омолоджується і омолоджує сам посуд, у якому вона міститься» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, З, 24, 1.).

КОРОТКО

176 Віра є особистим пригортанням цілої людини до Бога, Який Себе об'являє. Вона означає сприйняття розумом і волею Об'явлення Богом Себе, яке Він дарував Своїми діями та словами.
177 Віра, таким чином, має подвійне відношення: до особи і до правди; до правди тому, що віримо в особу, яка про неї свідчить.
178 Ми не повинні вірити ні в кого іншого, окрім Бога - Отця, Сина і Святого Духа.
179 Віра є надприродним даром Божим. Щоб вірити, людині потрібна внутрішня допомога Святого Духа.
180 Віра є актом людини, свідомим і добровільним, що відповідає гідності людської особи.
181 Віра є актом церковним. Віра Церкви випереджує нашу віру, народжує її, підтримує і живить. Церква — матір усіх віруючих. «Ніхто не може мати Бога за Отця, якщо не має Церкви за матір» (Св. Кипріян, Про єдність вселенської Церкви, 6.).
182 «Ми віримо вусе, що міститься у Слові Божому, записаному або переданому, і в що Церква пропонує вірити як об'явлене Богом» (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei », Символ віри Народу Божого Урочисте визнання віри, 20.).
183 Віра необхідна для спасіння. Сам Господь стверджує: «Хто увірує й охреститься, той буде спасенний; а хто не увірує, той буде осуджений» (Мр. 16,16).
184 «Віра є скуштуванням того пізнання, яке зробить нас блаженними у майбутньому житті» (Св. Тома Аквінський, Компендіум теології, 1, 2.).

Символ віри

Апостольський Символ віри (DS 30)

Вірую в Бога,
Отця Всемогутнього,
Творця неба і землі.
І в Ісуса Хрнста, Його Єдиного Сина,
Господа нашого,
що був зачатий від Духа Святого
І народився від Діви Марії,

страждав за Понтія Пилата,
був розп'ятий, і помер,
і був похований,
і зійшов в ад.
Третього дня воскрес із мертвих,
вознісся на небеса
і сидить праворуч Бога
Отця Всемогутнього,
звідки він прийде
судити живих і мертвих.
Вірую в Духа Святого,
у святу соборну Церкву,
у спільноту святих,
у відпущення гріхів,
у воскресіння плоті,
у вічне життя.
Амінь.

Нікейсько-Константиинопольсь-кнй Символ віри (DS 150.)

Вірую в єдиного Бога Отця,
Вседержителя,
Творця неба і землі,
і всього видимого і невидимого.
І в єдиного Господа Ісуса Христа,
Сина Божого, Єдинородного,
від Отця родженого
перед всіма віками.
Світло від світла,
Бога істинного від Бога істинного,
родженого, несотвореного,
єдиносущного з Отцем,
що через Нього все сталося.
Він задля нас людей і нашого ради
спасіння
зійшов із небес,
і воплотнвся з Духа Святого
і Марії Діви,
і став чоловіком.
І був розп'ятий за нас за Понтія Пилата,
і страждав, і був похований.
І воскрес у третій день,
згідно з Писанням.
І вознісся на небо,

і сидить праворуч Отця.
І вдруге прийде зі славою
судити живих і мертвих,
а Його царству не буде кінця.
І в Духа Святого,
Господа животворного,
що від Отця ісходить;
що з Отцем і Сином
рівнопоклоняємий і рівнославимий,
що говорив через пророків.
В єдину, святу
соборну й апостольську Церкву.
Ісповідую одне хрещення
на відпущення гріхів.
Очікую воскресіння мертвих
і життя майбутнього віку.
Амінь.

Розділ другий. Християнське визнання віри

Символи віри

185 Той, хто говорить: «Вірую», - говорить: «Я приймаю те, у пі, що ми віруємо». Спільність у вірі вимагає спільної мови віри, всіх, яка об’єднує всіх в цьому самому визнанні віри.
186 Отож Апостольська Церква від початку виражала й передавала свою віру короткими, нормативними формулюваннями (Пор. Рим. 10, 9; 1 Кор. 15, 3-5 і т.п.). Але вже в дуже ранній період Церква забажала також зібрати найсуттєвіші елементи своєї віри в упорядкованих і стислих викладах, призначених передусім для кандидатів до Хрещення: «Цей синтез віри було зроблено не на основі людських думок; але зі всього Письма вибрано найважливіші розділи, які подають одне вчення віри. І, як насіння гірчиці містить у маленькій зернині велику кількість паростків, так і цей короткий виклад віри вміщує у кількох словах ціле знання правдивої побожності, що міститься у Старому і Новому Завіті» (Св. Кирило Єрусалимський, Повчання катехитичні, 5, 12.).
187 Такі синтези віри називають «визнаннями віри», тому що вони коротко викладають віру, яку визнають християни, їх називають «Вірую» - за їх звичним першим словом, їх називають також «символами віри».
188 Грецьке слово σύμβολον означало половину розбитого або зламаного предмета (наприклад, печатки), який представляли як розпізнавальний знак. Зламані половинки з'єднувались, щоб підтвердити особу пред'явителя певної частини. Отже, символ віри є знаком розпізнавання та єдності віруючих. Σύμβολο означає також збірку, колекцію або підсумок змісту. Символ віри є збіркою головних правд віри. Звідси Й випливає, що він для катехизи служить першим й основним пунктом, на який слід покликатися.
189 Перше «визнання віри» відбувається під час Хрещення. «Символ віри» - це передусім хрещальний символ. Оскільки Хрещення проводиться «в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (Мт. 28, 19), правди віри, сповідувані при Хрещенні, представлені відповідно до їх відношення до трьох Осіб Святої Трійці.
190 Тому Символ віри поділяється на три частини: «Спочатку зображена Божа Природа Першої Особи і чудове діло творення; у другій частині представлено другу Божу Особу і таїнство Відкуплення людей; у третій - Третю Особу Божу, джерело і першопричину нашого освячення» (Римський Катехизм, 1, 1,4.). Це є «три глави нашої (хрещальної) печаті» (Св. Іриней Ліонський, Пояснення апостольської проповіді, 100.).
191 «Символ так розподілений на три (...) частини, щоб охопити різні і найбільш відповідні думки. Використовуючи порівняння, яке часто вживали Отці Церкви, ми ті думки назвемо членами. Позаяк частини тіла відрізняються окремими членами, так і в цьому визнанні віри ті речі, в які ми маємо чітко вірити і які відрізняти від інших, ми слушно й доречно називаємо членами» (Римський Катехизм, 1, 1,4.). Згідно з давньою традицією, засвідченою ще св. Амвросієм, звичайно нараховують дванадцять членів Символу віри, які символізують число апостолів (Пор. св. Амвросій, Пояснення Символу віри, 8.).
192 Упродовж століть були численні - відповідно до потреб різних епох - Визнання та Символи віри: Символи різних стародавніх і апостольських Церков (DS 1-64.), Символ «Quicumque», названий символом св. Афанасія (Пор. DS 75-76.), визнання віри деяких Церковних синодів і соборів (Толедського (XI Толедський Собор: DS 525-541.),

Лютеранського (IV Латеранський Собор: DS 800-802.), Ліонського (II Ліонський Собор: DS 851-861.), Тридентського (Тридентський Собор: DS 1862-1870.) чи деяких Верховних Архиєреїв, як, наприклад, «Віра Дамаза» (Пор. DS 71-72.) або «Визнання віри Божого народу» Павла VI (1968) (Павло VI, « Sollemuis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри.).

193 Жоден із символів, що виникли на різних етапах життя Церкви, не можна вважати застарілим або непотрібним. Вони сьогодні допомагають нам зрозуміти й поглибити віру всіх часів за допомогою різноманітних її викладів.

Між усіма Символами віри два займають зовсім особливе місце в житті Церкви:

194 Апостольський Символ віри, названий так тому, що він обґрунтовано вважається достовірним викладом апостольської віри. Це давній символ, який при Хрещенні вживали в Римській Церкві. Його великий авторитет походить з того, що «він є Символом, який оберігає Римська Церква, на престолі якої був Петро, перший із апостолів, і в яку він приніс загальну думку» (Св. Амвросій, Пояснення Символу віри, 1.)

195 Нікейсько-Константинопольський Символ віри має великий авторитет тому, що він є плодом двох перших Вселенських соборів (325 і 381 рр.). Він і сьогодні залишається спільним для всіх великих Церков Сходу і Заходу.

196 Наш виклад віри йтиме за Апостольським Символом віри, який є, так би мовити, «найстарішим римським катехизмом». Однак виклад доповнюватиметься постійним зверненням до Нікейсько-Константинопольського Символу віри, часто чіткішого й детальнішого.

197 Як у день нашого Хрещення, коли все наше життя довірене «такій нормі науки» (Рим. 6,17), приймімо Символ нашої віри, яка дає життя. З вірою проказувати Символ віри означає увійти у спільність з Богом Отцем, Сином і Святим Духом; це означає також - увійти у спільність з усією Церквою, яка передає нам віру і в лоні якої ми віруємо:

«Цей Символ є духовною печаткою, роздумуванням нашого серця, завжди присутнім оберегом; він, поза всяким сумнівом, є скарбом нашої душі» (Св. Амвросій, Пояснення Символу віри, 1.).

Глава перша. Вірую в Бога Отця

198 Наше віровизнання розпочинається від Бога, оскільки Бог є «Перший і Останній» (Іс. 44,6), Початок і Кінець усього. «Вірую» починається від Бога Отця, бо Отець є Першою Божою Особою Пресвятої Трійці; наш Символ віри починається від створення неба і землі, бо це - початок та основа всіх Божих діл.

Артикул 1. «Вірую в Бога, Отця Вседержителя,

§ 1. Вірую в Бога

199 «Вірую в Бога»: це перше твердження визнання віри є також з-поміж усіх найголовнішим. Цілий Символ віри говорить про Бога, і якщо вій говорить і про людину, і про світ, то тільки у взаємозв'язку з Богом. Усі статті «Вірую» залежать від першої, подібно, як усі заповіді пояснюють першу. Інші статті дозволяють нам краще пізнати Бога таким,

яким Він поступово об'являв Себе людям. «Вірні правильно визнають, що передусім вірять у Бога» (Римський Катехизм, 1,2,6.).

I. «Вірую в єдиного Бога»

200 Такими словами починається Нікейсько - Константинопольський Символ віри. Визнання єдиності Бога, яке має свої витоки в Божому Об'явленні Старого Союзу, невіддільне від визнання існування Бога і настільки ж основне. Бог єдиний - і є тільки один Бог: «Християнська віра визнає, що є один єдиний Бог - за природою, за істотою, за сутністю» (Римський Катехизм, 1, 2, 8.).

201 Ізраїлеві, Своєму обранцеві, Бог об'явився як Єдиний: «Слухай, Ізраїлю, Господь Бог наш, Господь єдиний. Любитимеш Господа, Бога твого, усім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всією силою твоєю» (Втор. 6,4-5). Через пророків Бог закликає Ізраїль і всі народи, щоб вони звернулися до Нього, Єдиного: «Оберніться до Мене, усі кінці світу, і спасетеся, бо Я Бог, і іншого немає! (...) ... переді Мною зігнеться кожне коліно, Мною кожен язик буде присягатись. Лиш у Господі, - казатимуть про Мене, - справедливість і сила» (Іс. 45,22-24; Пор. Флп. 2, 10-11.).

202 Сам Ісус підтверджує, що Бог є «Господь Єдиний» і що треба Його любити «всім серцем, усією душею, всією думкою своєю й усією силою» (Пор. Мр. 12, 29-30.). Одночасно Він дає зрозуміти, що Він Сам є «Господом» (Пор. Мр. 12, 35-37.). Визнання того, що «Ісус є Господь», є ознакою християнської віри. Це не суперечить вірі в Єдиного Бога. Віра у Святого Духа, «Господа і животворця», не вносить жодного поділу в поняття Єдиного Бога: «Ми твердо віримо і просто стверджуємо, що є тільки один правдивий Бог, вічний і безконечний, незмінний і незбагненний, всемогутній і невимовний, Отець і Син, і Святий Дух: Три Особи, але одна сутність, одне єство, або абсолютно проста природа» (IV Латеранський Собор: DS 800.).

II. Бог об'являє Своє Ім'я

203 Бог об'явився Ізраїлеві, Своєму народові, дозволивши йому пізнати Своє Ім'я. Ім'я виражає сутність, тотожність особи і сенс її життя. Бог має Ім'я. Він не є безіменною силою. Виявити своє ім'я означає дозволити іншим пізнати себе; це певним чином віддати себе іншим, стати для них доступним, відкритися, щоб тебе глибше пізнали і звертались до тебе на ім'я.

204 Бог об'являвся Своєму народові поступово і в різних іменах, але Об'явлення Імені Божого Мойсеєві, здійснене в богоявленні палаючого куща, напередодні виходу з Єгипту і Синайського завіту, стало немов основним Об'явленням для Старого й Нового Союзів.

Бог Живий

205 Бог кличе Мойсея з палаючого куща, який горить і не згоряє. Бог промовляє до Мойсея: «Я - Бог батька твого, Бог Авраама, Бог Ісаака, Бог Якова» (Вих. 3,6). Бог є Богом батьків, Тим, Хто покликав патріархів і вів їх у їхніх мандрівках. Він - Бог вірний і співчутливий, що пригадує про них і про Свої обіцянки; Він приходить визволити їх нащадків із неволі. Він - Бог, Який понад простором і часом, може це, і хоче цього, і для

виконання цього задуму застосує Свою Всемогутність.

«Я Той, Хто Є»

«І сказав Мойсей до Бога: «Як прийду ж оце я до синів Ізраїля і скажу до них: «Бог батьків ваших прислав мене до вас». Якщо вони запитають мене: «Як Йому на ім'я?» — то що мені їм відповісти?» І промовив Бог до Мойсея: «Я Той, Хто є». І додав: «Так промовиш до синів Ізраїля: «Я - є» післав мене до вас. (...) Таке моє Ім'я навіки, і таке моє найменування з роду в рід» (Вих. 3,13-15).

206 Об'являючи Своє таємниче Ім'я, YHWH - Ягве, «Я Той, Хто є», чи «Я є Той, Хто я є», чи також «Я є, Хто я є»,- Бог каже, Хто Він і яким ім'ям Його повинні називати. Це Боже Ім'я є таємничим, так, як Бог є таїнством. Воно є водночас Ім'ям об'явленим і наче відмовою від імені, і саме цим воно найкраще виражає Бога таким, яким Він є, безконечно вищим понад усе, що ми можемо зрозуміти чи сказати: Він є «Бог тайний» (Іс. 45,15), Ім'я Його невимовне (Суд. 13, 18.), і водночас Він є Богом, Який наближається до людей.

207 Об'являючи Своє Ім'я, Бог водночас об'являє Свою вірність, яка не має ні початку, ні кінця, одночасно обіймає минуле («Я - Бог батька твого», Вих. 3,6) і майбутнє («Я буду з тобою», Вих. 3,12). Бог, Який об'являє, що Його Ім'я - «Сущий», об'являється як Бог, Який завжди присутній біля Свого народу, щоб його спасати.

208 Перед притягальною і таємничою присутністю Бога людина відчуває свою малість. Перед палаючим кущем Мойсей знімає взуття і закриває своє обличчя (Пор. Вих. 3, 5-6.) перед святістю Божою. Перед славою Трисвятого Бога Ісая вигукує: «Горе мені! Пропав я! Бо я людина з нечистими устами...» (Іс. 6,5). Перед Божими знаками, які творить Ісус, Петро каже: «Іди від мене, Господи, бо я грішна людина» (Лк. 5,8). Але Бог святий і тому може вибачити людині, яка усвідомлює, що вона - грішник перед Ним: «Не виконаю палаючого гніву Мого (...), бо я - Бог, не людина; Святий посеред тебе» (Ос. 11,9). Апостол Іван також каже: «... і заспокоїмо перед Ним серце наше, коли б нас обвинувачувало серце: Бог більший, ніж наше серце, і він усе знає» (1 їв. 3,19-20).

209 З поваги до Його святості народ Ізраїль не вимовляє Імені Бога. Під час читання Святого Письма об'явлене Богом Ім'я заступається божественним титулом «Господь» (Adonai, по-грецьки Κύριος;). Цей титул буде використаний для проголошення Божественності Ісуса: «Ісус є Господь».

«Бог милосердний і ласкавий»

210 Після гріха Ізраїля, що відвернувся від Бога, аби поклонятися золотому тельцеві (Пор. Вих. 32.), Бог вислуховує заступництво Мойсея і погоджується йти серед невірного народу, виявляючи таким чином Свою любов (Пор. Вих. 33, 12-17.). Мойсеєві, який просить Господа показати Свою Славу, Бог відповідає: «Я появлю перед тобою всю Мою доброту [красу] і виголошу перед тобою ім'я Господа (YHWH, Ягве)» (Вих. 33,18—19). І пройшов Господь перед Мойсеєм і промовив: «Господь, Господь! (Ягве, Ягве!) Бог милосердний і ласкавий, нескорий на гнів, милостивий і вірний» (Вих. 34,5-6). Тоді Мойсей визнає Господа як Бога, Який прощає (Пор. Вих. 34, 9.).

211 Боже Ім'я «Я є» або «Він є» виражає вірність Бога, Який, незважаючи на невірність людського гріха і кару, на яку людина заслуговує, «зберігає ласку для тисяч» (Вих. 34,7). Бог

об'являє, що Він «багатий милосердям» (Еф. 2,4) настільки, що віддає Свого Сина. Ісус, віддавши життя заради визволення нас від гріха, об'явить, що Він Сам носить Боже Ім'я: «Коли вгору Чоловічого Сина піднесете, тоді взнаєте, що Сущий я» (Ів. 8,28).

Тільки Бог Є

212 Упродовж століть віра Ізраїля змогла розвинути й поглибити багатства, які містяться в об'явленні Імені Божого. Бог - Єдиний, і крім Нього нема богів (Пор. Іс. 44, 6.). Він перевищує світ і історію. Він створив небо і землю: «Вони загинуть, Ти ж будеш стояти; все, постаріється, немов одежа (...). Ти ж усе той самий, і літам Твоїм кінця немає» (Пс. 102,27-28), У Ньому «нема ані зміни, ані тіні переміни» (Як. 1,17). Він є «Сущий», «Той, Хто Є», завжди і на віки вічні, і так Він залишається завжди вірним Самому Собі і Своїм обітницям.
213 Отож Об'явлення невимовленого Імені «Я Є той, Хто Є» містить, таким чином, правду про те, що тільки Бог Є. Саме в такому значенні вже переклад Сімдесятьох, а згодом і церковна Традиція розуміють Боже ім'я: Бог є повнотою Буття і всякої досконалості, без початку і кінця. Коли тим часом всі створіння отримали від Нього все те, чим вони є, і все те, що мають, Він Сам є Своїм буттям і Сам від Себе є тим усім, чим Він є.

III. Бог, «Той, Хто Є», є Правдою і Любов'ю

214 Бог, «Той, хто Є», об'явився Ізраїлеві як Той, що є «многомилостивий і правдивий» (Вих. 34,6). Ці два визначення стисло виражають багатство Божого Імені. В усіх Своїх ділах Бог виявляє Свою прихильність, доброту, милість, любов; а також свою надійність, сталість, вірність, правдивість. «Буду дякувати Імені Твоєму за Твою милість і Твою правду» (Пс. 138,2; Пор. Пс. 85, 11.). Він є Правдою, тому що «Бог - Світло, й ніякої у Ньому темряви немає» (1 Ів. 1,5); Він є Любов, як навчає апостол Іван (1 Ів. 4,8).

Бог є Правда

215 «Основа Твоїх слів - правда, і вічний кожний присуд справедливості Твоєї» (Пс. 119,160). «Отож тепер, Господи, мій Владико, Ти - Бог, і Твої слова - правда» (2 Сам. 7,28); ось, чому завжди здійснюються Божі обітниці (Пор. Втор. 7, 9.). Бог є самою Правдою, Його слова не можуть обманути. Тому-то можна цілковито довіритись у всьому правдивості та вірності Його слова. Початком гріха та упадку людини була брехня спокусника, яка привела до сумніву в Божому слові, у Божій добро зичливості і вірності.
216 Правда Бога є Його мудрістю, що керує усім порядком творення й керування світом (Пор. Муд, 13, 1-9.). Бог, що Сам створив небо і землю (Пор. Пс, 115,15.), єдиний може дати правдиве пізнання усього створеного у віднесенні до Нього (Пор. Муд. 7, 17-21.).
217 Бог правдивий також і в Об'явленні: вчення, що походить від Бога, є «законом правди» (Мал. 2,6). Він пішле Свого Сина на землю, «щоб свідчити про істину» (Ів. 18,37): «Ми знаємо також, що Божий Син прийшов і дав нам розуміння, щоб ми Правдивого пізнали» (1 Ів. 5,20; Пор. Ів. 17,3.).

Бог є Любов

218 Упродовж своєї історії Ізраїль зміг відкрити, що Бог мав лише одну причину об'явитися йому та вибрати його з-поміж усіх Народів, щоб зробити Своїм народом; ця причина – дар Божої любові (Пор. Втор. 4, 37; 7, 8; 10, 15.). І завдяки своїм пророкам Ізраїль зрозумів, що так само з любові Бог не переставав його спасати (Пор. Іс. 43, 1-7.) і прощати йому його невірність і його гріхи (Пор. Ос. 2.).

219 Любов Бога до Ізраїля порівнюється з любов'ю батька до сина (Ос. 11,1). Ця любов сильніша від любові матері до своїх дітей (Пор. Іс. 49, 14-15.). Бог любить Свій народ більше, ніж наречений свою наречену (Пор. Іс. 62, 4-5.); ця любов перемагає навіть найгірші невірності (Пор. Єз. 16; Ос. 11.) - аж до того, що дарує навіть найдорожче: «Бог бо так полюбив світ, що Сина Свого Єдинородного дав» (Ів. 3,16).

220 Любов Бога «вічна» (Іс. 54,8): «Гори поступляться й горби похитнуться, Моя ж любов від тебе не відступить» (Іс. 54,10). «Я полюбив тебе відвічною любов'ю, тим і зберіг для тебе Мою ласку» (Єр. 31,3).

221 Св. Іван іде ще далі, коли каже: «Бог є любов» (1 Ів. 4,8.16): Любов є самим буттям Бога. Посилаючи в повноті часів Свого Єдинородного Сина і Духа Любові, Бог об'являє Свою найсокровеннішу таємницю (Пор. 1 Кор. 2, 7-16; Еф. 3, 9-12.): Він Сам є вічним обміном любові -Отець, Син і Святий Дух, - і нас Він призначив бути її учасниками.

IV. Важливість віри в Єдиного Бога

222 Віра в Єдиного Бога і неподільна любов до Нього мають неоціненні наслідки для всього нашого життя:

223 Це означає пізнавати могутність І велич Бога: «Так! Бог» великий, не нам Його збагнути» (Іов 36,26). Тому «насамперед треба служити Богові» (Св. Жанна Д'Арк, Виступ: Акти судового процесу.).

224 Це означає жити у вдячності: якщо Бог Єдиний, то все, чим ми є, і все, що ми маємо, походить від Нього: «Що маєш, чого б ти не одержав?» (1 Кор. 4,7), «Чим Господові я віддячу за всі Його добродійства для мене?» (Пс. 116,12).

225 Це означає пізнавати єдність і справжню гідність усіх людей: усі створені «на образ і подобу» Божу (Буг. 1,26).

226 Це означає добре користуватися створеними речами: віра в Єдиного Бога приводить нас до використання усього, що не є Ним, настільки, наскільки це наближає нас до Нього, - і відхиляти все те, що відвертає нас від Нього (Пор. Мт. 5, 29-30; 16, 24; 19, 23-24.):
«Господи Боже мій, забери в мене все, що віддаляє мене від Тебе. Господи Боже мій, дай мені все те, що наближує до Тебе. Господи Боже мій, звільни мене від мене самого, щоб цілком віддатися Тобі» (Св. Миколай із Флю, Молитва.).

227 Це означає довіряти Богові в усіх обставинах, навіть найважчих. Молитва св. Терези Ісусової чудово це виражає:
«Нехай ніщо тебе не турбує, нехай ніщо тебе не лякає, Усе минає, Бог не змінюється. Терпіння осягає все. Тому, хто має Бога, Нічого не бракує; йому вистачає самого Бога» (Св. Тереза Ісусова, Поезії, 9.).

КОРОТКО

228 «Слухай, Ізраїлю, Господь Бог наш, Господь Єдиний»(Втор. 6,4; Мр. 12,29). «Найвище єство обов'язково одне, Воно не має собі рівного. (...) Коли Бог не єдиний, то Він - не Бог» (Тертуліян, Проти Маркіона, 1, 3, 5.).
229 Віра в Бога спонукає нас звернутися до Нього одного як до нашого першопочатку і нашої останньої мети, і нічого не ставити вище від Нього, і не заступити Його нічим.
230 Бог, об'явивши Себе, залишається невисловленим таїнством: «Якщо б ти Його розумів, це не був би Бог» (Св. Августин, Проповіді, 52, 6, 16.).
231 Бог нашої віри об'явився як Той, хто Є: Він дозволив пізнати себе як «многомилостивого і вірного» (Вих. 34,6). Саме Його буття є Правдою і Любов'ю.

§ 2. Отець

I. «В ім'я Отця і Сина і Святого Духа»

232 Християни приймають Хрещення «в ім'я Отця і Сина і Святого та Духа» (Мт. 28,19). Спочатку вони відповідають «Вірую» на потрійне запитання, яке вимагає від них визнати віру в Отця, Сина і Святого Духа: «Віра усіх християн спирається на Святу Трійцю» (Св. Цезар Арльський, Пояснення Символу віри. Проповідь, 9.).
233 Хрещення здійснюється «в ім'я» Отця і Сина і Святого Духа, а не «в імена» їх (Пор. Вігілш, Визнання віри 552 р.: DS 415.), бо є один Бог - Отець Всемогутній, Син Його Єдинородний і Дух Святий: Пресвята Трійця.
234 Таїнство Пресвятої Трійці — центральне таїнство віри і християнського життя. Це таїнство Бога в Самому Собі. Тому воно є джерелом усіх інших таїнств віри, світлом, що їх осяває. « Воно є найгрунтовнішим і найсуттєвішим ученням в «ієрархії правд віри» (Конгрегація духовенства, Загальний катехитичний директорій, 43.). «Уся історія спасіння є тією ж самою історією шляху і засобів, якими Бог правдивий і єдиний, Отець, Син і Святий Дух, об'являє Себе, примирюється і єднається з людьми, що відвертаються від гріха» (Конгрегація духовенства, Загальний катехитичний директорій, 47.).
235 У цьому параграфі коротко викладено, яким чином об'явлене таїнство Пресвятої Трійці (I), як Церква сформулювала віровчення про це таїнство (II) і, нарешті, як через Божі посилання Сина і Святого Духа Бог Отець здійснює Свій «доброзичливий задум» творення, відкуплення та освячення (III).
236 Отці Церкви розрізняють Богослов'я (Θεολογίαν) та Ікономію (Οἰκονομίαν), використовуючи перше поняття для визначення таїнства внутрішнього життя Триєдиного Бога, а друге - для всіх Божих справ, ерез які Він об'являється і передає Своє життя. Богослов'я об'являється нам через Ікономію, і, навпаки, всю Ікономію висвітлює Богослов'я. Божі діла розкривають, Ким Він є в Самому Собі; і, навпаки, таїнство Його внутрішнього буття просвічує всі Його діла, дозволяю-. чи їх зрозуміти. Аналогічний процес ми спостерігаємо між людьми: людина виявляє себе у своїх діях, і чим краще ми знаємо людину, тим краще розуміємо її дії.
237 Свята Трійця є таїнством віри у стислому значенні, одним з «таїнств, захованих у Бозі, які не можуть бути пізнані, якщо не об'явлені Богом» (I Ватиканський Собор: DS 3015.). Звичайно, Бог залишив сліди Свого триєдиного Буття у Своїх творіннях та у Своєму Об'явленні у Старому Завіті. Але глибина Його сутності як Святої Трійці перед Воплоченням Сина Божого і посиланням Святого Духа становить таїнство, недосяжне для самого розуму і

навіть для віри Ізраїля.

II. Об'явлення Бога як Трійці

Отець об'являється через Сина

238 Звертання до Бога як до «Отця» відоме в багатьох релігіях. Божество вважається часто «батьком богів і людей». В Ізраїлі Бога як Творця світу називають Отцем (Пор. Втор. 32, 6; Мал. 2, 10.). Бог тим більше є Отцем з огляду на Союз і дар Закону, даного Ізраїлеві, Його «первородному Синові» (Вих. 4,22). Його називають також Отцем царя Ізраїля (Пор. 2 Сам. 7, 14.). Особливим способом Він є «Батьком бідних», Батьком сиріт і вдів, що перебувають під Його люблячою опікою (Пор. Пс. 68, 6.).

239 Називаючи Бога «Отцем», мова віри підкреслює головно два аспекти: що Бог - першоначало всього і трансцендентний авторитет і що Він одночасно - доброта і любляче піклування про всіх Своїх дітей. Ця батьківська ніжність Бога може виражатись через образ материнства (Пор. Іс. 66, 13, Пс. 131,2.), який ще більше виражає іманентність Бога, внутрішній зв'язок між Богом і Його творінням. Мова віри таким чином черпає із людського досвіду батьків, що є до певної міри для людини першими представниками Бога. Але цей досвід також свідчить, що земні батьки можуть помилятися і спотворити лице батьківства і материнства. Слід, отже, нагадати, що Бог перевищує людське розрізнення статей. Він не є ні чоловіком, ні жінкою - Він є Богом, Він перевищує також людське материнство й батьківство (Пор. Пс. 27, 10.), хоч є їхнім початком і мірою (Пор. Еф. 3, 14-15; Іс. 49, 15.): ніхто не є батьком так, як Бог.

240 Ісус об'явив, що Бог є «Отцем» у незвичайному значенні: він не тільки є як Отець-Творець, але він є відвічно Отцем щодо Свого Єдинородного Сина, Який, у свою чергу, є Сином тільки стосовно до Свого Вітця: «...і ніхто не знає Сина, крім Отця, і Отця ніхто не знає, крім Сина, та кому Син схоче відкрити» (Мт. 11,27).

241 Тому-то апостоли визнають Ісуса як Слово, що «споконвіку було (...) у Бога і Бог було Слово» (Ів. 1,1), як «образ невидимого Бога» (Кол. 1,15), як «відблиск Його слави, образ Його істоти» (Євр. 1,3).

242 За ними, згідно з апостольською традицією, Церква визнала на першому Вселенському Соборі в Нікеї (325), що Син «Єдиносущний» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 125.) із Отцем, тобто єдиний із Ним Бог. Другий Вселенський Собор у Константинополі (381) зберіг цей вираз у своєму формулюванні Символу віри і визнав «Єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого Єдинородного, від Отця родженого перед усіма віками, Світло від Світла, Бога істинного від Бога істинного, родженного, не сотвореного, єдиносущного з Отцем» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.).

Отець і Син об'явлені Духом

243 Перед Своєю Пасхою Ісус сповіщає, що буде послано «іншого Утішителя» (Захисника), Духа Святого. Дух, Який діє від створення (Пор. Буг. 1,2.) і Який колись «говорив через пророків» (Пор. Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.), тепер буде з учнями і в них (Пор. Ів. 14, 17.), щоб їх навчати (Пор. Ів. 14, 26.) і «вивести до всієї правди»

(Ів. 16, 13). Таким чином Святий Дух об'явлений як ще одна Божа Особа у відношенні до Ісуса й Отця.

244 Передвічне походження Духа об'являється в Його земній місії. Святий Дух посланий до апостолів і до Церкви як Отцем в ім'я Сина, так і особисто Сином після того, як Він повернувся до Отця (Пор. Ів. 14,26; 15,26, 16; 14.). Зіслання Особи Духа після прославлення Ісуса (Ів. 7, 39.) виявляє в усій повноті таїнство Святої Трійці.

245 Апостольська віра у Святого Духа була визнана II Константинопольським Вселенським Собором 381 р.: «Ми віруємо в Духа Святого, Господа Животворящого, Який ісходить від Отця» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.). Тим-то Церква визнає Отця як «джерело і причину всього Божества» (VI Толедський Собор 638 р.: DS 490.). Вічне походження Святого Духа не є, однак, без зв'язку з походженням Сина. Ми віримо, що: «Дух Святий, Третя Особа Трійці, є Бог, єдиний і рівний з Отцем і Сином, однієї з ними сутності і однієї природи. (...) Проте не говоримо, що Він є тільки Духом Отця, ані Духом Сина, а є водночас Духом Отця і Сина» (XI Толедський Собор 675 р.: DS 527.). Ніейсько-Константинопольський Символ віри визнає: «З Отцем і Сином Він рівнопоклоняємий і рівнославимий» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.).

246 Латинська традиція Символу віри визнає, що Святий Дух «ісходить від Отця і Сина (Filioque)». Флорентійський Собор (1438) пояснює: «Святий Дух має свою сутність і своє існуюче буття одночасно від Отця і Сина, і Він вічно ісходить від Обох як від єдиного Начала і через єдине Дихання... Оскільки все, що належить Отцеві, - все, за винятком Свого Батьківства, - Отець Сам дав Єдинородному Синові, народжуючи Його, Син, Який вічно роджений від Отця, має також вічно від Отця те, що Святий Дух ісходить від Сина» (Флорентійський Собор: DS 1300-1301.).

247 Твердження про Filioque було відсутнє у Символі віри, проголошеному в Константинополі 381 року. Проте, дотримуючись старої латинської та олександрійської традиції, Папа св. Лев догматично визнав його вже у 447 р. (Пор. Лев Великий Посл. Quam laudabiliter »; DS 284.), ще до того, як Рим у 451 р. на Халкедонському Соборі прийняв до відома і визнав Символ віри 381 року. Використання такого формулювання у Символі віри поступово упроваджувалося в латинській літургії (між VIII і IX ст.). Однак уведення Filioque до Нікейсько-Константинопольського Символу віри через латинську літургію ще до сьогодні є спірною точкою з православними Церквами.

248 Східна традиція виражає передусім, що Отець щодо Святого Духа є першоначалом. Визнаючи Духа, що «від Отця ісходить» (Ів. 15,26), вона стверджує, що Святий Дух ісходить від Отця через Сина (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 2,). Західна традиція, кажучи, що Святий Дух ісходить від Отця і Сина (Filioque), стверджує передусім єдиносущну спільність між Отцем і Сином. Такий вислів має свою «законну і раціональну» основу (Флорентійський Собор 1439 р.: DS 1302.), позаяк вічний порядок Божих Осіб у їхній єдиносущній спільності дає підставу пізнавати, що Отець є причиною Святого Духа як «начало безначальне» (Флорентійський Собор 1442 р.: DS 1331.), а також, як Отець Єдинородного Сина, Він разом з Ним є «єдиним началом, від якого ісходить Святий Дух» (Ліонський Собор 1274 р.: DS 850.. Це правосильне взаємодоповнення, якщо його не загострювати, не порушує тотожності віри в реальність одного й того ж таїнства, яке проголошується.

III. Пресвята Трійця у віровченні

Формування догми про Святу Трійцю

249 Об'явлена правда про Святу Трійцю була від початку біля коренів живої віри Церкви, передусім через Хрещення. Вона знаходить своє вираження у хрещальному правилі віри, сформульована в проповідуванні, катехизі і молитві Церкви. Такі ж формулювання містяться вже в апостольських писаннях, як свідчить вітання, прийняте в євхаристійній літургії: «Благодать Господа Ісуса Христа й любов Бога і причастя Святого Духа хай буде з усіма вами!» (2 Кор. 13,13; Пор. 1 Кор. 12, 4-6; Еф. 4, 4-6.).
250 Упродовж перших століть свого існування Церква намагалася виразніше сформулювати свою тринітарну віру як для поглиблення свого власного розуміння віри, так і для захисту її від помилок, які її перекручували. Це стало справою давніх вселенських соборів, з допомогою богословських праць Отців Церкви, які опирались на смисл віри християнського народу.
251 Щоб сформулювати догму про Трійцю, Церкві було необхідно розробити власну термінологію за допомогою філософських понять: «сутність» (substantia), «особа» або «іпостась», «співвідношення» (relatio) і т.п. Це не означає, що вона підпорядковувала віру людській мудрості, але вона надала нового, особливого змісту тим словам, що відтепер мали означати невимовне таїнство, яке «безконечно перевищує те все, що ми можемо по-людськи розуміти» (Павло VI, « Sollemuis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 9.).
252 Церква використовує термін «сутність» (що іноді передається словами «єство» або «природа»), розуміючи під ним Боже буття в Його єдності: терміном «особа», або «іпостась», вказується на Отця, Сина і Святого Духа в їх реальній відмінності між собою; термін «співвідношення» вживається для визначення факту, що ця відмінність між Божими Особами полягає в їх різному відношенні між собою.

Догма про Пресвяту Трійцю

253 Трійця єдина. Ми не визнаємо трьох богів, лише єдиного Бога у Трьох Особах: «єдиносущну Трійцю» (II Константинопольський Собор 553 р.: DS 421.). Божі Особи не ділять між собою єдиного Божества, але кожна з Них є цілим Богом: «Отець є тим, чим є Син, Син є тим, чим є Отець, Отець і Син є тим, чим є Святий Дух, тобто одним Богом за природою» (XI Толедський Собор 675 р.: DS 530.). «Кожна з Трьох Осіб є цією самою реальністю, тобто Божественною сутністю, єством або природою» (IV Латеранський Собор 1215 р.: DS 804.).
254 Божі Особи реально розрізняються між Собою. «Богові ми віддаємо шану і сповідуємо як єдиного, але не самотнього» (Віра Дамаза: DS 71.). «Отець», «Син», «Святий Дух» - є не лише імена, які означають способи існування Божого буття, тому що ці Особи реально розрізняються між Собою: «Той, Хто є Сином, не є Отцем, а Той, Хто є Отцем, не є Сином, і Святий Дух не є Тим, Ким є Отець або Син» (XI Толедський Собор 675р.: DS 530.). Вони розрізняються між Собою співвідношенням походження: «Хто родить, є Отець; Хто роджений, є Син; хто Ісходить, є Дух Святий» (IV Латеранський Собор 1215 р.: DS 804.). Божа Єдність Триєдина.
255 Божі Особи співвідносні між собою. Дійсна відмінність між собою Божих Осіб, позаяк

не ділить Божої єдності, полягає лише в співвідношенні їхніх взаємних стосунків: «У співвідносних іменах Осіб Божих Отець співвідноситься з Сином, Син з Отцем, Святий Дух з Обома; коли говоримо про ці три Особи, з огляду на їх співвідношення, то віримо в одну природу, або сутність» (XI Толедський Собор 675 р.: DS 528.). Справді, «все єдине [в Них] там, крім того, що стосується їх співвідношення» (Флорентійський Собор 1442 р.: DS 1330.). «Через цю єдність Отець увесь в Синові, увесь у Святім Дусі; Син є увесь в Отцеві, увесь у Святім Дусі; Святий Дух є увесь в Отцеві, увесь в Синові» (Флорен. Соб. 1442 р.: DS 1331.).

256 Св. Григорій Назіянзький, якого називаємо «Богословом», передає оглашенним у Константинополі такий стислий виклад тринітарної віри:

«Передусім стережіть цю добру спадщину, задля якої я живу і борюся, з якою хочу вмерти, яка допомагає мені переносити всі скорботи і погорджувати всіма радостями; маю на увазі сповідування віри в Отця і Сина і Святого Духа. Сьогодні я тобі її передаю. В ім'я цього сповідування я тебе зараз занурю у воду і витягну з неї. Я тобі даю його як супутника й покровителя усього вашого життя. Я даю тобі одне Божество і Могутність, що разом є в Трьох і охоплює Трьох різним способом. Божество без відмінності сутностей або природ, без вищого ступеня, який підносить, або нижчого ступеня, який знижує (...). Це Трьох безконечних безконечна співсутність. Кожний зосібна всецілий Бог (...), а Три разом також Бог (...). Я ще не почав думати про Єдність, а вже Трійця огортає мене своїм блиском. Я ще не почав розрізнювати Трьох, а вже мене обіймає Єдиний...» (Св. Григорій Назіянзький, Проповіді, 40, 41.).

IV. Божі діла і місії Пресвятої Трійці

257 «О Трійце Свята, блаженне світло, о первісна Єдносте!» Літургія Годин, гімн « O lux beata Trinitas ».Бог є вічним блаженством, безсмертним життям, світлом, яке не заходить. Бог є Любов: Отець, Син і Дух Святий. Бог добро вільно хоче уділити нам славу Свого блаженного життя. Таким є Його «задум доброзичливості» (Еф. 1,9), який Він мав перед створенням світу у Своєму улюбленому Синові, «призначивши нас наперед, щоб ми стали Його синами через Ісуса Христа» (Еф. 1,4-5), тобто, «щоб були подібні до образу Сина Його» (Рим. 8,29) через «Духа усиновлення» (Рим. 8,15). Цей задум є «благодаттю, що була нам дана в Христі Ісусі перед відвічними часами» (2 Тим. 1,9-10) і походить безпосередньо від любові Пресвятої Трійці. Він розгортається в Його ділі творення світу, у цілій історії спасіння після падіння людини, у посиланнях Сина і Святого Духа, що продовжуються місією Церкви (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 2-9.).

258 Ціла Божа ікономія - спільне діло трьох Божих Осіб. Бо як Трійця має одну і ту саму природу, так само Вона має одне і те ж діяння (Пор. II Константинопольський Собор 553 р.; DS 421.). «Отець, Син і Святий Дух не є трьома началами творіння, лише одним» (Флорентійський Собор 1442 р.: DS 1331.). Проте кожна Божа Особа виконує спільну дію згідно зі своєю особистою властивістю. Таким чином Церква, покликаючись на Новий Завіт (Пор. I Кор. 8, 6.), визнає: «Є один Бог і Отець, від Якого все походить, і один Господь Ісус Христос, через Якого є все, і один Святий Дух, у якому є все» (II Константинопольський Собор 553 р.:DS 421.). Воплочення Сина і дар Святого Духа - це ті Божі посилання, які понад усе виявляють властивості Божих Осіб.

259 Ціла Божа економія - діло водночас спільне й особисте, і тому дозволяє пізнати властивості Божих Осіб та їхню єдину природу. Також ціле християнське життя є

спілкуванням з кожною з Осіб Святої Трійці без їх розділення. Той, хто прославляє Отця, прославляє Його через Сина у Святому Дусі; той, хто йде за Христом, робить це тому, що Отець його притягає (Ів. 6, 44.), а Святий Дух його зрушує (Рим. 8, 14.).

260 Кінцева мета Божої ікономії - входження створінь у досконалу єдність Пресвятої Трійці (Ів. 17, 21-23.). Але вже відтепер ми покликані бути житлом Пресвятої Трійці: «Коли хтось Мене любить, — каже Господь, - то й слово Моє берегтиме і полюбить його Мій Отець, і прийдемо Ми до нього, і в ньому закладемо житло» (Ів. 14,23):

«О мій Боже, Трійце, Яку я величаю, допоможи мені цілковито забути про себе й оселитися в Тобі, непорушне і спокійно, так наче б моя душа була вже у вічності: щоб ніщо не могло порушити мого спокою чи випровадити мене з Тебе, о мій Незмінний, але нехай кожна хвилина занурює мене чимраз більше в глибину Твого Таїнства! Даруй спокій моїй душі. Зроби її Своїм небом, Своєю улюбленою оселею і місцем Свого відпочинку. Щоб я ніколи не залишила Тебе самого, але щоб я була тут, вся цілком, жила вірою, уся в поклонінні, цілком віддана Твоєму животворному діянню» (Блаж. Єлисавета від Трійці, Молитва.).

КОРОТКО

261 Таїнство Пресвятої Трійці є центральним таїнством віри і християнського життя. Лише сам Бог може привести нас до її пізнання, об'являючись як Отець, Син і Святий Дух.

262 Воплочення Сина Божого об'являє, що Бог є вічним Отцем, що Син єдиносущний з Отцем, тобто що Він у Ньому і з Ним є тим самим єдиним Богом.

263 Місія Святого Духа, післаного Отцем в ім'я Сина (Пор. Ів. 14, 26.) і Сином «від Отця» (Ів, 15,26), виявляє, що Він разом із Отцем і Сином є тим самим єдиним Богом. «З Отцем і Сином Він рівнопоклоняє-мий ірівнославимий» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.).

264 «Святий Дух ісходить від Отця як першоджерела, а через вічний дар Отця для Сина - спільно від Отця і Сина» (Св. Августин, Про Трійцю, 15, 26, 47.).

265 Через благодать Хрещення «в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» ми покликані брати участь у житті Пресвятої Трійці тут, на землі, у темряві віри, і після смерті, у вічному світлі (Пор. Павло VI, « Sollemuis Professio fidei », Символ віри Народу Божого. Урочисте визнання віри, 9.).

266 «Католицька віра полягає в тому, щоб почитати одного Бога в Трійці, а Трійцю в Єдності, не зливаючи Осіб, не розділяючи єство; бо іншою є Особа Отця, іншою - Сина, іншою - Святого Духа, але одно є Божество Отця, Сина і Святого Духа, рівна їх слава і співвічна велич» (Символ віри « Quicumque »: DS 75.).

267 Нероздільні в тім, чим Вони є, Божі Особи також нероздільні в тім, що Вони чинять. Але в єдиному Божому діянні кожна Божа Особа виявляє те, що їй властиве в Трійці, передусім у Божих посиланнях Воплочення Сина і дару Святого Духа.

§ 3. Всемогутній

268 З усіх Божих прикмет у Символі віри згадується тільки всемогутність: сповідування її має велике значення для нашого життя. Ми віримо, що Божа Всемогутність має універсальний характер, бо Бог усе створив (Пор. Буг. 1, I; Ів. 1,3.), усім керує і все може; що вона любляча, бо Бог є нашим Отцем (Пор. Мт. 6, 9.); що вона таємнича, бо лише віра може її

пізнати, бо вона «здійснюється в безсиллі» (2 Кор. 12,9) (Пор. 1 Кор. І, 18.).

«Усе, що захотів, створив Він» (Пс. 115,3)

269 Святе Письмо не раз визнає універсальну силу Бога. Бога називають «Сильний Якова» (Буг. 49,24), «Ізраїлів Сильний» (Іс. 1,24), «Господь могутній і потужний», «Господь сил» (Пс. 24,8-10). Якщо Господь Всемогутній «на небі й на землі» (Пс. 135,6), то це тому, що Він їх створив. Нічого неможливого немає для Нього (Пор. Єр. 32, 17; Лк. 1, 37.), і розпоряджається Він Своїм творінням згідно зі Своєю волею (Пор. Єр. 27, 5.). Бог є Володарем всесвіту, устрій якого Він Сам установив, і цей устрій Йому цілковито підпорядкований, і ним Він може цілком розпоряджатися; Він є Володарем історії (Пор. Ест. 4, 17 в; Прип. 21, 1; Тов. 13, 2.); Він керує серцями та подіями, як Сам бажає: «Бо виявити велику Твою силу Ти завжди спроможен, та й хто міг би встоятись потузі рамена Твого?» (Муд. 11,21).

«Ти милуєш усіх, бо Ти все можеш» (Муд. 11,23)

270 Бог є Всемогутнім Отцем. Його батьківство і Його могутність пояснюються взаємно. І справді, свою батьківську Всемогутність Він виявляє піклуванням про наші потреби (Пор. Мт. 6, 32.) через усиновлення, яке Він нам дає («Я буду вам Отцем, ви ж будете Мені синами та дочками - каже Господь Вседержитель»: 2 Кор. 6,18), і, зрештою, через Своє безмежне милосердя, бо Він найбільше І*»І виявляє Свою могутність, добровільно прощаючи гріхи.
271 Г Божа Всемогутність не є самовільною: «У Бозі могутність і сутність, воля та розум, мудрість і справедливість - одне і те саме, тому нічого не може бути в Божій могутності, чого не могло б бути у справедливій Божій волі або в Його мудрому розумі» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1, 25, 5, ad 1.).

Таїнство уявного Божого безсилля

272 Віра в Бога, Всемогутнього Отця, випробовується переживанням зла і страждання. Інколи видається, що Бога немає і що Він нездатний запобігти злу. Проте Бог Отець об'явив Свою Всемогутність найбільш таємничим способом через добровільне приниження і Воскресіння Свого Сина, якими Він переміг зло. Так, розп'ятий Христос є «Божою могутністю і Божою мудрістю. Бо, нібито, немудре Боже - мудріше від людської мудрості, і немічне Боже - міцніше від людської сили» (1 Кор. 1,24-25). Через Воскресіння і прославлення Христа Отець показав «Його силу» і виявив «безмірну велич Його сили для нас, що повірили» (Еф. 1,19-22).
273 Лише вірою можна ходити таємничими дорогами Божої Всемогутності. Ця віра хвалиться своїми немочами, щоб притягнути до неї Христову могутність (Пор. 2 Кор. 12, 9; Флп. 4, 13.). Діва Марія є найдосконалішим взірцем цієї віри, бо вона повірила, що «нічого немає неможливого в Бога» (Лк. 1,37), і змогла прославити Господа: «Велике бо вчинив мені Всемогутній, і святе Його Ім'я» (Лк. 1,49).
274 «Ніщо не може утвердити нас більше в нашій вірі та надії, як переконання, глибоко викарбуване в наших душах, що немає нічого неможливого для Бога. Усе те, у що [Символ віри] пропонує нам вірити, речі найвищі і найбільш незрозумілі, як і те, що перевищує

звичайні закони природи, наш розум прийме легко і без жодного вагання, якщо він прийме ідею Божої Всемогутності» (Римський Катехизм, 1,2,13.).

КОРОТКО

275 Разом із праведним Іовом ми визнаємо: «Знаю, що Ти все можеш, усе, що задумаєш, зробити спроможен» (Іов 42,2).
276 Вірна свідченню Письма, Церква часто звертає свою молитву до «Бога Всемогутнього й вічного» («Omnipotens sempiterne Deus…») твердо віруючи, що «нічого немає неможливого в Бога» (Лк. 1,37; Ігор. Бут. 18,14; Мт. 19,26).
277 Бог виявляє Свою Всемогутність, навертаючи до Себе грішних і утверджуючи нас у Своїй приязні через благодать: «Боже, ти даєш найвищий вияв Своєї могутності, коли терпиш і милосердишся» (Римський Мисал, Колекта 26 звичайної неділі.).
278 Якщо не вірити в те, що Божа любов всемогутня, тоді як повірити, що Отець міг нас створити, Син - відкупити, а Святий Дух - освятити?

§ 4. Творець

279 «На початку сотворив Бог небо й землю» (Бут. 1,1). Такими урочистими словами розпочинається Святе Письмо. Символ віри повторює їх, визнаючи Бога, Отця Вседержителя, як «Творця неба й землі» (Апостольський Символ віри: DS 30.), «усього видимого й невидимого» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.). Тому спочатку ми говоритимемо про Творця, згодом про Його творіння, а нарешті - про гріхопадіння, звільнити з якого нас прийшов Ісус Христос, Син Б.
280 Творення є основою «усіх спасенних Божих задумів», «початком історії спасіння» (Конгрегація духовенства, Загальний катехитичний директорій, 51.), вершина якої - Христос. І навпаки, таїнство Христа - вирішальне світло для таїнства творення; вона відкриває мету, для якої «на початку сторив г землю» (Бут,): від чатку Бог передбачив славу нового творення у Христі (Пор. Рим. 8, 18-23.).
281 Тому-то тексти, що читають у Пасхальну Ніч, яка є прославленням нового творення у Христі, розпочинаються з розповіді про створення світу; це у візантійській літургії у надвечір'я головних Господніх свят завжди становить перше читання. За свідченням ранніх християнських авторів, так само підготовляли оглашенних до Хрещення (Пор. Егерія, Паломництво до святих місць, 46, 2; св. Августии, Про катехизування простих, 3, 5.).

I. Катехиза про створення світу

282 Катехиза про створення світу має основне значення. Вона стосується самих основ людського та християнського життя, тому що дає відповідь християнської віри на основне запитання, яке в усі часи люди ставили перед собою: «Звідки ми прийшли?», «Куди ми йдемо?», «Яке наше походження?», «Яка наша мета?», «Звідки прийшло і куди прямує усе те, що існує?» Ці два запитання - про походження і мету - нероздільні. Вони вирішальні для змісту і спрямованості нашого життя і наших вчинків.
283 Питання про походження світу і людини є предметом численних наукових досліджень, які чудово збагатили наші знання про вік і розміри космосу, про становлення живих форм,

про появу людини. Ці відкриття заохочують нас чимраз більше захоплюватися величчю Творця, благословляти Його за всі Його діла й за той розум і мудрість, якими Він наділяє вчених і дослідників. Разом із Соломоном вони можуть сказати: «Він бо мені дав справжнє знання того, що є, І я знаю устрій та силу первнів (...), бо навчила мене творителька всього - Мудрість» (Муд. 7,17-21).

284 Велике зацікавлення такими дослідженнями значною мірою викликається питанням іншого рівня, яке виходить за межі власне природничих наук. Не йдеться лише про те, щоб дізнатися, коли І як постав матеріальний космос чи з'явилася людина, а радше про те, щоб розкрити зміст такого походження: чи ним керує випадок, сліпа доля, безіменна необхідність чи трансцендентне, мудре і добре Єство, що називається Богом. А якщо світ походить від мудрості й доброти Бога, то чому існує зло? Звідки воно? Хто за нього відповідає? Чи можна від нього визволитися?

285 Від початку християнська віра зіткнулася з іншими, ніж ті, які дає вона, відповідями на запитання про походження світу. Так, у давніх релігіях і культурах існують численні міфи про походження всесвіту. Деякі філософи твердили, що все є Богом, що світ є Богом або що становлення світу є становленням Бога (пантеїзм); інші - що світ є необхідною еманацією Бога, випливаючи з цього джерела і повертаючись до нього; ще інші стверджували існування двох вічних принципів - Добра і Зла, Світла і Темряви - у безперервній боротьбі (дуалізм, маніхеїзм); згідно з деякими з цих концепцій, світ (принаймні світ матеріальний) є злом, наслідком занепаду, і тому його треба відкинути або відірватися від нього (гноза); інші згоджуються з тим, що світ був створений Богом, але наче годинник годинникарем, який, зробивши цю річ, залишив її саму на себе (деїзм); врешті, є й такі, що не приймають жодного трансцендентного походження світу, а вбачають у ньому тільки гру вічно існуючої матерії (матеріалізм). Усі ці намагання засвідчують сталість та універсальність питання щодо початків світу. Такий пошук притаманний людині.

286 Сам людський розум, певна річ, має здатність знайти якусь відповідь на запитання про походження світу. Справді, існування Бога Творця з певністю можна пізнати через Його творіння завдяки світлові людського розуму (Пор. І Ватиканський Собор: DS 3026.), навіть якщо це пізнання часто затьмарене чи спотворене помилками. Тому-то віра утверджує й освічує розум у правильному пізнанні цієї правди: «Вірою ми знаємо, що світ сотворений словом Божим так, що видиме з невидимого постало» (Євр. 11,3).

287 Правда про створення світу є настільки важлива для всього людського життя, що Бог Своєю ласкавістю хотів об'явити Своєму народові все те, що необхідно знати на цю тему. Крім природного пізнання, яке будь-яка людина може мати про Творця (Пор. Ді. 17, 24-29; Рим. 1. 19-20.), Бог поступово відкрив Ізраїлеві таїнство створення. Він, що вибрав патріархів, що вивів Ізраїль з Єгипту і що, вибираючи Ізраїль, створив його і сформував (Пор. Іс. 43, 1.), об'являється як Той, Кому належать усі народи на землі і вся земля, як Той єдиний, Хто «створив небо і землю» (Пс. 115,15; 124,8; 134,3).

288 Об'явлення про творення, таким чином, невіддільне від Об'явлення і здійснення Союзу Єдиного Бога зі Своїм народом. Створення світу об'явлене як перший крок до цього Союзу, як перше й універсальне свідчення любові Всемогутнього Бога (Пор. Буг. 15, 5; Єр. 33, 19-26.). Правда про створення зі зростаючою силою проголошується також у словах пророків (Пор. Іс. 44, 24.), у молитві Псалмів (Пор. Пс. 104.) і в літургії, у роздумах Премудрості (Пор. Прип. 8, 22-31.) вибраного народу.

289 З-поміж усіх розповідей Святого Письма про створення три перші розділи Книги Буття

займають особливе місце. З літературної точки зору ці тексти можуть мати різні джерела. Натхнені автори розмістили їх на початку Письма так, що вони своєю урочистою мовою пояснюють правди про створення, про ні його початок і його мету в Бозі, про його порядок і доброту, покликання людини, врешті - про трагедію гріха і надію на спасіння. Прочитані у світлі Христовому, у єдності Святого Письма і живої Традиції Церкви, ці слова залишаються головним джерелом віровчення про таємниці «початку»: створення, падіння, обітниці спасіння.

II. Творення - діло Святої Трійці

290 «На початку сотворив Бог небо й землю» (Бут. 1,1). У цих перших словах Писання висловлено три твердження: вічний Бог поклав початок усьому, що існує поза Ним; Він єдиний є Творцем (дієслово «творити» - староєврейською bara - завжди підметом має слово Бог); Всесвіт, що існує (виражене словами «небо й землю»), залежить від Того, Хто дає їй буття.
291 «Споконвіку було Слово (...) і Слово було - Бог. (...) Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без Нього» (Ів. 1,1-3). Новий Завіт об'являє, що Бог усе створив через вічне Слово, Свого Улюбленого Сина: «у Ньому все було створене, що на небі і що на землі (...) все було Ним і для Нього створене. Він раніш усього, і все існує в Ньому» (Кол. 1,16-17). Віра Церкви також проголошує творчу дію Святого Духа: Він є «Податель життя» (Константинопольський Символ віри: DS 150.), «Дух-Творець» («Veni, Creator Spiritus»), «Джерело усякого добра» (Візантійська літургія, Стихира Вечірні П'ятидесятниці.).
292 Згадане у Старому Завіті (Пор. Пс. 33, 6; 104, 30; Буг. 1, 2-3.) й об'явлене в Новому Заповіті творче діяння Сина і Святого Духа невіддільне від діяння Отця, воно чітко підтверджене правилом віри Церкви: «Існує лише один цей Бог (...): Він Отець, Він Бог, Він Творець, Він Засновник, Причина, Упорядник. Він усе створив Самим Собою, тобто через Своє Слово і Свою Мудрість» (Св. Іриней, Проти єресей, 2, 30, 9.), «Через Сина і Духа», що є наче «Його руками» (Св. Іриней, Проти єресей, 4, 20, 1.). Створення - спільне діло Святої Трійці.

III. «Світ був створений на прославу Бога»

293 Цю фундаментальну правду Св. Письмо і Традиція не перестають викладати і прославляти: «Світ був створений на Божу славу» (I Ватиканський Собор: DS 3025.). Бог усе створив, пояснює св. Бонавентура, «не для того, щоб збільшити славу, а для того, щоб славу виявити й свою славу уділити» (Св. Бонавентура, На книги сентенцій, 1, 2, 2, 1.). Бог не мав іншої причини для творення, ніж Його любов і доброта: «Це ключ любові розкрив Його долоню, щоб дати існування створінню» (Св. Тома Аквінський, На книги сентенцій, 2, прод.). А I Ватикаяський Собор роз'яснює:
«Через Свою доброту І всемогутню силу єдиний і правдивий Бог не для збільшення Свого щастя й осягнення Своєї досконалості, а щоб виявити їх через дари, якими Він обдаровує Свої створіння, через Свій цілковито добровільний задум, від початку часу створив з нічого одне й друге створіння, духовне й тілесне» (I Ватиканський Собор: DS 3002.).
294 Слава Бога полягає в тому, щоб виявлялась й уділювалась Його доброта, завдяки якій був створений світ: «щоб ми стали Його синами через Ісуса Христа, за рішенням Його доброї

волі, на хвалу слави Його благодаті» (Еф. 1,5-6). «Бо славою Божою є жива людина, а життям людини є бачення Бога: якщо вже Об'явлення Боже через творення дало життя всім істотам на землі, то наскільки більше Об'явлення Отця через Слово дає життя тим, хто бачить Бога» (Св. Іриней, Проти єресей, 4, 20, 7), Кінцева мета творіння полягає в тому, щоби Бог, «що є Творцем усього, став у кінці «усім в усьому» (1 Кор. 15,28), реалізуючи і Свою славу, і водночас наше блаженство» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 2.).

IV. Таїнство створення

Бог створює мудрістю і любов'ю

295 Ми віримо, що Бог Своєю мудрістю створив світ (Пор. Мудр. 9, 9.). Світ - не витвір якоїсь необхідності, сліпого призначення чи випадку. Ми віримо, що він походить від вільного вибору Бога, Який дозволив створінням брати участь у Своєму бутті, у Своїй мудрості і доброті: «...бо Ти створив усе, і волею твоєю воно існує і створено» (Од. 4,11). «Яка їх, Твоїх діл, Господи, сила! У мудрості усе Ти створив» (Пс. 104,24). «Добрий Господь до всіх, і Його милосердя перед усіма Його ділами» (Пс. 145,9).

Бог творить «з нічого»

296 Ми віримо, що для творення Бог не потребує нічого наперед існуючого, жодної допомоги (Пор. I Ватиканський Собор: DS 3022.). Творення не є також необхідною еманацією Божого єства (Пор. I Ватиканський Собор: DS 3023-3024.). Бог творить власною волею «з нічого» (IV Латеранський Собор: DS 800; I Ватиканський Собор: DS 3025.): «Що ж надзвичайного було б у тому, якби Бог випровадив світ із матерії, яка вже була раніше? Майстер, коли йому дають матеріал, робить із нього все, що захоче. А тим часом Божа могутність виявляється якраз у тому, щоб із нічого зробити все, що побажає» (Св. Теофіл Антіохійський, До Автолика, 2, 4.).

297 Віра у створення «з нічого» підтверджена у Св. Письмі як правда, сповнена обітниці і надії. Так матір сімох синів підбадьорює їх у мучеництві:
«Не знаю я, як ви в моїм лоні з'явилися, не я дала вам дух та життя, не я звела докупи первні вашого тіла. То ж Творець світу, Який створив людину і Який дав буття усім істотам, у своєму милосерді віддасть вам назад дух та життя, бо ви тепер жертвуєте собою задля Його святих законів (...) Молю тебе, дитино, поглянь на небо й землю, подивися на все, що в них є, і зрозумій, що все це Бог створив з нічого і що й людський рід став існувати таким чином» (2 Мак. 7,22-23.28).

298 Тому що Бог може творити з нічого, Він може також через Святого Духа дати духовне життя грішникам, створюючи в них чисте серце (Пор. Пс. 51,12.), і через воскресіння - життя тілам умерлих, бо Він «оживляє мертвих і кличе те, чого немає, наче б воно існувало» (Рим. 4,17). Тому що через Своє Слово Він міг вчинити так, що заясніло світло в темряві (Пор. Бут. 1, 3.), Він теж може дати світло віри тим, хто Його не знає (Пор. 2 Кор. 4, 6.).

Бог творить світ упорядкованим і добрим

299 Якщо Бог творить мудрістю, то творення є впорядкованим: «Ти все впорядкував у міру,

рахубу й вагу» (Муд. 11,20). Світ створений у вічнім Слові і через вічне Слово, що є «образом невидимого Бога» (Кол. 1,15), і призначений для людини, звернений до неї, образу Божого (Пор. Бут. 1, 26.), яка покликана до особистого Спілкування з Богом. Наш розум, беручи участь у світлі Божого Розуму, може зрозуміти те, що Бог говорить нам через Свої творіння (Пор. Пс. 19, 2-5.), очевидно, не без великого зусилля і в дусі покори й пошани до Творця та Його творіння (Пор. Іов 42, 3.). Вийшовши з Божої доброти, створений світ бере участь у цій доброті («І побачив Бог, що воно добре (...) дуже добре» (Бут. 1,4.10.12.18.21.31). Бо творіння задумувалось Богом як дар людині, як спадщина, що їй призначена і довірена. Багато разів Церква змушена була захищати доброту творіння, у тому числі й матеріального світу (Пор. св. Лев Великий, Послання: DS 286; І Бразький Собор: DS 455-463; IV Латеранський Собор: B5 800; Флорентійський Собор: DS 1333; І Ватиканський Собор: DS 3002.).

Бог трансцендентний щодо створіння і присутній у ньому

300 Бог безмежно більший від усіх Своїх діл (Пор. Сир. 43, 30.): «Ти возніс славу Свою вище неба» (Пс. 8,2), «і велич Його незбагненна» (Пс. 145,3). Але позаяк Він незалежний і вільний Творець, першопричина всього, що існує, Він є також найглибше інтимно присутній у Своїх творіннях: «У Ньому бо живемо, рухаємося й існуємо» (Ді. 17,28). За словами св. Августина, «Ти ж більш внутрішній, ніж моє найглибше нутро, і вищий від найвищого в мені» (Св. Августин, Сповідь, 3, 6, 11.).

Бог зберігає і підтримує створене

301 Після створення Бог не залишає Свого творіння. Він не лише дає йому буття та існування, але й підтримує його в кожній хвилині в його бутті, дозволяє йому діяти і веде Його до мети. Визнання цієї повної залежності від Творця - джерело мудрості й свободи, радості й довіри:
«Ти любиш усе, що існує, і не бридишся нічим з того, що сотворив; бо якби Ти щось ненавидів, то Й не робив би. Як же щось могло б продовжувати існування, якби Ти Його не забажав був? Або як би щось могло зберегтися, коли б Ти його не покликав? Та Ти щадиш усе, бо воно - Твоє, Господи життєлюбний» (Муд 11,24-26).

V. Бог здійснює Свій задум: Боже Провидіння

302 Сотворення має свої властивості й досконалість, але воно не вийшло з рук Творця завершеним. Воно створене «у дорозі» до остаточної досконалості, яку він ще має осягнути і до якої Бог його призначив. Божим Провидінням називаємо розпорядження, якими Бог веде Своє творіння до цієї досконалості: «Своїм Провидінням Бог оберігає все та керує усім, що сотворив, «простягається від краю і до краю і керує усім доладно» (Муд. 8,1). Бо «все оголене і явне перед очима Його» (Євр. 4,13), навіть те, що має статися з вільної дії створінь» (І Ватиканський Собор: DS 3003.).
303 Свідчення Св. Письма на цю тему одностайні: турбота Божого Провидіння конкретна й безпосередня, воно опікується всім, від найменших речей до подій світу та історії. Святі книги підтверджують найвищу владу Бога в ході подій: «Наш Бог на небі і на землі, і все, що

захотів, створив Він» (Пс. 115,3); а про Христа сказано: Він «відкриває - і ніхто не зачинить, і закриває - і ніхто не відчинить» (Од. 3,7). «Багато задумів у серці людини, але воля Господня - вона встоїться» (Прип. 19,21).

304 Так бачимо, що Святий Дух, головний автор Святого Письма, часто приписує діяння Богові, не називаючи другорядних причин. Це не примітивний «спосіб мовлення», а глибокий спосіб нагадувати про абсолютну першість Бога та Його верховну владу над історією світу (Іс. 10, 5, 15; 45, 5-7; Втор. 32, 39; Сир. 11, 14.) та навчати таким чином покладатися на Господа. Молитва Псалмів - велика школа такої довіри (Пор. Пс. 22; 32; 35; 103; 138 та ін.).

305 Ісус просить, щоб ми довірились як діти Провидінню Небесного Отця, Який опікується найменшими потребами Своїх дітей: «Отож не турбуйтеся, промовлявши: Що будемо їсти, що пити? (...) Отець же ваш небесний знає, що вам усе це потрібне. Шукайте перше Царство Боже та його справедливість, а все те вам докладеться» (Мт. 6,31-33; Пор. Мт. 10, 29-31.).

Провидіння і другорядні причини

306 Бог - це повний Володар Свого Задуму. Але для його здійснення Він користується також співучастю створінь. Це не ознака слабкості — навпаки, це ознака величі й доброти Всемогутнього Бога. Бо Бог дає Своїм створінням не тільки існування, а й також гідність вільно діяти, можливість бути причиною і началом одне для одного та співдіяти цим способом у виконанні Його Задуму.

307 Людям Бог навіть дає можливість добровільно брати участь у Його Провидінні, довіривши їм відповідальність «підпорядкувати» землю і «панувати» над нею (Пор. Бут. 1,26-28.). Так Бог дозволяє людям бути розумними і вільними причинами, щоб доповнити діло створення в досконалій гармонії для їхнього добра і для добра їхніх ближніх. Люди, часто несвідомі співпрацівники Божої. волі, можуть добровільно ввійти в Божий Задум своїми вчинками, молитвами, а також і стражданнями (Пор. Кол. 1, 24,). Вони тоді цілковито стають «співробітниками Божими» (1 Кор. 3,9; 1 Сол. 3,2) і Його Царства (Пор. Кол. 4, 11.).

308 Це правда, невіддільна від віри в Бога Творця: Бог діє в усіх діяннях Своїх створінь. Він - першопричина, що діє у другорядних причинах і через них: «Бо то Бог викликає у вас хотіння і діяння за Своїм уподобанням» (Флп. 2,13; Пор. 1 Кор. 12, 6.). Ця правда далека від того, щоб применшити гідність створіння - вона підносить його. Створіння, постале з нічого могутністю, мудрістю і добротою Божою, нічого не може осягнути, якщо воно відділене від свого початку, бо «без Творця творіння зникає» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 36, § 3.); ще менше творіння може досягти своєї остаточної мети без допомоги благодаті (Пор. Мт. 19, 26; Ів. 15, 5; Флп. 4, 13.).

Провидіння і згіршення злом

309 Якщо Бог, Всемогутній Отець, Творець упорядкованого й доброго світу, опікується усіма Своїми створіннями, то чому існує зло? Це запитання, таке начальне, як і неминуче, таке болісне, як і таємниче, не задовольнить жодна поквапліва відповідь. Відповідь на це запитання становить сукупність християнської віри: доброта створіння, трагедія гріха, терпляча любов Бога, Який виходить назустріч людині через Свої союзи, через відкуплююче

Воплочення Свого Сина, через дар Святого Духа, через скликання Церкви, через силу святих таїнств, через заклик до щасливого життя, до якого закликаються вільні створіння ще до того, ніж вони згодяться, але вони також можуть - це страшне таїнство - наперед відкинути цей заклик. Нема ні одного елементу в християнській благовісті, який не був би частковою відповіддю на запитання про зло.

310 Чому Бог не створив світу настільки досконалим, щоб зло не могло в ньому існувати? Своєю безмежною могутністю Бог завжди міг створити щось краще (Пор. св. Тома Аквінський, Сума теології, 1, 25, 6). Однак Своєю безконечною - мудрістю і добротою Бог хотів вільно створити світ «у дорозі» до своєї найвищої досконалості. Таке становлення допускає, за Божим задумом, появу певних істот, зникання інших; допускає поряд з найдосконалішим менш досконале; поряд із творчими силами природи також і нищівні. Поруч із фізичним добром існує також фізичне зло так довго, аж поки створіння не досягне своєї досконалості (Пор. св Тома Аквінський, Сума проти язичників, 3, 71.).

311 Ангели й люди, творіння розумні й вільні, повинні прямувати до свого найвищого призначення через вільний вибір і виявлення любові. Але вони можуть збитися з дороги. І вони справді згрішили. Саме так моральне зло ввійшло у світ безмірно тяжче, ніж фізичне зло. Ніяк - ні безпосередньо, ні опосередковано - Бог не є причиною морального зла (Пор. св. Августин, Про вільне рішення 1, 1, 1; св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 7, 9, 1.). Однак Він допускає його, шануючи свободу Свого створіння, і таємничим способом уміє добути з нього добро:

«Всемогутній Бог (...), будучи добрим у найвищому ступені, не дозволив би ніколи якому-небудь злу існувати у Своїх ділах, якщо б Він не був настільки могутнім і добрим, щоб добути добро навіть зі зла» (Пор. Августин, Підручник про віру, надію і любов, 3, 11.).

312 Так з часом можна розкрити, що Бог Своїм всемогутнім Провидінням може добути добро з наслідків зла, навіть морального, спричиненого Його створіннями: «Отож не ви мене сюди послали, а Бог», - каже Йосиф до братів своїх, - (...) «ви зло задумали на мене, але Бог обернув це на добре, щоб (...) спасти життя багатьом людям» (Бут. 45,8; 50,20 ; Пор. Товит 2, 12-18 (Вульг.)). Із найбільшого морального зла, що коли-небудь було вчинене, - відкинення і вбивство Сина Божого, - спричинене гріхами всіх людей, - Бог Своєю надмірною благодаттю (Пор. Рим. 5, 20.) вивів найбільше добро: прославлення Христа і наше Спасіння. Але зло від цього не стає добром.

313 «Тим, які люблять Бога (...), усе співдіє на добро» (Рим. 8,28). Свідчення святих безперервно підтверджують цю правду.

Так, св. Катерина Сієнська говорить до тих, що бентежаться злом й обурюються проти того, що з ними трапляється: «Все походить із любові, все спрямоване для спасіння людини, Бог все чинить лише з цією метою» (Св. Катерина Сієнська, Діалоги, 4, 138.).

Св. Тома Мор, незадовго до свого мучеництва, втішає свою дочку: «Ніщо не може статися, якщо Бог не хотів би цього. А все, чого Він хоче, хоча б могло видаватися нам найгіршим, є для нас найкраще» (Ропер Маргарита, Лист до Аніси Алінгтон: кореспонденція сера Томаса Мора.).

Юліяна з Норвіч: «Отже, я дізналася через Божу благодать, що мені треба міцно триматися віри і не менш сильно вірити, що все буде добре[...] Іти побачиш, що все буде добре (Юліяна з Норвіч, Об'явлення Божої любові, 13, 32.).

314 Ми твердо віримо, що Бог - Володар світу й історії. Проте шляхи Його Провидіння нам часто невідомі. Лише при кінці, коли скінчиться термін нашого часткового пізнання, коли

ми побачимо Бога «обличчям в обличчя» (1 Кор. 13,12), ми в повноті пізнаємо шляхи, якими Бог веде Своє створіння, навіть через трагедії зла й гріха, до остаточного відпочинку сьомого дня (Пор. Бут. 2, 2.), задля якого Він створив небо і землю.

КОРОТКО

315 Створенням світу і людини Бог уперше й універсально засвідчив про Свою всемогутню любов і мудрість, уперше повідомив про Свій доброзичливий задум, закінченням якого є нове творіння у Христі.
316 Хоч діло створення особливим способом приписується Отцеві, та правдою віри також є те, що Отець, Син і Дух Святий - єдине й неподільне начало створення.
317 Бог Сам створив всесвіт добровільно, прямо, без жодної допомоги.
318 Жодне створіння не має безмежної сили, необхідної для «творення», у прямому значенні слова, тобто не може творити і давати буття тому, що його зовсім не мало (кликати до існування «з нічого») (Пор. Конгрегація навчання: DS 3624.).
319 Бог створив світ, щоб виявити й передати Свою славу. Щоб Його творіння брали участь у Його правді, доброті і красі, - ось слава, задля якої Він їх створив.
320 «Бог, Який створив усесвіт, підтримує його існування через Слово — Свого Сина, Який «підтримує все Своїм могутнім словом» (Євр. 1,3), і через Духа Святого, животворного».
321 Боже Провидіння - це розпорядження, якими Бог мудро і з любов'ю веде Свої створіння до їх остаточної мети.
322 Христос закликає нас до синівського віддання себе Провидінню нашого Небесного Отця (Пор. Мт. 6, 26-34.), а апостол Петро пригадує: «Усяку журбу вашу покладіть на Нього, бо Він піклується про вас» (І Пт. 5,7; Пор. Пс. 55, 23.).
323 Боже Провидіння діє також через діяння створінь. Людям Бог дає можливість вільно співпрацювати у виконанні Його задумів.
324 Божий дозвіл на існування фізичного й морального зла залишається таїнством, яке Бог пояснює через Сина Свого Ісуса Хриета, Який умер і воскрес, щоб перемогти зло. Віра дає нам певність, що Бог не дозволив би існувати злу, якщо б не давав можливості, щоб з нього виходило добро такими шляхами, які ми пізнаємо у всій повноті лише у вічному житті.

§ 5. Небо і земля

325 Апостольський Символ віри визнає, що Бог - «Творець неба і землі» (DS 30.), а Нікейсько-Конст. Символ віри додає: « ... усього видимого і невидимого» (DS 150.).
326 У Святому Письмі вираз «небо і земля» означає все, що існує, увесь створений світ. Він вказує також на зв'язок, який усередині творіння одночасно об'єднує і розрізняє небо і землю. «Земля» -«аз, це світ людей (Пор. Пс. 115, 16.). «Небо», або «небеса», може означати небесне склепіння (Пор. Пс. 19, 2.), а також і «місцеперебування» Бога: «...Нашого Отця, що на небі» (Мт. 5,16; Пор. Пс. 115, 16.), а отже, те «небо», яким є есхатологічна слава. Врешті, слово «небо» вказує на «місцеперебування» духовних створінь - ангелів, які оточують Бога.
327 Символ віри Четвертого Латеранського Собору твердить, що Бог «водночас від початку часу створив із нічого одне і Друге створіння, створіння духовне і матеріальне, тобто ангелів

і земний світ; відтак людину, яка складена з душі і тіла і поєднує в собі світ духовний і матеріальний» (IV Латеранський Собор: DS 800; пор. I Ватиканський Собор: DS 3002 і Павло VI, « Sollemnis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнанім »іри, 8.).

I. Ангели

Існування ангелів - правда віри

328 Існування духовних істот, безтілесних, яких Святе Письмо звичайно називає ангелами, є правдою віри. Свідчення Св. Письма про це є настільки виразними, як виразна одностайність Традиції.

Хто вони?

329 Св. Августин говорить про них: «Ангел» означає функцію, а не природу. Запитуєш, як називається така природа? - Дух. Ти запитуєш про функцію? - Ангел. Через те, чим він є, - це дух, а через те, що робить, - це ангел» (Св. Августин, Пояснення Псалмів, 103, I, 15.). Усім своїм єством ангели — слуги і післанці Божі. Позаяк «повсякчас бачать обличчя мого Небесного Отця, що на небі» (Мт. 18,10), тому вони - «виконавці Його наказу, покірні голосові Його слова» (Пс. 103,20).
330 Як власне чисто духовні створіння, вони мають розум і волю: вони є творіннями особовими (Пор. Пій XII, Енц. « Humani generis »: DS 3891.) і безсмертними (Пор. Лк. 20, 36.). Своєю досконалістю вони перевищують усі видимі створіння. Про це свідчить блиск їхньої слави (Пор. Дан. 10, 9-12.).

Христос «з усіма Своїми ангелами»

331 Христос є центром ангельського світу. Це Його ангели: «Якже прийде Син Чоловічий у Своїй славі й ангели всі з Ним...» (Мт. 25,31). Вони - Його, Христові, бо створені Ним і в Ньому: «Бо в Ньому все було створене, що на небі і що на землі, видиме й невидиме: чи то престоли, чи господства, чи начала, чи власті, все було Ним і в Ньому створене» (Кол. 1,16). Вони ще більше Його, оскільки Він зробив їх післанцями Свого спасенного Задуму: «Хіба ж не всі вони служебні духи, що їх посилають до послуг тим, які мають успадковувати спасіння?» (Євр. 1,14).
332 Вони тут від початку створення (Пор. Іов. 38, 7, де ангели названі «синами Божими».) і впродовж усієї історії спасіння, звіщаючи про це спасіння здалека або зблизька й служачи здійсненню Божого Задуму: вони зачиняють земний рай (Пор. Бут. 3, 24.), оберігають Лота (Пор. Бут. 19.), рятують Агару та її сина (Пор. Бут. 21, 17.), зупиняють руку Авраама (Пор. Бут. 22, 11.), через їх служіння передається закон (Пор. Ді. 7, 53.), вони ведуть Божий Народ (Пор. Вих. 23, 20-23.), вони сповіщають народження (Пор. Суд. 13.) і покликання (Пор. Суд. 6, 11-24; Іс. 6, 6.), вони допомагають пророкам (Пор. 1 Цар. 19, 5.). Це - лише кілька прикладів. Урешті, ангел Божий Гавриїл повідомляє про народження Івана Предтечі і Самого Ісуса (Пор. Лк. 1, 11. 26.).
333 Від Воплочення до Вознесення життя Вошюченого Слова оточене поклонінням і

служінням ангелів. Коли ж Бог «знов уводив Первородного у світ, то каже: «Нехай поклоняться Йому всі ангели Божі» (Євр. 1,6). їхній спів прославлення при народженні Христа не перестає лунати у церковному прославленні: «Слава на висотах Богу...» (Лк. 2,14). Вони охороняють дитинство Ісуса (Мт. 1,20; 2, 13. 19.), служать Йому в пустелі (Пор. Мр. 1, 13; Мт. 4, 11.), підтримують в агонії (Пор. Лк. 22, 43.), тимчасом як Він міг бути врятований ними від руки ворогів (Пор. Мт. 26, 53.), як колись Ізраїль (Пор. 2 Мак. 10, 29-30; 11, 8.). Ангели також «благовістять», звіщаючи «велику радість» (Лк. 2,10) Воплочення (Пор. Лк. 2, 8-14.) і Воскресіння Христового (Пор. Мр. 16, 5-7.). Вони будуть присутні при поверненні Христа, про яке провіщають (Пор. Ді. 1, 10-11.), щоб служити Йому під час суду (Пор. Мт. 13, 41; 24, 31; Лк. 12,8-9.).

Ангели в житті Церкви

334 Таким способом усе життя Церква слугується таємничою і могутньою допомогою ангелів (Пор. Ді. 5,18-20; 8, 26-29; 10, 3-8; 12, 6-11; 27, 23-25.).
335 У своїй літургії Церква єднається з ангелами, щоб возвеличити Трисвятого Бога (Римський Мисал, «Свят, Свят, Свят...».); вона звертається до них за допомогою (як-от у молитві «Нехай ангели поведуть тебе до раю...») в заупокійному богослуженні, чи в «Херувимській пісні» візантійської Літургії; вона особливо прославляє пам'ять деяких ангелів (св. Михаїла, св. Гавриїла, св. Рафаїла, ангелів-хоронителів).
336 Від свого початку (Пор. Мт. 18, 10.) до смерті (Пор. Лк. 16, 22.) людське життя перебуває під їх охороною (Пор. Пс. 34, 8; 91, 10-13.) та заступництвом (Пор. Іов 33,23-24; Зах. 1,12; Тов. 12,12.). «Кожен вірний мас біля себе ангела-хоронителя й вихователя, який веде його в житті» (Св. ВасилиЙ Великий, Проти Євномія, 3, 1). Уже на землі християнське життя бере участь через віру у блаженній спільноті ангелів і людей, з'єднаних у Бозі.

II. Видимий світ

337 Бог Сам створив видимий світ у всьому його багатстві, розмаїтості і порядку. Св. Письмо символічно представляє діло Творця як послідовність шести днів Божої «праці», яка завершується «відпочинком» сьомого дня (Бут. 1,1-2,4). Щодо створення світу Святе Письмо навчає ті правди, які Бог об'явив для нашого спасіння (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 11.), які дозволяють «пізнавати глибоку природу створіння, його вартість та призначення, яке є на Славу Божу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 36.).
338 Немає нічого, що не завдячувало б своїм існуванням Богові Творцеві. Світ почався тоді, коли був добутий з нічого Словом Божим; усі існуючі істоти, уся природа, уся людська історія закорінені в цій початковій події: вона є генезою, у якій постав світ і час мав свій початок (Пор. св. Августин, Про Буття проти Манихеїв, 1, 2, 4.).
339 Кожне створіння має свою власну доброту і досконалість. Про кожне діло шести днів сказано: «І побачив Бог, що воно добре». «Бо ж всі речі через сам факт, що є створені, наділені своєю, лише їм властивою сутністю, правдою, досконалістю, їм властивими законами і ладом» (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 36, § 2.). Різноманітні створіння, задумані Богом у їх власному бутті, віддзеркалюють, кожне на свій лад, промінь безконечної Божої Мудрості і Доброти. Саме тому людина повинна поважати

власну доброту кожного створіння, щоб уникнути безладного використання речей, яке зневажає Творця і спричиняє згубні наслідки для людей та їхнього довкілля.

340 Взаємозалежність творінь бажана Богом. Сонце і місяць, кедр і мала квітка, орел і горобець - їх безмежна різноманітність і нерівність означає, що жодне зі створінь не самодостатнє. Вони існують лише в залежності одне від одного, щоб взаємно доповнювати одне одного, служачи одне одному.

341 Краса всесвіту. Порядок і гармонія створеного світу виникають із розмаїтості істот та зв'язків, які є між ними. Людина відкриває ці зв'язки поступово як закони природи. Вони викликають подив учених. Краса створінь віддзеркалює безмежну красу Творця. Вона повинна надихати пошану та вести до підпорядковування Богові розуму і волі людини.

342 Ієрархія створінь виражена порядком «шести днів», що йде від менш досконалого до більш досконалого. Бог любить усі Свої створіння (Пор. Пс. 145,9.) і піклується про кожне з них, навіть про горобців. Однак Ісус каже: «... ви вартісніші за багатьох горобців!» (Лк. 12,7), або ще: «А скільки ж чоловік над вівцю вартісніший!» (Мт. 12,12).

343 Людина є вінцем діла створення. Натхнене оповідання говорить про це, чітко відмежовуючи створення людини від створення інших створінь (Пор. Бут. 1, 26.).

344 Існує тісна залежність між усіма твориннями з огляду на те, що всі вони мають єдиного Творця і всі вони покликані Його прославляти:

«Хвала тобі, Господи, зі всіма Твоїми твориннями,
особливо з паном братом Сонцем,
яким Ти даруєш нам світло дня;
воно прекрасне, бо велично випромінює блиск,
і для нас є символом Тебе, Всевишнього...
Хвала тобі, мій Господи, і за сестру Воду,
що є дуже благотворною і дуже смиренною,
дорогоцінною і цнотливою...
Хвала тобі, мій Господи,
і за сестру нашу матір Землю,
що носить нас і годує,
що творить розмаїття плодів та квітів строкатих І трав...
Хваліть і благословіть Господа мого,
дякуйте Йому
та служіть йому у всепокорі» (Св. Франциск із Асижу, Пісня творіння.).

345 «День сьомий», «суботній» - кінець діла «шести днів». Священний текст говорить: «Бог закінчив сьомого дня Своє діло, що його творив був», «так закінчено небо й землю», і на сьомий день Бог «спочив», і освятив, і благословив цей день (Бут. 2,1-3). Ці натхненні слова сповнені спасенної науки.

346 Бог дав створінню основу і закони, які залишаються стабільними(Пор. Єр. 31, 35-37; 33, 19-26), на які віруючий зможе спертися з довірою і які стануть для нього знаком і запорукою непохитної вірності Божого Союзу(Пор. Бут. 1, 14). Зі свого боку, людина повинна залишатися вірною цій основі і поважати закони, накреслені Богом.

347 Створення було здійснене в устремлінні на сьомий день, отже, на И45- поклоніння і прославлення Бога. Культ вписаний в порядок створення(Св. Бенедикт, Правило, 43, 3). «Ніщо не треба ставити вище від поклоніння Богові», - говорить устав св. Бенедикта(Пор. Римський Мисал, Надвечір'я Пасхи, молитва після першого читання), вказуючи таким чином

на правильний порядок людських турбот.
348 Сьомий, суботній день є серцевиною закону Ізраїля. Зберігати 2172 заповіді - це відповідь на мудрість і волю Божу, які виражені в Його ділі створення.
349 Восьмий день. Але для нас настав новий день - день Воскре- сіння Христового. Сьомий день завершує перше створення. Восьмий - розпочинає нове створення. Так діло створення доходить до кульмінації в ще більшому ділі Відкуплення. Перше створення віднаходить свій сенс і своє завершення у новому створенні у Христі, блиск якого перевищує перше(Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1; 114, 3, асі 3).

КОРОТКО

350 Ангели є духовними створіннями, що невтомно прославляють Бога і служать Його спасенним задумам щодо інших створінь: «Ангели співдіють у всьому, що є добре для нас»208.
351 Ангели оточують Христа, Господа свого. Вони служать Йому, передовсім у виконанні Його спасенної місії щодо людей.
352 Церква вшановує ангелів, що допомагають їй у її земній мандрівці та опікуються кожною людиною.
353 Бог забажав розмаїтості створінь і притаманної їм доброти, їх взаємозалежності і їх порядку. Він призначив усі матеріальні творіння для добра людського роду. Людина, і через неї все створіння, призначена для Слави Божої.
354 Шанувати закони, вписані у створіння, і стосунки, що випли¬вають з природи речей, є принципом мудрості й основою моралі.

§ 6. Людина

355 «Сотворив Бог людину на Свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» (Буг. 1,27). Людина займає особливе місце у створенні: вона створена «на образ Божий» (I); у своїй власній природі вона об'єднує духовний і матеріальний світ (II); Бог створив її «чоловіком і жінкою» (IП); Бог обдарував її Своєю приязню (IV).

I. «На образ Божий»

356 З усіх видимих створінь лише людина «здатна пізнати і любити Свого Творця» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 12, § 3.); вона «єдине створіння на землі, яке Бог хотів тільки задля нього самого» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 24, § 3.); людина одна покликана, через пізнання і любов, брати участь у житті Божому. Вона створена з цією метою, і саме в цьому - головна підстава її гідності: «Що спричинило Тебе обдарувати людину такою великою гідністю? Неоціненна любов, через яку Ти бачив у Собі Самому Своє створіння і захопився ним; бо з любові Ти її сотворив, з любові наділив її буттям, здатним насолоджуватися Твоїм вічним добром» (Св. Катерина Сієнська, Діалоги, 4, 13.).
357 Людина, тому що вона є образом Божим, має гідність особи: вона є не лише щось, але

й хтось. Вона здатна пізнати себе, володіти собою, добровільно дарувати себе та входити у спільноту з іншими особами; вона покликана до союзу зі своїм Творцем, покликана дати Йому відповідь вірою і любов'ю, якої ніхто інший не може дати замість неї.

358 Бог усе створив для людини (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 12, § 1;24, § 3; 39, § 1.), але людина була створена, 299, щоб служити Богові, і любити Його, і приносити Йому в дар усе створіння:

«Якою ж є ця істота, що покликана до Існування, оточена таким піклуванням? Це людина, велика і прекрасна істота, вартісніша в очах Божих, ніж усе інше створіння: і для неї існують небо і земля, море і все створіння; і її спасінню Бог надає такої ваги, що для неї не пощадив навіть Свого Єдинородного Сина. Бо Бог не перестав чинити все, щоб підняти людину до Себе і посадити її по Своїй правиці» (Св. Ів. Золотоустий, Проповіді на Буття, 2, 1.).

359 «Справді, лише в таїнстві воплоченого Слова правдиво висвітлюється таїнство людини» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 22, § 1.):

«Св. Павло навчає, що двоє людей дало початок людському роду: Адам і Христос... Перший Адам, говорить він, був створений як людська істота, що отримала життя; останній є духовною істотою, що дає життя. Перший був створений останнім, від якого перший Адам отримав душу, що оживляє його... Другий Адам умістив свій образ у першому, коли його створив. Звідси й те, що Він узяв на Себе його роль і прийняв його ім'я, щоб не втратити того, кого Він створив на Свій образ. Перший - Адам, останній - Адам: перший має початок, останній не має кінця. Бо останній є насправді першим, як Він Сам сказав: «Я - Перший і Останній» (Св. Петро Хрисолог, Проповіді, 117, 1-2.).

360 Завдяки спільності походження людський рід утворює єдність. То ж Бог «створив з одного ввесь рід людський» (Ді. 17,26; Пор. Тов, 8, 6.): «Прекрасне видіння, яке дає нам можливість захоплюватися людським родом в єдності його початку в Бозі (...); в єдності його природи, що у всіх складена так само - з матеріального тіла та духовної душі; в єдності його безпосередньої мети і його місії у світі; у єдності його оселення - землі, благами якої усі люди природним правом можуть користуватися, щоб підтримувати і розвивати своє життя; у єдності своєї надприродної мети - Самого Бога, до Якого всі повинні прямувати; у єдності засобів для досягнення цієї мети; (...) у єдності відкуплений, яке для всіх здійснив Христос» (Пій XII, Енц. « Summi Pontificatus »; пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Nostra aetate », 1.).

361 «Цей закон людської взаємозалежності і любові» (Пій XII, Енц. « Summi Pontificatus ».), який не виключає великої різноманітності осіб, культур, народів, запевняє нас, що всі люди є справді братами.

II. «Один тілом і душею»

362 Людська особа, створена на образ Божий, - це істота одночасно тілесна і духовна. Біблійне оповідання представляє цю дійсність символічно, стверджуючи, що «Господь Бог утворив чоловіка з земного пороху та вдихнув йому в ніздрі віддих життя, і чоловік став живою істотою» (Бут. 2,7). Отже, ціла людина є бажана Богом.

363 Часто термін душа означає у Святому Письмі людське жмття (Пор. Мт. 16, 25-26; Ів. 15, 13.) або цілу людську особу (Пор. Ді. 2, 41.). Проте він означає також і те, що є найбільш внутрішнє в людині (Пор. Мт. 26, 38; Ів. 12,27.), найвартісніше в ній (Пор. Мт. 10, 28; 2 Мак. 6, 30.), те, через що людина в особливий спосіб є образом Божим: «душа» означає духовне начало в людині.

364 Тіло людини бере участь у гідності «образу Божого»: тому воно і є людським тілом, бо його оживляє духовна душа, і ціла людська особа призначена стати, у Тілі Христовім, храмом Святого Духа (Пор. 1 Кор. 6, 19-20; 15, 44-45.):
«Єдина тілом і душею, людина у своєму тілесному стані ввібрала в себе елементи матеріального світу, які знаходять у ній вершину і можуть вільно прославляти свого Творця. Отже, людині заборонено погорджувати тілесним життям. Навпаки, вона повинна цінувати і шанувати своє тіло, яке створене Богом і яке повинно воскреснути останнього дня» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 14, § 1.).
365 Єдність душі і тіла така глибока, що душу треба розглядати як «форму» тіла (Пор. Віденський Собор 1312р.: DS 902.), тобто завдяки духовній душі тіло, складене з матерії, є живим і людським тілом; дух і матерія в людині не є двома з'єднаними природами: з'єднання їх творить одну єдину природу.
366 Церква вчить, що кожна духовна душа створена безпосередньо Богом (Пор. Пій XII, Енц. «Humani generis» 1950 р.: DS 3896; Павло VI, «Sollemnis Professio fidei», Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 8.), — вона не «витворена» батьками. Церква вчить нас також, що душа безсмертна (Пор. V Латеранський Собор 1513р.: DS 1440.): вона не вмирає після розлуки з тілом у момент смерті і знову з'єднується з тілом при воскресінні мертвих.
367 Іноді відрізняють душу від духа. Так, св. Павло молиться, щоб наше «усе - дух, і душа, і тіло» було збережене без плями на прихід Господа (I Сол. 5,23). Церква вчить, що таке розрізнення не впроваджує розуміння двоїстості душі (IV Константинопольський Собор 870 р.: DS 657.). «Дух» означає, що людина від самого створення спрямована до своєї надприродної мети (I Ватиканський Собор: DS 3005; пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 22, § 5.), а її душа здатна бути піднесеною до сопричастя з Богом (Пор. Пій XII, Енц. «Humani generisi» 1950 р.:DS 3891.).
368 Духовна традиція Церкви говорить також про серце - у біблійному значенні «внутрішня глибина» (Єр. 31,33), - де особа вирішує або не вирішує «за» Бога (Пор. Втор. 6, 5; 29, 3; Іс. 29, 13; Єз. 36, 26; Мт. 6, 21; Лк. 8, 15; Рим. 5, 5.).

III. «...Чоловіком і жінкою сотворив їх»

Рівність і відмінність, бажані Богом

369 Чоловік і жінка створені, тобто вони бажані Богом: у досконалій рівності як людські особи, з одного боку, а з іншого - у їхньому специфічному існуванні як чоловіка і жінки. «Існування як чоловік» й «існування як жінка» - це стан добрий і бажаний Богом: чоловік і жінка мають невтратну гідність, яка походить безпосередньо від Бога, їхнього Творця (Пор. Бут. 2, 7. 22.). Чоловік і жінка з однаковою гідністю створені «на образ Божий». У своєму «існуванні як чоловік» й «існуванні як жінка» вони відображають мудрість і доброту Творця.
370 Бог у жодному разі не є образом людини. Він не є чоловіком ані жінкою. Бог є чистим Духом, у Якому немає місця для різниці статей. Але «досконалості» чоловіка і жінки віддзеркалюють щось Із безконечної досконалості Бога: такими є досконалості матері (Пор. Іс. 49, 14-15; 66, 13; Пс. 131, 2-3.) та досконалості батька й жениха (Пор. Осія 11, 1-4; Єр. 3, 4-19.).

«Одне для одного» - «єдність у двох»

371 Створені разом, чоловік і жінка є бажані Богом одне для одного. Слово Боже нам це підтверджує в різних уривках Святого Письма. «Не добре чоловікові бути самому; сотворю йому поміч, подібну до нього» (Бут. 2,18). Жодна з тварин не може дорівнювати чоловікові (Бут. 2,19-20). Жінка, яку Бог «виготовив» із ребра, узятого в чоловіка, і яку Він привів до чоловіка, викликає в останнього вигук захоплення, вигук любові і спільності: «Це справді кість від моїх костей і плоть від моєї плоті» (Бут. 2,23). Чоловік відкриває жінку як інше «я» того самого людського роду.

372 Чоловік і жінка створені «одне для одного»: не тому, що Бог їх створив «половинчастими» чи «не комплектними»; Він створив їх для спільності осіб, у якій кожна може бути «допомогою» для іншої, бо є вони одночасно рівними як особи («кість від моїх костей...») і доповнюють одне одного як чоловік і жінка (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Mulieris dignitatem », 7.). У подружжі Бог єднає їх так, що вони стають «єдиною плоттю» (Бут. 2,24) і можуть передавати людське життя: «Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю» (Бут. 1,28). Передаючи своїм нащадкам людське життя, чоловік і жінка як подружжя і батьки співпрацюють унікальним способом з ділом Творця (Пор. П Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 50, § 1.). У Божому задумі чоловік і жінка покликані «підпорядковувати» собі землю (Бут. 1,28) як Божі «управителі». Ця влада не повинна стати свавільним і руйнівним пануванням. На подобу Творця, Який любить «усе, що існує» (Муд. 11,24), чоловік і жінка покликані брати участь у Божому Провидінні стосовно інших створінь. Звідси їхня відповідальність за світ, довірений їм Богом.

IV. Людина в раю

374 Перша людина була не тільки створена доброю, їй була дана така дружба зі своїм Творцем і гармонія з самою собою та з навколишнім створінням, що перевищити їх могла лише слава нового створіння у Христі.

375 Церква, пояснюючи достовірно символізм біблійної мови у світлі Нового Завіту і Традиції, учить, що нашим праотцям Адамові і Єві було надано стан «святості й первородної праведності» (Тридентський Собор: DS 1511.). Цією благодаттю первородної святості була участь у Божому житті (П Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 2.).

376 Блиском цієї благодаті скріплювались усі виміри людського буття. Поки людина перебувала у близькості з Богом, вона не повинна була ні вмирати (Бут. 2, 17; 3, 19.), ні страждати (Пор. Бут. 3, 16.). Внутрішня гармонія людської особи, гармонія між чоловіком і жінкою (Пор. Бут. 2, 25.), врешті, гармонія між першою парою й усім створінням - це той стан, їцо його називаємо «первородною праведністю».

377 «Управління» світом, яке Бог від початку довірив людині, здійснювалося передусім у самій людині як панування над собою. Людина була бездоганною й упорядкованою у цілому своєму бутті тому, що була вільною від потрійної пожадливості (Пор. 1 Ів. 2, 16.), — підпорядковує її чуттєвим насолодам, пожаданню земних благ і самоствердженню всупереч наказам розуму.

378 Ознакою близькості людини з Богом є те, що Бог оселив її в саду (Пор. Бут. 2, 8.), щоб «порати його й доглядати його» (Буг. 2,15): праця не є карою (Пор. Бут. З, 17-19.), а співпрацею чоловіка й жінки з Богом у вдосконаленні видимого створіння.

379 І вся ця гармонія первородної праведності, передбаченої для людини Божим задумом, була втрачена через гріх наших прабатьків.

КОРОТКО

380 «Боже, Ти сотворив людину на образ Свій і довірив їй всесвіт, щоб вона служила Тобі, єдиному Творцеві, і владарювала над створінням твоїм» (Римський Мисал, IV Євхаристійна молитва, 118.).
381 Людина призначена відтворити образ Сина Божого, що став людиною, — «образ Бога невидимого» (Кол. 1,15), — щоб Христос став Первородним між багатьма братами й сестрами (Пор. Еф. 1, 3-6; Рим. 8, 29.).
382 Людина «єдина тілом і душею» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 14, § 1.). Наука віри твердить, що духовна, безсмертна душа створена безпосередньо Богом.
383 «Бог не створив людину самотньою: позаяк від початку «чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут. 1,27); і їхнє партнерство творить першу форму спільноти осіб» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 12, § 4.).
384 Об'явлення дозволяє нам пізнати стан первородної святості і праведності чоловіка й жінки перед гріхом: їхня приязнь з Богом є джерелом щастя їх життя у раю.

§ 7. Гріхопадіння

385 Бог безконечно добрий, і всі Його діла добрі. Проте ніхто не може уникнути страждань, зла у природі - вони є наче пов'язані з обмеженістю, властивою тваринам - і особливо питання морального зла. Звідки походить зло? «Я шукав, звідки походить зло, і не знайшов розв'язання»,- говорить св. Августин (Св. Августин, Сповідь, 7, 7, 11.), а його болючий пошук знайде вихід лише в наверненні до Живого Бога. Бо «таїнство беззаконня» (2 Сол. 2,7) пояснюється тільки у світлі «таїнства побожності» (1 Тим. 3,16). Об'явлення Божої любові у Христі виявило одночасно поширення зла і безмір благодаті (Пор. Рим. 5, 20.). Отже, ми повинні розглядати питання походження зла, пильно вдивляючись вірою в Того, Хто є єдиним його переможцем (Пор. Лк. П, 21-22; Ів. 16, 11; 1 Ів. 3, 8.).

I. Де розмножився гріх, там зарясніла благодать

Дійсність гріха

386 Гріх наявний в історії людини: було б даремно намагатися його ігнорувати чи давати цій темній дійсності інші назви. Щоб зрозуміти, що таке гріх, треба передусім пізнати глибокий зв'язок людини з Богом, бо поза цим відношенням зло гріха не розкривається у своїй справжній суті як відкинення Бога і протиставлення Йому, хоч продовжує тяжіти на житті людини й на Історії.

387 Дійсність гріха, передовсім первородного, стає ясною тільки у світлі Божого Об'явлення. Без пізнання, яке Об'явлення дає нам про Бога, не можна ясно пізнати гріх, і тоді з'являється спокуса пояснити його лише як ваду розвитку, як психічну слабкість, помилку, необхідний наслідок недосконалого суспільного ладу і т.п. Лише через пізнання Божого задуму щодо людини можна зрозуміти, що гріх - це надуживання свободою, яку Бог дав творінням, щоб вони могли любити Його й одне одного.

Первородяий гріх - основна правда віри

388 Відповідно до розвитку Об'явлення також поступово з’ясовується реальність гріха. Хоча Божий Народ у Старому Завіті пізнав болюче становище людини у світлі історії падіння, про яку оповідає Книга Буття, він не міг зрозуміти остаточного значення цієї історії, яка виявляється тільки у світлі смерті та Воскресіння Ісуса Христа (Пор. Рим. 5, 12-21.). Треба пізнати Христа як джерело благодаті, щоб пізнати Адама як джерело гріха. Дух - Утішитель, післаний воскреслим Христом, прийшов «переконати світ у грісі» (Ів. 16,8), об'являючи Того, Хто є його Відкупителем.

389 Наука про первородний гріх — це , так би мовити, «зворотний бік» тієї Доброї Новини, що Ісус є Спасителем усіх людей, що всім потрібне спасіння і що спасіння пропонується всім через Христа. Церква, що має «смисл Христа» (Пор. 1 Кор. 2,16.), знає, що не можна применшувати об'явлення про первородний гріх без того, щоб не завдати шкоди містерії Христа.

Як читати розповідь про гріхопадіння

390 У розповіді про гріхопадіння (Буг. 3) вжито образну мову, але сказано про первісну подію, яка мала місце на початку історії людини (Пор. II Ватиканський Собор, Паст. конст. « Gaudium et spes », 13, § 1.). Об'явлення дає нам певність віри, що вся історія людства позначена первородною провиною, якої добровільно допустилися наші прародичі (Пор. Тридентський Собор: DS 1513; Пій ХП, Енц. « Humani generis »; DS 3897; Павло VI, Промова II липня 1966р.).

II. Падіння ангелів

391 За вибором непослуху наших прабатьків стоїть голос спокусника, противника Бога (Пор. Бут. 3, 1-5.), який із заздрості штовхає їх у смерть (Пор. Муд. 2, 24.). Св. Письмо і Традиція Церкви вбачають у цій істоті упалого ангела, названого сатаною, або дияволом (Пор. Ів. 8, 44; Од. 12, 9.). Церква вчить, що спочатку він був добрим ангелом, створеним Богом. «Диявол та інші нечисті сили були дійсно створені Богом добрими з природи, але вони самі стали злими» (IV Латеранський Собор 1215 р.: DS 800.).

392 Писання говорить про гріх цих ангелів (Пор. 2 Пт. 2, 4.), їхнє «падіння» полягає у вільному виборі цих створених духів, які радикально і безповоротно відкинули Бога і Його Царство. Відгомін цього бунту знаходимо у словах спокусника до наших прабатьків: «... і ви станете, як Бог» (Бут. 3,5). Диявол «грішить від початку» (1 Ів. 3,8), він «батько брехні» (Ів. 8,44).

393 Безповоротність вибору ангелів, а не брак безмежного Божого милосердя, є причиною того, що їхній гріх не може бути прощений. «Для них немає каяття після падіння, як немає каяття для людей після смерті» (Св. Іван Дамаскин, Про віру православну, 2, 4.).

394 Св. Письмо свідчить про згубний вплив того, кого Ісус називає «душогубець від початку» (Ів. 8,44), того, хто навіть намагався відвернути Ісуса від місії, яку Він отримав від Отця (Пор. Мт. 4, 1-11.). «На це з'явився Син Божий, щоб знищити діла диявола» (1 Ів. 3,8). Найважчим, щодо наслідків, ділом диявола була брехлива спокуса, яка привела людину до непослуху Богові.

395 Могутність сатани не є безмежною. Він є лише створінням, могутнім тому, що є чистим духом, але завжди створінням: він не може перешкодити будові Царства Божого. Хоч сатана діє у світі через ненависть до Бога і Його Царства в Ісусі Христі, а діяння його спричинює велику шкоду — духовного, а посередньо, і фізичного порядку, - для кожної людини і для суспільства, це діяння дозволене Божим Провидінням, яке силою і лагідністю керує історією людини і світу. Божий попуст на діяльність диявола є великим таїнством, але «ми знаємо, що тим, які люблять Бога, - покликаним за Його постановою, усе співдіє на добро» (Рим. 8,28).

III. Первородний гріх

Випробування свободи

396 Бог створив людину на Свій образ та утвердив її у Своїй приязні. Як духовне створіння, людина може утримуватися в цій приязні тільки через добровільне підпорядкування себе Богові. Таким є значення заборони людині їсти з дерева пізнання добра і зла, «бо того самого дня, коли з нього скуштуєш, напевно вмреш» (Буг. 2,17). «Дерево пізнання добра і

зла» (Буг. 2,17) символізує неперехідну межу, яку людина як створіння повинна визнати і шанувати з довірою. Людина залежить від Творця; вона підпорядкована законам творіння і моральним нормам, які визначають користування свободою.

Перший гріх людини

397 Людина, яку спокусив диявол, дала вмерти у своєму серці довір'ю до свого Творця (Пор. Бут. 3, 1-11.) і, зловживаючи своєю свободою, не послухала Божої заповіді. Саме в цьому полягає перший гріх людини (Пор. Рим. 5, 19.). Усякий гріх надалі буде непослухом Богові і браком довіри до Його доброти.
398 У цьому гріхові людина поставила саму себе вище від Бога і цим самим погордила Богом: вона вибрала себе замість Бога, проти вимог свого стану створеної істоти, а відтак проти свого власного добра. Створена у стані святості, людина призначена бути цілковито «обожненою» Богом у славі. Піддавшись спокусі диявола, вона захотіла «бути, як Бог» (Пор. Бут. 3, 5.), але «без Бога і понад Богом, а не згідно з Богом» (Св. Максим Сповідник, Книга про спірні питання.).
399 Св. Письмо показує трагічні наслідки цього першого непослуху. Адам і Єва відразу втрачають благодать первородної святості (Пор. Рим. 3, 23.). Вони бояться Бога (Пор. Бут. 3, 9-10.), фальшивий образ Якого вони собі створили - Бога, заздрісного на Свої привілеї (Пор. Бут. 3, 5.).
400 Гармонія, у якій вони жили і яка була встановлена завдяки первородній праведності, зруйнована; зруйноване і панування духовних властивостей душі над тілом (Пор. Бут. 3, 7.); єдність чоловіка і жінки зазнає напруження (Бут. 3, 11-13.); їхні стосунки відтепер позначатимуться пристрастю і жадобою панування (Пор. Бут. 3, 16.). Гармонія зі створеним світом розірвана: видиме створіння стало для людини чужим і ворожим (Пор. Бут. 3, 17. 19.). Людина спричинилася до того, що створіння було «підпорядковане суєті» (Рим. 8,20). Нарешті, здійсниться виразно оголошений наслідок непослуху (Пор. Буг. 2, 17.): людина «вернеться в землю, що - з неї її взято» (Буг. 3,19). Смерть увійшла в історію людства (Пор. Рим, 5, 12.).
401 Після первородного гріха справжнє «нашестя» гріхів заповнює світ: братовбивство Авеля Каїном (Пор. Буг. 4, 3-15.); повселюдне зіпсуття як наслідок гріха (Пор. Бут. 6, 5. 12; Рим. 1, 18-32.); так само в історії Ізраїпя гріх виявляється передовсім як невірність щодо Бога, Союзу і як порушення закону Мойсея; навіть після Відкуплення, здійсненого Христом, серед християн гріх виявляється численними способами (Пор. 1 Кор. 1-6; Од. 2-3.). Св. Письмо і Церковна Традиція не перестають нагадувати про присутність та універсальність гріха в історії людини: «Те, що відкриває нам Боже Об'явлення, підтверджується нашим власним досвідом. Бо людина, коли загляне у глибину свого серця, також помічає, що вона схильна до зла, і занурена у численні нещастя, які не можуть походити від її Творця, що є добрим. Людина, часто відмовляючись визнати Бога своїм початком, руйнує належний стосунок своєї остаточної мети й одночасно розриває всю гармонію і стосовно себе самої, і щодо інших людей і всіх створених речей» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 13, § 1.).

Наслідки гріха Адама для людства

402 Усі люди втягнуті у гріх Адама. Св. Павло підтверджує це: «...через непослух одного чоловіка багато людей стали грішниками» (Рим. 5,19); «Тим то як через одного чоловіка ввійшов у світ гріх, і з гріхом смерть, і таким чином смерть перейшла на всіх, бо всі згрішили...» (Рим. 5,12). Універсальності гріха і смерті апостол протиставляє універсальність спасіння у Христі: «І, таким чином, як через переступ одного на всіх людей прийшов засуд, так через чин справедливості Одного на всіх людей приходить життєдайне оправдання» (Рим. 5,18).

403 За св. Павлом Церква завжди навчала, що величезні злидні, які гнітять людей, їхня схильність до зла і до смерті не є зрозумілі без їхнього зв'язку з гріхом Адама та з фактом, що той передав нам гріх, яким ми народжуємося поражені і який є «смертю душі» (Пор. Тридентський Собор: DS 1512.). З огляду на цю правду віри Церква дає Хрещення на відпущення гріхів навіть малим дітям, які ще не вчинили особистого гріха (Пор. Тридентський Собор; DS 1514.).

404 Як гріх Адама став гріхом усіх його нащадків? Увесь людський рід в Адамі - «як одне тіло однієї людини» (Св. Тома Аквінський, Спірні питання про зло, 4, 1.). Через цю «єдність людського роду» всі люди втягнуті у гріх Адама, як і всі втягнуті у праведність Христа. Проте передання первородного гріха - таїнство, якого ми не можемо повністю зрозуміти. Але знаємо через Об'явлення, що Адам отримав первородну святість і праведність не для себе самого, а для цілої людської природи: піддавшись спокусникові, Адам і Єва скоїли особистий гріх, але цей гріх торкнувся людської природи, яку вони передаватимуть уже у стані упадку (Пор. Тридентський Собор: DS 1511-1512.). Цей гріх передаватиметься через народження всьому людству, тобто через передавання людської природи, позбавленої первородної святості й праведності. Ось чому первородний гріх названий «гріхом» за аналогією: це - гріх «набутий», а не «вчинений», це стан, а не акт.

405 Хоча первородний гріх е власним гріхом кожного (Пор. Тридентський Собор: DS 1513.), але в жодному з нащадків Адама він не має характеру особистої вини. Це — позбавлення первородної святості й праведності; однак людська природа не є цілковито зіпсованою: вона лише поранена у своїх природних силах, піддана незнанню, стражданню та владі смерті, схильна до гріха (така схильність до зла називається «похіттю»). Хрещення, даючи життя Христової благодаті, змиває первородний гріх і повертає людину до Бога, але наслідки ослабленої і схильної до зла природи залишаються в людині і закликають її до духовної боротьби.

406 Наука Церкви про передавання первородного гріха була уточнена особливо в V столітті; зокрема під впливом роздумів св. Августина, спрямованих проти пелагіанства, і в XVI столітті - на противагу протестантській реформі. Пелагій твердив, що людина може природною силою своєї вільної волі, без необхідної допомоги Божої благодаті вести морально добре життя; таким чином він зводив вплив Адамової вини до поганого прикладу. Перші протестантські реформатори, навпаки, вчили, що людина через первородний гріх була цілковито зіпсута, а її свобода знищена; вони ототожнювали гріх, успадкований кожною людиною, зі схильністю до зла (concupiscentiam - похіть), яку неможливо подолати. Церква спеціально висловилася про значення об'явлених правд щодо первородного гріха на другому Соборі в Оранжі 529 р (Пор. Оранжський Собор: DS 371-372.) і на Тридентському Соборі 1546 р. (Пор. Тридентський Собор: DS 1510-1516.).

Запекла боротьба...

407 Наука про первородний гріх, разом з наукою про Відкуплення через Христа, дає ясний погляд на становище людини та діяльність у світі. Через гріх праотців диявол здобув певне панування над людиною, хоча людина залишається вільною. Первородний гріх тягне за собою «неволю під пануванням того, хто має владу смерті, - тобто диявола» (Пор. Тридентський Собор: DS 1511; пор. Євр. 2, 14.). Нехтування фактом, що людина має поранену природу, схильну до зла, стає причиною великих помилок у ділянці виховання, політики, суспільної діяльності (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 25.) і звичаїв.
408 Наслідки первородного гріха та всіх особистих гріхів людей I865 спричиняють у світі, узятому як одне ціле, стан гріховності, який може бути визначений словами Святого Івана як «гріх світу» (Ів. 1,29), Цей вираз окреслює також негативний вплив, що його мають на людей суспільні умови та суспільні структури, які є плодом людських гріхів (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Reconciliatio et poenitentia », 16.).
409 Ця трагічна ситуація у світі, який увесь «лежить у Лихому» (1 Ів. 5,19; Пор. 1 Пт. 5, 8.), перетворює життя людини в боротьбу:
«Запекла боротьба з силами темноти ведеться упродовж цілої історії людства; вона почата на початку світу і триватиме, як нам сказав Господь, до останнього дня. Втягнена в цю битву, людина безперервно змушена боротися, щоб обстояти добро; з великими зусиллями, з допомогою Божої благодаті вдається здобути свою внутрішню єдність» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 37,§ 2.).

IV. «Ти не полишив людину владі смерті»

410 Людина після свого упадку не була покинута Богом. Навпаки, Бог кличе її (Пор. Бут. 3, 9.) та таємничим способом провіщає їй перемогу над злом і підняття її з безодні падіння (Пор. Бут. 3, 15.). Цей уривок книги Буття було названо «Протоєвангелієм», оскільки воно було першим провіщенням Месії Відкупителя - у словах про боротьбу між змієм і жінкою та про остаточну перемогу її нащадка.
411 Християнська Традиція бачить у цьому уривку провіщення про «нового Адама» (Пор. 1 Кор. 15, 21-22. 45.), Який, «ставши слухняним аж до смерті, смерті ж - хресної» (Флп. 2,8), виправив із надлишком провину Адама (Пор. Рим. 5, 19-20.). Зрештою, багато Отців і вчителів Церкви бачать у жінці, про яку звіщає «Протоєвангеліє», Матір Христа Марію, як «нову Єву». Вона була тією, що перша й унікальним способом скористалася плодами Христової перемоги над гріхом: Вона була без жодної плями первородного гріха (Пор. Пій IX, Булла « Ineffabilis Deus »: DS 2803.) і впродовж усього Свого земного життя, через особливу Божу благодать, не вчинила жодного гріха (Пор. Триденгський Собор: DS 1573.).
412 Але чому Господь не перешкодив першій людині згрішити? Св. Лев Великий відповідає: «Невимовна благодать Христа дала нам блага, більші від тих, яких позбавила нас заздрість диявола» (Св. Лев Великий, Проповіді, 73, 4.). Св. Тома Аквінський говорить: «Ніщо не суперечить тому, щоб людська природа була піднесена після гріха до чогось вищого. Бог справді допускає зло, щоб вивести з нього ще більше добро. Звідси слова св. Павла: «Де розмножився гріх, там зарясніла благодать» (Рим. 5,20). А великодній гімн «Exultet» гласить: «О, щаслива вина, яка заслужила великого Відкупителя» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3,1,3, ad 3.).

КОРОТКО

413 «Бо Бог не створив смерть ані не радіє з погибелі живучих (...) А через заздрість диявола смерть увійшла у світ» (Муд. 1,13; 2,24).
414 Сатана, чи диявол, та інші демони є упалими ангелами, бо добровільно відмовилися служити Богові та Його Задумові, їхній вибір проти Бога є остаточним. Вони намагаються залучити людину до свого бунту проти Бога.
415 «Людина, отримавши від Бога стан праведності, спокушена лукавим, на початку історії надужила своєю свободою, повставши проти Бога і намагаючись прийти до своєї мети поза Богом» (II Ватикаиський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 13, § 1.).
416 Через свій гріх Адам як перша людина утратила первородну святість і праведність, яку вона отримала від Бога не лише для себе, а й для всього людства.
417 Адам і Єва передали своїм нащадкам людську природу, поранену першим гріхом, а отже, позбавлену первородної святості й праведності. Це позбавлення називається «первородним гріхом».
418 Унаслідок первородного гріха людська природа ослаблена у своїх силах, піддана незнанню, стражданню, пануванню смерті і схильна до гріха (цю схильність називаємо «похіттю»).
419 «Ми разом із Триденським Собором вважаємо, що первородний гріх передається з людською природою "не через наслідування, а через народження ", і тому він є "власним гріхом кожного "» (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 16.).
420 Перемога над гріхом, здобута Христом, дала нам блага, яких нас позбавив гріх: «Де розмножився гріх, там зарясніла благодать» (Рим. 5,20).
421 «Християни вірять, що світ постав й існує з любові Творця; і хоч він потрапив у неволю гріха, Христос - зламавши владу лукавого - висвободив його Своїм розп'яттям і воскресінням» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 2, § 2).

Глава друга. Вірую в Ісуса Христа, Сина Божого Єдинородного

Добра Новина: Бог послав Свого Сина

422 «Як же сповнився час, Бог послав Свого Сина, що народився від жінки, народився під законом, щоб викупити тих, які під законом, щоб ми прийняли усиновлення» (Гал. 4,4—5). Ось «Початок Євангелія Ісуса Христа, Сина Божого» (Мк. 1,1): Бог навідався до народу Свого (Пор. Лк. 1, 68.). Він виконав обітниці, дані Авраамові та його нащадкам (Пор. Лк. 1,55.). Він зробив більше, ніж можна було сподіватись: Він послав Свого «Сина улюбленого» (Мк. 1,11).
423 Ми віруємо і визнаємо, що Ісус із Назарета, народжений від дочки з Ізраїлю у Вифлеємі за царя Ірода Великого та імператора Цезаря Августа I, тесля за ремеслом, що помер, розп'ятий на хресті в Єрусалимі за намісника Понтія Пилата, за панування імператора Тиберія, є вічним Сином Божим, що став людиною; що «від Бога вийшов» (Ів.

13,3), «зійшов з неба» (Ів. 3,13; 6,33), «прийшов у плоті» (1 Ів. 4,2), бо «Слово стало плоттю, і оселилося між нами, і ми славу Його бачили - славу Єдинородного від Отця, благодаттю та істиною сповненого (...) Від Його повноти прийняли всі ми - благодать за благодать» (Ів. 1,14.16).

424 Порушені благодаттю Святого Духа і притягувані Отцем, ми віримо і визнаємо про Ісуса: «Ти - Христос, Бога живого Син» (Мт. 16,16). На скелі цієї віри, визнаної св. Петром, Христос заснував Свою Церкву (Пор. Мт. 16, 18; св. Лев Великий, Проповіді, 4, 3; 51, 1; 62, 2; 83, 3.).

«Звістувати недосліджене багатство Христа» (Еф. 3,8)

425 Передавати християнську віру - це насамперед проповідувати про Ісуса Христа, щоб привести до віри в Нього. Від початку перші учні горіли бажанням благовістити Христа: «Не можемо ми не говорити про те, що самі бачили та чули» (Ді. 4,20). І вони закликають людей усіх часів, щоб ті ввійшли в радість їхньої спільності з Христом:
«Що було спочатку, що ми чули, що бачили нашими очима, що оглядали і чого наші руки доторкалися, про Слово життя, -а життя об'явилось, і ми бачили й свідчимо й звістуємо вам життя вічне, що в Отця перебувало й нам явилося, - що ми бачили й чули, звістуємо й вам, щоб і ви мали спільність із нами. А наша спільність - з Отцем і з Його Сином Ісусом Христом. І це ми вам пишемо, щоб наша радість була повна» (1 Ів. 1,1—4).

Христос - центр катехизи

426 «У центрі християнського вчення знаходимо передовсім одну Особу - Ісуса з Назарета, Сина Божого Єдинородного (...), що страждав і вмер за нас і Який тепер, воскреслий, живе з нами навіки (...). Катехизація (...) означає те саме, що розкрити в Особі Христа увесь відвічний Задум Бога, прагнути зрозуміти значення вчинків та слів Христа, знаків, які Він подавав» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 5.). Мета катехизації - «привести до єднання з Ісусом Христом: Він єдиний може привести до любові Отця у Святім Дусі і зробити нас учасниками життя Пресвятої Трійці» (Іван-Павло II, Апост. зверя. « Catechesi tradendae », 5.).

427 «Катехизація означає: навчати про Христа, Слово Воплочене й Сина Божого, - а про все інше остільки, оскільки це Його стосується; навчає лише Сам Христос, а усякий інший навчає тільки на тій засаді, що є Його оповісником або тлумачем і що Христос говорить його устами (...). Кожен катєхит повинен уміти застосувати до самого себе таємничі слова Ісуса: «Моя наука не Моя, а Того, Хто послав Мене» (Ів. 7, 1 6)» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 6.).

428 Хто покликаний «навчати про Христа», повинен насамперед віднайти «цей найвищий здобуток, яким є пізнання Христа»; треба, «щоб він був ладний утратити усе (...), аби Христа придбати і знайти себе в Ньому», «пізнати Його й силу Його воскресіння, і участь у Його муках, уподібнюючись Йому у смерті, аби якось осягнути воскресіння з мертвих» (Флп. 3,8-11).

429 З такого пронизаного любов'ю пізнання Христа народжується бажання проповідувати про Нього, «євангелізувати» і приводити інших до того, щоб вони відповіли «так» вірі в Ісуса Христа. Водночас відчувається потреба чимраз краще пізнавати цю віру. З цією метою,

дотримуючись порядку Символу віри, передусім будуть представлені головні титули Ісуса: Христос, Син Божий, Господь (артикул 2). Потім Символ віри сповідує головні таїнства Христового життя: таїнства Його Воплочення (артикул 3), Його Пасхи (артикули 4 і 5) і Його Прославлення (артикули 6 і 7).

Артикул 2. «І в Господа нашого Ісуса Христа, Сина Божого Єдинородного»

I. Ісус

430 Ісус єврейською мовою означає «Бог спасає». У Благовіщенні ангел Божий дає Ісусові це ім'я, яке виражає одночасно і Його ідентичність, і Його місію (Пор. Лк. 1, 31.). Ніхто не «може прощати гріхи, крім одного лише Бога» (Мк. 2,7), і тому Він в Ісусі, Своєму відвічному Синові, що став людиною, «спасе народ Свій від гріхів їхніх» (Мт. 1,21). Так в Ісусі Бог коротко підсумовує всю історію для спасіння людей.
431 В історії спасіння Бог не задовільнився тим, що визволив Ізраїль «з дому неволі» (Втор. 5,6), виводячи його з Єгипту. Він спасає його ще й від його гріха. Гріх завжди є образою Бога (Пс. 51, 6.), тому тільки Бог може його відпускати (Пор. Пс. 51, 11.). Ось чому Ізраїль, все більше усвідомлюючи універсальність гріха, не зможе надалі шукати інакше спасіння, як лише закликаючи ім'я Бога - Відкупителя (Пс. 79, 9.).
423 Ім'я Ісус означає, що саме Ім'я Боже присутнє в особі Його Сина (Ді 5, 41; 3 Ів 7), що став людиною для загального й остаточного відкуп-лення від гріхів. Ісус є Божим Іменем, яке єдине приносить спасіння (Пор. Ів. З, 18; Ді. 2, 21.), і до Нього відтепер можуть звертатися всі, бо через Своє Воплочення Він з'єднався зі всіма людьми (Пор. Рим. 10, 6-13.), що й «імені немає іншого під небом, що було дане людям, яким належало б нам спастися» (Ді. 4,12; Пор. Ді. 9, 14; Як. 2, 7.).
433 Раз на рік первосвященик прикликав Ім'я Бога Спасителя заради очищення Ізраїля від його гріхів, коли окроплював вівтар примирення у Святая Святих кров'ю жертви (Пор. Лев. 16,15-16; Сир. 50,22, Євр. 9,7.). Вівтар примирення був місцем присутності Бога (Пор. Вих. 25, 22; Лев. 16, 2; Чис. 7, 89; Євр. 9, 5.). Коли св. Павло говорить про Ісуса, що Його «видав Бог як жертву примирення, в Його крові» (Рим. 3,25), то зазначає, що в людській природі Ісуса «Бог у Христі примирив Собі світ» (2 Кор. 5,19).
434 Воскресіння Ісуса прославляє Ім'я Бога Спасителя (Пор, Ів. 12, 28.), бо з цього часу Ім'я Ісуса виявляє у всій повноті найвищу могутність Імені, «що понад усяке ім'я» (Флп. 2,9-10). Злі духи бояться Його імені (Пор. Ді. 16, 16-18; 19, 13-16.), і Його іменем учні Ісусові творять чуда (Пор. Мр. 16, 17.), бо все, що вони тільки просять у Бога в Його ім'я, Господь Бог їм дає (Ів. 15,16).
435 Ім'я Ісуса перебуває в серцевині християнської молитви. Усі літургійні моління закінчуються словами «...через Господа нашого Ісуса Христа». Вершиною молитви «Богородице Діво, радуйся» є слова «благословен плід лона Твого, Ісус». Східна молитва серця, названа «Ісусовою молитвою», звучить: «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного». Багато християн умирають, як св. Жанна Д'Арк, з єдиним словом на устах — «Ісусе!»

II. Христос

436 Христос - це грецький переклад єврейського слова «Месія», що означає «Помазаний». Це ймення стало власним іменем Ісуса тому, що Він досконало виконує Божественну місію, яку воно означає. Дійсно, в Ізраїлі помазаними в ім'я Бога були ті, які були посвячені Богом на виконання призначеної Ним місії. Так було з царями (Пор. 1 Сам. 9, 16; 10, 1; 16, 1. 12-13; 1 Цар. І, 39.), священиками (Пор. Вих. 29, 7; Лев. 8, 12.) і в окремих випадках - із Пророками (Пор. 1 Царі 19, 16.). Таким найвищою мірою мав бути й Месія, Якого Бог посилає, щоб остаточно заснувати Своє Царство (Пор. Пс. 2, 2; Ді. 4, 26-27.). Треба було, щоб Месія був помазаний Духом Господнім (Пор. Іс. 11,2.) і як цар, і як священик (Пор. Зах. 4, 14; 6, 13.), і як Пророк (Пор. Іс. 61, 1; Лк. 4, 16-21.). Ісус здійснив месіанську надію Ізраїля у Своєму потрійному служінні Первосвященика, Пророка й Царя.

437 Ангел сповістив пастухам про народження Ісуса як про народження Месії, обіцяного Ізраїлеві: «Сьогодні народився вам у місті Давидовім Спаситель, Він же Христос Господь» (Лк. 2, 11). У Своєму началі Він - Той, «Кого Отець освятив і у світ послав» (Ів. 10,36), зачатий як «Святе» (Лк. 1,35) у незайманому лоні Марії. Бог покликав Иосифа «узяти Марію, свою жінку», «бо зачате в ній - то від Святого Духа» (Мт. 1,20), щоб Ісус, «що зветься Христос», народився від жінки Иосифа з месіанського роду Давида (Мт. 1,1 6; Пор. Рим. 1, 3; 2 Тим. 2, 8; Од. 22, 16.).

438 Месіанська посвята Ісуса виявляє Його божественну місію. «На це, зрештою, вказує Його ім'я, бо в імені Христовому розуміємо Того, Хто помазав, і Хто сам був помазаний, і саме помазання, яким Він був помазаний: помазав - Отець; Той, Хто був помазаний, - Син; а помазаний Він був у Дусі, Який є помазанням» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 3, 18, 3.). Відвічна месіанська посвята Сина стала явною в час Його Хрещення Іваном, коли «Бог помазав Його Святим Духом та силою» (Ді. 10,38), «щоб Ізраїлеві об'явлений був Він» (Ів. 1,31) як Месія. Його вчинки і слова дозволяють пізнати Його як «Божого Святого» (Мк. 1,24; Ів. 6, 69; Ді. 3,14)

439 Багато євреїв і навіть деякі погани, що поділяли їх надію, пізнали в Ісусі основні ознаки месіанського «Сина Давида», обіцяного Богом Ізраїлеві (Пор. Мт. 2, 2; 9, 27; 12, 23; 15, 22; 20, 30; 21, 9. 15.). Ісус прийняв звання Месії, на яке Він мав право (Пор. Ів. 4, 25-26; 11,27.), не без застережень, бо воно сприймалося Його сучасниками в надто людському (Пор. Мт. 22, 41-46), здебільшого політичному трактуванні (Пор. Ів. 6, 15; Лк. 24, 21.).

440 Ісус прийняв визнання віри Петра, що пізнав Його як Месію, водночас заповідаючи близьке страждання Сина Людського (Пор. Мт. 16, 16-23.). Він розкрив справжній зміст Свого месіанського царювання у трансцендентній тотожності Сина Людського, «Який зійшов із неба» (Ів. 3, 13; Пор. Ів. 6, 62; Дан. 7, 13.), і у Своїй місії відкуплення як Страждаючий Слуга: «Син Людський прийшов не для того, щоб Йому служити, але послужити й дати життя Своє на викуп за багатьох» (Мт. 20,28; Пор. Іс. 53, 10-12.). Тому-то правдиве значення Його царювання відкривається лише з висоти хреста (Пор. Ів. 19, 19-22; Лк. 23, 39-43.). Лише після Воскресіння Петро проголосить Його месіанське Царювання перед Божим народом: «Нехай, отже, увесь дім Ізраїля напевно знає, що Бог зробив Господом і Христом оцього Ісуса, якого ви розіп'яли» (Ді. 2,36).

III. Єдинородний Син Божий

441 Син Божий - такий титул у Старому Завіті надається ангелам (Пор. Втор. (LXX) 32, 8;

Іов 1, 6.), вибраному народові (Пор. Вих. 4, 22; Ос. 11,1; Єр. 3, 19; Сир. 36, 11; Муд. 18, 13.), дітям Ізраїпя (Пор. Втор. 14, 1; Ос. 2, 1.) та їхнім царям (Пор. 2 Сам. 7, 14; Пс. 82, 6.). Це звання означає усиновлення, яким установлюються стосунки особливої близькості між Богом і Його творінням. Коли обіцяний Цар-Месія називається «Сином Божим» (Пор. 1 Хр. 17, 13; Пс. 2, 7.), то це не обов'язково означає, у буквальному значенні цих слів, що Він - більше, ніж людина. Ті, хто визнавали Ісуса Месією Ізраїля (Пор. Мт. 27, 54.), мабуть, не мали на меті сказати більше (Пор. Лк. 23, 47.).

442 Не так у Петра, коли він визнає Ісуса як «Христа, Сина Бога живого» (Мт. 16,16), бо їсус відповідає йому урочисто: «...не плоть і не кров відкрили тобі це, а Отець Мій, Який на небесах» (Мт. 16,17). Так само Павло скаже про своє навернення по дорозі в Дамаск: «Та коли Той, Хто вибрав мене вже від утроби матері моєї і покликав Своєю благодаттю, зволив об'явити в мені Сина Свого, щоб я проповідував Його між поганами...» (Гал. 1,15-16). «І зараз же почав по синагогах проповідувати Ісуса. Що Він - Син Божий» (Ді. 9,20). Це від початку (1 Сол. 1, 10.) стане стрижнем апостольської віри (Пор. Ів. 20,31.), яку насамперед Петро визнав основою Церкви (Пор. Мт. 16, 18.).

443 Якщо св. Петро зумів пізнати трансцендентну ознаку Божого синівства Ісуса-Месії, то тільки тому, що Ісус виразно дав йому це зрозуміти. Перед Синедріоном на запитання своїх обвинувачів: «То, значить, Ти Син Божий?»,- Ісус відповів: «Самі ж кажете, що то Я» (Лк. 22,70; Мт. 26, 64; Мр. 14, 62.). Уже давніше Він назвав Себе «Сином», Який знає Отця (Пор. Мт. 11, 27; 21, 37-38.) і відрізняється від «слуг», яких Бог раніше посилав до Свого народу (Пор. Мт. 21, 34-36.), і Який вищий від самих ангелів (Пор. Мт. 24, 36.). Він відрізнив Своє синівство від синівства Своїх учнів, ніколи не говорячи «Отче наш» (Пор. Мт. 5, 48; 6,8; 7, 21; Лк. 1 1, 13.), хіба що коли навчав: «Тож моліться так: Отче наш» (Мт. 6,9). Він навіть підкреслив цю різницю: «Іду я до Отця Мого і Отця вашого» (Ів. 20,17).

444 Євангелія згадують у двох урочистих хвилинах, - у Хрещенні Преображенні Христа - голос Отця, Який називає Його Своїм «Улюбленим Сином» (Пор. Мт. З, 17; 17, 5.). Сам Ісус називає Себе «Сином Божим Єдинородним» (Ів. 3,16) і цим титулом стверджує Своє відвічне існування (Пор, Ів. 10, 36.). Він вимагає увірувати «в ім'я Єдинородного Сина Божого» (Ів. 3,18). Таке християнське сповідування виявляється вже у вигукові сотника, що стояв біля розп'ятого Ісуса: «Чоловік цей справді був Син Божий» (Мк. 15,39). Віруючий тільки у пасхальному таїнстві може надати титулові «Син Божий» повного значення.

445 Після Його Воскресіння Боже синівство Христа виявляється у силі Його прославленого людства: «...установленого Сином Божим у силі, Духом святості, через воскресіння з мертвих» (Рим. 1,4; Ді. 13, 33.). Апостоли зможуть сповідувати: «І ми славу Його бачили - славу Єдинородного від Отця, благодаттю та істиною сповненого» (Ів. 1,14).

IV. Господь

446 У грецькому перекладі книг Старого Завіту невимовне Ім'я YHWH (Ягве), під яким Бог об'явився Мойсеєві (Пор, Вих. 3, 14.), передане грецьким словом Κύριος «Господь». Відтоді «Господь» стало звичним іменем для означення божества Самого Бога Ізраїля. Новий Завіт використовує це ім'я «Господь» у стислому значенні стосовно Отця, але також і стосовно Ісуса, що є новиною, визнаючи таким чином Його Самого Богом (Пор. 1 Кор. 2, 8.).

447 Ісус Сам приховано надає Собі це ім'я, коли говорить із фарисеями про зміст псалма 110 (Пор. Мт. 22, 41-46; див. також Ді. 2,34-36; Євр. 1, 13.), а також відверто, звертаючись до

Своїх апостолів (Пор. Ів. 13, 13.). Упродовж усього Його громадського життя прояви панування Ісуса над природою, хворобами, демонами, смертю та гріхом показували Його Божу владу.

448 Дуже часто у Євангеліях люди звертаються до Ісуса, називаючи Його «Господом». Це свідчить про повагу й довіру тих, хто йде до Ісуса й очікує від Нього допомоги і зцілення (Пор. Мт. 8, 2; 14, 30; 15, 22 та ін.). Вимовам, під натхненням Святого Духа, це ім'я виражає визнання Божественного таїнства Ісуса (Пор. Лк. 1,43; 2, 11.). У зустрічі з воскреслим Ісусом це звертання стає актом богопоклоніння: «Господь мій і Бог мій» (їв. 20,28). Тоді воно набирає значення ознаки любові й прив'язання, яке стане властивим для християнської традиції: «То - Господь!» (Ів. 21,7).

449 Надаючи Ісусові Божественне ім'я Господь, перші церковні сповідування віри стверджували з самого початку (Ді. 2, 34-36.), що влада, шана й слава, належні Богові Отцеві, повинні належати також Ісусові (Рим. 9, 5; Тит. 2, 13; Од. 5, 13.), бо Він є «в Божій подобі» (Флп 2,6) і Отець виявив цю найвищу гідність Ісуса, воскресивши Його з мертвих і підносячи Його у славі (Рим 10,9; 1 Кор 12,3; Флп 2,9-11).

450 Від початку історії християнства ствердження панування Ісуса над світом і над історією (Пор. Од. 11, 15.) означає також визнання того, що людина не повинна підпорядковувати цілковито свою власну свободу жодній земній владі, а лише Богові Отцю й Господу Ісусові Христові: кесаря «Господом» не можна визнавати (Пор. Мр. 12, 17; Ді. 5,29.). «Церква вірує (...), що ключ, серцевина і мета усієї людської історії знаходяться у її Господі й Учителеві» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 10, § 2; пор. 45, § 2.).

451 Християнська молитва постійно повторює титул «Господь», чи то в заклику до молитви «Господь хай буде з вами», чи в закінченні молитви «через Ісуса Христа, Господа нашого», чи ще в заклику, сповненому віри й надії: «Марана та» («Господь приходить!») або «Марана та» («Прийди, Господи!») (1 Кор. 16,22). «Амінь. Прийди, Господи Ісусе!» (Од. 22,20).

КОРОТКО

452 Ім’я Ісус означає «Бог спасає». Дитина, народжена Дівою Марією, названа Ісусом, «бо Він спасе народ Свій від гріхів їхніх» (Мт. 1,21): «Бо й імені немає іншого під небом, що було дане людям, яким ми маємо спастися» (Ці. 4,12).

453 Ім’я Христос означає «Помазаний», «Месія». Ісус є Христом, бо «Бог помазав Його Святим Духом та силою» (Ці. 10,38). Він був «Той, що має прийти» (Лк. 7,19), «предметом надії Ізраїля» (Ді. 28,20).

454 Ім’я Син Божий означає унікальний і вічний зв'язок Ісуса Христа з Богом, Його Отцем: Він є Єдинородним Сином Отця (Пор. Ів. і, 14. 18;3, 16. 18.) і самим Богом (Пор. Ів. 1, 1.). Вірити, що Ісус Христос є Син Божий, необхідно, щоб бути християнином (Пор. Ді. 8, 37; 1 Ів. 2, 23.).

455 Ім’я Господь означає Божественну «ладу. Визнавати чи закликати Ісуса Господом ~ це вірити в Його божество. «І ніхто не може сказати: Господь Ісус, як лише під впливом Духа Святого» (1 Кор. 12,3).

Артикул 3. «Ісус Христос був зачатий від Духа Святого і народтвся від Діви Марії

§ 1. Син Божий став людиною

I. Чому Слово стало плоттю?

456 За Нікейсько-Константинопольським Символом віри сповідуємо: «Він задля нас і нашого ради спасіння зійшов із небес, воплотився з Духа Святого і Діви Марії і став людиною» (DS 150.).

457 Слово стало плоттю, щоб спасти нас, примиривши з Богом: «Він полюбив нас і послав Сина Свого - примирення за гріхи наші» (1 Ів. 4,10). «Отець послав Сина - Спаса світу» (1 їв. 4,14). «Він з'явився, щоб наші гріхи взяти» (1 Ів. 3,5).

«Хвора наша природа вимагала оздоровлення; занепала -підняття, вмерла - воскресіння. Ми втратили участь у добрі, треба було її повернути. Ми були замкнені в пітьмі, треба було нам принести світло; полонені - ми очікували визволителя; невільники - рятівника. Чи ці причини не були важливі? Чи вони не заслуговували на зворушення Бога, щоб Він зійшов аж до нашої людської природи і відвідав її, бо людство перебувало в такому нужденному і нещасливому стані?» (Св. Григорій Нисський, Катехитична проповідь, 15, 3.).

458 Слово стало плоттю, щоб таким чином ми пізнали любов Бога: «Цим виявилася до нас любов Божа, що Бог Свого Єдинородного Сина послав у світ, щоб ми жили через Нього» (1 Ів. 4,9). «Бог бо так полюбив світ, що Сина Свого Єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, а мав життя вічне» (Ів. 3,16).

459 Слово стало плоттю, щоб стати для нас взірцем святості: «Візьміть ярмо Моє на себе й навчіться від Мене...» (Мт. 11,29).

«Я - путь, істина і життя! Ніхто не приходить до Отця, як тільки через Мене» (Ів. 14,6). І Отець на горі Преображення наказує: «Слухайтесь Його» (Мк. 9,7; Втор. 6, 4-5.). Справді, Він є взірцем блаженств і нормою нового Закону: «...щоб ви любили один одного, як Я вас полюбив!» (Ів. 15,12). Ця любов, згідно з Його прикладом, означає справжню пожертву самого себе (Пор. Мр. 8, 34.).

460 Слово стало плоттю, щоб зробити нас «учасниками Божої природи» (2 Пт. 1,4): «Такою бо є причина, через яку Слово стало людиною, а Син Божий - Сином Людським: щоб людина, поєднавшись зі Словом і отримавши таким чином Боже синівство, стала сином Божим» (Св. Іриней, Проти єресей, 3, 19, 1.). «Син Божий став людиною, щоб ми стали Богом» (Св. Атанасій, Про втілення Бога-Слова, 54, 3.). «Єдинородний Син Божий, бажаючи, щоб ми були учасниками Його Божества, прийняв нашу природу, щоб, ставши людиною, зробити людей богами» (Св. Тома АквінськиЙ, Служба на свято тіла Христового, 1.).

II. Воплочення

461 Спираючись на слова св. Івана («І Слово стало плоттю»: Ів. 1,14), Церква називає Воплоченням той факт, що Син Божий прийняв людську природу, щоб у ній довершити наше спасіння. У гімні, який подає св. Павло, Церква оспівує містерію Воплочення:

«Плекайте ті самі думки в собі, які були й у Христа Ісуса. Він, існуючи в Божій подобі, не вважав за здобич Свою рівність із Богом, а применшив Себе Самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини. Подобою з'явившись як людина, Він понизив Себе,

ставши слухняним аж до смерті, смерті ж -хресної!» (Флп. 2,5-8) (Пор. Літургія Годин, Пісня Вечірні неділі.).

462 У посланні до Євреїв йдеться про це саме таїнство:

«Тому, входячи у світ, Христос говорить: «Ти не хотів ні жертви, ані приношення, але приготував єси тіло Мені. Ти не вподобав Собі ні всепалень, ні жертви за гріхи». Тоді я сказав: «Ось іду (...), щоб учинити Твою волю, Боже» (Євр. 10,5-7, цитуючи псалом 40, 7-9 LXX).

463 Віра у правдиве Воплочення Сина Божого є визначальною рисою християнської віри: «З цього спізнавайте Божий Дух: кожен дух, який визнає, що Ісус Христос прийшов у плоті, той від Бога» (1 Ів. 4,2). Таким є радісне переконання Церкви від самого початку, коли вона оспівує «велике таїнство побожності»: «Христос явився у плоті» (1 Тим. 3,16).

III. Правдивий Бог і правдива людина

464 Унікальна й неповторна подія Воплочення Сина Божого не означає, що Ісус Христос є частково Богом, а частково людиною або результатом неясного змішання Божественного з людським. Він правдиво став Людиною, правдиво залишаючись Богом. Ісус Христос є правдивим Богом і правдивою Людиною. Цю правду віри Церква змушена була захищати й з'ясовувати упродовж перших століть, заперечуючи єресі, які її фальсифікували.

465 Перші єресі не так заперечували Божественну природу Христа, як Його правдиву людську природу (гностичний докетизм). Від апостольських часів християнська віра наполягала на правдивому Воплоченні Сина Божого, «що прийшов у плоті» (Пор. 1 Ів. 4, 2-3; 2 Ів. 7.). Але від третього століття Церкві довелось стверджувати на Антіохійському Соборі, на противагу Павлові Самосатському, що Ісус Христос - Син Божий за природою, а не за усиновленням. Перший Вселенський Собор у Нікеї 325 р. визнав у своєму Символі віри, що Син Божий «роджений, не сотворений, єдиносущний з Отцем (по-грецьки йотиоішол) Нікейський Символ віри: DS 125.» і засудив Арія, який твердив, що «Син Божий вийшов із нічого» (Нікейськнй Собор: DS 130.) і «є іншого єства, чи суті, ніж Отець» (Нікейський Символ віри: DS 126.).

466 Несторіанська єресь вбачала у Христі людську особу, поєднану з Божою Особою Сина Божого. На противагу їй св. Кирило Олександрійський і Третій Вселенський Собор в Ефесі в 431 р. визнали, що «Слово, приєднуючи до Себе іпостасно (у Своїй особі) плоть, оживлене розумною душею, стало людиною» (Ефеський Собор: DS 250.). Суб'єктом людської природи Христа є тільки Божественна Особа Сина Божого, Який її прийняв і зробив Своєю від часу Свого зачаття. Тому Собор в Ефесі проголосив 431р., що Марія стала правдиво Матір'ю Божою через людське зачаття Сина Божого у Своєму лоні: «Вона є Матір'ю Божою не тому, що Слово Боже взяло від неї Свою Божу природу, а тому, що Слово поєднане іпостасно зі святим тілом, наділеним розумною душею, яке народилось від неї, - кажемо, що Слово народилось "у плоті"» (Ефеський Собор: DS 251).

467 Монофізити твердили, що людська природа перестала існувати як така у Христі, коли була поєднана Божественною Особою Сина Божого. Протиставляючись цій єресі, Четвертий Вселенський Собор 451 року в Халкедоні визнав:

«Услід за Отцями Церкви ми одноголосне вчимо визнавати Одного й Того ж Самого Сина, Господа нашого Ісуса Христа, однаково досконалого в божестві і однаково досконалого у людській природі, правдивого Бога й правдиву Людину; Того ж, що має розумну душу і тіло,

єдиносущного з Отцем у Божестві, єдиносущного з нами у людській природі, Який «у всьому подібний до нас, крім гріха» (Євр. 4,15); родженого від Отця перед усіма віками по Божестві і в ці останні дні, Він же народився задля нас і задля нашого спасіння, по людському порядку, від Діви Богородиці.
Одного і Того Самого Христа, Господа, Сина Єдинородного, ми повинні визнати у двох природах, без змішування, без змін, без розділення й без відділення. Відмінність двох природ зовсім не скасовується їхнім поєднанням, а радше властивості кожної зберігаються Й об'єднуються в одній особі, в одній іпостасі» (Халкедонський Собор: DS 301-302.).
468 Після Собору в Халкедоні дехто вбачав у людській природі Христа щось на зразок особового суб'єкта. П'ятий Вселенський Собор 553 року в Константинополі визнав на противагу їм: «Є тільки одна Його іпостась [або особа] - Господь наш Ісус Христос, один із Пресвятої Трійці» (II Константинопольський Собор: DS 424.) Отож, усе в людській природі Христа повинно приписуватись Його Божій Особі як власному підметові (Пор. вже в матеріалах Ефеського Собору: DS 255.) - не лише чуда, а й страждання (Пор. II Константинопольський Собор: DS 424.) і навіть смерть: «Той, що був розп'ятий на хресті в плоті, Господь наш Ісус Христос, є правдивим Богом, Господем слави та Одним із Трійці Святої» (II Константинопольський Собор: DS 432.).
469 Церква визнає таким чином, що Ісус є неподільно правдивим Богом та правдивою Людиною. Він направду є Сином Божим, що став Людиною, нашим братом, не перестаючи бути Богом, Господом нашим:
«Він залишився Тим, Ким був, і прийняв те, чим не був», -оспівує римська літургія (Літургія Годин, 1 січня на Хваях Утрені; пор. Лев Великий, Проповіді, 21,2.). У літургії св, Івана Золотоустого проголошується і співається: «Єдинородний Сину і Слово Боже, Безсмертний Ти, і зволив Ти спасіння нашого ради воплотитися від святої Богородиці і Приснодіви Марії, незмінне ставши чоловіком. І розп'ятий був Ти, Христе Боже, смертю смерть подолав. Ти один зі Святої Трійці, рівнославимий з Отцем і Святим Духом, спаси нас!» (Св. Іван Золотоустий, Тропар «Єдинородний Сину».).

IV. Яким чином Син Божий є Людиною?

470 Оскільки в таїнственному поєднанні Воплочення «людська природа була прибраною, а не поглинутою» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 22, § 2.), Церква впродовж століть прийшла до того, щоб визнавати повну дійсність як людської душі Христа, з усіма її діями розуму й волі, так і Його людського тіла. Проте одночасно вона змушена була нагадувати, що людська природа належить Христові як властива божественній Особі Сина Божого, Який узяв її на Себе. Усе, чим Він є і що Він чинить у ній, походить від «Одного зі Св. Трійці». Отож Син Божий наділяє людську природу Своїм особистим способом існування у Святій Трійці. Так Христос у Своїй душі, як і у Своєму тілі по-людськи виражає Божественні властивості Трійці (Пор. Ів. 14, 9-10.):
«Син Божий людськими руками працював, людським розумом думав, людською волею діяв, людським серцем любив. Народжений від Діви Марії, Він справді став одним із нас, подібним до нас у всьому, крім гріха» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 22, § 2.).

Душа і людське пізнання у Христа

471 Аполінарій Лаодикейський твердив, що у Христі Слово заступило душу або духа. Церква всупереч цій помилці визнала, що Вічний Син прийняв також розумну людську душу (Пор. св. Дамас I, Послання до східних єпископів: DS 149.).
472 Ця людська душа, яку прийняв Син Божий, наділена правдивим людським пізнанням. Як таке, людське пізнання само в собі не могло бути необмеженим: воно діяло в історичних умовах Його існування у просторі і часі. Ось чому Син Божий, ставши людиною, «зростав мудрістю, літами й ласкою» (Лк. 2,52) і мав потребу запитувати про те, чого людина має навчитися з досвіду (Пор. Мр. 6, 38; Мр. 8, 27; Ів. 11, 34 і т. п.). Це відповідало дійсності Його добровільного приниження «до вигляду раба» (Флп. 2,7).
473 Проте таке правдиво людське пізнання Сина Божого виражало водночас Божественне життя Його Особи (Пор. св. Григорій Великий, Посл « Sicut aqua »: DS 475.). «Людська природа Сина Божого не сама собою, а через своє поєднання зі Словом пізнавала і виявляла в собі все, що властиве Богові» (Св. Максим Сповідник, Питання і сумніви, 67.). Насамперед це стосується внутрішнього й безпосереднього пізнання воплоченого Сина Божого про Свого Отця (Пор. Мр. 14, 36; Мт. 11, 27; Ів. 1, 18; 8, 55 і т.п.). Син виявив також у Своєму людському пізнанні Божу проникливість у таємниці думок людських сердець (Мр. 2, 8; Ів. 2, 25; 6, 61 і т.п.).
474 Через поєднання з Божою Премудрістю в особі Воплоченого Слова людське пізнання Христа мало повне знання вічних задумів, які Він прийшов об'явити нам (Пор. Мр. 8,31; 9; 31; 10, 33-34; 14,18-20. 26-30.). Того, чого Христос, як Сам визнавав, у цьому аспекті не знав (Пор. Мр. 13, 32.), того Він, як пояснював в іншому місці, не мав завдання об'явити (Пор. Ді. 1,7.).

Людська воля Христа

475 Подібно й Церква на Шостому Вселенському Соборі визнала, що Христос посідає дві волі й дві природні дії - Божу й людську, не протиставні, а взаємодіючі таким чином, що Христос, Воплочене Слово, бажав по-людськи в послусі Отцеві Своєму всього, що Він вирішив по-божому з Отцем і Святим Духом для нашого спасіння (III Константинопольський Соб. 681 р.: DS 556-559.). Людська воля Христа «іде за Його Божественною волею, не суперечачи їй і не опираючись, а радше підпорядковуючись цій всемогутній волі» (III Константинопольський Соб.: DS 556.).

Правдиве тіло Христа

476 Оскільки Слово стало тілом, прибираючи правдиву людську природу, тіло Христа було обмежене (Пор. Латеранський Собор 649 р.: DS 504.). Тому-то людське обличчя Ісуса може бути «зображеним» (Гал. 3,1). На Сьомому Вселенському Соборі (II Нікейський Собор 787 р.: DS 600-603.) Церква визнала дозволеним Його зображення у святих іконах.
477 Водночас Церква завжди визнавала, що в тілі Ісуса Бог, «Сам невидимий, став видимим для нас» (Римський Мисал, Префація Різдва.). Індивідуальні риси Христового тіла дійсно виражають Божественну Особу Сина Божого. Він зробив Своїми риси Свого людського тіла такою мірою, що, намальовані на якомусь святому образі, вони можуть бути предметом пошани, бо християнин, вшановуючи Його образ, «вшановує особу, яка

зображена» (II Нікейський Собор: DS 601.).

Серце Воплоченого Слова

478 Ісус під час Свого життя, Своєї агонії і Своїх страстей пізнав і полюбив нас усіх і кожного зокрема та видав Себе за кожного з нас: «... живу вірою в Божого Сина, Який полюбив мене і видав Себе за мене» (Гал. 2,20). Він полюбив нас усіх людським серцем. Тому-то Святе Серце Ісуса, пробите нашими гріхами і для нашого спасіння (Пор. Ів. 19, 34.), «вважається найвищим знаком і символом... тієї любові, якою Божественний Відкупитель безнастанно любить Предвічного Отця і всіх людей» (Пій ХП, Енц. « Haurietis aquas »: DS 3924; Пій XII, Енц. « Mystici corporis »: DS 3812.).

КОРОТКО

479 У час, встановлений Богом, воплотився єдинородний Син Отця, вічне Слово, тобто Слово й істотний Образ Отця: не втративши Своєї Божої природи, Він прийняв людську природу.
480 Ісус Христос є правдивим Богом і правдивою Людиною в єдності Своєї Божої Особи; тому-то Він - єдиний Посередник між Богом і людьми.
481 Ісус Христос має дві природи, Божу і людську; вони не змішані, а з'єднані в одній Особі Сина Божого.
482 Христос, будучи правдивим Богом та правдивою Людиною, має людський розум і волю, досконало узгоджені й підпорядковані Його божественному розумові й волі, які Він має спільно з Отцем і Святим Духом.
483 Отож, Втілення є таїнством предивного поєднання Божої природи з людською природою в одній Особі Слова.

§ 2. «...був Зачатий від Духа Святого і народився від Діви Марії»

I. Зачатий від Духа Святого...

484 «Виповнення часу» (Гал. 4,4), тобто сповнення обітниць та приготувань, починається Благовіщенням Марії. Марія покликана зачати Того, у Кому тілесно житиме «вся повнота божества» (Кол. 2,9). Божественна відповідь на її запитання: «Як же воно станеться, коли я не знаю мужа?» (Лк. 1,34), - дана могутністю Духа: «Дух Святий зійде на Тебе» (Лк. 1,35).
485 Послання Святого Духа завжди пов'язане з посланням Сина і йому підпорядковане (Пор. Ів. 16, 14-15.). Святий Дух, Який є «Господом Животворящим», післаний, аби освятити лоно Діви Марії і божественно його запліднити. Він чинить так, що Вона зачне одвічного Сина Отця у людській природі, взятій від її людської природи.
486 Єдинородний Син Отця, зачатий як людина в лоні Діви Марії, є «Христос», тобто Помазаник Духа Святого (Пор. Мт. 1, 20; Лк. 1, 35.), від початку Свого людського існування, навіть якщо виявлення Його відбувалося поступово: пастухам (Пор. Лк. 2, 8-20.), мудрецям (Пор. Мт. 2, 1-12.), Іванові Хрестителеві (Пор. Ів. 1, 31-34.), учням (Пор. Ів. 2, 11.). Усе життя Ісуса Христа буде виявом того, як «Бог помазав» Його «Святим Духом та силою» (Ді. 10,38).

II. «... народився від Діви Марії»

487 Те, що католицька віра сповідує стосовно Марії, ґрунтується на тому, що вона сповідує стосовно Христа, а те, що католицька віра вчить про Марію, з'ясовує, своєю чергою, її віру в Христа.

Призначення Марії

488 «Бог послав Свого Сина» (Гал. 4,4), але, щоб Йому «приготувати тіло» (Євр. 10, 5.), Він бажав вільної співпраці створіння. Для цього від віків Бог вибрав Матір'ю для Свого Сина дівчину з Ізраїля, молоду єврейку з Назарета в Галилеї, «Діву, заручену чоловікові, на ім'я Йосиф, із Давидового дому; ім'я ж Діви було Марія» (Лк. 1,26-27):
«Отець Милосердя хотів, щоб Втілення випереджувалось згодою Тієї, яка була призначена бути Матір'ю, щоб так, як жінка причинилася до смерті, так само жінка причинилась до життя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 56; пор. 61.).
489 Упродовж усього Старого Завіту місія Марії приготовлювалась місією святих жінок. На самому початку була Єва: незважаючи на свій непослух, вона отримала Обітницю про нащадка, який стане переможцем над лукавим (Пор. Бут. 3, 15.), і про те, що вона буде матір'ю усіх живих (Пор. Бут. 3, 20.). Силою цієї Обітниці Сара народила сина, незважаючи на свій старший вік (Пор. Бут. 18, 10-14; 21, 1-2.). Усупереч людським сподіванням Бог, щоб показати Свою вірність даній Обітниці, вибрав те, що вважалось безсилим і слабким (Пор. 1 Кор. 1,27.): Анну, матір Саму їла (Пор. 1 Сам. 1.), Девору, Рут, Юдиту, Естеру та багато інших жінок. Марія «посідає перше місце між цими покірними і вбогими Господа, які з довірою сподіваються й отримують спасіння від Нього. В кінці через неї, знамениту дочку Сіона, після довгого очікування Обітниці, сповнюється час і встановлюється нова ікономія спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 55.).

Непорочне Зачаття

490 Щоб стати Матір'ю Спасителя, Марія «була наділена Богом дарами, гідними такого великого завдання» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 56.). Ангел Гавриїл у момент Благовіщення вітає її як «благодатну» (Пор. Лк. 1, 28.). І справді, щоб Марія могла дати добровільну згоду Своєї віри на вістку про Своє покликання, було необхідно, щоб Вона була ведена Божою благодаттю.
491 Упродовж віків Церква усвідомлювала собі, що Марія, Богом «сповнена благодаттю» (пор. Лк. 1,28), була відкуплена вже від Свого зачаття. Це зміст догми про Непорочне Зачаття Богородиці, проголошеної 1854 року Папою Пієм IX:
«Пресвята Діва Марія від першої хвилини Свого зачаття благодаттю й особливим привілеєм Всемогутнього Бога, з огляду на заслуги Ісуса Христа, Спасителя роду людського, була збережена непорочною від усякої плями первородного гріха» (Пій IX, Булла « Ineffabilis Deus »: DS 2803.).
492 Ця «велична й цілковито унікальна святість», якою Марія «була збагачена від першої хвилини Свого зачаття» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 56.), цілком походить від Христа: вона «відкуплена надзвичайним способом, з огляду на заслуги її Сина» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 53.). Більше ніж будь-яку іншу

створену істоту Отець благословив її «із неба всяким духовним благословенням у Христі» (Еф. 1,3). Він вибрав її «ще перед заснуванням світу, щоб Вона була свята й непорочна перед Ним у любові» (Еф. 1, 4.).

493 Східні Отці Церкви називають Матір Божу «Пресвятою» (Παγίαν) і величають її як «вільну від усякої плями гріха, немов спорудженою Святим Духом і оформленою в нове творіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 56.). Божою Благодаттю Марія залишилась чистою від усякого особистого гріха впродовж усього Свого життя.

«Нехай зо Мною станеться за Твоїм словом...»

494 На звістку про те, що Вона народить «Сина Всевишнього» без пізнання чоловіка, силою Святого Духа (Пор. Лк. 1, 28-37.), Марія відповіла і «послухом віри» (Рим. 1,5), упевнена, що «нічого немає неможливого в Бога»: «Ось я Господня слуга, нехай зо Мною станеться за Твоїм словом!» (Лк. 1,37-38). Так, давши Свою згоду на 968 Слово Боже, Марія стала Матір'ю Ісуса і, приймаючи цілим серцем, без жодної перешкоди з боку гріха, Божественну волю до спасіння, цілковито віддається особі й ділу Свого Сина, щоб у залежності від Сина і з Ним, милістю Божою, служити таїнству Відкуплення (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 56.):
Лк говорить св. Іриней, «Своїм послухом Вона стала для Себе Самої і для всього роду людського причиною спасіння» (Св. Іриней, Проти єресей, 3, 22, 4.). Також чимало давніх Отців услід за ним навчають: «Вузол, зав'язаний непослухом Єви, був розв'язаний послухом Марії; що зв'язала діва Єва своєю невірою, те діва Марія розв'язала Своєю вірою» (Св. Іриней, Проти єресей, 3, 22, 4.); порівнюючи Марію з Євою, вони називають Марію «Матір'ю живих» і часто заявляють: «Через Єву - смерть, через Марію - життя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 56.).

Боже материнство Марії

495 Названа в Євангеліях «Матір'ю Ісуса» (Ів. 2,1; 19,25; Пор. Мт. 13, 55.), Марія натхненням Святого Духа проголошена ще перед народженням Свого Сина як «Мати Господа Мого» (Лк. 1,43). Справді, Той, Кого вона зачала як людину від Святого Духа і Хто став насправді її Сином за тілом, є саме відвічним Сином Отця,
466, другою Особою Пресвятої Трійці. Церква визнає, що Марія справді є Матір'ю Божою (Богородицею, Θεοτόκος; Пор. Ефеський Собор: DS 251.).

Дівицтво Марії

496 Ще в перших формулюваннях віри (Пор. DS 10-64.) Церква визнавала, що Ісус був зачатий у лоні Діви Марії тільки силою Святого Духа, підтверджуючи тим самим тілесний аспект цієї події: Ісус був зачатий тільки «від Духа Святого без чоловічого сімені» (Латеранський Собор 649 р.: DS 503.). Отці Церкви вбачали в дівичому зачатті знамення того, що це справді Син Божий, Який прийшов у людській природі - такій самій, як наша: Так, св. Ігнатій Антіохійський (поч. II-го ст.) писав: «Ви твердо переконані стосовно Господа нашого, Який справді е з роду Давидового тілом (Пор. Рим. 1, 3.), Син Божий волею і силою Божою (Пор. Ів. 1, 13.), справді народжений від Діви (...), Він справді був розп'ятий

за нас за Понтія Пилата (...), Він справді страждав, як і також справді воскрес» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Смирнян, 1-2.).

497 Євангельські оповідання (Пор. Мт. 1, 18-25; Лк. 1, 26-38.) визнають дівиче зачаття Божим ділом, яке перевищує людське розуміння і всі людські можливості (Пор. Лк. 1, 34.). «Те, що в ній зачалось, - то від Святого Духа», - каже Ангел Йосифові про Марію, його жінку (Мт. 1,20). Церква бачить у цьому сповнення Божої Обітниці, даної через пророка Ісаю: «Ось, Діва матиме в утробі й породить Сина» (Іс. 7,14, згідно з грецьким перекладом Мт. 1,23).

498 Іноді бентежило мовчання Євангелія від св. Марка і Послань Нового Завіту про дівиче зачаття Марією. Виникало питання, чи не йдеться тут про легенди чи теологічні побудови без історичного обгрунтування. На це треба відповісти так: віра в дівиче зачаття Ісуса зустрілась із сильною опозицією, насмішками та нерозумінням з боку невіруючих, юдеїв і поган (Пор. св. Юстин, Діалог з Грифоном Юдеєм, 66-67; Ориген, Проти Цельса, 1, 32; 1,69 та ін.): вона не постала з поганської міфології чи якоїсь адаптації тогочасних ідей. Сенс цієї події доступний лише вірі, яка вбачає його в цілісному «взаємозв'язку таїнств Христа» (I Ватиканський Собор: DS 3016.) від Його Втілення до Його Пасхи. Св. Ігнатій Антіохійський уже свідчить про цей взаємозв'язок: «Князь цього світу не знав дівицтва Марії та народження нею Сина, як також не знав і про смерть Господа: - це три надзвичайні таїнства сповнилися в Божому мовчанні» (Пор. Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Ефесян, 19,1; 1 Кор. 2, 8.).

Марія - «Приснодіва»

499 Поглиблення віри в дівиче материнство привело Церкву до визнання дійсного І постійного дівицтва Мари (Пор. П Константинопольський Собор: DS 427.), навіть у народженні Сина Божого, Який став людиною (Пор. св. Лев Великий, Посл. « Quam laudabiliter »: DS 291, 294; Пелагій I, Посл. « Humani generis »: DS 442; Латеранський Собор 619 р.: DS 503; XVI Толедський Собор 639 р.: DS 571; Павло IV, Конст. « Cum quorumdam hominum »: DS 1880.). Справді, народження Христа «не порушило, а освятило дівичу чистоту» Його Матері (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 57.). Церковне богослуження славить Марію як «Приснодіву» (ἀειπαρθένος; Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 52.).

500 Іноді висувається у цьому місці закид, що Св. Письмо згадує братів і сестер Ісуса (Пор. Мр. 3, 31-35; 6, 3; I Кор. 9, 5; Гал. 1, 19.). Церква завжди вважала, що тут ідеться не про інших дітей Діви Марії: і справді, Яків і Йосиф, «Його брати » (Мт. 13,55), — це сини якоїсь Марії, учениці Христа (Пор, Мт. 27, 56.), яка називається виразно «інша Марія» (Мт. 28,1). Ідеться про найближчих родичів Ісуса, згідно з вираженням, відомим зі Старого Завіту (Пор. Бут. 13, 8; 14, 16; 29, 15 та ін.).

501 Ісус - єдиний Син Марії. Але духовне материнство Марії (Пор. Ів. 19, 26-27; Од. 12, 17.) поширюється на всіх людей, яких Він прийшов спасти: «Вона народить Сина, Якого Бог призначив "первородним між багатьма братами" (Рим. 8,29), тобто віруючими, народженню і вихованню яких Вона сприяє материнською любов'ю» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 63.).

Дівиче материнство Марії у Божому задумі

502 Погляд віри може розкрити у зв'язку із сутністю Об'явлення таємничі причини, через які Бог у Своєму плані спасіння хотів, щоб Його Син народився від Діви. Ці причини стосуються як особи і спасенної місії Христа, так і прийняття цієї місії Марією задля всіх людей:

503 Дівицтво Марії виявляє безумовну ініціативу Бога у Втіленні. Бог е єдиним Отцем Ісуса (Пор. Лк. 2, 48-49.). «Людська природа, яку Він прийняв, ніколи не віддаляла Його від Отця (...), Він є одним і тим же Сином Бога і людини. За природою Він є Сином Свого Отця в Божестві, за природою - Син Своєї матері в людськості, але властиво Син Божий у цих двох природах» (Фриульський Собор 796 р.: DS 619.).

504 Ісус зачатий від Святого Духа в лоні Діви Марії, тому що Він є Новим Адамом (Пор. 1 Кор. 15, 45.), Який дає початок новому творінню: «Перший чоловік із землі - земний; другий чоловік - з неба» (1 Кор. 15,47). Людська природа Христа від самого її зачаття наповнена Святим Духом, бо «без міри дає Йому Бог Духа» (Ів. 3,34). «Від Його повноти», Голови відкупленого людства (Пор. Код. 1, 18.), «прийняли всі ми благодать за благодать» (Ів.1,16).

505 Ісус, Новий Адам, розпочинає Своїм дівичим зачаттям нове народження усиновлених дітей Божих у Святім Дусі через віру. «Як же воно станеться?» (Лк. 1,34; Пор. Ів. 3, 9.). Участь у Божому житті походить «не з крові, ані з тілесного бажання, ані з волі людської, лише від Бога» (Ів. 1,13). Прийняття цього життя є дівичим, бо воно цілковито дане людині Духом. Образ покликання людини як обручниці Божої (Пор. 2 Кор. 11,2.) досконало сповнений у дівичому материнстві Марії.

506 Марія є Дівою, бо її дІвицтво є знаком її віри, «далекої від будь-яких сумнівів» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 63.), і її неподільного віддання Себе Божій волі (Пор. 1 Кор. 7, 34-35.). Це її віра дає їй можливість стати Матір'ю Спасителя: «Марія є благословенна більше через те, що прийняла Ісуса вірою, ніж через те, що зачала Його тілесно» (Св. Августин, Про дівицтво, 3, 3.).

507 Марія одночасно є Дівою і Матір'ю, бо Вона є образом і найдосконалішою реалізацією Церкви (II Ватіканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 63.): «Церква (...) сама стає Матір'ю завдяки Слову Божому, яке вона приймає вірою; бо проповіддю і Хрещенням вона народжує до нового й безсмертного життя дітей, зачатих Святим Духом і народжених від Бога. Церква є також Дівою, що оберігає чистою, цілісною обітницю, яку дала Нареченому» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 64.).

КОРОТКО

508 З-поміж нащадків Єви Бог вибрав Діву Марію, щоб Вона стала Матір'ю Його Сина. «Благодатна», Вона є «найдосконалішим плодом Відкуплення» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопciliит », 103.): від першої миті Свого зачаття Вона цілковито була збережена від плями первородного гріха і впродовж усього життя залишилася чистою від усякого особистого гріха.

509 Марія справді є «Матір 'ю Бога» (Богородицею), позаяк Вона є Матір'ю одвічного Сина Божого, що став людиною і Сам є Богом.

510 Марія «залишилася Дівою в зачатті Свого Сина, Дівою - народжуючи Його, Дівою - будучи вагітна, Дівою, годуючи Його Своїми грудьми, Дівою завжди» (Св. Августин, Проповіді 186, 1.): усім Своїм єством Вона є «Господньою слугинею» (Лк. 1,38).

511 Діва Марія «співдіяла у спасінні людей Своєю вільною вірою і послухом» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 56.). Вона промовила Своє «так» «в ім 'я всього людства» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 30, 1.): Своїм послухом Вона стала новою Свою, Матір 'ю усіх живих.

§ 3. Таїнства життя Христа

512 Щодо життя Христа, то Символ віри говорить лише про таїнства Втілення (зачаття і народження) і Пасхи (страсті, розп'яття, смерть, поховання, зшестя до аду, воскресіння, вознесіння). У ньому нічого не говориться виразно про містерії при хованого й публічного життя Ісуса; але віровчення про Втілення і Воскресіння Ісуса освітлює усе земне життя Христа. «Усе, що Ісус робив та що навчав від початку аж до дня, коли вознісся» (Ді. 1,1-2), слід розглядати у світлі таїнств Різдва та Пасхи.

513 Катехиза, відповідно до обставин, розвиватиме усе багатство містерій Ісуса. Тут достатньо вказати на моменти, спільні для всіх таїнств життя Христа (I), щоб потім окреслити головні містерії прихованого (II) і публічного життя (III) Ісуса.

I. Усе життя Христа є таїнством

514 Багато з того, що цікавить людську допитливість про Ісуса, немає в Євангелії. Майже нічого не сказано про Його життя в Назареті і також про значну частину Його публічного життя (Пор. Ів. 20, 30.). Те, що було написано в Євангеліях, було записано для того, «щоб увірували ви, що Ісус - Христос, Син Божий, а увірувавши, - щоб мали життя в Його ім'я» (їв. 20,31).

515 Євангелія написані людьми, що були між першими, що по вірили (Пор. Мр. 1, 1; Ів. 21,24.) і бажали передати свою віру іншим. Пізнавши вірою, Хто є Ісус, вони змогли побачити і показати іншим «сліди» Його таїнства в усьому Його земному житті. Від пелюшок при Його народженні (Лк. 2, 7.) аж до оцту Його страстей (Пор. Мт. 27, 48.) і плащаниці при Його Воскресінні (Пор. Ів. 20, 7.) - усе в житті Ісуса є вказівкою на Його містерію. Своїми вчинками, чудами і словами Христос об'явив, що «в Ньому тілесно живе вся повнота Божества» (Кол. 2,9). Його людська природа виявляється, таким чином, як «таїнство», тобто як знак і знаряддя Його божества і спасіння, котре Він приносить: те, що було видимим у Його земному житті, приводило до невидимого таїнства Його Богосинівства і Його відкупляючої місії.

Спільні риси таїнств Ісуса

516 Усе життя Ісуса є Об'явленням Отця: Його слова і вчинки, Його мовчання і страждання, Його спосіб буття і мовлення. Ісус може сказати: «Хто Мене бачив, той бачив Отця» (Ів. 14,9), а Отець мовить: «Це Син Мій, Вибранець, слухайте Його!» (Лк. 9,35). Позаяк наш Господь став людиною, щоб виконати волю Отця (Пор. Євр. 10, 5-7.), тому найменші риси Його містерій виявляють «любов Божу до нас» (1 Ів. 4,9).

517 Усе життя Христа е містерією Відкуплення. Відкуплення приходить до нас передусім через Кров хреста (Пор. Еф. 1,7; Кол. 1, 13-14 (Вульг.); 1 Пт. 1, 18-19.), але ця містерія діє впродовж усього життя Христа: уже в Його Втіленні, у якому Він, ставши бідним, збагатив

нас Своєю убогістю (Пор. 2 Кор. 8, 9.); у Його прихованому житті, через послушність, Він виправляє наш непослух (Пор. Лк. 2, 51.); у Його слові, через яке очищає слухачів (Пор. Ів. 15, 3.); у Його оздоровленнях та екзорцизмах, у яких «Він узяв наші недуги й поніс наші хвороби» (Мт. 8,17; Іс. 53,4.); у Його Воскресінні, яким виправдовує нас (Пор. Рим. 4, 25.).

518 Усе життя Христа є містерією Рекапітуляції (відновлення світу під Главою-Христом). Усе, що Ісус робив, говорив і перестраждав, мало на меті відновити упалу людину в її первісному покликанні:

«Коли Він втілився і став людиною, Він у Собі здійснив поновно довгу історію людства і забезпечив нам спасіння таким чином, що те, що ми втратили в Адамі, тобто що ми були створені на образ І подобу Божу, це ми отримали в Христі Ісусі (Св. Іриней, Проти єресей, 3, 18, 1,). Саме тому Христос пройшов крізь усі етапи Свого життя, щоб через те повернути усім людям співпричастя з Богом» (Св, Іриней, Проти єресей, 3, 18, 7; пор. 2, 22, 4.).

Наше сопричастя з Таїнствами Ісуса

519 Усе багатство Христа «призначене для кожної людини і є таз, добром кожного» (Іван-Павло II, Енц, « Redemptor hominis », 11.). Христос прожив Своє життя не для Себе, а для нас, від Свого Втілення «задля нас людей і нашого ради спасіння» (Нікейсько-КонстантинопольськиЙ Символ віри: DS 150.) аж до смерті «за наші гріхи» (1 Кор. 15,3) і Воскресіння «для нашого оправдання» (Рим. 4,25). Тепер ще Він є нашим «заступником перед Отцем» (1 Ів. 2,1), «бо Він завжди живий, щоб за нас заступатися» (Євр. 7,25). З усім, що Він пережив і витерпів за нас раз і назавжди, Він залишається навіки «задля нас перед обличчям Божим» (Євр. 9,24).

520 Упродовж усього Свого життя Ісус стає нашим взірцем (Пор. Рим. 15, 5; Флп. 2, 5.). Він «досконалою Людиною» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 38.), що запрошує нас стати Його учнями і йти за Ним: Своїм приниженням Він дав нам приклад для наслідування (Пор. Ів. 13, 15.), Своєю молитвою Він спонукає до молитви (Пор. Лк. 11, 1.), Своєю вбогістю закликає нас добровільно прийняти нестатки й переслідування (Пор. Мт. 5, 11-12.).

521 Усе, що пережив Христос, Він учинив для того, щоб ми могли це пережити в Ньому і щоб Він це переживав у нас. «Своїм Втіленням Син Божий з'єднався якимсь чином з кожною людиною» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 22, § 2.). Ми покликані щораз більше стати з Ним одно; як членам Свого Тіла, Він дає нам можливість бути причетними до того, що Він Сам пережив у людському тілі задля нас і як наш взірець: «Ми повинні продовжувати і доповняти в собі стани і таїнства Христа і часто просити Його, щоб Він їх сповнив та завершив у нас і у всій Своїй Церкві (...). Бо Син Божий бажає нам дарувати і в якийсь спосіб поширити і продовжити Свої таїнства в нас і в Своїй Церкві, як через благодать, яку нам дарує, так і через плоди, які хоче зростити в нас через ці таїнства. В такому розумінні Христос хоче ці таїнства у нас продовжити» (Св. Іван Евд, Трактат про Царство Ісусове, 3, 4.).

II. Містерії дитинства й прихованого життя Ісуса

Приготування

522 Прихід Сина Божого на землю - настільки велика подія, що Бог бажав приготувати її протягом віків. Обряди й жертви, прообрази і символи «Першого Завіту» (Євр. 9,15) - усе Він спрямовує до Христа; Він провіщає Його устами пророків, що з'являються один за одним в Ізраїлі. Окрім того, Він збуджує і в серцях поган неясне очікування цього приходу.
523 Святий Іван Хреститель - безпосередній предтеча (Пор.. Ді. 13,24.) Господа, післаний готувати Йому дорогу (Пор. Мт. 3, 3.). Як «пророк Всевишнього» (Лк. 1,76), він найбільший з пророків (Пор. Лк. 7, 26.) і останній з них (Пор. Мт. 11, 13.), він розпочинає Євангеліє (Пор. Ді. 1,22; Лк. 16, 16.); він вітає прихід Христа ще в лоні Своєї матері (Пор. Лк. 1,41.) і знаходить свою радість у тому, що він «друг Молодого» (Ів. 3,29), називаючи Ісуса «Агнець Божий, Який світу гріх забирає» (Ів. 1,29). Попереджуючи Ісуса «з духом та силою Іллі» (Лк. 1,17), він свідчить про Нього своїм проповідуванням, хрещенням покаяння і, врешті, своєю мученицькою смертю (Пор. Мр. 6, 17-29.).
524 Відправляючи кожного року богослуження Адвенту, Церква відновлює це очікування Месії: приєднуючись до довгого приготування першого Приходу Спасителя, вірні відновлюють гаряче бажання Його другого Приходу (Пор. Од. 22, 17.). Святкуванням народження та мучеництва Предтечі Церква приєднується до його прагнення: «Йому треба рости, мені ж - маліти» (Ів. 3,30).

Містерія Різдва

525 Ісус народився в нужденній стайні, у бідній родині (Пор. Лк. 2, 6-7.); прості пастухи — перші свідки події. У цій убогості виявляється небесна слава (Пор. Лк. 2, 8-20). Церква не перестає оспівувати славу цієї ночі;
«Діва днесь Преістотного родить І земля вертеп Неприступному приносить.
Ангели з пастирями славословлять, А волхви зо звіздою подорожують.,
Бо ради нас родилося Дитя мале - ПревІчний Бог»
(Св. Роман Солодкоспівець, Кондак Різдва Христового).
526 Бути «дитиною» перед Богом - це умова входження до Царства Небесного (Пор. Мт. 18, 3-4); для цього треба себе принизити (Пор. Мт. 23, 12.), стати малим; мало того - треба «уродитися знову» (Ів. 3,7), «від Бога народитися» (Ів. 1,13), щоб «дітьми Божими стати» (Ів. 1,12). Містерія Різдва сповниться в нас, коли Христос «вообразиться» у нас (Гал. 4,19). Різдво - це містерія ось такого «прекрасного обміну»;
«О прекрасний обмін! Творець роду людського, прийнявши тіло й душу, зводив народитися від Діви і, ставши Людиною без участі земного отця, обдарував нас Своїм Божеством» (Літургія Годин, Вечірня октава Різдва, Празник Пресвятої Богородиці.).

Містерії дитинства Ісуса

527 Обрізання Ісуса восьмого дня після народження (Пор. Лк. 2, 21.) є знаком Його входження в потомство Авраама, у народ Союзу, знаком Його підпорядкування Закону (Пор. Гал. 4, 4.) і Його призначення до культу Ізраїля, у якому Він братиме участь ціле життя. Воно є прообразом того «обрізання Христового», яким є Хрещення (Кол. 2,11-13).
528 Епіфанія (Богоявлення) - це явлення Ісуса як Месії Ізраїля, Сина Божого і Спасителя світу. Разом з Хрещенням Ісуса в ріці Йордані і весіллям у Кані Галилейській (Пор. Літургія Годин, величальна пісня Богородиці («Magnificat») другої Вечірні на Епіфанію.) в Епіфанії

святкується поклоніння Ісусові «волхвів», що прийшли зі Сходу (Мт. 2,1). ,У цих «мудрецях», представниках навколишніх поганських релігій, Євангеліє бачить початки народів, що приймають Добру Новину про спасіння через Втілення. Прихід мудреців до Єрусалима, щоб «поклонитись» Цареві Юдейському (Мт. 2,2) показує, що вони шукають в Ізраїлі, у месіанському світлі зорі Давидової (Пор. Чис. 24, 17; Од. 22, 16.), Того, Хто стане Царем народів (Пор. Чис. 24, 17-19.), їх прихід означає, що поганам неможливо інакше пізнати Ісуса І поклонитись Йому як Синові Бога і Спасителеві світу, як тільки звернувшись до юдеїв (Пор. Ів. 4, 22.) та перебираючи від них месіанську обітницю такою, якою вона є у Старому Завіті (Пор. Мт. 2, 4-6.). Епіфанія виявляє, що «повнота поган входить у родину патріархів» (Св. Лев Великий, Проповіді, 33, 3.) і здобуває «гідність Ізраїля» (Римський Мисал, Надвечір'я Пасхя, 26; молитва після третього читання.).

529 Представлення (Стрітення) Ісуса у Храмі (Пор. Лк. 2, 22-39.) показує Його як Первородного, що належить Господові (Пор. Вих. 13, 12-13.). Разом із Симеоном та Анною увесь Ізраїль в очікуванні виходить на зустріч зі Своїм Спасителем (у візантійській традиції ця подія так і називається: стрітення, тобто зустріч). Ісус визнається довгоочікуваним Месією, «світлом народів» і «славою Ізраїля», а також «знаком суперечності». Меч болю, пророчений Марії, заповідає цю іншу жертву, досконалу і єдину,- жертву на Хресті, яка принесе спасіння, котре Бог «приготував перед лицем усіх народів».

530 Втеча в Єгипет і вбивство невинних дітей (Пор. Мт. 2, 13-18.) виявляють протиставлення темряви світлові: «Прийшов до своїх, а свої Його не прийняли» (Ів. 1,11). Усе життя Христа проходитиме під знаком переслідування. А ті, що близькі Йому, ділитимуть з Ним цю долю (Пор. Ів. 15, 20.). Його повернення з Єгипту (Пор. Мт. 2, 15.) нагадує Вихід (Пор. Ос. 11, 1.)і показує Ісуса як остаточного Визволителя,

Містерії прихованого життя Ісуса

531 Упродовж більшої частини Свого життя Ісус поділяв умови життя величезної більшості людей: щоденне життя без видимої величі, життя з праці рук, юдейське релігійне життя, унормоване Законом Божим (Пор. Гал. 4, 4.), життя у спільноті. З усього цього періоду нам відкрито, що Ісус був «слухняним» Своїм батькам і що «зростав мудрістю, літами й ласкою в Бога та людей» (Лк. 2,51-52).

532 Послухом Своїй матері і Своєму законному батькові Ісус досконало виконує четверту заповідь. Цей послух є земним образом Його синівського послуху Своєму небесному Отцеві. Щоденний послух Ісуса Йосифові та Марії заповідає і випереджує Його послух у Страсний Четвер: «...не моя воля...» (Лк. 22,42). Покора Христа в щоденному прихованому житті вже починає справу відновлення того, що знищив непослух Адама (Пор. Рим. 5, 19.).

533 Приховане життя в Назареті дозволяє кожній людині єднатися з Ісусом на буденних шляхах життя:

«Назарет — це школа, де починаєш розуміти життя Ісуса: школа Євангелія (...). Передусім це урок мовчання. Нехай зародиться в нас повага до мовчання, цього прекрасного й необхідного стану духа (...). Це урок родинного життя. Нехай Назарет навчить нас того, чим є родина, її спільнота любові, її сувора й проста краса, її священний і нерозривний характер (...). Це урок праці. О Назарете, доме «Сина теслі» - саме тут ми прагнемо зрозуміти і прославити суворий і спасенний закон людської праці (...); як би нам хотілося, врешті, привітати тут усіх трудівників цілого світу і показати їм великий взірець - їхнього Божественного Брата»

(Павло VI, промова 5 січня 1964 р. в Назареті.).
534 Віднайдення Ісуса у Храм?2 (Пор. Лк. 2, 41-52.) - єдина подія, що перериває мовчання Євангелія про приховані роки Ісуса. Ісус дозволяє нам тут побачити таїнство Свого цілковитого посвячення післанництву, яке випливає з Його Богосинівства: «Хіба Ви не знали, що Я маю бути при справах Отця Мого?» Марія і Йосиф «не зрозуміли» цих слів, але прийняли їх з вірою, а Марія «зберігала всі ці слова у Своїм серці» впродовж усіх років, доки Ісус залишався захованим у мовчанні звичайного життя.

III. Містерії громадського життя Ісуса

Хрещення Ісуса

535 Початком (Пор. Лк. 3, 23.) публічного життя Ісуса є Його Хрещення від Івана в ріці Йордані (Пор. Ді. 1, 22.). Іван проповідував «хрещення покаяння на прощення Гріхів» (Лк. 3,3). Натовп грішників: митарів і вояків (Пор. Лк. 3, 10-14.), фарисеїв, садукеїв (Пор. Мт. 3, 7.) і повій (Пор. Мт. 21, 32.) - приходить до нього охреститися. Прийшов також Ісус. Хреститель вагається, але Ісус наполягає і приймає хрещення. Тоді Дух Святий у вигляді голуба сходить на Ісуса, а з неба лунає голос: «Це Син Мій Любий, що Його Я вподобав» (Мт. 3,13-17). Це об'явлення («Епіфанія») Ісуса як Месії Ізраїля і Сина Божого.
536 Хрещення Ісуса, з Його боку, є прийняттям і початком Його місії Страждаючого Слуги. Він дозволяє зарахувати Себе до грішників (Пор. Іс. 53, 12.); Він уже «Агнець Божий, Який світу гріх забирає» (Ів. 1,29); Він уже провіщає «хрещення» Своєю кривавою смертю (Пор. Мр. 10, 38; Лк. 12, 50.). Він уже приходить «здійснити всяку правду» (Мт. 3,15), тобто цілковито піддається волі Отця: Ісус з любові погоджується на це хрещення смерті задля відпущення наших гріхів (Пор. Мт. 26, 39.). На цю згоду відповідає голос Отця, що все Його уподобання є у Його Синові (Пор. Лк. 3, 22; Іс. 42, 1.). Дух, котрого в повноті посідає Ісус ще від Свого зачаття, «сходить» на Нього (Ів. 1,32-33; Пор. Іс. 11,2.). Ісус буде джерелом Духа для всього людства. Під час Його хрещення «розкрилось небо» (Мт. 3,16), закрите гріхом Адама, і води освятилися приходом Ісуса і Духа, провіщаючи нове творіння.
537 Через хрещення християнин таїнственно уподібнюється до Ісуса, Який Своїм хрещенням випереджує Свою смерть і воскресіння; християнин повинен увійти в цю містерію смиренного приниження і каяття, увійти у воду з Ісусом, щоб з Ним разом піднятися, відродитися водою і Духом, щоб стати в Сині Улюбленим сином Отця і «жити новим життям» (Рим. 6,4):
«Поховаймо себе з Христом через Хрещення, щоб воскреснути з Ним; зійдім із Ним, щоб із Ним піднестися; піднімімося з Ним, щоб прославитись у Ньому» (Св. Григорій Богослов, Проповіді, 40, 9.).
«Усе, що сталося в Христі, дає нам пізнати, що після купелі у воді Дух Святий сходить з висоти небес на нас І що, помазані єлеєм небесної слави, усиновлені голосом Отця, ми стаємо дітьми Божими» (Св. Іларій Піктавійський, На Євангеліє від Матея, 2, 6.).

Спокутування Ісуса

538 Євангелія свідчать про перебування Ісуса в самотності в пустелі відразу після того, як Іван охрестив Його: «ведений Духом» у пустелю, Ісус перебував там сорок днів без їжі; живе

Він із дикими звірами, а ангели служать Йому (Пор. Мр. 1, 12-13.). Під кінець цього часу сатана тричі спокушує Його, намагаючись захитати Його синівське ставлення до Бога. Ісус відкидає ці нападки, у яких ніби відновлюються спокуси Адама в раю та Ізраїля в пустелі, і диявол відходить від Нього «до якогось часу» (Лк. 4,13).

539 Євангелисти вказують на спасенне значення цієї таємничої події. Ісус є Новим Адамом, Який залишається вірним там, де перший Адам піддався спокусі. Ісус досконало сповнює покликання Ізраїля: на противагу тим, які спокутували колись Бога в пустелі (Пор. Пс. 95, 10.) впродовж сорока років, Христос об'являється як Слуга Господній, цілковито послушний волі Божій. У цьому Ісус є переможцем диявола: Він «зв'язав сильного», щоб забрати його здобич (Мр. 3,27). Перемога Ісуса над спокусником у пустелі провіщає перемогу Страстей, у яких Ісус виявив найвищий послух Його синівської любові до Отця.

540 Спокушування Ісуса виявляє те, у який спосіб Син Божий має бути Месією, всупереч тому, що Йому пропонує сатана і що люди (Пор. Мт. 16, 21-23.) хочуть Йому приписати. Ось чому Христос переміг спокусника задля нас: «Бо ми не маємо такого архиєрея, який не міг би співчувати нашим недугам: Він же ж зазнав усього, подібно, як ми, крім гріха» (Євр. 4,15). Церква прилучається кожного року сорока днями Великого Посту до містерії Ісуса в пустелі.

«Царство Боже - близько»

541 «А коли видано Йоана, Ісус прийшов у Галилею і проповідував там Боже Євангеліє, кажучи: «Сповнився час, і Царство Боже близько; покайтеся і вірте в Євангеліє» (Мр. 1,15). «Щоб сповнити волю Отця, Христос започаткував Царство Небесне на землі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 3.). А воля Отця — «підняти людей до участі в Божому житті» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 2.). Він це робить, збираючи людей навколо Свого Сина Ісуса Христа. Цим зібранням є Церква на землі - «паросток і початок» Царства Божого (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 5.).

542 Христос перебуває в серцевині такого зібрання людей у «Божій родині». Він їх скликає до Себе словом, знаками, які являють Царство Боже, а також посилаючи до них Своїх учнів. Він здійснить прихід Свого Царства передусім через велике таїнство Своєї Пасхи: через Свою смерть на Хресті і Своє Воскресіння. «Я ж, коли від землі буду піднесений, усіх притягну до Себе» (Ів. 12,32). До цього з'єднання з Ісусом покликані всі люди (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 3.).

Провіщення Царства Божого

543 Усі люди покликані ввійти в Царство Боже. Заповідане передусім дітям Ізраїля (Пор. Мт. 10, 5-7.), це месіанське Царство призначене для того, щоб прийняти всіх людей усіх народів (Пор. Мт. 8, 11; 28; 19.). Щоб увійти в нього, треба прийняти слово Ісуса: «Слово Господнє порівнюється із зерном, посіяним у полі: ті, що слухають його з вірою і приєднуються до малого Христового стада, уже отримали саме Царство. Згодом зерно зросте своєю власною силою аж до часу жнив» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 5.).

544 Царство Небесне належить убогим і малим, тобто тим, хто прийняв його зі смиренним

серцем. Ісус післаний, щоб «нести Добру Новину бідним» (Лк. 4,18; Пор. Лк. 7, 22.). Він називає їх блаженними, «їхнє Царство Небесне» (Мт. 5,3); «немовлятам» зволив Отець об'явити те, що залишилось прихованим від мудрих та розумних (Пор. Мт. 11,25.). Ісус поділяє життя бідних - від ясел до розп'яття; Він знає голод (Пор. Мр. 2, 23-26; Мт. 21, 18.), спрагу (Пор. Ів. 4, .6-7; 19, 28.) і злидні (Пор. Лк. 9, 58.). Більше того, Він ототожнює Себе з бідняками й активну любов до них ставить умовою входу в Його Царство (Пор. Мт. 25, 31-46.).

545 Ісус запрошує грішників до трапези Царства: «Я не прийшов кликати праведних, а грішних» (Мр. 2, 17; Пор. 1 Тим. 1, 15). Він закликає їх до навернення, без якого не можна ввійти в Царство, а Своїм словом і ділом відкриває їм безмежне милосердя Свого Отця до них (Пор. Лк. 15, 11-32.) і величезну радість на небі «над одним грішником, що кається» (Лк. 15,7). Найвищим доказом цієї любові стане жертва Його власного життя «на відпущення гріхів» (Мт. 26,28).

546 Закликаючи ввійти до Царства Небесного, Ісус звертається до притч, які є характерною рисою Його проповідування (Пор. Мр. 4, 33-34.). Через них Він запрошує до трапези у Царстві (Пор. Мт. 22, 1-14.), проте одночасно вимагає зробити докорінний вибір: щоб здобути Царство Боже, треба віддати все (Пор. Мт. 13, 44-45.); не досить слів - необхідні дії (Пор. Мт. 21,28-32.). Притчі для людини - неначе дзеркала, які виявляють, чи сприймає вона слово Христа - як твердий ґрунт чи як добру землю (Пор. Мт. 13, 3-9.). Що робить із отриманими талантами? (Пор. Мт. 25, 14-30.) Ісус і присутність Царства Небесного в цьому світі приховані у серці притчі. Треба ввійти в Царство, тобто стати учнями Христа, щоб «знати таїнства Небесного Царства» (Мт. 13,11). Для тих же, котрі «осторонь» (Мр. 4,11), усе залишається загадковим (Пор. Мт. 13, 10-15.).

Знаки Царства Божого

547 Ісус супроводжує Свої слова численними «силами, чудами і знаками» (Ді. 2,22), які показують, що Царство Небесне - в Ньому. Вони засвідчують, що Ісус є заповіданим Месією (Пор. Лк. 7, 18-23.).

548 Знаки, зроблені Ісусом, свідчать про те, що Його послав Отець (Пор. Ів. 5, 36; 10, 25.). Вони закликають вірити в Нього (Пор. Ів. 10, 38.). Тим, хто з вірою 26І6 звертаються до Нього, Він дає те, чого вони просять (Пор. Мр. 5, 25-34; 10, 52 1 т.п.). Отже, чудеса зміцнюють віру в Того, Хто творить діла Отця Свого: вони свідчать про те, що Він Син Божий (Пор. Ів. 10, 31-38.). Проте вони також можуть стати приводом «спокуси» (Мт. 11,6). Вони не скеровані на те, щоб задовільняти цікавість і потребу в чудесному. Незважаючи на такі явні чудеса, дехто (Пор. Ів. 11; 47-48.) відкидає Ісуса; Його звинувачують навіть у тому, що Він діє силою злого Духа (Пор. Мр. 3, 22.).

549 Звільняючи багатьох людей від земних лих, від голоду (Пор. Ів. 6, 5-15.), несправедливості (Пор. Лк. 19, 8.), хвороби і смерті (Пор. Мт. 11,5.), Ісус являв месіанські знамення; однак Він не прийшов, щоб усунути тут, на землі, усі терпіння (Пор. Лк. 12, 13. 14; Ів. 18, 36), а щоб визволити людей від найважчого рабства - рабства гріха (Пор. Ів. 8, 34-36.), що перешкоджає їм у їхньому покликанні до Божого синівства і спричиняє усіляке людське поневолення.

550 Прихід Божого Царства є поразкою царства диявола (Пор. Мт. 12, 26.). «Коли ж я Духом Божим виганяю бісів, то прибуло до вас Царство Боже» (Мт. 12,28). Екзорцизми Ісуса

визволяють людей з-під влади бісів (Пор. Лк. 8, 26-39.). Вони провіщають велику перемогу Ісуса «над князем цього світу» (Ів. 12,31). Царство Боже буде остаточно встановлене Хрестом Христовим: «Господь царствує з висоти дерева» (Літургія Годин, Гімн « Vexilla Regis ».).

«Ключі Царства Небесного»

551 Від самого початку Свого публічного життя Ісус вибирає дванадцятьох мужів, щоб вони були з Ним і брали участь у Його місії (Пор. Мр. 3, 13-19.). Він робить їх причетними до Своєї влади. Він «послав їх проповідувати Царство Боже й недужих зціляти» (Лк. 9,2). Вони назавжди залишаються пов'язані з Царством Христовим, бо Він через них керує Церквою:
«І Я заповідаю вам Царство, як Мені заповідав Отець Мій, щоб їли й пили за столом у Моїм Царстві й сиділи на престолах, судячи дванадцять племен Ізраїля» (Лк. 22,29-30).
552 У колегіумі Дванадцятьох Симон Петро займає перше місце (Пор. Мр. 3, 16; 9, 2; Лк. 24, 34; 1 Кор. 15,5.). Ісус довірив йому виняткову місію. Завдяки об'явленню від Отця Петро визнав: «Ти - Христос, Син Бога Живого» (Мт. 16,16). У відповідь на це Господь наш сказав: «Ти - Петро (скеля), і Я на цій скелі збудую Мою Церкву й пекельні ворота її не подолають» (Мт. 16,18). Христос, «камінь живий» (1 Пт. 2,4), забезпечує Своїй Церкві, збудованій на скелі - Петрі, перемогу над силами смерті. Петро, рацією визнаної ним віри, залишиться назавжди непохитною скелею Церкви. Він матиме обов'язок стерегти, щоб ця віра не забракла, та утверджувати в ній своїх братів (Пор. Лк. 22, 32.).
553 Ісус довірив Петрові особливу владу: «Я дам тобі ключі Небесного Царства, і що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане на небі; і те, що ти на землі розв'яжеш, те буде розв'язане й на небі» (Мт. 16,19). «Влада ключів» означає право керувати Божим Домом, яким є Церква. Ісус, «Добрий Пастир» (Ів. 10, 11), підтвердив це завдання після Воскресіння: «Паси Мої ягнята!» (Ів. 21,15-17). Влада «зв'язувати і розв'язувати» означає повноваження відпускати гріхи, проголошувати доктринальні рішення і приймати дисциплінарні рішення у Церкві. Ісус довірив цю владу Церкві через служіння апостолів (Пор. Мт. 18, 18.), а особливо Петра, якому єдиному Він виразно довірив ключі Царства Небесного.

Передсмак Небесного Царства: Пере ображення

554 З того дня, коли Петро визнав, що Ісус є Христос, Син Бога Живого, Учитель «почав виявляти Своїм учням, що Йому треба йти в Єрусалим і там страждати (...), і бути вбитим, і на третій день воскреснути» (Мт. 16,21): Петро відкидає цю звістку (Пор. Мт. 16, 22-23.), інші її не розуміють (Пор. Мт. 17, 23; Лк. 9,45.). У цьому контексті міститься таємнича подія Преображення Ісуса (Пор. Мт. 17, 1-8 і парад., 2 Пт. 1, 16-18.) на високій горі перед трьома свідками, яких Він вибрав: Петром, Яковом та Іваном. Обличчя та одяг Ісуса стали блискучими від світла, з'явилися Мойсей та Ілля і «говорили про Його смерть, якої Він мав зазнати в Єрусалимі» (Лк. 9,31). Хмара огорнула їх, і голос з неба промовив: «Це Син мій, Вибранець, слухайте Його» (Лк. 9,35).
555 На хвилину Ісус виявляє Свою Божественну славу, підтвердивши таким чином визнання віри Петра. Він показує також і те, що для того, щоб «увійти у Свою славу» (Лк 24,26), Він має пройти хресну дорогу в Єрусалимі. Мойсей та Ілля бачили Божу Славу на

горі; Закон і пророки заповіли страждання Месії (Лк 24, 27.). Страсті Ісуса є власне волею Отця: Син чинить як Слуга Господній (Іс 42, 1.). Хмара вказує на присутність Святого Духа: «Являється уся Трійця: Отець - у голосі, Син - як людина, Дух - в осяйній хмарі» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 45, 4 ad 2):
«На горі преобразився Ти і, скільки змогли, учні Твої славу Твою, Христе Боже, виділи, щоб, коли побачать, як Тебе розпинають, страждання зрозуміли добровільне, а світові проповідять. що Ти єси воістину Отче сяяння» (Візантійська літургія, Кондак Преображення.).
556 На початку публічного життя Ісуса найважливішою подією є Хрещення; на початку Пасхи - Преображення. Через Хрещення Ісуса «відкрилась таємниця нашого першого відродження» - наше Хрещення; Преображення «є таїнством другого відродження» - нашого власного воскресіння (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 45, 4; ad. 2.). Відтепер ми беремо участь у Воскресінні Господа через Святого Духа, Який діє в таїнствах Христового Тіла (Церкви). Преображення дає нам передсмак славного приходу Христа, «Який перемінить наше понижене тіло, щоб було подібним до Його прославленого тіла» (Флп. 3,21). Проте воно нагадує нам також, що «через багато страждань нам треба ввійти в Царство Боже» (Ді. 14,22):
«Цього Петро ще не розумів, коли бажав жити з Христом на горі (Пор. Лк. 9, 33.). Він тобі це приберіг, Петре, після смерті. А тепер Він Сам говорить: «Зійди з гори, щоб працювати на землі, щоб служити на землі, щоб бути зневаженим і розіп'ятим на землі. Життя з висот сходить, щоб бути вбитим; Хліб сходить, щоб бути голодним, Дорога сходить, щоб утомитися на шляху; Джерело сходить, щоб спрагнути; а ти відмовляєшся потрудитись?» (Св. Августин, Проповіді, 78, 6.).

Шлях Ісуса до Єрусалима

557 «А як наблизився час, коли Ісус мав бути взятий (з цього світу), Він постановив пуститися в дорогу до Єрусалима» (Лк. 9,51; Пор. Ів. 13, 1.). Цим рішенням Він показав, що йде в Єрусалим і готовий там померти. Тричі Він заповідав про Свої страсті і Своє Воскресіння (Пор. Мр. 8,11-33; 9, 31-32; 10, 32-34.). Йдучи до Єрусалима, Він сказав: «...не годиться, щоб пророк загинув поза Єрусалимом» (Лк. 13,33).
558 Ісус нагадує про мучеництво пророків, що були вбиті в Єрусалимі (Мт. 23, 37а.). Однак Він постійно закликає Єрусалим, щоб той зібрався довкола Нього: «Скільки разів хотів я зібрати дітей твоїх, як квочка збирає курчат своїх під крила, - але ви не бажали!» (Мт. 23,376). Коли бачить Єрусалим, Він плаче над ним і ще раз висловлює бажання Свого серця: «Якби й ти цього дня зрозумів те, що веде до миру! Але тепер воно закрите перед твоїми очима!» (Лк. 19,41-42).

Месіанський вхід Ісуса в Єрусалим

559 Як же прийме Єрусалим свого Месію? Завжди ухиляючись від намагань народу проголосити Його царем (Пор. Ів. 6, 15.), Ісус вибирає час і старанно готується до Свого месіанського входу в місто «Давида, Його батька» (Лк. 1,32; Мт. 21, 1-11.). Народ проголошує Його сином Давида, Тим, Хто приносить спасіння («Осанна» означає «спаси ж», «дай спасіння»). Тепер «Цар слави» (Пс. 24,7-10) входить у Своє місто «верхи на ослі» (Зах.

9,9): Він підпорядковує своїй владі Дочку Сіону, прообраз Своєї Церкви, не хитрістю чи силою, а покорою, що свідчить про Істину (Пор. Ів. 18, 37.). Ось чому підлеглі Його Царства в той день - це діти (Пор. Мт. 21, 15-16; Пс. 8, 3.) і вбогі Божі, які вітають Його так, як ангели звіщали про Нього пастухам (Пор. Лк. 19, 38; 2, 14.). їх вигук «Благословенний той, хто приходить в ім'я Господнє» (Пс. 118,26) Церква повторює у піснєспіві «Свят» євхаристійної служби, яким розпочинається спогад про Пасху Господню.

560 В'їзд Ісуса в Єрусалим вказує на прихід Царства Небесного, що його Цар Христос має намір здійснити через Пасху Своєї Смерті і Своє Воскресіння. Церковна літургія службою у Квітну Неділю розпочинає Страсний Тиждень.

КОРОТКО

561 «Усе життя Христа було постійним навчанням: Його мовчання, Його чуда, Його жести, Його молитва, Його любов до людей, Його особлива турбота про малих і бідних, Його цілковите прийняття жертви на Хресті для відкуплення світу, Його Воскресіння є здійсненням Його слів і сповненням Об'явлення» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 9.).

562 Христові учні повинні уподібнюватися до Нього, аж поки образ Христа не відіб'ється в них (Пор. Гал. 4, 19.). «І тому ми вникаємо у таїнства Його життя, уподібнюємося до Нього, з Ним умираємо і з Ним воскресаємо, аж доки царюватимемо з Ним» (II Ватиканський Собор, Догм, конст.« Lumen gentium », 7.).

563 Чи ти пастух чи мудрець, тут, на землі, ти можеш осягнути Бога, лише клякаючи перед Вифлеємськими яслами й поклоняючись Йому, прихованому в безсилості дитини.

564 Як Своїм послухом Марії та Йосифові, так і Своєю смиренною працею упродовж довгих років у Назареті Ісус дає нам приклад святості в щоденному житті родини і у праці.

565 Бід самого початку Свого публічного життя, від Свого Хрещення, Ісус - «Слуга», повністю відданий справі спасіння, що сповниться через «хрещення» Його Страстей.

566 Спокуса в пустелі показує Ісуса смиренним Месією, Який перемагає сатану Своєю цілковитою відданістю справі спасіння за волею Отця.

567 Царство Небесне було започатковане на землі Христом. «Воно сяє людям у слові, ділах і в присутності Христа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 5.). Церква є зародком і початком цього Царства. Ключі від нього довірені Петрові.

568 Преображення Христове має на меті зміцнити віру апостолів напередодні Його майбутніх страждань: вихід на «високу гору» готує вихід на Голгофу. Христос, Глава Церкви, об'являє те, чим є Його Тіло (Церква) і що променіє у таїнствах - «надія слави» (Кол. 1,27) (Пор. св. Лев Великий, Проповіді, 51, 3.).

569 Ісус добровільно прийшов у Єрусалим, хоч знав, що там Його зустріне насильницька смерть від рук грішників (Пор. Євр. 12, 3.).

570 Вхід Ісуса в Єрусалим являє прихід Царства Небесного, яке Цар Христос, зустрінутий у місті дітьми й смиренними серцем, здійснить Паскою Своєї Смерті і Свого Воскресіння.

Артикул 4. «Ісус Христос страждав за Понтія Пилата, і був

571 Пасхальне таїнство Хреста і Христового Воскресіння міститься в центрі Благої Вісті,

яку апостоли, а згодом і Церква, мають проповідувати світові. Спасенний Божий задум сповнився «раз назавжди» (Євр. 9,26) через відкуплюючу смерть Божого Сина Ісуса Христа.
572 Церква залишається вірною «тлумаченню усіх Писань», що їх дав Сам Ісус до і після Його Пасхи (Лк. 24, 27. 44-45.): «Хіба не треба було Христові так страждати й увійти у Свою славу?» (Лк. 24, 26). Страждання Ісуса набрали своєї конкретної історичної форми через те, що Його відкинули «старші, первосвященики та книжники» (Мр. 8,31). які віддали «Його поганам, щоб ті глумилися, катували та розіп'яли Його» (Мт. 20,19).
573 Отже, віра може намагатися досліджувати обставини смерті Ісуса, вірно передані в Євангеліях (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. «Dei Verbum », 19.) і висвітлені в інших історичних джерелах, щоб краще зрозуміти сенс Відкуплення.

§ 1. Ісус та Ізраїль

574 Від початку публічного служіння Ісуса фарисеї та прихильники Ірода, первосвященики і книжники змовилися стратити Його (Пор. Мр. 3, 6.). Через деякі Свої вчинки (вигнання бісів Пор. Мт. 12, 24, прощення гріхів Пор. Мр. 2, 7, оздоровлення в суботу Пор. Мр. 3, 1-6; оригінальне тлумачення приписів закону про чистоту Пор. Мр. 7, 14-23; дружні стосунки з митарями і грішниками Мр. 2, 14-17.) Ісус в очах Своїх неприхильників видавався одержимим (Пор. Мр. 2, 7; Ів. 5, 18; 10, 33,). Його звинувачують у тому, що Він – богохульник (Пор. Мр. 3, 22, Ів. 8, 48; 10, 20.) і фальшивий пророк (Пор. Ів. 7, 12; 7, 52.), тобто в релігійних злочинах, за які закон карав смертю через каменування (Пор. Ів. 8, 59; 10,31.).
575 Чимало вчинків і слів Ісуса були, таким чином, «знаком протиріччя» (Лк. 2,34) більше для релігійних властей у Єрусалимі (яких Євангеліє від св. Івана часто називає «юдеями» Пор. Ів. 1, 19; 2, 18; 5, 10; 7, 13; 9, 22; 18,12; 19, 38;20, 19.), ніж для простого Божого Народу (Пор. Ів. 7, 48-49.). Все-таки Його стосунки з фарисеями не були тільки полемічними. Саме фарисеї попередили Його про небезпеку, що Йому загрожує (Пор. Лк. 13,31.). Ісус схвально відгукується про декого з них, як, наприклад, про книжника у Мк. 12,34, і багато разів споживає їжу з фарисеями (Пор. Лк. 7, 36; 14, 1.). Христос підтверджує науку, яку поділяє ця релігійна еліта Божого Народу: про воскресіння з мертвих (Пор. Мт. 22, 23-34; Лк. 20, 39.), форми побожності (милостиню (Пор. Мт. 6, 2-18.), піст і молитву), звичай звертатися до Бога як до Отця, а також про центральність заповіді любові до Бога і до ближнього (Пор. Мр. 12, 28-34.).
576 Проте багатьом ізраїльтянам здавалося, що Ісусові вчинки спрямовані проти істотних установ вибраного Народу, як-от:
– підпорядкування Законові у цілісності його записаних вимог, а для фарисеїв - у тлумаченні усної традиції;
– центрального значення Єрусалимського храму як святого місця, де Бог перебуває особливим способом;
– віри в єдиного Бога, слави Якого не може поділяти жодна людина.

I. Ісус і Закон

577 На початку Нагірної проповіді Ісус урочисто виклав Свою позицію, де Він представив Закон, даний Богом на Синаї під час укладення Першого Союзу у світлі благодаті Нового Завіту:

«Не думайте, що Я прийшов усунути Закон чи пророків: Я не прийшов їх усунути, а доповнити. Істинно бо кажу вам: доки перейде небо й земля, ні одна йота, ні одна риска з Закону не перейде, поки все не здійсниться. Хто, отже, порушить одну з оцих найменших заповідей і навчить інших так робити, той буде найменшим у Небеснім Царстві. А хто виконає їх і навчить, той буде великим у Небеснім Царстві» (Мт. 5,17-19).

578 Ісус, Месія Ізраїля, а отже, найбільший у Царстві Небеснім, повинен був виконати Закон, за Його ж власними словами, у його цілісності, аж до найменших приписів. Однак Він єдиний, Хто міг це вчинити досконало (Пор. Ів. 8, 46.). Юдеї, як це вони самі визнають, так ніколи й не змогли виконати Закон у цілісності, не порушивши найменшого припису (Пор. Ів. 7, 19; Ді. 13, 38-41; 15, 10.). Тому під час щорічних свят Очищення сини Ізраїля просять у Бога прощення за порушення Закону. І справді, Закон становить єдине ціле, як про це нагадує св. Яків: «Бо хто ввесь Закон дотримає, а прогрішиться лише в одному, - стає у всьому винуватий» (Як. 2,10; Пор. Гал. 3, 10; 5, 3.).

579 Цей принцип цілісності дотримання Закону - не лише щодо букви, щодо його духу - був дорогий фарисеям. Пропонуючи його Ізраїлеві, вони довели багато юдеїв за часів Ісуса до крайнього релігійного запалу (Пор. Рим. 10, 2.). Якби ця запопадливість не перетворилася в «лицемірну» казуїстику (Пор. Мт. 15, 3-7; Лк. 11, 39-54.), то вона могла б приготувати народ до того нечуваного Божого втручання, яким стане досконале виконання Закону єдиним Праведником замість усіх грішників (Пор. Іс. 53, 11;Євр. 9, 15.).

580 Досконале виконання Закону могло бути лише справою Божественного Законодавця, народженого під Законом в особі Сина (Пор. Гал. 4, 4.). В Ісусі Закон з'являється викарбуваним уже не на кам'яних скрижалях, а «в нутрі» і «на серці» (Єр. 31,33) Слуги Господнього, Який, позаяк «оповістить ретельно правду» (Іс. 42,3), буде поставлений «у завіт люду» (Іс. 42,6). Ісус виконав Закон аж до того, що прийняв на Себе «прокляття Закону» (пор. Гал. 3,13), яке тяжіє над тими, «хто постійно не пильнує, щоб виконати все, що написано в книзі Закону» (Гал. 3,10), бо «наступила Його смерть для відкуплення злочинів Першого Завіту» (Євр.9,15).

581 Ісус показався в очах юдеїв та їхніх духовних провідників як «Равві», «Учитель» (Пор. Ів. 11, 28; 3,2; Мт. 22, 23-24. 34-36.). Він часто навчав у межах равиністичного тлумачення Закону (Пор. Мт. 12, 5; 9,12; Мр. 2, 23-27; Лк. 6, 6-9; Ів. 7, 22-23.). Але водночас Ісус не міг не суперечити вчителям і: Закону, позаяк Він не вдовольнявся пропонуванням своєї інтерпретації як єдиної з численних - «Він бо навчав їх як повновладний, а не як книжники їхні» (Мт. 7,28-29). У Ньому звучало те ж саме Слово Боже, що й на Синаї, аби передати Мойсееві писаний Закон, Воно знову дає себе почути на Горі Блаженств (Пор. Мт. 5, 1.). Це Слово не усуває Закон, а виконує 1 його, даючи йому остаточне Боже тлумачення: «Ви чули теж, що було сказано давнім (...). А Я кажу вам» (Мт. 5,33-34). Тим же Божим авторитетом Він спростовує деякі «традиції людські» (Мр. 7,8) фарисеїв, які «порушують Слово Боже» (Мр. 7,13).

582 Йдучи ще далі, Ісус виконує Закон про чистоту страв, дуже важливий у щоденному житті юдеїв, показуючи Божим тлумаченням його «педагогічне» (Гал. 3, 24.) значення: «...все, що ззовні входить у людину, не може й осквернити (...), виявляючи всі страви чистими. Те, що виходить із людини, - те оскверняє людину. З нутра бо, з серця людини, виходять недобрі помисли» (Мк. 7,18-21). Подаючи Своєю Божою владою остаточне тлумачення Закону, Ісус зустрів спротив деяких учителів Закону, які не сприймали Його тлумачення, хоч воно і було підтверджене Божими знаками, які його супроводжували» (Пор.

Ів. 5, 36; 10, 25. 37-38; 12, 37.). Це особливо стосується питання про суботу: Ісус нагадує, часто використовуючи равиністичні докази (Пор. Мр. 2, 25-27; Ів. 7, 22-24.), що відпочинок у суботу не можна порушити службою Богові (Пор. Мт. 12, 5; Чис. 28, 9.) чи служінням ближньому (Пор. Лк. 13, 15-16; 14, 3-4.), у тому числі й здійснюваними Ним зціленнями.

II. Ісус і Храм

583 Ісус, як і пророки, що були перед Ним, мав до Храму в Єрусалимі найглибшу повагу. Туди Його принесли у жертву Йрсиф і Марія через сорок днів після Його народження (Пор. Лк, 2, 22-39.). Маючи дванадцять років, Він постановляє залишитися у Храмі, нагадавши Своїм батькам, що Він має бути у справах Отця Свого (Пор. Лк, 2, 46-49.). Туди Він приходив щороку, принаймні на свято Пасхи, протягом Свого прихованого життя (Пор. Лк. 2,41.). Саме Його публічне служіння визначалось немов ритмом Його прощ до Єрусалима на великі єврейські свята (Пор. Ів. 2,13-14; 5,1.14; 7,1.10. 14; 8, 2; 10,22-23.).
584 Ісус увійшов до Храму як до особливого місця зустрічі з Богом. Храм є для Нього місцем перебування Його Отця, домом молитви, і Він обурюється, що зовнішній притвор став місцем торгівлі (Пор Мт. 21, 13.). Якщо Ісус виганяє торговців із Храму, то це робить з ревної любові до Свого Отця: «...не робіть дому Отця Мого торговим домом!» Пригадали тоді Його учні, що написано було: «Ревність дому Твого поїдатиме мене» (Пс. 69,10)» (Ів. 2,16-17). Після Його Воскресіння апостоли зберегли релігійну пошану до Храму (Ді 2, 46; 3, 1; 5, 20. 21).
585 Але перед Своїми страстями Ісус, однак, заповів зруйнування цієї прекрасної будівлі, з якої не залишиться каменя на камені (Пор. Мт. 24, 1-2.). Він таким способом заповів знак останніх часів, які почнуться разом із Його Пасхою (Пор. Мт. 24, 3; Лк. 13,35.). Проте це пророцтво було спотворене фальшивими свідками під час допиту в первосвященика (Пор. Мр. 14, 57-58.) і закинуте Йому як образа, коли Він висів прибитий цвяхами на хресті (Пор. Мт. 27, 39-40.).
586 Ісус жодним способом не був ворожим Храмові (Пор. Мт. 8,4; 23,21; Лк. 17,14; Ів. 4,22.), де проповідував те, що суттєве у Його науці (Пор. Ів. 18,20.): Він захотів заплатити податок на Храм і доручив це Петрові (Пор. Мт. 17, 24-27.), якого Він щойно поставив як скелю - основу Своєї майбутньої Церкви (Пор. Мт. 16, 18.). Більше того, Він ототожнив Себе з Храмом, показуючи Себе як остаточне місце перебування Бога серед людей (Пор. Ів. 2, 21;Мт. 12,6.). Тому-то Його засудження до тілесної смерті (Пор. Ів. 2, 18-22.) провіщає руйнування Храму, чим і відкривається входження у новий вік історії спасіння: «...час надходить, коли ані на оцій горі, ані в Єрусалимі будете ви поклонятись Отцеві» (Ів. 4,21; Пор. Ів. 4, 23-24; Мт. 27, 51; Євр. 9, 11; Од. 21, 22).

III. Ісус і віра Ізраїия в Єдиного Бога і Спасителя

587 Якщо Закон і Храм у Єрусалимі могли з боку Ісуса стати «нагодою протиріччя» (Пор. Лк. 2, 34.) для релігійних влад Ізраїля, то справжнім каменем образи (Пор. Лк. 20, 17-18; Пс. 118, 22.) для Них була Його роль у відпущенні гріхів, яке належить тільки Богові.
588 Ісус був причиною обурення фарисеїв, коли їв з митарями і грішниками (Пор. Лк. 5, 30.) так же дружньо, як і з ними самими (Пор. Лк. 7, 36; 11,37; 14, 1.). До тих, «що були певні про себе, мовляв, вони праведні, й ні за що мали інших» (Лк. 18,9; Ів. 7, 49; 9, 34.), Ісус

сказав: «Я прийшов, не щоб праведників кликати до покаяння, а грішних» (Лк. 5,32). Він пішов ще далі, проголошуючи перед фарисеями, що, оскільки гріх лежить на всіх (Пор. Ів. 8, 33-36.), ті, що думають, що не потребують спасіння, є засліплені самі в собі (Пор. Ів. 9, 40-41.).

589 Ісус викликав обурення передусім тим, що ототожнював Своє милосердне ставлення до грішників зі ставленням до них Самого Бога (Пор. Мт. 9, 13; Ос. 6, 6.). Він навіть дав зрозуміти, що, сідаючи до столу з грішниками (Пор. Лк. 15, 1-2.), допускає їх до месіанського бенкету (Пор. Лк. 15,23-32.). Але саме через те, що Він прощав гріхи, Ісус поставив релігійну владу Ізраїля перед особливою дилемою. Чи не справедливо вони, розгнівані, казатимуть: «Хто може прощати гріхи, крім одного лише Бога?» (Мк. 2,7). Прощаючи гріхи, Ісус або богохулить, позаяк Він як людина робить Себе рівним Богові (Пор. Ів. 5, 18; 10,33.), або ж говорить правду, і тоді в Його особі присутній Бог і об'явлене Боже Ім'я (Пор. Ів. 17, 6. 26.).

590 Тільки Божественна ідентичність особи Ісуса може виправдати Його що абсолютну вимогу: «Хто не зо Мною, той проти Мене» (Мт. 12,30); як і слова Його про те, що Він більше, ніж Йона (...), більше від Соломона» (Мт. 12,41-42), «більше, ніж Храм» (Мт. 12,6); як і Його нагадування про те, що Давид назвав Месію Господом (Пор. Мт. 12, 36-37.), або ж слова: «Перше, ніж був Авраам, Я є» (Ів. 8,58); і навіть: «Я і Отець - одно» (Ів. 10,30).

591 Ісус вимагав від релігійної влади Єрусалима повірити в Нього за ділами Отця, які Він виконує (Пор. Ів. 10, 36-38.). Але такий акт віри повинен був перейти через їх таємничу смерть для себе самих, щоб «народитися з висоти» (Ів. 3,7) за допомогою Божої благодаті (Пор. Ів. 6, 44.). Ця вимога навернення в обличчі такого дивного сповнення обітниць (Пор. Іс. 53, 1.) дозволяє зрозуміти трагічну помилку Синедріону, який вважав, що Ісус заслуговує на смерть як богохульник (Пор. Мр. 3, 6; Мт. 26, 64-66.). Члени Синедріону діяли так через «незнання» (Пор. Лк. 23, 34; Ді. 3, 17-18.), нілість» (Мр. 3,5; Рим. 11,25) і «брак віри» (Рим. 11,20).

КОРОТКО

592 Ісус не скасував Закону, даного на Сипаї, а сповнив його (Пор. Мт. 5, 17-19.) настільки досконало (Пор. Ів. 8, 46.), що об'явив його остаточний сенс (Пор. Мт. 5, 33.) спокутував переступи супроти нього (Пор. Євр. 9, 15.).

593 Ісус шанував Храм, приходний туди на юдейські свята; ревною любов'ю Він полюбив це помешкання Бога серед людей. Храм є прообразом Христових таїнств. Якщо Ісус заповідає знищення Храму, то робить це для об'явлення власного засудження на смерть і переходу історії спасіння в лову епоху, у якій Його Тіло буде остаточним Храмом.

594 Ісус вершив діла (такі, як прощення гріхів), які об'являли Його як Бога Спасителя (Пор. Ів. 5, 16-18.). Деякі юдеї, не визнавши в Ньому Бога, що став Людиною (Пор. Ів. 1, 14.), вбачали в Ньому людину, що «Бога з Себе робить» (Ів. 10,33), і засудили Його як богохульника.

I. Суд над Ісусом

Поділ серед юдейських властей стосовно Ісуса

595 Серед релігійної влади Єрусалима не тільки знайшлися фарисей Никодим (Пор. Ів. 7, 50.) чи статечний Йосиф з Ариматеї, що були таємними учнями Ісуса (Пор. Ів. 19,38-39.), а й довший час тривали суперечки про Нього (Ів. 9, 16-17; 10, 19-21.), так що напередодні Його страстей св. Іван міг сказати, що «чимало увірувало в Нього, навіть із знатних», хоча й дуже недосконало (Ів. 12,42). У цьому немає нічого дивного, якщо взяти до уваги, що наступного дня після П'ятидесятниці «велика сила священиків були слухняні вірі» (Ді. 6,7) та «деякі з секти фарисеїв, що були увірували» (Ді.15,5), так, що св. Яків міг сказати св. Павлові: «Бачиш, брате, скільки тисяч є між юдеями, що увірували, і всі вони ревнителі Закону» (Ді. 21,20).
596 Релігійна влада в Єрусалимі не була одностайною стосовно Ісуса (Пор. Ів. 9, 16; 10, 19.). Фарисеї погрожували відлученням тим, хто піде за Ним (Пор. Ів. 9, 22.). Тим, хто боявся, що «всі увірують у Нього, тож нагрянуть римляни, місто наше знищать та й народ наш!» (Ів. 11,48), первосвященик Каяфа мовив, пророкуючи: «Ліпше вам буде, коли один чоловік за народ помре, а не ввесь люд загине» (Ів. 11,49-50). Синедріон заявив, що Ісус «винен смерті» (Мт. 26,66) як богохульник, але, не маючи права засуджувати на смерть (Пор. Ів. 18,31.), віддає Ісуса римлянам, звинувативши Його в політичному бунті (Пор. Лк. 23, 2.). Це ставить Ісуса поряд із Вараввою, звинуваченим у «заколоті» (Лк. 23,19). Політичними погрозами первосвященики чинять тиск на Палата, вимагаючи, щоб той засудив Ісуса на смерть (Пор. Ів. 19, 12. 15. 21.).

Не всі юдеї відповідальні за смерть Ісуса

597 Беручи до уваги історичну складність суду над Ісусом, як це показано в євангельських оповіданнях, і те, яким міг бути особистий гріх учасників процесу (Юди, Синедріону, Пилата), що відомо єдиному Богові, не можна покладати відповідальності за це на всіх юдеїв Єрусалима, незважаючи на крики підбуреного натовпу (Пор. Мр. 15, 11.) і загальних звинувачень у закликах до навернення після П'ятдесятниці (Пор. Ді. 2, 23. 36; 3, 13-14; 4,10; 5, 30; 7,52; 10, 39; 13, 27-28; 1 Сол. 2, 14-15.). Сам Ісус, прощаючи на хресті (Пор. Лк. 23, 34.), а згодом і Петро, визнав «незнання» (Ді. 3,17) юдеїв Єрусалима і також їх провідників. Тим більше не можна поширювати у просторі й часі відповідальність за розп'яття Ісуса на інших євреїв, посилаючись на вигуки народу: «Кров Його на нас і на наших дітях» (Мт. 27,25), - що було легальною формулою затвердження вироку (Пор. Ді. 5, 28; 18,6.):
Тому Церква проголосила на Другому Ватиканському Соборі: «...те, що було скоєно під час Страстей Христових, не може бути поставлене у провину як усім живим тоді євреям, так і євреям нашого часу (...). Євреї не повинні вважатися як відкинуті Богом ані як прокляті, наче б це випливало зі Святого Письма» (II Ватиканський Собор, Декл. « Nostra aetate », 4.).

Усі грішники були призвідниками Христових Страстей

598 Церква в найвищому навчанні своєї віри та у свідченнях своїх святих ніколи не забувала, що власне «грішники стали призвідниками і немов знаряддям усіх страждань, які витерпів Божественний Відкупитель» (Римський Катехизм, 1, 5, 11; Пор. Євр. 12, 3.). Враховуючи те, що наші гріхи торкаються Самого Христа (Пор. Мт. 25, 45; Ді. 9, 4-5.), Церква не вагається приписувати християнам найвищу відповідальність за страждання Ісуса, відповідальність, яку вони надто часто звалювали тільки на євреїв:
«Ми повинні вважати винуватцями цього страшного гріха тих, хто частіше потрапляє у гріхи. Позаяк наші злочини були причиною муки Господа Нашого Ісуса Христа на хресті, тому напевне ті, що потопають у розпусті і злі, «знову собі самим розпинають Божого Сина і прилюдно зневажають» (Євр. 6,6). І треба визнати, що наш злочин у цьому разі є більший, ніж злочин юдеїв. Бо вони, за свідченням апостола, «коли б спізнали, то не розіп'яли б Господа Слави» (1 Кор. 2,8). Ми ж, навпаки, відкрито визнаємо, що знаємо Його. І коли відрікаємося від Нього нашими вчинками, то підносимо на Нього, певним чином, наші насильницькі руки» (Римський Катехизм, 1, 5, 11.).
«Ні, не біси Його розп'яли; це ти з ними розіп'яв Його і продовжуєш розпинати, насолоджуючись злими звичками та гріхами» (Св. Франциск із Асижу, Повчання, 5, 3.).

II. Спасительна смерть Христа у Божому Задумі спасіння

Ісуса видано «згідно з визначеним Задумом Божим»

599 Насильницька смерть Ісуса не була випадковим результатом нещасливого збігу обставин. Вона належить до містерії Божого Задуму, як це пояснює св. Петро юдеям Єрусалима у своїй першій промові в день П'ятидесятниці: «Отого (Ісуса), згідно з визначеною постановою і передбаченням Божим, ви видали...» (Ді. 2,23). Ця біблійна мова не означає, що ті, що «Його видали» ,і. 3,13), були тільки пасивними виконавцями сценарію, заздалегідь написаного Богом.
600 Для Бога всі моменти часу є теперішніми в їхній актуальності. І Свій вічний задум «призначення» Він установив, вмістивши в ньому довільну відповідь кожної людини на Його благодать: «Зійшлися бо справді у цім місті проти слуги Твого святого Ісуса, Якого Ти помазав, Ірод і Понтій Пилат з поганами й людьми ізраїльськими (Пор. Пс. 2, 1-2.)) зробити те, що Твоя всемогутність і мудрість уже наперед були постановили, щоб сталося» (Ді. 4,27-28). Бог допустив їхні вчинки, що виникли із засліплення (Пор. Мт. 26, 54; Ів. 18, 36, 19, 11.), щоб сповнити Свій задум спасіння (Пор. Ді. 3, 17-18.).

«Помер за наші гріхи, згідно з Писанням»

601 Цей Божий Задум спасіння через видання на смерть «Слуги, Праведного» (Іс. 53,11; Пор. Ді. 3, 14.) був заповіданий наперед у Св. Письмі як таїнство загального відкуплення, тобто викупу, який звільнить людей від рабства гріха (Пор. Іс. 53, 11-12; Ів. 8, 34-36.). Св. Павло у визнанні віри, яке, за його словами, він «прийняв» (Пор. 1 Кор. 15, 3.), проголошує, що «Христос «2 умер за наші гріхи, згідно з Писанням»(1 Кор. 15,3; Там само, пор, також Ді. 3, 18; 7, 52; 13, 29; 26, 22-23.). У спасительній смерті Ісуса особливо сповнюється пророцтво про Страждаючого Слугу Господнього (Пор. Іс. 53, 7-8 і Ді. 8, 32-35.). Сам Ісус розкриває сенс Свого життя і Своєї смерті у світлі Страждаючого Слуги (Пор. Мт. 20, 28.). Після Свого

Воскресіння Він дав таке тлумачення Св. Письма учням в Емаусі (Пор. Лк. 24, 25-27.), а потім і самим апостолам (Пор. Лк. 24, 44-45.).

«Бог для вас зробив Його гріхом»

602 Отже, св. Петро може так сформулювати апостольську віру в Божий Задум спасіння: «Ви були вибавлені від вашого життя суєтного, яке ви прийняли від батьків ваших, дорогоцінною кров'ю Христа, непорочного й чистого Ягняти, передбаченого перед заснуванням світу і об'явленого, ради вас, останніми часами» (1 Пт. 1,18-20). Карою за людські гріхи, вчинені після первородного гріха, є смерть (Пор. Рим. 5, 12; 1 Кор. 15, 56.). Посилаючи Свого Сина в образі раба (Флп. 2, 7.), подібним до гріховного людства, яке через гріх було приречене на смерть (Рим 8, 3), Бог для нас зробив жертвою за наш гріх «Того, Хто не знав гріха, Він за нас зробив гріхом, щоб ми стали Божою праведністю в Ньому» (2 Кор. 5,21).
603 Ісус не зазнав такого осудження за власний гріх (Пор. Ів. 8, 46.). Але у Своїй спасенній любові, яка завжди єднала його з Отцем (Пор. Ів. 8, 29.), Він прийняв на Себе тягар нашого гріховного відхилення від Бога, так що міг сказати від нашого імені на Хресті: «Боже Мій, Боже Мій! Чому еси покинув Мене?» (Мр. 15,34; Пс. 22,1). Роблячи Його таким чином солідарним з нами, грішниками, «Бог власного Сина Свого не пощадив, а видав Його за всіх нас» (Рим. 8,32), щоб «ми примирилися з Богом смертю Його Сина» (Рим. 5,10).

Божий почин всезагальної спасенної любові

604 Видавши Свого Сина за наші гріхи, Бог показав тим самим, що Його задум щодо нас є задумом прихильної любові, що випереджує будь-які наші заслуги: «Любов же полягає не в тому, що ми полюбили Бога, а що Він полюбив нас і послав Сина Свого - умилостивлення за гріхи наші» (1 Ів. 4,10; Пор. 1 Ів. 4, 19.). «Бог же показує Свою до нас любов тим, що Христос умер за нас, коли ми ще були грішниками» (Рим. 5,8).
605 Це любов без винятків, Ісус нагадав про це наприкінці притчі про загублену вівцю: «Так само і в Отця Вашого небесного немає волі, щоб загинув один з тих малих» (Мт. 18,14). Він говорить, що прийшов, щоб «дати життя Своє на викуп за багатьох» (Мт. 20,28); цей вислів не має обмежувального значення: він протиставляє цілість людства єдиній особі Відкупителя, Який віддає Себе, щоб нас спасти (Пор. Рим. 5, 18-19.). Церква вслід за апостолами (Пор. 2 Кор. 5, 15; 1 Ів. 2, 2.) навчає, що Христос помер за всіх людей без винятку. «Немає, не було і не буде жодної людини, за яку Христос не страждав би» (К'єрський Собор 853 р.: DS 624.).

III. Христос Сам пожертвував Себе Отцеві за наші гріхи

Усе життя Христа є жертвуване Отцеві

606 Син Божий, Який «зійшов з неба не для того, щоб волю власну чинити, а волю Того, Хто Його послав» (Ів. 6,38), «входячи у світ, говорив: (...) Ось іду (...), щоб учинити Твою волю, Боже (...) Силою тієї волі ми освячені приносом тіла Ісуса Христа раз і назавжди» (Євр. 10,5-10). Від першої хвилини Свого Втілення Син присвячує Себе Божому задумові спасіння у Своїй місії відкупленім: «їжа моя - волю чинити Того, Хто послав Мене, і діло

Його вивершити» (Ів. 4,34). Жертва Ісуса «за гріхи усього світу» (1 їв. 2,2) є вираженням Його єдності в любові з Отцем: «За те Отець Мій Мене й любить, бо Я кладу Моє життя» (Ів. 10,17). «Але щоб світ знав, що Я Отця люблю, то так, як Отець Мені заповідав, Я і чиню» (Ів. 14,31).

607 Це бажання віддати Себе задумові спасенної любові Отця надихає все життя Ісуса (Лк. 12, 50; 22, 15; Мт. 16, 21-23.), бо Його відкупляючі Страсті є мотивом Його Втілення: «Спаси мене, Отче, від години цієї! Але на те ж Я і прийшов - на цю годину» (Ів. 12,27). «Чашу, яку дав Мені Отець, - чи не мав би Я її пити?» (Ів. 18,11). А ще на Хресті, перед тим як «звершилось» (Ів. 19,30), Ісус каже: «Почуваю спрагу» (Ів. 19,28).

«Агнець Божий, Який світу гріх забирає»

608 Погодившись хрестити Ісуса разом із грішниками (Пор. Лк. 3, 21; Мт. 3, 14-15.), Іван Хреститель побачив і показав в Ісусі «Агнця Божого, Який світу гріх забирає» (Ів. 1,29; Пор. Ів. 1, 29. 36.). Він показує таким чином, що Ісус є водночас і Страждаючим Слугою, Який і в мовчанні дає Себе повести на заріз (Іс. 53,7; Пор. Єр. 11, 19.), і забрав гріхи багатьох (Пор. Іс. 53, 12.), і пасхальним Ягням — символом відкуплення Ізраїля в час першої Пасхи (Вих. 12,3-14; Пор. Ів. 19,36; 1 Кор. 5,7.). Усе життя Христа виражає Його місію - «служити й віддати Своє життя як викуп за багатьох» (Мр. 10,45).

Ісус добровільно віддається спасительній любові Отця

609 Леліючи у Своєму людському серці любов Отця до людей, Ісус «полюбив їх до кінця» (Ів. 13,1), бо «ніхто не спроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Ів. 15,13). Так через муки і смерть Його людська, природа стала вільним і досконалим виявом Його Божественної любові, яка бажає спасіння людей (Пор. Євр. 2, 10. 17-18; 4, 15; 5, 7-9.). Справді, Він добровільно прийняв муки і смерть із любові до Свого Отця і до людей, яких Отець хоче спасти: «Ніхто життя в Мене не забирає, бо Я Сам кладу його від Себе» (Ів. 10,18). Звідси найвища свобода Сина Божого, Який Сам іде на смерть (Пор. Ів. 18, 4-6; Мт. 26, 53).

На Тайній Вечері Ісус наперед здійснив добровільну жертву Свого життя

610 Ісус найвиразніше показав добровільну офіру Себе Самого на вечері з дванадцятьма апостолами (Мт 26, 20.) «тієї ночі, якої був виданий» (1 Кор. 11,23). Напередодні Страстей, коли Він ще був вільним, Ісус перетворив цю Останню Вечерю з апостолами на спомин Своєї добровільної офіри Отцеві (Пор. 1 Кор. 5,7.) за спасіння людей: «Це - Моє тіло, що за вас віддається» (Лк. 22,19). «Це кров Моя (Нового) Союзу, яка за багатьох проливається на відпущення гріхів» (Мт. 26,28).

611 Євхаристія, яку Він встановлює у цей момент, буде «спомином» (1 Кор. 11,25) Його жертвоприношення. Ісус залучає апостолів до Своєї жертви й просить, щоб вони її увічнили (Пор. Лк. 22, 19.). Цим Ісус робить Своїх апостолів священиками Нового Союзу: «Віддаю Себе за них у посвяту, щоб і вони були освячені в істині» (Ів, 17,19; Пор. Тридентський Собор: DS 1752; 1764.).

Агонія в Гетсимаиії

612 Чашу Нового Союзу, яку Ісус наперед прийняв на Тайній Вечері, жертвуючи Себе Самого (Пор. Лк. 22, 20.), Він приймає згодом із рук Отця під час передсмертних терпінь у Гетсиманії (Пор. Мт. 26,42.), ставши «слухняним аж до смерті» (Флп. 2,8; див. Євр. 5,7-8). Ісус молиться: «Отче Мій, якщо можливо, нехай мине ця чаша Мене...» (Мт. 26,39). Так Він виражає жах, який смерть викликає в Його людській природі. Адже Його природа, як і наша, призначена для вічного життя; до того ж, на відміну від нашої, Його природа цілковито вільна від гріха (Пор. Євр. 4, 15.), який є причиною смерті (Пор. Рим. 5, 12.); та головне - вона прийнята Божественною Особою «Творця життя» (Ді. 3,15), «Живим» (Од. 1,18; Пор. Ів. 1,4; 5, 26.). Приймаючи Своєю людською волею волю Отця (Мт. 26, 42.), Він приймає Свою смерть як відкуплення, щоб «у Своїм тілі винести наші гріхи на дерево» (1 Пт. 2,24).

Смерть Христа - єдина й остаточна жертва

613 Смерть Христа є водночас пасхальною жертвою, яка звершує остаточне відкуплення людей (1 Кор. 5, 7; Ів. 8, 34-36.) «через Агнця Божого, Який світу гріх забирає» (Ів. 1,29; Пор. 1 Пт. 1,19.), і жертвою Нового Союзу (І Кор. 11,25.), яка повертає людині спілкування з Богом (Див. Вих. 24, 8.), примиривши її з Ним Кров'ю, «яка за багатьох проливається на відпущення гріхів» (Мт 26,28; Лев 16, 15-16).
614 Ця жертва Христова - єдина, вона завершує і перевищує усі жертви (Євр. 10, 10.). Насамперед вона є даром Самого Бога Отця: Отець видає Свого Сина, щоб примирити нас з Собою (Пор. 1 Ів. 4, 10). Водночас це офіра Божого Сина, що став людиною, Який добровільно і з любові (Пор. Ів. 15, 13) жертвує Своє життя (Пор. Ів. 10, 17-18.) Отцеві Святим Духом (Пор. Євр. 9, 14.), щоб виправити наш непослух.

Ісус заступає Своїм послухом наш непослух

615 «...як через непослух одного чоловіка багато людей стали грішниками, так і через послух одного багато людей стане праведними» (Рим. 5,19). Своїм послухом аж до смерті Ісус став Страждаючим Слугою, Який кладе Своє життя як жертву заступництва, «виправдає багатьох, а їхні беззаконня понесе на Собі» (Іс. 53,10-12). Ісус виправив наші провини і приніс задовільний дар Отцеві за наші гріхи (Пор. Тридентський Собор: DS 1529.).

Ісус завершує Своє жертвоприношення на Хресті

616 Саме любов «до кінця» (Ів. 13,1) надає жертві Христа вартості відкупленім, спокути, очищення і відшкодування. Він нас усіх пізнав і полюбив через пожертву Свого життя (Пор. Гал. 2, 20; Еф. 5, 2. 25.). «Бо любов до Христа спонукує в нас цю думку: Коли один умер за всіх, то всі були вмерли» (2 Кор. 5,14). Жодна, навіть найсвятіша, людина не може прийняти на себе гріхи всіх людей і за всіх віддати себе в жертву. Існування у Христі Божественної Особи Сина, Яка перевищує й водночас охоплює всіх людей і ставить Його Главою усього людства, робить можливою Його відкупляючу жертву за всіх.
617 «Своїм найсвятішим терпінням на дереві хреста Він заслужив нам оправдання», - навчає Тридентський Собор DS 1529, підкреслюючи унікальний характер жертви Христа,

Який «спричинився до вічного спасіння» (Євр. 5,9). Церква вшановує хреста, співаючи: «Витай, Хресте, єдина надіє наша!» (Літургія Годин, Гімн « Vexilla Regis ».).

Наша участь у жертві Христа

618 Хрест - унікальна жертва Христа, єдиного «посередника між Богом і людьми» (1 Тим. 2,5). Але тим, що у Своїй втіленій Божественній Особі «Він певним чином Сам з'єднався з кожною людиною» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 22, § 2.), Він «дає всім можливість тільки Богові знаним шляхом приєднатися до Пасхальної містерії» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 22, § 5.). Ісус закликає Своїх учнів «узяти хрест свій і йти за Ним» (Мт. 16,24), бо і Він «страждав за нас, лишивши нам приклад, щоб ми йшли Його слідами» (1 Пт. 2,21). Він прагне залучити до Своєї відкупляючої жертви саме тих, які перші нею користуються (Пор. Мр. 10, 39; Ів. 21, 18-19; Кол. 1, 24.). Це найвищою мірою здійснюється в особі Його Матері, котра залучена тісніше, ніж будь-хто інший, у таїнство Його спасенного страждання (Пор. Лк. 2, 35.). «Поза Хрестом немає іншої драбини, щоб піднятися до неба» (Св. Роза Лімська, Чудесне життя.).

КОРОТКО

619 «Христос умер за наші гріхи згідно з Писанням» (1 Кор. 15,3).
620 Наше спасіння випливає з почину Божої любові до нас, бо «Він полюбив нас і послав Сина свого — примирення за гріхи наші» (1 Ів. 4,10). «Бог у Христі примирив собі світ» (2 Кор. 5,19).
621 Ісус добровільно пожертвувався за наше спасіння. Він провіщає цей дар і здійснює його наперед на Тайній Вечері: «Це — моє тіло, що за вас віддається» (Лк. 22,19).
622 Відкуплення, здійснене Христом, полягає в тому, що Він «прийшов дати життя Своє на викуп за багатьох» (Мт. 20,28), тобто, «полюбивши своїх, що були в світі, полюбив їх до кінця» (ів. 13,1), щоб «були вибавлені (...) від життя суєтного, яке вони прийняли від батьків своїх» (1 Пт. 1,18).
623 Своїм послухом Отцеві в любові «аж до смерті, смерті ж - хресної» (Флп. 2,8) Ісус виконує спокутну місію (Пор. Іс. 53, 10.) Страждаючого Слуги, Який і «виправдає багатьох, їдені беззаконня понесе на Собі» (Іс. 53.11; Пор. Рим. 5, 19.).

§ 3. Ісус Христос був похований

624 «Благодаттю Божою зазнав за всіх смерті» (Євр. 2,9). У Своєму задумі спасіння Бог постановив, що Його Син не тільки «вмре за наші гріхи» (1 Кор. 15,3), а й «зазнає смерті», тобто зазнає, стану смерті, стану відділення душі від тіла з моменту, коли Він помер на хресті, аж до моменту, коли Він воскрес. Цей стан померлого Христа є таїнством гробу і сходження до аду. Це - таїнство Великої Суботи, коли Христос, покладений до гробу (Ів. 19,42.), являє нам великий суботній відпочинок Бога (Пор. Євр. 4, 4-9.), що після здійснення (Пор. Ів. 19, 30.) спасіння людей наповнює миром цілий світ (Пор. Кол. 1, 18-20.).

Христос у гробі у Своєму тілі

625 Перебування Христа у гробі створює дійсний зв'язок між Його страждальним станом перед Пасхою і Його теперішнім прославленим станом Воскреслого. Це та ж особа «Живого», що може сказати: «...я став мертвим, І от — я живий на віки вічні» (Од. 1,18): «Це є містерія Божої постанови щодо Смерті (Сина) і Воскресіння з мертвих: Він не перешкодив необхідному законові природи, що через смерть відділяє душу від тіла. Однак Він усе звів назад до Себе через Воскресіння для того, щоб бути у своїй особі проміжною точкою смерті і життя. Він бо Сам був принципом об'єднання того, що було роз'єднане» (Св. Григорій Ніський, Проповідь катехитична, 16, 9.).
626 Тому що «Творець життя», Якого засудили на смерть (Ді. 3,15), є Тим Самим, що й «Живий, Який воскрес» (Лк. 24,5-6), необхідно, щоб Божественна Особа Божого Сина і надалі залишалася з'єднаною з Його душею і тілом, які були розлучені смертю: «Отже, хоча Христос і помер як людина і свята Його душа була відділена від непорочного тіла, проте Божество залишилось невіддільним від Його душі й тіла, (...) і навіть за таких умов одна Особа не була розділена на дві, бо тіло і душа Христа рівноправно існували від початку в Особі Слова; і хоча вони й були розділені смертю, проте і тіло, і душа залишилися з'єднані з тією самою І єдиною Особою Слова» (Св. Іван Дамаскин, Про віру православну, 13, 27.).

«Ти не даси Твоєму святому бачити зітління»

627 Смерть Христа була справжньою смертю, бо вона поклала кінець Його земному існуванню як людини. Однак через єдність, яку особа Сина зберегла зі Своїм тілом, воно не стало тлінними останками, як це буває зазвичай, через те що «неможливо було, щоб смерть тримала Його» (Ді. 2,24), і тому «Божа сила охоронила тіло Христа від зіпсуття» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 51, 3, ad 2.). Про Христа можна сказати водночас: «Його вирвано з землі живих» (Іс. 53,8) - і: «...тіло Моє відпочине в надії, бо Ти не зоставиш душі Моєї в аді і не даси Твоєму святому бачити зітління» (Ді. 2,26-27; Пор. Пс. 16,9-10.). Воскресіння Ісуса «третього дня» (1 Кор. 15,4; Лк. 24,46; Пор. Мт. 12, 40; Йони 2, 1; Ос. 6, 2.) стало доказом цього, бо розкладання тіла виявляється на четвертий день (Ів. 11,39.).

«Поховані з Христом...»

628 Хрещення, первісним і повним знаком якого є занурення, справді означає сходження у гріб християнина, який із Христом до умирає для гріха задля нового життя: «Ми поховані з Ним через Хрещення на смерть, щоб, як Христос воскрес із мертвих Славою Отця, і ми теж жили новим життям» (Рим 6,4; Кол. 2, 12; Еф. 5, 26).

КОРОТКО

629 Задля добра кожної людини Ісус зазнав смерті (Пор. Євр. 2, 9.). Син Божий, Який став людиною, помер та був похований.
630 Під час перебування Христа у гробі Його Божественна Особа, безперечно, була поєднана як з Його душею, так і з Його тілом, які були розділені між собою смертю. Саме тому тіло померлого Христа «не зазнало зітління» (Ці. 13,37).

Артикул 5. «Ісус Христос зійшов у ад і воскрес із мертвих третього дня»

631 «Ісус був зійшов у нижчі частини землі (...) Той же, Хто був зійшов на низ, це Той Самий, що вийшов найвище всіх» (Еф. 4,9—10). Апостольський Символ віри сповідує в єдиному члені сходження Ісуса Христа в ад і Його Воскресіння з мертвих третього дня, бо Він учинив так, що в містерії Його Пасхи з глибини смерті виринає життя:
«Христос, Син Твій,
Який, вийшовши з аду,
освічує людський рід Своїм ясним світлом,
і живе, і царствує на віки вічні. Амінь»
(Римський Мисал, Надвечір'я Пасхи, 18, гімн пасхальний «Exsultet».).

§ 1. Христос зійшов у ад

632 Часті твердження Нового Завіту, за якими Ісус «воскрес із мертвих» (Ді- 3,15; Рим. 8,11; 1 Кор. 15,20), припускають, що перед воскресінням Він перебував у місці для померлих (Пор. Євр. 13, 20.). Це є перше значення, якого апостольське проповідування надало сходженню Ісуса в ад: Ісус зазнав смерті, як і всі люди, і приєднався до них Своєю душею у місці померлих. Проте Він зійшов туди як Спаситель, звіщаючи Добру Новину душам, що були там затримані (1 Пт. 3, 18-19.).
633 Місце померлих, куди зійшов померлий Христос, Святе Письмо називає «підземним світом», Шеолом або Адом (‘ Αιδην; Пор. Флп. 2, 10; Ді. 2, 24; Од. 1, 18; Еф. 4, 9.), бо ті, що там перебувають, позбавлені бачення Бога (Пс. 6, 6; 88, 11-13.). Такою є насправді доля усіх померлих, злих чи праведних (Пор. Пс. 89, 49; 1 Сам. 28, 19; Єз. 32, 17-32.), що очікують на Відкуплення. Це не означає, що їхня доля однакова, як це показує Ісус у притчі про бідного Лазаря, який був прийнятий на «лоно Авраама» (Пор. Лк. 16,22-26.). «Саме ці святі душі, які очікували свого Визволителя на лоні Авраама, Христос визволив, коли зійшов в ад» (Римський Катехизм, 1, 6, 3.). Ісус зійшов до аду не для того, щоб визволити з нього проклятих (Пор. Римський Собор 745 р.: DS 587.) чи знищити ад проклятих (Пор. Бенедикт XII, Посл. « Cum dudum »: DS 1011; Климент VI, Посл. « Super quibusdam »: DS 1077.), а щоб визволити праведних, які передували Йому (Пор. IV Толедськнй Собор 633 р.: DS 485; Мт. 27, 52-53.).
634 «...бо й мертвим проповідувано Благовість...» (1 Пт. 4,6). Сходження до аду є останнім ступенем євангельського проповідування спасіння. Воно є завершальною стадією месіанського післанництва місії Ісуса, стислою в часі, але дуже широкою у своєму реальному значенні поширення спасенного діла на всіх людей усіх часів та всіх народів, бо всіх, що спасуться, зроблено учасниками Відкуплення.
635 Отже, Христос зійшов у глибину смерті (Пор. Мт. 12, 40; Рим. 10, 7; Еф. 4, 9.), щоб «померлі почули голос Сина Божого, а вчувши - оживуть» (Ів. 5,25). Ісус, «Творець життя» (Ді. 3,15), помер, «щоб смертю знищити того, хто мав владу смерті, тобто диявола, і визволити тих, що їх страх смерті все життя тримав у рабстві» (Євр. 2,14—15). Від того часу Воскреслий Христос має «ключі смерті й аду» (Од. 1,18), і «перед іменем Ісуса всяке коліно приклонилося на небі, на землі й під землею» (Флп. 2,10).
«Велике мовчання панує сьогодні на землі, велике мовчання і велика самотність. Велике мовчання, бо Цар спить. Земля здригнулася й затихла, бо Бог спочив у тілі І пішов будити

тих, що спали від віків (...). Він іде шукати нашого праотця, загублене ягня. Він йде до тих, що сидять у темряві й тіні смерті. Він іде, щоб урятувати від болів невільника Адама і з ним невільницю Єву, — Він, їхній Бог і водночас їхній Син (...). «Я Бог твій, і задля тебе Я став Сином твоїм. Пробудись, ти, що спиш, бо Я не створив тебе, щоб ти був тут, закутий у ланцюги в аді. Встань із мертвих, бо Я є життя мертвих» (Стародавня проповідь на Велику Суботу.).

КОРОТКО

636 У вислові «зійшов в ад» Символ віри визнає, що Ісус справді вмер і що своєю смертю за нас Він переміг смерть і диявола, який «мав владу смерті» (Євр. 2,14).
637 Умерлий Христос зійшов до місця померлих Своєю душею, що з'єднана з Його Божественною Особою. Праведним, що передували Йому, Він відчинив двері неба.

§ 2. Третього дня Він воскрес із мертвих

638 «І ми звіщаємо вам ту обітницю, що була дана батькам нашим. Бог її здійснив нам, їхнім дітям, воскресивши Ісуса» (Ді. 13,32-33). Воскресіння Ісуса є найвищою правдою нашої віри у Христа, її сповідувала і нею як головною правдою жила перша християнська спільнота, її передавала Традиція як основну істині ну, яка встановлена письмами Нового Завіту, і разом з розп'яттям проповідувала як суттєву частину Пасхальної Містерії: «Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав
і тим , що в гробах, життя дарував» (Візантійська літургія, Тропар Пасхи.).

I. Подія історична і трансцендентна

639 Таїнство Воскресіння Христового є дійсною подією, історично підтвердженою, як про це свідчить Новий Завіт. Уже св. Павло міг писати до коринтян близько 56 року; «Я бо вам передав найперше те, що й сам прийняв був: що Христос умер за наші гріхи згідно з Писанням; що був похований, що воскрес третього дня за Писанням, що з'явився Кифі, потім дванадцятьом» (1 Кор. 15,3-4). Апостол говорить тут про живу традицію Воскресіння, про яку він довідався після свого навернення біля Дамаску (Пор. Ді. 9, 3-18.).

Порожній гріб

640 «Чому шукаєте Живого між мертвими? Його нема тут: Він воскрес» (Лк. 24,5-6). У межах пасхальних подій першим фактом, який зустрічається нам, є порожній гріб. Сам собою він не є прямим доказом. Відсутність тіла Христа у гробі можна було б пояснити й інакше (Пор. Ів. 20, 13; Мт. 28, 11-15.). Попри це, порожній гріб був для всіх істотним знаком. Відкриття порожнього гробу стало для учнів першим кроком, щоб визнати сам факт Воскресіння. Таким спочатку був випадок зі святими жінками (Пор. Як. 24, 3. 22-23.), а потім з Петром (Пор. Лк. 24, 12.). Учень, «якого Ісус любив» (Ів. 20,2), стверджує, що, увійшовши до порожнього гробу і побачивши «полотнище на своєму місці» (Ів, 20,6), «побачив і увірував» (Ів. 20,8). З цього можна зрозуміти, що, бачачи порожній гріб, він визнав (Пор. Ів. 20, 5-7.), що відсутність Ісусового тіла не могла бути справою людських рук і

що Ісус не просто повернувся до земного життя, як це було з Лазарем (Пор. 18. 11,44.).

Появи Воскреслого

641 Марія Магдалина і святі жінки, які прийшли, щоб завершити помазання тіла Ісусового (Пор. Мр, 16, 1; Лк. 24, 1.), похованого поспіхом увечері у Велику П'ятницю (Пор. Ів. 19,31.42.), бо надходила Субота, були першими, хто зустрів Воскреслого (Пор. Мт. 28, 9-10; Ів. 20, 11-18.). Тому жінки стали першими вісницями Христового Воскресіння навіть для апостолів (Лк. 24,9-10). Самим апостолам Ісус з'явився згодом - спочатку Петрові, а потім дванадцятьом (Пор. 1 Кор. 15, 5.). Петро, покликаний зміцнити віру своїх братів (Пор. Лк. 22, 31-32.), раніше від них бачить Воскреслого, і на підставі його свідчення спільнота стверджує: «Христос справді воскрес і з'явився Симонові» (Лк. 24,34).
642 Усе, що сталося в ці Пасхальні дні, зобов'язує кожного з апостолів - а передусім Петра - до розбудови нової ери, що розпочалася Пасхального ранку. Як свідки Воскреслого, вони залишаються каменями, покладеними в основу Його Церкви. Віра першої християнської спільноти спирається на свідчення конкретних людей, відомих християнам, і здебільшого таких, що ще жили серед них. Цими «свідками Христового Воскресіння» (Пор. Ді. 1, 22.) є насамперед Петро і дванадцять, але й не тільки вони: Павло ясно говорить про більш ніж п'ятсот людей, яким Ісус явився, а опісля Якову і всім апостолам (Пор. 1 Кор. 15, 4-8.).
643 Перед такими свідченнями неможливо тлумачити Воскресіння Христа поза фізичним порядком і не визнавати його історичним фактом. Із фактів випливає, що віра учнів була піддана ґрунтовному випробуванню страстями і смертю на хресті їхнього Вчителя, які були Ним заповідані наперед (Пор. Лк. 22, 31-32.). Потрясіння, викликане страстями, було настільки велике, що учні (принаймні деякі з них) не відразу повірили у звістку про Воскресіння. Євангелії далекі від того, щоб показати спільноту, охоплену містичною екзальтацією; вони показують нам пригнічених («повні смутку»: Лк. 24,17) і переляканих учнів (Пор. Ів. 20, 19). Тому вони не повірили святим жінкам, коли ті прийшли від гробу, а «слова ці їм видавалися пустим верзінням» (Лк. 24,11; Пор. Мр. 16, 11. 13.). Коли Ісус явився одинадцятьом Пасхального вечора, то «докоряв за їхнє невірство та твердосердя, що не повірили тим, які бачили Його воскреслого із мертвих» (Мр. 16,14).
644 Ставши вже навіть перед фактом Воскресіння Ісуса, учні все ще сумніваються (Лк. 24, 38.), настільки це видається їм неможливим: вони думають, що бачать духа (Лк. 24, 39.), «...вони з радощів не йняли Йому ще віри й чудувались» (Лк. 24,41). Тома перейде таке саме випробування сумнівом (Пор. Ів. 20, 24-27.), і під час останньої появи Ісуса в Галилеї, записаної Матеєм, «деякі сумнівалися» (Мт. 28,17). Тому припущення, за яким Воскресіння могло бути «витвором» віри (чи легковірності) апостолів, безпідставне. І навпаки, їхня віра у Воскресіння зародилася - під дією Божої благодаті - від безпосереднього досвіду реальності Воскреслого Ісуса.

Стан воскреслої людської природи Ісуса

645 Ісус воскреслий установлює прямі стосунки зі Своїми учнями через дотик (Пор. Лк. 24, 39; Ів. 20, 27.) і участь у споживанні їжі (Лк. 24, 30. 41-43; Ів. 21,9. 13-15.). Цим Він запрошує їх переконатися, що Він - не дух (Пор, Лк. 24, 39.), а, головне, визнати факт, що воскресле тіло, у якому Він показується їм, те саме, яке пройшло через муки й розп'яття на хресті, бо

ще має на собі сліди страждань (Пор. Лк. 24, 40; Ів. 20, 20. 27.). Це тіло, справжнє І дійсне, водночас має І нові властивості прославленого тіла: Ісус вже не перебуває під владою простору й часу, а може бути присутнім, де, як і коли Він хоче (Пор. Мт. 28, 9. 16-17; Лк. 24, 15. 36; Ів. 20, 14. 19, 26; 21,4.), бо Його людська природа не може більше належати землі, вона належить уже лише до Божого Царства Отця (Пор. Ів. 20, 17.). З цієї причини воскреслий Ісус є цілковито вільним показуватися, як Він хоче: у вигляді садівника (Ів. 20, 14-15.) чи «в іншій постаті» (Мр. 16,12), ніж та, до якої звикли учні, саме для того, щоб збудити їхню віру (Пор. Ів. 20, 14. 16; 21, 4. 7).

646 Воскресіння Христа не було поверненням до земного життя, як це сталося у випадках воскресінь, які Він учинив перед Пасхою: дочки Яіра, юнака із Наїма, Лазаря. Ці факти були чудесними подіями, але ті особи, на яких було здійснене чудо, повернулися до «звичайного» земного життя (завдяки могутності Ісуса). У певний момент вони знову помруть. Воскресіння Христове істотно відмінне. Він у Своєму воскреслому тілі переходить зі стану смерті до іншого життя поза часом і простором. Тіло Ісуса у Воскресінні наповнене силою Святого Духа; Він бере участь у Божественному житті у стані своєї слави, так що св, Павло міг сказати про Христа, що Він є людиною «небесною» (Пор. 1 Кор. 15, 35-50.).

Воскресіння як трансцендентна подія

647 «Справді блаженна ніч, - співається у пасхальному гімні " Exsultet " - ти єдина була гідною пізнати час і годину, коли Христос знову піднявся з аду». Справді, ніхто не був очевидцем самої події Воскресіння, і жоден євангелист не описує Її. Ніхто не зміг сказати, як воно сталося з фізичного погляду. Ще менше досяжною для чуттів була найбільш внутрішня суть Воскресіння: перехід до іншого життя. Воскресіння як історична подія, яку можна ствердити на основі знаку порожнього гробу і дійсними зустрічами апостолів із воскреслим Христом, залишається, однак (через те, що перевищує історію і виходить за її межі), у серцевині містерії віри. Тому-то воскреслий Христос являється не світові (Пор. Ів. 14, 22.), а Своїм учням, «тим, що прийшли з ним із Галилеї в Єрусалим, які й тепер є свідками Його перед народом» (Ді. 13,31).

II. Воскресіння - справа Пресвятої Трійці

648 Воскресіння Христове є об'єктом віри, позаяк воно є трансцендентним втручанням Бога у порядок творіння та в хід історії. У Воскресінні три Особи Пресвятої Трійці одночасно діють разом І виявляють Своє власне первоначало. Воно сталося силою Отця, Який «воскресив» (Ді. 2, 24.) Христа, Свого Сина, і таким чином увів найдосконалішим способом Його людську природу - разом з Його тілом - у Трійцю. Ісус остаточно являється «Сином Божим у силі, Духом святості, через Воскресіння мертвих» (Рим. 1,4). Св, Павло підкреслює прояв Божої сили (Рим. 6, 4; 2 Кор. 13, 4; Флп. 3, 10; Еф. І, 19-22; Євр. 7, 16.) через діло Духа, Який оживив мертву людську природу Ісуса і покликав її до прославленого стану Господа.

649 А Син здійснює Своє Воскресіння Своєю Божественною силою. Ісус заповідає, що Синові Людському багато доведеться страждати, померти, а потім воскреснути (в активному значенні дієслова; Пор. Мр. 8, 31; 9, 9-31; 10, 34.). Він виразно стверджує: «Я кладу Моє життя, щоб знову його взяти. (...) Владу бо маю його покласти і владу маю назад його

забрати» (Ів. 10,17-18). «...ми віруємо, що Ісус умер і воскрес» (1 Сол. 4,14).
650 Отці Церкви розглядають Воскресіння, виходячи з Божественної Особи Христа, яка залишилася з'єднаною з Його душею і Його тілом, що розділені між собою смертю: «Через єдність Божої природи, що присутня у кожній із двох складових частин людини, вони знову об'єднуються. Так, смерть настає через розділення людських складових частин, а Воскресіння – через з єднання двох розділених частин» (Св. Григорій Ніcський, Про Воскресіння Христове, 1; пор. також Карфагенський Собор: DS 325; Анастасій II, Посл. « In prolixitate epistulae »: DS 359; св. Гормизда, Посл. « Inter ea quae » DS 369; XI Толедський Собор 675 р.: DS 539).

III. Зміст і спасенне значення Воскресіння

651 «А якщо б Христос не воскрес, то марна проповідь наша, то марна й віра наша» (1 Кор. 15,14). Воскресіння становить насамперед підтвердження всього того, що вчинив і чого навчав Сам Христос. Усі правди, навіть найбільш недоступні для людського розуму, знаходять своє підтвердження в тому, що, воскреснувши, Христос дав обіцяний остаточний доказ Своєї божественної влади.
652 Воскресіння Христа - це сповнення обітниць Старого Завіту (Пор. Лк. 24, 26-27. 44-48.) та самого Ісуса за Його земного життя (Пор. Мт. 28, 6; Мр. 16, 7; Лк. 24, 6-7.). Вислів «згідно з Писанням» (1 Кор. 15, 3-4 та Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.) означає, що Воскресіння Христа сповнило ці пророцтва.
653 Правда про Божественність Ісуса підтверджена Його Воскресінням. Він говорив: «Коли Людського Сина піднесете, тоді взнаєте, що Сущий Я» (Ів. 8,28). Воскресіння Розп'ятого показало, що Він справді є «Сущий», Син Божий і Сам Бог. Св. Павло заявляє юдеям: «...обітницю, що була зроблена батькам нашим, Бог її здійснив нам (...), воскресивши Ісуса, як написано У Другому псалмі: «Ти - Мій Син; Я сьогодні зродив Тебе» (Ді, 13,32-33; Пор. Пс. 2, 7.). Воскресіння Христове тісно пов'язане з таїнством Втілення Сина Божого, є сповненням цього таїнства згідно з вічним Божим задумом.
654 Пасхальна містерія має два аспекти: Своєю смертю Христос визволяє нас від гріха, а Своїм Воскресінням - відчиняє нам доступ до нового життя. Це життя є насамперед оправданням, яке повертає нам Божу благодать (Пор. Рим. 4, 25.), «щоб, як Христос воскрес із мертвих славою Отця, і ми теж жили новим життям» (Рим. 6,4). Воно полягає в перемозі над смертю і в новій участі у благодаті (Пор. Еф. 2, 4-5; 1 Пт. 1,3.). Воно здійснює усиновлення, бо люди стають братами Христа, як Сам Ісус називає Своїх учнів після Воскресіння: «Ідіть і сповістіть Моїх братів» (Мт, 28,10; їв. 20,17). Брати не за природою, а за даром благодаті, бо таке усиновлення забезпечує справжню участь у житті єдинородного Сина, яке повністю проявилось у Воскресінні.
655 Зрештою, Воскресіння Христа - і Сам воскреслий Христос -є началом і джерелом нашого майбутнього воскресіння: «Христос воскрес із мертвих, первісток померлих. (...) Як бо в Адамі всі вмирають, так у Христі й оживуть усі» (1 Кор. 15,20-22). В очікуванні цього сповнення воскреслий Христос живе в серцях Своїх вірних. У Ньому християни зазнають «сил майбутнього віку» (Євр. 6,5), і їхнє життя впроваджене Христом у лоно Божого життя (Пор. Кол. 3, 1-3.), щоб вони «жили вже не для самих себе, а для Того, Хто за них умер і воскрес» (2 Кор. 5,15).

КОРОТКО

656 Предметом віри у Воскресіння є історична подія, підтверджена учнями, які дійсно зустрілись з Воскреслим; ця подія є водночас і таїнственно трансцендентною, тобто знаменує вхід людської природи Христа до слави Божої.
657 Порожній гріб і полотна, що лежали в ньому, самі по собі означають, що тіло Христа уникло смерті і зітління завдяки Божій силі. Ці знаки готують учнів до зустрічі Воскреслого,
658 Христос, «первородний із мертвих» (Кол. 1,18), є початком нашого власного воскресіння, тепер ~ оправданням нашої душі (Пор. Рим. 6, 4.), а згодом ~ оживленням нашого тіла (Пор. Рим. 8, 11).

Артикул 6. «Ісус вознісся на небеса, сидить праворуч Бога

659 «Господь же Ісус, промовивши до них так, вознісся на небо й возсів праворуч Бога» (Мк. 16,19). Христове тіло було прославлене від часу самого Воскресіння, про що свідчать нові і надприродні властивості, якими відтепер (Пор. Лк. 24, 31; Ів. 20, 19. 26.) Його Тіло володіє постійно. Але протягом сорока днів, коли Він їв і пив зі Своїми учнями (Пор. Ді. 10,41.) і навчав їх про Царство Небесне (Пор. Ді. 1,3.), Його слава залишалася ще прихованою під виглядом звичайної людської природи (Пор. Мр. 16, 12; Лк. 24, 15; Ів. 20, 14-15; 21,4.). Остання поява Ісуса завершується безповоротним входом Його людської природи в Божу славу, символізовану хмарою (Пор. Ді. 1, 9; пор. також Лк. 9, 34-35; Вих. 13, 22.) і небом (Пор. Лк. 24, 51.), де Він сидить віднині праворуч Бога (Мр. 16, 19; Ді. 2, 33; 7, 56; Пор. також Пс. 110, 1.). І тільки винятково й унікальне Він з'явиться Павлові, «немов якомусь недоносові» (1 Кор. 15,8), у Своєму останньому явленні, яким учинить Павла апостолом (Пор. 1 Кор. 9, 1;Гал. 1, 16.).
660 Прихований характер слави Воскреслого упродовж цього часу виявляється в Його таємничих словах до Марії Магдалини: «Не зійшов бо я ще до Отця Мого, але йди до Моїх братів і повідай їм: іду Я до Отця Мого й Отця вашого, до Бога Мого й Бога вашого» (Ів. 20,17). Це вказує на відмінність слави Христа воскреслого й слави Христа, що сидить праворуч Отця. Подія Вознесіння, водночас історична і трансцендентна, означає перехід від одної слави до іншої.
661 Цей останній етап тісно пов'язаний з першим, тобто із зішесттям з неба, здійсненим у Втіленні. Тільки Той, Хто «вийшов від Отця», може «до Отця повернутися», і це Христос (Пор. Ів. 16, 28.): «Ніхто не ввійшов у небо, крім Того, Хто зійшов із неба: Син Чоловічий» (Ів. 3,13; Пор. Еф. 4, 8-10.). Полишена своїм природним силам, людська природа не має доступу до «дому Отця» (Ів. 14, 2), до життя і щастя Божого. Лише Христос міг відчинити людині цей вхід «так, що т« ми, члени Його Тіла, маємо надію приєднатись до Нього там, де Він - Голова наша й наше Начало - йшов перед нами» (Римський Мисал, Префація на Празник Вознесіння.).
662 «Я ж, коли від землі буду піднесений, усіх притягну до Себе» (Ів. 12,32). Підняття від землі на хрест означає й заповідає Вознесіння на небо. Воно є його початком. Ісус Христос, єдиний Священик нового й вічного Союзу, «ввійшов не в рукотворну святиню (...), а в саме небо, щоб тепер з'явитися за нас перед обличчям Божим» (Євр. 9,24). У небі Христос безперервно виконує Своє священнослужіння і «може спасти повіки тих, які через Нього до

Бога приступають, бо Він завжди живий» (Євр. 7,25). Як «Архиєрей майбутніх благ» (Євр. 9,11), Він є центром і головним служителем літургії, яка прославляє Отця, що на небі (Пор. Од. 4, 6-11.).
663 Христос віднині сидить праворуч Отця: «У словах праворуч Отця розуміємо славу й честь Божества, де Той, Хто існував як Син Божий перед усіма віками, як Бог та єдиносущний із Отцем, сів тілесно після того, як воплотився і як тіло Його було прославлене» (Св. Іван Дамаскин, Про віру православну, 4, 2.).
664 Сидіння праворуч Отця означає початок царювання Месії, сповнення видіння пророка Даниїла про Сина Людського: «І дано Йому владу, славу й царство, і всі народи, племена та язики Йому служили. Влада Його - влада вічна, що не минеться, і Царство Його не занепаде ніколи» (Дан. 7,14). Від цього часу апостоли стали свідками «Царства, якому не буде кінця» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.).

КОРОТКО

665 Вознесіння Христа означає остаточне входження людської природи Ісуса у небесне Володіння Отця, звідки Він повернеться (Пор. Ді. 1, 11.), але яке до того часу приховує Його від людських очей (Пор. Кол. 3, 3.).
666 Ісус Христос, Глава Церкви, випереджує нас у прославленому Царстві Отця, щоб ми, як члени Його Тіла, жили надією, що певного дня будемо з Ним навіки.
667 Увійшовши раз і назавжди в небесне святилище, Ісус Христос безперервно заступається за нас як Посередник, що повсякчасно дарує нам зсипання Святого Духа.

Артикул 7. «Звідти Він прийде судити живих і мертвих»

I. Він вернеться у славі

Христос уже царює через Церкву...

668 «На це бо Христос умер і воскрес, щоб і над мертвими, і над живими панувати» (Рим. 14,9). Вознесіння Христа на Небо означає участь Його людської природи у Його божественній силі і владі. Ісус Христос є Господь: Він посідає всю владу на небі й на землі. Він «вище від усякого начала, власті, сили й володарства», бо Отець «усе підкорив під Його ноги» (Еф. 1,21-22). Христос є Господом всесвіту (Пор. Еф. 4, 10; 1 Кор. 15, 24. 27-28.) та історії. У Ньому історія людини, як і все творіння, знаходять своє остаточне поєднання під Главою-Христом («рекапітуляцію») (Еф. 1,10), своє трансцендентне завершення.
669 Як Господь, Христос - також Глава Церкви, що є Тілом Його (Пор. Еф. 1, 22.). Вознесений на небо і прославлений, виконавши в повноті Свою місію, Він залишається на землі у Своїй Церкві. Відкуплення стає джерелом влади, яку Христос силою Святого Духа здійснює над Церквою (Пор. Еф. 4, 11-13.), яка є «Царством Христовим, уже таїнственно присутнім» (II Ватикавський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 3.), «зародком і початком Його Царства на землі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 5.).
670 З часу Вознесіння Божий задум увійшов у своє сповнення. Ми вже живемо в «останню

годину» (1 Ів. 2,18; Пор. 1 Пт. 4, 7.). «Так, отже, вже настали для нас останні часи. Оновлення світу безповоротно установлене І вже тепер, наперед, реальним способом здійснюється: справді, уже на землі Церква визначається правдивою святістю, хоч і недосконалою» (II Ватиканський Собор, Догм, коист. « Lumen gentium », 48.). Царство Христа вже виявляє свою присутність чудесними знаками (Мр. 16, 17-18.), які супроводжують його звіщання Церквою (Мр. 16, 20.).

...в очікуванні того, що все Йому буде підкорене

671 Присутнє вже у Його Церкві, Царство Христа ще, однак, не завершилося «з силою і славою великою» (Лк. 21,27; Пор. Мт. 25,31.) приходом Царя на землю. Царство це зазнає ще нападів злих сил (Пор. 2 Сол. 2, 7.), навіть якщо вони були вже в основі переможені Пасхою Христа. Поки все Йому не буде підкорене (Пор. 1 Кор. 15,28.), поки не «постануть нові небеса та нова земля, на якій перебуває праведність, Церква-прочанка у своїх таїнствах і структурах, які належать до теперішнього віку, носить образ цього минущого світу; вона перебуває серед творінь, які стогнуть від болів народження й очікують об'явлення синів Божих» (II Ватиканський Собор, Доги, конст. « Lumen gentium », 48.). Тому християни моляться, особливо у Євхаристії (Пор. 1 Кор. 11,26.), за прискорення приходу Христа (Пор. 2 Пт. 3, 11-12.), говорячи до Нього: «Прийди, Господи!» (1 Кор, 16,22; Од. 22,17.20).
672 Перед Вознесінням Христос сказав, що ще не прийшов час славного встановлення очікуваного Ізраїлем (Пор. Ді. 1,6-7.) месіанського Царства, яке має принести всім людям, як говорили пророки (Пор. Іс. 11, 1-9.), остаточний порядок справедливості, любові й миру. Теперішній час, говорить Господь, - це час Духа і свідчення (Пор. Ді. 1, 8.), але також час, помітний «утиском» (1 Кор. 7,26) і випробуванням лихом (Пор. Еф. 5, 16.), що не минає Церкви (Пор. 1 Пт. 4, 17.) й розпочинає боротьбу останніх днів (Пор. 1 Ів. 2, 18; 4, 3; 1 Тим. 4, 1.). Це час очікування й чування (Пор. Мт. 25, 1-13; Мр. 13, 33-37.).

Славний прихід Христа - надія Ізраїля

673 Після Вознесіння прихід Христа у славі вже близький (Пор. Од. 22, 20.), навіть якщо не наша «справа знати час і пору, що їх Отець призначив у Своїй владі» (Ді. 1,7; Пор. Мр. 13, 32.). Цей есхатологічний кінець може статися кожної хвилини (Пор. Мт. 24, 44; 1 Сол. 5, 2.), навіть якщо він «затриманий» - він І кінцеве випробування, що його випередить (Пор. 2 Сол. 2, 3-12.).
674 Прихід Месії у славі можливий кожної хвилини історії (Пор. Рим. 11,31.) і залежить від того, доки Його визнає «увесь Ізраїль» (Рим. 11,26; Мт. 23,39), на який «засліплення спало частинно» (Рим. 11,25) за «невіру» (Рим. 11,20) в Ісуса. Св. Петро говорить про це юдеям після П’ятидесятниці: «Тож покайтеся і наверніться, щоб ваші гріхи були стерті і щоб так прийшли від Господа часи відпочинку і Він прислав призначеного вам Христа Ісуса. Треба було, щоб Його прийняло небо аж до часу відновлення усього, про що Бог споконвіку говорив устами Своїх святих пророків» (Ді. 3,19-21). Св. Павло вторить йому: «Бо коли їхнє відкинення — примирення для світу, то що буде їхнє прийняття, як не життя з мертвих?» (Рим, 11,15). Вхід «повноти їх (юдеїв)» (Рим. 11,12) до месіанського спасіння услід за «повнотою поган» (Рим. 11,25; Пор, Лк. 21, 24.), дасть Божому народові дійти «до міри повного зросту повноти Христа» (Еф. 4,13), коли «Бог буде усім у всьому» (1 Кор. 15,28).

Останнє випробовування Церкви

675 Перед приходом Христа Церква має пройти через останнє випробування, яке захитає віру багатьох віруючих (Пор, Лк. 18, 8; Мт. 24, 12.). Переслідування, яке супроводжує її земну мандрівку (Пор, Лк. 21, 12; Ів. 15, 19-20.), розкриє «таїнство беззаконня» у вигляді псевдорелігії, що принесе людям уявне вирішення їх проблем ціною відступництва від правди. Найбільший релігійний обман - це обман антихриста, тобто обман псевдомесіанізму, коли людина прославляє себе саму замість Бога і Його Месії, який прийшов у тілі (Пор. 2 Сол. 2, 4-12; 1 Сол. 5, 2-3; 2 Ів. 7; 1 Ів. 2, 18.22.).

676 Цей обман з боку антихриста вже виявляється у світі кожного разу, коли хтось задумує сповнити в історії месіанську надію, яка може завершитися лише поза історією через есхатологічний суд: Церква відкидає цю фальсифікацію прийдешнього Царства, навіть у пом'якшеному вигляді, названому міленаризмом (Пор. Конгрегація віровчення, Декрет « De Millenarismo »: DS 3839.), а передовсім під політичною формою світського месіанізму, який «у своїй суті є спотворений» (Пор. Пій XI, Енц. « Divini Redemptoris », що засуджує «фальшивий містицизм» такої «підробки спасіння знедолених»; II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 20-21.).

677 Церква увійде в славу Царства Божого тільки через цю останню Пасху, у якій вона піде за Своїм Господом у Його смерті і Його Воскресінні (Пор. Од. 19, 1-9.). Отже, Царство здійсниться не через історичний тріумф Церкви (Пор. Од. 13, 8.), згідно з поступовим розвитком, а через перемогу Бога над кінцевим наступом зла (Пор. Од. 20, 7-10.), перемогу, .внаслідок якої з неба зійде Його Наречена (Пор. Од. 21, 2-4.). Тріумф Бога у подоланні зла набере форми Страшного Суду (Пор. Од. 20, 12.) після остаточного космічного потрясіння цього минущого світу (Пор. 2 Пт. 3, 12-13.).

II. Щоб судити живих і мертвих

678 Услід за пророками (Пор. Дай. 7, 10; Йоіл 3-4; Мал. 3, 19.) та Іваном Хрестителем (Пор. Мт. 3, 7-12.) Ісус звіщав у Своїй проповіді Суд останнього дня. Тоді буде виявлена поведінка кожного (Пор. Мр. 12, 38-40.) і таємниці сердець (Лк. 12, 1-3; Ів. 3, 20-21; Рим. 2, 16; 1 Кор. 4, 5.). Тоді буде засуджено провинне невірство, яке нехтувало благодать, даровану Богом (Пор, Мт. 11, 20-24; 12, 41-42.). Ставлення стосовно потреб ближнього виявить, чи хтось прийняв чи відкинув благодать і любов Божу (Пор. Мт. 5, 22; 7, 1-5.). Ісус скаже останнього дня: «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших, - ви Мені зробили» (Мт. 25,40).

679 Христос - Господь життя вічного. Повне право остаточно судити діла і серця людей належить Йому як Відкупителеві світу. Він «придбав» це право Своїм хрестом. Тому Отець «Синові дав суд увесь» (Ів. 5,22; Пор. Ів. 5,27; Мт. 25, 31; Ді. 10,42; 17, 31; 2 Тим. 4, 1.). Однак Син прийшов не судити, а спасти (Ів. 3, 17.) і дати життя, що є в Ньому (Пор. Ів. 5, 26.). Через відкидання благодаті в цьому житті, кожен уже судить себе самого (Пор. Ів. 3, 18; 12,48.), отримує згідно зі своїми ділами (Пор. 1 Кор. 3, 12-15.) і може навіть занапастити себе навіки, відкинувши Духа любові (Пор. Мт. 12, 32; Євр. 6, 4-6; 10, 26-31.).

КОРОТКО

680 Христос Господь уже царює через Церкву, але ще не все в цьому світі підкорене Йому. Тріумф Царства Христового настане лише після останнього наступу сил зла.
681 У день Суду наприкінці світу Христос прийде у славі, щоб остаточно завершити тріумф добра над злом, які, як пшениця і кукіль, росли водночас упродовж історії.
682 Коли наприкінці часів прославлений Христос прийде судити живих і мертвих, Він виявить таємні думки сердець і віддасть кожній людині відповідно до її діл і відповідно до її прийняття чи відкинення благодаті.

Глава третя. Вірую у Святого Духа

683 «Ніхто не може сказати: Господь Ісус, як лише під впливом Духа Святого» (1 Кор. 12,3). «Бог послав у наші серця Духа Сина Свого, Який взиває: «Авва, Отче!» (Гал. 4,6). Це пізнання віри можливе тільки у Святому Дусі, Щоб хтось зміг бути причетним до Христа, треба, щоб спочатку він був діткнений Святим Духом. Це Він нас випереджає і збуджує у нас віру. Силою нашого Хрещення - першого таїнства віри - життя, яке має своє джерело в Отці і дароване нам в Сині, уділяється внутрішньо й особисто Святим Духом у Церкві:
Хрещення «уділяє благодать нового народження в Бозі Отці через Сина Його у Святім Дусі. Ті, що мають Духа Божого, ведені до Слова, тобто до Сина; однак Син представляє їх Отцеві, а Отець уділяє їм нетління. Отже, без Духа неможливо бачити Сина Божого, а без Сина ніхто не може наблизитись до Отця, бо пізнання Отця - це Син, а пізнання Сина Божого здійснюється через Святого Духа» (Св. Іриней Ліонський, Пояснення апостольської проповіді, 7.).
684 Святий Дух Своєю благодаттю перший збуджує в нас віру і уділяє нове життя, яке полягає в тому, щоб «спізнали Тебе, єдиного, істинного Бога, і Тобою посланого - Ісуса Христа» (Ів. 17,3). Але Святий Дух є останнім в об'явленні Осіб Пресвятої Трійці. Св. Григорій із Назіянзу, «Богослов», пояснює цей розвиток педагогікою божественного «сходження»:
«Старий Завіт проголосив виразно Отця, менш ясно - Сина. Новий Завіт, об'явивши Сина, в певній мірі показав і божество Духа. Тепер Сам Дух перебуває між нами і нам чіткіше проявляє Себе Самого. Справді, доки ще не визнавано божества Отця, було б необережно відверто проповідувати Сина та, доки божество Сина ще не було прийняте, додавати Святого Духа як додатковий тягар, якщо дозволено буде так сміливо висловлюватись... Саме шляхом тихого поступу і переходом «від слави до слави» світло Трійці заясніє ще повнішим блиском» (Св. Григорій НазіянзькиЙ, Богословські проповіді, 5, 26.).
685 Вірити у Святого Духа означає, таким чином, визнавати, що Святий Дух є однією з Осіб Святої Трійці, єдиносущний з Отцем і Сином, «рівнопоклоняємий і рівнославимий із Отцем і Сином» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.). Саме тому питання про Божественне таїнство Святого Духа трактувалось у «тринітарному богослівї» цього Катехизму. Тому тут ітиме мова про Святого Духа тільки в межах Божої «ікономії».
686 Святий Дух діє з Отцем і Сином від початку до завершення задуму нашого спасіння. Та лише в «останніх часах», започаткованих спасенним Втіленням Сина, Він (Дух) - об'явлений і даний, визнаний і прийнятий як Особа. Тоді, отже, цей Божий задум, ьг здійснений у Христі, «Первороднім» і Главі нового творіння, зможе здійснитися в людстві через вшиття

Духа: Церква, співпричаста святих, прощення гріхів, воскресіння тіла, вічне життя.

Артикул 8. «Вірую в Духа Святого»

687 «Того, що Боже, ніхто не знає, крім Духа Божого» (1 Кор. 2,11). Та Дух, що Його об'являє, дає нам пізнати Христа, Його живе Слово, але не виражає Себе Самого; Той, Хто «говорив через пророків» (Нікейсько-Константинопольськнй Символ віри: DS 150.), дає нам почути Слово Отця. Але Його Самого ми не чуємо. Ми пізнаємо Його лише в дії, у якій Він об'являє нам Слово і готує нас прийняти Його у вірі. Дух Правди, Який «відкриває» нам Христа, «не промовляє від себе» (Ів. 16,13). Таке утаєння, властиво Боже, пояснює, чому Його світ не може прийняти, бо не бачить Його і не знає», тимчасом ті, хто вірить у Христа, знають Духа, бо Він з ними перебуває (Ів. 14,17).
688 Церква - жива спільнота апостольської віри, яку вона передає, - є місцем нашого пізнання Святого Духа:
– у Св. Письмі, яке Він надихнув;
– у Традиції, завжди актуальними свідками якої є Отці Церкви;
– у Вчительському Служінні Церкви, з яким Він співдіє;
– у священній літургії, у якій через її слова і символи Святий Дух вводить нас у співпричастя з Христом;
– у молитві, у якій Він заступається за нас;
– у харизмах і служіннях, на яких побудована Церква;
– у знаках апостольського та місіонерського життя;
– у свідченні святих, де Він виявляє Свою святість і продовжує діло спасіння.

I. Спільна місія Сина і Духа

689 Той, Кого Отець послав у наші серця, Дух Його Сина (Пор. Гал. 4, 6.), є дійсно Бог. Єдиносущний з Отцем і Сином, Він невіддільний від Них як у внутрішньому житті Трійці, так і в дарі її любові до світу. Але, поклоняючись Святій Трійці, - животворній, єдиносущній і неподільній, - віра Церкви визнає також окремість Божих Осіб, Коли Отець посилає Своє Слово, Він завжди посилає Свого Духа: це спільна місія, у якій Син і Святий Дух відмінні, але нероздільні. Звичайно, з'являється Христос, Який є видимий Образ невидимого Бога, але об'являє Його Святий Дух.
690 Ісус - Христос, «Помазаник», бо Дух є Його помазанням, і все, що відбувається, починаючи від Втілення, випливає з цієї повноти (Пор. Ів. 3, 34.). Коли ж, в кінні, Христос стає прославленим (Пор. Ів. 7, 39.), Він може, Своєю чергою, будучи біля Отця, послати Духа Святого тим, хто вірує в Нього: Він дає їм Свою Славу (Пор. Ів. 17, 22.), тобто Духа Святого, Який Його прославляє (Пор. Ів. 16, 14.). Від того часу спільне послання розгорнеться в дітях, яких усиновив Отець у Тілі Його Сина: послання Духа усиновлення полягатиме в тому, щоб поєднати їх з Христом і дати їм життя в Ньому.
«Поняття помазання означає, (...) що немає ніякої віддалі між Сином і Духом. Бо як між шкірою тіла і помазанням єлеєм ні розум, ні відчуття не зауважують ніякого посередника, так само безпосередньою є злука Сина з Духом. Неможливо "торкнутися" Сина у вірі, якщо спершу не увійти в контакт з єлеєм, чим Вір помазаний, бо все "тіло" в Христа покрите

Святим Духом. Хто сповідує, що Син є Господом, це робить через Святого Духа: адже Дух звідусіль виходить назустріч тим, хто наближається до Христа у вірі» (Св. Григорій Ніський, Про Святого Духа, 16.).

II. Ім'я, найменування і символи Святого Духа

Власне ім'я Святого Духа

691 «Святий Дух» - таким є власне ім'я Того, Кому поклоняємось і Кого прославляємо з Отцем і Сином. Церква це ім'я отримала від Господа і визнає його під час Хрещення своїх нових дітей (Пор. Мт. 28, 19.).
Слово «Дух» - переклад з єврейського слова «Ruah», першим значенням якого є подих, повітря, вітер. Ісус слушно користується чуттєвим образом вітру, аби передати Никодимові трансцендентну новизну Того, Хто є особисто Подихом Бога, Божим Духом (їв. 3,5-8). З іншого боку, «Дух» і «Святий» - це Божі прикмети, спільні для всіх Трьох Божих Осіб. Але, злучивши ці два слова, Св. Письмо, літургія і богословська мова вказують на невимовну Особу Святого Духа, без жодної можливої двозначності з іншими вживаннями слів «дух» і «святий».

Найменування Святого Духа

692 Коли Ісус заповідає й обіцяє прихід Святого Духа, то називає Його Паракліт (Παράκλητος) - дослівно «прикликаний до когось», (лат.: ad-vocatus) (Ів. 14,16.26; 15,26; 16,7). « Παράκλητος » звичайно перекладається як «Утішитель», хоч Ісус є першим Утішителем (Пор. 1 Ів. 2, 1.). Сам Господь називає Духа Святого «Духом істини» (Ів. 16,13).
693 Крім Його власного імені, яке найчастіше уживається у Діяннях апостолів і Посланнях, у св. Павла знаходимо інші найменування: обіцяний Дух (Гал. 3,14; Еф. 1,13); Дух усиновлення (Рим. 8,15; Гал. 4,6), Дух Христа (Рим. 8,9), Господній Дух (2 Кор. 3,17); Дух Божий (Рим. 8,9.14; 15,19; 1 Кор. 6,11; 7,40), а у св. Петра - Дух слави (1 Пт. 4,14).

Символи Святого Духа

694 Вода. Символ води вказує на дію Святого Духа під час Хрещення, бо після прикликання Святого Духа вона стає діючим таїнственним знаком нового народження: як і наше перше природне народження дозрівало у воді, так і хрещальна вода реально означає, що наше народження до життя Божого дане нам у Святому Дусі. Але як «ми хрестилися в одному Дусі», так «ми були напоєні одним лише Духом» (1 Кор. 12,13); отже, Дух особисто є також живою Водою, яка випливає з Ісуса розп'ятого (Пор. Ів. 19,34; 1 Ів. 5, 8.) як зі свого джерела і витріскає в нас на життя вічнє (Пор. Ів. 4,10-14; 7, 38; Вих. 17,1-6; Іс. 55,1; Зах. 14, 8; 1 Кор. 10,4; Од. 21,6; 22; 17.).
695 Помазання. Символізм помазання олією також означає Святого Духа, настільки, що стає навіть Його синонімом (Пор. 1 Ів. 2, 20. 27; 2 Кор. 1,21.). У християнському втаємниченні воно є сакраментальним знаком таїнства Конфірмації (утвердження), яке у Східних Церквах слушно називається «Миропомазанням». Але щоб зрозуміти всю його силу, треба повернутися до першого помазання, учиненого Святим Духом, яким було помазання

Ісуса. Христос («Месія» - по-єврейськи) означає «помазаний» Духом Божим. Були ще інші «помазані» в Старому Завіті (Пор. Вих. 30, 22-32.), передусім цар Давид (Пор. 1 Сам. 16, 13.). Проте Ісус є Помазаником Божим особливим чином: людська природа, яку приймає Син, досконало «помазана Святим Духом». Ісус є «Христом» дією Духа Святого (Пор. Лк.4, 18-19; Іс. 61, 1.). Діва Марія зачала Христа від Духа Святого, Який через Ангела проголошує Його Христом при Його народженні (Пор. Лк. 2, 11.) і доручає Симеонові йти до храму, щоб той побачив Христа Господа (Пор. Лк. 2, 26-27.); саме Святий Дух наповнює Христа (Пор. Лк. 4, 1.), і Його сила виходить з Христа в Його діях зцілення і спасіння (Пор. Лк. 6, 19; 8, 46.). Зрештою, це Він сам воскрешає Ісуса з мертвих (Пор. Рим. 1,4; 8, 11.). Тоді Ісус, установлений уповні «Христом» у Своїй людській природі, що перемогла Смерть (Пор. Ді. 2, 36.), щедро виливає Святого Духа, поки «святі», з'єднані з людською природою Божого Сина, не дійдуть «тієї досконалості мужа, у міру зросту Христової повноти» (Еф. 4,13), - «Всецілого Христа», як каже св. Августин (Св. Августин, Проповіді, 341, 1, 1; там само 9, 11.).

696 Вогонь. Тимчасом як вода означає народження і плідність Життя, даного у Святому Дусі, вогонь символізує перетворювальну енергію дій Святого Духа. Пророк Ілля, який «постав (...) як вогонь, і слово його смолоскипом палало» (Сир. 48,1), своєю молитвою стягає вогонь з неба на жертву на горі Кармель (Пор. 1 Цар. 18, 38-39.) - прообраз вогню Святого Духа, що перетворює все, до чого Він торкнеться. Іван Хреститель, який перед Господом «ітиме (...) з духом та силою Іллі» (Лк. 1,17), звіщає Христа як Того, Хто «буде хрестити Духом Святим і вогнем» (Лк. 3,16), тим Духом, про Якого Ісус скаже: «Вогонь прийшов я кинути на землю - і як я прагну, щоб він уже розгорівся» (Лк. 12,49). У вигляді язиків, «мов вогонь», Святий Дух спочиває на учнях вранці дня П’ятидесятниці і наповнює їх Собою (Ді. 2,3-4). Духовна традиція зберігає цей символізм вогню як особливо яскраве вираження дії Святого Духа (Пор. св. Іван від Хреста, Полум'я живої любові.): «Духа не гасіте» (1 Сол. 5,19).

697 Хмара і світло. Ці два символи нероздільні в явліннях Святого Духа. Від часу богоявлень Старого Завіту хмара - чи то темна, чи то ясна - об'являє Бога Живого і Спасителя, заслонюючи трансценденцію Його слави: з Мойсеєм на горі Синаї (Пор. Вих. 24, 15-18.), у Наметі зустрічі (Пор. Вих, 33, 9-10.) і протягом мандрівки в пустелі (Пор. Вих. 40, 36-38; 1 Кор. 10, 1-2.); із Соломоном під час посвячення храму (Пор. 1 Цар. 8, 10-12.). Ці образи були сповнені Христом у Святому Дусі. Цей Дух зійшов на Діву Марію й «отінив» її, щоб Вона зачала й народила Ісуса (Лк. 1,35). На горі Преображення Святий Дух - у тій хмарі, яка «насунулась (...) й огорнула» Ісуса, Мойсея та Іллю, Петра, Якова й Івана, і «залунав голос із хмари: «Це Син Мій улюблений, слухайте Його!» (Лк. 9,34-35), Врешті, та ж хмара «взяла Його [Христа] з-перед очей їх» у день Його Вознесіння (ДІ. 1,9) і об'явить Сина Людського у Його славі в день другого Приходу (Пор. Лк. 21, 27.).

698 Печать є символом, близьким до помазання. Саме Христа «Бог Отець назнаменував» (Ів. 6,27), і в ньому Отець і нас позначає також Своєю печаттю (2 Кор. 1,22; Еф. 1,13; 4,30). Образ печаті (σφραγῖδος), який вказує на незнищенну дію помазання Святим Духом у таїнствах Хрещення, Миропомазання і Рукоположення, використовується у деяких богословських традиціях для вираження незгладимого знака, який витискається цими трьома таїнствами, які не можуть бути повторені.

699 Рука. Покладанням рук Ісус оздоровлював хворих (Пор. Мр. 6, 5; 8, 23.) і благословив дітей (Пор. Мр. 10, 16.). У Його ім'я апостоли роблять це саме (Пор. Мр. 16, 18; Ді. 5, 12, 14,

3.). Більше того, покладанням рук через апостолів дається Святий Дух (Пор. Ді. 8, 17-19; 13, 3; 19, 6.). Лист до Євреїв покладання рук зараховує до числа «основних елементів» учення Ісуса (Пор. Євр. 6, 2.). Цей знак всемогутнього вилиття Святого Духа Церква зберегла в Епіклезах святих таїнств.

700 Перст. «...Я Божим перстом виганяю бісів», — говорить Ісус (Лк. 11,20). Якщо Закон Божий написаний на кам'яних таблицях «перстом Божим» (Вих. 31,18), то «лист Христа», доручений апостолам, написаний «Духом Бога живого не на камінних таблицях, а на тілесних таблицях серця» (2 Кор. 3,3). У гімні «Veni Creator Spiritus» Святий Дух закликається як «перст правиці Отця».

701 Голуб. Наприкінці потопу (символізм якого торкається Хрещення) голуб, що його випустив Ной, повертається зі свіжою галузкою з оливкового дерева у дзьобі - на знак того, що на землі можна знову жити (Пор. Бут. 8, 8-12.). Коли Христос виходить з води після Свого Хрещення, Святий Дух у вигляді голуба сходить і перебуває на Ньому (Пор. Мт. 3, 16 і парал.). Дух сходить і перебуває в очищеному серці охрещених. У деяких церквах Святі Дари зберігаються у металевому посуді у вигляді голуба, підвішеному над вівтарем. Символ голуба для означення Святого Духа є традиційним у християнській іконографії.

III. Дух і Слово Боже в час обітниць

702 Від початку аж до «повноти часу» (Гал. 4,4) спільна місія Слова і Духа Отця залишається прихованою, але вона діє. Дух Божий готує час приходу Месії, і хоча ані Дух, ані Слово ще не є цілком об'явлені, вони вже обіцяні, щоб їх очікували і прийняли, коли Вони об'являться. Тому-то коли Церква читає Старий Завіт (Пор. 2 Кор. 3, 14.), то вона поглиблює в ньому те (Пор. Ів. 5, 39. 46.), що Святий Дух, Який «говорить через пророків» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150.), має нам сказати про Христа. Щодо слова «пророки», тут віра Церкви розуміє всіх, кого надихнув Святий Дух для живого благовіщення та редагування святих книг як Старого, так і Нового Завітів. Юдейська традиція розрізняє Закон (перших п'ять книг, або П'ятикнижжя), Пророків (те, що називаємо книгами історичними І пророчими) і Писання (передовсім книги мудрості і Псалми; Пор. Лк. 24, 44.).

У сотворенні

703 Слово Боже і Його Подих є в основі буття і життя кожного створіння (Пор. Пс. 33, 6; 104; 30; Бут. 1, 2; 2, 7; Проп. 3, 20-21; Єз. 37,10.):
«Святому Духові належить царювати, освячувати й порушувати створіння, бо Він - Бог єдиносущний з Отцем і Словом (...). Будучи Богом, Він уділяє силу усім створінням та їх оберігає в Отцеві і Сині» (Візантійська літургія, Стихира Недільної Утрені, глас другий.).

704 «Що ж до людини, то Він Сам утворив її власними руками [тобто Сином і Духом Святим] (...) і витиснув на сформованому тілі Свою власну форму - так, щоб навіть видиме мало Божий образ» (Св. Іриней Ліонський, Пояснення апостольської проповіді, 11.).

Дух обітниці

705 Спотворена гріхом і смертю, людина залишається «образом Божим», образом Сина,

хоч «позбавлена слави Божої» (Рим. 3,23), позбавлена «подоби». Обітниця, дана Авраамові, починає ікономію спасіння, наприкінці якої Сам Син прийме «образ» (Пор. Ів. 1, 14;Флп. 2 7) і відновить його у «подібності» до Отця, повертаючи йому Славу, «животворного» Духа.
706 Усупереч усякій людській надії, Бог обіцяє Авраамові потомство як плід віри й сили Святого Духа (Пор. Бут. 18, 1-15; Лк. 1, 26-38. 54-55; Ів. 1, 12-13; Рим. 4, 16-21). У цьому потомстві всі племена землі будуть благословенні (Пор. Бут. 12, 3.). Цим потомством буде Христос (Пор. Гал. 3, 16.), Який через вилиття Святого Духа збере «в одне розсіяних дітей Божих» (Пор. Ів. 11, 52.). Зобов'язавшись клятвою (Пор. Лк. 1, 73.), Бог обіцяє дарувати Сина Свого (Пор. Бут. 22, 17-18; Рим. 8, 32; Ів. 3,16.) і Духа «обіцяного (...) для повного визволення викуплених, на хвалу Його величі» (Еф. 1,13-14; Пор. Гал. 3, 14).

У Богоявленнях і в Законі

707 Теофанії (Богоявлення) освітлюють шлях обітниці від патріархів до Мойсея і від Ісуса Навина до видінь, які розпочинають місію великих пророків. Християнська традиція завжди визнавала, що в цих Богоявленнях давало себе бачити і чути Боже Слово, водночас об'явлене й «отінене» у хмарі Святого Духа.
708 Ця Божа педагогія особливо проявляється в дарі Закону (Пор. Рих. 19-20; Втор. 1-11; 29-30.). Закон був даний, щоб стати «нашим вихователем, аж до Христа» (Гал. 3,24). Але його безсилля у спасінні людини, позбавленої «подоби» Божої, і більш повне пізнання гріха (Пор. Рим. 3, 20.), яке приносить Закон, викликають у людини прагнення Святого Духа. Благальні стогони Псалмів свідчать про це.

У Царстві і на Вигнані

709 Закон - знак Обітниці і Союзу - повинен був керувати серцем й установами народу, успадкованого з віри Авраама. «Тож коли щиро слухатиметеся Мого голосу і дотримуватиметеся Мого союзу (...), ви будете в Мене царством священиків, народом святим» (Вих. 19,5-6; Пор. 1 Пт. 2, 9.). Проте після Давида Ізраїль піддався спокусі установлення такого самого царства, як в інших народів. Однак Царство, обіцяне Давидові (Пор. 2 Сам. 7; Пс. 89; Лк. 1, 32-33.), буде твором Святого Духа і буде належати вбогим згідно з Духом.
710 Забуття Закону і невірність союзу призводять до смерті: це - вигнання, на перший погляд - уявна поразка обітниць, а насправді - таємнича вірність Бога Спасителя і початок обіцяного відновлення, але згідно з Духом. Треба було, щоб Божий народ вистраждав це очищення (Пор. Лк. 24, 26.); вигнання несе вже тінь Хреста в Божому задумі, а рештки убогих, які звідтіля повернулися, є одним із найвиразніших прообразів Церкви.

Очікування Месії та Його Духа

711 «Ось Я творю щось новітнє» (Іс. 43,19) - тут накреслюються дві пророчі лінії: одна спрямовується на очікування Месії, друга - до проповідування нового Духа. Обидві сходяться в невеликих рештках, в «убогих людях» (Пор. Соф. 2, 3.), які в надії очікують «утіхи Ізраїля» і «визволення Єрусалима» (Пор. Лк. 2, 25. 38.).
Вище ми бачили, як Ісус здійснив пророцтва, які Його стосувалися. А тут обмежимося лише

до тих пророцтв, у яких виразно виявляється зв'язок Месії з Його Духом.
712 Риси очікуваного образу Месії починають вимальовуватися в Книзі Еммануїла (Пор. Іс. 6-12). («Це сказав Ісая, коли славу Його бачив», Ів. 12,41), зокрема в Ісаї 11,1-2:
«І вийде паросток із пня Єссея,
і вітка виросте з його коріння:
Дух Господній спочине на ньому,
дух мудрості й розуму,
дух поради І кріпості,
дух знання й страху Господнього».
713 Риси Месії особливо відкриваються в піснях Слуги Господнього (Пор. Іс. 42, 1-9; Мт. 12, 18-21; Ів. 1, 32-34; потім Іс. 49,16; пор. Мт. 3,17; Лк. 2, 32; зрештою, Іс. 50,4-10; Іс. 52,13-53, 12.). Ці пісні звіщають значення Страстей Ісуса і вказують також на те, як Він виллє Святого Духа, щоб оживити багатьох: не ззовні, а «прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини» (Флп. 2,7). Прийнявши на Себе нашу смерть, Він може уділяти нам Свого власного Духа життя.
714 Тому Христос починає проповідування Благої Вісті, відносячи до Себе цей уривок з Ісаї (Лк. 4,18-19; Пор. Іс. 61, 1-2.):
«Дух Господній на Мені,
бо Господь Мене помазав.
Він послав Мене, щоб принести Благу Вість убогим,
зціляти скрушених серцем,
проголосити невільникам свободу,
ув'язненим відкрити очі і проголосити рік Господнього благовоління».
715 Пророчі тексти, які безпосередньо стосуються зіслання Святого Духа, є проріканнями, через які Бог промовляє до серця Свого народу мовою обітниці, наголошуючи на «любові й вірності» (Пор, Єз. 11, 19; 36, 25-28; 37, 1-14; Єр. 31, 31-34; Йоіл 3, 1-5.), сповнення яких проголосить св. Петро в ранок П’ятидесятниці (Пор. Ді. 2, 17-21.). За цими обітницями в «останні дні» Дух Господній відновить серця людей, вписуючи в них новий Закон; Він об'єднає й примирить розпорошені й поділені народи; Він перетворить перше створіння і Бог замешкає там з людьми в мирі.
716 Народ «убогих» (Пор. Соф. 2, 3; Пс. 22, 27; 34, 3; Іс. 49,13; 61, І; і т.п..), покірних і лагідних, цілковито відданих таємничому задумові свого Бога, тих, хто очікує справедливості не від людей, а від Месії, - це, в кінцевому підсумку, велике діло укритої місії Святого Духа впродовж часу обітниць, щоб підготувати прихід Христа. Цю властивість їхніх сердець, за очищених і освітлених Духом, виражають Псалми. Через таких убогих Дух готує Господеві «народ досконалий» (Пор. Лк. 1, 17.).

IV. Дух Христа в повноті часу

Іван: Предтеча, Пророк і Хреститель

717 «Був чоловік, посланий Богом, ім'я йому - Йоан» (Ів. 1,6). Іван сповнений «Духом Святим уже з лона матері своєї» (Лк. 1,15.41) самим Ісусом Христом, Якого Діва Марія зачала від Духа Святого. Відвідини Марією Єлизавети стали, таким чином, моментом, коли «Бог навідав (...) народ Свій» (Лк. 1,68).

718 Іван - це Ілля, що «має прибути» (Мт. 17,10-13): вогонь Святого Духа живе в ньому* наказує йому «бігти поперед» [як «предтеча»] Господа, Який надходить. В Івані Предтечі Святий Дух закінчує «готувати Господеві народ досконалий» (Лк. 1,17).
719 Іван є «більше, ніж пророк» (Лк. 7,26). У ньому Святий Дух завершує «мовлення через пророків». Іван закінчує ряд пророків, розпочатий Іллею (Пор. Мт. 11, 13-14.). Він сповіщає близькість утіхи Ізраїля; він - «голос» Утішителя, що приходить (Ів. 1,23; Пор. Іс. 40, 1-3.). Як і Дух Правди, «прийшов він свідком - свідчити про Світло» (Ів. 1,7; Пор. Ів. 15, 26; 5, 33.). Отож через Івана Святий Дух сповнює «дослідження пророків» та «бажання ангелів» (1 Пт. 1,10-12): «Над ким побачиш Духа, Який сходить і над Ним перебуває, Той і хрестить Святим Духом (...). І я побачив і засвідчив: Він - Син Божий. (...) Ось Агнець Божий» (Ів. 1,33-36).
720 Врешті, в Івані Хрестителі Святий Дух почне відновлення людини в Божій «подобі», провіщаючи те, що завершить із Христом і в Христі, Хрещення Івана було хрещенням покаяння, Хрещення водою і Духом Святим стане новим народженням (Пор. Ів. 3, 5.).

«Радуйся, Благодатна»

721 Приснодіва Марія, Пресвятая Мати Божа, Діва - це вершина Місії Сина і Духа в повноті часу. У Божому задумі спасіння, оскільки Святий Дух приготував Марію, Отець уперше знаходить дасмтло, у якому Його Син і Його Дух зможуть жити серед людей. У такому значенні Церковна Традиція часто прочитувала стосовно Марії иайгарніші тексти про Премудрість (Пор. Прип. 8, 1-9, 6; Сир. 24.); у богослуженнях Марія оспівується й показується як «Престол Премудрості».
У ній починають виявлятися «чудеса Божі», які Дух здійснить у Христі і в Церкві.
722 Дух Святий приготував Марію Своєю благодаттю. Години лось, щоб була «сповнена благодаті» Мати Того, у Кому «з людською природою живе вся повнота Божества» (Кол. 2,9). Через особливий дар Божий Вона була зачата у чистій благодаті без гріха як найсмиренніша з усіх створінь, найбільш придатна прийняти невимовний Дар Всемогутнього. Ангел Гавриїл справедливо вітає її як «Дочку Сіону»: «Радуйся!» (Пор. Соф. 3, 14; Зах. 2, 14.). У пісне співі (Пор. Лк, 1,46-55.), який вона підносить Отцеві у Святому Дусі, коли вже носить у лоні Предвічного Сина, міститься благодаріння всього народу Божого, а отже, і Церкви.
723 У Марії Святий Дух завершує благий задум Отця. Від Духа Святого Діва зачала й породила Сина Божого, її дівицтво є незбагненною плідністю силою Духа і віри (Пор. Лк. 1, 26-38; Рим. 4, 18-21; Гал, 4, 26-28.).
724 У Марії Святий Дух об'являє нам Сина Божого, що став Сином Діви. Вона - Неопалима Купина остаточної Теофанії: сповнена Святим Духом, вона показує Слово у смиренні тіла і дає Його пізнати убогим (Пор. Лк. 2, 15-19.) і первісткам народів (Пор. Мт. 2, 11.).
725 Нарешті через Марію Святий Дух розпочинає вести до причастя з Христом людей «Божого вподобання» (Пор. Лк. 2, 14.), а покірні завжди є першими, які його приймають: пастухи, мудреці, Симон та Анна, подружжя з Кани і перші учні.
726 На завершення цієї місії Духа Марія стає «Жінкою», новою Свою, «матір'ю всіх живих», Матір'ю «всецілого Христа» (Пор. Ів. 19, 25-27.). Як така Вона присутня з Дванадцятьма, що «пильно й однодушне перебували на молитві» (Ді. 1,14) на світанку «останніх днів», які Дух відкриває в день П'ятдесятниці в явлінні Церкви.

Ісус Христос

727 Уся Місія Сина і Святого Духа в повноті часів полягає в тому, що Син від Свого Втілення помазаний Духом Отця: Ісус є Христос, Месія.
У цьому висвітленні слід читати всю другу статтю Символу віри. Ціле діло Христа є спільною місією Сина і Святого Духа. Тут ітиметься тільки про те, що стосується обітниці Святого Духа, даної Ісусом, і Його дару, який уділив прославлений Господь.
728 Ісус не повністю об'являє Святого Духа, доки Він Сам не буде прославлений Своєю Смертю і Своїм Воскресінням. Проте Він поступово вказує на Духа у Своїх повчаннях народові, наприклад, коли об'являє, що Його Тіло стане поживою для життя світу (Пор. Ів. 6, 27. 51.61-63.). Він вказує Його також Никодимові (Пор. Ів. 3, 5-8.), самарянці (Пор. Ів. 4, 10. 14.23-24.) і тим, що брали участь у святі Кучок (Пор. Ів. 7, 37-39.). Своїм учням Він говорить відверто про Святого Духа (Пор. Лк. 11, 13.) у зв'язку з молитвою і свідченням, яке вони повинні давати (Пор. Мт. 10, 19-20.).
729 Лише з наближенням години, у яку Ісус має бути прославлений, Він обіцяє прихід Святого Духа, позаяк Його Смерть і Воскресіння будуть сповненням обітниці, даної праотцям (Пор. Ів. 14, 16-17. 26; 15, 26; 16, 7-15; 17, 26.). Дух Правди, інший Утішитель, буде даний Отцем після молитви Ісуса; Він буде посланий Отцем в ім'я Ісуса; Ісус пошле Його від Отця, бо від Отця Він вийшов. Дух Святий прийде, ми Його пізнаємо, Він завжди буде з нами, замешкає з нами; Він нас навчатиме всього і нагадає про все, що говорив Христос, і свідчитиме про Нього; Він приведе нас до повноти правди і прославить Христа. Що ж до світу, то Він викриє його щодо гріха, правди і суду.
730 Нарешті приходить Година Христова (Пор. Ів. 13, 1; 17, 1.): Ісус віддає Свого духа в руки Отця (Пор. Лк. 23, 46; Ів. 19, 30.) в ту хвилину, коли Смертю Своєю смерть переміг, так що, воскреснувши «із мертвих Славою Отця» (Рим. 6,4), Він одразу ж дає Святого Духа, «дихнувши» на Своїх учнів (Пор. Ів. 20, 22.). Від цієї Години місія Христа і Духа стала місією Церкви: «Як Мене послав Отець, так Я посилаю вас» (Ів. 20,21; Пор. Мт. 28, 19; Лк. 24, 47-48; Ді. 1, 8.).

V. Дух і Церква в останні часи

П'ятдесятниця

731 У день П'ятдесятниці (по закінченні семи пасхальних тижнів) Пасха Христова сповнюється через вилиття Святого Духа, що був об'явлений, даний і уділений як Божа Особа: Христос, Господь, зі Своєї повноти щедро виливає Духа (Ді. 2, 33-36.).
732 У цей день Пресвята Трійця повністю об'явлена. Від цього дня Царство, заповідане Христом, відкрите для тих, хто вірує в Нього: у покірності тіла й у вірі вони вже беруть участь у спільності Святої Трійці. Своїм приходом, який ніколи не припиняється, Святий Дух уводить світ в «останні дні», у час Церкви, Царство вже успадковане, але ще не завершене:
«Ми бачили світло істинне, ми прийняли Духа небесного, ми знайшли віру істинну; нероздільній Трійці поклоняємось, бо Вона спасла нас» (Візантійська літургія, Стихира Вечірні П'ят десятинці: знову виконується у Євхаристійній літургії після Причастя.).

Дух Святий - Дар Божий

733 «Бог є Любов» (1 Ів. 4,8.16), а любов - перший дар, що містить у собі всі інші, «...любов Бога розлита в серцях наших Святим Духом, що нам даний» (Рим. 5,5).
734 Оскільки ми вмерли або принаймні поранені гріхом, то першим наслідком дару любові є відпущення наших гріхів. Саме спільність у Святому Дусі (2 Кор. 13,13) є тим, що в Церкві повертає хрещеним Божу подобу, втрачену через гріх.
735 Тоді Святий Дух уділяє нам «завдаток», або «зачатою), нашої спадщини (Пор. Рим. 8, 23; 2 Кор. 1, 22.): саме життя Святої Трійці, яке полягає в тому, щоб любити, як «Бог полюбив нас» (Пор. 1 Ів. 4, 11-12.). Ця Любов (описана в 1 Кор. 13) є засадою нового життя у Христі, яке стало можливим тому, що ми «прийняли силу Святого Духа», коли зійшов на нас (Ді. 1,8).
736 Через Цю Силу Духа діти Божі зможуть приносити плід. Той, хто прищепив нас до справжньої виноградної Лози, вчинить, що ми приноситимемо «плід Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброту, вірність, тихість, стриманість» (Гал. 5,22-23). «Дух є нашим життям»; чим більше відрікаємося самі себе (Пор. Мт. 16, 24-26.), тим більше «пристосовуємося до Духа» (Гал. 5,25):
«Через Святого Духа здійснюється повернення до раю, піднесення до Царства Небесного й до усиновлення: завдяки Йому ми з довірою можемо називати Бога нашим Отцем. Він робить нас учасниками благодаті Христа і чинить, що ми називаємося синами Світла. Він також є задатком вічної слави» (Св. Василій Великий, Книга про Святого Духа, 15, 36.).

Святий Дух і Церква

737 Місія Христа і Святого Духа виконується в Церкві, що є Тілом Христовим і Храмом Святого Духа. Ця спільна місія відтепер приєднує Христових вірних до Його спільності з Отцем через Святого Духа: Дух готує людей, випереджує їх Своєю благодаттю, щоб притягнути їх до Христа. Він показує їм воскреслого Господа, нагадує їм Його слово й розкриває їхній разум на розуміння Його Розп'яття і Воскресіння. Він уприсутнює їм таїнство Христа, найбільше у Євхаристії, щоб примирити їх з Богом і привести їх до спільності з Ним, щоб вони приносили «багато плодів» (Ів. 15,5.8.16).
738 Отож, місія Церкви не додається до місії Христа і Святого Духа, а є її таїнством: усією своєю суттю і в усіх своїх членах Церква післана проповідувати і свідчити, активізувати й поширювати таїнство співпричастя зі Святою Трійцею (це стане предметом розгляду в наступному розділі).
«Ми знову підкреслюємо, що ми всі отримали одного й того ж Духа, а саме Святого Духа, з'єднані між собою і з Богом. Хоча ми, взяті окремо, є численні, Христос чинить так, що Дух Отця і Його Дух перебуває у кожному з нас. Дух цей - єдиний І неподільний - веде до єдності тих, що відмінні поміж собою (...), і чинить так, що всі є одним у Ньому. Так само, як сила святої людської природи Христа чинить, що всі, у яких вона присутня, утворюють єдине тіло, я думаю, що в такий же спосіб Дух Божий, що перебуває в усіх, один і неподільний, веде всіх до духовної єдності» (Св. Кирило Олександрійський, Тлумачення на Євангеліє від Івана, 11, 11.).
739 Оскільки Святий Дух є помазанням Христа, Христос - Голова Тіла - розливає Його на Свої члени, щоб живити їх, зціляти, узгоджувати їхні взаємні дії, оживляти, посилати для

свідчення, залучати їх до Свого жертвоприношення Отцеві і До Свого заступництва за цілий світ. Через святі таїнства Церкви Христос уділяє членам Свого Тіла Свого Святого й Освячуючого Духа (це стане предметом розгляду у другій частині Катехизму).
740 Ці «чудеса Божі», даровані віруючим у святих таїнствах Церкви, приносять свої плоди в новому житті - у Христі - згідно з Духом (це стане предметом розгляду третьої частини Катехизму).
741 «Дух допомагає нам у немочі нашій; про що бо нам молитися як слід, ми не знаємо, але Сам Дух заступається за нас стогонами невимовними» (Рим. 8,26). Святий Дух, Митець Божих діл, е Учителем молитви (про це - четверта частина Катехизму).

КОРОТКО

742 «А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина Свого, Який взиває: Лева, Отче» (Гал. 4,6).
743 Від початку до сповнення часу, коли Бог посилає Свого Сина, Він завжди посилає Свого Духа: їхня місія є спільною і нероздільною.
744 У повноті часу Дух Святий здійснює в Марії усі приготування приходу Христа до Божого Народу. Дією Святого Духа в ній Отець дарує світові Еммануїла, що означає «з нами Бог» (Мт. 1,23).
745 Син Божий помазаний на Христа (Месію) помазанням Святого Духа у Своєму Втіленні (Пор. Пс. 2, 6-7.).
746 Своєю смертю і Своїм Воскресінням Ісус поставлений Господом і Христом у славі (Ці. 2,36), Зі Своєї повноти Він виливає Святого Духа на апостолів і Церкву.
747 Дух Святий, Якого Христос, Голова, виливає на Своїх членів, будує, оживляє і освячує Церкву. Вона є таїнством співпричастя Святої Трійці і людей.

Артикул 9. «Вірую у святу Католицьку Церкву»

748 «Христос є світлом народів, тому Святий Собор, що зібрався у Святім Дусі, гаряче праліс, проповідуючи всякому створінню Євангеліє, поширити на всіх людей світло Христа, що сяє на обличчі Церкви» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 1.). Цими словами розпочинається «Догматична конституція про Церкву» Другого Ватиканського Собору. Собор у такий спосіб показує, що стаття Символу віри про Церкву цілковито залежить від статей, що стосуються Ісуса Христа. Церква не має іншого світла, ніж світло Христа; відповідно до образу, дорогого Отцям Церкви, вона подібна до Місяця, усе світло якого є відблиском Сонця.
749 Стаття про Церкву також повністю залежить від попередньої - про Святого Духа. «Справді, показавши, що Святий Дух є джерелом і подателем усілякої святості, ми визнаємо тепер, що саме Він дав Церкві святість» (Римський Катехизм, 1, 10, 1). За висловом Отців, Церква — місце, де «процвітає Дух» (Св. Іполит, Апостольська традиція, 35.).
750 Віра, що Церква є «Свята» і «Католицька» і що вона - «Єдина» й «Апостольська» (як це сказано у Нікейсько-Константинопольському Символі віри),- є невіддільною від віри в Бога Отця, Сина і Святого Духа. В Апостольському Символі визнаємо, що віримо у Святу Церкву («Credo [...] Ecclesiat»), а не що віримо Церкві, щоб не плутати Бога і Його творіння і

щоб ясно приписувати Божій доброті всі дари, які Він уділив Своїй Церкві (Пор. Римський Катехизм, 1, 10, 22.).

I. Назви й образи Церкви

751 Слово «Церква» [ἐκκλησία, від грецького ἐκ-καλεῖν -«ви-кликати»] означає «скликання». Воно означає народні збори (Пор. Ді. 19,39.), звичайно релігійного характеру. Це термін, що часто вживається у Старому Завіті грецькою мовою для означення зібрань вибраного народу перед Богом, переважно зібрань біля гори Синай, де Ізраїль отримав Закон і був установлений Богом як Його святий народ (Пор. Вих. 19.). Називаючи себе «Екклесією», перша спільнота тих, що вірили у Христа, визнає себе спадкоємницею цього зібрання. У ній Бог «скликає» Свій Народ зі всіх сторін світу. Термін Κυριακή, похідними від якого стали church (англ.), Kirche (нім.), означає «та, що належить Господеві».
752 У мові християн слово «Церква» означає літургійне (Пор. 1 Кор. 11, 18; 14, 19. 28. 34-35.) зібрання, а також місцеву спільноту (Пор. 1 Кор. 1, 2; 16, 1.) або цілу вселенську спільноту віруючих (Пор. 1 Кор. 15, 9; Гал. 1, 13; Флп. 3, 6.). Ці три значення насправді є невіддільними. «Церква» - це Народ, що його Бог збирає з цілого світу. Вона існує в місцевих спільнотах і здійснюється як літургійне зібрання, передусім євхаристійне. Вона живе Словом і Тілом Христа і таким чином сама стає Христовим Тілом.

Символи Церкви

753 У Святому Письмі знаходимо багато образів і фігур, пов'язаних між собою, через які Об'явлення розповідає про невичерпне таїнство Церкви. Образи, взяті зі Старого Завіту, є різновидом основної ідеї «Божого Народу». У Новому Завіті (Пор. Еф. 1, 22; Кол. 1, 18.) всі ці образи знаходять новий центр силою факту, що Христос стає «Головою» цього народу (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium», 9.), який є від цього часу Його Тілом. Навколо цього центру гуртуються образи, «взяті або з пастушого життя чи сільського життя, або з будівництва, чи з життя родинного або подружнього» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 6.).
754 «Церква стала кошарою, до якої єдиним і необхідним входом є Христос (Пор. Ів. 10, 1-10.). Вона є також стадом, пастирем якого заздалегідь проголосив Себе Сам Бог (Пор. Іс. 40, П; Єз. 34, 11-31.) і овець якого, хоча їх ведуть пастирі-люди, безперервно веде і живить Сам Христос, Добрий Пастир і Архи - пастир (Пор. Ів. 10, 11; 1 Пт. 5, 4.), що поклав Своє життя за овець (Пор. Ів. 10, 11-15.)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 6.).
755 «Церква є оброблене поле, Божа нива (1 Кор. 3,9). На цій ниві росте старе оливкове дерево, святим корінням якого були Патріархи і в якому здійснилося й буде здійснюватися примирення між юдеями і язичниками (Пор. Рим. 11 13-26.). Церква була посаджена небесним Виноградарем як виноградник Господа (Пор. Мт. 21,33-43 і парал.; пор. Іс. 5,1-7.). Правдивою виноградною лозою є Христос, бо це Він дає життя і родючість гілкам, тобто нам: через Церкву ми перебуваємо в Ньому, а без Нього ми не спроможні чинити нічого (Ів. 15,1-5)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 6.).
756 «Досить часто Церкву називають також Божою будівлею (1 Кор. 3,9). Сам Господь порівняв Себе з каменем, якого відкинули будівничі і який став наріжним каменем (Мт. 21,42 і парад.; Пор. Ді. 4, 11; 1 Пт. 2, 7; Пс. 118, 22.). На цій основі Церкву збудували апостоли (1 Кор. 3,11), і з цієї основи вона отримує силу і згуртованість. Цю будівлю

прикрашають різні найменування: Божий Дім (1 Тм. 3,15), у якому живе Його родина, житло Бога в Дусі (Еф. 2,19-22), житло Бога з людьми (Од. 21,3), і особливо храм Божий, символом якого є камінні святині І який прославляється святими Отцями і в літургії справедливо порівнюється зі святим містом - новим Єрусалимом. Ми справді є в ньому на землі ніби тим живим камінням, закладеним у будівлю (1 Пт. 2,5). Іван вбачає у цьому святому місті «Єрусалим новий, що сходить з неба від Бога» в годину, коли світ обновиться, «приготовлений, мов наречена, прикрашена для мужа свого (Од. 21Д-2)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 6.).

757 «Церкву називають ще «вишнім Єрусалимом» і «Матір'ю всім нам» (Гал. 4,26; Див. Од. 12, 17.); її змальовують як непорочну Наречену Непорочного Агнця (Од. 19,7; 21,2.9; 22,17), яку Христос «полюбив і видав Себе за неї, щоб її освятити» (Еф. 5,25-26), яку Він з'єднав із Собою нерозривним союзом і яку не перестає «годувати й піклуватися нею» (Еф. 5,29)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 6.).

II. Походження, фундамент і місія Церкви

758 Щоб проникнути в містерію Церкви, треба насамперед розважити про її походження в задумі Пресвятої Трійці і поступове її здійснення в історії.

Задум, народжений у серці Отця

759 «Предвічний Отець вільним і таємничим рішенням Своєї мудрості і доброти створив усесвіт; Він вирішив підняти людей до участі в Божественному житті», до якого Він закликає всіх людей у Своєму Синові: «Усіх, хто вірує в Христа, Отець закликав утворити Святу Церкву». Ця «Божа родина» створюється і здійснюється поступово, упродовж етапів людської історії, відповідно до рішень Отця: отож, Церква була «заповідана у прообразах від початку світу; вона була чудесно приготовлена в історії народу Ізраїля і в Старому Завіті; врешті, вона була заснована в останніх часах і об'явлена через вилиття Святого Духа і при кінці світу осягне своє завершення у славі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 2.).

Церква, заповідана у прообразах уже від початку світу

760 «Світ був створений задля Церкви», - говорили перші християни (Єрмії, Пастир 8,1, Видіння 2,4,1;пор. Аристид, Апології, 16, 7; Юстин, Апології, 2, 7.). Бог створив світ, щоб він мав співпричастя в Його Божественному житті, співпричастя, яке здійснюється через «скликання» людей у Христі, а це «скликання» є Церквою. Церква є метою усього (Пор. св, Епіфаній, Панаріон, або проти 80 єресей, 1, 1, 5), і навіть скорботні події, такі, як падіння ангелів і гріх людини, були допущені Богом тільки для того, щоб дати Йому нагоду і спосіб розгорнути силу Його правиці, усю міру любові, яку Він хотів дати світові:
«Як воля Божа є дією і цей чин називається всесвітом, так Його наміром є спасіння людей, і цей намір називається Церквою» (Климєнт Олександрійський, Педагог, 1,6,27,2.).

Церква, приготовлена у Старому Завіті

761 Збирання Божого Народу починається від моменту, коли гріх зруйнував єдність людей з Богом і єдність людей між собою. Скликання Церкви стало, так би мовити, відповіддю Бога на хаос, спричинений гріхом. Це возз'єднання відбувається таємно в лоні усіх народів: «...в кожному народі, хто Його боїться і чинить правду, той Йому приємний» (Ді. 10,35)(Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium», 9; 13; 16.).
762 Дальше приготування до збирання Божого Народу розпочинається з покликання Авраама, котрому Бог обіцяє, що той стане батьком великого народу (Бут 12,2; 15,5-6). Безпосереднє приготування розпочинається з вибрання Ізраїля як Божого народу (Вих. 19, 5-6; Втор. 7, 6.). Силою свого вибрання Ізраїль повинен стати знаком майбутнього об'єднання усіх народів (Іс. 2, 2-5; Міх. 4, 1-4.). Проте вже пророки звинувачують Ізраїль у тому, що він розірвав Союз і повів себе як блудниця (Ос.1; Іс. 1, 2-4; Єр. 2, та ін.). Вони сповіщають Новий і вічний Союз (Єр 31,31-34; Іс 55, 3). «Цей Новий Союз установив Христос» (II Ват.Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 9.).

Церква, заснована Ісусом Христом

763 Синові належало здійснити в повноті часів Задум спасіння, усталений Отцем, - це і є мотивом Його «місії» (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 3; II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 3.). «Господь Ісус поклав початок Своїй Церкві, проповідуючи Добру Новину, тобто прихід Царства Божого, обіцяного від віків у Писанні» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 5.). Щоб виконати волю Отця, Христос встановив Царство Небесне на землі. Церква «є Царство Христа, вже присутнє таїнственно» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 3.).
764 «Царство це сяє перед очима людей через слово, дії і присутність Христа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 5.). Прийняти слово Ісуса - це «прийняти саме Царство» (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 5.). Зародком і початком Царства є «маленьке стадо» (Лк. 12,32) тих, яких Ісус прийшов скликати навколо Себе і Пастирем яких є Він Сам (Пор. Мт. 10, 16; 26, 31; Ів. 10, 1-21.). Вони становлять справжню Ісусову родину (Пор. Мт. 12, 49.). Тих, кого Він об'єднав навколо Себе, Він навчає нового «способу життя», а також Своєї молитви (Пор. Мт. 5-6.).
765 Господь Ісус надав Своїй спільноті такої структури, яка триватиме до повного завершення Царства. Насамперед Він вибрав Дванадцятьох апостолів на чолі з Петром (Пор. Мр. 3, 14-15.). Представляючи дванадцять племен Ізраїля (Пор. Мт. 19, 28; Лк. 22, 30.), вони є підвалинами нового Єрусалима (Пор. Од 21, 12-14.). Дванадцять апостолів (Пор. Мр. 6, 7.) та інші учні (Пор. Лк. 10, 1-2.) беруть участь у місії Христа, у Його владі, а також у Його долі (Пор. Мт. 10, 25; Ів. 15, 20.). Усіма Своїми діями Христос приготовляє й будує Свою Церкву.
766 Проте Церква народилася передусім з цілковитого дару віз, Христа за наше спасіння, провіщеного установленням Євхаристії і здійсненого на хресті. «Початок і зростання Церкви позначені кров'ю і водою, що витікають з боку розп'ятого Ісуса» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 3.). «Бо саме з боку Христа, що вмирає на хресті, народилося прекрасне таїнство всієї Церкви» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопciliит », 5.). Як Єва була утворена з ребра сплячого Адама, так Церква народилася з пробитого серця Христового, що вмер на Хресті (Пор. св. Амвросій, Пояснення Євангелія від Луки, 2, 85-89.).

Церква, об'явлена Святим Духом

767 «Коли була завершена справа, яку Отець доручив Синові вчинити на землі, у день П'ятдесятниці Дух Святий був зісланий, щоб безперервно освячувати Церкву» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 4.). Тоді «Церква явилася відкрито перед усіма і почалося поширення Євангелія через проповідування» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 4.). Через те, що Церква є «скликанням» усіх людей до спасіння, вона є за своєю природою місіонерська, післана Христом до всіх народів, щоб зробити їх учнями (Пор. Мт. 28, 19-20; II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 2; 5-6.).
768 Щоб Церква могла сповнити свою місію, Святий Дух «наділяє її різними ієрархічними і харизматичними дарами і через них керує нею» (II Ватиканськнй Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 4.). «Церква, наділена дарами свого Засновника, вірно зберігаючи Його заповіді любові, покори і самовідречення, отримує місію проповідувати Царство Христа і Бога і впроваджувати його в усіх народах; вона є зародком і дочатком цього Царства на землі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 5.).

Церква, завершена у славі

769 «Церква (...) осягне своє завершення лише у славі небесній» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 48.), після славного повернення Христа. До цього дня Церква «продовжує свою мандрівку серед переслідувань світу і втішань Божих» (Св. Августин, Про Боже місто, 18,51; пор, II Ватиканський Собор, Догм. конст. «Lumen gentium», 8.. Тут, на землі, вона почувається на вигнанні, далеко від Господа (Пор. 2 Кор. 5, 6; II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 6.), і прагне цілковитого приходу Царства, «тієї години, коли вона з'єднається у славі зі своїм Царем» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 5.). Завершення Церкви у славі, а через неї і завершення світу у славі станеться лише через важкі випробування. Лише тоді «всі праведні, починаючи від Адама, від праведного Авеля і до останнього вибраного, об'єднаються у Вселенській Церкві біля Отця» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium»; 2.).

III. Таїнство Церкви

770 Церква перебуває в історії, але водночас вона стоїть понад нею. Лише «очима віри» (Римський Катехизм, 1,10, 20.) можна в ц видимій дійсності бачити одночасно духовну дійсність, що є носієм Божественного життя.

Церква - одночасно видима! духовна

771 «Христое, Єдиний Посередник, постійно будує й підтримує Свою Святу Церкву, спільноту віри, надії й любові, тут, на землі, як видиму дійсність, через яку Він дарує всім людям правду і благодать». Церква - це водночас:
– «ієрархічно організована громада і Містичне Тіло Христа;
– видиме зібрання і духовна спільнота;
– Церква земна і Церква, обдарована небесними дарами».
Ці виміри творять водночас «одну складну дійсність, яка Зрощується з начал - Божественного і людського» (II Ват. Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 8.).

Властивістю Церкви є те, що «вона одночасно людська і Божа, видима і багата на невидимі дійсності, ревна в діянні і віддана контемпляції, присутня у світі і, проте, мандрівниця». Але таким способом, що людське підпорядковане і підвладне Божому; видиме - невидимому; діяльне життя - контемпляції; тимчасове - майбутньому граду, який ми шукаємо» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium», 2.).
«О, покоро! Висото! Кедровий Намете, Божий храме; земне житло І небесна палато; глиняна хато і царський дворе; смертне тіло і святине світла; врешті, предмете погорди для гордих і наречена Христа! Я є чорнява, але гарна, дочка Єрусалима, і хоч зблідла від втоми і страждань довгого вигнання, однак прикрашена небесною звабою» (Св. Бернард Із Клевро, Проповідь на Пісню Пісень, 27, 7, 14.).

Церква - таїнство (mysterium) з'єднання людей із Богом

772 У Церкві Христое сповнює й об'являє Своє власне таїнство як мету Божого Задуму: «об'єднати наново все у Христі» (Еф. 1,10). Св. Павло називає «великим таїнством» (Еф. 5,32) з'єднання Нареченого Христа з Церквою-нареченою. Оскільки Церква, поєднана з Христом, як зі Своїм Нареченим (Пор. Еф. 5, 25-27.), вона сама теж стає таїнством (Пор. Еф. 3, 9-11.). Вбачаючи в ній це таїнство, св. Павло пише: «Христое між вами, надія слави» (Кол. 1,27).
773 У Церкві це сігівпричастя людей з Богом через любов, яка «ніколи не переминає» (1 Кор. 13,8), є метою, яка керує всіма її сакраментальними засобами, пов'язаними з цим минущим світом (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 48.). «її структура повністю узгоджена зі святістю Христових членів. А святість оцінюється згідно «з великою таємницею», у якій Наречена відповідає даром любові на дар Нареченого» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Mulieris dignitatem », 27.). «Марія випереджує нас усіх у святості, що є таїнством Церкви, оскільки вона є Наречена «без плями чи зморшки» (Еф. 5,27). Тому-то «Богородичний вимір Церкви випереджує її Петровий вимір» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Mulieris dignitatem », 27.).

Церква - вселенське таїнство (sakramentum) спасіння

774 Грецьке слово μυστήριον було перекладено на латинську мову двома термінами: mysterium і sacramentum. У пізнішому тлумаченні термін sacramentum виражає більше видимий знак прихованої дійсності спасіння, позначений терміном mysterium. У цьому сенсі Христос Сам є таїнством (mysterium) спасіння: немає ж іншого таїнства, крім Христа (Св. Августин, Послання, 187, 11, 34.). Спасенне діло Його святої і освячуючої людськості є таїнством спасіння, яке виявляється і діє у святих таїнствах Церкви (що їх Східні Церкви називають також «святими містеріями»). Сім святих таїнств є знаками і знаряддями, через які Святий Дух розливає благодать Христа, Який є Головою, у Церкві, яка є Його Тілом. Отже, Церква носить у собі і передає невидиму благодать, якої вона є знаком. У такому аналогічному значенні Церкву також називають «святим таїнством (sacramentum)».
775 «Церква у Христі є своєрідним святим таїнством, тобто водночас знаком і знаряддям внутрішнього єднання з Богом і єдності цілого людського роду» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 1.). «Бути святим таїнством (sacramentum) внутрішнього з'єднання людей із Богом - це перша мета Церкви. Оскільки спільність між людьми

закорінена в з'єднанні з Богом, Церква є також святим таїнством єдності роду людського. У ній ця єдність уже розпочалася, бо вона збирає людей «усякого народу і племен, і людностей, і мов» (Од. 7,9); водночас Церква є «знаком і знаряддям» повного здійснення цієї єдності, яка повинна ще настати.

776 Як таїнство, Церква є знаряддям Христа. «У Його руках вона є знаряддям Відкуплення усіх людей» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 9.), «загальним таїнством спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 48.), через яке Христос «проявляє і водночас здійснює таїнство любові Бога до людини» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 45, § 1.). Церква «є видимим задумом любові Бога до людства» (Павло VI, Промова 22 червня 1973 р.), задумом , який бажає, щоб «увесь рід людський став єдиним Божим народом, зрісся у єдине Христове Тіло і став будівлею єдиного храму Святого Духа» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 7; II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 17.).

КОРОТКО

777 Слово «Церква» означає «скликання». Воно означає зібрання тих, яких Слово Боже скликає, щоб утворити Божий Народ, і які, живлені Тілом Христовим, самі стають Тілом Христовим.

778 Церква є водночас дорогою і метою Божого Задуму: заповідана у прообразах, приготовлена у Старому Союзі, заснована словами й діями Ісуса Христа, здійснена Його відкупляючим Розп'яттям і Його Воскресінням, вона була явлена як містерія спасіння через вилиття Святого Духа. Вона завершиться у небесній славі як зібрання усіх відкуплених на землі (Пор. Од. 14, 4.).

779 Церква є водночас видимою і духовною, ієрархічною громадою і Містичним Тілом Христовим. Вона є одна, сформована з подвійного елементу - людського і Божого. У цьому її таїнство, яке лише віра може прийняти.

780 У цьому світі Церква є таїнством (sacratentut) спасіння, знаком і знаряддям єднання Бога і людей.

§ 2. Церква - Божий Народ, Тіло Христове, Храм Святого Духа

I. Церква - Божий Народ

781 «У кожному часі і в кожному народі Бог вважав милим того, хто Його боїться і живе праведно. Але Богові до вподоби освячувати та спасати людей не окремо, без взаємного зв'язку між ними. Навпаки, Він хотів створити з них народ, який пізнав би Його у правді і служив Йому у святості. Отож Бог вибрав Собі народ Ізраїля, уклав з ним Союз і поступово його навчав (...). Усе це було лише приготуванням і прообразом Нового й досконалого Союзу, який мав бути укладений у Христі (...). Христос уклав Новий Союз Своєю кров'ю, закликаючи народ, з юдеїв і поган, об'єднатися в одно не тілом, а у Святому Дусі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 9.).

Властивості Божого Народу

782 Божому Народові притаманні особливості, які чітко вирізняють його з-поміж інших релігійних, етнічних, політичних і культурних угруповань в історії:
– Він є Народом Божим: Сам Бог не є власністю жодного народу. Проте Він вибрав Собі Народ з-поміж тих, які не були колись народом: «рід вибраний, царське священство, народ святий» (1 Пт. 2,9).
– Членом цього Народу людина стає не через фізичне народження, а через народження «з висоти», «з води та Духа» (Ів. 3,3-5), тобто через віру в Христа і Хрещення.
– Головою цього Народу є Ісус Христос (Помазаник, Месія): а тому, що те саме Помазання, або Дух Святий, спливає з Голови на Тіло, він є «месіанським Народом».
– «Доля цього Народу - гідність і свобода синів Божих, у серцях яких Святий Дух перебуває, як у храмі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 9.).
– «Закон Його - це нова заповідь любити так, як нас полюбив Сам Христос» (Пор. Ів. 13, 34.). Це «новий» закон Святого Духа (Рим. 8,2; Гал. 5,25),
– Його місія - бути сіллю землі і світлом світу (Пор. Мт. 5, 13-16.). «Він є для цілого людського роду найсильнішим зародком єдності, надії і спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 9.).
– Врешті, його мета - «Царство Боже, започатковане Самим Богом на землі, яке повинно все більше поширюватися, аж доки наприкінці часів буде завершене Самим Богом» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 9.).

Народ священичий, пророчий і царський

783 Ісус Христос є Тим, Кого Отець помазав Святим Духом, «Священик, Пророк і Цар». Увесь Божий Народ бере участь у виконанні цих трьох місій Христа і несе відповідальність за місію і служіння, які звідси випливають (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Redemptor hominis », 18-21.).
784 Входячи до Божого Народу через віру і Хрещення, ми отримуємо участь в особливому покликанні цього Народу – у його священичому покликанні: «Христос Господь, Первосвященик, узятий із людей, учинив новий Народ «царством і священиками Своєму Богові й Отцеві». Охрещені через відродження і помазання Святим Духом отримують посвячення, щоб стати духовним домом і святим священством» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.).
785 «Святий Божий Народ також бере участь у пророчому служінні Христа». Це здійснюється передусім через надприродний смисл віри, що властивий всьому Народові загалом, мирянам і ієрархії, коли він непохитно «тримається віри, раз і назавжди переданої святими» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 12.), поглиблює її розуміння та стає свідком Христа в цьому світі.
786 Урешті, Божий Народ бере участь у царському служінні Христа. Христос владарює, притягуючи до Себе всіх людей через Свою смерть і Своє Воскресіння (Пор. Ів, 12, 32.). Христос - Цар і Господь усесвіту - став усім слугою, оскільки Він «прийшов не для того, щоб Йому служили, але послужити й дати Своє життя на викуп за багатьох» (Мт. 20,28). Для християнина «царювати - означає служити Йому» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 36.), особливо «в особі убогих і терплячих», у яких Церква «визнає образ свого убогого й терплячого Засновника» (II Ватиканський Собор, Догм, конст; « Lumen gentium », 8.). Божий Народ здійснює свою «царську гідність», живучи згідно з цим

покликанням служити з Христом.
«Знак хреста робить царями всіх відроджених Христом, а помазання Святим Духом посвячує їх у священики, щоб, окрім цього особливого служіння, усі християни, наповнені Духом і розумом, визнавали себе членами цього царського роду й учасниками священичого служіння. Бо що ж є для душі більш царського, ніж керувати своїм тілом, підпорядковуючи його Богові? Що є більш священичого, ніж жертвувати Господеві чисте сумління і приносити на вівтарі свого серця чисті жертви побожного життя?» (Св. Лев Великий, Проповіді, 4, 1.).

II. Церква - Тіло Христове

Церква – сопричаетя з Ісусом

787 Від самого початку Ісус залучив Своїх учнів до Свого життя (Пор. Мр. 1, 16-20; 3, 13-19); Вів об'явив їм таїнство Царства Божого (Пор. Мт. 13, 10-17.); Він зробив їх учасниками у Своїй місії, у Своїй радості (Пор. Лк. 10, 17-20.) і Своїх стражданнях (Пор. Лк. 22, 28-30.). Ісус говорить про ще більш інтимну спільність між Ним і тими, хто піде за Ним: «У Мені перебувайте - а Я у вас (...) Я -виноградина, ви - гілки» (Ів. 15,4-5). І Він заповідає таємниче і дійсне єднання Його тіла і нашого: «Хто споживає Тіло Моє і Кров Мою п'є, той у Мені перебуває, а Я - в ньому» (Ів. 6,56).
788 Коли учні Ісуса були позбавлені Його видимої присутності, Він не залишив їх сиротами (Пор. Ів. 14, 18.). Він обіцяв залишитися з ними аж до кінця віку (Пор. Мт. 28, 20.), Він післав їм Свого Духа (Пор. Ів. 20, 22; Ді. 2, 33.). Спільність з Ісусом стала до певної міри інтенсивнішою: «Уділяючи Свого Духа Своїм братам, яких Вія покликав з усіх народів, установив їх містичним Своїм Тілом» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 7.).
789 Порівняння Церкви з Тілом проливає світло на тісний зв'язок Церкви з Христом. Вона не тільки зібрана навколо Нього - Церква об'єднана в Ньому, у Його Тілі. Слід особливо виділити три аспекти Церкви як Тіла Христового: єдність усіх членів між собою через їхнє з'єднання з Христом; Христос - Голова Тіла; Церква - Наречена Христа.

«Одне Тіло»

790 Віруючі, які відповідають на Боже Слово і стають членами Христового Тіла, безпосередньо з'єднуються з Христом: «У цьому тілі життя Христа розливається на вірних, які через святі таїнства, таємниче і дійсно, єднаються з Христом, Який страждав і був прославлений» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 7.). Це особливо стосується Хрещення, яким ми злучені зі смертю і Воскресінням Христа (Пор. Рим. 6, 4-5; 1 Кор. 12, 13.), і Євхаристії, через яку «ми дійсно причащаємось Тіла Христового» і «піднімаємося до єднання з Ним і поміж собою» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 7.).
791 Єдність тіла не усуває різноманітності членів: «У будові Тіла Христового бере участь різноманітність членів і функцій. Один с Дух, Який розподіляє різні дари для блага Церкви в міру Своїх багатств і потреб служіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 7.). Єдність містичного Тіла творить і оживляє любов між вірними: «Тому не може

терпіти один член, щоб не терпіли всі члени; один член не може бути шанований, щоб інші не раділи з ним» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 7.). Зрештою, єдність містичного Тіла долає всі людські поділи: «Всі бо ви, що у Христа хрестилися, у Христа одягнулися. Нема юдея ані грека, нема невільника ні вільного, немає ні чоловіка, ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі» (Гал. 3,27-28).

«Христос є Головою цього Тіла»

792 Христос - «Голова Тіла, тобто Церкви» (Кол. 1,18). Він - Засада творення і спасіння. Піднятий до слави Отця, «у всьому Він має першенство» (Кол. 1,18), передусім над Церквою, через яку поширює Своє панування на все:
793 Він приєднує нас до Своєї Пасхи: усі члени повинні намагатися «І уподібнитися до Нього, «поки образ Христа не відіб'ється в вас» (Гал. 4,19). «Для цього ми введені в містерії Його життя, (...) ми злучені з Його терпіннями, як тіло - з головою, спів-страждаємо з Ним, щоб бути з Ним прославленими» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 7.).
794 Він дбає про наше зростання (Кол. 2, 19.): щоб ми зростали у Ньому, нашому Голові (Пор. Еф. 4, 11-16.). Христос розділяє у Своєму Тілі, яким є Церква, усі дари й служіння, через які ми взаємно одне одному допомагаємо на шляху до спасіння.
795 Отож, Христос іерка це«ци рстос». Црва є од з Христом. Святі дуже ясно усвідомлюють цю єдність:
«Тішмося і дякуймо за те, що ми стали не тільки християнами, а Самим Христом. Чи розумієте, брати, яку ласку зробив нам Бог, даючи нам Христа за Голову? Захоплюйтеся і радуйтеся - ми стали Христом. Бо якщо Він є Головою, а ми - членами, Він і ми разом — це все ціла людина (...). Повнота Христа - це Голова і члени; а що означає Голова і члени? Христос і Церква» (Св. Августин, Трактат на Євангеліє від Івана, 21,8.).
«Наш Відкупитель показався як одна і та ж Особа з Церквою, яку Він прийняв у Собі» (Св. Григорій Великий, Морадії, передмова, 6, 1,4.).
«Голова і члени - це ніби одна містична Особа» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3,48, 2, ad. 1.).
Слова св. Жанни Д'Арк до своїх суддів підсумовують віру святих Учителів і виражають здоровий глузд віруючого: «На мою думку, Ісус Христос і Церква є одним цілим і не треба з цього робити труднощів» (Жанна Д'Арк, Виступ: Акти судового процесу.).

Церква - Наречена Христа

796 Єдність Христа і Церкви, Голови і членів Тіла, також означає розрізнення між Христом і Церквою в особовому співвідношенні. Цей аспект часто виражається образом Нареченого й Нареченої. Тема Христа - Нареченого Церкви - була приготовлена пророками і сповіщена Іваном Хрестителем (Пор. Ів. 3, 29.). Господь Сам називає Себе «Женихом» (Мр. 2,19; Пор. Мт, 22, 1-14; 25, 1-13.). Апостол представляє Церкву і кожного вірного, члена Його Тіла, як Наречену, «заручену» з Христом Господом, щоб стати з ним Духом одним (1 Кор. 6, 15-17; 2 Кор. 11, 2.). Вона є непорочною Нареченою непорочного Агнця (Пор. Од. 22, 17; Еф. 1, 4; 5, 27.), яку Христос полюбив, для якої Себе віддав, «щоб її освятити» (Еф. 5,26), з якою Він зв'язав Себе вічним союзом і про яку Він не перестає дбати як про власне Тіло (Пор. Еф. 5, 29.):

«Ось все цілий Христос, Голова і Тіло, Один, утворений Із багатьох. (...) Чи це Голова промовляє, чи члени Його промовляють - то промовляє Христос. Він говорить від особи Голови (ex persona capitis) або від особи Тіла (ex persona corporis), Згідно з написаним: «Вони обоє будуть одне тіло. Це велике таїнство, а я говорю про Христа і Церкву» (Еф. 5,31-32). І Сам Господь сказав у Євангелії: «Не будуть більше двоє, лиш одне тіло» (Мт. 19,6). Як ви це бачите, є справді дві різні особи, а проте вони є одно ціле в подружньому зв'язку (...). Як Голова Він Себе називає «Нареченим», як Тіло — «Нареченою» (Св. Августин, Пояснення Псалмів, 74,4.).

III. Церква - Храм Святого Духа

797 «Чим є наш дух, тобто наша душа, для наших членів, тим Святий Дух є для членів Христа, для Тіла Христа, яким є Церква» (Св. Августин, Проповіді, 268, 2.). «Духові Христа, як невидимій причині, треба приписати втримування зв'язку всіх частин Тіла між собою та з найвищим Головою, бо Він цілий є в Голові, цілий у Тілі, цілий у кожному зі Своїх членів» (Пій ХП, Енц. « Mystici Corporis »: DS 3808.). Святий Дух - робить Церкву «Храмом Бога Живого» (2 Кор. 1,16; Пор. 1 Кор. 3, 16-17; Еф. 2, 21.):
«Саме Церкві був довірений Дар Божий (...) Саме ЇЙ дано оберігати єдність з Христом, тобто Святого Духа, завдаток нетлінності, утвердження нашої віри і драбину нашого сходження до Бога (...). Бо там, де є Церква, є також Дух Божий; а там, де є Дух Божий, там є Церква і всяка благодать» (Св. Іриней, Проти єресей, 3, 24, 1.).
798 Святий Дух є «Началом життєвих та справді спасенних дій у кожній частині Тіла» (Пій XII, Енц. « Mystici Corporis »: DS 3808.). Він різними способами здійснює будування всього Тіла в любові (Пор. Еф. 4,16.): через Боже Слово, «що може збудувати» (Ді. 20,32); через Хрещення, яким Він формує Христове Тіло (Пор. 1 Кор. 12, 13.; через святі таїнства, які дають ріст і оздоровлення Христовим членам; «через благодать, дану апостолам, яка стоїть першою серед дарів» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 7.), через чесноти, які спонукають діяти згідно з добром; врешті через численні особливі ласки (названі «харизмами»), за допомогою яких Він робить вірних «здатними і спроможними прийняти на себе розмаїті діла та обов'язки, які служать відновленню і подальшій розбудові Церкви» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 12; пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 3.).

Харизми

799 Чи то надзвичайні, чи то прості і скромні, - харизми є дарами Святого Духа, які прямо чи посередньо мають церковне призначення, бо вони уділені для будування Церкви, для добра людей і відповідають потребам світу.
800 Харизми треба з вдячністю приймати тим, хто їх отримує, а також усім членам Церкви. Вони справді є надзвичайним багатством благодаті для апостольської живучості і святості всього Христового Тіла; але за тієї умови, що йдеться про дари, які правдиво походять від Святого Духа і використовуються в повній відповідності з автентичними спонуками - цього ж Духа, тобто в любові, яка є істинною мірою харизм (Пор. 1 Кор. 13.).
801 Саме в цьому значенні завжди необхідно вміти розпізнавати харизми. Жодна харизма не звільняє від потреби звертатися до пастирів Церкви і від підпорядкування їм. «їм

особливо належить не гасити Духа, а випробувати все, щоб зберегти те, що добре» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 12.), аби всі харизми співпрацювали у своїй розмаїтості і взаємодоповненні «на спільну користь» (1 Кор. 12,7) (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 30; Іван-Павлв II, Апост. зверн. « Christifideles Laici », 24.).

КОРОТКО

802 Ісус Христос «віддав Себе Самого за нас, щоб викупити нас від усякого беззаконня та щоб очистити собі Народ, що був би Його власний» (Тит. 2,14).
803 «Ви ж - рід вибраний, царське священство, народ святий» (1 Пт. 2,9).
804 До Божого Народу входиться через віру і Хрещення. «До нового Божого Народу покликані усі люди» (Пор, II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 13.), щоб у Христі «творити одну родину і один Божий Народ» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 1),
805 Церква є Тілом Христовим. Через Духа та Його дію у святих таїнствах, особливо у Євхаристії, умерлий та воскреслий Христос установлює спільноту вірних як Своє Тіло.
806 У єдності цього Тіла існує різноманітність Його членів і функцій. Усі члени пов'язані між собою, передусім з тими, які страждають, є вбогі і переслідувані.
807 Церква - це Тіло, Головою якого є Христос: вона живе Ним, у Ньому, для Нього; Христос живе з Церквою і в Церкві.
808 Церква - Наречена Христа: Він полюбив її і віддав Себе за неї. Він очистив її Своєю кров'ю. Він учинив з неї плідну Матір усіх дітей Божих.
809 Церква є Храмом Святого Духа. Дух є немов душею містичного Тіла, началом його життя, його єдності в різноманітності та багатстві Його дарів і харизм.
810 «Отже, Вселенська Церква з'являється як Народ, який отримує свою єдність від єдності Отця і Сина і Святого Духа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 4, пор. св. Кипріяв Карфагенський, Про Молитву Господню, 23.).

§ 3. Церква - Єдина, Свята, Католицька й Апостольська

811 «Є одна Церква Христова, яку ми сповідаємо в Символі віри єдиною, святою, вселенською й апостольською» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 8.). Ці чотири прикмети, нероздільно пов'язані між собою (Пор. Конгрегація віровчення, Послання до єпископів Англії: DS 2888.), визначають головні риси Церкви та її місії. Вона їх не має сама від себе; це Христос через Святого Духа робить Свою Церкву єдиною, Святою, Католицькою та Апостольською і кличе її до здійснення кожної з цих прикмет.
812 Лише віра може пізнати, що Церква черпає ці прикмети зі свого Божественного джерела. Проте навіть їх історичні прояви є також знаками, які ясно промовляють також до людського розуму. «Церква, - нагадує Перший Ватиканський Собор, - з огляду на свою благородну святість, на свою вселенську єдність, на свою непереможну стійкість сама є великим і безперервним мотивом довіри та незаперечним доказом своєї Божественної місії» (I Ватиканський Собор: DS 3013.).

I. Церква є одна

«Святе таїнство єдності Церкви» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 2.)

813 Церква є одна з огляду на своє джерело: «Найвищим взірцем і головною причиною цього таїнства є єдність одного Бога Отця і Сина у Святім Дусі в Особах Трійці» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 2.). Церква є одна з огляду на свого Засновника: «Бо втілений Син примирив усіх людей з Богом Своїм Хрестом, відновивши єдність усіх в одному народі й одному Тілі» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 78, § 3.). Церква єдина з огляду на свою «душу»: «Дух Святий, що проживає у віруючих, наповнює усю Церкву та керує нею, здійснює цю дивовижну спільність вірних, єднає їх усіх так тісно у Христі, що Він і є першопричиною єдності Церкви» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 1.). Отже, належить до сутності Церкви, що вона є одна:
«Яке предивне таїнство! Є один Отець усесвіту, одно Слово у всесвіті, а також і один Дух Святий - всюди Один і Той Самий; є одна Діва, що стала Матір'ю, і я люблю називати її Церквою» (Св. Клемент Олександрійський, Педагог, 1, 6, 42.).
814 Від початку ця одна Церква постає, однак, у великій різноманітності, яка походить водночас із різноманітності Божих дарів і численності тих, що їх приймають. У єдності Божого Народу зібрані різні народи і культури. Між членами Церкви існує різноманітність дарів, завдань, умов і способів життя; «у церковній спільноті законно існують окремі (помісні) Церкви, що мають свої власні традиції» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 13.). Велике багатство цих різноманітностей не суперечить єдності Церкви. Однак гріх і тягар його наслідків безперервно загрожують цьому дарові єдності. Тому апостол закликає «зберігати єдність Духа зв'язком миру» (Еф. 4,3).
815 Якими є ці зв'язки єдності? «А над усе будьте в любові, що є зв'язком досконалості» (Кол. 3,14). Але єдність Церкви-прочанки запевнена також видимими зв'язками співпричастя:
– визнанням єдиної віри, отриманої від апостолів;
– спільною відправою богослужінь, передусім святих таїнств;
– апостольською спадкоємністю через святе таїнство Рукоположення, яка підтримує братерську згоду в Божій родині (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 2; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 14; Кодекс канонічного права, кан. 205.).
816 «Є одна Христова Церква (...), та, яку наш Спаситель після Свого воскресіння довірив Петрові, щоб він був її пастирем, доручаючи йому та іншим апостолам, щоб вони поширювали її та керували нею (...) - Ця Церква, установлена та зорганізована у цьому світі як громада, існує в (subsistit in) католицькій Церкві, керованій наступником Петра і єпископами, які є в сопричасті з ним» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 8.):
Декрет Другого Ватиканського Собору про екуменізм пояснює: «Лише через католицьку Церкву Христову, що є «загальною допомогою спасіння», можна досягнути всієї повноти засобів спасіння. Бо тільки апостольському Соборові, головою якого є Петро, Господь довірив, згідно з нашою вірою, усі багатства Нового Завіту, щоб створити на землі єдине

Тіло Христове, у яке повинні включитися цілковито всі, хто вже якимось способом належить до Божого Народу» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 3.).

Рани єдності

817 Насправді «у цій одній і єдиній Божій Церкві від початку виникали певні поділи, що їх Апостол всіляко відкидав як гідні осуду; упродовж наступних століть виникають більші розколи, внаслідок чого значні громади відділилися від повного спілкування з католицькою Церквою, іноді не без вини людей з одного і з іншого боку» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 3.). Поділи, які ранять єдність Тіла Христового (треба розрізняти єресь, відступництво, і схизму; Пор. Кодекс канонічного права, кан. 751.), не виникають без гріхів людей:
«Там, де є гріх, там також є множинність, там - схизми, там -єресі, там - незгоди; але там, де є чеснота, там є і єдність, там є і злагода, завдяки якій усі віруючі мають одно тіло й одну душу» (Ориген, Проповіді на Єзекиїла, 9, 1.).
818 Ті, що народжуються нині у спільнотах, які походять від таких поділів, і «живуть вірою в Христа, не можуть бути звинувачені у грісі розбрату, і католицька Церква оточує їх братерською пошаною та любов'ю (...). Виправдані вірою, отриманою 9 Хрещенні, поєднані з Христом, їх справедливо називають християнами, а сини католицької Церкви справедливо визнають їх братами в Господі» (II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 3.).
819 Окрім того, «багато елементів освячення та правди» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 8.) існують поза видимими межами католицької Церкви: «писане Слово Боже, життя у благодаті, віра, надія та любов й інші внутрішні дари Святого Духа та інші видимі прояви» (II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 3; пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 15.). Дух Хрнєта послуговується такими Церквами і церковними громадами як засобами спасіння, сила яких іде від повноти благодаті та правди, що її Христос довірив католицькій Церкві. Усі ці блага йдуть від Христа і ведуть до Нього (Пор. II Ватикаиський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 3.), закликаючи самі собою до «католицької єдності» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 8.).

На шляху до єдності

820 «Від самого початку Христос дав єдність Своїй Церкві. Ми віримо, що вона невід'ємно триває в католицькій Церкві, і сподіваємося, що вона зростатиме день у день аж до кінця віків» (II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 4.). Христос завжди дає Своїй Церкві дар єдності, але Церква повинна завжди молитися і трудитись, щоб підтримати, зміцнити і вдосконалити ту єдність, якої Христос для неї бажає. Саме тому Ісус Сам молився в час Своїх страстей і не перестає молитися Отцеві за єдність Своїх учнів: «... щоб усі були одно, як Ти, Отче, в Мені, а Я в Тобі, щоб і вони були в нас об'єднані; щоб світ увірував, що Ти Мене послав» (Ів. 17,21). Прагнення знову віднайти єдність усіх християн є даром Христовим і закликом Святого Духа (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 1.).
821 Щоб адекватно на це відповісти, потрібні:
– постійне оновлення Церкви у щораз більшій вірності її покликанню. Таке оновлення стає

рушійною силою руху до єдності (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 6.);
– навернення серця «щоб кожний намагався жити згідно з Євангелієм» (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 7.), позаяк невірність членів дарові Христовому є причиною поділів;
– спільна молитва, бо «навернення серця і святість життя, разом з публічними і приватними молитвами за єдність християн, повинні вважатися душею всього екуменічного руху і можуть бути справедливо названі духовним екуменізмом» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 8.);
– взаємне братерське пізнання (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 9.);
– екуменічне виховання вірних, а насамперед священиків (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 10.),
– діалог між богословами та зустрічі між християнами різних Церков і спільнот (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 4; 9; 11.);
– співпраця між християнами в різних ділянках служіння людям (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 12.).

822 Турбота про здійснення єдності «стосується як цілої Церкви, так і вірних і пастирів» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 5.). Але треба також усвідомити собі, що цей святий намір примирення усіх християн в єдності одної і єдиної Христової Церкви виходить за межі людських сил і здібностей». Тому-то ми покладаємо всю нашу надію «на молитву Христа за Церкву, на любов Отця до нас і на силу Святого Духа» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 24.).

II. Церква є свята

823 «Церква (...) сповідується вірою незмінно святою. Бо Христос, Син Божий, Якого з Отцем і Духом величаємо як «Єдин Свят», полюбив Церкву як Свою Наречену, віддав Себе за неї, щоб її освятити, приєднав її до Себе як Своє Тіло і щедро наповнив її даром Святого Духа на славу Божу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 39.). Отже, Церква - це «святий Божий Народ» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 12.), а її члени називаються «святими» (Пор. Ді. 9, 13; 1 Кор. 6, 1; 16, 1.).

824 Церква, з'єднана з Христом, освячена Ним; через Нього і в Ньому вона також стає освячуючою. «Усі діла Церкви прямують До своєї мети - до освячення людей у Христі і прославляння Бога» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопciliит », 10.). У Церкві перебуває «повнота засобів спасіння» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 3.). У ній «ми набуваємо святості Божою благодаттю» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 48.).

825 «Церква вже на землі прикрашена правдивою святістю, хоча й недосконалою» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 48.). Членам Церкви ще належить здобути досконалу святість: «Маючи стільки великих засобів спасіння, усі віруючі в Христа в будь-яких умовах життя і в будь-якому міз стані покликані Богом, кожний на своїй дорозі, до досконалої святості, як і Сам Отець є досконалий» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.).

826 Любов — душа святості, до якої всі покликані; вона «керує всіма освячуючими

засобами, їх формує і приводить до мети» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 42.):
«Я зрозуміла, що коли Церква має тіло, складене з різних членів, то їй не лише не бракуватиме найнеобхіднішого, най благороднішого з них; я зрозуміла, що Церква має Серце і що це Серце палає Любов'ю. Я зрозуміла, що єдина Любов спонукає членів Церкви до діяння, і якщо б Любов згасла, апостоли не проповідували б більше Євангелія, мученики відмовилися б проливати свою кров (...). Я зрозуміла, що Любов містить у собі всі покликання, що Любов є всім, що вона охоплює всі часи і всі краї (...) Одне слово, вона вічна!» (Св. Тереза від Дитятка-Ісуса, Автобіографічні рукописи.).
827 «Тимчасом як Христос - святий, невинний, непорочний, не знав гріха, прийшов лише, щоб спокутувати за гріхи людей, Церква, яка об'єднує грішників у своєму лоні, є водночас і святою, і такою, що потребує очищення, і постійно йде шляхом покаяння і оновлення» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 8; пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 3; 6.). Усі члени Церкви, у тому числі й ті, що мають духовну владу, повинні визнати себе грішними (Пор. 1 Ів. 1,8-10.). У всіх кукіль перемішаний із добрим зерном Євангелія аж до кінця віку (Пор. Мт. 13, 24-30.). Отже, Церква збирає грішників, об'єднаних Христовим спасінням, але й завжди перебуває на шляху до освячення:
Церква «є, отже, святою, хоча й об'єднує у своєму лоні грішників, бо вона не користується іншим життям, крім життя благодаті: саме живучи її життям, її члени освячуються; уникаючи її життя, вони обтяжуються гріхами і провинами, які перешкоджають поширюванню її святості. Тому Церква страждає і покутує за ці гріхи, від яких має владу оздоровлювати своїх дітей кров'ю Христа і даром Святого Духа» (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 19.).
828 Канонізуючи деяких вірних, тобто урочисто проголошуючи, що ці вірні героїчно практикували чесноти і жили у вірності Божій благодаті, Церква визнає силу Духа святості, який є в ній, і підтримує надію вірних, даючи їм святих як взірець і заступників» (II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 40; 48-51.). «У найважчих обставинах історії Церкви джерелом та початком відновлення були завжди святі чоловіки і жінки» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Christifideles Laici », 16, 3.). Справді, «святість є таємничим джерелом і непомильним мірилом її апостольської діяльності та місіонерського запалу» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Christifideles Laici », 17, 3.).
829 «Коли ж бо в особі Преблагословенної Діви Церква вже досягає досконалості, завдяки якій існує без плями чи зморшки, вірні без упину ще спрямовують свої зусилля на зростання у святості через перемогу над гріхом, тому вони підносять свої очі до Марії» (II Ватнканськнй Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 65.): у ній Церква вже вповні свята.

III. Церква є католицька

Що означає «католицька»?

830 Слово «католицький» означає «загальний» у значенні «всеохопний» або «цілісний». Церква є католицькою у двоякому значенні:
Вона католицька, бо в ній присутній Христос. «Там, де є Ісус Христос, є й католицька Церква» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Смирний, 8, 2.). У ній існує повнота Тіла Христового, з'єднаного з його Головою (Пор. Еф. 1, 22-23.), а це означає, що Церква отримує

від Нього «повноту засобів до спасіння» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 6.), які Він хотів їй уділити: правильне і повне сповідування віри, цілісне сакраментальне життя і священиче служіння (в апостольській спадкоємності. У цьому основному значенні Церква була католицькою в день П'ятидесятниці (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 4.) і буде такою завжди, аж до дня Другого приходу Христа.

831 Вона католицька, бо післана Христом до всього людського роду (Мт. 28, 19.): «Усі люди покликані стати частиною Божого Народу. Тому цей народ, залишаючись одним і єдиним, призначений поширюватися на цілий світ і на всі віки, щоб сповнився задум волі Бога, Який створив на початку єдину людську природу і постановив у кінці зібрати в одно Своїх синів, що були розпорошені. Ця ознака вселенськості, яка прикрашає Божий Народ, є даром Самого Господа, завдяки якому католицька Церква успішно і безперервно прямує до повного об'єднання всього людства з усіма його благами з Христом-Главою в єдності Його Духа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 13.).

Кожна окрема Церква є «католицькою»

832 «Церква Христова справді присутня в усіх законно оформлених місцевих громад вірних, які, об'єднані зі своїми пастирями, у Новому Завіті називаються Церквами (...). У них вірні зібрані проповідуванням Христового Євангелія і здійснюється таїнство Господньої Вечері (...). У цих спільнотах, якими б часто малими і бідними, або й розпорошеними по світі вони не були, присутній Христос, силою Якого Церква встановлена єдиною, святою, католицькою й апостольською» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 26.).

833 Під окремою (партикулярною) Церквою, якою передовсім є дієцезія (або єпархія), розуміємо спільноту вірних християн, що перебуває в єдності віри і святих таїнств зі своїм єпископом, висвяченим в апостольській наступності (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Christus Dominus », 11; Кодекс канонічного права, кан. 368-369; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 177, § 1. 178. 311, §1. 312.). Ці єпархії «утворені за взірцем вселенської Церкви»; і саме в них існує і з них «складається одна і єдина католицька Церква» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 23.).

834 Окремі Церкви є вповні католицькими завдяки сопричастю з однією з них - Римською Церквою, «яка головує в любові» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Римлян, 1, 1.). «Бо з цією Церквою, з огляду на її виняткову першість, повинна узгоджуватись кожна Церква, тобто вірні звідусіль» (Св. Іриней, Проти єресей, 3, 3, 2; пор. I Ватиканський Собор: DS 3057.). «Справді, від часу приходу до нас Втіленого Слова всі християнські Церкви вважали і вважають велику Церкву, яка є там (у Римі), єдиною основою та фундаментом, бо, згідно з обітницями Спасителя, ворота пекла ніколи її не перемогли» (Св. Максим Сповідник, Твори богословські й полемічні.).

835 «Але остерігаймося погляду, що вселенська Церква є простою сумою чи федерацією окремих єпархій. Сама Церква, яка є вселенською у своєму покликанні і місії, оскільки вкорінюється в різних культурних, суспільних і соціальних обставинах, набирає у різних частинах світу різного вигляду і різної форми вираження» (Павло VI, Апост. зверн. « Evangelii nuntiandi », 62.). Багате розмаїття церковних дисциплін, літургійних обрядів, богословської та духовної спадщини, властивих помісним Церквам, прямуючи до єдності, «ще величніше показує католицькість неподіленої Церкви» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 23.).

Хто належить до католицької Церкви?

836 «До католицької єдності Божого Народу (...) покликані всі люди; до цієї єдності по-різному належать або до неї спрямовані і вірні католики, й інші віруючі у Христа, і, врешті, усі люди без винятку, яких Божа благодать кличе до спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 13.).
837 «Повністю належать до церковної громади ті, що, маючи Духа Христа, приймають увесь її устрій та всі засоби спасіння, в ній установлені та поєднані в її видимій структурі – через зв'язки визнання віри, святих таїнств, церковної влади й церковного співпричастя - з Христом, що керує нею через Верховного Архиєрея і Єпископів» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 14.).
838 «З тими, що охрещені і носять добре ім'я християн, але не визнають цілості віри або не зберігають єдності співпричастя під керівництвом наступника Петра, Церква усвідомлює себе пов'язаною з багатьох причин» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 15.). «Бо ті, хто вірить у Христа і прийняв важливе Хрещення, перебувають у певному, хоч і недосконалому єднанні з католицькою Церквою» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 3.). З православними Церквами така єдність настільки глибока, «що дуже мало бракує, аби вона досягла повноти, яка дозволила б спільне відправлення Господньої Євхаристії» (Павло VI, Промова 14 грудня 1975 р.; пор. П Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 13-18.).

Церква і нехристияни

839 Щодо тих, хто ще не прийняв Євангелія, то вони також різними шляхами спрямовані до Божого Народу (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 16.): Ставлення Церкви до єврейського Народу. Церква, Божий Народ Нового Союзу, досліджуючи своє власне таїнство, відкриває свій зв'язок з єврейським Народом (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Nostra aetate », 4.), «до кого Господь Бог наш промовляв раніше» (Римський Мисал, Богослужіння Великої П'ятниці, 13, загальна молитва VI.). На відміну від усіх інших нехристиянських релігій, юдейська віра вже є відповіддю на Боже об'явлення в Старому Завіті. Це єврейському Народові «належить усиновлення, і слава, і завіти, і законодавство, і богослужба, й обітниці; їхні отці, з них І Христос тілом» (Рим. 9,4—5), бо «дари Божі і покликання незмінні» (Рим. 11,29).
840 А втім, якщо розглядати майбутнє, то Божий Народ у Старому Завіті і новий Божий Народ прагнуть до подібної мети: очікування приходу (або повернення) Месії. Але, з одного боку, це - очікування другого повернення Месії, умерлого й воскреслого, як визнаного Господа і Сина Божого, а з іншого - очікування приходу Месії, риси Якого приховані до кінця віку; очікування, супроводжуване драмою незнання або не визнавання Ісуса Христа.
841 Відношення Церкви з мусульманами. «Задум спасіння охоплює також і тих, що визнають Творця, насамперед мусульман, які зберігають віру Авраама і вшановують разом з нами єдиного Бога, милосердного, що судитиме людей в останній день» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 16; пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Nostra aetate », 3.).
842 Зв'язок Церкви з нехристиянськими релігіями є насамперед зв'язком спільного

походження і спільної мети всього людського роду:
«Бо всі народи утворюють єдине суспільство; вони мають спільний початок, тому що Бог оселив рід людський на землі; вони мають також одну кінцеву мету - Бога, провидіння Якого, свідчення доброти і задум спасіння поширюються на всіх, аж поки вибрані не об'єднаються у святому місті» (II Ватиканський Собор, Декл. « Nostra aetate », 1.).
843 Церква визнає в інших релігіях пошуки - «ще в тіні і в образах» - Бога незнаного, але близького, бо Він дає усьому життя, дихання і все і бажає, аби всі люди спаслися. Таким чином, Церква розглядає все, що можна визнати добрим і правдивим у цих релігіях, «як приготування до Євангелія і дар Того, Хто освічує кожну людину, щоб врешті-решт вона мала життя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 16, пор. II Ватиканський Собор» Декл. « Nostra aetate », 2, Павло VI, Апост. зверн. « Evangelii nuntiandi », 53.).
844 Однак у своїй релігійній поведінці люди виявляють також обмеженість і помилки, які спотворюють у них образ Божий:
«Досить часто люди, обмануті лукавим, нікчемніли у своєму розумуванні і заміняли Божу правду на брехню, слугуючи радше створінню, ніж Творцю, або ж, живучи й умираючи без Бога в цьому світі, наражені на крайню розпуку» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 16.).
845 Щоб знову зібрати всіх Своїх дітей, яких гріх розпорошив і ввів в оману, Отець захотів скликати всіх людей у Церкві Свого Сина. Церква є тим місцем, де людство повинно знову віднайти свою єдність і спасіння. Вона є «примиреним світом» (Св. Августин, Проповіді, 96, 7, 9.). Вона є кораблем, який «плаває у цьому світі подихом Святого Духа під повними вітрилами Хреста Господнього» (Св. Амвросій, Про дівицтво, 18, 119.); за іншим образом, прийнятим Отцями Церкви, Церква є Ковчег Ноя, який єдиний рятує від потопу (Пор. вже 1 Пт. 3, 20-21.).

«Поза Церквою нема спасіння»

846 Як слід розуміти це твердження, яке часто повторювали Отці Церкви? Якщо його сформулювати позитивно, воно означає, що всяке спасіння йде від Христа-Голови через Церкву, яка є Його Тілом:
«Спираючись на Святе Письмо і Традицію, Святий Собор навчає, що ця паломницька Церква є необхідною для спасіння. Власне, один тільки Христос є посередником і дорогою спасіння, Він для нас стає присутній у Своєму Тілі, яким є Церква; виразно наголошуючи на необхідності віри і Хрещення, Він водночас підтвердив необхідність самої Церкви, у яку люди входять через Хрещення, немов через двері. Саме тому не можуть бути спасенними ті люди, які, знаючи, що Вселенську Церкву заснував Бог через Ісуса Христа як необхідну, не хочуть вступити до неї або залишатися в ній» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 14.).
847 Це твердження не стосується тих, які не з власної вини не знають Христа і Його Церкви:
«Ті, що не з власної вини не знають Євангелія Христа і Його Церкви, але шукають Бога щирим серцем і намагаються під впливом Його благодаті діяти так, щоб сповнити Його волю, так, як їм диктує їхнє сумління, можуть осягнути вічне спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 16; пор. Конгрегація віровчення, Послання до

архиєпископа Бостона: DS 3866-3872.).
848 «Хоча Бог відомими лише Йому шляхами може привести людей, які не з власної вини не знають Євангелія, до віри, без якої «неможливо подобатися Богові» (Євр. 11,6), Церква має обов'язок, а водночас і святе право, проповідувати Євангеліє» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 7.) усім людям.

Місія - вимога, що випливає з католицькості Церкви

849 Місіонерський обов'язок. «Послана Богом до народів, щоб стати «універсальним таїнством спасіння», Церква, силою внутрішніх вимог своєї власної католицькості, слухаючи наказу свого Засновника, прагне проповідувати Євангеліє всім людям» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 1.): «Ідіть, отже, і навчайте всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що Я вам заповідав. Отож Я з вами по всі дні, аж до кінця віку» (Мт. 28, 19-20).
850 Початок і мета місії. Місіонерський наказ Господа має своє остаточне джерело у вічній любові Пресвятої Трійці: «Церква-прочанка є місіонерською за своєю природою, тому що вона сама бере свій початок від післанництва Сина і Святого Духа, згідно із задумом Бога Отця» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 2.). І кінцевою метою цієї місії є не що інше, як зробити людей учасниками співпричастя, яке існує між Отцем і Сином у їхньому Дусі любові (Пор. Іван-Павло П, Енц. «Redemptoris Mater», 23.).
851 Мотив місії. З любові Бога до всіх людей Церква у всі часи черпала обов'язок місії і силу для свого місіонерського запалу: «Бо любов до Христа спонукає нас...» (2 Кор. 5,14; Пор. АА 6; Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 11.). Справді, Бог «хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до розуміння правди» (1 Тим. 2,4). Бог хоче спасіння для всіх через пізнання правди. Спасіння знаходиться у правді. Ті, що послушні впливові Духа правди, уже є на шляху до спасіння; але Церква, в», якій ця правда довірена, повинна йти назустріч їхньому прагненню, щоб нести її їм. Саме тому, що Церква вірить у вселенський задум спасіння, вона повинна бути місіонерською.
852 Шляхи місії. «Святий Дух є головним виконавцем церковної місії» (Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 21.). Він веде Церкву дорогами місії. Церква «продовжує і розвиває впродовж історії місію Самого Христа, Який посланий, щоб проповідувати вбогим Добру Новину. Тому Церква під дією Христового Духа повинна йти цією самою дорогою, якою йшов Сам Христос, тобто дорогою убожества, послуху, служіння і самопожертви аж до смерті, з якої Він переможно вийшов через Своє Воскресіння» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 5.). «У такий спосіб кров стає насінням християн» (Тертуліян, Апологетик, 50, 13.).
853 Але у своєму паломництві Церква також переконується, наскільки існує «відстань, яка відділяє зміст того, що вона об'являє, і людську неміч тих, яким довірене Євангеліє» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 43, § 6). Лише йдучи дорогою «покаяння та оновлення» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 8; пор. 15.), «вузькою дорогою Хреста» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 1.), Божий Народ може поширювати Царство Христове (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 12-20.). Справді, «як у вбогості й переслідуванні Христос довершив Відкуплення, так і Церква покликана вступити на цю ж дорогу, щоб уділити людям плоди спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium»,, 8.).

854 Через свою місію «Церква йде разом з усім людством і ділить земну долю світу; вона є неначе закваскою і, так би мовити, душею людського суспільства, покликаного до відновлення у Христі і Преображення в Божу родину» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 40,§2.). Отже, місіонерська праця вимагає терпіння. Вона починається проповідуванням Євангелія народам і групам, які ще не вірять у Христа (Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 42-47.); «вона продовжується в заснуванні християнських спільнот, щоб вони були «знаками присутності Бога у світі» (II Ватиканський Собор, Декр: «Ad gentes», 15.), та в заснуванні місцевих Церков (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 48-49.); вона розпочинає процес інкультуризації, щоб утілити Євангеліє в культуру народів (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 52-54.). Але не бракуватиме й невдач. «Що стосується людей, груп і народів, то Церква доходить до них і проникає їх лише поступово і таким чином залучає їх до католицької повноти» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 6.).

855 Місія Церкви вимагає зусилля, спрямованого до єдності християн (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 50.). «Поділ між християнами перешкоджає Церкві здійснювати повноту католицькості, яка властива тим її дітям, які хоч і належать до неї через Хрещення, але відділилися від повного співпричастя з нею. Більше того, і для самої Церкви важче виражати у всіх аспектах повноту католицькості, навіть у самій дійсності п життя» (II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 4.).

856 Місіонерське завдання передбачає шанобливий діалог з тими, які ще не прийняли Євангелія (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Redemptoris Mater», 55.). Віруючі можуть мати користь для себе з цього діалогу, навчившись краще пізнавати «все, що вже було в народів правдивим і благодатним, немов через таємничу присутність Бога» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 9.). Якщо вони й проповідують Добру Новину тим, хто її не знає, то це для того, щоб зміцнити, доповнити й підняти правду і добро, які Бог поширив між людьми і народами, І щоб очистити їх від похибок і зла «на Славу Бога, на посоромлення диявола і для щастя людини» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 9.).

IV. Церква є Апостольського

857 Церква є Апостольською, бо заснована на апостолах, і це - у потрійному значенні:
– вона була і залишається побудованою «на підвалині апостолів» (Еф. 2,20; Од. 21,14), свідків, вибраних і посланих на виконання місії Самим Христом (Пор. Мт. 28, 16-20; Ді. 1, 8; 1 Кор. 9, 1; 15, 7-8; Гал. 1, 1; і т.п.);
– вона зберігає і передає з допомогою Святого Духа, що живе в ній, вчення (Пор. Ді. 2, 42.), святу спадщину, здорові слова, почуті від апостолів (Пор. 2 Тим 1, 13-14.);
– апостоли продовжують навчати, освячувати й керувати нею аж до повернення Христа завдяки своїм спадкоємцям у пастирській місії - тобто колегії єпископів, якій «допомагають священики в єдності з Наступником Петра, Найвищим Пастирем Церкви» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 5.).
«Пастирю вічний, Ти не залишаєш Свого стада, але зберігаєш його через святих апостолів під Твоєю постійною опікою, аби керували ним ті самі керівники, яким Ти доручив пастирську владу як намісникам Свого Сина» (Римський Мисал, Префація апостолів.).

Місія апостолів

858 Ісус є Посланцем Отця. Отож від початку Своєї діяльності Він «покликав тих, що їх Сам хотів (...). І Він призначив Дванадцятьох, щоб були при Ньому та щоб їх посилати із проповіддю» (Мк. 3, 13-14). Відтоді вони стануть Його «посланими» (це значення грецького слова ἀπόστολος). У них Ісус продовжує Свою власну місію: «Як Мене послав Отець, так Я посилаю вас» (Ів. 20,21; Пор. Ів. 13, 20; 17, 18.). Таким чином, їхня діяльність - це продовження Його власної місії: «Хто вас приймає, той Мене приймає», - сказав Ісус Дванадцятьом (Мт. 10,40; Пор. Лк. 10, 16.).
859 Ісус залучає їх до Своєї місії, отриманої від Отця: як «не може Син нічого робити від Себе» (Ів. 5,19.30), а отримує все від Отця, Який послав Його, так само й ті, котрих послав Ісус, не можуть нічого чинити без Нього (Пор. Ів. 15, 5.), від Котрого вони отримують мандат і владу на здійснення місії. Отож апостоли Христа знають, що вони призначені Богом як «слуги Нового Завіту» (2 Кор. 3,6), «слуги Божі» (2 Кор. 6,4), «посли замість Христа» (2 Кор. 5,20), «Слуги Христові й завідувачі тайн Божих» (1 Кор. 4,1).
860 У місії апостолів є один елемент, який неможливо передати: вони є вибраними свідками Воскресіння Господа і фундаментом Церкви. Але є також один постійний елемент їхньої місії. Христос обіцяв залишитися з ними аж до кінця віку (Пор. Мт. 28, 20.). «Та Божа місія, довірена Христом апостолам, триватиме аж до кінця віків, бо Євангеліє, яке вони повинні передавати, є для Церкви принципом усього її життя до кінця днів. Тому апостоли подбали про те, щоб встановити (...) наступників» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 20.).

Єпископи - наступники апостолів

861 «...щоб місія, довірена їм, могла продовжуватись після їхньої смерті, апостоли передали як заповіт повноваження своїм найближчим співробітникам завершити їхнє завдання й зміцнити справу, розпочату ними, наказуючи їм стерегти стадо, у якому Святий Дух настановив їх пасти Божу Церкву. Вони поставили, отже, таких людей і постановили згодом, щоб після їхньої смерті інші випробувані люди прийняли їх служіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 20; пор. св. Климент Римський, Послання до Коринтян, 42, 4; 44, 2.).
862 «Так само, як місія, довірена особисто Господом Петрові - першому з апостолів - залишається постійною і має передаватись його наступникам, так постійною є також місія, довірена апостолам, бути пастирями Церкви, а її тривалість забезпечується священним саном єпископів». Тому Церква вчить, що «єпископи, силою Божої установи, е наставниками апостолів як пастирі Церкви, так що хто їх слухає - слухає Христа, хто їх відкидає - відкидає і Того, Хто Його послав» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 20.).

Апостольство

863 Уся Церква є апостольською, оскільки вона перебуває через наступників св. Петра й апостолів у єдності віри й життя зі своїм джерелом. Уся Церква є апостольською, оскільки вона «післана» на цілий світ; усі члени Церкви, хоча й різними способами, беруть участь у цьому посланництві. «...християнське покликання за своєю природою є також покликанням

до апостольства». «Апостольством» називається вся «діяльність містичного Тіла», що прямує до «поширення Царства Христового по всій землі» (II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 2.).

864 Тому що «Христос, посланий Отцем, є джерелом та початком усього апостольства в Церкві», очевидно, що плідність апостольства, як рукоположених служителів, так і світських, залежить від їхнього живого зв'язку з Христом (Пор. Ів. 15, 5; II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 4.). Відповідно до покликань, вимог часу, різних дарів Святого Духа апостольство набирає різноманітних форм. Але завжди любов, почерпнута насамперед з Євхаристії, є «душею усякого апостольства» (II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 3.).

865 Церква є єдина, свята, католицька й апостольська у своїй глибокій і остаточній тотожності, бо в ній уже є і при кінці часів сповниться «Царство Небесне», «Царство Боже» (Пор. Од. 19, 6.), що прийшло в Особі Христа і таїнственно зростає в серцях тих, хто з'єднаний з Ним аж до Його повного есхатологічного явлення. Тоді всі люди, відкуплені Ним, що в Ньому стали «святими і бездоганними перед Богом у Любові» (Пор. Еф. 1,4.), будуть зібрані як єдиний Божий Народ, «Наречена Агнця» (Од. 21,9), «місто святе ... що сходить з Неба від Бога, опромінене славою Божою» (Од. 21,10-11); і «міський мур мав дванадцять підвалин, а на них - дванадцять імен дванадцятьох апостолів Агнця» (Од. 21,14).

КОРОТКО

866 Церква є єдина: вона має одного Господа, визнає одну віру, народжується від одного Хрещення, утворює одне Тіло, оживлене одним Духом, в одній надії (Пор. Еф. 4, 3-5.), при сповненні якої будуть подолані всі поділи.

867 Церква є святою: Пресвятий Бог є її Творцем; Христос, її Наречений, віддав Себе, щоб посвятити; Дух святості оживляє її. Хоча вона охоплює грішників, вона є «безгрішна, яка складається з грішників». Святість Церкви ясніє у святих; а в Марії Церква вже є повністю святою.

868 Церква є католицькою: вона проповідує цілісність віри; несе в собі і розділює повноту засобів до спасіння; вона послана до всіх народів; звертається до всіх людей; охоплює всі часи; «Церква є місіонерською за своєю природою» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes», 2.).

869 Церква є апостольською: вона збудована на міцних основах - «дванадцятьох апостолах Агнця» (Од. 21,14); вона незнищенна (Пор. Мт. 16, 18.); вона непомильно збережена у правді; Христос керує нею через Петра та інших апостолів, присутніх у їхніх наступниках - Верховному Архиєреї Папі й Колегії Єпископів.

870 «Єдина Церква Христова, яку ми визнаємо у Символі віри як єдину, святу, католицьку й апостольську (...), існує у католицькій Церкві, якою керують наступник Петра та єпископи, з'єднані з ним, хоч численні освячуючі елементи і правди існують поза її структурами» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 8.).

§ 4. Христові вірні, ієрархія, миряни, життя, присвячене Богові

871 «Вірними є ті, які, приєднавшись до Христа через Хрещення, становлять Божий Народ, беруть участь у Христовому священичому, пророчому І царському служінні І покликані

виконувати, кожний відповідно до свого стану, місію, яку Бог довірив Церкві виконувати у світі» (Кодекс канонічного права, кан. 204, § 1; пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium», 31.).

872 «Між усіма вірними внаслідок їхнього відродження у Христі існує, щодо гідності й діяльності, справжня рівність, силою якої всі співпрацюють у будуванні Христового Тіла відповідно до власного стану й служіння» (Кодекс канонічного права, кан. 208; пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 32.).

873 Відмінності, які Господь установив між членами Свого Тіла, служать його єдності і його місії. Бо «в Церкві існує розмаїття служінь, але єдність місії. Христос довірив айостолам і їхнім наступникам завдання навчати, освячувати І керувати в Його ім'я і Його силою. Однак і миряни, будучи учасниками священичої, пророчої і царської служби Христа, беруть на себе - у Церкві й у світі - свою частину того, що є місією всього Божого Народу» (II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem», 2.). Врешті, «є вірні, що належать до першої і до другої групи [ієрархії і мирян], які через сповідування євангельських рад (...) посвятили себе Богові і співдіють своїм особливим способом у спасенній місії Церкви» (Кодекс канонічного права, кан. 207, § 2.).

I. Ієрархічний устрій Церкви

Для чого потрібне служіння в Церкві?

874 Христос Сам є джерелом служіння в Церкві. Він його встановив, дав йому владу й місію, напрям і мету:

«Христос Господь, щоб пасти й завжди примножувати Божий Народ, установив у Своїй Церкві різні служіння, скеровані на добро всього Тіла. Служителі, які мають священну владу, служать своїм братам, щоб усі, що належать до Божого Народу, (.,.) осягнули спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 18.).

875 «Як вірити у Того, Кого не чули? А як почують без проповідника? І як будуть проповідувати, коли не будуть послані?» (Рим. 10,14-15). Ніхто, жодна особа, жодна спільнота, не може проповідувати сама собі Євангеліє. «Віра від слухання» (Рим. 10,17). Ніхто не може сам себе уповноважити проповідувати Євангеліє. Посланий Господом говорить і чинить не своєю владою, лише силою Христової влади; не як член спільноти, лише промовляючи до неї в ім'я Христа. Ніхто не може сам собі подати благодать - вона повинна бути дана й подарована. Це передбачає наявність служителів благодаті, які отримали від Христа владу і достоїнство. Від Нього єпископи і пресвітери отримують місію й здібність («священну владу») діяти в особі Христа-Голови, а диякони - силу слугування Божому Народові в «дияконії» богослуження, слова і любові у спільності з єпископом і його пресвітерством. Це служіння, у якому вони, послані Христом, чинять і дають через дар Божий те, чого не можуть вчинити й дати самі від себе, Церковна Традиція називає «святим таїнством». Служіння Церкви передається окремим святим таїнством.

876 Зі сакраментальною природою церковного служіння внутрішні пов'язаний її «службовий характер». Бо ж цілковито залежачи від Христа, Який дає місію і владу, служителі справді є «слугами Христа Ісуса» (Рим. 1,1), подібно до Христа, Який для нас добровільно прийняв «вигляд слуги» (Флп. 2,7). Оскільки слово і благодать, служителями яких вони є, належать не їм, лише Христові, Який їм довірив їх для інших, вони добровільно

стануть слугами всіх (Пор. 1 Кор. 9, 19.).
877 Так само зі сакраментальної природи церковного служіння випливає його колегіальний характер. Справді, від початку Свого служіння Господь Ісус установив дванадцятьох апостолів - як «паростки Нового Ізраїля і водночас початок священної ієрархії» (II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes»і, 5.). Вибрані разом, вони також послані разом, а їхня братерська єдність буде служити братерській єдності всіх вірних; вона буде наче відбитком і свідченням єдності Божих Осіб (Пор. Ів. 17, 21-23.). Тому-то кожний єпископ виконує своє служіння в лоні Єпископської Колегії в єдності з Римським Єпископом - Наступником св. Петра і головою колегії; священики виконують своє служіння в лоні єпархіального пресвітерства під керівництвом свого єпископа.
878 Врешті до сакраментальної природи церковного служіння належить і його особовий характер. Хоча Христові служителі діють разом, водночас вони завжди діють також як особистості. Кожен з них покликаний особисто: «Ти йди за Мною» (Ів. 21, 22 ; Див. Мт. 4, 19. 21; Ів. 1,43.), щоб бути у спільній місії особистим свідком, який особисто несе відповідальність перед Тим, Хто посилає, діючи «в Його особі» і для осіб: «Хрещу тебе в ім'я Отця...», «Прощаю тобі...».
879 Сакраментальне служіння в Церкві є, отже, службою, яка виконується в ім'я Христа. її природний характер є персональний, а форма - колегіальна. Це підтверджується зв'язками між Єпископською Колегією та її головою, Наступником св. Петра, і відношенням між пастирською відповідальністю єпископа за свою єпархію і спільною турботою Єпископської Колегії про Вселенську Церкву.

Колегія Єпископів і її голова - Римський Архієрей

880 Христос, установлюючи Дванадцятьох, «надав їм форму колегії, тобто сталої групи, а на чолі її поставив Петра, вибраного з-поміж них» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 19.). «Так, як св. Петро й інші апостоли за установою Господа утворюють єдину колегію апостолів, подібно і Римський Архиєрей, Наступник Петра, і Єпископи, наступники Апостолів, становлять єдине ціле» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 22; пор. Кодекс канонічного права, кан. 330.).
881 Господь одного тільки Симона, якого Він назвав Петром, учинив скелею для Своєї Церкви. Йому Він дав ключі від неї (Мт. 16, 18-19.); його Господь установив пастирем над усім стадом (Пор. Ів. 21, 15-17.). «Але цей дар зв'язувати і розв'язувати, даний Петрові, був також, безсумнівно, даний і колегії апостолів у єдності зі своїм головою» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 22). Ця пастирська місія Петра та інших Апостолів належить до підвалин Церкви. Він продовжується в Єпископах під головуванням Римського Архиєрея.
882 Верховний Архиєрей - Єпископ Римський і Наступник св. Петра - «є постійним і видимим началом та основою єдності, яка пов'язує між собою і Єпископів, і безліч вірних» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 23.). «Римський Архиєрей силою свого служіння як Христового Намісника і Пастиря всієї Церкви має у Церкві повну, найвищу й універсальну владу, яку він завжди може вільно здійснювати» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 22; пор. II Ватиканський Собор, Декр. «Christus Dominus», 2; 9.).
883 «Колегія, або Єпископський Собор, має владу лише тоді, Коли вона об'єднана з

Римським Архиєреєм як зі своїм головою». Як така ця колегія «також має найвищу і повну владу у Церкві, але може виконувати цю владу лише за згодою Римського Архиєрея» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 22; пор. Кодекс канонічного права, кан. 336.).

884 «Колегія Єпископів виконує свою владу над усією Церквою урочисто на Вселенському Соборі» (Кодекс канонічного права, кан. 337, §1.). «Немає Вселенського Собору, якщо його як такого не затвердить або принаймні не схвалить наступник Петра» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 22.).

885 «Своїм численним складом ця колегія виражає різноманітність та універсальність Божого Народу; об'єднана під одним Головою, вона виражає єдність Христового стада» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 22.).

886 «Окремі єпископи є началом і фундаментом єдності в їхніх єпархія» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 23.). Як такі вони «виконують свою пастирську владу над тою частиною Божого Народу, яка їм довірена» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 23.), з допомогою священиків і дияконів. Але кожний єпископ, як член на Єпископської Колегії, повинен піклуватися всіма Церквами (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. «Christus Dominus», 3.); це вони [єпископи] чинять, «добре керуючи передусім власними Церквами як частиною вселенської Церкви», причиняючись таким чином «до добра цілого містичного Тіла, яке також є Тілом Церков» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 23.). Така турбота хай поширюється особливо на вбогих (Пор. Гал. 2, 10.), переслідуваних за віру, а також на місіонерів, які трудяться по всій землі.

887 Сусідні єпархії, які мають однорідну культуру, утворюють церковні провінції або більші об'єднання, названі патріархатами чи округами (Пор. Апостольські правила, 34.). Єпископи цих об'єднань можуть збиратися на Синоди чи провінційні Собори. «Так само і єпископські конференції можуть сьогодні успішно причинитися різними способами до конкретного здійснення духу колегіальності» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 23.).

Місія навчати

888 Єпископи зі священиками, своїми співробітниками, «своїм першим завданням мають проповідувати Боже Євангеліє всім людям» (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 4.), згідно з наказом Господа (Пор. Мр. 16, 15.). Вони є «провісниками віри, які приводять нових учнів до Христа, автентичними учителями апостольської віри, «уповноваженими владою Христа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 25.).

889 Щоб утримати Церкву в чистоті віри, переданої апостолами, Христос, Який є Правдою, хотів уділити Своїй Церкві участь у Своїй власній непомильності. Через «надприродне чуття віри» Божий Народ «непохитно триває у вірі» під проводом живого Учительського Служіння Церкви (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 12; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 10.).

890 Місія Учительського Служіння пов'язана з остаточним характером Союзу, укладеного Богом через Христа зі Своїм Народом; Учительське Служіння повинно захищати Його від помилок і слабкостей, гарантувати йому об'єктивну можливість безпомилково визнавати правдиву віру. Отож, пастирська місія Учительського Служіння покликана пильнувати за

тим, щоб Божий Народ перебував у правді, яка визволяє. Для виконання цього служіння Христос дав Своїм пастирям харизму непомильності в справах віри і моралі. Виконання цієї харизми може мати різні форми.

891 «Цю непомильність силою самого свого служіння посідає Римський Архиєрей, голова Колегії Єпископів, коли він як верховний Пастир і Учитель усіх вірних, якому доручено «утверджувати своїх братів у вірі», оголошує вирішальним актом учення, що стосується віри і моралі (...). Непомильність, обіцяна Церкві, є також і в Колегії Єпископів, коли вона «разом із Наступником Петра» виконує своє найвище Учительське Служіння, особливо на Вселенському Соборі (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 25; пор. I Ватиканський Собор: DS 3074.). Коли Церква через своє найвище Учительське Служіння пропонує щось «до вірування, як об'явлене Богом» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 10.) і як науку Христа, «ці визначення треба прийняти в послусі віри» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 25.). Ця непомильність «поширюється на цілу спадщину віри Божого Об'явлення» (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 25.).

892 Божа допомога дана також наступникам апостолів, які навчають спільно з наступником Петра, а особливим способом Єпископові Римському - Пастиреві цілої Церкви, коли - не формулюючи непомильного визначення і не висловлюючись «вирішальним актом» - вони пропонують, виконуючи своє звичайне Учительське Служіння, учення, яке веде до кращого розуміння Об'явлення у справах віри та моралі. Цьому звичайні йому навчанню вірні повинні «виявити релігійний послух свого духа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 25.), який хоч відрізняється від послуху віри, але є його продовженням.

Місія освячування

893 Єпископ є також «служителем благодаті найвищого священства» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 26.), зокрема в Євхаристії, яку він сам здійснює або приношення якої забезпечує через священиків - своїх помічників. Бо Євхаристія є осередком життя єпархії. Єпископ і священики освячують Церкву своєю молитвою і своєю працею, служінням слова і святих таїнств. Вони освячують її своїм прикладом «не як пануючі над вибраними, а бувши зразком для стада» (1 Пт. 5,3). Саме так «вони разом зі стадом, яке їм довірене, приходять до вічного життя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 26.).

Уряд служіння

894 «Єпископи керують довіреними їм єпархіями як намісники або післанці Христа своїми порадами, заохоченнями, своїми прикладами, а також силою свого авторитету і виконуванням своєї святої влади» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 27.), яку вони повинні виконувати для будування - у тому ж дусі служіння, як і в їхнього Учителя (Пор. Лк. 22, 26-27.).

895 «Влада, якою вони користуються особисто в ім'я Христа, є владою власною, звичайною і безпосередньою, хоча її здійснення в кінцевому підсумку визначається найвищою владою Церкви» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium» 27). Але не треба вважати єпископів за намісників Римського Архиєрея, звичайна і безпосередня

влада якого над цілою Церквою не скасовує, а, навпаки, утверджує і захищає їхню владу. Така влада повинна здійснюватися у єдності з усією Церквою під проводом Римського Архиєрея.
896 Взірцем і «формою» пастирської місії єпископа хай буде Добрий Пастир. Свідомий своїх слабкостей, «єпископ може співчувати незнаючим і заблуканим. Нехай він не відмовляється вислухати своїх підлеглих, а опікується ними як справжніми своїми дітьми (...), Що ж до вірних, то вони повинні бути єдиними зі своїм єпископом, як Церква з Ісусом Христом і як Ісус Христос із Отцем Своїм» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 27.):
«Ідіть усі за єпископом, як Ісус Христос за Отцем, а за пресвітерами - як за апостолами; що ж до дияконів, то шануйте їх як Заповідь Божу. Нехай ніхто без волі єпископа нічого не чинить з того, що стосується Церкви» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Смирнян, 8, 1.).

II. Вірні миряни

897 «Під назвою «миряни» тут розуміються всі вірні, окрім рукоположених і визнаного Церквою чернецтва, тобто вірні, які поєднані з Христом через Хрещення, установлені як Божий Народ, стали, кожний своїм способом, учасниками священичого, пророчого і царського служіння Христа. Зі свого боку, вони виконують у Церкві й у світі властиву місію всього християнського народу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 31.).

Покликання мирян

898 «Властиве покликання мирян полягає в тому, щоб шукати Царство Боже через заняття світськими справами, якими вони керують згідно з Божою волею (...). Вони повинні особливим чином висвітлювати й скеровувати всі світські справи, з якими вони тісно пов'язані, так, щоб ці справи виконувалися і розвивалися завжди згідно з Христом і були на славу Творця і Відкупителя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 31.).
899 Ініціатива світських християн особливо необхідна, коли йдеться про відкривання і відшукування засобів для проникнення в суспільну, політичну, економічну дійсність відповідно до вимог християнської науки і християнського життя. Ці починання є звичайним елементом життя Церкви:
«Вірні, а конкретніше миряни, перебувають на передовій лінії життя Церкви; завдяки їм Церква є життєвою засадою суспільства. Тому вони повинні особливо усвідомлювати дедалі чіткіше не лише свою належність до Церкви, а й те, що вони є Церквою, тобто спільнотою вірних на землі під проводом спільного голови - Римського Архиєрея - і з'єднаних з ним єпископів. Вони є Церквою» (Пій XII, Промова 20 лютого 1946 р.: цитовано Іваном-Павлом II, Іван-Павло II, Апост. зверн. « Christifideles Laici », 9.).
900 Тому що миряни, як усі вірні, покликані Богом до апостольства силою Хрещення і Миропомазання, вони мають обов'язок і право особисто або об'єднавшись у товариства працювати над тим, щоб Божа вістка про спасіння була знана й прийнята всіма людьми і на всій землі. Цей обов'язок дуже нагальний, бо саме через мирян люди можуть почути Євангеліє і пізнати Христа. У церковних спільнотах їхня діяльність настільки необхідна, що без неї апостольство пастирів часто-густо не може бути цілковито успішним (II

Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 33.).

Участь мирян у священичому служінні Христа

901 «Миряни, силою свого посвячення Христові і помазання Святим Духом, у чудовий спосіб покликані і приготовані до того, щоб зростали в них щедріші плоди Святого Духа. Справді, усі їхні справи, молитви та апостольські починання, їх подружнє і родинне життя, щоденна праця, відпочинок душі і тіла, якщо вони відбуваються в Божому Дусі, чи навіть життєві випробування, якщо переносяться терпляче, - стають «духовними жертвами, приємними Богові, через Ісуса Христа» (1 Пт. 2,5). І вони у євхаристійній службі приносяться разом із жертвою Тіла Господнього, щоб з усією побожністю стати даром Отцеві. Так миряни, поклоняючись Богові, живучи у святості, посвячують Богові світ» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 34; 10.).
902 Особливим способом батьки беруть участь у місії освячення, «коли ведуть подружнє життя у християнському дусі і дають своїм дітям християнське виховання» (Кодекс канонічного права, кян. 835, §4.).
903 Миряни, які мають відповідні якості, можуть бути прийняті на постійне служіння як читці та аколіти (Кодекс канонічного права, кан. 230, § 1.). «Там, де потреба Церкви цього вимагає, у зв'язку з нестачею служителів, миряни, навіть не будучи читцями чи аколітами, можуть виконувати деякі їхні функції: виконувати служіння слова, головувати на літургійних молитвах, хрестити й роздавати Святе Причастя згідно з приписами права» (Кодекс канонічного права, кан. 230, § 3.).

Участь мирян у пророчому служінні Христа

904 «Христос (...) виконує Своє пророче завдання не лише через ієрархію (...), а й через мирян, яких Він зробив для цього свідками і наділив їх чуттям віри і благодаттю слова» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 35.):
«Навчати когось, щоб привести до віри, є завданням кожного проповідника і навіть кожного віруючого» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 71,4, ad. 3.).
905 Миряни виконують свою пророчу місію також через євангелізацію, тобто через «проповідування Христа свідченням життя і словом». У мирян «ця євангелізація (...) набирає своєрідного характеру й особливої дієвості з огляду на те, що вона здійснюється у звичайних умовах цього світу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 35.):
«Такого роду апостольство не полягає лише в самому свідченні життя: правдивий апостол шукає нагоди проповідувати Христа словом - чи то невіруючим (...), чи то вірним» (АА 6; пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 15.).
906 Ті з-поміж вірних мирян, які є до цього здібні і підготовлені, можуть також надати допомогу в катехитичній підготовці (Кодекс канонічного права, кан. 774. 776. 780.), у навчанні святих наук (Кодекс канонічного права, кан. 229.), у роботі засобів масової інформації (Кодекс канонічного права, кан. 822, § 1.).
907 «Відповідно до своїх знань, компетентності й авторитету вірні мають право, а часом навіть і обов'язок, висловлювати священним пастирям свою думку про те, що стосується добра Церкви, і повідомляти про це інших вірних, зберігаючи неушкодженою цілість віри і моралі, пошану до пастирів і беручи до уваги спільну користь і гідність осіб» (Кодекс

канонічного права, кан. 212, § 3.).

Участь мирян у царській місії Христа

908 Своїм послухом аж до смерті (Пор, Флп. 2, 8-9.) Христос уділив Своїм учням дар царської свободи, «щоб вони здолали самі в собі царство гріха через самозречення і святість» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 36.).
«Той, хто панує над власним тілом і керує своєю душею, не дозволяє, щоб її турбували пристрасті, є паном собі: його можна назвати царем, бо він уміє панувати над собою; він є вільний і незалежний І не піддається неволі гріха» (Св. Амвросій, Пояснення Псалма, 118, 4, 30.).
909 «Окрім того, миряни, об'єднавши свої зусилля, мають нести не? необхідне оздоровлення світським установам й умовам, якщо спонукають до гріха, щоб вони всі були відповідні до правил справедливості і сприяли практикуванню чесноти, а не перешкоджали цьому. Так поступаючи, вони наповнюють людські діла і культуру моральною вартістю» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 36.).
910 «Миряни можуть почуватися покликаними або справді бути покликаними до співпраці з пастирями на службі церковній спільноті для її зростання і життя, виконуючи найрізноманітніші служіння відповідно до благодаті і харизм, які Господь захоче їм дати» (Павло VI, Апост. зверн. « Evangelii nuntiandi », 73.).
911 У Церкві «вірні миряни можуть співпрацювати, згідно з правом, у виконуванні місії управління» (Кодекс канонічного права, кан. 129, § 2.). Це стосується їхньої присутності на помісних соборах (Кодекс канонічного права, кан. 443, § 4.), на єпархіальних синодах (Кодекс канонічного права, кан. 463, §§ 1-2.), на душпастирських радах (Кодекс канонічного права, кан. 511; 536.); спільної відповідальності за виконання душпастирської місії в парафії (Кодекс канонічного права, кан. 517, § 2.), співпраці в радах з економічних питань (Кодекс канонічного права, кан. 492; §1; 537.); участі в церковних судах (Кодекс канонічного права, кан. 1421, § 2.) і т. п.
912 Вірні повинні «старанно розрізняти права й обов'язки, які їм належать як членам Церкви, від тих, які вони мають як члени людського суспільства. Вони повинні прагнути гармонійно узгодити одні права з другими, пам'ятаючи, що в усіх земних справах вони повинні керуватися християнським сумлінням, бо жодна людська діяльність, навіть світська, не може бути виведена з-під влади Бога» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 36.).
913 «Отже, кожний мирянин силою дарів, які йому були дані, є свідком і водночас живим знаряддям місії самої Церкви «за мірою Христових дарів» (Еф. 4,7)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 33.).

III. Життя, посвячене Богові

914 «Стан життя, установлений визнаннями євангельських рад, торкається ієрархічної структури Церкви, але невід'ємно стосується п життя І її святості» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 44.).

Євангельські ради, посвячене Богові життя

915 Євангельські ради у своїй різноманітності пропоновані всім учням Христа. Досконалість любові, до якої покликані всі вірні, означає для тих, хто вільно приймає поклик до посвячення життя Богові, що вони зобов'язуються зберігати чистоту безшлюбності для Царства Божого, жити в убогості і послусі. Визнання цих рад в усталеному житті, визнаному Церквою, є тим, що характеризує життя, «посвячене Богові» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 42-43; II Ватиканський Собор, Декр. « Perfectae Caritatis », 1.).
916 Стан посвяченого життя виявляється, таким чином, одним із способів «глибшого» посвячення, яке вкорінене в Хрещенні і цілковито посвячує вірного Богові (II Ватиканський Собор, Декр. « Perfectae Caritatis », 5.). У житті, посвяченому Христові, вірні під натхненням Святого Духа постановляють у досконаліший спосіб іти за Христом, віддатися Богові, Якого вони полюбили над усе, і, прямуючи до досконалої любові на службі Царства, самим ставати його ознакою і проповідувати в Церкві славу майбутнього віку (Кодекс канонічного права, кан. 573.).

Велике дерево з численними гілками

917 «Як дерево дивовижно й буйно розгалужується на Господній ниві із зернятка, посіяного Богом, так само розвиваються різноманітні форми самотнього або спільного життя, різні родини, духовне надбання яких іде на користь одночасно і членам цих родин, і на добро всього Тіла Христового» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 43.).
918 «Від початку Церкви були чоловіки і жінки, які бажали через практикування євангельських рад вільніше йти за Христом і вірніше наслідувати Його і які, кожен на свій спосіб, вели життя, посвячене Богові. Багато з-поміж них, натхнені Святим Духом, або жили в самотності, або ж засновували релігійні родини, які Церква своїм авторитетом охоче прийняла й утвердила» (I Ват. Соб., Декр. «Perfectae Caritatis», 1).
919 Єпископи завжди повинні прагнути розпізнавати нові дари посвяченого Богові життя, довірені Церкві Святим Духом; право схвалення нових форм посвяченого життя належить Апостольському Престолові (Кодекс канонічного права, кан. 605.).

Пустельницьке життя

920 Не завжди публічно складаючи обіти трьох євангельських рад, анахорети «в суворому віддаленні від світу, у мовчанні самоти, у постійній молитві й покуті посвячують своє життя прославлянню Бога і спасінню світу» (Кодекс канонічного права, кан. 603, § 1.).
921 Вони показують кожному той внутрішній аспект таїнства Церкви, яким є особиста близькість із Христом. Приховане від людських очей, життя пустельника є мовчазним проповідуванням Христа, Якому він віддав своє життя, бо Він є для нього всім. У цьому, власне, міститься особливий заклик віднайти в пустелі, у духовній боротьбі, славу Розп'ятого.

Дівиці і вдови, що посвятили життя Богові

922 Від апостольських часів християнські дівиці (Пор. 1 Кор. 7, 34-36.) і вдови, покликані Господом, щоб посвятитися Йому неподільно в більшій свободі серця, тіла і духа, вирішували, за дозволом Церкви, жити відповідно у дівицтві або в довічній невинності «задля Небесного Царства» (Мт. 19,12).
923 «Виражаючи святий задум якнайближче йти за Христом, дівиці посвячуються Богові єпархіальним єпископом відповідно до утвердженого літургійного обряду, містично обручаються з Христом Сином Божим і віддають себе на службу Церкві» (Кодекс канонічного права, кан. 604, § 1.). Через цей урочистий обряд посвячення (Consecratio virginum) «дівиця стає посвяченою особою, трансцендентним знаком любові Церкви до Христа, есхатологічним образом цієї небесної Нареченої і майбутнього життя» (Чин посвячення дівиць, 1.).
924 «Подібно як в інших формах посвяченого Богові життя» (Кодекс канонічного права, кан. 604, § 1.), чин дівиць утверджує жінку, що живе серед світу (або монахиню), у молитві, покуті, служінню братам і апостольській праці відповідно до стану й харизм, даних кожній» (Чин посвячення дівиць, 2.). Дівиці, які посвятили життя Богові, можуть об'єднуватися, щоб вірніше дотримуватися своїх постанов (Кодекс канонічного права, кан. 604, § 2.).

Монаше життя

925 Монаше життя, яке зародилося на Сході в перші століття християнства (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 15.) і практиковане в інститутах, канонічне заснованих Церквою (Кодекс канонічного права, кан. 573.), відрізняється від інших форм посвяченого Богові життя культовим аспектом, публічним визнанням євангельських рад, братерським життям у спільноті, свідченням з'єднання Христа з Церквою (Кодекс канонічного права, кан. 607.).
926 Монаше життя походить з таїнства Церкви. Воно є даром, що його Церква отримує від Господа свого і пропонує як сталий стан життя для вірного, покликаного Богом, у виконанні євангельських рад. Так Церква може одночасно виявляти Христа і визнавати себе Нареченою Спасителя. Монаше життя покликане, щоб у різних формах виявляти Божу любов, виражену мовою наших часів.
927 Усі монахи, що підлягають чи не підлягають владі єпархіального єпископа (Кодекс канонічного права, кан. 591.), належать до його співробітників в його душпастирській місії (II Ватиканський Собор, Декр. « Christus Dominus », 33-35.). Місіонерське закладання та поширення Церкви потребують присутності монашого життя в різних його формах від самих початків єваигелізації (II Ватикакськкй Собор, Декр. « Ad gentes », 18;40.). «Історія засвідчує великі заслуги монаших родин у поширенні віри та утворенні нових Церков - від часу стародавніх монаших інституцій і середньовічних чинів аж до новітніх згромаджень» (Іван-Павло II, Енц, « Redemptoris Mater », 69.).

Світські інститути

928 «Світський інститут - це установа посвяченого життя, у якій вірні, живучи у світі, прямують до досконалості любові і стараються причинитися, передусім зсередини, до освячення світу» (Кодекс канонічного права, кан. 710.).
929 «Життям, досконало і цілковито відданим [цьому] освяченню» (Пій ХП, Апост. конст.

« Provida Mater ».), члени таких інститутів беруть участь у євангелізашйній місії Церкви «у світі і від світу», де їхня присутність діє «як закваска» (II Ватиканський Собор, Декр. « Perfectae Caritatis », 11.), їхнє «свідчення християнського життя» спрямоване до «підпорядкування земних справ Божій волі і пронизування світу силою Євангелія», Через святі узи вони приймають євангельські ради і дотримуються між собою такого роду спільності і братерства, яке властиве їхньому «світському способові життя» (Кодекс канонічного права, кан. 713, § 2.).

Товариства апостольського життя

930 Поряд із різноманітними формами посвяченого Богові життя «існують товариства апостольського життя, члени яких без монаших обітів реалізовують апостольську мету свого товариства, живучи по-братерськи у спільноті; згідно з власним способом життя прямують до досконалості в любові через дотримування уставів. Між ними є також товариства, члени яких приймають євангельські ради» згідно з їхніми уставами (Кодекс канонічного права, кан. 731, §§ 1-2.).

Освячення і місія: звіщати грядущого Царя

931 Людина, яка вже в Хрещенні офірувала Богові і яка віддається Йому, Якого любить понад усе, таким способом посвячується ще глибше на службу Богові і віддається для добра Церкви. Цим посвяченим Богові станом Церква виявляє світові Христа і показує, як Святий Дух предивно діє в ній. Ті, хто складає обіти євангельських рад, мають завдання передусім жити своїм посвяченням. «Але тому, що вони віддають себе на службу Церкві, силою самого їхнього посвячення вони зобов'язані особливим способом працювати в місійному ділі у властивій їхньому інститутові формі» (Кодекс канонічного права, кан. 783; пор. Іван-Павло II, Енц. « Redemptoris Mater », 69.).

932 У Церкві, яка є наче таїнством, тобто знаком і знаряддям Божого життя, посвячене Богові життя виявляється немов особливий знак таїнства Відкуплення. «Ближче» йти за Христом і наслідувати Його, «ясніше» виявляти Його виснаження - означає «глибше» бути присутнім у серці Христа для своїх сучасників. Бо ті, хто йде «вужчою» дорогою, своїм прикладом заохочують своїх братів; вони дають прекрасне і чудове свідчення того, «що світ неможливо змінити і принести в дар Богові, не маючи духа блаженств» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 31.).

933 Чи це свідчення дається публічно, як у монашому стані, чи воно більш приватне або навіть таємне, прихід Христа залишається для всіх, хто посвятив себе Богові, початком і напрямом їхнього життя:

«Оскільки Божий Народ не має на землі постійного міста, то [цей чернечий стан] (...) показує теж всім віруючим наявність уже в цьому світі небесних благ І засвідчує нове і вічне життя, здобуте Відкупленням через Христа; а також він звіщає майбутнє воскресіння і небесну славу» (II Ватиканський Собор, Дога, конст. Lumen gentium », 44.).

КОРОТКО

934 «З Божої установи в Церкві між вірними є священнослужителі, які названі в

церковному праві також кліром; а інші називаються мирянами». Врешті, є вірні, які належать чи то до кліру чи до мирян, які через складення обітів євангельських рад посвятилися Богові і так служать місії Церкви (Кодекс канонічного права, кан. 207, §§ 1-2.).
935 Щоб проповідувати віру і поширювати Своє Царство, Христос посилає Своїх апостолів та їх наступників. Він робить їх учасниками Своєї місії. Від Нього вони отримують владу діяти в Його особі (іп persona Christi).
936 Господь зробив св. Петра видимою основою Своєї Церкви. Він вручив йому від неї ключі. Єпископ Римської Церкви, Наступник св. Петра, є «головою Колегії Єпископів, Вікарієм Христа і Пастирем цілої Церкви на землі» (Кодекс канонічного права, кан. 331.).
937 Римський Архиєрей «з Божої установи має найвищу, повну, безпосередню і вселенську душпастирську владу» (II Ват. Собор, Декр. « Christus Dominus », 2.).
938 Єпископи, установлені Святим Духом, є наступниками Апостолів. «Кожен із них є видимою основою і фундаментом єдності у своїх єпархіях» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 23.).
939 З допомогою священиків, своїх співпрацівників, та дияконів єпископи зобов'язані правдиво навчати віри, здійснювати богослужіння, передовсім Євхаристію, і керувати своєю Церквою як правдиві пастирі, їхнім завданням також є турбота про всі Церкви — разом з Римським Архиєреєм і під його керівництвом.
940 «Позаяк стану мирян властивим є те, що вони живуть у світі і займаються світськими справами, тому закликає Бог, щоб вони, запалені християнським духом, немов закваска, виконували своє апостольство» (II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 2.).
941 Миряни беруть участь у священстві Христа: чимраз більше з'єднані з Ним, вони розвивають благодать Хрещення і Миропомазання у всіх вимірах особистого, родинного, суспільного та церковного життя і так здійснюють покликання до святості, звернене до всіх хрещених.
942 Завдяки своїй пророчій місії миряни «покликані також і до того, щоб у всьому посеред людської спільноти бути свідками Христовими» (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 43, § 4.).
943 Завдяки своїй царській місії миряни спроможні викоренити гріх у собі і у світі своїм самозреченням і святістю свого життя (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 36.).
944 Життя, посвячене Богові, вирізняється публічним складенням обітів євангельських рад: убогості, моральної чистоти і послуху в постійному стані життя, визнаного Церквою.
945 Той, кого Хрещення вже призначило Богові, в стані посвяченого життя віддається Богові, Якого любить понад усе, щоб інтимніше себе посвятити Божій службі і віддати себе для добра цілої Церкви .

§ 5. Сопричастя святих

946 Після визнання віри у «святу католицьку Церкву» Апостольський Символ віри сповідує віру в «сопричасті святих». Цей член Символу віри певним чином пояснює попередній: «Що ж таке Церква, як не згромадження всіх святих?» (Св. Микита Ремесіанський, Пояснення Символу віри, 10) Сопричастя святих - це якраз і є Церква.

947 «Оскільки всі віруючі утворюють одне Тіло, то добро одного передається іншому (...) Тому треба вірити, що існує спільність благ у Церкві. А найважливішим її членом є Христос, тому що Він - Голова (…). Отож, добро Христа передається всім членам, і це передавання здійснюється через таїнства Церкви (Св. Тома Аквінський, Пояснення Апостольського Символу віри, 13.). «Тому що Церквою керує один і той самий Дух, всі блага, які вона отримує, стають обов'язково спільним надбанням» (Римський Катехизм, 1,10, 24.).
948 Вираз «сопричастя святих» має, таким чином, два значення, тісно пов'язані між собою: «спільність у святих речах, sancta» і «спільність між святими особами, sancti».
«Святеє святим!»: «Те, що святе, для тих, хто святий», - проголошує священик у більшості східних літургій під час піднесення святих Дарів перед Причастям. Вірні (святі) споживають Тіло Христове і Кров Христову (Святеє), щоб зростати в сопричасті (Κοινωνία) Святого Духа і передавати його світові.

I. Спільність у духовних благах

949 У первісній християнській спільноті в Єрусалимі учні «постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах» (Ді. 2,42).
Спільність у вірі. Віра вірних є вірою Церкви, яку вона отримала від апостолів, скарбом життя, який помножується, коли його ділити.
950 Спільність святих таїнств. «Плоди всіх таїнств належать усім вірним. Бо таїнства, особливо Хрещення, яке є наче дверима, через які вірні входять до Церкви, є також святими узами, які об'єднують усіх і приєднують їх до Ісуса Христа. Під цим спів-причастям святих слід розуміти спільність таїнств (...). Це ймення підходить усім таїнствам, позаяк кожна єднає нас з Богом (...).
Проте це ймення (Причастя) підходить більше до Євхаристії, бо саме вона здійснює це причастя» (Римський Катехизм, 1, 10, 24.).
951 Спільність харизм: у церковному співпричасті Святий Дух «розділює між вірними всіх станів (...) особливі ласки» для будування Церкви (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 12.). «Отже, виявлення Святого Духа дарується кожному на користь» (1 Кор. 12, 7.).
952 «...все в них було спільне» (Ді. 4,32): «Усе, чим справжній християнин володіє, він повинен уважати добром, яке йому належить спільно з усіма, він повинен завжди бути готовим допомогти бідним і ближнім у потребі» (Римський Катехизм, 1, 10, 27.).
Християнин є управителем благ Господніх (Пор. Лк. 16, 1. 3.).
953 Спілкування любові: у співпричасті святих «ніхто з нас не живе для себе самого і ніхто не вмирає для самого себе» (Рим. 14,7). «І як страждає один член, страждають усі з ним члени; і як один член у славі, радіють із ним усі члени. Ви ж - Христове Тіло, і члени кожний зокрема» (1 Кор. 12,26-27). Любов «не шукає свого» (1 Кор. 13,5; Пор. 1 Кор. 10, 24.). Найменший із наших учинків, здійснений у любові, приносить користь усім, з огляду на цю солідарність з усіма людьми, живими чи мертвими, яка грунтується на співпричасті святих. Кожний гріх шкодить цьому співпричастю.

II. Сопричастя небесної і земної Церков

954 Три стани Церкви. Очікуючи, коли Господь прийде у Своїй величі, у супроводі ангелів,

і коли після знищення смерті все Йому буде підкорене, одні з Його учнів продовжують свою мандрівку на землі; інші, завершивши своє життя, ще юзі, очищуються; а ще інші у славі споглядають «у повному світлі одного Бога у трьох Особах таким, яким Він є» (II Ват. Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 49.):
«Усіх нас різною мірою і різними способами єднає та сама любов до Бога і до ближнього, коли ми співаємо нашому Богові один і той самий гімн слави. Усі, що належать до Христа, мають Його Дух, становлять одну Церкву І творять одно ціле у Христі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 49.).
955 «Зв'язок тих, які ще в дорозі, зі своїми братами, що спочили в мирі Христа, не знає найменшої перерви; навпаки, згідно з незмінною вірою Церкви такий зв'язок навіть зміцнюється через обмін духовними дарами» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 49.).
956 Заступництво святих. «Будучи глибше з'єднаними з Христом, мешканці неба причиняються до більшого зміцнення Церкви у святості (...). Вони не перестають заступатися за нас перед Отцем, приносячи Йому в дар свої заслуги, здобуті на землі через єдиного Посередника між Богом і людьми - Ісуса Христа (...) Так їхня братерська турбота є найбільшою допомогою у наших немочах» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 49.).
«Не плачте, я буду вам кориснішим після своєї смерті і допоможу вам більше, ніж за свого життя» (Св. Домінік, умираючи, до своїх братів; див. Йордан Сакський, Життя, 4, 69.).
«Моїм постійним заняттям на небі буде творити добро на землі» (Св. Тереза від Дитятка-Ісуса, Слова.).
957 Співпричастя зі святими. «Ми вшановуємо пам'ять мешканців неба не лише на підставі їхнього прикладу, а ще більше тому, щоб ця пам'ять про них зміцнювала єдність цілої Церкви в Дусі через братерську любов. Бо як спільність між християнами на землі наближує нас до Христа, так і спільність зі святими єднає нас із Христом, із Якого, як із Голови, випливає усіляка благодать і життя самого Божого Народу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 50.):
«Ми поклоняємось Христові, бо Він є Син Божий; щодо мучеників, то їх ми любимо як учнів і послідовників Господа, і це слушно, бо вони були незрівняно віддані своєму Цареві і Вчителеві; стараймося, щоб ми теж могли стати їхніми товаришами й співучнями» (Св. Полікарп, Мучеництво святого Полікарпа, 17, 3.).
958 Співпричастя з померлими. «Визнаючи від самого початку Співпричастя, яке існує всередині цілого містичного Тіла Ісуса Христа, Церква-паломниця з перших часів християнства оточила великою шаною пам'ять померлих, приносячи також за них молитви; бо «молитися за мертвих (...) - це свята й благочестива думка (...), щоб вони звільнилися від гріха» (2 Мак. 12,44-46; II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 50.). Наша молитва за них може не лише допомогти їм, а й зробити успішним їхнє заступництво за нас.
959 У єдиній родині Божій. «Коли всі ми об'єднані взаємною любов'ю та одноголосною похвалою Пресвятій Трійці і тим ми всі, діти Божі, творимо в Христі єдину родину, - тоді ми відповідаємо найглибшому покликанню Церкви» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 51.).

КОРОТКО

960 Церква є «співпричастям святих»: у цьому виразі слово «святі» насамперед стосується «святих речей» (sancta) і передусім Євхаристії, через яку «зображається і здійснюється єдність вірних, які у Христі творять одне Тіло» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 3.).

961 Цей вираз означає також співпричастя «святих осіб» (sancti) у Христі, Котрий «вмер за всіх», у якій те, що кожний чинить і терпить у Христі і для Христа, приносить плід для всіх.

962 «Ми віримо у співпричастя всіх вірних Христа, тих, що подорожують на землі, і померлих, що завершують своє очищення, і блаженних у небі - усіх, що разом творять одну Церкву; і ми так само віримо, що в цьому співпричасті милосердна любов Бога та Його святих є близько до нас, бо вони завжди з прихиленим вухом вислуховують наші молитви» (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 30.).

§ 6. Марія - Мати Христа, Мати Церкви

963 Після обговорення ролі Діви Марії в містерії Христа і Духа - слід розглянути її місце в містерії Церкви. «Справді, Діву Марію (...) визнають і вшановують як справжню Матір Бога і Відкупителя (...). Вона також справді є «Матір'ю членів [Христа] (...), бо сприяла Своєю любов'ю народженню в Церкві вірних, які є членами цієї Голови» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 53, пор. св. Августин, Про дівщтво, 6, 6.). «Марія - Мати Христа - є також Матір'ю Церкви» (Павло VI, Промова 21 листопада 1964 р.).
I. Материнство Марії стосовно Церкви

Уся в єднанні зі Своїм Сином

964 Роль Марії в Церкві невіддільна від її єдності з Христом і з неї безпосередньо випливає. «Ця єдність Марії зі Своїм Сином у ділі спасіння виявляється від часу дівичого зачаття Христа аж до Його смерті» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 57.). Вона особливо виявляється у час Його Сграстей:
«Благословенна Діва йшла вперед у своєму паломництві віри, вірно оберігаючи єдність зі своїм Сином аж до хреста, біля якого, не без Божого задуму, вона стояла, переносячи страшні муки зі своїм Єдинородним Сином, злучена материнським серцем з Його жертвою, даючи згоду своєї любові на смерть Жертви, народженої з її тіла, щоб врешті через Самого Ісуса Христа, Який вмирає на Хресті, бути даною як Мати учневі цими словами: «Жінко, ось син Твій» (пор. Ів. 19,26)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 58.).
965 Після Вознесіння Свого Сина Марія «Своїми молитвами підтримувала Церкву, яка народжувалася» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 69.). Разом з апостолами і кількома жінками «бачимо Марію, Яка Своїми молитвами благає дару Духа, що в час Благовіщення вже вкрив її Своєю тінню» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 59.).

... і також у Своїм Успінні (Взятті до небесної слави)...

966 «У кінці Непорочна Діва, збережена Богом від всілякої плями первородного гріха, пройшовши шлях Свого земного життя, душею і тілом була взята до небесної слави і піднесена Господом як Цариця всесвіту, щоб стати таким чином повніше подібною до Свого Сина, Пана над панами, Переможця над гріхом і смертю» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 59; пор. Пій XII, Апост. конст. « Munificentissimus Deus »: DS 3903.). Взяття до неба Святої Діви - це особлива участь у Воскресінні її Сина і випередження воскресіння інших християн:
«У різдві дівство зберегла ти, в успінні світу не оставила ти, Богородице. Переставилася ти до життя, бувши Матір'ю Життя. І молитвами твоїми ізбавляєш від смерті душі наші» (Візантійська літургія, Тропар Успіння Богородиці (15 серпня).).

... Вона є нашою Матір'ю в плані благодаті

967 Своїм цілковитим поєднанням з волею Отця, з ділом Відкуплення Свого Сина, з усяким порухом Святого Духа Діва Марія є для Церкви взірцем віри і любові. Завдяки цьому

Вона є «найвидатнішим і цілковито унікальним членом Церкви» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 53.), Вона є навіть «взірцевим здійсненням», прообразом (гуршп) Церкви (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 63.).

968 Але її роль щодо Церкви і для всього людства є ще більшою. «Вона незрівнянно співпрацювала з ділом Спасителя через Свій послух, Свою віру, Свою надію, Свою гарячу любов, щоб душам було повернене надприродне життя. Тому-то Вона стала для нас в порядку благодаті нашою Матір'ю» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 61.).

969 «Починаючи від згоди, яку Вона Своєю вірою дала в день Благовіщення і яку без вагання зберігала під хрестом, це материнство Марії в ікономії благодаті безперервно триває, аж до остаточного прославлення всіх вибраних. Після Успіння роль Марії у спасінні не переривається: Своїм постійним заступництвом Вона продовжує сприяти отриманню нами дарів, які забезпечують наше вічне спасіння. (...) Тому Благословенну Діву величаємо в Церкві як Заступницю, Помічницю, Сподвижницю і Посередницю» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 62.).

970 «Материнська роль Марії стосовно людей аж ніяк не затемнює і не зменшує унікального посередництва Христа: навпаки, вона показує Його силу. Бо весь спасенний вплив Благословенної Діви (...) випливає з надміру заслуг Христа, спирається на Його посередництво, від Нього цілком залежить і з Нього черпає всю свою силу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 60.). «Жодне створіння ніколи не може бути поставлене на одному рівні з Втіленим Словом і Відкуиителем. Але як у священстві Христа беруть участь у різних формах і священнослужителі, і віруючий народ, і як єдина Божа доброта справді виливається різним способом на всі створіння, так єдине посередництво Відкупителя не перекреслює, а, навпаки, збуджує різну співпрацю створінь, яка походить від співучасті в одному джерелі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 62.).

II. Культ Пресвятої Діви

971 «Віднині ублажатимуть Мене всі роди» (Лк. 1,48): «Благоговіння Церкви перед Пресвятою Дівою належить до суті християнської релігії» (Павло VI, Апост. зверн. « Marialis cultus », 56.). Пресвятій Діві «слушно віддаємо особливу шану. Справді, від найдавніших часів Благословенна Діва вшановується іменем "Богоматір"; вірні вдаються до її заступництва, моляться до неї в усіх своїх небезпеках і потребах (...). Цей культ (...), хоч і має абсолютно унікальний характер, істотно відрізняється від культу поклоніння (adoracio) (...), що віддається Втіленому Слову, як і Отцеві і Святому Духові, водночас він тому поклонінню значно сприяє» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 66.), він виражається в літургійних святах, присвячених Божій Матері (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosapctит Copciliит », 103.), і в богородич-ній молитві, наприклад у вервиці, яка є «підсумком цілого Євангелія» (Павло VI, Апост. зверн. « Marialis cultus », 42.).

III. Марія - есхатологічна ікона Церкви

972 Після того як було сказано про Церкву, про її походження, її місію і призначення, найкраще буде завершити цей огляд, звернувши очі на Марію, щоб у ній вбачати те, чим є Церква у своїй містерії, у своєму «паломництві віри», і чим вона буде у небесній батьківщині

при кінці своєї дороги, де її очікує «в славі Пресвятої і нероздільної Трійці», «у співпричасті всіх святих» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 69.) та, кого Церква пошановує як Матір свого Господа і як свою Матір.
«Тимчасом, як у небі, де Мати Ісуса, прославлена вже тілом і душею, є образом і початком Церкви, яка має завершитись у майбутньому, так і на землі, в очікуванні приходу Господа, вона світить, як знак певної надії і втіхи, Божому Народові в його мандрівці» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 68.).

КОРОТКО

973 Вимовляючи «Хай буде» в час Благовіщення і даючи свою згоду на містерію Втілення, Марія вже співпрацює в цілому ділі, яке має виконати її Син. Вона є Матір'ю всюди, де Він є Спасителем і Головою Містичного Тіла.
974 Пресвята Діва Марія, завершивши своє земне життя, з душею і тілом була взята до небесної слави, де вона вже бере участь у славі Воскресіння свого Сина, випереджаючи воскресіння усіх членів Його Тіла.
975 «Ми віримо, що Пресвята Мати Божа, нова Єва, Мати Церкви, і в небі продовжує свою материнську роль стосовно членів Христа» (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 15.).

Артикул 10. «Вірую у відпущення гріхів»

976 Апостольський Символ віри пов'язує віру у відпущення гріхів з вірою у Святого Духа, а також з вірою в Церкву і в співпричасті святих. Даючи Духа Святого Своїм апостолам, воскреслий Христос уділив їм Свою власну Божественну владу відпускати гріхи: «Прийміть Духа Святого. Кому відпустите гріхи - відпустяться їм, кому ж затримаєте - затримаються» (Ів. 20,22-23).
(Друга частина Катехизму безпосередньо розглядатиме відпущення гріхів через Хрещення, таїнство Покаяння та інші таїнства, передусім через Євхаристію. Тут, отже, вистачить коротко згадати деякі головні елементи).

I. Одне Хрещення на відпущення гріхів

977 Наш Господь пов'язав відпущення гріхів з вірою і з Хрещенням: «Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангеліє всякому творінню. Хто увірує й охреститься, той буде спасенний» (Мк. 16,15-16). Хрещення є першим і головним таїнством відпущення гріхів, бо воно єднає нас із Христом, що умер за наші гріхи, воскрес для нашого оправдання (Пор. Рим. 4, 25.), щоб і «ми стали ходити в обновленні життя» (Рим. 6,4).
978 «У момент, коли ми робимо перше визнання віри, приймаючи святе Хрещення, що нас очищує, прощення, яке ми отримуємо, є таке цілковите, що уже не лишається більше ніякої провини: ні первородного гріха, ні провини, якої ми допустилися з власної волі, ні не належиться нам жодної кари, щоб їх спокутувати (...). Однак благодать Хрещення нікого не звільняє від усіх немочей природи. Навпаки, нам треба ще поборювати похітливі напади, які не перестають нас спонукувати до зла» (Римський Катехизм, 1, 11, 3.).

979 У цій боротьбі зі схильністю до зла чи може хто бути настільки сильним і обережним, щоб уникнути всякої рани від гріха? «Отож було необхідним, щоб Церква мала владу відпускати гріхи також і поза Хрещенням. Для того Христос передав Церкві ключі Царства Небесного, щоб вона могла ними прощати кожному розкаяному грішникові провини, які він вчинив після Хрещення, навіть до останнього дня свого життя» (Римський Катехизм, 1, 11, 4.).

980 Саме через таїнство Покаяння охрещений може бути примиреним з Богом і з Церквою: «Отці Церкви справедливо називали покаяння «трудженним хрещенням» (Св. Григорій Богослов, Проповіді, 39,17.). Таїнство Покаяння є для тих, хто впав після Хрещення, необхідним для спасіння, як Хрещення необхідне тим, що ще не відродилися» (Пор. Тридентський Собор: DS 1672.).

II. Влада ключів

981 Після Свого воскресіння Христос послав апостолів «у Його ім'я» проповідувати «покаяння на відпущення гріхів усім народам» (Лк. 24,47). Цю «службу примирення» (2 Кор. 5,18) апостоли і їх наступники виконують, не лише проповідуючи людям Боже прощення, заслужене для нас Христом, і закликаючи їх до навернення і до віри, а також уділяючи їм відпущення гріхів через Хрещення і примиряючи їх з Богом і Церквою завдяки владі ключів, отриманій від Христа. Церква «отримала ключі Небесного Царства, щоб у ній здійснювалося відпущення гріхів через кров Христову І дію Святого Духа. Саме в цій Церкві оживає душа, та, що вмерла через гріхи, щоб жити з Христом, благодать Якого нас спасла» (Св. Августин, Проповіді, 214, 11.).

982 Немає жодної провини, наскільки б вона не була тяжка, якої мю Свята Церква не могла б відпустити. «Немає нікого, такого злого і винного, що не міг би з певністю сподіватися на прощення, якщо його жаль є щирий» (Римський Катехизм, 1, 11, 5.). Христос, Який умер за всіх без людей, прагне, щоб у Його Церкві двері прощення були завжди відчинені для кожного, хто відвертається від гріха (Пор. Мт. 18, 21-22).

983 Катехизація намагатиметься пробудити і підтримувати у вірних віру в незрівнянну велич дару, що його воскреслий Христос дав Своїй Церкві: місію і владу правдивого відпущення гріхів через апостолів та їхніх наступників:
«Господь хоче, аби Його учні мали найвищу владу; Він хоче, щоб Його слуги виконували в Його ім'я все те, що Він робив, коли був на землі» (Св. Амвросій, Про Покаяння, 1, 8, 34.).
«Священики отримали владу, яку Бог не дав ні ангелам, ні архангелам. (...) Бог утверджує вгорі все, що священики роблять на землі» (Св. Іван Золотоустий, Про священство, 3, 5.).
«Якщо б у Церкві не було відпущення гріхів, не було б жодного сподівання, жодної надії на вічне життя, на вічне визволення. Подякуймо Богові, Який дав Своїй Церкві такий дар» (Св. Августин, Проповіді, 213, 8, 8.).

КОРОТКО

984 Символ віри пов'язує «прощення гріхів» із визнанням віри у Святого Духа. Справді, воскреслий Христос довірив апостолам владу відпускати гріхи, коли дав їм Духа Святого.

985 Хрещення ~ це перше і головне святе таїнство прощення гріхів: воно єднає нас із Христом, Який умер і воскрес, і дає нам Святого Духа.

986 З волі Христа Церква має владу відпускати гріхи охрещеним, і вона звичайним способом це чинить через єпископів і пресвітерів у таїнстві Покаяння.
987 «У відпущенні гріхів священики і таїнства є тільки знаряддями, якими Господь наш Ісус Христос - єдиний Виконавець і Подавець нашого спасіння - хоче користуватися, щоб знищити наші беззаконня і дати нам ласку оправдання» (Римський Катехизм, 1, 11, 6.).

Артикул 11. «Вірую у воскресіння плоті»

988 Християнське «Вірую» - визнання нашої віри в Бога Отця, Сина і Святого Духа, у Його творче, спасенне й освячуюче діяння - досягає кульмінаційної точки у проповідуванні воскресіння мертвих при кінці віку, та вічного життя.
989 Ми твердо віримо і сподіваємося, що так само, як Христос правдиво воскрес із мертвих і живе вічно, так і праведники після своєї смерті житимуть завжди з Христом воскреслим і що Він воскресить їх останнього дня (Пор. Ів. 6, 39-40.). Як і воскресіння Христа, так і наше воскресіння буде ділом Пресвятої Трійці:
«Якщо Дух Того, Хто воскресив Ісуса з мертвих, мешкає у вас, то Той, Хто воскресив Ісуса Христа з мертвих, оживить і ваші смертні тіла Духом Своїм, що живе у вас» (Рим. 8,11; Пор. 1 Сол. 4, 14; 1 Кор. 6, 14; 2 Кор. 4, 14;Флп. 3, 10-11.).
990 Слово «плоть» означає людину як істоту слабку і смертну (Пор. Бут. 6, 3; Пс. 56, 5; Іс. 40, 6.). «Воскресіння плоті» означає, що після смерті буде не лише життя безсмертної душі, а й наші «смертні тіла» (Рим. 8,11) знову отримають життя.
991 Віра у воскресіння мертвих від початку була суттєвим елементом християнської віри. «Воскресіння мертвих – упевненість християн; ця віра нас оживляє» (Тертуліян, Про воскресіння померлих, 1,1.):
«Як же ж деякі між вами кажуть, що нема воскресіння мертвих? Коли ж нема воскресіння мертвих, то і Христос не воскрес. А коли Христос не воскрес, то марна проповідь наша, то марна й віра ваша (...). Але ж Христос таки справді воскрес із мертвих, первісток померлих» (1 Кор. 15,12-14.20).

I. Воскресіння Христа і наше Воскресіння

Поступове Об'явлення Воскресіння

992 Правду про воскресіння з мертвих Бог відкривав Своєму Народові поступово. Надія на тілесне воскресіння померлих з'являється як внутрішній висновок віри в Бога - Творця цілої людини, з душею і тілом. Творець неба і землі - це також Той, Хто вірно зберігає Свій союз із Авраамом та його нащадками. У цій подвійній перспективі почне виражатися віра у воскресіння. У своїх випробовуваннях мученики Макавеї сповідують:
«Цар світу воскресить нас, що вмираємо за Його закони, - до вічного життя» (2 Мак. 7,9).
«Ліпше померти від руки людей, коли хтось має надію в Бога, що Він воскресить його знову» (2 Мак. 7,14; Пор. 2 Мак. 7, 29; Дан. 12, 1-13.).
993 Фарисеї (Пор. Ді. 23, 6.), а також багато сучасників Господа (Пор. Ів. 6, 54.) надіялися на воскресіння. Ісус постійно цього навчає. Садукеям, які заперечували воскресіння, Він відповів: «Чи не тому ви помиляєтесь, що не знаєте Письма й Божої сили»? (Мр. 12,24). Віра

у воскресіння опирається на вірі в Бога, Який «є Богом не мертвих, а живих» (Мр. 12,27).
994 Більше того, Ісус пов'язує віру у воскресіння зі Своєю власною Особою: «Я - воскресіння і життя» (Ів. 11,25). Сам Ісус воскресить останнього дня тих, хто буде вірити в Нього (Пор. Ів. 5, 24-25; 6, 40.), хто буде їсти Його тіло і пити Його кров (Пор. Ів. 11,24.). Уже відтепер Він дає знак і запоруку, повертаючи життя деяким умерлим (Пор. Мр. 5, 21-42; Лк. 7, 11-17; Ів. 11.), провіщаючи цим самим Своє власне воскресіння, яке, однак, буде іншого порядку. Про цю унікальну подію Він говорить як про «знак пророка Йони» (Мт. 12,39), знак храму (Пор. Ів. 2, 19-22.): Він заповідає Своє Воскресіння по трьох днях після Своєї смерті (Пор. Мр. 10, 34.).
995 Бути свідком Христа означає бути «свідком Його Воскресіння» (Ді. 1,22; Пор. Ді. 4, 33.), бути тими, «що з Ним їли й пили після того, як Він воскрес з мертвих» (Ді. 10,41). Уся християнська надія на воскресіння позначена зустрічами з воскреслим Христом. Ми воскреснемо, як Він, з Ним і через Нього.
996 Від початку християнська віра у воскресіння натрапляла на незрозуміння й опір (Пор. Ді. 17, 32; 1 Кор. 15, 12-13.). «Жодне твердження християнської віри не зустрічає такого сильного, упертого, непохитного і стрімливого опору, як воскресіння плоті» (Св. Августин, Пояснення Псалмів, 88, 2,5.). Є дуже поширеним переконання, що після смерті життя людської особи триває духовним способом. Але як повірити, що це тіло, смертність якого очевидна, може воскреснути до вічного життя?

Як воскреснуть мертві?

997 Що означає «воскреснути»? У смерті, що є відділенням душі від тіла, людське тіло підлягає зіпсуттю, тимчасом як душа йде на зустріч із Богом, очікуючи з'єднання зі своїм прославленим тілом. Бог Своєю всемогутністю остаточно поверне нетлінне життя нашим тілам, з'єднавши їх з нашими душами силою Воскресіння Ісуса.
998 Хто воскресне? Усі люди, що вмерли: «Вийдуть ті, що чинили юза добро, на воскресіння життя. А ті, що зло чинили, - воскреснуть на суд» (Ів. 5,29; Дан. 12, 2.).
999 Як воскреснуть? Христос воскрес у власному тілі: «Гляньте на Мої руки та на Мої ноги: це ж Я Сам» (Лк. 24,39); проте Він не повернувся до земного життя. Так само в Ньому «всі воскреснуть у власному тілі, яке вони мають тепер» (IV Латеранський Собор: DS 801.), але це «тіло» стане подібним «до Його прославленого тіла» (Флп. 3,21), перетвориться у «тіло духовне» (1 Кор. 15,44):
«Але хтось скаже: «Як воскреснуть мертві? І в якім тілі прийдуть?» Безумний! Те, що ти сієш, не оживе, як не умре. І те, що сієш, - не тіло, що має уродитися, а голе зерно. Сіється у тлінні, а встає у нетлінні; (...) і мертві нетлінними воскреснуть (...). Мусить бо це тлінне одягнутися в нетління, і це смертне одягнутися в безсмертя» (1 Кор. 15, 35-37. 42. 52-53).
1000 Це «як» перевищує нашу уяву і наше розуміння; воно доступне лише через віру. Але наша участь у Євхаристії вже дає нам передсмак перетворення нашого тіла через Христа: «Так само, як хліб, що виростає із землі, завдяки прикликуванню Бога перестає бути звичайним хлібом, а стає Євхаристією, яка складена з двох елементів - земного і небесного, - так і наші тіла, які мають участь у Євхаристії, стають нетлінними, бо мають надію на воскресіння» (Св. Іриней, Проти єресей, 4, 18, 5.).
1001 Коли? У спосіб остаточний це станеться «останнього дня» (Ів.6, 39-40. 44. 54; 11,24); «наприкінці світу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 48.). Воскресіння

мертвих тісно пов'язане з Другим Приходом Христа:
«Бо Сам Господь на даний знак, на голос архангела та при сурмі. Божій, зійде з неба, і найперше воскреснуть ті, що вмерли в Христі» (1 Сол. 4,16).

Воскреслі з Христом

1002 Якщо правдою є те, що Христос воскресить нас «останнього дня», то правдою є також і те, що ми вже певним чином воскресли з Христом. Справді, завдяки Святому Духові християнське життя вже відтепер, на землі, є участю у смерті і Воскресінні Христа:
«Поховані з Ним у Хрещенні, з Ним ви разом також воскресли, вірою в силу Бога, Який воскресив Його з мертвих (...). А коли ви з Христом воскресли, то шукайте те, що вгорі, де Христос перебуває, сівши по правиці Бога» (Кол. 2,12; 3,1).
1003 З'єднані з Христом через Хрещення, віруючі беруть уже дійсну участь у небесному житті воскреслого Христа (Пор. Флп. 3, 20.), та життя Це «приховане з Христом у Бозі» (Кол. 3,3). «І разом воскресив нас, і разом посадив на небі у Христі Ісусі» (Еф. 2,6). Живлені Його Тілом у Євхаристії, ми вже належимо до Тіла Христового. Коли ми воскреснемо останнього дня, тоді й «з'явимося з Ним у славі» (Кол. 3,4).
1004 В очікуванні цього дня тіло й душа віруючого мають честь «належати Христові»; звідси - вимога пошани до свого власного тіла, а також до тіла іншої людини, передусім тоді, коли воно страждає:
«Тіло ж (...) для Господа, і Господь для тіла. Бог же і Господа був воскресив - та Й нас воскресить Своєю силою. Хіба не знаєте, що тіла ваші - члени Христові? (...) Уже не належите до себе самих. (...) Тож прославляйте Бога у вашому тілі» (1 Кор. 6,13-15. 19-20).

II. Умерти в Христі Ісусі

1005 Щоб воскреснути з Христом, треба умерти з Христом і «покинути тіло, щоб жити біля Господа» (2 Кор. 5,8). У такому «відході» (див. Флп. 1,23), яким є смерть, душа відділена від тіла. Вона з'єднається зі своїм тілом у день воскресіння мертвих (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei », Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 28.).

Смерть

1006 «Перед обличчям смерті загадка людського існування досягає своєї вершини» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 18.). У певному сенсі тілесна смерть є природною, але для віри вона є «заплатою за гріх» (Рим. 6,23; Пор. Буг. 2, 17.). Для тих, що вмирають у Христовій благодаті, смерть є участю у смерті Господа, яка дає змогу брати участь у Його Воскресінні (Рим. 6, 3-9; Флп. 3, 10-11.).
1007 Смерть є кінцем земного життя. Час є мірою нашого життя, у часі ми змінюємося, старіємо; як і в усіх живих істот на землі, смерть є нормальним кінцем життя. Цей аспект смерті надає нашому життю певну невідкладність нашої смертності і також нагадує нам, що час для реалізації нашого життя обмежений:
«Пам'ятай про твого Творця у дні твоєї молодості, перше ніж (...) порох повернеться у землю, звідки взявся, а дух відійде до Бога, що його Він дав» (Проп. 12,1. 7).
1008 Смерть ~ наслідок гріха. Правдивий інтерпретатор учення Святого Письма (Пор. Бут. 2,

17; 3, 3. 19; Муд. 1, 13; Рим. 5, 12; 6, 23.) і Традиції Учительське Служіння Церкви вчить, що смерть увійшла у світ через гріх людини (Пор. Тридентський Собор: DS 1511.). Хоча людина мала смертну природу, Бог призначив її до безсмертя. Отже, смерть суперечить задумам Бога-Творця; вона увійшла "у світ як наслідок гріха (Пор. Муд. 2, 23-24.). «Тілесна смерть, якої людина могла б уникнути, якби не згрішила» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 18.), стала, таким чином, «останнім ворогом» людини, який повинен бути переможений (Пор. 1 Кор. 15, 26.).

1009 Христос перетворив смерть. Ісус - Син Божий - також витерпів смерть, властиву людській природі. Проте, незважаючи на Свій страх перед нею (Пор. Мр. 14, 33-34; Євр. 5, 7-8.), Він прийняв її в цілковитому і добровільному підкоренні волі Свого Отця. Послух Ісуса перетворив прокляття смерті у благословення (Пор. Рим. 5, 19-21.).

Сенс християнської смерті

1010 Завдяки Христові християнська смерть має позитивне значення. «Для мене бо життя - Христос, а смерть - надбання» (Флп. 1,21). «Вірна наука: коли ми з Ним померли, то разом з Ним будемо й жити» (2 Тим. 2,11). Суттєва новизна християнської смерті полягає в тому, що через Хрещення християнин уже сакраментальне (через саме таїнство) «помер із Христом», щоб жити новим життям; і коли ми вмираємо у Христовій благодаті, то через фізичну смерть сповнюється це «вмирання з Христом» і так завершується наше приєднання до Нього у Його відкупному акті:

«Краще для мене умерти в (грецьке εἰς) Христі Ісусі, аніж панувати над цілою землею. Я шукаю Того, Хто вмер за нас; я прагну Того, Хто воскрес для нас. Моє народження наближається (...). Дозвольте мені прийняти чисте світло; коли я туди прийду, то стану людиною» (Св. Ігнатій Антіохійський, Пос. до Рим., 6, 1-2.).

1011 У смерті Бог кличе людину до Себе. Тому-то християнин може відчувати стосовно смерті бажання, подібне до бажання св. Павла: «Хотілося б мені померти, щоб із Христом бути» (Флп. 1,23); він може перетворити свою власну смерть на акт послуху і любові до Отця, за прикладом Христа (Пор. Лк. 23, 46.):

«Моя любов була розп'ята; (...) у мені є жива вода, яка шепоче і внутрішньо промовляє: «Йди до Отця» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Римлян, 7,2.).

«Прагну побачити Бога, а щоб Його побачити, треба померти» (Св. Тереза Ісусова, Поезія, 7.).

«Я не вмираю, я оживаю» (Св. Тереза від Дитятка-Ісуса, Слова.).

1012 Християнське бачення смерті (Пор. 1 Сол. 4, 13-14.) влучно виражене в церковних богослуженнях:

«Для всіх тих, що вірують у Тебе, Господи, життя змінюється, а не закінчується; і коли для них завершене їхнє перебування на землі, вони вже мають вічне житло в небі» (Римський Мисал, Префація померлим.).

1013 Смерть є кінцем земної подорожі людини, часу благодаті і милосердя, які Бог дарує їй, щоб вона здійснила своє земне життя відповідно до Божого задуму і щоб визначила своє остаточне призначення. Коли завершиться «єдиний біг нашого земного життя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 48.), ми не повернемося більше до іншого земного життя. «І призначено людям раз умерти» (Євр. 9,27). Нема «перевтілення» після смерті.

1014 Церква заохочує нас готуватися до години нашої смерті («Спаси нас, Господи, від смерті наглої і несподіваної»: Стародавня Літанія до Всіх Святих) та просити Матір Божу заступитися за нас «в годині нашої смерті» (Молитва «Радуйся, Маріє») і довірятися св. Йосифові — покровителеві доброї смерті:
«Усіма своїми вчинками, усіма своїми думками ти повинен поводитися так, ніби маєш вмерти сьогодні. Якщо твоя совість чиста, ти не дуже боятимешся смерті. Краще вберегти себе від гріха, ніж утікати від смерті. Якщо сьогодні ти не готовий, то як будеш готовий завтра?» (Наслідування Христа, 1, 23, 5-8.).
«Хвала тобі, Господи мій, за сестру нашу смерть тілесну, якої не може уникнути жодна жива людина. Горе тим, що вмирають у смертних гріхах, щасливі ті - кого смерть віднайде у Твоїй пресвятій волі, бо друга смерть не причинить їм зла» (Св. Франциск із Асижу, Пісня творіння.).

КОРОТКО

1015 «Плоть є серцевиною спасіння» (Тертуліян, Про воскресіння померлих, 8, 2.). Ми віруємо в Бога, що є Творцем плоті; ми віруємо у Слово, що стало плоттю, щоб відкупити плоть; віруємо також у воскресіння плоті - завершення творіння і відкуплення плоті.
1016 Через смерть душа відділяється від тіла, алеу воскресінні Бог дасть нашому перетвореному тілу нетлінне життя, знову з'єднуючи його з нашою душею. Як Христос воскрес і живе по віки вічні, так і ми всі воскреснемо останнього дня.
1017 «Ми віруємо у правдиве воскресіння цієї плоті, яку тепер маємо» (Ліонський Собор: DS 854.). Однак у могилу кладеться знищенне тлінне тіло, а воскресає тіло нетлінне (Пор. 1 Кор. 15, 42.), «тіло духовне» (1 Кор. 15,44).
1018 Унаслідок первородного гріха людина мусить зазнати «тілесної смерті, якої вона могла уникнути, якби не згрішила» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 18.).
1019 Ісус — Син Божий — добровільно витерпів смерть за нас у цілковитому і добровільному підданні волі Бога - Отця Свого. Своєю смертю Він переміг смерть, даючи таким чином усім людям можливість спасіння.

Артикул 12. «Вірую у вічне життя»

1020 Християнин, який поєднує свою власну смерть зі смертю Ісуса, бачить її як перехід до Нього і як входження у вічне життя. Коли Церква востаннє промовила над вмираючим християнином слова прощення і Христове відпущення гріхів, коли знаменувала востаннє скріпляючим помазанням І в Напутті (останньому Св. Причасті) дала йому Христа як їжу на дорогу, вона промовляє до нього з лагідною впевненістю:
«Покинь цей світ, душе християнська, в ім'я Отця Всемогутнього, що тебе сотворив, в ім'я Ісуса Христа - Сина Бога Живого, що страждав за тебе, в ім'я Духа Святого, що був зісланий на тебе. Спочинь сьогодні в мирі і замешкай з Богом у святому Сіоні, з Дівою Марією - Матір'ю Божою, зі святим Йосифом, ангелами та усіма Божими святими (...). Вернись до Творця свого, що створив тебе з пороху землі. 2677, Нехай у годину, коли душа твоя вийде з твого тіла, Марія, ангели і всі святі поспішать тобі назустріч (...). Щоб ти міг побачити свого Відкупителя обличчям в обличчя» (Чин помазання хворих І їх пасторальна опіка, Чин опіки

над вмираючими.).

I. Подрібний суд

1021 Смерть кладе кінець людському життю як часові, відкритому для прийняття чи відкинення Божої благодаті, даної у Христі (Пор. 2 Тим. 1,9-10.). Новий Завіт говорить про суд, передусім коли йдеться про майбутню остаточну зустріч із Христом у час Його другого приходу; але також багаторазово стверджує про заплату кожному безпосередньо після смерті, відповідно до його діл і віри. Притча про бідного Лазаря (Пор. Лк. 16, 22.) і слова розп'ятого Христа до розбійника, який визнав Його (Пор. Лк. 23,43.), як і інші тексти Нового Завіту (Пор. 2 Кор. 5, 8; Флп. 1, 23; Євр. 9, 27, 12,23.), говорять про остаточне призначення душі (Пор. Мт. 16, 26.), яке може бути різним для тих чи інших людей.
1022 Кожна людина отримує у своїй безсмертній душі вічну заплату в момент смерті на подрібному суді, який показує відношення її життя до Христа: або входження до небесного щастя, - чи то через очищення (Пор. Ліонський Собор: DS 856; Флорентійський Собор: DS 1304; Тридентський Собор: DS 1820.), чи безпосередньо (Пор. Ліонський Собор: DS 857; Іван XXII, Булла « Ne super his »: DS 990; Бенедикт XII, Конст. « Benedictus Deus »: DS 1000-1001; Флорентійський Собор: DS 1305.), - або безпосереднє прокляття навіки (Пор. Ліонський Собор: DS 858; Бенедикт XII, Конст. « Benedictus Deus »: DS 1002; Флорентійський Собор: DS 1306.).
«На схилі нашого життя ми будемо суджені за любов'ю» (Св. Іван від Хреста, Слово про світло і любов, 57.).

II. Небо

1023 Ті, що вмирають у благодаті і приязні Божій і які є цілковито очищені, живуть вічно з Христом. Вони назавжди уподібнені до Бога, бо вони Його бачать «як Він є» (1 Ів. 3,2), обличчям в обличчя (1 Кор. 13, 12; Од. 22, 4.):
«Нашою апостольською владою ми визначаємо, що відповідно до загального Божого розпорядження, від часу Вознесіння Господа і Спаса Ісуса Христа на небо, душі всіх святих (...) та всіх інших вірних, які померли, отримавши святе Хрещення Христове, і яким перед смертю не було чого очищати, (...) — або якщо в них було чи буде щось до очищення, то коли після своєї смерті вони завершать це очищення - (...) навіть перед воскресінням їх тіл і перед Загальним Судом, (ці душі) були, є і будуть у небі, у Небесному Царстві і Небесному Раю з Христом, прийняті до товариства святих ангелів. Після терпіння і смерті Господа Ісуса Христа вони бачили І продовжують бачити Боже єство інтуїтивним баченням і навіть обличчям в обличчя, без посередництва будь-якого створіння» (Бенедикт XII, Конст. « Benedictus Deus »: DS 1000, пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 49.).
1024 Це досконале життя з Пресвятою Трійцею, ця спільність життя і любові з Нею, з Дівою Марією, з ангелами і всіма святими називається «небом». Небо є останньою метою і сповненням найглибших бажань людини, станом найвищого й остаточного блаженства.
1025 Жити в небі - це «бути з Христом» (Пор. Ів. 14, 3; Флп. 1, 24; 1 Сол. 4, 17.). Вибрані живуть «у Ньому», але вони там зберігають чи, краще сказати, знаходять свою тотожність, своє власне ім'я (Пор. Од. 2, 17.):
«Бо життя - це бути з Христом: тому-то, де є Христос, - там життя, там і Царство» (Св.

Амвросій, Пояснення Євангелія від Луки, 10, 121.).
1026 Своєю смертю і Воскресінням Христос «відчинив» нам небо. Життя блаженних полягає в повному володінні плодами Відкуплення, яке завершив Христос, Який приєднує до Своєї небесної слави тих, що увірували в Нього і залишилися вірними Його волі. Небо є блаженною спільнотою усіх тих, які досконало поєднані з Христом.
1027 Це таїнство блаженної спільності з Богом та з усіма тими, які є у Христі, перевищує всіляке розуміння й уявлення. Св. Письмо про це говорить образами: життя, світло, мир, весільний бенкет, вино Царства, дім Отця, небесний Єрусалим, рай: «Те, чого око не бачило й вухо не чуло, що на думку людині не спало, те наготував Бог тим, що Його люблять» (1 Кор. 2,9).
1028 Через Його трансцендентність, Бога неможливо побачити таким, яким Він є, доки Він Сам не відкриє Свого таїнства для безпосередньої контемпляції з боку людини і доки не дасть їй здатності до цього. Це бачення Бога у небесній славі Церква назвала «блаженним баченням»:
«О, якою буде твоя слава і твоє щастя: бути допущеним бачити Бога, мати честь брати участь у радості спасіння та вічного світла в товаристві Христа Господа, твого Бога, (...) тішитися в Царстві Небесному разом із праведниками і друзями Божими радощами дарованого безсмертя» (Св. Кипріян Карфагенський, Послання, 58, 10.).
1029 У небесній славі блаженні продовжують із радістю виконувати волю Бога стосовно інших людей і всього творіння. Вони вже царюють із Христом; із Ним «царюватимуть на віки вічні» (Од. 22,5; Пор. Мт. 25, 21. 23.).

III. Остаточне очищення, або Чистилище

1030 Ті, що вмирають у ласці й приязні Божій, але ще недосконало очищені, хоча мають запевнення про своє вічне спасіння, після смерті переходять очищення, щоб здобути святість, необхідну для входження до небесної радості.
1031 Це остаточне очищення вибраних Церква називає Чистилищем, яке цілковито відрізняється від кари проклятих. Церква сформулювала доктрину віри стосовно Чистилища переважно на Соборах у Флоренції (Пор. Флорентійський Собор: DS 1304.) і Триденні (Пор. Тридентський Собор: DS 1820; 1580.. Церковна Традиція, покликаючись на деякі тексти Св. Письма (Наприклад: 1 Кор. 3, 15; 1 Пт. 1, 7.), говорить про вогонь очищення:
«Що стосується невеликих провин, то треба вірити, що перед судом існує вогонь очищення, бо так твердить Той, Хто є Правдою: коли хтось говорить хулу на Духа Святого, то це йому не буде прощено ні в цьому житті, ні в майбутньому (Мт. 12,31-32). З цього твердження ми можемо зрозуміти, що деякі провини можуть бути прощені в цьому житті, а деякі з них - у майбутньому» (Св. Григорій Великий, Діалоги, 4,41, 3.).
1032 Це вчення спирається також і на практику молитви за померлих, про яку вже говорить Святе Письмо: «Тому він [Юда Макавей] і приніс жертву переблагання за мертвих, щоб вони звільнилися від гріха» (2 Мак. 12,46). Від найраніших часів Церква вшановувала пам'ять померлих і молилась за них, приносячи за них зокрема євхаристійну жертву (Пор. Ліонський Собор: DS 856.), щоб, очищені, вони могли дійти до блаженного бачення Бога. Церква також рекомендує давати милостиню, здійснювати відпусти і покутні діла заради померлих:
«Помагаймо їм і пам'ятаймо про них. Якщо сини Йова були очищені жертвою свого отця

(Пор. Іов 1, 5.), чому ми сумніваємося, що наші жертви за вмерлих приносять їм певну втіху? Не вагаймося допомагати тим, що відійшли, і жертвуймо за них наші молитви» (Св. Іван Золотоустий, Бесіда на I Послання до Коринтян, 41, 5.).

IV. Пекло

1033 Ми не можемо бути з'єднаними з Богом, не вибравши добровільно любов до Нього. Але ми не можемо полюбити Бога, якщо важко грішимо проти Нього, проти нашого ближнього і проти самих себе: «Хто не любить, той у смерті проживає. Кожен, хто ненавидить брата свого, - душогубець, а ви знаєте, що ніякий душогубець не має в собі життя вічного, що в ньому перебувало б» (1 Ів. 3,14.15). Господь остерігає нас, що будемо від Нього відлучені, якщо занедбаємо тяжкі потреби вбогих і малих, які є Його братами (Пор. Мт. 25, 31-46.). Вмерти у смертельному гріху, без каяття і не приймаючи милосердної любові Бога, означає бути відлученим від Нього назавжди за нашим добровільним вибором. Цей стан остаточного самовідлучення від спільності з Богом і блаженними визначається словом «пекло».

1034 Ісус часто говорить про вогонь «геєнни», який «не вгасає» (Пор. Мт. 5, 22. 29; 13, 42. 50; Мр. 9, 43-48.), призначений для тих, які до кінця свого життя відмовляються увірувати і навернутися, і в якому вони можуть згубити разом душу і тіло (Пор. Мт. 10, 28.). Ісус заповідає суворими словами, що Він «пошле Своїх ангелів, які зберуть із Його Царства (...) тих, що чинять беззаконня, і кинуть їх до вогняної печі» (Мт. 13,41-42) і що Він виголосить слова осудження: «Ідіть від мене геть, прокляті, у вогонь вічний» (Мт. 25,41).

1035 Вчення Церкви стверджує існування пекла та його вічність. Душі тих, хто вмирає у стані смертельного гріха, негайно після смерті йдуть у пекло, де вони терплять пекельні муки, «вічний вогонь» (Пор. Символ віри « Quicumque »: DS 76; Константинопольський Синод 543 р.: DS 409; 411; IУ Латеранський Собор: DS 801; Ліонський Собор: DS 858; Бенедикт XII, Конст. « Benedictus Deus »: DS 1002; Флорентійський Собор: DS 1351; Тридентський Собор: DS 1575; Павло VI, «Sollemnis Professio fidei», Символ віри Нар. Божого, Урочисте визнання віри, 12.). Головна пекельна мука полягає у вічному відлученні від Бога, бо лише в Ньому людина може мати життя і щастя, для яких вона була створена і яких вона прагне.

1036 Твердження Святого Письма і вчення Церкви про пекло є I734 закликом до відповідальності, з якою людина повинна використовувати свою свободу, пам'ятаючи про її вічне призначення. Одночасно вони є наполегливим закликом до навернення: «Входьте вузькими дверима, бо просторі ті двері й розлога та дорога, що веде на погибель, і багато нею ходять. Але тісні ті двері й вузька та дорога, що веде до життя, і мало таких, що її знаходять» (Мт. 7,13-14):

«Не знаючи ні дня, ні години, треба нам, йдучи за осторогою Господа, постійно пильнувати, щоб заслужити, коли закінчиться єдина дорога нашого земного життя, увійти з Ним на весільний бенкет і бути зарахованими до благословенних Богом, а не щоб нам було наказано, як поганим і лінивим слугам, відійти у вічний вогонь, у кромішню темряву, де буде плач і скрегіт зубів» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 48.).

1037 Бог наперед не призначає нікого до пекла (Пор. Оранжський Собор: DS 397; Тридентський Собор: DS 1567.); це стається внаслідок добровільного відвернення від Бога (смертельний гріх) і перебування в ньому до кінця життя. У євхаристійній літургії та

щоденних молитвах своїх вірних Церква благає милосердя в Бога, Який «не хоче, щоб хтось загинув, лише щоб усі прийшли до покаяння» (2 Пт. 3,9):
«Ось жертва, яку ми кладемо перед Тобою; ми, слуги Твої і весь Твій Народ; прийми її у Своїй доброті. Наповни Твоїм миром наше життя, вирви нас із прокляття і прийми нас до Своїх вибраних» (Римський Мисал, Римський канон, 88.).

V. Остаточний суд

1038 Воскресіння усіх померлих, «праведних і неправедних» (Ді. 24,15), передуватиме Остаточному судові. Це буде «час, коли всі, хто у гробах, голос Його почують, і вийдуть ті, що чинили добро, на воскресіння життя. А ті, що зло чинили, — воскреснуть на суд» (Ів 5,28-29). Тоді прийде Христос «у Своїй славі, й ангели всі з Ним (...). І зберуться перед Ним усі народи, і Він відлучить їх одних від одних, як пастух відлучає овець від козлів; і поставить овець праворуч Себе, а козлів - ліворуч (...). І підуть ті на вічну кару, а праведники - на життя вічне» (Мт. 25,31-33. 46).
1039 Перед Христом, Який є Правдою, остаточно виявиться правда про ставлення кожної людини до Бога (Ів. 12,48.). Остаточний суд виявить разом зі всіма наслідками те, що кожний зробив доброго або занедбав чинити під час свого земного життя:
«Усе зло, вчинене злими, записане, але вони цього не знають. У день, коли прийде, Бог «не буде мовчати» (Пс. 50,3) (...), Він звернеться до тих, хто по лівиці, і скаже: «Я поселив на землі Моїх малих і вбогих для вас. Я - як Голова - засів на небесному троні по правиці Отця Мого, але на землі Мої члени трудились, с ' на землі Мої члени відчували недостаток. Якщо б ви були дали Моїм членам, то подане вами дійшло б до Голови. Коли Я поселив для вас Своїх малих і вбогих на землі, Я встановив їх для того, щоб збирали до Моєї скарбниці ваші добрі діла: ви ж нічого не вклали в їхні руки, тому й нічого не маєте в Мене» (Св. Августин, Проповіді, 18, 4, 4.).
1040 Останній суд настане в час славного повернення Христа. Лише Отець знає час і день Суду, лише Він вирішує. Через Свого Сина Ісуса Христа Він виголосить Своє останнє слово про всю історію. Ми пізнаємо остаточне призначення цілого діла творіння й ікономії спасіння і зрозуміємо дивні дороги, якими Його Провидіння вело все до останньої мети. Останній суд виявить, що Божа справедливість тріумфує над усіма несправедливостями, які вчинили Його створіння, і що Його любов сильніша від смерті (Пор. Пісня Пісень 8, 6.).
1041 Правда про Останній суд закликає до навернення, поки Бог ще дає людям «сприятливий час», «день спасіння» (2 Кор. 6,2). Вона збуджує священний страх Божий. Вона спонукає до справедливості Царства Божого. Вона заповідає «блаженну надію» (Тит. 2,13) на повернення Господа, Який «прийде прославитися у Своїх святих (...) на подив усім, які увірували» (2Сол. 1,10).

VI. Надія на нове небо і на нову землю

1042 Наприкінці часу Царство Боже осягне свою повноту. Після загального суду праведні завжди будуть панувати з Христом, прославлені тілом і душею, і сам всесвіт буде оновлений: Тоді Церква «осягне повноту в небесній славі, коли настане час відновлення усього і коли з родом людським увесь усесвіт, що тісно поєднаний із людиною і через неї досягає свого призначення, віднайде у Христі свою остаточну досконалість» (II Ватиканський Собор,

Догм, конст. « Lumen gentium », 48.).
1043 Це таємне оновлення, яке перетворить людство і світ, Святе Письмо називає «новим небом і новою землею» (2 Пт. 3,13; Пор. Од. 21, 1.). Це стане остаточним сповненням Божого Задуму - «об'єднати все у Христі - главі: небесне й земне» (Еф, 1,10).
1044 У цьому новому всесвіті (Од. 21,5), небесному Єрусалимі, Бог буде перебувати між людьми. «Він витре кожну сльозу з очей їхніх; і смерті не буде більше, ні скорботи, ні плачу, ні болю не буде більше, бо все попереднє минуло» (Од. 21,4. 27).
1045 Для людини таке звершення стане остаточним здійсненням єдності людського роду, задуманої Богом від початку створення; і для цієї єдності Церква-прочанка була «наче таїнством» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 1.).
I404 Ті, що будуть з'єднані з Христом, творитимуть спільноту відкуплених, Святе Місто Боже (Од. 21,2), «Наречену Агнця» (Од. 21,9). Вона вже більше не буде поранена гріхом (Пор. Од. 21,27), нечистотою, самолюбством, які нищать або ранять земну спільноту людей. Блаженне бачення, у якому Бог відкриється невичерпним способом для вибраних, буде вічним джерелом щастя, спокою і взаємної спільності.
1046 Щодо космосу, то Об'явлення підтверджує глибоку спільність долі матеріального світу і людини:
«Бо створіння нетерпляче очікує об'явлення синів Божих (...) у надії, що й воно саме теж визволиться з рабства зіпсуття (...). Бо ж знаємо, що все створіння разом понині стогне і мучиться у болях пологів. Не тільки воно, а й ми самі, що маємо зачаток Духа, ми самим своїм єством стогнемо, очікуючи відкуплення нашого тіла» (Рим. 8,19-23).
1047 Отже, видимий усесвіт також призначений для перетворення, «щоб цей же світ, повернений до свого первісного стану, без жодної перешкоди був на службі праведників», маючи участь у їх прославленні у воскреслому Ісусі Христі (Св. Іриней, Проти єресей, 5, 32, 1.).
1048 «Ми не знаємо часу кончини землі і людства, ані не знаємо, в який спосіб перетвориться космос. Очевидно, змінюється вигляд цього світу, спотворений гріхом; але ми знаємо, що Бог готує нову оселю і нову землю, де панує справедливість, а блаженство заспокоїть і перевищить усі прагнення миру, які живлять людське серце» (II Ват. Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 39, § 1.).
1049 «Однак очікування нової землі аж ніяк не мало б послаблювати в нас бажання обробляти цю землю, - навпаки, воно повинно нас заохочувати: адже на ній зростає тіло нової людської родини, яке може вже подати певні обриси майбутнього віку. А втім, хоча й слід ретельно розрізняти земний поступ і зростання Христового Царства, та все-таки цей поступ є надзвичайно важливим для Царства Божого тією мірою, якою він може причинитися до кращого устрою людського суспільства» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 39, § 2.).
1050 «Усі блага людської гідності, братерської спільності й свободи, тобто всі оті прекрасні плоди нашої природи і нашої праці, які ми будемо поширювати на землі відповідно до заповіді Господа і в Його Дусі, ми віднайдемо пізніше, але вже очищеними від усякого бруду, осяяними, перетвореними, коли Христос віддасть Отцеві вічне і вселенське Царство» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 39, § 1. пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 2.). Тоді Бог стане «усім в усьому» (1 Кор. 15,28) у вічному житті:
«Дійсне і правдиве життя - це Отець, Який через Сина і у Святім Дусі, немов з джерела,

обдаровує всіх без винятку небесними дарами. Завдяки Його милосердю ми, люди, також отримали непохитну обітницю вічного життя» (Св. Кирило Єрусалимський, Повчання катєхитичні, 18, 29.).

КОРОТКО

1051 Кожна людина у своїй безсмертній душі отримує вічну заплату після своєї смерті - на окремому суді - від Христа, Судді живих і мертвих.
1052 «Ми віримо, що душі всіх, що померли у Христовій благодаті (...), є Божим Народом поза смертю, яка і буде остаточно переможена в день воскресіння, коли ці душі возз'єднаються зі своїми тілами» (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei», Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 28.).
1053 «Ми віримо, що велике множество з тих душ, які зібралися біля Ісуса і Марії у Раю, творять Небесну Церкву, де у вічному блаженстві бачать Бога Таким, Яким Він є, і де вони також:, різними способами і різною мірою, беруть участь зі святими ангелами у Божественному врядуванні прославленого Христа, заступаючись за нас і допомагаючи у наших слабкостях своєю братерською турботою» (Павло VI, « Sollemnis Professio fidei», Символ віри Народу Божого, Урочисте визнання віри, 29.).
1054 Ті, що вмирають у Божій благодаті і приязні, але недосконало очищені, хоч певні свого вічного спасіння, зазнають після смерті очищення, щоб отримати святість, необхідну для входження в Божу радість.
1055 Силою «співпричастя святих» Церква доручає померлих Божому милосердю і приносить за них свої молитви, зокрема євхаристійну жертву.
1056 За прикладом Христа, Церква нагадує вірним про «сумну і болючу дійсність вічної смерті» (Конгрегація духовенства, Загальний катехитичний директорій, 69.), яку називаємо також «пеклом».
1057 Головна кара в пеклі полягає у вічному відлученні від Бога, що у Ньому Єдиному людина може мати життя і щастя, для яких вона була створена і яких вона прагне.
1058 Церква молиться, щоб ніхто не погубив себе: «Не допусти, Господи, щоб я був колись відлучений від Тебе» (Римський Мисал, Молитва перед Причастям, 131.). Якщо правда, що ніхто не може спасти себе самого, то правда також і те, що Бог «хоче, щоб усі люди спаслися» (1 Тим. 2,4) і що для Нього «все можливо» (Мт. 19,26).
1059 «Свята Римська Церква вірить і твердо визнає, що в день Суду всі люди стануть у своїх власних тілах перед судом Христовим, щоб дати звіт зі своїх вчинків» (Ліонський Собор: B8 859; пор. Тридентський Собор: DS 1549.).
1060 При кінці часу Боже Царство осягне свою повноту. Тоді праведні царюватимуть із Христом назавжди, прославлені тілом і душею, і сам матеріальний усесвіт буде перетворений. Бог буде тоді «усім в усьому» (1 Кор. 15,28), у вічному житті.

«Амінь»

1061 Символ віри, як і остання книга Святого Письма (Пор. Од. 22, 21.), закінчується єврейським словом «Амінь». Воно часто зустрічається наприкінці молитов Нового Завіту.

Так само і Церква закінчує свої молитви словом «Амінь».

1062 У єврейській мові «Амінь» має той самий корінь, що і слово «вірити». Цей корінь виражає міцність, певність, вірність. Тому зрозуміло, чому слово «Амінь» може виразити Божу вірність щодо нас і наше довір'я до Нього.

1063 У пророка Ісаї знаходимо вираз «Бог правди», буквально «Бог Амінь», тобто Бог, вірний Своїм обітницям: «Хто буде на землі благословенний, буде благословенний Богом правди» (Іс, 65,16). Господь наш часто вживає слово «Амінь» (Пор. Мт. 6, 2. 5. 16.), іноді навіть двічі повторюючи його (Пор. Ів. 5, 19.), щоб підкреслити достовірність Свого вчення, Своєї влади, опертої на Правді Божій.

1064 .Кінцеве «Амінь» Символу віри повторює і підтверджує його перші два слова: «Я вірую». Вірити - це сказати «Амінь» словам, обітницям, заповідям Божим, це цілковито довіритися Тому, хто є «Амінь» у безконечній любові і досконалій вірності. Щоденне християнське життя стане, таким чином, нашою відповіддю «Амінь» на «Вірую», сказане у визнанні віри в нашому Хрещенні:

«Нехай твій Символ віри стане для тебе наче дзеркалом: у ньому зможеш побачити, чи ти віриш в усе те, у що ти стверджуєш, що віриш, і кожного дня втішатися своєю вірою» (Св. Августин, Проповіді, 58, 11, 13.).

1065 Сам Ісус Христос є «Амінь» (Од. 3,14). Він є остаточним «Амінь» любові Отця до нас; Він бере на Себе і завершує наше «Амінь», сказане Отцеві: «Скільки бо обітниць Божих у Ньому - "Так", і тому через Нього "Амінь" Богові на славу через нас» (2 Кор. 1,20):

«Через Нього, з Ним і в Ньому,
Тобі, Боже, Отче Всемогутній,
у єдності Духа Святого
честь й усяка слава на віки вічні.
АМІНЬ»
(Римський Мисал, Прослава після Євхаристійної молитви)..

ЧАСТИНА ДРУГА. ЗДІЙСНЮВАННЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО ТАЇНСТВА

Сцена відображає зустріч Ісуса з жінкою, яка страждала на кровотечу. Ця жінка, яка страждала впродовж багатьох років, одужала, коли торкнулась до одягу Ісуса, завдяки «силі, що з Нього вибула» (див. Мр. 5,25-34).
Святі таїнства Церкви і тепер продовжують діла, які Христос виконував упродовж Свого земного життя (див. №1115). Святі таїнства є ніби «силами, які виходять» із тіла Христового, щоб оздоровити наші гріховні рани і дати нам нове життя у Христі (див. №1116).
Цей образ символізує, таким чином, Божественну І спасенну силу Сина Божого, Який зцілює цілу людину - душу і тіло - через сакраментальне життя.

Для чого літургія?

1066 У Символі віри Церква визнає містерію Святої Трійці і її «задум доброзичливий» (Еф. 1,9) стосовно всього створіння: Отець виконує «містерію Своєї волі», віддаючи Сина Свого Улюбленого і Свого Духа Святого для спасіння світу і на славу Свого Імені. Такою є містерія Христа (Пор. Еф. 3,4), об'явлена і здійснена в історії згідно з «планом», премудро укладеним, що його св. Павло називає «ікономією таїнства» (Еф. 3,9), а патристична традиція назве «ікономією Втіленого Слова», або «ікономією спасіння».
1067 «Це діло спасіння людей і досконалого прославлення Бога, яке випередили великі Божі діла в народі Старого Завіту, Христос виконав передусім через Пасхальну містерію Своїх святих страстей, Воскресіння з мертвих і Свого славного Вознесіння, -у якій, «вмираючи, Він знищив нашу смерть, а воскресиш, вернув нам життя». Бо з боку Христа, що загинув на хресті, народилося «предивне таїнство цілої Церкви» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium», 5). Тому-то в літургії Церква прославляє, передовсім, Пасхальну містерію, через яку Христос виконав діло нашого спасіння.
1068 Саме це Христове таїнство Церква проповідує й прославляє у своїй літургії, щоб вірні жили ним і свідчили про нього світові: Бо літургія, якою «звершується діло нашого Відкладення», передовсім у Божественній Жертві Євхаристії, головною мірою сприяє тому, щоб вірні своїм життям висловлювали та й іншим виявляли таїнство Христа і справжню природу істинної Церкви (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 2.)

Що означає слово «літургія»?

1069 Слово «літургія» первісне означало «публічне діло», «служба, виконувана народом або для народу». У християнській традиції воно означає, що Божий народ бере участь у «ділі Божому» (Пор. Ів. 17,4..) Через літургію Христос, наш Відкупитель і Первосвященик, продовжує діло нашого спасіння у Церкві, з нею і через неї.
1070 У Новому Завіті слово «літургія» означає не лише виконування Божого культу (Пор.

Ді. 13, 2; Лк. 1, 23.), а й проповідування Євангелія (Пор, Рим. 15, 16; Флп. 2, 14-17. 30.) і любов у дії (Пор. Рим. 15, 27; 2 Кор. 9,12; Флп. 2, 25.). У всіх цих випадках йдеться про службу Богові і людям. У літургійній відправі Церква е слугою на образ свого Господа, єдиного «Літурга» (Пор. Еф. 8,2. 6.), і бере участь у Його священстві (культ), який має пророчий (благовіствування) і царський (служба любові) характер: Літургія слушно вважається виконанням священичої місії Ісуса Христа; у ній освячення людини виявляється видимими знаками і здійснюється способом, властивим окремим знакам; літургія здійснюється містичним Тілом Ісуса Христа, тобто Головою і Його членами; тим-то всяка літургійна відправа як діло Христа-Священика і Його Тіла, яким є Церква, є найвищою священною дією, дієвій силі якого жодна інша дія Церкви не дорівнює ні за способом, ні за ступенем (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопciliит », 7.).

Літургія як джерело життя

1071 Літургія як діло Христа є також діянням Його Церкви. Вона здійснює і показує Церкву як видимий знак спілкування Бога і людей через Христа. Вона залучає вірних до Нового Життя спільноти. Літургія передбачає «свідому, дієву й плідну участь» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопciliит », 11) усіх.
1072 «Літургія не вичерпує всієї діяльності Церкви» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопciliит », 9.). Її повинна випереджувати євангелізація, віра і навернення; тоді вона може принести свої плоди для життя вірних: Нове Життя згідно з Духом, залучення до місії Церкви і служіння для її єдності.

Молитва і літургія

1073 Літургія - це також участь у молитві Христа, зверненій до Отця у Святім Дусі. У ній усяка християнська молитва знаходить своє джерело і своє завершення. Через літургію внутрішня людина укорінюється й утверджується (Пор. Еф. З, 16-17.) у великій Божій «любові, якою полюбив нас» (Еф. 2,4) у Своєму Улюбленому Синові. Це є те саме «чудо Боже», яке переживається і поглиблюється у кожній молитві «кожного часу в Дусі» (Еф. 6,18).

Катехиза та літургія

1074 «Літургія є вершиною, до якої прямує діяльність Церкви, і водночас є джерелом, із якого випливає вся її сила» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопciliит», 10.). Отже, вона є привілейованим місцем для катехизи Божого Народу. «Катехиза своєю суттю пов'язана з цілим літургійним і сакраментальним служінням, бо саме через таїнства, особливо у Євхаристії, Ісус Христос діє у всій повноті для перетворення людей» (Іван-Павло II, Апост. зверн. «Catechesi tradendae», 23.)
1075 Літургійна катехиза намагається вводити в містерію Христа (вона і є «містагогією»), йдучи від видимого до невидимого, від знаку до його суті, від «святих таїнств» до «містерій». Така катехиза належить до компетенції місцевих та регіональних катехизмів. Цей Катехизм, який має служити цілій Церкві в різноманітності її обрядів і культур (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопciliит », 3-4.), представляє те, що є основним

і спільним для усієї Церкви стосовно літургії як таїнства і як відправи (перший розділ), відтак сім святих таїнств і священнослужительських обрядів (сакраменталії) (другий розділ).

Перший розділ. Сакраментальна економія

1076 У день П'ятидесятниці через вилиття Святого Духа Церква була відкрита світові (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 6; II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 2.). Дар Духа починає новий час в «уділю ванні таїнства»: час Церкви, у якому Христос виявляє, уприсутнює і подає Своє діло спасіння через літургію Своєї Церкви, «аж доки Він не прийде» (1 Кор. 11,26). Упродовж цього часу Церкви Христос живе і вже діє у Своїй Церкві і з нею новим способом, властивим цьому новому часові. Він діє через святі таїнства; спільна Східна і Західна Традиції називають це «сакраментальною ікономією». Вона полягає в уділюванні (або «розподілі») плодів Пасхальної містерії Христа у відправі «сакраментальної» літургії Церкви.
Тому-то потрібно висвітлити насамперед це «сакраментальне уділювання» (**глава перша**). У той спосіб ясніше виявляться природа і суттєві аспекти літургійної відправи (**глава друга**).

Глава перша. Пасхальне таїнство в час Церкви

Артикул 1. Літургія - діло Пресвятої Трійці

I. Отець - Джерело й Мета літургії

1077 «Благословен Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що благословив нас із неба всяким духовним благословенням у Христі. Бо в Ньому Він нас вибрав перед заснуванням світу, щоб ми були святі й бездоганні перед Ним у любові. Він призначив нас наперед для Себе на те, щоб ми стали Його синами через Ісуса Христа, за рішенням своєї доброї волі, на хвалу слави своєї благодаті, якою Він обдарував нас у любім Своїм Сині» (Еф. 1,3-6).
1078 Благословення є Божим вчинком, що дає життя і джерелом якого є Отець. Його благословення є одночасно словом і даром
(лат. bene - dictio, гр. εὐ - λογία). Коли кажемо, що людина «благословить» - цей термін означає поклоніння і віддання себе Творцеві у вдячності.
1079 Отож, від початку аж до закінчення віку все Боже діло є благословенням. Від літургійної поеми про перше творення аж до пісень небесного Єрусалима натхнені автори проголошують Задум спасіння як величне Боже благословення.
1080 Від самого початку Бог благословить живі створіння, особливо чоловіка і жінку. Союз із Ноєм і всіма живими істотами відновлює благословення плідності, незважаючи на гріх людини, через який земля була «проклята». Але починаючи від Авраама, Боже

благословення пронизує всю історію людей, яка прямувала до смерті, щоб скерувати її до життя, до його джерела. Так через віру «батька віруючих», який приймає благословення, починається історія спасіння.

1081 Божі благословення виявляються у дивних і спасенних подіях: народження Ісаака, вихід із Єгипту (Пасха і Вихід), дар Обіцяної Землі, обрання Давида, присутність Бога у храмі, очищувальне вигнання і повернення «малої решти». Закон, Пророки і Псалми, з яких виплітається літургія Вибраного Народу, водночас нагадують про ці Божі благословення і відповідають на них хвалебними і вдячними благословеннями.

1082 У літургії Церкви Боже благословення об'являється й утілюється в повноті: Отця визнають і Йому поклоняються як Джерелу і Меті всіх благословень у творенні й у спасінні. У Своєму Слові, втіленому, померлому і воскреслому задля нас, Він наповнює нас Своїми благословеннями і через Нього розливає в наших серцях Дар, який містить усі дари Святого Духа.

1083 Таким чином можна зрозуміти подвійний вимір християнської літургії як відповіді віри і любові на «духовні благословення», якими обдарував нас Отець. З одного боку, Церква, з'єднана зі своїм Господом і зрадівши «Святим Духом» (Лк. 10,21), благословить Отця «за Його Дар несказанний» (2 Кор. 9,15) поклонінням, величанням і подякою. З іншого боку, аж до сповнення Божого задуму Церква не перестає складати Отцеві «жертву зі своїх власних дарів» і благати Його зіслати Святого Духа на ці дари, на неї саму, на вірних і на увесь світ, щоб через спільність у смерті і воскресінні Христа - Архиєрея і силою Духа ці Божі благословення принесли плоди життя «на хвалу слави Його благодаті» (Еф. 1,6).

II. Діло Христа в літургії

Христос прославлений...

1084 «Сидячи по правиці Отця» і виливаючи Святого Духа на Своє Тіло, Яким є Церква, Христос діє відтепер через таїнства, встановлені Ним для уділювання Своєї благодаті. Святі таїнства є видимими знаками (словами і діями), доступними для нашої теперішньої людської природи. Вони дієво уділяють благодать, яку вони означають, завдяки дії Христа і силою Святого Духа.

1085 У Церковній літургії Христос означує і здійснює передусім Своє Пасхальне таїнство. Під час Свого земного життя Ісус сповіщав Своїм ученням і випереджував Своїми діями Пасхальне таїнство. Коли прийшла Година Його (Пор. Ів. 13, 1; 17, 1.), Він переживає унікальну історичну подію, яка не минає: Ісус умирає, є похований, воскресає з мертвих і сідає по правиці Отця «раз і назавжди» (Рим. 6,10; Євр. 7,27; 9,12). Це реальна подія, яка трапилася в нашій історії, але вона унікальна: усі інші історичні події відбуваються один раз і відтак минають, зникають у минулому. Пасхальна містерія Христа, навпаки, не може залишитися тільки в минулому, тому що Своєю Смертю Він переміг смерть, а все, чим є Христос, і все, що Він зробив і витерпів за всіх людей, бере участь у Божій вічності і переступає всі часи і в них присутнє. Подія Хреста і Воскресіння залишається і притягає до життя.

...від часу Церкви апостолів...

1086 «Як Христос був післаний Отцем, так і Він Сам післав Своїх апостолів, сповнених Духа Святого, не тільки для того, щоб, проповідуючи Євангеліє всякому створінню, вони сповіщали, що Син Божий Смертю Своєю і Своїм Воскресінням звільнив нас від влади сатани і від смерті і переніс нас до Царства Отця Свого, а й для того, аби сповіщене діло спасіння виконували через жертвоприношення і таїнства, навколо яких обертається все літургійне життя» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 6.)

1087 Так, даючи Святого Духа апостолам, Воскреслий Христос дає їм Свою владу освячування (Пор. Ів. 20, 21): вони самі стають сакраментальними знаками Христа. Силою цього ж Святого Духа вони передають таку владу своїм наступникам. Це «апостольське наступництво» творить структуру всього літургійного життя Церкви; і воно само є сакраментальним, бо передається через таїнство Рукоположення.

...є присутній у земній літургії...

1088 «Для виконання такого великого діла» - уділювання або передавання Свого діла спасіння - «Христос є завжди присутній у Своїй Церкві, передовсім у літургійних службах. Він є присутній у жертвоприношенні Служби Божої в особі служителя, "Той Сам тепер приносить жертву через служіння священиків, Котрий тоді приніс Себе на Хресті", чи то, у найвищій мірі, під євхаристійними видами. Він присутній Своєю силою у святих таїнствах, - так, що коли хтось виконує хрещення, то це Сам Христос хрестить. Він присутній у Своєму Слові, бо це Він говорить тоді, коли в Церкві читається Святе Письмо. Нарешті, Він присутній, коли Церква молиться і співає псалми, бо ж Він обіцяв: «Де двоє або троє зібрані в Моє ім'я, там Я серед них» (Мт. 18,20)» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 1.)

1089 «У цьому великому ділі, у якому Бог досконало прославляється і люди освячуються, Христос завжди приєднує до Себе Церкву, Свою улюблену Наречену, котра звертається до Нього як до Свого Господа і через Нього віддає поклін Вічному Отцеві» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 1.)

...яка бере участь у небесній літургії

1090 «Беручи участь у земній літургії, ми маємо передсмак небесної літургії, яка відправляється у святому місті Єрусалимі, до якого ми, немов прочани, прямуємо, де Христос сидить по правиці Бога як служитель святині і правдивої скинії; разом зі всім небесним воїнством ми співаємо Господеві гімн слави; вшановуючи пам'ять святих, ми сподіваємось мати з ними певну спільність; ми очікуємо як Спасителя нашого Господа Ісуса Христа, допоки Він, що є нашим життям, не покажеться нам, і тоді ми разом з Ним з'явимося у славі» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 8; пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 50.)

III. Святий Дух і Церква в літургії

1091 У літургії Святий Дух є вчителем віри Божого Народу, митцем «чудових Божих творів», якими є таїнства Нового Союзу. Бажання і діло Духа у серці Церкви полягає в тому, щоб ми жили життям Христа воскреслого. Коли Він у нас знаходить відповідь віри, яку Він

збудив, здійснюється правдива співпраця. Через цю співпрацю літургія стає спільним ділом Святого Духа і Церкви.

1092 У цьому сакраментальному уділюванні Христового таїнства Святий Дух чинить так само, як і в інших часах ікономії спасіння: Він готує Церкву до зустрічі з її Господом; Він пригадує і показує Христа вірі громади; Він Своєю перетворювальною силою робить Христове таїнство присутнім і актуальним. Врешті, Дух спілкування єднає Церкву з життям і місією Христа.

Святий Дух приготовляє до прийняття Христа

1093 У сакраментальній ікономії Святий Дух сповнює образи Старого Заповіту, Оскільки Церква Христова була «чудово приготована в історії народу Ізраїля і в Старому Союзі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 2.), церковна літургія зберігає як цілісну й незмінну частину елементи культу Старого Союзу, зробивши їх своїми:

- головним чином - читання Старого Союзу;
- молитви Псалмів;
- особливо пам'ять про спасенні події й знамення, які були завершені в таїнстві Христа (Обітниця і Завіт, Вихід і Пасха, Царство і Храм, Вигнання і Повернення).

1094 Саме на цю гармонію двох Завітів (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Dei Verbum», 14-16.) спирається Пасхальна катехиза Самого Господа (Пор. Лк. 24, 13-49), потім катехиза апостолів та Отців Церкви. Ця катехиза розкриває те, що залишалося прихованим під буквою Старого Завіту, - таїнство Христа. Вона називається «типологічною» тому, що виявляє новизну Христа, починаючи від «прообразів» (τύποις), які звіщали його в подіях, словах і символах першого Завіту. Завдяки такому новому перечитуванню старозавітних текстів у Дусі істини, починаючи від Христа, розкриваються прообрази (Пор. 2 Кор. 3, 14-16.). Таким чином, потоп і Ноїв ковчег були прообразами спасіння через Хрещення (Пор. 1 Пт, 3, 21.), як також Хмара і перехід Червоного моря; вода зі скелі була прообразом духовних дарів Христа (Пор. 1 Кор. 10, 1,6.); манна в пустелі була прообразом Євхаристії, «хліба правдивого з неба» (Ів. 6,32).

1095 Тому Церква, особливо під час Різдвяного Посту (Адвенту), Великого Посту, а передусім - у Пасхальну Ніч, перечитує і переживає ці всі великі події історії спасіння в «днесь» своєї літургії. Але необхідно, щоб катехиза допомогла вірним відкритися на це «духовне» розуміння Ікономії спасіння, яке виявляється і оживає в літургії Церкви.

1096 Юдейська літургія і християнська літургія. Краще пізнання віри і релігійного життя єврейського народу такими, як вони визнаються і переживаються ще тепер, може допомогти краще зрозуміти деякі аспекти християнської літургії. І для євреїв, і для християн Святе Письмо є істотною частиною їх літургій: для проповідування Божого Слова, відповіді на це Слово, для молитви прославлення і молитви заступництва за живих і мертвих, звертання до Божого милосердя. Літургія Слова у своїй структурі бере початок у юдейській молитві. Молитва Годин та Інші тексти й літургійні формули мають у ній свої паралелі, як і самі тексти наших найбільш шанованих молитов, серед яких - «Отче наш». Євхаристійні молитви натхнені також взірцями юдейської традиції. Зв'язок єврейської і християнської літургій, а також різниця в їх змісті, особливо помітні у великих святах літургійного року, як наприклад Пасха. Християни і євреї святкують Пасху: історичну Пасху, спрямовану в майбутнє, - у євреїв; Пасху, сповнену в смерті і Воскресінні Христа, - у християн, хоча вони ще очікують її

остаточного сповнення.
1097 У літургії Нового Союзу всяка літургійна дія, особливо святкування Євхаристії і святих таїнств, є зустріччю Христа і Церкви. Літургійне зібрання черпає свою єдність із «спільності Святого Духа», Який збирає Божих дітей в одному Христовому Тілі, Ця єдність перевищує расові, культурні і суспільні людські зв'язки.
1098 Зібрання повинно приготуватися до зустрічі зі своїм Господом, бути добре приготованим народом (Пор. Лк. 1, 17). Це приготування сердець є спільним ділом Святого Духа та зібрання, зокрема його священнослужителів. Благодать Святого Духа збуджує віру, навернення серця і приєднання до волі Отця. Ця відкритість серця є передумовою для прийняття інших благодатей, які подаються у самій відправі, і для плодів нового життя, до яких скероване богослужіння.

Святий Дух нагадує таїнство Христа

1099 Дух і Церква співпрацюють, щоб явити Христа і Його діло спасіння в літургії. Особливо у Євхаристії й аналогічно в інших таїнствах літургія є Спомином таїнства спасіння. Святий Дух є живою пам'яттю Церкви (Пор. Ів. 14, 26).
1100 Слово Боже. Святий Дух насамперед нагадує літургійному зібранню значення події спасіння, оживляючи Боже Слово, яке проповідується, щоб воно було сприйнятим і пережитим: «У відправі літургії Святе Письмо має надзвичайно важливе значення. Саме з нього беруться тексти для читання і пояснення у проповіді, а також і псалми для співу; від нього черпають запал та натхнення прохання, молитви І літургійні пісні, у ньому слід шукати значення дій і символів» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 24.)
1101 Святий Дух дає читачам і слухачам, залежно від відкритості їх сердець, духовне розуміння Божого Слова. Через слова, дії, символи, які утворюють основу літургійної відправи, Він творить живий зв'язок вірних і священнослужителів із Христом, Словом та Образом Отця, щоб вони могли внести у своє життя зміст того, що чують, споглядають і чинять у відправі.
1102 «Слово спасіння живить віру у серцях християн, яка сприяє народженню і зростанню спільноти християн» (II Ватиканський Собор, Декр. «Presbyterorum ordinis», 4.). Сповіщання Слова Божого не зупиняється на повчанні: воно вимагає відповіді віри як згоди і зобов'язання, з огляду на Союз між Богом і Його народом. Святий Дух дає благодать віри, зміцнює її і сприяє її зростанню у спільноті. Літургійне зібрання - це насамперед спільність у вірі.
1103 Аиамнеза (Ἀνάμνησις). Літургійна відправа завжди відкликається до спасенних втручань Бога в історію. «Ікономія Об'явлення здійснюється через вчинки і слова, тісно пов'язані між собою (...). Слова висвітлюють діла і відкривають таїнство, яке міститься в них» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 2.). У літургії Слова Святий Дух «нагадує» зібранню все, що Христос зробив для нас. Відповідно до природи літургійних дій і обрядових традицій Церков, відправа «творить пам'ять» Божих чудес у більш чи менш розгорнутому анамнезі. Святий Дух, що таким чином пробуджує пам'ять Церкви, також викликає подяку і прославляння (Δοξολογίαν).

Святий Дух уприсутнює таїнство Христа

1104 Християнська літургія не тільки нагадує спасенні для нас події, вона їх актуалізує, уприсутнює. Пасхальна містерія Христа здійснюється, а не повторюється; повторюються відправи; у кожній з них відбувається вилиття Святого Духа, Який актуалізує єдине таїнство.
1105 Епіклєза, Ἐπίκλησις («прикликування») є проханням, у якому священик благає Отця послати Освячуючого Духа, щоб жертвоприношення стали Тілом і Кров'ю Христа і щоб, приймаючи їх, вірні самі ставали живим приношенням Богові.
1106 Анамнеза з Епіклезою перебуває в центрі кожної сакраментальної відправи, головним чином у Євхаристії: «Ти запитуєш, як хліб стає Тілом Христа, а вино (...) - Кров'ю Христа. Кажу тобі: Святий Дух приходить І здійснює те, що перевищує всяке слово і всяку думку. (...) Достатньо буде тобі почути, що це діється через Святого Духа, подібно як від Діви Святої через Духа Святого Господь для Себе і в Собі прийняв тіло» (Св. Іван Дамаскин, Про віру православну 4, 13.).
1107 Перетворювальна сила Святого Духа в літургії пришвидшує прихід Царства Божого і завершення містерії спасіння. Святий Дух дозволяє нам, в очікуванні і в надії, дійсно наперед переживати повне сопричастя Пресвятої Трійці. Післаний Отцем, Який вислуховує Епіклезу Церкви, Дух оживляє тих, які Його приймають, і є для них відтепер «завдатком» їхньої спадщини (Еф. 1, 14; 2 Кор. 1,22.).

Спільність у Святім Дусі

1108 Мета посилання Святого Духа в кожній літургійній відправі - наша спільність з Христом для утворення Його Тіла. Святий Дух є наче соком Виноградини Отця, яка приносить плід у своїх гілках (Пор. Ів. 15, 1-17; Гал. 5, 22.). У літургії реалізується внутрішня співдія Святого Духа і Церкви. Він, Дух спільності, Який незмінне залишається в Церкві, і тому Церква є великим таїнством Божественної спільності, яка збирає розпорошених по землі дітей Божих. Плодом Духа в літургії є нероздільно спільність зі Святою Трійцею і братерська спільність (Пор. Ів. 1,3-7.).
1109 Епіклєза - це також молитва за повне здійснення сопричастя громади з містерією Христа. «Благодать Господа Ісуса Христа й любов Бога і причастя Святого Духа» (2 Кор. 13,13) повинні перебувати в нас завжди і приносити плоди поза євхаристійною відправою. Отже, Церква молить Отця зіслати Святого Духа, щоб Він зробив життя вірних живим приношенням Богові через 1368 духовне перетворення на образ Христа, через турботу про єдність Церкви та участь у її місії свідченням і службою любові.

КОРОТКО

1110 У літургії Церкви Бога Отця благословляємо й поклоняємося Йому як джерелу всіх благословень створення і спасіння, якими він поблагословив нас усіх у Своєму Синові, щоб дати нам Духа усиновлення.
1111 Діло Христа в літургії є сакраментальним, бо Його містерія спасіння стає присутньою в ній силою Його Святого Духа; бо Тіло Його - Церква - є немов святим таїнством (знаком і знаряддям), через яке Святий Дух розподіляє містерію спасіння; бо своїми літургійними відправами Церква-прочанка вже наперед бере участь у небесній літургії.

1112 Місія Святого Духа у церковній літургії полягає в тому, щоб приготувати літургійне зібрання до зустрічі з Христом, нагадати і показати Христа зібранню; уприсутнити і здійснити спасенне діло Христа через Свою перетворювальну силу та вчинити, щоб дар сопричастя приносив у Церкві свій плід.

Артикул 2. Пасхальна містерія у святих таїнствах

1113 Усе літургійне життя Церкви звернене до євхаристійної жертви і св. таїнств (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 6.). У Церкві є сім святих таїнств: Хрещення, Конфірмація, або Миропомазання, Пресвята Євхаристія, Покаяння, Помазання хворих (Єлеопомазання), Рукоположення і Подружжя (Пор. Ліонський Собор: DS 860; Флорентійський Собор: DS 1310; Тридентський Собор: DS 1601.). У цій статті йтиметься про те, що є спільного для семи святих таїнств з погляду вчення Церкви. Те, що між ними є спільного з погляду відправи, викладатиметься у другій главі, а те, що властиве кожній із них окремо, стане предметом розгляду в другому розділі.

I. Таїнства Христа

1114 «Дотримуючись вчення Святого Письма, апостольської Традиції (...) та одноголосної думки Отців» (Тридентський Собор: DS 1600), ми визнаємо, що «таїнства Нового Закону всі були встановлені Господом нашим Ісусом Христом» (Тридентський Собор: DS 1601.)
1115 Слова і вчинки Ісуса протягом Його прихованого від світу - життя та Його публічної місії були вже спасенними. Вони випереджали силу Його Пасхального таїнства. Вони проголошували й готували те, що Він мав дати Церкві, коли все буде сповнене. Містерії життя Христа є підставою того, що сьогодні через служителів Своєї Церкви Христос уділяє у святих таїнствах, бо «те, що було явним у нашому Спасителеві, перейшло до Його містерій» (Св. Лев Великий, Проповіді, 74, 2.).
1116 Будучи «силами, які виходять» із завжди живого і оживляючого Тіла Ісуса (Пор. Лк. 5, 17; 6, 19; 8, 46.), та діяннями Святого Духа в Христовому Тілі, яким є Церква, святі таїнства є «архитворами Бога» в Новому і вічному Союзі.

II. Таїнства Церкви

1117 З допомогою Святого Духа, Який її наставляє «на всю правду» (Ів. 16,13), Церква як вірна управителька Божих містерій поступово пізнавала цей скарб, отриманий від Христа, й уточнювала спосіб його «розподілу», як вона це вчинила з каноном Святого Письма і віровченням (Пор. Мт. 13, 52; 1 Кор. 4, 1.). Таким чином, Церква впродовж століть визнала, що серед її літургійних відправ є сім, які у прямому значенні слова є таїнствами, установленими Господом.
1118 Святі таїнства є «церковними» у подвійному значенні, бо вони - таїнства «через Церкву» і «для Церкви». Вони є «через Церкву» (Св. Августин, Про Боже місто, 22,17; Св. Тома Аквінський, Сума теолог», 3, 64, 2, ad 3.), бо вона сама є таїнством дії Христа, Який діє в ній через послання Святого Духа. Вони є теж «для Церкви», оскільки є «таїнствами, які

будують Церкву», вони являють і вділяють людям - особливо у Євхаристії - таїнство співпричастя Бога-Любові, Одного у Трьох Особах.
1119 Церква, утворюючи з Христом-Головою «наче одну єдину містичну особу» (Пій XII, Енц. «Mystici Corporis».), діє в таїнствах як «органічно сконструйована священича спільнота» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.): через Хрещення і Миропомазання священичий народ є здатним відправляти літургію; з іншого боку, деякі вірні, «які прийняли священне Рукоположення, установлені в імені Христа пасти Церкву словом і благодаттю Божою» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11..)
1120 Це Рукоположене служіння, або «службове священство» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.) слугує хрещальному священству. Воно є запевненням, що в святих таїнствах діє Христос через Святого Духа для Церкви. Місія спасіння, довірена Отцем Своєму втіленому Синові, була передана апостолам, а через них - їхнім наступникам: вони отримують Святого Духа від Ісуса, щоб діяти в Його імені і в Його Особі (in persona Eius) (Пор. Ів. 20, 21-23; Лк. 24, 47; Мт. 28, 18-20). У такий спосіб рукоположене служіння є сакраментальним зв'язком, який поєднує літургійну дію з тим, що говорили і чинили апостоли, а через них - із тим, що говорив і чинив Христос, джерело й основа святих таїнств.
1121 Три святі таїнства - Хрещення, Миропомазання і Рукоположення - крім того, що уділяють ласку, витискають також сакраментальну печать (лат. charakter), через яку християнин є учасником у священстві Христа і стає частиною Церкви, відповідно до свого стану і функцій, які він виконує. Таке уподібнення до Христа і Церкви, здійснене через Духа, є незнищенним (Тридентський Собор: DS 1609), воно завжди залишається у християнина як позитивна диспозиція до прийняття благодаті, як обітниця і запевнення Божої опіки, як покликання до Божого культу і до служіння Церкві. Отже, ці святі таїнства ніколи не можуть бути повторені.

III. Таїнства віри

1122 Христос послав Своїх апостолів, щоб «у Його ім'я проповідувалось покаяння на відпущення гріхів усім народам» (Лк. 24,47). «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина, і Святого Духа» (Мт. 28,19). Місія хрестити, отже, є сакраментальною місією, і міститься в наказі проповідувати Євангеліє тому, що святе таїнство підготовлене Словом Божим і вірою, яка є згодою на це Слово: «Народ Божий збирається в одне передусім Словом Бога Живого (...). Проголошення Слова необхідне для самого сакраментального служіння, бо йдеться про таїнства віри, а віра потребує Слова, щоб народитися і живитися (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 4.).
1123 «Мета святих таїнств - освячувати людей, будувати Тіло Христове і, врешті, віддавати шану Богові; але, як знаки, вони також повинні навчати. Святі таїнства не тільки припускають віру, але ще її годують словами і діями, зміцнюють і виражають; тому їх називають таїнствами віри» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 59.).
1124 Віра Церкви випереджує віру окремого християнина, який запрошений до неї приєднатися. Коли Церква відправляє святі таїнства, вона визнає віру, отриману від апостолів. Звідси старовинне прислів'я: «Lex orandi, Lex credendi» (або «Leget credendi lex statuat supplicandi», за Проспером Аквітанським [V ст.]) (Проспер Аквітанський, Послання, гл. 8: DS 246.). «Закон молитви є законом віри»: Церква вірує так, як молиться. 78 Літургія є складовою частиною святої і живої Традиції (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «

Dei Verbum » 8.).
1125 Тому ніякий сакраментальний обряд не може бути зміненим чи довільно переробленим з волі священнослужителя чи спільноти. Навіть найвища влада у Церкві не може змінити літургію за своїм бажанням, лише може це чинити у послусі віри і в релігійній повазі до літургійного таїнства.
1126 Зрештою, позаяк таїнства виражають і розвивають спільність віри у Церкві, тому закон молитви (lex orandi) є одним з головних критеріїв діалогу, який намагається відновити єдність християн (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 2; 15.).

IV. Таїнства спасіння

1127 Гідно здійснювані у вірі святі таїнства дарують благодать, яку вони знаменують (Пор. Тридентський Собор: DS 1605 і 1606). Вони дієві, бо в них діє Сам Христос: це Він хрестить, це Він діє у святих таїнствах, щоб уділити благодать, яку таїнство знаменує. Отець завжди вислуховує благання Церкви Свого Сина, яка в Епіклезі кожного таїнства виражає свою віру в силу Духа. Як вогонь змінює все, до чого торкається, так і Святий Дух змінює в Боже Життя те, що піддається Його силі.
1128 Саме в цьому полягає зміст твердження Церкви (Пор. Тридентський Собор: DS 1608.): святі таїнства діють ex opere operato (дослівно: «самим фактом, що дія відбулася»), тобто силою спасенного діла Христа, здійсненого раз і назавжди. Звідси випливає, що «святе таїнство здійснюється не силою праведності людини, яка її уділяє чи приймає, а Божою силою» Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 68, 8.. Після того як святе таїнство уділене згідно з наміром Церкви, сила Христа і Його Духа діє в ньому і через нього, незалежно від особистої святості священнослужителя. Однак плоди святих таїнств залежать також від духовного стану того, хто їх приймає.
1129 Церква навчає, що святі таїнства Нового Союзу необхідні, для спасіння вірних (Пор. Тридентський Собор: DS 1604.). «Сакраментальна благодать» є благодаттю Святого Духа, дарованою Христом і властивою для кожного святого таїнства. Дух оздоровлює і перетворює тих, хто Його приймає, уподібнюючи їх до Сина Божого. Плодом сакраментального життя є те, що Дух усиновлення «обожує» (Пор, 2 Пт. 1,4.) вірних, життєво єднаючи їх з Єдиним Сином Божим - Спасителем.

V. Таїнства вічного життя

1130 Церква здійснює таїнство Господа «аж доки Він не прийде», і «Бог буде усім в усьому» (1 Кор. 11,26; 15,28). Від апостольських часів літургія прямує до свого кінця через стогін Духа в 28п Церкві: «Марана та!» (1 Кор. 16,22). Таким чином літургія бере участь у бажанні Ісуса: «Я дуже бажав спожити оцю Пасху з вами (...), аж поки вона не звершиться в Божім Царстві» (Лк. 22, 15-16). У таїнствах Христових Церква отримує вже завдаток своєї спадщини, вона вже є учасницею вічного життя, «чекаючи блаженної надії і славного з'явлення великого Бога і Спаса нашого Ісуса Христа» (Тит. 2,13). «І Дух, і Наречена говорять: «Прийди! (...) Прийди, Господи Ісусе!» (Од. 22,17.20).
Св. Тома так підсумовує різні виміри сакраментального знаку: «Святе таїнство є нагадувальним знаком того, що йому передувало, тобто - страстей Христових; вказівним знаком того, що відбувається у нас через страстІ Христові, а саме - благодаті; І пророчим

знаком, який заповідає наперед майбутню Славу» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 60, 3.).

КОРОТКО

1131 Таїнства є дієвими знаками благодаті, установленими Христом і довіреними Церкві, через які нам уділюється Боже життя. Видимі обряди, що ними відправляються таїнства, означають і здійснюють благодать, властиву кожному таїнству. Вони приносять плід тим, хто їх приймає з відповідним приготуванням.
1132 Церква здійснює таїнства як священича спільнота, збудована на загальному священстві вірних і на священстві рукоположених служителів.
1133 Святий Дух готує до святих таїнств Словом Божим і вірою, яка приймає Слово у добре приготовлених серцях. Тоді святі таїнства зміцнюють і виражають віру.
1134 Плід сакраментального життя є водночас особистим і церковним. З одного боку, цей плід є для кожного вірного життям для Бога у Христі Ісусі; з іншого - він є для Церкви зростанням у любові й у своїй місії свідчення.

Глава друга. Сакраментальне Священнодійство Пасхальної містерії

1135 Літургійна катехиза означає насамперед розуміння сакраментальної ікономії (**глава перша**). У світлі цього проявляється новизна відправи богослужень. Отже, у цьому розділі йтиметься про відправу святих таїнств Церкви. Розглядатиметься те, що в розмаїтті літургійних традицій є спільним у відправі семи святих таїнств; те, що властиве кожній з них зокрема, буде викладено нижче. Ця ґрунтовна катехиза про здійснення святих таїнств дасть відповідь на перші запитання, що їх ставлять собі вірні на цю тему, а саме:
- Хто відправляє? - Як відправляти? - Коли відправляти? - Де відправляти?

Артикул 1. Священнодійство літургії Церкви

I. Хто відправляє?

1136 Літургія є «дією» «цілого Христа». Ті, що її тепер відправляють, підносячись над символами, уже перебувають у небесній літургії, там, де відправа є суцільним спілкуванням і святом.

Ті, що відправляють небесну літургію

1137 Одкровення св. Івана, яке читається у церковній літургії, об'являє нам насамперед, що «престол стояв на небі, а на престолі - Сидячий» (Од. 4,2): «Господь» (Іс. 6,1; Єз. 1,26-28.). Відтак «Агнець стоїть, мов заколений» (Од. 5,6; Ів. 1,29: розп'ятий і воскреслий Христос, єдиний Первосвященик справжньої скинії (Пор. Євр. 4, 14-15; 10, 19-21 та ін.), «той, Хто приносить і Кого приносять, і Хто приймає і Кого роздають» (Літургія св. Івана

Золотоустого, Молитва Херувимської пісні.). Врешті, показує «річку води життя, світлу, мов кришталь, що виходила від престола Бога й Агнця» (Од. 22,1) один із найгарніших символів Святого Духа (Пор. Ів. 4, 10-14; Од. 21, 6.).

1138 У службі прославлення Бога і виконанні Його Задуму беруть участь усі «зібрані під єдиним Главою» у Христі: Небесні Сили (Пор. Од. 4-5; Іс. 6,2-3), усе творіння (чотири тварини), служителі Старого і Нового Завітів (двадцять чотири Старших), новий Божий Народ (сто сорок чотири тисячі Пор. Од. 7, 1-8; 14, 1.), зокрема мученики, «повбивані за Слово Боже» (Од. 6,9), Пресвята Мати Божа (жінка (Пор. Од. 12.); Наречена Агнця (Пор. Од. 21,9)), відтак «натовп численний, перелічити який ніхто не міг, - від усякого народу і племен, і людностей, і язиків» (Од. 7,9).

1139 У цій вічній літургії Дух і Церква роблять нас учасниками, коли ми прославляємо містерію спасіння у святих таїнствах.

Ті, що відправляють сакраментальну літургію

1140 Літургію відправляє уся спільнота, Тіло Христове, з'єднане зі своїм Головою. «Літургійні дії не є приватними діями, а відправами Церкви, яка є «таїнством єдності», тобто святим Народом, з'єднаним і зорганізованим під керівництвом єпископів. Тому ці дії належать до всього Тіла Церкви, являють його і відображаються в ньому: вони по-різному, але стосуються кожного з членів, відповідно до рукоположених чинів, функцій та активної участі» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 26.). З цієї причини «кожного разу, коли обряди богослужень, відповідно до властивої кожному природи, можуть спільно відправлятися з присутністю і активною участю вірних, треба підкреслити, що, наскільки це можливо, така відправа повинна мати перевагу над індивідуальними і немов приватними відправами» (II Ватиканський Собор, Конст, « Sacrosanctum Concilium », 27.).

1141 Зібрання, яке відправляє богослуження, є спільнотою охрещених, які «відродженням і помазанням Святим Духом посвячені, щоб стати духовним домом і святим священством, аби приносити духовні жертви (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.). . Це «спільне священство» є священством Христа, єдиного Священика, у Якому беруть участь усі Його члени (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10; 34; II Ватиканський Собор, Декр. «Presbyterorum ordinis », 2.)

«Мати Церква дуже прагне, щоб усі вірні були залучені до цієї повної, свідомої й активної участі в богослуженнях, якої вимагає І268 природа самого богослуження і до якої, в силу свого хрещення, увесь християнський народ - «рід вибраний, царське священство, народ святий, люд придбаний» (1 Пт. 2,9; Пт. 2, 4-5) - має право і зобов'язаний» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 14.).

1142 Проте «всі члени не виконують ту саму роботу» (Рим. 12,4). Деякі з членів покликані Богом у Церкві і через Церкву до особливої служби спільноті. Ці служителі вибрані і посвячені святим таїнством Рукоположення, через яке Святий Дух робить їх здатними діяти в особі Христа-Голови, щоб служити всім членам Церкви (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 2 і 15.). Рукоположений служитель є наче «іконою» Христа Священика. Оскільки в Євхаристії повністю виявляється таїнство Церкви, то в головуванні під час Євхаристії насамперед виявляється слугування єпископа, а в спільності з ним - слугування священиків і дияконів.

1143 Для виконання завдань загального священства вірних існують також інші

партикулярні служіння, які не уділяються таїнством Рукоположення і функція яких визначається єпископами згідно з літургійними традиціями і пастирськими потребами. «Навіть помічники, читці, коментатори і ті, хто належать до хору, виконують справжню літургійну службу» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Concilиит », 29.).

1144 Таким чином у відправі святих таїнств усе згромадження є «літургом», кожен зі своїми обов'язками, але в «єдності Духа», Який діє в усіх. «У відправлянні богослужень кожен - священнослужитель чи вірний - виконуватиме повністю те і лише те, що йому належить у силу природи речей і літургійних приписів» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Concilиит », 28.).

II. Як відправляти?

Знаки і символи

1145 Сакраментальна відправа складається зі знаків і символів. Відповідно до Божої педагогіки спасіння їх значення закорінене в ділі творення і в людській культурі, уточнюється в подіях Старого Союзу і повністю об'являється в особі і ділі Христа.

1146 Знаки із світу людини. У людському житті знаки і символи займають важливе місце. Людина, будучи водночас тілесною і духовною істотою, виражає духовні явища і сприймає їх через матеріальні знаки і символи. Як суспільна істота, людина потребує знаків і символів, щоб спілкуватися з іншими мовою, жестами, діями. Це саме стосується і її спілкування з Богом.

1147 Бог промовляє до людини через видиме творіння. Матеріальний космос даний людині для розуміння тому, щоб вона могла в ньому побачити сліди свого Творця (Муд. 13, 1; Рим. 1, 19-20; Ді. 14). Світло і темрява, вітер і вогонь, вода і земля, дерево і плоди говорять про Бога, символізують одночасно Його велич і Його близькість.

1148 Як творіння, ці зрозумілі для людських чуттів реальності можуть стати місцем вияву діяння Бога, Який освячує людей, і діяння людей, які віддають шану Богові. Те саме стосується знаків і символів суспільного життя людей: обмивання і помазання, ламання хліба і пиття з одного келиха - усі ці дії можуть виражати освячувальну присутність Бога і вдячність людини своєму Творцеві.

1149 Великі релігії людства свідчать, часто дуже вражаюче, про це космічне і символічне значення релігійних обрядів. Літургія Церкви приймає, інтегрує й освячує елементи творіння і людської культури, надаючи їм гідності знаків благодаті, нового творіння в Ісусі Христі.

1150 Знаки Союзу. Вибраний народ отримує від Бога особливі знаки і характеристичні символи, які відрізняють його літургійне життя: це не лише святкування космічних циклів і жести суспільного значення, це знаки Союзу, символи великих діл Бога для Свого народу. Серед таких літургійних знаків Старого Союзу можна назвати обрізання, помазання і посвячення царів і священиків, покладення рук, жертвоприношення, а особливо - Пасху. Церква вбачає у цих знаках прообрази таїнств Нового Союзу.

1151 Знаки, прийняті Христом. У Своєму проповідуванні Господь Ісус часто послуговується знаками створеного світу, щоб зробити зрозумілими таїнства Царства Божого (Пор. Лк. 8, 10.). Він чинить оздоровлення або підкреслює Свою проповідь матеріальними знаками чи символічними жестами (Пор. Ів. 9, 6; Мр. 7, 33-35; 8, 22-25.). Він надає нового

значення подіям і знакам Старого Союзу, особливо Виходу з Єгипта та святкуванню Пасхи (Пор. Лк. 9, 31; 22, 7-20), бо Він Сам є змістом усіх цих знаків.
1152 Знаки таїнств. Після П'ятидесятниці Святий Дух здійснює діло освячення через знаки святих таїнств Своєї Церкви. Святі таїнства Церкви не усувають знаків і символів матеріального світу і суспільного життя, а, навпаки, очищують та приймають усе їхнє багатство. Крім того, вони є завершенням прообразів і образів Старого Союзу, вони означають і здійснюють спасіння, вчинене Христом, і стають прообразами і передсмаком Небесної Слави.

Слова і дії

1153 Сакраментальна відправа є зустріччю дітей Божих зі своїм Отцем у Христі і Святому Дусі, і зустріч ця виражається у формі діалогу через дії і слова. Символічні дії вже самі собою є своєрідною мовою, проте необхідно, щоб Слово Боже і відповідь віри на нього супроводжували ці дії й оживляли їх, щоб зерно Царства принесло свій плід на добрій землі. Літургійні дії означають те, що Боже Слово виражає: незаслужену Божу ініціативу й водночас відповідь віри Його народу.
1154 Літургія Слова - невіддільна частина сакраментальних відправ. Щоб живити віру вірних, слід звертати особливу увагу на знаки Божого Слова: книга Слова (лекціонарій або Євангеліє), його пошанування (несення у процесії, кадило, світло), місце його оголошення (амвон), його зрозуміле й доступне читання, проповідь священнослужителя, яка є продовженням проголошення слова, відповіді зібрання (виголоси, псалми – розважання, літанії, визнання віри).
1155 Літургійне слово і літургійна дія, нерозривні як знаки і навчання, є нерозривними ще й тому, що здійснюють те, що означають. Святий Дух дає не лише розуміння Божого Слова, яке збуджує віру: через святі таїнства Він реалізує Божі «чуда», які проголошує Слово; Він робить присутнім і дарує діло Отця, виконане Його Улюбленим Сином.

Спів і музика

1156 «Музична традиція Вселенської Церкви являє собою скарбницю неоціненної вартості, яка перевищує всі інші роди мистецтва, особливо з огляду на те, що церковний спів, пов'язаний зі словами, становить необхідну і невіддільну частину урочистої літургії» (II Ватиканський Собор, Конст, « Sacrosanctum Concilium », 112.). Композиція і спів натхненних Псалмів, часто супроводжувані музичними інструментами, тісно пов'язані вже з літургійними відправами Старого Союзу. Церква продовжує і розвиває цю традицію: «Проказуйте між собою вголос псалми й гімни та духовні пісні, співайте та прославляйте в серцях ваших Господа» (Еф. 5,19) (Пор. Коп. 3, 16-17.). «Хто співає, молиться двічі» (Пор. св. Августин, Пояснення Псалмів, 72, 1.).
1157 Спів і музика виконують свою функцію знаків тим красномовніше, чим «тісніше вони пов'язані з літургійним дійством» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 112.) за трьома головними критеріями: промовистою красою молитви, одностайною участю зібраних людей у передбачених хвилинах й урочистим характером відправи. Таким чином спів і музика беруть участь у тому, що є метою літургійних слів і дій, -у Божій славі й освяченні вірних (Пор. П Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 112.):

«Скільки разів я ридав, слухаючи Твої гімни, і як наспівував, зворушений до глибини благозвучними голосами, якими сповнювалася Твоя Церква! Яке зворушення мене огортало! Ті голоси вливалися в мої вуха, а в моє серце цідилася правда, а згодом розгорілося сильне почуття побожності, і сльози покотилися по моїм обличчі, і добре було з ними» (Св. Августин, Сповідь, 9, 6, 14.).

1158 Гармонія знаків (спів, музика, слова і дії) є тим більше вимовною і плідною, якщо вона виражається у культурному багатстві, властивому Божому Народові, який здійснює богослуження (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 119). Тому-то «треба підтримувати релігійний народний спів так, щоб «голос вірних міг лунати під час побожних і святих чинностей і на самих богослуженнях» згідно з церковними нормами (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 118). А «тексти, призначені для церковного співу, хай будуть згідні з католицькою наукою і будуть взяті здебільшого зі Святого Письма та літургійних джерел» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium» 121).

Святі образи

1159 Святий образ, літургійна ікона, зображає передовсім Христа. Вона не може зображати невидимого й незбагненного Бога; але Втілення Сина Божого дало початок новій «ікономії» образів:

«Колись Бог, що не має ні тіла, ні форми, взагалі не міг бути представлений образом. Тепер же, коли Він явився у плоті і жив із людьми, чим ВІН дав частково Себе оглядати, я можу скласти образ Бога (...). Ми споглядаємо славу Господа з відкритим обличчям» (Св. Іван Дамаскин, Проповіді про святі ікони 1, 16).

1160 Християнська іконографія відтворює в образах євангельську вість, яку Святе Письмо передає словами. Образ і слово пояснюють одне одного:

«Коротко кажучи, ми зберігаємо всі церковні традиції (письмові та усні), які були нам передані без змін. Однією з них є живописне зображення образу, яке відповідає проповіді євангельської історії, і служить підтвердженням справжнього, а не тільки уявного очоловічення Бога-Слова, і приносить нам користь, позаяк речі, які взаємно одна одну пояснюють, без сумніву, мають обопільне важливе значення» (Пор. II Нікейський Собор 787 р.: COD 111).

1161 Усі знаки літургійної відправи стосуються Христа: святі образи Матері Божої і святих - також. Вони означають Христа, Який прославляється в них. Вони являють «хмару свідків» (Євр.12,1), які продовжують брати участь у спасінні світу і з якими ми з'єднані, насамперед у таїнственній відправі. Через їх ікони нашій вірі об'являється людина, яка є «образом Божим» і врешті перетворена «на Його подобу» (Пор. Рим. 8, 29; 1 Ів. 3, 2.), і навіть ангели, включені також до діла Христа:

«Йдучи за Богом натхненою наукою наших святих Отців і Традицією католицької Церкви (про яку ми знаємо, що вона належить до Святого Духа, що живе в ній), ми стверджуємо з усією певністю і правильністю, що, як і зображення дорогоцінного й оживляючого Хреста, вшановуванні святі образи — чи то мальовані, чи мозаїчні, або з іншого відповідного матеріалу – повинні розміщуватися у святих Божих церквах на святих предметах і святім одязі, на стінах і дошках, у будинках і на дорогах; а також образ нашого Господа, Бога і Спасителя Ісуса Христа, як і образ Пречистої Владичиці нашої і Пресвятої Матері Божої,

святих ангелів, усіх святих і праведних» (Пор. II Нікейський Собор: DS 600)
1162 «Краса і кольори образів підносять мою молитву. Це свято для моїх очей; так само, як споглядання природи збуджує моє серце, аби віддати славу Богові» (Св. Іван Дамаскин, Проповіді про святі ікони, 1, 47.). Споглядання на святі ікони, поєднане з роздумами над Божим Словом і співом літургійних гімнів, входить у гармонію знаків богослуження, щоб таїнство, яке прославляємо, закарбувалося в пам'яті серця і виразилося згодом у новому житті вірних.

III. Коли відправляти літургію?

Літургійний час

1163 «Свята Мати Церква вважає, що її завданням є у визначені дні протягом року прославляти святим спогадом спасенне діло свого Божественного Нареченого. Щотижня, у день, що його назвала «Господнім», вона згадує Господнє Воскресіння, яке також раз на рік звеличує найбільшими врочистостями Пасхи, разом зі святими Його страстями. Протягом року вона розгортає ціле Христове Таїнство (...) Так, відсвятковуючи містерії відкуплення, вона одночасно відкриває багатства чеснот і заслуги свого Господа вірним, які з них черпають і сповнюються благодаттю спасіння» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопсіliит », 102.).
1164 Від закону Мойсея Божий Народ мав визначені свята, починаючи від Пасхи, щоб згадувати дивні діла Бога Спасителя, дякувати Йому за них, увічнити пам'ять про них і навчити нові покоління узгоджувати з ними свою поведінку. У часі Церкви, від Пасхи Христа і до її сповнення у Царстві Божім, літургія, яка відправляється у визначені дні, цілковито просякнута новизною містерії Христа.
1165 Коли Церква святкує таїнство Христа, є одне слово, що надає її молитві особливого звучання: «сьогодні» - наче відлуння молитви, якої навчив її Господь (Пор. Мт. 6, 11), і заклику Святого Духа (Пор. Євр. 3, 7-4, 11; Пс. 95, 7). Це «сьогодні» Бога Живого, до якого людина покликана ввійти, воно є «Годиною» Ісусової Пасхи, яка пронизує цілу історію і веде її:
«Життя поширилося на всі істоти, і всі були наповнені ясним світлом; Схід сходів огорнув всесвіт; і Той, Хто народився «перед ранішньою зіркою», Безсмертний і Неосяжний, Великий Христос освітлює всі істоти більше, ніж сонце. Тому для нас, що віруємо в Нього, настав День Світла, довгий, вічний, який не згасає: містична Пасха» Псевдо - Іполит Римський, Про Пасху, 1,1-2).

День Господній

1166 «Церква святкує Пасхальне таїнство в силу апостольської Традиції, яка походить від самого дня Христового Воскресіння, кожного восьмого дня, справедливо названого Днем Господа, або неділею» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопсіliит », 106.). День Христового Воскресіння є «першим днем тижня», пам'яттю про перший день творення і водночас «восьмим днем», коли Христос після «відпочинку» Великої Суботи починає День, «що сотворив Господь» (Пс. 118, 24), «день невечірній» (Візантійська літургія, Утреня в день Пасхи.). «Вечеря Господня» є його центром, бо саме на ній уся спільнота вірних

зустрічає Воскреслого Господа, Який запрошує їх на Свій бенкет (Пор. Ів. 21, 12; Лк. 24, 30.): «День Господній, день Воскресіння, день християн, це наш день. Отож, його названо днем Господнім, бо саме цього дня Господь-Переможець вознісся до Отця. Якщо погани називають його днем сонця, то і ми це охоче визнаємо, бо нині піднялося Світло світу, нині з'явилося Сонце Правди, промені Якого приносять спасіння» (Св. Єронім, Проповідь Пасхальної неділі).

1167 Неділя є по своїй суті днем літургійного зібрання, коли вірні збираються, «щоб, слухаючи слово Боже й беручи участь у Євхаристії, згадувати Страсті, Воскресіння і Славу Господа Ісуса, дякуючи Богові, Який їх відродив для живої надії через Воскресіння Ісуса Христа з мертвих»(II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 106.): «Коли ми роздумуємо, о Христе, про чудесні діла, які були здійснені цього недільного дня Твого святого Воскресіння, то говоримо: Благословен той день Господній, бо того дня стався початок творення (...), спасіння світу (...), відновлення роду людського (...). Того дня зраділи небо і земля, а всесвіт наповнився світлом. Благословен день Господній, бо тоді відчинилися двері Раю, щоб Адам і всі вигнанці увійшли туди без остраху» (Фанкит (Молитовне правило), 6, Літня частина, с. 193b.).

Літургійний рік

1168 Починаючи від Пасхального Тридення як джерела світла, 2698 новий час Воскресіння наповнює своїм світлом увесь літургійний рік. Поступово, наближаючись то з одного, то з іншого боку до цього джерела, рік преображується літургією. Він справді -«рік Господній сприятливий» Пор. Лк. 4, 19. Ікономія спасіння діє в межах часу, але після свого сповнення в Пасці Ісуса і у вилитті Святого Духа немовби настає кінець історії, і Царство Боже входить у наш час.

1169 Отож Пасха є не просто одним зі свят: вона «Свято свят», «Торжество торжеств», так, як Євхаристія є таїнством з таїнств (Велике Таїнство). Святий Атанасій називає це свято «Великою Неділею» (Св. Атанасій Олександрійський, Святкове послання, 1 (329 р.), 10.), як Святий Тиждень названий на Сході Великим Тижнем. Містерія Воскресіння, якою Христос знищив смерть, проймає наші старі часи своєю могутньою силою, аж доки все буде Йому підпорядковане.

1170 На Нікейському Соборі (325 р.) усі Церкви погодилися святкувати християнську Пасху в неділю, після повного місяця (14 нісана), після весняного рівнодення. Застосовуючи різні методи у вирахуванні стосовно дня 14 місяця нісана, день Пасхи у Церквах Сходу і Заходу не завжди збігається. Церкви Заходу і Сходу шукають тепер згоди, щоб знову прийти до спільної дати святкування дня Воскресіння Господнього.

1171 Літургійний рік - це розгортання різних аспектів єдиного Пасхального таїнства. Це стосується особливо циклу свят, пов'язаних з таїнством Втілення (Благовіщення, Різдво, Епіфанія - Богоявлення), які пригадують початок нашого спасіння і передають нам первістки Пасхального таїнства.

Вшанування святих у літургійному році

1172 «Святкуючи річний цикл містерій Христа, Свята Церква з особливою любов'ю вшановує Пресвяту Матір Божу, яка нерозривно зв'язана зі Своїм Сином у ділі спасіння. У

Марії Церква подивляє найкращий плід Відкуплення і прославляє його, і в ній, як у найчистішому образі, вона з радістю споглядає те, чого прагне сама і чим сподівається бути» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 103).

1173 Коли протягом річного циклу Церква згадує мучеників та інших святих, вона «проголошує Пасхальну містерію» у тих мужах і жінках, «які терпіли з Христом і з Ним прославлені; їхні приклади, що усіх притягують до Отця через Христа, вона ставить своїм вірним і завдяки їхнім заслугам випрошує Божі дари» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 104; пор. 108 і 111.).

Літургія Годин

1174 Таїнство Христа, Його Втілення і Його Пасха, які ми святкуємо у Євхаристії, насамперед у недільному зібранні, пронизує і перетворює час кожного дня відправою Літургії Годин - (Officium divinum, Часослов) (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », IV, 83-101). Цю відправу, як вираз вірності апостольським настановам «молитися безперестанно» (1 Сол. 5, 15; Еф. 6, 18), «було укладено таким чином, що всі пори дня і ночі було посвячено на хвалу Бога» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 84.). Вона творить «публічну молитву Церкви» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 98), у якій вірні (клир, особи посвяченого життя і миряни) виконують своє царське священство охрещених. Літургія Годин, яка відправляється «відповідно до форми, затвердженої» Церквою, «є справді голосом самої Нареченої, яка звертається до свого Нареченого; це також молитва Христа і Його Тіла до Бога Отця» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 84.).

1175 Літургія Годин призначена для того, щоб стати молитвою усього Народу Божого. У ній Сам Христос «виконує надалі священиче служіння через Свою Церкву» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 83.); кожен бере в ній участь відповідно до власного служіння у Церкві і до умов свого життя: священики – як такі, що віддані душпастирському служінню, бо вони покликані постійно молитися і служити Слову (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 86; 96; II Ватиканський Собор, Декр. «Presbyterorum ordinis », 5); особи посвяченого життя - через харизму своєї посвяти (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium », 98); усі вірні - по своїй можливості: «Пастирі пильнуватимуть за тим, щоб головні Години, головним чином Вечірня в неділі й урочисті свята, спільно з людьми відправлялася в Церкві. Бажано також мирянам читати Officium divinum (Церковне Правило) самим чи зі священиками, чи на своїх зборах, чи навіть індивідуально» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 100.).

1176 Відправляння Літургії Годин вимагає не тільки узгодження голосу з молитвою серця, а також старання «глибше пізнати богослуження і Біблію, особливо псалми» (П Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 90.)

1177 Гімни і прошення Літургії Годин вводять молитву псалмів у час Церкви, виражаючи символіку пори дня, літургійного періоду чи свята, яке відзначається. Більше того, читання Слова Божого в кожній Годині (з відповідями або тропарями, які йдуть після нього) та в деяких Годинах читання творів Отців Церкви й учителів духовного життя глибше виявляють значення містерії, яку святкується, допомагають краще зрозуміти псалми і приготовляють до мовчазної молитви. Духовне читання (Lectio divina), під час якого Боже слово стає предметом роздумів, щоб воно стало молитвою, також закорінене в літургійній відправі.

1178 Літургія Годин, яка є наче продовженням євхаристійної відправи, не виключає, а домагається, як доповнення, й інших форм побожних служб Народу Божого, особливо адорацію і почитання Найсвятішого Таїнства (Євхаристії).

IV. Де відправляти?

1179 Поклоніння Нового Союзу «в дусі й правді» (Ів. 4,24) не пов'язане тільки з одним місцем. Уся земля є святою і довіреною людям. Найважливішим, коли вірні збираються в одному місці, є те, що вони - «живе каміння», зібране, щоб «збудувати духовний дім» (1 Пт. 2,4-5). Тіло воскреслого Христа - це духовний храм, звідки б'є джерело живої води. Вщеплені у Христа через Святого Духа, «ми є храмом Бога живого» (2 Кор. 6,16).
1180 Коли релігійна свобода не є обмежена (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 4.), християни будують будівлі, призначені для Божого культу. Такі видимі церкви (храми) не є звичайними місцями зібрань, а означають і являють собою в цьому місці живу Церкву, мешкання Бога з людьми, примиреними і з'єднаними во Христі.
1181 «Дім молитви, у якому служиться й зберігається Пресвята Євхаристія, де збираються вірні, де присутність Сина Божого,Спасителя нашого, відданого за нас на жертовнику, вшановується для підтримки і зміцнення християн, повинен бути гарним і пристосованим для молитви і євхаристійних відправ» (II Ватиканський Собор, Декр. «Presbyterorum ordinis », 5; пор. II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопciliит », 122-127.). У цьому «Божому Домі» правда і гармонія знаків, з яких він складається, повинні являти Христа, Який є присутній і діє у цьому місці (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопciliит », 7).
1182 Вівтарем Нового Союзу є Хрест Господній (Пор. Євр. 13, 10.), з якого випливають таїнства Пасхального таїнства. На вівтарі, що є центром церкви, стає присутньою в сакраментальних знаках Хресна Жертва. Вівтар є також Трапезою Господньою, до якої запрошений Божий Народ (Пор. Римський Мисал, Загальна настанова, 259). У деяких східних літургіях престол (вівтар) є також символом Гробу Господнього (Христос справді вмер і справді воскрес).
1183 Кивот повинен міститися у храмі «в найдостойнішому місці, з найбільшою пошаною» (Павло VI, Енц. « Mysterium fidei».). Відповідна форма, розташування і безпека євхаристійного кивоту (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопciliит », 128.) повинні сприяти адорації Господа, справді присутнього у НайсвятІшому Таїнстві Вівтаря. Святе миро, помазання яким є сакраментальним знаком печаті дару Святого Духа, традиційно зберігається і шанується в безпечному місці святилища. Можна разом з ним зберігати єлей оглашенних і хворих.
1184 Трон єпископа (cathedra) чи сидіння пресвітера «повинно відповідати функції того, хто є головою зібрання і керує молитвою» (Римський Мисал, Загальна настанова 271). Амвон: «Гідність Слова Божого вимагає, щоб у храмі було місце, сприятливе для проголошення цього Слова, до якого під час літургії Слова природно спрямовується увага вірних» (Римський Мисал, Загальна настанова, 272).
1185 Зібрання Божого Народу починається через Хрещення; отже, церква повинна мати місце для відправи Хрещення (хрещальня, або баптистерій) і сприяти пам'яті про обітниці Хрещення (свячена вода).
Відновлення життя, яке виникло з Хрещення, вимагає покаяння. Храм повинен мати місце

для вираження жалю й отримання прощення, пристосоване для прийняття каянників. Храм повинен також бути місцем, яке заохочує до зосередження і до мовчазної молитви, яка продовжує й поглиблює велику Євхаристій-ну молитву (анафору).

1186 Зрештою, церква має есхатологічне значення. Щоб увійти в Дім Божий, треба переступити поріг - символ переходу зі світу, зраненого гріхом, у світ Нового Життя, до якого покликані всі люди. Видима церква символізує батьківський дім, до якого прямує Божий Народ і в якому Отець «витре кожну сльозу з очей їхніх» (Од. 21,4). Ось чому церква є домом усіх Божих дітей, широко відчиненим і гостинним.

КОРОТКО

1187 Літургія є ділом усього Христа, Голови й Тіла. Наш Первосвященик відправляє її невпинно в небесній літургії разом з Пресвятою Богородицею, апостолами, всіма святими і безліччю людей, які вже ввійшли до Царства Божого.

1188 У літургійній відправі все зібрання є «літургом», кожний відповідно до свого служіння. Священство охрещених є священством усього Тіла Христового. Але деякі вірні є посвячені святим таїнством Рукоположення, щоб представляти Христа як Голову Тіла.

1189 Літургійна відправа мас в собі знаки і символи, які стосуються порядку творіння (світло, вода, вогонь), людського життя (обмивання, помазання, ламання хліба) та історії спасіння (Пасхальні обряди). Залучені до світу віри й пройняті силою Святого Духа, ці космічні елементи, ці людські обряди, ці жести, що пригадують Божі дії, стають носіями спасенного й освячувального діяння Христа.

1190 Літургія Слова є невіддільною частиною відправи. Зміст відправи виражається виголошеним Словом Божим і зобов'язанням віри, яке відповідає цьому Слову.

1191 Спів і музика тісно пов'язані з літургійною дією. Критерії їх правильного застосування такі: вираження краси молитви, одностайна участь цілого зібрання і священний характер відправи.

1192 Святі образи, які є в наших церквах і в наших помешканнях, призначені для того, щоб пробудити й живити нашу віру в таїнство Христа. Через Ікону Христа і Його діла спасіння ми
Йому поклоняємось. У святих образах Пресвятої Матері Божої, ангелів і святих ми вшановуємо представлені на них особи.

1193 Неділя, «День Господній», є головним днем відправляння Євхаристії, бо це день Воскресіння. Неділя є, у найвищому значенні слова, днем літургійного зібрання, днем християнської родини, днем радості й відпочинку від праці. Вона - «основа і ядро усього літургійного року» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium», 106.).

1194 Церква «розкриває всю Христову містерію протягом річного циклу відправ, від Втілення і Різдва аж до Вознесіння, до дня П'ятдесятниці і до очікування блаженної надії і Приходу Господа» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 102.).

1195 Творячи пам'ять святих, насамперед - Пресвятої Матері Божої, а потім - апостолів, мучеників та інших святих у визначені дні літургійного року, земна Церква показує, що вона з 'єднана з небесною літургією; вона прославляє Христа за спасіння, яке Він здійснив у прославлених Його членах; їхній приклад надихає Церкву в її дорозі до Отця.

1196 Вірні, які відправляють Літургію Годин, єднаються з Христом, нашим Найвищим

Священиком, молитвами псалмів, розважанням над Словом Божим, піснями і благословеннями, щоб бути прилученими до Його безперервної і вселенської молитви, що віддає славу Отцеві і благає дару Святого Духа для цілого світу.
1197 Христос є правдивим Храмом Божим, «місцем, де слава Його перебуває»; Божою благодаттю християни також стають храмами Святого Духа, живим камінням, з якого збудована Церква.
1198 У своїх земних умовах Церква потребує місць, де могла б збиратися спільнота віруючих; це наші видимі церкви, святі місця, що є образами святого Міста, небесного Єрусалима, до якого ми подорожуємо.
1199 У таких церквах Церква виконує публічний культ на славу Пресвятої Трійці, слухає Боже Слово і співає Йому хвалу, підносить свою молитву і приносить жертву Христа, сакраментальне присутнього серед зібраних. Ці церкви є також: місцями духовного зосередження та особистої молитви.

Артикул 2. Літургійна різноманітність і єдність таїнства

Літургійні традиції і католицькість Церкви

1200 Від першої спільноти в Єрусалимі аж до Другого Приходу Христа скрізь Божі Церкви, вірні апостольській вірі, прославляють одне і те ж Пасхальне таїнство. Таїнство, яке прославляємо в літургії, одне, але форми його прославлення різні.
1201 Багатство містерії Христа таке бездонне, що жодна літургійна традиція не може вичерпно її виразити. Історія виникнення і розвитку цих обрядів свідчить про їх дивовижну взаємодоповнюваність. Коли Церкви взаємно переживали свої літургійні традиції у зв'язку віри і святих таїнств, вони взаємно збагачувались і зростали у вірності Традиції і спільній місії цілої Церкви (Пор. Павло VI, Апост. зверн. «Evangelii nuntiandi», 63-64.).
1202 Різні літургійні традиції народилися з огляду на саму місію Церкви. Церкви одного й того ж географічного і культурного простору прийшли до прославляння таїнства Христа засобами вираження, типовими для цих культур: у переданні «спадщини віри» (2 Тим. 1,14), у літургійній символіці, в організації братерської спільноти, у богословському розумінні містерій і в різних видах святості. Так, Христос - Світло й Спасіння всіх народів - у літургійному житті кожної Церкви показується народові та культурі, до яких ця Церква була післана і в яких вона вкоренилася. Церква є католицькою: вона може зібрати у свою єдність усі правдиві культурні багатства, очищуючи їх (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium », 23, II Ватикан - Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 4.).
1203 Літургійні традиції, або обряди, які практикуються тепер у Церкві, є такі: латинський обряд (передусім римський обряд, але також обряди деяких помісних Церков, як амброзіанський обряд або обряд деяких монаших чинів), обряд візантійський, олександрійський, або коптійський, сирійський, вірменський, маронітський і халдейський. «Вірно дотримуючись традиції, святий Собор проголошує, що свята Мати Церква вважає рівними у правах і гідності всі законно визнані обряди і бажає у майбутньому їх зберегти і всяким чином підтримувати» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 4.).

Літургія і культури

1204 Відправа літургії повинна відповідати духові і культурі різних народів (Пор. П Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 37-40.). Щоб містерія Христа була «розголошена для всіх народів, щоб вони повинувалися вірі» (Рим. 16,26), вона повинна проповідуватись, відправлятись і переживатись в усіх культурах так, щоб містерія Христова не усувала їх, а служила їх освяченню і доповненню (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 53.). Якраз зі своєю власною людською культурою (і через неї), прийнятою і перетвореною Христом, безліч Божих дітей мають доступ до Отця, щоб Його прославляти в одному Дусі.
1205 «У літургії, особливо у відправах святих таїнств, існує незмінна частина, - бо вона установлена Богом, - хоронителькою якої є Церква, і частини, які підлягають змінам, стосовно яких Церква має владу, а іноді й обов'язок пристосовувати їх до культур недавно євангелізованих народів» (Іван-Павло II, Апост. посл. «Vicesimus quintus annus », 16; П Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 21).
1206 «Літургійна різноманітність може стати джерелом збагачення, але вона може також викликати напруження, взаємне нерозуміння і навіть розколи. Очевидно, що різноманітність у цій ділянці не повинна шкодити єдності. Вона може виражатися лише, якщо зберігається вірність спільній вірі, сакраментальним знакам, які Церква отримала від Христа, та ієрархічній спільності. Пристосування до культур вимагає навернення серця і навіть, якщо це потрібно, розриву з прадідівськими звичаями, якщо вони є несумісними з католицькою вірою» (Іван-Павло II, Апост. посл. «Vicesimus quintus annus », 16.).

КОРОТКО

1207 Необхідно прагнути до того, щоб форма відправи літургії прямувала до вираження культури того народу, де знаходиться Церква, проте не підпорядковуючись їй. З іншого боку, літургія сама творить і формує культуру.
1208 Різні літургійні традиції, або обряди, законно визнані, являють католицькість Церкви, оскільки виражають і передають ту саму містерію Христа.
1209 Критерієм, який забезпечує єдність і різноманітність літургійних традицій, є вірність Апостольській Традиції, тобто спільність у вірі і таїнствах, отриманих від апостолів, спільність, визначена й гарантована апостольським наступництвом.

Розділ другий. Сім святих таїнств Церкви

1210 Таїнства Нового Закону установлені Христом, і їх є сім. Це Хрещення, Миропомазання (Конфірмація), Євхаристія, Покаяння, Помазання хворих (Єлеопомазання), Рукоположен-ня і Подружжя. Сім святих таїнств охоплюють усі важливі хвилини життя християнина: завдяки їм християнське життя народжується й зростає, оздоровлюється й отримує дар місії. У цьому існує певна подібність між етапами життя духовного і життя фізичного (Пор. св. Тома Аквінський, Сума теопогії. 3,65,1).
1211 Йдучи за цією подібністю, у Катехизмі насамперед буде викладено три святі таїнства християнського втаємничення (глава перша), згодом таїнства оздоровлення (глава друга), і нарешті, таїнства, які служать співпричастю і місії вірних (глава третя). Цей порядок не є,

очевидно, єдино можливим, проте він дозволяє побачити, що святі таїнства творять певний організм, у якому кожна окреме таїнство має свою визначену життєву роль. У цьому організмі Євхаристія займає особливе місце як «Таїнство таїнств»: «Усі інші таїнства спрямовані до неї як до своєї мети» (Св Тома Аквінський, Сума теологи, 3, 65, 3.).

Глава перша. Святі таїнства християнського втаємничення

1212 У святих таїнствах християнського втаємничення - Хрещенні, Миропомазанні і Євхаристії - закладені основи усього християнського життя. «Участь у Божій природі, дана людям Христовою благодаттю, показує певну подібність із початком, розвитком і підтриманням нашого природного життя. Народжені до нового життя через Хрещення, вірні зміцнені таїнством Миропомазання й отримують у Євхаристії хліб вічного життя. Таким чином через ці таїнства християнського втаємничення вони отримують чимраз більші скарби Божого життя й наближаються до досконалої любові» (Павло VI, Апост. конст. « Divinae consortium naturae »; Пор. Чин християнського посвячення дорослих, Вступ 1-2.).

Артикул 1. Таїнство Хрещення

1213 Святе Хрещення є основою всього християнського життя, дверима духовного життя (vitae spiritualis ianua) і дверима, які відчиняють доступ до інших святих таїнств. Через Хрещення ми звільняємося від гріха і відроджуємося як діти Божі, стаємо членами Христа і, вщеплені в Церкву, стаємо учасниками її місії (Пор. Флорентійський Собор: DS 1314; Кодекс канонічного права, кан. 204, § 1; 849; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 675, § 1.): «Хрещення є таїнством відродження через воду у слові» (Римський Катехизм, 2, 2, 5.).

I. Як називається це святе таїнство?

1214 Хрещення називають Baptismus, відповідно до головного обряду, за яким воно здійснюється: baptizare (гр. βαπτίξειν) означає «занурювати», «пірнати». «Занурення» у воду символізує поховання оглашенного у смерті Христа, звідки він виходить через воскресіння з Ним (Пор Рим. 6, 3-4, Кол. 2, 12) як «нове створіння» (2 Кор.5,17; Гал. 6,15).
1215 Це таїнство називається також «купіллю відродження і відновленням Святого Духа» (Тит. 3,5), бо вона означає і здійснює це народження з води і Духа, без якого ніхто «не спроможний увійти в Царство Боже» (Ів. 3,5).
1216 «Ця купіль називається просвіченням, бо хто отримує цю [катехитичну] науку, просвітлюється в дусі умом...» (Юстин, Апології, 1, 61.) Отримавши у Хрещенні Слово, «справжнє світло, що просвітлює кожну людину» (Ів. 1,9), охрещений, «щойно просвітлений» (Євр. 10,32), стає «сином світла» (1 Сол. 5,5) і «світлом» (Еф. 5,8): Хрещення - «найгарніший і найвеличніший дар Божий (...). Ми його називаємо даром, благодаттю, зануренням, помазанням, просвітленням, одягом нетлінності, купіллю відродження, печаттю і всім, що є найціннішого. Дар - бо дається тим, що нічого не приносять; благодать - бо дається навіть тим, що борги мають; занурення — бо гріх похований у воді; помазання - бо воно є священним і царським (бо їх помазувалося);

просвітлення - бо воно є світлом блискучим; одяг - бо прикриває сором наш; купіль — бо обмиває; печать - бо оберігає нас і є знаком Божої влади» (Св. Григорій Назіянзький, Проповіді, 40, 3-4).

II. Хрещення в Ікономії спасіння

Прообрази Хрещення у Старому Союзі

1217 У богослуженні Пасхальної ночі, при благословенні хрещальної води, Церква урочисто згадує визначні події історії спасіння, які вже були прообразами містерії Хрещення:
«Своєю невидимою силою, Господи, Ти твориш чудесні діла через знаки таїнств, і впродовж Історії спасіння Ти багатьма способами підготував воду, щоб вона являла благодать Хрещення» (Римський Мисал, Надвечір'я Пасхи, 42, Благословення хрещальної води.)
1218 Від початку світу вода - це скромне й гарне творіння - є джерелом життя і плідності. Святе Письмо бачить її як таку, що «Дух Божий ширяв» над нею (Пор. Буг. 1, 2.):
«Від початку світу Дух Твій ширяв над водами, щоб вони отримали силу, яка освячує». (Римський Мисал, Надвечір'я Пасхи, 42, Благословення хрещальної води.)
1219 У Ноєвому ковчезі Церква бачила прообраз спасіння через Хрещення. У ньому «мало, тобто вісім душ, урятувалися водою» (1 Пт.3,20):
«У хвилях потопу Ти показав образ відродження, бо вода була кінцем гріха і початком нового життя». (Римський Мисал, Надвечір'я Пасхи, 42, Благословення хрещальної води.)
1220 Якщо джерельна вода символізує життя, то морська вода є символом смерті. Тому вода могла бути прообразом таїнства Хреста. З уваги на цю символіку, Хрещення означає участь у смерті Христа.
1221 Передусім перехід через Червоне море, що є правдивим визволенням Ізраїля з єгипетської неволі, заповідає визволення через Хрещення:
«Ти вчинив, що Авраамові діти перейшли Червоне море по сухому дні моря, щоб народ, звільнений з фараонової неволі, провіщав народ охрещених». (Римський Мисал, Надвечір'я Пасхи, 42, Благословення хрещальної води.)
1222 Врешті, перехід Йордану є прообразом Хрещення, завдяки якому Божий народ отримав для нащадків Авраама дар Обіцяної Землі, яка є образом вічного життя. Обітниця цього благословенного спадку сповнюється у Новому Союзі.

Хрещення Христа

1223 Усі прообрази Старого Союзу знаходять своє завершення в Ісусі Христі. Він розпочинає Своє публічне життя після того, як був охрещений св. Іваном Хрестителем у ріці Йордані (Пор. Мт. 3, 13.), а після Свого воскресіння Він передає цю місію апостолам: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа, навчаючи їх берегти все, що Я вам заповідав» (Мт. 28,19-20; Пор. Мр. 16, 15-16.).
1224 Господь наш добровільно прийняв Хрещення св. Івана, призначене для грішників, щоб «здійснити всяку правду» (Мт. 3,15). Цей вчинок Ісуса є виявом Його «применшення» (Флп. 2,7). Дух, який ширяв над водами першого творення, зійшов тоді на Христа, випереджуючи нове творення, і Отець показує Ісуса як Свого «Сина улюбленого» (Мт. 3,16-17).

1225 У Своїй Пасці Христос відкрив усім людям джерело Хрещення. Він уже розповідав про Свої страждання, які Він терпітиме в Єрусалимі, як про «Хрещення», яким Він має хреститись (Мр.10,38) (Пор. Лк. 12, 50.). Кров і вода, які потекли з пробитого боку розп'ятого того Ісуса (Ів. 19,34), є образами Хрещення і Євхаристії, таїнствами нового життя (Пор. 1 Ів. 5,6-8.): відтоді стало можливим «народитися з води та Духа», щоб увійти в Царство Боже (Ів. 3, 5).
«Подивись, де ти хрестишся, звідки походить Хрещення, як не від Хреста Христового, зі смерті Христа. Тут усе таїнство: за тебе Він терпів. У Ньому ти відкуплений, у Ньому ти спасенний» (Св. Амвросій, Про таїнства, 2, 2, 6.).

Хрещення в Церкві

1226 Від дня П'ятдесятниці Церква відправляла й уділяла святе Хрещення. Святий Петро проголошує натовпові, зворушеному його проповіддю: «Покайтесь, і нехай кожний із вас охреститься в ім'я Ісуса Христа на відпущення гріхів ваших, і ви приймете дар Святого Духа» (Ді. 2, 38). Апостоли і їхні співпрацівники вділяють Хрещення всім, хто вірує в Ісуса: юдеям, що бояться Бога, поганам (Пор. Ді. 2, 41; 8, 12-13; 10, 48; 16, 15). Хрещення завжди пов'язане з вірою: «Віруй у Господа Ісуса, і спасешся ти і твій дім», - говорить ув'язнений св. Павло своєму наглядачеві у Филиппах. Далі оповідається: наглядач «тієї години охрестився з усіма своїми» (Ді. 16, 31-33).
1227 За словами св. апостола Павла, через Хрещення віруючий є 790 учасником смерті Христа; він похований і воскресає з Ним:
«Чи ж ви не знаєте, що всі ми, що в Христа Ісуса охрестилися, у смерть Його хрестилися? Ми поховані з Ним через Хрещення на смерть, щоб, як Христос воскрес із мертвих славою Отця, і ми теж жили новим життям» (Рим. 6, 3-4) (Пор. Кол. 2, 12.)
Хрещені «у Христа одягнулися» (Гал. 3,27). Хрещення через Святого Духа є купіллю, що очищує, освячує й виправдовує (Пор. 1 Кор. 6, 11; 12, 13,
1228 Отже, Хрещення є водною купіллю, в якій «нетлінне насіння» Слова Божого дає свій оживляючий результат (Пор. 1 Пт. 1,23; Еф. 5,26.) Св. Августин каже про Хрещення: «Слово з'єднується з матеріальним елементом, і постає таїнство»(Св. Августин, Трактат на Євангеліє від Івана, 80, 3.)

III. Як здійснюється таїнство Хрещення?

Християнське втаємничений

1229 Щоб хтось став християнином, потрібно, ще від апостольських часів, перейти певну дорогу втаємничення, яке складалося з кількох етапів. Цю дорогу можна перейти швидко або повільно, але вона завжди повинна мати в собі кілька істотних елементів: проповідування Слова, прийняття Євангелія, яке приводить до навернення, визнання віри, Хрещення (занурення), вилиття Святого Духа, приступання до євхаристійного Причастя.
1230 Це втаємничення дуже змінювалося в ході століть і залежно від обставин. У перших сторіччях Церкви християнське втаємничення досягло значного розвитку і охоплювало довгий період катехуменату та низку підготовчих обрядів, які літургійно визначали шлях приготування оглашенних і закінчувались уділюванням святих таїнств християнського

втаємничення.
1231 Там, де Хрещення дітей стало поширеною і звичною формою уділювання цього таїнства, усе це стало одним обрядом, який містить у собі дуже короткі підготовчі етапи християнського втаємничення. За своєю природою Хрещення дітей вимагає «катехуменату» після Хрещення. Ідеться не лише про потребу навчання після Хрещення, а й про необхідний розквіт благодаті Хрещення зі зростанням особи. Саме тут — місце для катехизи.
1232 Другий Ватиканський Собор відновив для Латинської Церкви «катехуменат дорослих, розділений на декілька етапів» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium», 64.). Обради ці можна знайти в «Чині християнського втаємничення дорослих» (Ordo initiationis christianae adultorum) (1972). Крім того, Собор дозволив, щоб, «крім елементів втаємничення, даних християнською традицією», допускалися на місійних теренах «Інші елементи втаємничення, які вживаються кожним народом, настільки, наскільки вони можуть бути пристосовані до християнського обряду» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium»,. 65; 37 – 40).
1233 Сьогодні у всіх латинських і східних обрядах християнське втаємничення дорослих починається від прийняття їх до катехуменату і досягає своєї найвищої точки в єдиному уділенні трьох таїнств - Хрещення, Миропомазання і Євхаристії (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. «Ad gentes», 14; Кодекс канонічного права, кан. 851; 865; 866.). У східних обрядах християнське втаємничення дітей починається від Хрещення, за яким відразу йде Миропомазання і Євхаристія; тимчасом як у римському обряді воно продовжується на кілька років катехизації, щоб завершитися згодом Миропомазанням і Євхаристією - вершиною їх християнського втаємничення. (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 851, 2. 868.)

Містичне значення (містагогія) відправи

1234 Значення і благодать таїнства Хрещення ясно виявляються в обрядах його відправи. Стежачи уважно за рухами і словами цієї відправи, вірні втаємничуються в багатства, які виражаються і здійснюються цим таїнством у кожному новоохрещеному.
1235 Знак Хреста на початку відправи витискає печать Христа на тому, хто Йому належатиме, і виражає благодать відкуплення, яку здобув для нас Христос Своїм Хрестом.
1236 Голошення Слова Божого освітлює об'явлену правду кандидатам та згромадженню і викликає відповідь віри, невіддільну від Хрещення. Таким чином, Хрещення є особливим способом «таїнством віри», позаяк воно є таємничим входом у життя віри.
1237 Оскільки Хрещення означає звільнення від гріха і від спокусника до нього, диявола, тому-то виконується один (або декілька) екзорцизмів над кандидатом. Його помазують олією оглашенних або той, що хрестить, кладе на нього руку, а той виразно зрікається сатани. Так підготовлений, оглашенний може визнати віру Церкви, якій він «передається» через Хрещення (Пор. Рим. 6, 17.).
1238 Вода для Хрещення посвячується молитвою Епіклези (або в ту ж хвилину, або в Пасхальну ніч). Церква просить у Бога, щоб через Його Сина сила Святого Духа зійшла на цю воду, щоб ті, що в ній будуть охрещені, «вродилися з води і Духа» (Ів. 3, 5).
1239 Після цього настає суттєвий обряд таїнства: Занурення (Baptismus) у стислому значенні, яке означає і здійснює смерть для гріха і входження в життя Пресвятої Трійці через уподібнення до Пасхального таїнства Христа. Хрещення виконується найбільш промовистим способом: потрійним зануренням у хрещальну воду. Та від давнини його

можна уділяти також потрійним поливанням голови кандидата.
1240 У Церкві латинського обряду таке потрійне поливання супроводжується словами служителя: «(Ім'я), я хрещу тебе в ім'я Отця І Сина І Святого Духа». У східних літургіях до поверненого на схід оглашенного священик каже: «Хрещається раб Божий (ім'я) в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь». І під час називання кожної Особи Пресвятої Трійці священик занурює його у воду і піднімає з неї.
1241 Помазання святим миром, пахучою олією, освяченою, єпископом, означає передавання дару Святого Духа новоохрещеному. Він став християнином, тобто «помазаним» Святим Духом, вщепленим у Христа, помазаного на Первосвященика, Пророка і Царя (Пор. Чин Хрещення немовлят, 62.).
1242 У літургії Східних Церков помазання після Хрещення є таїнством Миропомазання. У римській літургії воно заповідає друге помазання святим миром, яке буде дане єпископом: таїнство Миропомазання (Конфірмація), яка, так би мовити, «підтверджує» й завершує хрещальне помазання.
1243 Білий одяг символізує, що охрещений «одягнувся в Христа» (Гал. 3,27) і воскрес із Христом. Свічка, запалена від пасхальної свічки, означає, що Христос осяяв новоохрещеного. У Христі Ізіб охрещені є «світлом світу» (Мт. 5,14). (Пор. Флп. 2, 15.) Новоохрещений уже є Божою дитиною у Єдиному Сині. Він може 2769 мовити молитву дітей Божих: «Отче Наш».
1244 Перше євхаристійне Причастя. Ставши Божою дитиною, одягнувши весільне вбрання, новоохрещений допущений на «весільний бенкет Агнця», щоб отримати поживу нового життя - Тіло і Кров Христа. Східні Церкви, зберігаючи живу свідомість сукупності трьох святих таїнств християнського втаємничення, причащають усіх новоохрещених і миропомазаних, навіть малих дітей, пригадуючи собі слова Господа: «Пустіть дітей приходити до Мене, не бороніть їм» (Мк. 10,14). Церква латинського обряду, яка дає святе Причастя тільки тим, хто досягнув свідомого віку, виражає скерування Хрещення до Євхаристії, коли приводить до жертовника новоохрещену дитину для мовлення молитви «Отче наш».
1245 Урочисте благословення завершує відправу Хрещення. Під час Хрещення немовлят благословення матері займає особливе місце.

IV. Хто може прийняти Хрещення?

1246 «Хрещення може прийняти кожна, і тільки неохрещена людина» (Кодекс канонічного права, кан. 864; Пор. Кодекс канонів Східних Церков, кан. 679.).

Хрещення дорослих

1247 Від початків Церкви Хрещення дорослих відбувається найчастіше там, де недавно проповідувалось Євангеліє. Катехуменат (підготування до Хрещення) у таких випадках займає важливе місце. Як втаємничення у віру і християнське життя, він має завдання сприяти прийняттю Божого дару у Хрещенні, Миропомазанні і Євхаристії.
1248 Катехуменат, або формування катехуменів (оглашенних), має на меті уможливити їм, у відповідь на Божу ініціативу і в єдності з якоюсь церковною спільнотою, досягти зрілості у

наверненні і своїй вірі. Йдеться про «формування цілого християнського життя (...), яким учні з'єднані з Христом, своїм Учителем. Оглашенні повинні, отже, бути втаємничені (...) в містерію спасіння і в практику євангельського життя, а через священні обряди, які відправляються у відповідний час, бути введеними в життя віри, богослужіння і любові Божого Народу» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 14; пор. Чин християнського посвячення дорослих, 19 і 98.).

1249 Оглашенні «вже з'єднані з Церквою, вони вже є домочадцями Христа і нерідко вже ведуть життя віри, надії і любові» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 14.). «Мати Церква уже в любові приймає їх як своїх, турбуючись про них» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 14; пор. Кодекс канонічного права, кан. 206; 788.).

Хрещення дітей

1250 Народжуючись у людській природі, що впала в первородний гріх і заплямлена ним, навіть діти потребують нового народження у Хрещенні (Пор. Тридентський Собор: DS 1514), щоб звільнитися від влади темряви і перейти до царства свободи дітей Божих (Пор. Кол. 1, 12-14.), до якого покликані всі люди. У Хрещенні дітей особливо виявляється цілковита незаслуженість ласки спасіння. Церква і батьки позбавили б дитину неоціненної ласки стати дитиною Божою, якби не уділили їй Хрещення одразу після народження (Пор. CIC кан. 867; CCEO кан. 686, § 1.).

1251 Батьки-християни визнають, що така практика також відповідає їхній ролі годувальників життя, яку Бог їм довірив (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11; 41; II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 48; Кодекс канонічного права, кан. 774, § 2.).

1252 Практика хрестити малих дітей є споконвічною традицією Церкви. Про неї є виразні свідчення від другого сторіччя. Цілком можливо, що від початку апостольського проповідування, коли цілі «доми» приймали Хрещення (Пор. Ді. 16, 15. 33; 18, 8; 1 Кор. 1, 16.), також хрестили дітей (Пор. Конгрегація віровчення, Інструкція «Pastoralis actio», 4.).

Віра і Хрещення

1253 Хрещення є таїнством віри (Пор. Мр. 16, 16.). Але віра вимагає спільноти віруючих. Лише у вірі Церкви кожен вірний може вірувати. Віра, яка вимагається для Хрещення, не є досконалою і зрілою, а лише початком, який має розвиватися. Оглашенного або його хресного батька запитують: «Чого ви просите у Божої Церкви?» А вони відповідають: «Віри!».

1254 У всіх охрещених, дітей чи дорослих, віра повинна зростати після Хрещення. Тому щороку в Пасхальну ніч Церква святкує відновлення обітниць Хрещення. Приготування до Хрещення веде лише до порога нового життя. Хрещення є джерелом нового життя у Христі, з якого виходить усе християнське життя.

1255 Щоб благодать Хрещення могла розвиватися, важливою є допомога батьків. Особливо хресного батька і хресної матері, які повинні бути глибоко віруючими, здатними і готовими допомогти новоохрещеному - дитині чи дорослому - на його шляху християнського життя (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 872-874.). Їхнє завдання - це справжня церковна функція (Officиит) (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosaпctит Coпciliит », 67.). Уся

церковна спільнота несе частину відповідальності за розвиток і зберігання благодаті, отриманої в Хрещенні.

V. Хто може хрестити?

1256 Звичайно таїнство Хрещення здійснюють єпископ або священик, а в Латинській Церкві - також диякон (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 861,§ 1; Кодекс канонів Східних Церков кан. 677, § 1.). У разі необхідності хрестити може кожний, навіть нехрещении, якщо має необхідний до цього намір (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 861, §2.) і вживає тринітарну формулу Хрещення. Необхідний намір - це бажання робити те, що робить Церква, коли вона хрестить. Церква вбачає обґрунтування для цієї можливості в універсальній спасенній волі Бога (Пор. 1 Тим. 2, 4.) і в необхідності Хрещення для спасіння (Пор. Мр. 16, 16.).

VI. Необхідність Хрещення

1257 Сам Господь стверджує, що Хрещення необхідне для спасіння (Пор. Ів. 3, 5.). Тому Він наказав Своїм учням проповідувати Євангеліє і хрестити усі народи (Пор. Мт. 28, 20; пор. Тридентський Собор: DS 1618; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 14; II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 5.). Хрещення необхідне для спасіння тих, кому Євангеліє було проповідуване і хто мав можливість просити цього таїнства (Пор. Мр. 16, 16.). Церква не знає іншого засобу, крім Хрещення, щоб забезпечити вхід до вічного блаженства; тому вона старається не занедбувати місії, отриманої від Бога, щоб «відроджувати з води і Духа» всіх, що можуть охреститися. Бог зв'язав спасіння з таїнством Хрещення, але Він Сам не зв'язаний Своїми таїнствами.

1258 Церква завжди мала сильне переконання в тому, що хто зазнає смерті за віру, не отримавши Хрещення, є охрещений своєю смертю для Христа і з Ним. Це Хрещення кров'ю, як і бажання Хрещення, приносить плоди Хрещення, хоч воно і не є таїнством.

1259 Оглашенним, які вмирають перед Хрещенням, їхнє виразне бажання отримати Хрещення, поєднане з жалем за гріхи і любов'ю, забезпечує їм спасіння, якого вони не змогли отримати через таїнство.

1260 «Оскільки Христос умер за всіх, а остаточна мета людини є справді одна, тобто Божа, ми повинні вірити, що Святий Дух дає усім можливість бути прилученими - способом, що відомий одному тільки Богові - до участі в Пасхальній містерії» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 22; пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium » 16, II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes», 7.). Кожна людина, яка, не знаючи Євангелія Христа і Його Церкви, шукає правди й виконує Божу волю настільки, наскільки її знає, може бути спасенною. Можна припустити, що ці люди виразно прагнули б Хрещення, якби знали його необхідність.

1261 Щодо дітей, які вмерли без Хрещення, то Церква може тільки довірити їх Божому милосердю, як вона це робить у чині їхнього похорону. Справді, велике милосердя Бога, Який прагне, щоб усі люди були спасенні (Пор. 1 Тим. 2, 4.), і ласкавість Ісуса до дітей, через яку Він каже: «Пустіть дітей приходити до Мене, не бороніть їм» (Мр. 10, 14), - дозволяють нам сподіватися, що існує дорога спасіння для дітей, померлих без Хрещення. Тим настійливішим заклик Церкви не перешкоджати малим дітям приходити до Христа

через дар святого Хрещення.

VII. Благодать Хрещення

1262 Різні наслідки Хрещення означені видимими елементами сакраментального обряду. Занурювання у воду показує символіку смерті й очищення, а також відродження й оновлення. Отже, двома головними наслідками Хрещення є очищення від гріхів і нове народження у Святому Дусі (Пор. Ді. 2, 38; Ів. 3, 5.).

Для відпущення гріхів...

1263 Хрещенням відпускаються усі гріхи - первородний гріх і всі особисті гріхи, як і всі кари за гріхи (Пор. Флорентійський Собор: DS 1316.). Справді, у тих, що були відроджені до нового життя, не залишається нічого, що перешкодило б їм увійти в Царство Боже, - ні гріх Адама, ні особистий гріх, ні наслідки гріха, найважчим із яких є відлучення від Бога.
1264 Все ж таки, в охрещеному залишаються деякі тимчасові наслідки гріха, такі, як терпіння, хвороба, смерть чи слабості, внутрішньо притаманні життю, як-от слабкість характеру і т.п. або і схильність до гріха, яку Традиція називає похіттю, чи, висловлюючись метафорою, «вогнищем гріха» (fomes peccati): «Похіть, залишена нам, щоб ми її поборювали, не має сили зашкодити тим, хто не піддається їй, а мужньо опираються з допомогою благодаті Христа. Мало того, «хто законно бореться, отримує вінець» (2 Тим. 2,5) (Пор. Тридентський Собор: DS 1515.).

«Нове створіння»

1265 Хрещення не тільки очищує від усіх гріхів, воно робить також із новоохрещеного «нове створіння» (2 Кор. 5,17), сина Божого (Пор. Гал. 4, 5-7.), який став «учасником Божої природи» (2 Пт.1,4), членом Христовим (Пор. 1 Кор. 6, 15; 12,27.) і співспадкоємцем з Ним (Рим. 8,17), храмом Святого Духа (1 Кор. 6, 19.).
1266 Пресвята Трійця дає охрещеному освячуючу благодать, благодать виправдання, яка:
– робить його здатним вірувати в Бога, надіятися на Нього і любити Його через богословські чесноти;
– дає йому силу жити й діяти під натхненням Святого Духа через дари Святого Духа;
– дозволяє йому рости у доброму через моральні чесноти.
Таким чином, увесь організм надприродного життя християнина має своє коріння у святому Хрещенні.

Включені в Церкву, Тіло Христове

1267 Хрещення робить нас членами Тіла Христового. «Тому (...) ми один одному члени» (Еф. 4,25). Хрещення вводить у Церкву. З води Хрещення народжується єдиний Божий Народ Нового Союзу, який виходить за всі природні або людські межі націй, культур, рас і статі: «Усі бо ми хрестилися в одному Дусі, щоб бути одним тілом» (1 Кор. 12, 13).
1268 Охрещені стали «живим камінням» для збудування «духовного дому, на святе священство» (1 Пт. 2,5). Через Хрещення вони є учасниками у священстві Христа, у Його

пророчій і царській місії; вони - «рід вибраний, царське священство, народ святий, люд, придбаний на те, щоб звістувати похвали Того, Хто їх покликав із темряви в дивне своє світло» (1 Пт. 2,9). Хрещення дає участь у загальному священстві вірних.
1269 Ставши членом Церкви, охрещений не належить більше самому собі (пор. 1 Кор. 6,19), лише Тому, Хто вмер і воскрес для нас (Пор. 2 Кор. 5, 15.). Відтепер він покликаний коритися іншим (Пор. Еф. 5, 21; 1 Кор. 16, 15-16.), служити їм (Пор. Ів. 13, 12-15.) у спільності Церкви і бути «покірним і слухняним» наставникам Церкви (Євр 13, 17), ставитися до них з пошаною і любов'ю (Пор. 1 Сол. 5, 12-13.). Як Хрещення є джерелом відповідальності та обов'язків, так і охрещений користується також правами в лоні Церкви: має право приймати святі таїнства, живитися Словом Божим і підтримуватися іншою духовною допомогою Церкви (Пор. П Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 37; Кодекс канонічного права, кан. 208-223; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 675, § 2.).
1270 «Ставши синами Божими через відродження [у Хрещенні], охрещені покликані проповідувати перед людьми віру, яку вони отримали від Бога через Церкву» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.), і брати участь в апостольській і місіонерській діяльності Божого Народу (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 17; II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes», 7, 23.).

Сакраментальний вузол єдності християн

1271 Хрещення становить основу співпричастя між усіма християнами, також з тими, що ще не є в повній спільності з католицькою Церквою: «Ті, що вірують у Христа і за установленим обрядом прийняли Хрещення, перебувають у певній спільності, хоча й недосконалій, із католицькою Церквою. (...) Виправдані вірою у Хрещенні, вони вщеплені в Христа і справедливо називаються християнами, а сини католицької Церкви справедливо визнають їх як братів у Господі» (II Ватиканський Собор, Декр. «Unitatis redintegratio», 3.). «Отже, Хрещення є сакраментальним вузлом єдності, яка існує між тими, що через нього відроджені» (II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 22.).

Незгладима духовна печать

1272 Вщеплений у Христа через Хрещення, охрещений стає подібним до Христа (Пор. Рим. 8, 29.). Хрещення витискає на душі християнина незгладимий духовий знак (character) його належності до Христа. Цей знак не стирається жодним гріхом, навіть якщо гріх перешкоджає Хрещенню приносити плоди спасіння (Пор. Тридеитський Собор: DS 1609, 1619.). Хрещення дане раз і назавжди і не може бути повтореним.
1273 Приєднані до Церкви через Хрещення, вірні отримують сакраментальний знак, який посвячує їх у християнський релігійний культ (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 1 1.). Печать Хрещення дає людині здатність і обов'язок служити Богові через живу участь у святій церковній Літургії, виконуючи загальне священство охрещених свідченням праведного життя та дієвою любов'ю (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.).
1274 «Печать Господа» (Св. Августин, Послання, 98, 5.).- це позначка, якою Святий Дух позначив нас «на день відкуплення» (Еф. 4, 30)) (Пор. Еф. 1, 13-14; 2 Кор. 1, 21-22.) «Хрещення справді є печаттю вічного життя» (Св. Іриней Ліонський, Пояснення

апостольської проповіді, 3.). Вірний, що «збереже печать» до кінця, тобто залишиться вірний обітницям свого Хрещення, зможе відійти, «позначений печаттю віри» (Римський Мисал, Римський канон.), з вірою свого Хрещення, в очікуванні блаженного бачення Бога, що є завершенням віри, і в надії на воскресіння.

КОРОТКО

1275 Християнське втаємничення здійснюється сукупністю трьох святих таїнств: Хрещення, яке є початком нового життя; Миропомазання, яке є його зміцненням; Євхаристія, яка живить учня Тілом і Кров'ю Христа для його перетворення в Христа.
1276 «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа, навчаючи їх берегти все, що Я вам заповідав» (Мт. 28, 19-20).
1277 Хрещення - це народження до нового життя у Христі. За волею Господа воно необхідне для спасіння, як і сама Церква, до якої вводить людину Хрещення.
1278 Головний обряд Хрещення полягає в занурюванні у воду кандидата або ж у поливанні його голови водою, закликаючи Пресвяту Трійцю, тобто Отця і Сина і Святого Духа.
1279 Плоди Хрещення, або благодать Хрещення, є багатою дійсністю, яка містить: відпущення первородного гріха та всіх особистих гріхів; народження до нового життя, через яке людина стає всиновленою дитиною Отця, членом Тіла Христа і храмом Святого Духа. Тим самим охрещений включений у Церкву — Тіло Христа — і стає учасником Христового священства.
1280 Хрещення витискає в душі незгладимий духовний знак, який посвячує охрещеного для участі в християнському релігійному культі. Через цей знак Хрещення не може бути повторене (Пор. Тридентський Собор: DS 1609 і 1624.),
1281 Ті, що вмирають за віру, оглашенні і всі люди, які під впливом благодаті, не знаючи Церкви, щиро шукають Бога і намагаються сповнити Його волю, можуть спастися, навіть якщо не отримали Хрещення (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 16.).
1282 Від найдавніших часів Хрещення уділяється дітям, бо воно є ласкою і даром Божим, який не передбачає заслуг людини; діти охрещені у вірі Церкви. Входження до християнського життя дає доступ до справжньої свободи.
1283 Щодо дітей, які померли без Хрещення, то церковна Літургія закликає нас мати надію на Боже милосердя і молитися за їхнє спасіння.
1284 У разі необхідності кожна людина може охрестити, лише щоб вона мала намір робити те, що робить Церква, і полила воду на голову того, що має бути охрещений, кажучи: «Я хрещу тебе в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь».

Артикул 2. Таїнство Миропомазання

1285 Разом із Хрещенням і Євхаристією таїнство Миропомазання (Конфірмації) становить сукупність «таїнств християнського втаємничення», єдність якої повинна бути збережена. Отже, треба пояснити вірним, що прийняття цього таїнства необхідне для доповнення благодаті Хрещення (Пор. Римський Ритуал, Чин Миропомазання, I.). Справді, через «таїнство Миропомазання зв'язок охрещених із Церквою стає досконалішим, вони збагачуються особливою силою Святого Духа і зобов'язані сильніше поширювати і захищати віру словом і . ділом як справжні свідки Христа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 11: пор. Римський Ритуал, Чин Миропомазання, 2.).

I. Миропомазання в Ікономії спасіння

1286 У Старому Завіті пророки заповідали, що Дух Господній спочине на очікуваному Месії (Пор. Іс. 11, 2.), даючи Йому місію спасіння (Пор. Лк. 4, 16-22; Іс. 61, 1.). Сходження Святого Духа на Ісуса, коли Іван хрестив Його, було знаком, що саме Він є Тим, Хто повинен був прийти, що Він є Месією, Сином Божим (Пор. Мт. 3, 13-17; Ів. 1, 33-34.). Він зачатий від Святого Духа, і все Його життя і місія сповнюються у цілковитій спільності зі Святим Духом, Якого Отець Йому дає «не мірою» (Ів. 3,34).

1287 Проте ця повнота Духа не повинна залишатися лише участю Месії, а має бути уділена всьому месіанському народові (Пор. Єз. 36, 25-27; Йоіл 3, 1-2.). Неодноразово Христос обіцяв це вилиття Духа (Пор Лк 12, 12; Ів. 3, 5-8; 7, 37-39; 16, 7-15; Ді. 1, 8.), і цю обітницю Він здійснив насамперед у день Пасхи (Ів. 20,22), а згодом - більш велично - у день П'ятдесятниці (Пор. Ді. 2, 1-4.). Наповнені Святим Духом, апостоли починають проголошувати «величні діла Божі» (Ді. 2,11), а Петро говорить, що це вилиття Духа є знаком месіанських часів (Пор. Ді. 2, 17-18.). Ті, хто тоді повірив проповіді апостолів й охрестився, своєю чергою отримали дар Святого Духа (Пор. Ді. 2, 38.).

1288 «Від цього часу апостоли, щоб виконати волю Христа, уділяли новоохрещеним через покладання рук дар Святого Духа, Який доповнював благодать Хрещення (Пор. Ді. 8, 15-17; 19, 5-6.). Тому в Посланні до Євреїв серед інших елементів першої християнської науки бачимо і вчення про Хрещення й про покладання рук (Пор. Євр, 6, 2.). Покладання рук справедливо визнається християнською традицією початком таїнства Миропомазання, яка певним способом увічнює в Церкві благодать П'ятдесятниці» (Павло VI, Апост. конст. « Divinae consortium naturae ».).

1289 Для кращого вираження дару Святого Духа до покладення рук дуже швидко додалося помазання пахучою олією (миром). Це помазання пояснює назву «християнин», яка означає «помазаник», і бере свій початок від помазання Самого Христа, «Якого Бог помазав Святим Духом» (Ді. 10,38). Цей обряд помазання зберігся до нашого часу як на Сході, так і на Заході. Тому на Сході це таїнство називають Миропомазанням. На Заході назва Конфірмація (тобто «скріплення, підтвердження») означає, що це таїнство одночасно підтверджує таїнство Хрещення і скріплює благодать Хрещення.

Дві традиції: Схід і Захід

1290 У перших століттях Миропомазання становить, як правило, один обряд із Хрещенням, творячи, за висловом св. Кипріяна, «подвійне таїнство» (Св. Кипріян Карфагенський, Послання, 73,21.). Поширення практики Хрещення дітей, тим більше у всі пори року, зростання кількості парафій (сільських), що збільшувало єпархії, - усе це не дозволяло єпископові бути присутнім на всіх хрещеннях. На Заході для збереження за єпископом завершення` Хрещення введено часовий інтервал між уділюванням двох таїнств. Схід зберіг єдність двох таїнств так, що Миропомазання уділяє священик, який хрестить. Але він може здійснити це лише «миром», освяченим єпископом (Пор. Кодекс канонів Східних Церков, кан. 695, § 1; 696, § 1.).

1291 Розвиткові західної практики сприяв один звичай Римської Церкви. Там існувало подвійне помазання святим миром після Хрещення: перше виконував священик над новоохрещеним під час виходу з купелі Хрещення, і воно доповнювалось другим помазанням, що його здійснював єпископ на чолі кожного новоохрещеного (Пор. Св. Іполит Римський, Апостольська традиція, 21.). Перше помазання святим єлеєм, дане священиком, залишилося пов'язаним з обрядом Хрещення; воно означає участь охрещеного у священичій, пророчій і царській місії Христа. Коли Хрещення уділяється дорослому, то існує тільки одне помазання після Хрещення - Миропомазання.

1292 Практика Східних Церков більше підкреслює єдність християнського втаємничення. Практика Латинської Церкви чіткіше виражає спільність нового християнина зі своїм єпископом, гарантом і слугою єдності своєї Церкви, її католицькості й апостольськості, і, тим самим, зв'язок із апостольськими печатками Христової Церкви.

II. Знаки й обряди Миропомазання

1293 В обряді цього таїнства слід розглянути знак помазання і те, що помазання означає й витискає: духовну печать.

Помазання у біблійній та давній символіці має багато значень; олія с символом багатства (Пор. Втор. 11, 14.) і радості (Пор, Пс. 23, 5; 104, 15), вона очищає (помазання до і після купелі), вона сприяє гнучкості (помазання атлетів і борців); вона є знаком оздоровлення, бо пом'якшує синці і поранення (Пор, Іс. 1, 6; Лк. 10, 34.) і спричиняє блиск краси, здоров'я і сили.

1294 Усі ці символічні значення помазання олією можна знайти в сакраментальному житті. Помазання олією оглашенних перед Хрещенням означає очищення і зміцнення; помазання хворих символізує оздоровлення й розраду. Помазання святим миром після Хрещення, під час Миропомазання і Рукоположення є знаком посвячення. Через Миропомазання християни, тобто помазані, беруть глибшу участь у місії Ісуса Христа і в повноті Святого Духа, Яким Він сповнений, щоб усе їхнє життя виділяло «пахощі Христові» (Пор. 2 Кор. 2, 15.).

1295 Через це помазання миропомазаний отримує «знак» - печать Святого Духа. Печать є символом особи (Пор. Бут, 38, 18; П. п. 8,6.), знаком її авторитету (Пор. Бут. 41,42.), її володіння річчю (Пор. Втор. 32, 34.); саме так колись позначали воїнів печаттю їхнього начальника, а рабів - печаттю їхнього пана; печать підтверджує правдивість правового акту (Пор. 1 Цар, 21.8.), або документа (Пор. Єр, 32, 10.) і гарантує у певних випадках його таємність (Пор, Іс. 29, 11).

1296 Христос Сам про Себе каже, що Отець позначив Його Своєю печаттю (Пор. Ів. 6, 27.).

Християнин також позначений печаттю: «Той же, хто утверджує нас із вами во Христі і хто помазав нас, то Бог, Який поклав на нас Свою печать і дав у наші серця завдаток Духа» (2 Кор. 1, 21-22) (Пор. Еф, 1. 13; 4, 30.). Ця печать Святого Духа означає цілковиту належність до Христа і вічне служіння Йому, а також обітницю Божої опіки в часі великих есхатологічних випробувань (Пор. Од. 7, 2-3; 9, 4; Єз. 9, 4-6.).

Чин уділювання Миропомазання

1297 Важливим моментом, який випереджує Миропомазання і який певною мірою становить його частину, є освячення святого мира. Єпископ у Великий Четвер під час особливої Служби Божої того дня освячує миро для всієї своєї єпархії. У Східних Церквах таке освячення навіть закріплене за Патріархом:
Антіохійська літургія виражає епіклезу освячення святого мира так: «[Отче (...) зішли Твого Духа Святого] на нас І на цю олію, що є перед нами, й освяти її, щоб вона стала для всіх, що будуть нею помазані і позначені, миром священним, миром священи-чим, миром царським, помазанням радості, одягом світла, плащем спасіння, духовним даром, освяченням душі і тіла, вічним щастям, незгладимою печаттю, щитом віри і міцним шоломом проти усіх діянь противника» (Сирійська літургія, Молитва закликання Святого Духа при освяченні мира, част. І.).
1298 Коли Миропомазання уділяється окремо від Хрещення, як у римському обряді, відправа розпочинається відновленням обітниць Хрещення і визнанням віри тих, хто буде миропомазаний. Так з усією очевидністю виявляється, що Миропомазання є продовженням Хрещення (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопсіliит», 71.). Коли хреститься доросла людина, вона безпосередньо отримує Миропомазання і приймає Євхаристійне причастя (Кодекс канонічного права, кан. 866.).
1299 У римському обряді єпископ простирає руки над головами усіх, хто миропомазується; це жест, який від часів апостолів є знаком дару Духа. І єпископ молиться про вилиття Духа: «Боже Всемогутній, Отче Господа нашого Ісуса Христа, поглянь на цих хрещених, що на них покладаємо руки: Хрещенням Ти їх звільнив від гріха, Ти відродив їх водою і Духом. Як Ти й обіцяв, зішли на них Духа Святого; дай їм у повноті Духа, Який зійшов на Твого Сина Ісуса: духа мудрості й розуму, духа ради і сили, духа знання і синівської любові; наповни їх духом страху Божого. Через Христа, Господа нашого» (Римський Ритуал, Чин Миропомазання, 25.).
1300 Потім настає суттєва частина таїнства. У латинському обряді «таїнство Конфірмації уділяється через помазання чола миром під час покладання рук і словами: «Прийми печать дару Святого Духа» (Павло VI, Аттост. конст. «Divinae consortium naturae ».). У Східних Церквах Візантійського обряду помазання миром відбувається після молитви епіклези на найважливіших частинах тіла: чолі, очах, носі, вухах, губах, грудях, спині, руках, ногах, і при помазанні мовиться: «Печать дару Святого Духа» (Візантійська літургія, Чин Миропомазання, част. І.).
1301 Поцілунок миру, який завершує обряд таїнства, означає і виявляє церковну спільність з єпископом та всіма вірними (Пор. св. Іполит Римський, Апостольська традиція, 21.).

III. Наслідки Миропомазання

1302 З відправи випливає, що наслідком Миропомазання є повне вилиття Святого Духа, як воно було колись дане апостолам у день П'ятдесятниці.
1303 Миропомазання, завдяки цьому, спричинює зростання і поглиблення благодаті Хрещення:
- воно вкорінює нас глибше у Божому усиновленні, так що можемо говорити: «Авва, Отче!» (Рим. 8,15);
- тісніше єднає нас із Христом;
- збільшує в нас дари Святого Духа;
- робить досконалішим наш зв'язок із Церквою (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. «Lumen gentium», 11.);
- дає нам, як справжнім свідкам Христа, особливу силу Святого Духа для поширення і захисту віри словом і діями, щоб мужньо сповідувати ім'я Христове і ніколи не соромитися Хреста (Пор. Флорентійський Собор: DS 1319; II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 11, 12): «Пригадай собі, що ти отримав духовну печать, Духа мудрості й розуму, Духа поради і сили, Духа пізнання і побожності, Духа страху Господнього, і бережи те, що ти отримав. Бог Отець позначив тебе Своїм знаком, Христос Господь зміцнив тебе і вклав у твоє серце завдаток Духа» (Св. Амвросій, Про таїнства, 7, 42.).
1304 Миропомазання, як і Хрещення, завершенням якого воно є, уділяється лише один раз. Миропомазання витискає в душі незгладиму духовну печать («характер») (Пор. Тридентський Собор: DS 1609.), який є знаком того, що Ісус Христос позначив християнина печаттю Свого Духа, одягнувши його силою з висоти, щоб він став свідком Його (Пор. Лк. 24, 48-49.).
1305 «Печать» удосконалює загальне священство вірних, отримане у Хрещенні, і «миропомазаний отримує силу визнавати Христову віру публічно, наче з обов'язку (quasi ex officio)» (Св. Тома АквІнський, Сума теології, 3, 72, 5 ad 2.).

IV. Хто може прийняти це таїнство?

1306 Кожен охрещений, але ще не миропомазаний, може і повинен прийняти таїнство Миропомазання (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 889, § 1.). Оскільки Хрещення, Миропомазання і Євхаристія творять єдність, то звідси випливає, що «вірні мають обов'язок прийняти це таїнство у відповідний час» (Кодекс канонічного права, кан. 890.), бо хоч без Миропомазання і Євхаристії таїнство Хрещення правочинне і дієве, християнське втаємничення залишається незавершеним.
1307 Латинська традиція упродовж століть вважає «вік розсудливості» відповідним часом для отримання Миропомазання. У небезпеці смерті треба мир о помазувати дітей, навіть якщо вони ще не досягли віку розсудливості (Кодекс канонічного права, кан. 891; 883,3.).
1308 Якщо іноді про Миропомазання говориться, як про «таїнство християнської зрілості», не слід, однак, плутати зрілого віку віри з дорослим віком природного розвитку, а також не забувати, що ласка Хрещення є ласкою дарового й незаслуженого обрання, яка не потребує «підтвердження», щоб стати ефективною. Св. Тома нагадує про це:
«Вік тіла не визначає віку душі. Так, навіть у дитинстві людина може досягти зрілості духовного віку, про яку сказано в Книзі Мудрості (4,8): «Чесна старість - не в довголітті і не міряється числом років». Саме так багато дітей завдяки силі Святого Духа, яку вони отримали, мужньо боролися за Христа аж до крові» (Св. Тома аквінський, Сума теології, 3,

72, 8 ad 2.).
1309 Підготування до Миропомазання повинно привести християнина до тіснішого єднання з Христом, до живішої близькості зі Святим Духом, з Його дією, дарами й натхненнями, щоб він міг краще виконати апостольську відповідальність християнського життя. Через це катехизація перед Миропомазанням намагатиметься пробудити відчуття належності до Церкви Ісуса Христа - як до Вселенської Церкви, так і до парафіяльної спільноти. Остання несе особливу відповідальність за приготування кандидатів до Миропомазання (Пор. Римський Ритуал, Чин Миропомазання, 3.).
1310 Щоб прийняти Миропомазання, треба перебувати в стані благодаті. Слід прийняти таїнство Покаяння, щоб очиститися для прийняття дару Святого Духа. Наполегливішою молитвою треба приготуватися до покірного й відкритого прийняття сили і ласк Святого Духа (Пор. Ді. 1, 14.).
1311 Для Миропомазання, як і для Хрещення, кандидати повинні шукати духовної допомоги хресних батьків. Доречно, щоб ними були ті самі, що й для Хрещення, аби виразно підкреслити єдність обох таїнств (Пор. Римський Ритуал, Чин Миропомазання, 5; б; Кодекс канонічного права, кан. 893, §§1-2.).

V. Служитель Миропомазання

1312 Первісним служителем (minister originarius) Миропомазання є єпископ (II Ватиканський Собор, Догм, кояст. «Lumen gentium», 26.).
На Сході звичайно той священик, що хрестить, уділяє безпосередньо і Миропомазання під час тієї самої відправи. Але він чинить це святим миром, освяченим Патріархом або Єпископом, що виражає апостольську єдність Церкви, зв'язки з якою зміцнені таїнством Миропомазання. У Латинській Церкві використовується така ж процедура при Хрещенні дорослих або коли до повної єдності з Церквою приймається охрещений з іншої християнської спільноти, у якій немає правочинного таїнства Миропомазанн (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 883, § 2.).
1313 У латинському обряді звичайним служителем Миропомазання є єпископ (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 882.). Хоч з поважних причин єпископ може дозволити священикам уділяти Миропомазання (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 884, § 2.), все-таки слід, з огляду на значення таїнства, щоб він сам її уділяв, не забуваючи, що саме з цієї причини відправа Миропомазання була віддалена в часі від Хрещення. Єпископи - наступники апостолів, вони отримали повноту таїнства Рукоположення. Уділювання ними таїнства Миропомазання ясно означає, що його наслідком є тісніше з'єднання тих, хто його приймає, з Церквою, з її апостольським початком та з її місією свідчити про Христа.
1314 Якщо християнинові загрожує небезпека смерті, то кожний Ізо? священик може уділити йому Миропомазання (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 883, § 3.). Церква прагне того, щоб ніхто з її дітей, навіть найменших, не зійшов з цього світу, не будучи збагачений Святим Духом через дар повноти Христа.

КОРОТКО

1315 «Довідавшись, що Самарія прийняла Слово Боже, апостоли, які були в Єрусалимі, послали до них Петра і Йоана. Ці прийшли й помолилися за них, щоб вони прийняли Духа

Святого, бо Він ще не зійшов був ні на кого з них, а лише були охрещені в ім'я Господа Ісуса. Тоді поклали на них руки, і вони прийняли Святого Духа» (Ді. 8,14-17).

1316 Миропомазання завершує благодать Хрещення; воно є таїнством, яке дає Духа Святого, щоб глибше вкоренити нас у Божому синівстві, міцніше поєднати з Христом, зміцнити наш зв'язок із Церквою, більше залучити нас до її місії і допомогти у свідченні про християнську віру словом, яке супроводять діла.

1317 Миропомазання, як і Хрещення, витискає в душі християнина духовний знак, або незгладимий «характер»; тому можна прийняти це таїнство лише один раз у житті.

1318 На Сході це таїнство уділяють відразу після Хрещення; за ним іде участь у Євхаристії - традиція, яка підкреслює єдність трьох таїнств християнського втаємничення. У Латинській Церкві таїнство Миропомазання вділяють після досягнення віку розсудливості і, як звичайно, здійснення його зберігається за єпископом, виражаючи таким чином, що Миропомазання зміцнює зв'язок із Церквою.

1319 Той, хто має прийняти Миропомазання, досягнувши віку розсудливості, повинен скласти визнання віри, бути у стані благодаті, мати намір прийняти таїнство і бути готовим взяти на себе роль учня і свідка Христа в церковній спільноті і в світських заняттях.

1320 Істотним обрядом Миропомазання є помазання святим миром чола охрещеного (а на Сході - й інших частин тіла) з покладенням рук служителя і словами: «Прийми печать дару Святого Духа» -у римському обряді; «Печать дару Святого Духа» - у візантійському обряді.

1321 Коли Миропомазання вділяється окремо від Хрещення, то його зв'язок із Хрещенням виражається, поряд з іншим, відновленням обітниць Хрещення. Уділення Миропомазання під час відправи Євхаристії підкреслює єдність таїнств християнського втаємничення.

Артикул 3. Таїнство Євхаристії

1322 Пресвята Євхаристія завершує християнське втаємничення. Ті, хто був піднятий до гідності царського священства через Хрещення і глибше уподібнилися Христові через Миропомазання, через Євхаристію стають учасниками в жертві Господній разом зі всією спільнотою.

1323 «Наш Спаситель на Тайній Вечері, тієї ночі, коли Його було видано, встановив Євхаристійну Жертву Свого Тіла і Крові, щоб увічнити жертву Хреста впродовж віків, аж до Свого приходу, і щоб довірити Церкві, Своїй улюбленій Нареченій, спомин про Свою смерть і Воскресіння: таїнство благочестя, знак єдності, зв'язок любові, Пасхальна трапеза, у якій Христа приймають як поживу, душа сповнюється благодаттю і нам дається завдаток майбутньої слави» (II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопсіliит», 47.).

I. Євхаристія - джерело і вершина церковного життя

1324 Пресвята Євхаристія - «джерело і вершина всього християнського життя» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 11.). «Усі інші таїнства, як і всі церковні служіння та діла апостольства, пов'язані з Євхаристією і до неї спрямовані. Бо Євхаристія містить у собі весь духовний скарб Церкви, тобто Самого Христа - нашу Пасху» (II Ватиканський Собор, Декр. «Presbyterorum ordinis», 5.).

1325 «Євхаристія означає і здійснює спільність життя з Богом і єдність Божого Народу, які

роблять Церкву тим, чим вона є. У ній ми знаходимо одночасно вершину діяння, яким Бог освячує світ у Христі, і вершину культу, який люди у Святому Дусі віддають Христові і через Нього - Отцеві» (Конгрегація богослужіння, Інструкція «Eucharisticum mysterium», 6.).
1326 Зрештою, через відправлювання Євхаристії ми вже тепер єднаємося з небесною Літургією й випереджаємо вічне життя, коли Бог буде всім у всьому (Пор. 1 Кор. 15,28.).
1327 Коротко кажучи, Пресвята Євхаристія є стислим змістом і підсумком нашої віри: «Наш спосіб мислення узгоджується з Євхаристією, а Євхаристія, своєю чергою, підтверджує наш спосіб мислення» (Св. Іриней, Проти єресей, 4, 18, 5.).

II. Як називається це таїнство?

1328 Невичерпне багатство цього таїнства виражається в різних назвах, які йому даються. Кожна з них показує певний його аспект. Його назви:
– Євхаристія, бо воно є подякою Богові. Грецькі слова εὐχαριστεῖν (Лк. 22, 19; 1 Кор. 1 1,24) та εὐλογεῖν (Мт. 26,26; Мк. 14,22) перегукуються з юдейськими благословеннями, які прославляють - особливо під час трапези - Божі діла: творення, відкуплення та освячення.
1329 – Вечеря Господня (Пор. 1 Кор. 11, 20.), бо йдеться про Тайну Вечерю Господа зі Своїми учнями напередодні Своїх страстей і про випередження шлюбного бенкету Агнця (Пор. Од. 19,9.) у Небесному Єрусалимі.
– Ламання хліба, бо цей обряд, типовий для юдейської трапези, був використаний Ісусом, коли Він, як Господар столу (Пор. Мт. 14,19; 15, 36; Мр. 8, 6. 19.), благословляв і роздавав хліб - особливо під час Тайної Вечері (Пор. Мт. 26, 26; 1 Кор. 11, 24.). По цьому ламанні хліба Його знають учні після Його Воскресіння (Пор. Лк. 24, 13-35.). Цим виразом перші християни називатимуть свої євхаристійні зібрання (Пор. Ді. 2, 42. 46; 20, 7. 11.). Цим вони виражають, що всі, що споживають один ламаний хліб - Христа, входять у спільність з Ним і творять з Ним віднині одне Тіло (Пор. 1 Кор. 10, 16-17.).
– Євхаристійне зібрання (гр. σύναξις), бо Євхаристія здійснюється на зібранні вірних, яке є видимим вираженням Церкви (Пор. 1 Кор. 11, .17-34.).
1330 – Спомин Страстей і Воскресіння Христа.
– Свята жертва, бо вона уприсутшоє єдину жертву Христа Спасителя і приєднує до неї приношення Церкви; або ще Свята жертва Служби Божої, «Жертва хвали» (Євр. 13, 15; Пор. Пс. 116, 13. 17.), духовна Жертва (Пор. 1 Пт. 2, 5.), Жертва чиста (Пор. Мал. 1, 11.) і свята, бо завершує і перевищує всі жертви Старого Союзу.
– Свята і Божественна Літургія, бо вся літургія Церкви знаходить свій осередок і найстисліший вираз у відправі цього таїнства; у цьому самому значенні її називають також відправою святих таїнств. Називають її також і Найсвятішим Таїнством, бо воно є Таїнством таїнств. Цією назвою позначають також Святі Дари, які зберігаються у кивоті.
1331 – Причастя, бо цим таїнством єднаємося з Христом, Який робить нас учасниками Свого Тіла і Своєї Крові для утворення єдиного Тіла (Пор. 1 Кор. 10, 16-17.); Євхаристію називають ще «святеє» (гр. τὰ ἅγια; лат. sancta) (Апостольські постанови, 8, 13, 12; Дидахе, Вчення 12 апостолів, 9, 5; 10, 6.) - це перше значення «сопричастя святих», про яке говорить Апостольський Символ віри — хліб ангелів, небесний хліб, ліки безсмертя (Св. Ігнатій Антіохенський, Послання до Ефесян, 20,2.), святе напуття (viaticит)...
1332 – Свята Меса (Sancta Missa), бо відправа, у якій сповнюється містерія спасіння, завершується посиланням вірних (missionem), щоб вони сповняли Божу волю у своєму

щоденному житті.

III. Євхаристія в ікономії спасіння

Знаки хліба і вина

1333 У центрі відправи Євхаристії є хліб і вино, які завдяки Христовим словам і прикликуванню Святого Духа стають Тілом і Кров'ю Христа. Церква, вірна наказові Христа, продовжує чинити, на Його спомин, аж до дня Його славного-приходу те, що Він вчинив напередодні Своїх страстей: «Він узяв хліб...», «Він узяв чашу з вином...». Ставши містерійно Тілом і Кров'ю Христа, знаки хліба і вина продовжують також означати доброту творіння. Так, при Принесенні Дарів (Offertorium) ми дякуємо Творцеві за хліб і вино (Пор. Пс.104, 13-15), плоди «праці людини», але насамперед за «плоди землі» і «виноградної лози», дари Творця. У жесті Мелхіседека, царя і священика, який «виніс хліб і вино» (Бут. 14,18), Церква вбачає прообраз своєї власної жертви (Римський Месал, Римський канон, 95.).
1334 У Старому Союзі хліб і вино приносяться як жертва поміж первопдодами землі на знак вдячності Творцеві. Та вони набирають нового значення в контексті Виходу: опрісноки, що їх Ізраїль їсть кожного року на Пасху, нагадують поспіх визвольного виходу з Єгипта; згадка про манну небесну в пустелі завжди пригадуватиме Ізраїлеві, що він живе хлібом Слова Божого (Пор. Втор. 8,3). Нарешті, наш щоденний хліб є плодом Обіцяної Землі, запорукою вірності Бога Своїм обітницям. «Чаша благословення» (1 Кор. 10,16) наприкінці юдейської Пасхальної вечері додає до святкової радості вина есхатологічний вимір - очікування месіанського відновлення Єрусалима. Ісус установив Свою Євхаристію, надаючи нового й остаточного значення благословенню хліба і чаші.
1335 Чуда помноження хлібів, коли Господь мовить благословення, ламає і через Своїх учнів роздає хліб, щоб нагодувати натовп, провіщають багатство цього єдиного Хліба – євхаристійного (Пор. Мт. 14, 13-21; 15, 32-39.). Знак перетворення води у вино в Кані Галилейській (Пор. Ів. 2, 11.) вже заповідає Годину прославлення Ісуса. Цей знак заповідає завершення весільного бенкету в Царстві Отця, де вірні питимуть нове вино (Пор. Мр. 14, 25.), що стало Кров'ю Христа.
1336 Перше заповідання Євхаристії розділило учнів, як і заповідання Його страстей стало для них причиною обурення: «Жорстока ця мова! Хто може її слухати?» (Ів. 6,60). Євхаристія і Хрест є каменем спотикання. Це та сама містерія, і вона не перестає бути приводом поділу. «Невже й ви бажаєте відступитися?» (Ів. 6,67) - це запитання Господа лунає через віки, у ньому міститься запрошення Його любові - щоб ми відкрили, що Він один має «слова життя вічного» (Ів. 6,68) і що прийняти у вірі дар Його Євхаристії - це прийняти Його Самого.

Установлення Євхаристії

1337 Полюбивши Своїх, Господь полюбив їх до кінця. Знаючи, що прийшла година покинути цей світ і повернутися до Свого Отця, під час вечері Він обмив учням ноги і дав їм заповідь любові (Пор. Ів. 13, 1-17.). Щоб залишити їм запоруку цієї любові, щоб ніколи від Своїх не віддалитися і зробити їх учасниками Своєї Пасхи, Він установив Євхаристію як спомин Своєї Смерті і Свого Воскресіння і наказав Своїм апостолам чинити її аж до Свого

повернення, «настановивши їх тоді священиками Нового Завіту» (Тридентський Собор: DS 1740.).
1338 Три синоптичні Євангелія і св. Павло передали нам розповідь про встановлення Євхаристії; зі свого боку, св. Іван наводить слова Ісуса, сказані в синагозі в Капернаумі, слова, які приготували встановлення Євхаристії: Христос називає Себе хлібом життя, який зійшов з неба (Пор. Ів. 6.).
1339 Ісус вибрав час Пасхи, щоб сповнити те, що Він заповів у Капернаумі: дати Своїм учням Своє Тіло і Свою Кров:
«Настав День Опрісноків, коли треба було жертвувати Пасху. Ісус послав Петра та Йоана: «Ідіть, - сказав, - та приготуйте нам Пасху, щоб ми її спожили». (...) Пішли вони (...) І приготували Пасху. І як прийшла година, сів Він до столу й апостоли з ним. І Він до них промовив: «Я сильно бажав спожити оцю Пасху з вами, перш ніж мені страждати, бо кажу вам, Я її більш не буду їсти, аж поки вона не звершиться в Божім Царстві». (...) І, взявши хліб, віддав хвалу, переломив, дав їм і мовив: «Це Моє Тіло, що за вас віддається. Чиніть це на Мій спомин». Так само чашу по вечері, кажучи: «Ця чаша - це Новий Завіт у Моїй крові, що за вас проливається» (Лк. 22,7- 20; Пор. Мт. 26, 17-19; Мр. 14, 12-25; 1 Кор. 11, 23-26.).
1340 Святкуючи Тайну Вечерю зі Своїми апостолами під час Пасхальної трапези, Ісус надав юдейській Пасці її остаточного значення. Справді, перехід Ісуса до Свого Отця через Смерть і Воскресіння, нова Пасха, випереджується у Тайній Вечері і святкується у Євхаристії, яка завершує юдейську Пасху і випереджує останню Пасху Церкви у славі Царства.

«Чиніть це на Мій спомин»

1341 Заповідь Ісуса повторювати Його жести і слова «аж доки Він не прийде» вимагає не лише згадувати про Ісуса і про те, що Він учинив. Вона передбачає літургійне святкування апостолами та їх наступниками спомину про Христа, Його життя, Смерть, Воскресіння і Його заступництва перед Отцем.
1342 Від початку Церква була вірною цій заповіді Господа. Про Церкву в Єрусалимі сказано:
«Вони постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах. (...) Щодня вони однодушне перебували у храмі, ламали по домах хліб і поживу приймали з радістю і в простоті серця» (Ді. 2,42. 46).
1343 Переважно «першого дня тижня», тобто в неділю, день Воскресіння Христового, християни збиралися, «щоб хліб ламати» (Ді. 27), Від тих часів і до наших днів відправа Євхаристії не переривається, тому сьогодні ми зустрічаємо її скрізь у Церквах із тотожною основною структурою. Вона залишається центром життя Церкви.
1344 Так Божий народ у своєму паломництві, від одної євхаристійної відправи до іншої, звіщаючи Пасхальну містерію Ісуса «аж доки Він не прийде» (1 Кор. 11,26), наближається «вузькою дорогою Хреста» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes», 1.) до небесного бенкету, коли всі вибрані сядуть до трапези Царства.

IV. Літургійна відправа Євхаристії

Служба Божа упродовж віків

1345 Маємо свідчення з П-го століття св. Юстина Мученика про головні риси Євхаристійної відправи. Вони залишились такими ж до наших часів для всіх великих літургійних родин. Ось що він пише близько 155 року, щоб пояснити поганському імператорові Антоніну Пієві (138-161рр.), що роблять християни:
«У день, названий днем Сонця, відбуваються збори в одному місці всіх тих, хто живе в місті чи в селі.
Читаються спогади апостолів і писання пророків, наскільки дозволяє час.
Коли читач закінчує, той, хто головує на зібранні, промовляє слово, щоб спонукати і закликати до наслідування тих гарних речей.
Згодом ми всі разом встаємо і молимося» (Св. Юстин, Апології, 1, 67.) «за нас самих [...] і за всіх інших, де б вони не були, [...] щоб отримати благодать виконувати в житті добрі діла і зберігати заповіді, щоб таким чином осягнути вічне спасіння.
По закінченні молитви ми вітаємо один одного поцілунком.
Згодом тому, хто головує над братами, приносять хліб і чашу з вином, змішаним з водою. Він їх приймає і воздає хвалу Отцеві всесвіту через ім'я Сина і Духа Святого і складає обширну подяку (гр. εὐχαριστίαν) за дари, що їх нам Бог зволив уділити.
Коли голова зібрання закінчує молитви і подяку, усі присутні люди радісно виголошують: Амінь!
(...) Коли той, хто головує, закінчив подяки, а народ радісно відповів, ті, кого в нас називають дияконами, роздають кожному з присутніх «євхаристизовані» хліб і вино з водою (εὐχαριστίαν: перетворені Євхаристійною молитвою), а також несуть тим, хто відсутній» (Св. Юстин, Апології, 1, 65.).
1346 Літургія Євхаристії відбувається за основною структурою, яка збереглася впродовж віків аж до наших днів. У ній виділяється два важливі моменти, які утворюють органічну цілість:
– збори, Літургія Слова, з читанням, проповіддю і загальною молитвою;
– Євхаристійна Літургія з принесенням хліба і вина, освячувальною молитвою подяки і Причастям.
Літургія Слова та Євхаристійна Літургія становлять разом «один акт богопочитання» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 56.); справді, трапеза, приготовлена для нас на Євхаристію, є водночас трапезою Слова Божого і трапезою Тіла Христового (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 21.).
1347 Чи не так само відбувається Пасхальна вечеря Воскреслого Ісуса з Його учнями? Дорогою Він пояснював їм Св. Письмо, а згодом, сівши з ними до столу, «взявши хліб, воздав благословення, розламав І дав їм» (Лк. 24, 13-35.).

Порядок відправи

1348 Усі збираються. Християни приходять на це саме місце на євхаристійне зібрання. Очолює його Христос, Який є головною діючою особою в Євхаристії. Він - Первосвященик Нового Союзу. Він невидимо головує на кожній Євхаристійній відправі. Єпископ або пресвітер, який представляє Його (діючи в особі Христа-Голови), головує на зборах, виголошує слово після читань, приймає принесені дари, проказує Євхаристійну молитву. Усі беруть активну участь у відправі, кожен по-своєму: читці; ті, що приносять дари; ті, що

роздають Причастя, і весь народ, який, виголошуючи «Амінь!», засвідчує свою участь.
1349 Літургія Слова містить «писання пророків», тобто Старий Завіт, і «спомини апостолів», тобто їхні Послання та Євангелія; після проповіді, яка закликає прийняти почуте Слово, яке є справжнім Словом Божим (Пор. 1 Сол. 2, 13.), і втілити його в життя, йде молитва заступництва за всіх людей, відповідно до слів апостола: «Передусім, отже, благаю, щоб відбувалися прохання, молитви, благання, подяки за всіх людей, за царів і за всіх тих, що стоять при владі» (1 Тим. 2,1-2).
1350 Принесення дарів (offertorium): тоді приносять до жертовника, іноді процесійно, хліб і вино, які священик принесе, в імені Христа, у Євхаристійній жертві, у якій вони стануть Його Тілом і Кров'ю. Це той самий жест Христа на Тайній Вечері, «коли Він прийняв хліб і чашу». «Цю чисту жертву приносить Творцеві сама тільки Церква, приносячи Йому з подякою те, що походить від Його творіння» (Св. Іриней, Протії єресей, 4, 18, 4; пор. Мал. 1, 11.). Принесення дарів на жертовнику повторює жест Мелхіседека і вкладає дари Творця в руки Христа, Який у Своїй жертві вдосконалює всі людські намагання приносити жертви.
1351 Від початку разом із хлібом і вином для Євхаристії християни приносять свої дари для роздавання потребуючим. Звичай збирання пожертв (Пор. 1 Кор. 16, 1.) який є завжди актуальний, натхнении прикладом Христа, Який став бідним, щоб нас зробити багатими (Пор. 2 Кор. 8, 9.):
«Багаті і всі, які мають бажання, дають хто скільки хоче; зібране передається голові, а він допомагає сиротам і вдовам, тим, кого хвороба чи інша причина позбавили засобів до життя, ув'язненим, мандруючим - одне слово, він допомагає всім потребуючим» (Св. Юстин, Апології, 1, 67.).
1352 Анафора: через Євхаристійну молитву, молитву подяки й освячення, ми приходимо до центру і вершини відправи:
У Префації (Вступі) Церква складає подяку Отцеві через Христа у Святому Дусі за всі Його діла: за створення, відкуплення й освячення. Уся спільнота приєднується до тієї невпинної хвали, яку небесна Церква, ангели І всі святі, співають Трисвятому Богові.
1353 В Епіклезі вона просить Отця зіслати Свого Святого Духа (або силу Свого благословення (Пор. Римський Мисал, Римський канон 90.)) на хліб і вино, щоб Його силою вони стали Тілом І Кров'ю Ісуса Христа, а ті, що беруть участь у Євхаристії, були одним тілом та одним духом (у деяких літургійних традиціях Епіклеза йде після анамнезу).
У розповіді про встановлення Євхаристії сила слів і дії Христа та сила Святого Духа чинять так, що під видами хліба і вина стають сакраментальне присутніми Його Тіло і Кров, Його Жертва на Хресті, принесена раз і назавжди.
1354 В анамнезі, яка настає після цього, Церква згадує Страсті, Воскресіння і повернення у Славі Ісуса Христа; вона приносить Отцеві жертву Його Сина, Який примирив нас із Ним.
У своїх проханнях Церква підкреслює, що Євхаристія відправляється в сопричасті з цілою Церквою на небі і на землі, з живими і померлими, а також у сопричасті з Пастирями Церкви, з Папою, з єпархіальним Єпископом, з Його пресвітерами і дияконами, з усіма Єпископами цілого світу і їхніми Церквами.
1355 У Причасті, якому передує Господня Молитва і ламання Хліба, вірні отримують «Хліб, що з неба зійшов» і «Чашу спасіння», Тіло і Кров Христа, що віддав Себе «за життя світу» (Ів. 6,51):
Позаяк цей хліб і це вино, згідно з давнім висловом, були «євхаристизовані» (Пор. св. Юстин, Апології, 1, 65.), «то ця їжа називається Євхаристією, і ніхто в ній не може брати

участі, якщо не вірить у правду нашої науки, якщо не прийняв купіль на відпущення гріхів для нового народження і якщо не живе згідно з заповідями Христа» (Св. Юстин, Апології, 1, 66.).

V. Сакраментальна жертва: подяка, спомин, присутність

1356 Якщо християни відправляють Євхаристію від самих початків у вигляді, який за своєю суттю не змінився протягом віків у різних літургійних традицій, то це тому, що ми відчуваємо себе пов'язаними заповіддю Господа, даною напередодні Його Страстей: «Це робіть на Мій спомин» (1 Кор. 11,24-25)
1357 Ми сповняємо цей наказ Господа, відправляючи спомин Його жертви. Виконуючи це, ми приносимо Отцеві те, що Він Сам нам дав: дари, Ним створені, хліб і вино, що силою Святого Духа і словами Христа стали Тілом і Кров'ю Христа. Таким чином, Христос дійсно, хоч і містерійним способом, стає присутній.
1358 Отже, ми повинні вважати Євхаристію:
– подякою і хвалою Отцеві,
– жертовним спомином Христа і Його Тіла;
– присутністю Христа силою Його Слова і Його Духа.

Подяка і хвала Отцеві

1359 Євхаристія, таїнство нашого спасіння, здійсненого Христом на Хресті, є також подячною жертвою хвали за діло створення. У Євхаристійній жертві все миле Богові творінння представлене Отцеві через Смерть і Воскресіння Христа. Через Христа Церква може приносити жертву хвали в подяку за все, що Бог зробив доброго, гарного і справедливого у всьому творінні і в людському роді.
1360 Євхаристія є жертвою подяки Отцеві, благословенням, через яке Церква виражає свою подяку Богові за всі Його добродійства, за все, що Він учинив через створення, відкуплення й освячення. Євхаристія означає насамперед «подяку».
1361 Євхаристія — це також жертва хвали, якою Церква співає славу Богові від імені всього створіння. Ця жертва хвали можлива лише через Христа: Він єднає вірних зі Своєю Особою, зі Своєю хвалою і заступництвом, так що жертва хвали Отцеві приноситься через Христа і з Христом, щоб бути прийнятою у Христі.

Жертовний спомин Христа і Його Тіла – Церкви

1362 Євхаристія - це спомин Пасхи Христа, актуалізація і сакраментальне приношення Його єдиної жертви в Літургії Церкви, яка є Його Тілом. У всіх євхаристійних молитвах знаходимо після слів установлення молитву, названу анамнезом, або спомином.
1363 За Святим Письмом спомин (лат. memoriale) - це не тільки пам'ять про минулі події, а проголошення чудес, які Бог сотворив для людей (Пор. Вих. 13, 3.). У літургійній відправі цих подій вони стають певним чином присутніми й актуальними. Саме так Ізраїль розуміє своє визволення з Єгипта: кожного разу, коли святкується Пасха, події Виходу стають присутніми в пам'яті віруючих, щоб вони згідно з ними укладали своє життя.
1364 Спомин набирає нового значення в Новому Завіті. Коли Церква відправляє

Євхаристію, то згадує Пасху Христову, яка стає присутньою: Жертва, яку Христос приніс на Хресті раз і назавжди, залишається назавжди актуальною (Пор. Євр. 7, 25-27.): «Кожного разу, коли хресна жертва, у якій «приніс Себе в жертву Христос, наша Пасха» (1 Кор. 5,7), відправляється на жертовнику, здійснюється діло нашого відкуплення» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 3.).

1365 Оскільки Євхаристія є спомином Пасхи Христової, то вона також є жертвою. Жертовний характер Євхаристії виявляється у самих словах її установлення: «Це Моє Тіло, що за вас віддається» і «Ця чаша - це Новий Завіт у Моїй Крові, що за вас проливається» (Лк. 22, 19-20). У Євхаристії Христос віддає це саме Тіло, яке Він віддав за нас на Хресті, цю саму Кров, яка «за багатьох проливається на відпущення гріхів» (Мт. 26,28).

1366 Отже, Євхаристія є жертвою, бо вона представляє (робить присутньою) хресну жертву, бо вона є її спомином і роздає її плоди:

[Христос] «наш Господь і Бог віддався Богові Отцеві раз і назавжди, вмираючи як заступник на вівтарі Хреста, щоб виконати вічне відкуплення людей. Проте, оскільки Його смерть не повинна була перервати Його священства [Євр. 7,24.27], на Тайній Вечері, «тієї ночі, якої був виданий» [1 Кор. 11,13], Христос бажав залишити Церкві - Своїй улюбленій Нареченій - видиму жертву (як цього вимагає людська природа), у якій відображатиметься кривава жертва, яку Він мав принести єдиний раз на Хресті, у якій перебуватиме пам'ять цієї жертви до кінця віку і якою роздається спасенна сила хресної жертви для відпущення гріхів, які ми щодня чинимо» (Тридентський Собор: DS 1740.).

1367 Жертва Христа і жертва Євхаристії становлять єдину жертву: «Це одна і та ж жертва, і Той, Хто тобі приніс Себе в жертву на Хресті, тепер приносить Себе через служіння священиків. Лише спосіб приношення інший. І тому, що в цій Божественній жертві, яка здійснюється у Службі Божій, Той Самий Христос, що один раз приніс Себе у кривавій жертві на жертовнику хреста, присутній і безкровне жертвується, ця жертва є насправді жертвою примирення» (Тридентський Собор; DS 1743.).

1368 Євхаристія також: є жертвою Церкви. Церква, що є Тілом Христовим, бере участь у жертві свого Голови. З Ним вона віддається цілковито і приєднується до Його заступництва перед, Отцем за всіх людей. У Євхаристії жертва Христа стає також жертвою членів Його Тіла. Життя вірних, їхня хвала, їх страждання, їх молитви, їхня праця поєднуються з життям, хвалою, стражданнями, молитвами й працею Христа і Його цілковитою жертвою і набирають таким чином нової вартості. Жертва Христа, присутня на вівтарі, дає всім поколінням християн можливість злучитися з Його жертвою.

У катакомбах Церква часто зображена у вигляді жінки, яка молиться з широко простертими руками. Як і Христос із простертими на хресті руками, так і вона через Нього, з Ним і в Ньому жертвує себе й заступається за всіх людей.

1369 Уся Церква з'єднана з жертвою і заступництвом Христа. Папа, який виконує в Церкві служіння Петра, поєднаний із кожною відправою Євхаристії, у якій його згадують як знак І слугу єдності Вселенської Церкви. Місцевий єпископ завжди відповідальний за Євхаристію, навіть коли відправу здійснює пресвітер, його ім'я згадується під час відправи Служби Божої, щоб підкреслити, що саме він є головою місцевої Церкви, серед пресвітерства і дияконів. Спільнота молиться також за всіх служителів, які для неї і з нею приносять Євхаристійну жертву: «Нехай та Євхаристія уважається як правочинна, яка чиниться під головуванням єпископа або того, кого він до неї уповноважив» (Св. ІгнатІй Антіохійський, Послання до Смирнян, 8, 1.). «Через служіння пресвітерів здійснюється духовна жертва

вірних у поєднанні з жертвою Христа - єдиного Посередника; вона приноситься їхніми руками від імені усієї Церкви в Євхаристії безкровно і сакраментальне, аж до приходу Самого Господа» (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis», 2.).

1370 До жертви Христа приєднуються не лише члени Тіла Його, які знаходяться ще тут, на землі, а й ті, що вже є у славі небесній: у сопричасті з Пресвятою Дівою Марією і згадуючи її разом з усіма святими чоловіками та жінками Церква приносить Євхаристійну жертву. У Євхаристії Церква з Марією є наче у стіп хреста, злучена з жертвою і заступництвом Христа.

1371 Євхаристійна жертва приноситься також за померлих вірних, «які вмерли у Христі і ще не повністю очистилися» (Тридентський Собор: DS 1743.), щоб вони могли увійти у світло І мир Христа:

«Поховайте це тіло де завгодно! Зовсім не турбуйтеся про нього! Усе, про що я вас прошу, - це згадувати мене при вівтарі Господньому, де б ви не були» (Св. Моніка у передсмертному посланні до св. Августина і його брата: св. Августин, Сповідь, 9, 11, 27.).

«Потім ми молимося [в анафорі] за померлих святих отців та єпископів і загалом за всіх, що відійшли перед нами, вірячи, що буде велика користь для душ, за які молимося у присутності святої і такої величної жертви. (...) Посилаючи до Бога наші благання за тих, що померли, навіть якщо вони були грішниками, ми (...) приносимо Христа, жертвуваного за наші гріхи, завдяки Якому Чоловіколюбний Бог милостивий до них і до нас» (Св. Кирило Єрусалимський, Повчання містагогічні, 5, 9-10.).

1372 Святий Августин прекрасно підсумував це вчення, яке їмо спонукає нас брати дедалі повнішу участь у жертві нашого Спасителя, яку ми приносимо у Євхаристії:

«Це ціле відкуплене місто, тобто зібрання і спільнота святих, принесене Богові як загальна жертва через Первосвященика, Який, уподібнившись рабові, також віддав Себе на страждання за нас, щоб ми стали тілом такого великого Голови. (...) Такою є жертва християн: «Отак І ми: численні - одне в Христі тіло» (Рим. 12,5). І Церква не перестає відновлювати цю жертву в Таїнстві жертовника, добре відомому вірним, причому вона знає, що в жертві, яку вона приносить, вона сама стає жертвою» (Св. Августин, Про Боже місто, 10, 6.).

Присутність Христа через силу Його Слова і Святого Духа

1373 «Христос Ісус, Який умер, а й воскрес, що по правиці Божій, Він заступається за нас» (Рим. 8,34), є присутній багатьма способами у Своїй Церкві (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 48.): у Слові Своєму, у молитві Своєї Церкви, «де двоє або троє зібрані в Моє ім'я, там Я посеред них» (Мт. 18, 20), у бідних, хворих, ув'язнених (Мт. 25,31-46), у таїнствах, які Він установив, у жертві Служби Божої та в особі служителя. Але понад усім Він присутній «під євхаристійними видами» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 7.).

1374 Спосіб присутності Христа у Святих Дарах унікальний. Він вивищує Євхаристію понад усіма таїнствами і робить із неї «наче вінок духовного життя і мету, до якої прямують усі таїнства» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 73, 3.). У пресвятому таїнстві Євхаристії перебувають «правдиво, дійсно і сутнісно, Тіло і Кров, поєднані з душею і Божеством Господа нашого Ісуса Христа, а отже, цілий Христос» (Тридентський Собор: DS 1651.). «Ця присутність називається реальною (realis), не винятково, ніби всі інші присутності не є «реальними», а передусім тому, що вона є сутнісною (substantialis) і через

неї Христос, Богочоловік, присутній абсолютно цілий і цілісний» (Павло VI, Енц, « Mysterium fidei », 39.).
1375 Христос стає присутнім у цьому таїнстві через перетворення хліба і вина в Тіло і Кров Христа. Отці Церкви твердо висловлювали віру Церкви в дієвість Христового Слова і дії Святого Духа для здійснення цього перетворення. Так, св. Іван Золотоустий говорить: «То не людина чинить, що принесені дари стають Тілом і Кров'ю Христа, а Сам Христос, що був розп'ятий за нас. Священик, що вимовляє ці слова, представляє Христа, але сила і благодать - від Бога. «Це є Тіло Моє», - каже Він. Це слово перетворює принесені дари» (Св. Іван Золотоустий, Проповідь про зраду Юди, 1, 6.).
Св. Амвросій говорить про цю зміну:
Будьмо переконані, «що це не те, що природа створила, а що благословення посвятило, і що сила благословення більша від сили природи, бо благословення змінює саму природу. (...) Боже Слово Христа, яке змогло з нічого зробити те, чого не було, чи не змогло б змінити існуючі речі на те, чим вони не були? Бо не є менше створити природу речей, ніж п змінити» (Св. Амвросій, Про таїнства, 9, 50, 52.).
1376 Тридентський Собор підсумовує католицьку віру, навчаючи: «Тому що Христос, наш Відкупитель, сказав, що те, що Він дає під виглядом хліба, було правдиво Його Тілом, то в Церкві завжди було це переконання, яке знову проголошує цей святий Собор: через освячення хліба і вина здійснюється зміна цілої сутності (substantia) хліба в сутність Тіла Христа, Господа нашого, і цілої сутності вина в сутність Його Крові; католицька Церква справедливо і точно назвала цю зміну транссубстанціацією (пересуществленням)» (Тридентський Собор: DS 1642.).
1377 Євхаристійна присутність Христа розпочинається з моменту освячення і триває доти, доки існують євхаристійні види. Цілий Христос присутній у кожному з євхаристійних видів і є цілий у кожній їх частині, так що ламання хліба не ділить Христа (Пор. Тридентський Собор: DS 1641.).
1378 Культ Євхаристії. У відправі Служби Божої ми виражаємо нашу віру в дійсну присутність Христа під видами хліба і вина, зокрема, клякаючи на коліна або низько схиляючись на знак почитання Бога. «Католицька Церква виявляла і продовжує виявляти культ поклоніння, який належить до таїнства Євхаристії, не лише під час відправи Служби Божої, але і поза нею, як найстаранніше зберігаючи освячені Дари, виставляючи їх вірним для врочистого вшанування, носячи їх у процесіях» (Павло VI, Енц. « Mysterium fidei », 56.).
1379 «Святий кивот» (tabernaculum) спочатку був призначений для достойного збереження Євхаристії, щоб її можна було занести хворим і тим, що не були на Службі Божій. Поглиблюючи віру в дійсну присутність Христа в Його Євхаристії, Церква усвідомила значення мовчазного поклоніння Христові, присутньому у Святих Дарах. Тому кивот повинен займати особливо достойне місце у храмі і повинен бути виконаний так, щоб підкреслити І виявити правду про дійсну присутність Христа в Найсвятішому Таїнстві.
1380 Є глибокий зміст у тому, що Христос хотів залишитися присутнім у Своїй Церкві таким незвичайним (унікальним) способом. Оскільки Христос мав покинути Своїх видимим способом, то бажав залишити нам Свою таїственну присутність; оскільки Він мав жертвувати Себе на Хресті за наше спасіння, Він хотів, щоб ми мали спомин тієї любові, якою Він нас полюбив «до кінця» (Ів. 13,1), аж до дарування Свого життя. Дійсно, Своєю євхаристійною присутністю Він таємниче залишається між нами як Той, що нас полюбив і віддав Себе за нас (Пор. Гал. 2, 20.), і Він залишається у знаках, які виражають і передають

цю любов:
«Церква І люди дуже потребують євхаристійного культу. Ісус нас очікує в цьому таїнстві любові. Не шкодуймо часу, щоб піти зустріти Його в поклонінні, у спогляданні, повному віри і готовому до спокутування за тяжкі провини і злочини світу. Нехай наша адорація буде невичерпна» (Іван-Павло II, Посл. «Dominicae Cenae», 3.).
1381 «Присутність справжнього Тіла Христового і справжньої Крові Христової у цьому таїнстві "не можна зрозуміти з допомогою чуттів, - говорить св. Тома, - а тільки єдиною вірою, що спирається на авторитет Бога". Тому, пояснюючи тексти св. Луки, 22,19: "Це є Моє тіло, що за вас віддається", св. Кирило каже: "Не запитуй себе, чи це правда, а прийми з вірою слова Господа, бо це Він є Істина, Він не обманює"» (Павло VI, Енц. « Mysterium fidei », пор. св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 75, 1; св. Кирило Олександрійський, Ком. на Євангеліє від Луки 22, 19:

«Вклоняюсь скрушно я, мій Боже потаємний,
шаную маєстат Твій у Агнці незбагненнім;
Тобі у жертву серце я своє складаю,
не маючи Тебе, нічого я не маю.

Ні зором, дотиком Тебе не досягти:
лиш треба слухати, щоб віру зберегти;
що Божий Син навчав, я вірю в те усе;
що ж більше істинне, ніж слово Правди це» (АНМА 50, 589.).

VI. Пасхальний бенкет

1382 Служба Божа є водночас і нероздільно жертовним спомином, у якому постійно здійснюється жертва Хреста, і святим бенкетом Причастя Тіла і Крові Господа. Але здійснення евхаристійної жертви цілком спрямоване на інтимний зв'язок вірних із Христом через святе Причастя. Причащатися - це означає приймати Самого Христа, Який приніс Себе в жертву за нас.
1383 Вівтар, навколо якого збирається Церква під час відправи Євхаристії, являє собою два аспекти однієї і тієї самої містерії: вівтар жертви і стіл Господа. І це тим більше, що християнський вівтар є символом Самого Христа, присутнього на зібранні Своїх вірних водночас як жертва, принесена за наше примирення, і як небесна Пожива, що нам дається. «Що ж таке вівтар Христа, як не образ Тіла Христового?» - каже святий Амвросій (Св. АмвросІй, Про святі таїнства, 5, 7.) і повторює в іншому місці: «Вівтар відображає Тіло [Христа], а Тіло Христа є на вівтарі» (Св. Амвросій, Про святі таїнства, 4, 7.). Літургія виражає цю єдність жертви і Причастя в численних молитвах. Так, Римська Церква молиться у своїй анафорі:
«Смиренно благаємо Тебе, Господи Всемогутній: нехай Твій святий ангел у присутності Твоєї величі складе цю жертву на Твій небесний вівтар, щоб ми, приймаючи з цього вівтаря причастя найсвятішого Тіла і Крові Твого Сина, наповнилися Твоєю благодаттю і всяким благословенням небесним» (Римський Мисал, Римський Катехизм, 96.).

«Прийміть і їжте з цього всі»: Причастя

1384 Господь звертається до нас із наполегливим запрошенням прийняти Його в таїнстві Євхаристії: «Істинно, істинно кажу вам: якщо не споживатимете Тіла Людського Сина й не питимете Його Кров, не матимете життя в собі» (Ів. 6,53).
1385 Щоб відповісти на таке запрошення, нам слід приготуватися до цієї великої і святої хвилини. Св. Павло закликає до іспиту сумління: «Тому, хто буде їсти хліб або пити чашу Господню недостойно, буде винний за Тіло і Кров Господню. Хай, отже, кожний випробує себе самого і тоді їсть цей хліб і п'є цю чашу. Бо той, хто їсть і п'є, не розрізняючи Господнього Тіла, суд собі їсть і п'є» (1 Кор. 11, 27-29). Той, хто свідомий тяжкого гріха, повинен приступити до таїнства Примирення перед тим, як причащатися.
1386 Перед величчю цього таїнства вірний може лише смиренно і з палкою вірою сказати словами сотника (Пор. Мт. 8, 8.): «Господи, я не достойний, щоб Ти увійшов під мою покрівлю, але скажи лише слово, і слуга мій видужає» (Римський Мисал, Емболізм, 133.). У Божественній Літургії св. Івана Золотоустого вірні моляться так само:
«Вечері Твоєї Тайної сьогодні, Сину Божий, мене причасником прийми, бо ворогам Твоїм тайни не повім і поцілунку не дам Тобі, як Юда, але, як розбійник, сповідаюся Тобі: "Згадай мене, Господи, у Царстві Твоїм”» (Літургія св. Івана Золотоустого, Молитва перед Причастям.).
1387 Щоб належно приготуватися до прийняття цього таїнства, вірні повинні дотримуватися посту, приписаного своєю Церквою (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 919.). Зовнішня постава (рухи, вбрання) повинна виражати пошану, врочистість і радість цієї хвилини, коли Христос стає нашим гостем.
1388 Саме суть Євхаристії передбачає, щоб вірні, якщо вони відповідають вказаним вимогам, причащалися кожного разу, коли беруть участь у Службі Божій (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 916-917.): «Дуже рекомендується вірним брати участь у Службі Божій цим найдосконалішим способом, коли вірні після святого Причастя священика приймають Тіло Господнє з цієї самої жертви» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 55.).
1389 Церква зобов'язує вірних «брати участь у Службі Божій у неділі та свята» (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. «Orientalium Ecclesiarum», 15.) і щонайменше один раз на рік приймати Євхаристію, якщо можливо, у Великодній час (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 920.), приготувавшись у таїнстві Примирення. Але Церква гаряче просить вірних приймати святу Євхаристію у неділі і свята або ще частіше, навіть кожного дня.
1390 Завдяки таїнственній присутності Христа в кожному з двох видів Причастя лише під видом хліба дозволяє отримати увесь плід благодаті Євхаристії. З пастирських причин цей спосіб причащатися законно встановлений як найзвичайніший у латинському обряді. «Святе Причастя набуває повнішого значення знака, коли воно прийняте під двома видами. Бо в цій формі показується в досконалішому світлі знак євхаристійного бенкету» (Римський Мисал, Загальна настанова, 240.). Це звичайна форма Причастя у східних обрядах.

Плоди Причастя

1391 Причастя збільшує наше єднання з Христом. Прийняття Євхаристії у Причасті приносить як головний плід глибоке єднання з Ісусом Христом. Авжеж, Господь каже: «Хто їсть Тіло Моє і Кров Мою п'є, той у Мені перебуває, а Я - в ньому» (Ів. 6,56). Життя в Христі

знаходить свою основу в Євхаристійній трапезі: «Як Мене Отець живий послав і Я Отцем живу, так і той, хто споживає Мене, житиме Мною» (Ів. 6,57):
«Коли на Господні свята вірні приймають Тіло Сина, вони сповіщають один одному Добру Новину про те, що їм даний завдаток життя; подібно до цього ангел сказав Марії Магдалині: «Христос воскрес!» Ось і тепер також життя і воскресіння передані тому, хто приймає Христа» (Фанкит (Молитовне правило), т. 1, Загальне, 237a-b.).
1392 Те, що матеріальна пожива чинить у нашому тілесному житті, Причастя здійснює чудовим способом у нашому духовному житті. Прийняття у святому Причасті Тіла Воскреслого Христа, «оживленого й оживляючого Святим Духом» (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 5.), зберігає, збільшує і оновлює життя благодаті, отримане при Хрещенні. Таке зростання християнського життя потребує живлення євхаристійним Причастям, хлібом нашої мандрівки, аж до нашої смерті, коли воно буде нам дане як пожива в дорогу (святе напуття).
1393 Причастя оберігає пас від гріха. Тіло Христа, яке ми приймаємо у Причасті, «віддане за нас», а Кров, яку ми п'ємо, «пролита за багатьох на відкуплення гріхів». Тому Євхаристія не може з'єднати нас із Христом, не очистивши нас водночас від учинених гріхів і не оберігаючи нас від гріхів майбутніх:
«Кожного разу, як їсте хліб цей і п'єте цю чашу, звіщаєте смерть Господню» (1 Кор. 11,26). Якщо ми звіщаємо смерть Господа, ми звіщаємо також відпущення гріхів. Якщо кожного разу, коли проливається Кров, вона проливається на відпущення гріхів, я повинен приймати її завжди, щоб вона завжди відпускала мої гріхи. Я, що завжди грішу, повинен завжди мати ліки» (Св. Амвросій, Про святі таїнствап 4, 28.).
1394 Як тілесна їжа служить відновленню втрачених сил, так Євхаристія зміцнює любов, яка в щоденному житті схильна послаблюватися; а ця оживлена любов нищить легкі гріхи (Пор, Тридентський Собор: DS 1638.). Віддавши Себе для нас, Христос наново оживляє нашу любов і робить нас здатними подолати невпорядковані прив'язання до створінь і вкоренитися в Ньому:
«Оскільки Христос умер за нас із любові, ми, згадуючи Його смерть у часі жертви, просимо Його, щоб дав нам любов через прихід Святого Духа; просимо смиренно, щоб силою цієї любові, через яку Христос хотів умерти за нас, ми також, приймаючи благодать Святого Духа, могли вважати світ розп'ятим за нас, і ми самі були розп'яті за світ. [...] Отримавши дар любові, вмираймо для гріха і живімо для Бога» (Св. Фульгентій Руспенський, Проти діянь Фабіяна, 28, 17.).
1395 Любов, яку Євхаристія запалює в нас, охороняє нас від майбутніх тяжких гріхів. Чим більше ми беремо участь у житті Христа і чим більше поглиблюємо приязнь з Ним, тим важче нам розірвати цю єдність з Ним через смертельний гріх. Євхаристія не призначена для прощення смертельних гріхів. Це належить до таїнства Примирення. Євхаристія - передовсім це таїнство тих, що перебувають у повній спільності з Церквою.
1396 Єдність містичного Тіла: Євхаристія творить Церкву. Ті, що приймають Євхаристію, тісніше з'єднані з Христом. Тому-то Христос єднає усіх вірних в одне Тіло - Церкву. Причастя відновлює, змінює, поглиблює це включення в Церкву, сповнене вже у Хрещенні. У Хрещенні ми покликані творити одне Тіло (Пор. 1 Кор. 12, 13.). Євхаристія здійснює це покликання: «Чаша благословення, що ми благословляємо, хіба не є причастям Христової Крові? Хліб, що ламаємо, хіба не є причастям Христового Тіла? Тому, що один хліб, нас багато становить одне Тіло, бо всі ми спільники одного хліба» (1 Кор. 10,16-17):

«Якщо ви - Тіло Христове і Його члени, то на трапезу Господню покладене ваше таїнство; ви приймаєте своє таїнство. Ви відповідаєте «Амінь» («Так, це правда!») на те, що приймаєте, І, відповідаючи, підписуєтесь під цим. Ти чуєш слова: «Тіло Христове» — і відповідаєш: «Амінь». Отож, будь членом Тіла Христового, щоб істинним було твоє «Амінь» (Св. Августин, Проповіді, 272.).

1397 Євхаристія зобов'язує допомагати вбогим. Щоб прийняти у правді Тіло і Кров Христа, віддані за нас, ми повинні бачити Христа в найбідніших, у Його братах (Пор. Мт. 25, 40.): «Ти скуштував Крові Господа - і не впізнаєш навіть брата свого. Ти зневажаєш стіл цей, якщо не вважаєш гідним твоєї їжі того брата, який був гідний сидіти при цім самім столі Господа. Бог звільнив тебе від усіх твоїх гріхів і запросив тебе до Свого стола. А ти навіть тоді не став милосерднішим» (Св. Іван ЗолотоустиЙ, Бесіди на І Послання до Коринтян, 21, 5.).

1398 Євхаристія і єдність християн. Перед величчю цієї містерії св. Августин кличе: «О таїнство побожності! О знаку єдності! О узи любові!» (Св. Августин, Трактат на Євангеліє від Івана, 26, 13; пор. ІІ Ватиканський Собор, Конст. «Васгозапсіит Сопсіїіит», 47.). Чим болючіше відчуваються поділи Церкви, які розривають спільну затрапезну участь з Господом, тим необхіднішими є молитви до Господа, щоб повернулися дні цілковитої єдності тих, хто вірує в Нього.

1399 Східні Церкви, які не є в повному сопричасті з католицькою Церквою, відправляють Євхаристію з великою любов'ю. «Ці Церкви, хоч і відділені, мають правдиві таїнства - насамперед через апостольське наступництво - Священство і Євхаристію, які їх тісно єднають з нами» (ІІ Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 15.). Певне спілкування у таїнствах (іп sacris), а отже, у Євхаристії, є «не тільки можливе, але навіть рекомендоване за сприятливих умов і за схваленням церковної влади» (ІІ Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 15; пор. Кодекс канонічного права, кан. 844, § 3.).

1400 Церковні спільноти, породжені Реформацією, відділені від Католицької Церкви «передовсім через відсутність таїнства Рукоположення, не зберегли властивого й повного Євхаристійного таїнства» (ІІ Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 22.). З цієї причини євхаристійне співпричастя (intercommunio) з цими спільнотами не є можливим для католицької Церкви. Однак ці церковні спільноти, «коли вони споминають у Святій Вечері смерть і воскресіння Господа, визнають, що життя полягає у злуці з Христом, та очікують Його славного повернення» (ІІ Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 22.).

1401 Коли постає нагальна необхідність, католицькі священнослужителі можуть за згодою правлячого єпископа уділити таїнства (Євхаристії, Покаяння і Помазання хворих) іншим християнам, які не перебувають у повному співпричасті з католицькою Церквою, але які просять їх добровільно: тоді треба, щоб вони визнали католицьку віру стосовно цих таїнств і були І385 відповідно підготовлені до їх прийняття (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 844, §4.).

VII. Євхаристія - «завдаток майбутньої слави»

1402 У старовинній молитві Церква прославляє таїнство Євхаристії: «О святий бенкете, де Христос є нашою поживою, де оживляється спогад про Його терпіння, де благодать наповняє наші душі, де нам дано завдаток прийдешньої слави» (Літургія Годин, Празник Найсвятішого Тіла і Крові Христа.). Якщо Євхаристія є спомином Пасхи Господа, якщо, причащаючись з вівтаря, ми також наповнені «усім небесним благословенням і благодаттю»

(Римський Мисал, Римський канон, 96.), то Євхаристія є також випередженням небесної слави.
1403 На Тайній Вечері Господь Сам звернув увагу Своїх учнів на сповнення Пасхи в Царстві Божому: «Кажу вам: Не питиму віднині з цього виноградного плоду аж до дня того, як питиму його новим з вами в Царстві Отця Мого» (Мт. 26,29) (Пор. Лк. 22, 18; Мр. 14, 25.). Кожного разу, коли Церква відправляє Євхаристію, вона пригадує цю обітницю і її погляд звертається до «Того, Хто приходить» (Од. 1,4). У своїй молитві вона просить про прихід Господа: «Марана та» (1 Кор. 16,22), «Прийди, Господи Ісусе» (Од. 22,20), «Хай прийде благодать Твоя, а світ цей хай мине!» (Дидахе 10, 6.).
1404 Церква знає, що тепер Господь приходить у Своїй Євхаристії і що Він у ній є серед нас. Однак ця присутність прихована. Тому ми відправляємо Євхаристію, «з блаженною надією чекаючи приходу Спаса нашого Ісуса Христа» (Римський Мисал, Емболізм після «Отче наш»; пор. Тит. 2, 13.), просячи,«щоб ми могли вічно тішитись славою Твоєю у Царстві Твоєму, коли Ти витреш кожну сльозу з наших очей; бачачи Тебе, Бога нашого, таким, яким Ти є, будемо подібні до Тебе усі разом і навіки і будемо прославляти Тебе без кінця через Христа, нашого Господа» (Римський Мисал, III Євхаристійна молитва, 116; молитва за померлих.).
1405 У цій великій надії на нове небо й нову землю, у яких справедливість перебуватиме (Пор. 2 Пт. 3, 13.), ми не маємо певнішого завдатку, виразнішого знаку, ніж Євхаристія. Справді, коли відправляється ця містерія, «чиниться діло нашого спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 3.) і ми «ламаємо той самий хліб, що є ліком безсмертя, протиотрутою від смерті, щоб жити вічно в Ісусі Христі» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Ефесян, 20, 2.).

КОРОТКО

1406 Ісус каже: «Я - хліб живий, що з неба зійшов. Коли хтось цей хліб їстиме, житиме повіки (...). Хто Тіло Моє їсть і Кров Мою п 'є, той живе життям вічним (...), той у Мені перебуває, а Я -е ньому» (їв. 6,51.54.56).
1407 Євхаристія є осередком і вершиною життя Церкви, бо в ній Христос залучає Свою Церкву і всіх її членів до Своєї жертви хвали і подяки, принесеної раз і назавжди на Хресті Своєму Отцеві; цією жертвою Він розливає благодать спасіння на Своє Тіло, яким є Церква.
1408 Євхаристійна відправа завжди містить: проголошення Слова Божого, подяку Богові Отцеві за всі Його добродійства, особливо за дар Свого Сина; освячення хліба і вина та участь у літургійному бенкеті через прийняття Тіла і Крові Господа. Ці елементи становлять єдиний акт культу.
1409 Євхаристія - це спомин про Пасху Христа, тобто діло спасіння, здійснене життям, смертю і воскресінням Христа, діло, яке присутнє в літургійному діянні.
1410 Сам Христос, вічний Первосвященик Нового Союзу, діючи через служіння священиків, приносить євхаристійну жертву. І Той Самий Христос, дійсно присутній під видами хліба і вина, є жертвою, яка приноситься в євхаристійному жертвоприношенні.
1411 Тільки правосильно висвячені священики можуть головувати в Євхаристії та освячувати хліб і вино, щоб вони стали Тілом і Кров'ю Господа.
1412 Істотними знаками таїнства Євхаристії є пшеничний хліб і виноградне вино, на які

прикликається благословення Святого Духа і над якими священик виголошує слова освячення, сказані Ісусом під час Тайної Вечері: «Це - Моє Тіло, що за вас віддається (...). Це є чаша Моєї Крові...»

1413 Через освячення відбувається пересуществлення хліба і вина в Тіло і Кров Христа. Під освяченими видами хліба і вина Сам Христос, Живий і Прославлений, є правдиво присутній, дійсно і сутнісно, Тілом Своїм і Кров'ю, зі Своєю душею і Божеством (Пор. Тридентський Собор: DS 1640; 1651.).

1414 Євхаристія ~ як жертва - приноситься як спокутування за гріхи живих і мертвих і щоб отримати від Бога духовні і дочасні добродійства.

1415 Той, хто хоче прийняти Христа у євхаристійному Причасті, повинен бути в стані благодаті. Якщо людина свідома, що вчинила смертельний гріх, вона не повинна приступати до Євхаристії, не отримавши попередньо відпущення гріхів у таїнстві Покаяння.

1416 Святе Причастя Тіла і Крові Христа збільшує єдність того, хто причащається, з Христом, відпускає йому легкі гріхи й охороняє від тяжких гріхів. Оскільки зміцнюються узи любові між Христом і тим, хто причащається, прийняття цього таїнства зміцнює єдність Церкви - містичного Тіла Христового.

1417 Церква активно рекомендує вірним приймати святе Причастя кожного разу, коли вони беруть участь у відправі Євхаристії; Церква їх зобов'язує це робити щонайменше раз на рік.

1418 Тому що Христос Сам присутній у цьому таїнстві вівтаря, Його належить вшанувати культом поклоніння. Прийти поклонитися Святим Дарам «є доказом вдячності, знаком любові й обов'язком поклоніння Христу, Господу нашому» (Павло VI, Енц. «Mysterium fidei».).

1419 Христос, переходячи з цього світу до Отця, дає нам у Євхаристії завдаток Своєї слави: участь у святій Жертві уподібнює нас із Його серцем, підтримує наші сили впродовж нашого земного життя, збуджує в нас бажання вічного життя, з'єднує нас із Небесною Церквою, святою Дівою Марією і з усіма святими.

Глава друга. Святі таїнства оздоровлення

1420 Через таїнства християнського посвячення людина приймає нове життя у Христі. Ми несемо це життя «у глиняних посудинах» (2 Кор. 4, 7). Тепер воно «поховане з Христом у Бозі» (Кол. 3, 3). Ми залишаємося ще в «нашому земному житлі» (2 Кор. 5, 1), що зазнає страждань, хвороб і смерті. Це нове життя дитини Божої може бути послаблене чи навіть втрачене через гріх.

1421 Господь Ісус Христос, лікар наших душ і наших тіл, Той, що відпустив гріхи розслабленому і повернув йому здоров'я тіла (Мр. 2, 12.), бажав, щоб Його Церква силою Святого Духа продовжувала Його діло оздоровлення і спасіння також стосовно своїх власних членів. Це мета двох таїнств оздоровлення: таїнства Покаяння і Помазання хворих.

Артикул 4. Таїнство Покаяння і Примирення

1422 «Ті, що приступають до таїнства Покаяння, приймають від Божого милосердя

прощення образи, яку вони Йому вчинили, а заодно примиряються з Церквою, яку поранили своїми гріхами і яка своєю любов'ю, прикладом, молитвами працює над їхнім наверненням» (П Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 11.).

I. Як названо це таїнство?

1423 Його названо таїнством Навернення, бо воно сакраментальним способом здійснює заклик Христа покаятися (Пор. Мр. 1, 15.), повернутися до Отця (Пор. Лк. 15, 18.), від Якого людина віддалилася через гріх.
Його названо таїнством Покаяння, бо воно освячує особистий і церковний шлях до навернення, жалю і спокутування з боку грішного християнина.
1424 Його названо таїнством Сповіді, бо виявлення, визнання гріхів перед священиком є істотним елементом цього таїнства. У глибшому значенні - це таїнство є також «сповідуванням», визнанням і прославленням святості Бога і Його милосердя до грішної людини.
Його названо таїнством Прощення, бо через сакраментальне відпущення (розрішення) гріхів, дане священиком, Бог надає тому, хто кається, «прощення і мир» (Чин Покаяння, Формула відпущення гріхів, 46, 55.).
Його названо таїнством Примирення, бо воно дає грішникові любов Бога, яка примирює: «Примиріться з Богом!» (2 Кор. 5,20). Той, хто живе милосердною любов'ю Бога, готовий відповісти на заклик Господа: «Піди, помирись перше з твоїм братом» (Мт. 5,24).

II. Для чого таїнство Примирення після Хрещення?

1425 «Ви обмились, ви освятились, ви оправдались іменем Господа Ісуса Христа та Духом нашого Бога» (пор. 1 Кор. 6,11). Треба усвідомити собі велич Божого дару, який даний нам у таїнстві християнського втаємничення, щоб зрозуміти, наскільки гріх є чужим для того, хто «в Христа одягнувся» (Гал. 3,27). Св. апостол Іван говорить також: «Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самих себе обманюємо, і правди в нас немає» (1 Ів. 1,8). Сам Господь навчив нас молитися: «І прости нам гріхи наші» (Лк. 11,4), пов'язуючи взаємне прощення наших образ із прощенням гріхів, яке дасть нам Бог.
1426 Навернення до Христа, нове народження через Хрещення, дар Святого Духа, Тіло і Кров Христа, прийняті як пожива, зробили нас «святими й бездоганними перед Ним» (Еф. 1,4), як і сама Церква, Наречена Христа, є «святою й непорочною перед Ним» (Еф. 5,27). Однак нове життя, прийняте в християнському втаємниченні, не усунуло немочі й слабкості людської природи, схильності до гріха, яку Традиція називає похіттю і яка залишається в охрещених, щоб вони утвердили себе в боротьбі за християнське життя за допомогою Христової благодаті (Пор. Тридентський Собор: DS 1515.). Цією боротьбою є подвиг навернення задля святості і вічного життя, до якого Господь не перестає нас закликати (Тридентський Собор: DS 1545; II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium » 40.).

III. Навернення охрещених

1427 Ісус закликає до навернення. Цей заклик є істотною частиною проповідування Царства: «Сповнився час, і Царство Боже близько; покайтеся і вірте в Євангеліє» (Мр. 1,15).

У проповідуванні Церкви цей заклик звернений насамперед до тих, хто ще не знає Христа і Його Євангелія. Так, Хрещення є головним місцем першого й ґрунтовного навернення. Через віру в Добру Новину і через Хрещення (Пор. Ді. 2, 38.) людина відрікається від зла і здобуває спасіння, тобто відпущення усіх гріхів і дар нового життя.

1428 Заклик Христа до навернення продовжує лунати в житті християн. Це друге навернення є безперервним завданням усієї Церкви, яка «охоплює грішників у своєму лоні», яка «є водночас святою і завжди потребує очищення і яка постійно чинить покуту і відновлюється» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 8.). Це зусилля навернення є не тільки людським ділом. Воно є порухом «серця сокрушенного» (Пс. 51,19), притягненого і порушеного (Пор. Ів. 6, 44; 12, 32.) благодаттю відповісти на милосердну любов Бога, Який перший полюбив нас (Пор. 1 Ів. 4, 10.).

1429 Про це свідчить навернення св. Петра після того, як він тричі відрікся свого Учителя. Погляд Ісуса, повний безмежного милосердя, викликає сльози жалю (Лк. 22,61-62) і - після воскресіння Господа - потрійне ствердження любові до Христа (Пор. Ів. 21, 15-17.). Друге навернення має також спільнотний вимір. Це видно в заклику Господа до всієї Церкви: «Покайся!» (Од. 2,5.16).

Про обидва навернення св. Амвросій говорить: «Церква має воду і сльози: воду Хрещення і сльози Покаяння» (Св. Амвросій, Послання, 1, 12.).

IV. Внутрішнє покаяння

1430 Як це уже було в пророків, заклик Ісуса до навернення і покаяння не передбачає насамперед зовнішніх проявів - «волосяниці і попелу», постів та умертвлень, - а навернення серця, внутрішнє покаяння. Без нього зовнішні прояви покаяння залишаються даремними й брехливими; і навпаки, внутрішнє навернення штовхає до вираження цього стану видимими знаками, жестами і ділами покаяння (Пор. Йоіл 2, 12-13; Іс. 1, 16-17; Мт. 6, 1-6. 16-18.).

1431 Внутрішнє покаяння є корінною переоцінкою всього життя, поверненням, наверненням до Бога усім нашим серцем, припиненням гріха, відверненням від зла, відразою до злих вчинків, які ми вчинили. Водночас воно містить бажання і постанову змінити своє життя в надії на Боже милосердя і довірі до помочі Його благодаті. Це навернення серця супроводжує біль і спасенний смуток, який Отці назвали скорботою духа, жалем серця (Пор. Тридентський Собор: DS 1676-1678; 1705; Римський Катехизм, 2, 5, 4.).

1432 Серце людини отяжіле й закаменіле. Треба, щоб Бог дав людині нове серце (Пор. Єз. 36, 26-27.). Наверненням є насамперед діло Божої благодаті, яке навертає наші серця до Нього: «Наверни нас, Господи, до Себе, і ми повернемось» (Плач Єр. 5,21). Бог дає нам силу, щоб починати все наново. Розкриваючи велич любові Бога, наше серце стрясається від жаху і гріховного тягаря і починає боятися образити Бога гріхом і бути відлученим від Нього. Людське серце навертається, дивлячись на Того, Кого зранили наші гріхи (Пор. Ів. 19, 37; Зах. 12, 10.):

«Погляньмо пильно на кров Христа і зрозуміймо, яка дорога вона Богові й Отцеві Його; бо вона пролита за наше спасіння, вона принесла цілому світові благодать покаяння» (Св. Климент Римський, Послання до Коринтян, 1, 4.).

1433 Від дня Пасхи Святий Дух «докоряє світові за гріх» (Ів. 16, 729 8-9); тому, що світ не повірив у Того, Кого послав Отець. Але Той Самий Дух, Який викриває гріхи, є Утшштелем (Пор. Ів. 15, 26.), що дає людському серцю благодать каяття і навернення (Ді. 2, 36-38; пор.

Іван-Павло II, Енц. «Dominum et Vivificantem», 27-48.).

V. Різні форми покаяння у християнському житті

1434 Внутрішнє покаяння християнина може виражатися в різноманітних формах. Св. Письмо та Отці особливо рекомендують три з них: піст, молитву і милостиню (Пор. Тов. 12, 8; Мт. 6, 1-18.), які виражають навернення стосовно самого себе, стосовно Бога та інших людей. Разом із цілковитим очищенням через Хрещення чи мучеництво вони згадуються як засоби отримання прощення гріхів: зусилля, спрямовані на примирення з ближнім, сльози покаяння, турбота про навернення ближнього (Пор. Як. 5, 20.), заступництво святих і діла любові, що «силу гріхів покриває» (1 Пт. 4,8).

1435 Навернення здійснюється у щоденному житті через діла примирення, турботу про вбогих, практикування і захист справедливості і права (Пор. Ам. 5, 24; Іс. 1, 17.), через визнання своїх провин перед братами, братнє повчання, перегляд життя, іспит сумління, духовний провід, прийняття терпінь, витривалість під час переслідування за справедливість. Узяти свій хрест і кожного дня йти вслід за Ісусом - це найпевніша дорога покаяння (Пор. Лк. 9, 23.).

1436 Євхаристія і Покаяння. Щоденне навернення і покаяння беруть свій початок І свою поживу в Євхаристії, бо в ній присутня жертва Христова, яка примирила нас із Богом; нею живляться й зміцнюються ті, що живуть життям Христа; «вона є протиотрутою, яка звільняє нас від повсякденних гріхів і оберігає від смертельних гріхів» (Пор. Тридентський Собор: DS 1638.).

1437 Читання Святого Письма, проказування Літургії Годин і «Отче наш», усякий щирий акт культу чи побожності оживляє в нас дух навернення І покаяння, причиняється до прощення наших гріхів.

1438 Часи і дні покути впродовж літургійного року (Великий піст, кожна п'ятниця на пам'ять про смерть Господа) є важливими моментами практики покути в Церкві (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 109-110; Кодекс канонічного права, кан. 1249-1253; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 880-883.). Ці періоди особливо сприятливі для духовних вправ, покаянних богослужень, прощ на знак покаяння, добровільних умєртвлень, таких, як піст і милостиня, братерський розподіл (діла милосердя і місіонерські діла).

1439 Шлях навернення і покаяння прекрасно описав Ісус у «Притчі про блудного сина», центром якої є «милосердний батько» (Лк. 15,11-24): зачарування оманливою свободою, залишення батьківського дому; крайня убогість, у якій опинився син після змарнування майна; глибоке приниження від того, що змушений був пасти свиней, а ще гірше, приниження від того, що змушений був їсти стручки, що їх їли свині; роздум про втрачене добро, жаль і рішення визнати себе винним перед своїм батьком; шлях повернення; великодушне прийняття, радість батька - у цьому, власне, полягають головні риси процесу навернення. Гарне вбрання, перстень І святковий бенкет є символами цього нового життя, чистого, гідного, сповненого радості, яким є життя людини, що повертається до Бога і в лоно своєї родини, якою є Церква. Лише Серце Христа, яке знає глибину любові Свого Отця, могло нам виявити безмір Його милосердя способом, повним простоти і краси.

VI. Таїнство Покаяння і Примирення

1440 Гріх - це насамперед образа Бога, розірвання співпричастя з Ним. Він водночас шкодить співпричастю з Церквою. Тому навернення приносить і прощення Бога, і примирення з Церквою, що виражає і літургійно здійснює таїнство Покаянння і Примирення (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.).

Лише Бог відпускає гріхи

1441 Лише Бог відпускає гріхи (Пор. Мр. 2, 7.). Тому що Ісус є Сином Божим, Він каже про Себе: «Син Людський має владу на землі гріхи відпускати» (Мр. 2,10), і Він виконує цю Божу владу: «Сину! Відпускаються тобі твої гріхи!» (Мр. 2,5; Лк. 7,48). Більше того, у силу Своєї Божої влади Він передає цю можливість людям» (Пор. Ів. 20, 21-23), щоб вони виконували її в Його ім'я.

1442 Христос бажав, аби вся Його Церква у своїй молитві, своєму житті і діяннях була знаком і знаряддям прощення і примирення, яке Він здобув для нас ціною власної Крові. Але Він довірив сповнення влади відпущення гріхів апостольському служінню. Воно уповноважене чинити «службу примирення» (2 Кор. 5,18). Апостол посланий в імені Христа, і «Сам Бог» через Нього закликає і благає: «Примиріться з Богом!» (2 Кор. 5,20).

Примирення з Церквою

1443 Упродовж Свого публічного життя Ісус не лише прощав гріхи, Він показав також наслідок цього прощення: грішників, яким відпустив гріхи, Він знову приймав до спільноти Божого Народу, від якої гріх їх віддалив або навіть відлучив. Яскравим свідченням цього є факт, що Ісус приймає грішників у Себе за столом, більше того, Сам сідає за їхній стіл - вчинок, який зворушливо виражає Боже прощення (Пор. Лк. 15.) і водночас повернення в лоно Божого Народу (Пор. Лк. 19,9)

1444 Роблячи апостолів учасниками у Своїй владі прощати гріхи, Господь дає їм теж владу примирення грішників із Церквою. Цей церковний вимір їхнього завдання виражається особливо в урочистих словах Христа до Петра: «Я дам тобі ключі Небесного Царства, і що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане на небі; і те, що ти на землі розв'яжеш, те буде розв'язане й на небі» (Мт. 16,19). «Таке ж завдання в'язати і розв'язувати, що було дане Петрові, було також дане колегії апостолів, з'єднаних із їхнім головою (Мт. 18,18; 28, 16-20)» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 22.).

1445 Слова «в'язати» і «розв'язувати» означають: той, кого ви відлучите від свого спілкування, буде відлучений і від спілкування з Богом; того, кого ви знову приймете, і Бог приймає до Свого спілкування. Примирення з Церквою невіддільне від примирення з Богом.

Святе таїнство Прощення

1446 Христос установив це таїнство Покаяння для всіх грішників у Своїй Церкві, насамперед для тих, хто після Хрещення впав у тяжкий гріх, утратив таким чином благодать Хрещення і завдав рани церковним стосункам. Саме їм таїнство Покаяння дає нову можливість навернутися і віднайти благодать виправдання. Отці Церкви вважають це таїнство «другою дошкою [порятунку] після розбиття корабля, яким є втрата благодаті»

(Тридентський Собор: DS 1542; Тертуліян, Про Покаяння, 4, 2.).
1447 Упродовж століть конкретна форма, у якій Церква виконувала цю владу, отриману від Господа, дуже змінювалась. У перших сторіччях примирення християн, які вчинили особливо тяжкі гріхи після Хрещення (наприклад, ідолопоклонство, самогубство чи чужоложство), було пов'язане з дуже суворим покаранням, згідно з яким ті, що каються, повинні були відбувати публічну покуту за свої гріхи, часто протягом багатьох років, до того як отримали примирення. До цього «стану покутників» (який стосується тільки деяких тяжких гріхів) допускалися досить рідко, а в деяких регіонах — лише один раз у житті. У VII столітті, натхнені східною монашою традицією, ірландські місіонери принесли на європейський континент практику «приватного» покаяння, яка не вимагає публічного і тривалого виконування покутних діл перед отриманням примирення з Церквою. Це таїнство відтоді здійснюється більш таємним способом між каянником і священиком. Ця нова практика передбачала можливість повторення і відкривала, таким чином, дорогу до регулярного приймання цього святого таїнства. Вона дозволяла в цій одній відправі отримати прощення тяжких і легких гріхів. У загальних рисах це та форма покути, яку Церква практикує донині.
1448 Через ці зміни, яких зазнали порядок і вділювання цього таїнства впродовж століть, можна побачити ту ж фундаментальну структуру. Вона містить два однаково істотні елементи. З одного боку, дії людини, яка навертається під впливом Святого Духа, а саме: жаль, визнання гріхів і спокутування; з іншого боку, діяння Бога через посередництво Церкви. Церква, що через єпископа і його пресвітерів в ім'я Ісуса Христа дає прощення гріхів і визначає спосіб спокутування, молиться також за грішника і покутує з ним. Так грішник оздоровлюється і його знову приймають до церковного сопричастя.
1449 Вживана в Латинській Церкві формула відпущення гріхів виражає істотні елементи цього таїнства: Отець милосердя є джерелом усякого прощення. Він здійснює примирення грішників через Пасху Свого Сина і дар Свого Духа, через молитву й служіння Церкви: «Хай Бог, Отець милосердя, Який через смерть і воскресіння Свого Сина світ примирив із Собою і Святого Духа зіслав на відпущення гріхів, через служіння Церкви дасть тобі прощення і мир. І я тебе розрішаю з усіх гріхів твоїх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа» (Чин Покаяння, Формула відпущення гріхів, 46, 55.).

VII. Дії каянника

1450 «Покаяння зобов'язує грішника добровільно прийняти всі ці елементи: у серці - жаль, на устах - визнання, у своїй поведінці - глибоку покору або плідне покутування». (Римський Катехизм, 2, 5, 21; пор. Тридентський Собор: DS 1673).

Жаль

1451 Між актами каянника перше місце займає жаль. Він є «болем душі і ненавистю до вчиненого гріха з рішенням не грішити більше в майбутньому» (Тридентський Собор: DS 1676.).
1452 Якщо жаль походить з любові до Бога, любленого понад усе, він називається «досконалим жалем» (жаль із любові). Такий жаль відпускає легкі провини; він відпускає також смертні гріхи, якщо містить у собі сильну постанову висповідатися (Пор.

Тридентський Собор: DS 1677), як тільки це буде можливо.
1453 Жаль, який називається «недосконалим» (або attritio), також є даром Божим, спонукою Святого Духа. Він народжується з усвідомлення мерзотності гріха або зі страху перед вічним прокляттям та іншими карами, які загрожують грішникові (жаль зі страху). Таке діяння сумління може почати внутрішній процес, який може завершитися, під впливом благодаті, сакраментальним розрішенням. Але сам собою недосконалий жаль не може принести прощення тяжких гріхів, однак готує до його прийняття в таїнстві Покаяння (Пор. Тридентський Собор: DS 1678; 1705.).
1454 Прийняття цього таїнства треба приготувати через іспит сумління, зроблений у світлі Слова Божого. Найвідповідніші для цього тексти знаходимо в Декалозі і в моральній катехнзі Євангелій а також в апостольських листах: Нагірна проповідь, апостольські повчання» (Пор. Рим. 12-15; 1 Кор. 12-13; Гал. 5; Еф. 4-6.).

Визнання гріхів

1455 Визнання гріхів (сповідь) навіть з людського погляду визволяє нас і полегшує наше примирення з іншими. Через сповідь людина правдиво дивиться на гріхи, вчинені нею, бере за них відповідальність на себе і через те знову відкривається Богові і Церковному спілкуванню, щоб уможливити нове майбутнє.
1456 Визнання гріхів перед священиком становить істотну частину таїнства Покаяння: «Каянники повинні у сповіді перерахувати всі смертні гріхи, яких вони є свідомі після докладного іспиту сумління, навіть якщо ці гріхи дуже таємні і вчинені лише проти двох останніх заповідей Декалогу (Пор. Вих. 20, 17; Мт. 5, 28.), бо іноді ці гріхи болючіше ранять душу і є небезпечнішими, ніж ті, які були вчинені на очах у всіх» (Тридентський Собор: DS 1680.).
«Коли Христові вірні стараються висповідатися з усіх гріхів, що спадають їм на пам'ять, можна не сумніватися, що виявляють їх усіх Божому милосердю для прощення. Ті, що чинять по-іншому і свідомо приховують деякі гріхи, нічого не пропонують Божій доброті, аби вона могла відпустити через посередництво священика. Бо «якщо хворий соромиться показати свою рану лікареві, то медицина не може лікувати того, що їй невідоме». (Тридентський Собор: DS 1680; пор. св. Єронім, Тлумачення на Проповідника., 10,11.).
1457 За Церковною заповіддю, «кожний вірний, що досягнув віку розсудливості, повинен сповідатися щонайменше раз на рік із тяжких гріхів, які має на сумлінні» (Кодекс канонічного права, кан. 989; Ігор. Тридентський Собор: DS 1683; 1708.). Той, хто свідомий учиненого смертельного гріха, не повинен приймати святого Причастя, не отримавши перед тим розрішення, навіть якщо має сильний жаль. (Пор. Тридентський Собор: DS 1647; 1661), хіба що є поважна причина причащатися, а нема можливості висповідатися (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 916; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 711.). Діти повинні приступати до таїнства Покаяння перед тим, як вперше прийматимуть святе Причастя (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 914.)
1458 Сповідь зі щоденних провин (легких гріхів) не є обов'язково необхідна, але Церква гаряче рекомендує її (Пор. Тридентський Собор: DS 1680; Кодекс канонічного права, кан. 988, § 2.). Регулярна сповідь із наших легких гріхів допомагає нам формувати наше сумління, боротися з нашими поганими нахилами, піддаватися зцілюючій силі Христа, йти вперед у житті Духа. Отримуючи частіше через це таїнство дар Божого милосердя, ми самі прагнемо

бути такими милосердними, як Він (Пор. Лк. 6, 36.)
«Той, хто сповідається й осуджує свої гріхи, уже діє з Богом. Бог осуджує твої гріхи; якщо ти їх також осуджуєш, ти єднаєшся з Богом. Людина і грішник є, так би мовити, дві дійсності: коли говорять про людину, її створив Бог; коли говорять про грішника, людина сама створила його. (...). Зруйнуй зроблене тобою, щоб Бог врятував створене Ним (...). Коли починаєш гидувати тим, що ти вчинив, тоді починаються твої добрі діла, бо ти осуджуєш свої злі вчинки. Початок добрих діл - це визнання злих діл. Ти чиниш правду і приходиш до Світла» (Св, Августин, Трактат на Євангеліє від Івана, 12, 13.).

Спокутування

1459 Багато гріхів приносять шкоду ближньому. Треба зробити все можливе, щоб цю шкоду виправити (наприклад, віддати вкрадені речі, повернути добру славу того, на кого був зведений наклеп, винагородити кривди). Звичайна справедливість вимагає цього. Крім того, гріх ранить й ослаблює самого грішника, як і його зв'язок з Богом і з ближнім. Розрішення усуває гріх, але не усуває всього безладу, спричиненого гріхом (Пор. Тридентський Собор: DS 1712.). Грішник, звільнений від гріха, повинен ще цілковито відновити своє духовне здоров'я. Отже, він повинен зробити щось більше, щоб виправити свою провину: він повинен «відшкодувати» відповідним способом або «спокутувати» свої гріхи. Це «відшкодування» також називається «покутою».
1460 Покута, яку накладає сповідник, повинна брати до уваги особистий стан того, хто кається, і повинна мати на меті його духове добро. Наскільки це можливо, вона повинна відповідати тяжкості і природі вчинених гріхів. Нею може бути молитва, якась жертва, діла милосердя, служіння ближньому, а особливо— терпляче прийняття Хреста, який ми мусимо нести. Ці покути дозволяють нам уподібнитися до Христа, Який Один спокутував усі наші гріхи (Пор. Рим. 3, 25; 1 Ів. 2, 1-2.) раз і назавжди. Вони дозволяють нам стати співспадкоємцями Христа Воскреслого, «якщо ми страждаємо разом із Ним» (Рим. 8,17; Тридентський Собор: DS 1690.):
«Але наше відшкодування, яке сплачуємо за наші гріхи, можливе лише через Ісуса Христа; ми, самі від себе нічого не здатні зробити, з допомогою Того, «Хто укріплює» нас, можемо все (Флп. 4,13). Так, людина не має нічого, щоб славити себе, а вся наша «слава» - у Христі [...], у Якому ми чинимо відшкодування, «чинячи плоди, достойні покаяння» (Лк. 3,8), які з Нього черпають свою силу, через Нього жертвуються Отцеві і завдяки Йому приймаються Отцем». (Тридентський Собор: DS 1691).

VIII. Служитель цього таїнства

1461 Оскільки Христос довірив Своїм апостолам служіння Примирення (Пор. Ів. 20, 23; 2 Кор. 5, 18.), їхні наступники - єпископи і помічники єпископів - пресвітери продовжують це служіння. Єпископи і пресвітери силою таїнства Рукоположення мають владу прощати всі гріхи «в ім'я Отця і Сина і Святого Духа».
1462 Прощення гріхів примиряє з Богом, а також із Церквою. Єпископ - видимий голова єпархії - справедливо вважається від давніх часів тим, хто передусім має владу й служіння примирення: він є керівником «покутної дисципліни» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 26.). Пресвітери, його помічники, сповнюють це служіння відповідно до

того, як отримують місію чи то від єпископа (або чернечого настоятеля), чи то від Римського Архиєрея, згідно з правом Церкви. (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 844; 967-969; 972; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 722, §§ 3-4.).

1463 Деякі особливо тяжкі гріхи караються відлученням від Церкви (екскомуніка) - найсуворішою церковною карою, яка не дозволяє приймати таїнства І здійснювати деякі церковні діяння (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1331; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 1431; 1434.). Згідно з канонічним правом розрішення від цих гріхів може дати лише Римський Архиєрей, місцевий єпископ або священики, ними уповноважені (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1354-1357; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 1420.). У разі небезпеки смерті кожний священик, навіть позбавлений права сповідати, може відпустити будь-який гріх і зняти будь-яке відлучення (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 976; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 725.).

1464 Священики повинні заохочувати вірних приступати до таїнства Покаяння і повинні бути готовими вділити це таїнство кожного разу, коли християни цього просять, у межах розумного (Пор, Кодекс канонічного права, кан. 986; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 735; II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 13.).

1465 Уділяючи таїнство Покаяння, священик виконує служіння Доброго Пастиря, який шукає вівцю, що заблудилася; Доброго Самарянина, що лікує рани; Отця, який очікує свого блудного сина і приймає його, коли той вертається; справедливого судді, який судить без огляду на особи і суд якого є водночас справедливим і милосердним. Одне слово, священик є знаком і знаряддям милосердної любові Бога до грішника.

1466 Сповідник - це не пан, а служитель Божого прощення. Служитель цього таїнства повинен єднатися з наміром і любов'ю Христа (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 13). Він повинен мати досвідчене знання християнської поведінки, життєвий досвід, пошану й делікатність до того, хто впав; він повинен любити правду, бути вірним Учительському Служінні Церкви і терпляче вести каянника до одужання і повної зрілості. Він повинен молитися і покутувати за нього, довіряючи його Божому милосердю.

1467 Беручи до уваги складність, делікатність і велич цього служіння та пошану, належну людям, Церква заявляє, що кожний священик, який сповідає, зобов'язаний під страхом суворої кари зберігати цілковиту таємницю стосовно гріхів, у яких признався йому каянник (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 983-984, 1388, п,1; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 1456.). Він також не може використовувати відомостей про життя каянників, які він отримав під час сповіді. Ця таємниця, яка не має ніяких винятків, називається «сакраментальною печаттю», бо те, що каянник довірив священикові, «опечатане» святим таїнством Сповіді.

IX. Наслідки цього таїнства

1468 «Уся дієвість Покаяння полягає у відновленні нам Божої благодаті і в з'єднанні нас у найбільшій приязні з Богом» (Римський Катехизм, 2, 5, 18.). . Отже, метою і наслідком цього таїнства є примирення з Богом. У тих, що приймають таїнство розкаяним серцем і з побожним наставленням, «настає мир і спокій сумління, супроводжувані великою душевною розрадою» (Тридентський Собор: DS 1674.). Справді, таїнство Примирення з Богом приносить справжнє «духовне воскресіння», відновлення гідності і життєвих благ дітей Божих, найціннішим з яких є приязнь із Богом (Лк. 15,32).

1469 Це таїнство примирює із Церквою. Гріх послаблює або розриває братерську спільність. Таїнство Покаяння виправляє або відновлює її. У такому значенні воно не тільки оздоровлює того, хто відновлений у церковному співпричасті, а також оживлює Церкву, яка постраждала через гріх одного зі своїх членів (Пор. 1 Кор. 12,26.). Грішника, відновленого або утвердженого у співпричасті святих, зміцнює також обмін духовними благами між усіма членами Тіла Христового - чи тими, що перебувають ще в стані земної мандрівки, чи тими, які вже є в небесній батьківщині (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 48-50.):
«Треба нагадати, що примирення з Богом має своїм наслідком, так би мовити, інші примирення, які заліковують інші розриви, викликані гріхом: каянник, який отримав прощення, примирюється сам із собою у глибині свого єства, де знову отримує свою власну внутрішню правду; він примирюється з братами, яких він якимсь способом скривдив і зневажив; він примирюється з Церквою, він примирюється з усім створінням» (Іван-Павло II, Апост. зверн. «Reconciliatio et poenitentia», 31 .).
1470 У цьому таїнстві грішник, піддаючись милосердному Божому судові, певним чином випереджує суд, якому він буде підданий при кінці свого земного життя. Бо саме тепер, у цьому житті, нам даний вибір між життям і смертю, і тільки дорогою навернення ми можемо ввійти в Царство Боже, від якого відлучає тяжкий гріх (Пор. 1 Кор. 5, 11; Гал. 5, 19-21; Од. 22, 15.). Навертаючись до Христа через покуту і віру, грішник від смерті переходить до життя «і на суд не приходить» (Ів. 5,24).

X. Відпусти (Indulgentiae)

1471 Наука про відпусти та практика застосування відпустів у Церкві тісно пов'язана з наслідками таїнства Покаяння.

Що таке відпуст?

«Відпуст - це прощення перед Богом дочасної кари за гріхи, провина яких уже стерта. Відпусту досягає за певних умов християнин, відповідно наставлений, через посередництво Церкви, яка як служителька Відкуплення розділяє І дає його своєю владою зі скарбниці заслуг Христа і святих» Павло VI, Апост. конст. «Indulgentiarum doktrina», 1).
«Відпуст є частковий або повний, залежно від того, чи він звільняє від дочасної кари за гріхи частково чи цілком» (Там само, 2.). Кожний вірний може здобути відпусти для себе або для померлих (Кодекс канонічного права, кан. 994.).

Покарання за гріхи

1472 Щоб зрозуміти це вчення і практику Церкви, треба врахувати, що гріх має подвійний наслідок. Важкий гріх позбавляє нас спільності з Богом, а через те робить нас нездатними до вічного життя, позбавлення якого називається «вічною карою» за гріх. З Іншого боку, будь-який гріх, навіть легкий, викликає нездорове прив'язання до творінь, яке потребує очищення чи тут, на землі, чи після смерті у стані, який називається Чистилищем. Це очищення звільняє від того, що називають «дочасною карою» за гріх. Ці дві кари не повинні розглядатися як помста, накладена Богом ззовні, бо вони виникають із самої природи гріха.

Навернення, яке походить від глибокої любові, може привести до цілковитого очищення грішника, так що йому не доведеться вже терпіти жодної кари (Пор. Тридентський Собор: DS 1712-1713; 1820.).

1473 Прощення гріха і відновлення спілкування з Богом веде за собою відпущення вічної кари за гріх. Але дочасні кари за гріх залишаються. Християнин повинен намагатися, терпляче переносячи страждання і всілякі випробовування і в кінці спокійно приймаючи смерть, приймати дочасні кари за гріх як благодать; він повинен старатися через діла милосердя і любові, а також через молитву і різні покутні практики цілком звільнитися від «старої людини» «й одягнутись у нову людину» (Пор. Еф. 4, 24.).

У співпричасті святих

1474 Християнин, який прагне очиститися від свого гріха й освятитися - Божою благодаттю, не залишений сам собі. «Життя кожної Божої дитини дивним способом пов'язане - у Христі і через Христа - з життям усіх інших братів-християн у надприродній єдності містичного Тіла Христа, як в одній містичній особі» (Павло VI, Апост. конст. « Indulgentiarum doktrina », 5.).

1475 У співпричасті святих «між вірними - і тими, що вже є в небесній батьківщині, і тими, що покутують у Чистилищі за свої провини, а також тими, що ще перебувають у земній мандрівці, - існує постійний зв'язок любові і щедрий обмін усіма благами» (Павло VI, Апост. конст. « Indulgentiarum doktrina », 5.). У цьому дивному обміні святість одного приносить користь іншим більше, ніж гріх одного може шкодити іншим. Так, звертання до співпричастя святих дозволяє грішникові, що кається, швидше й успішніше очиститися від кар за гріхи.

1476 Ці духовні блага спільності святих ми називаємо також скарбом Церкви, «що не є сумою благ, збираних віками, подібно до матеріальних благ, а безмежною й невичерпною вартістю, яку мають у Бога спокутування і заслуги Христа, Господа нашого, жертвувані за те, щоб усе людство було звільнене від гріха і прийшло до спільності з Отцем. Це у Христі, нашому ВідкупителевІ, є багатство винагороджень і заслуг, що походять з Його Відкуплення» (Павло VI, Апост. конст. « Indulgentiarum doktrina », 5.).

1477 «До цього скарбу належить також справді величезна вартість, безмірна і завжди нова, яку мають перед Богом молитви і добрі діла Пресвятої Діви Марії і всіх святих, які, йдучи за Христом і Його благодаттю, освятились і виконали діло, яке прийняли від Отця; так, працюючи для власного спасіння, вони також сприяли спасінню своїх братів у єдності містичного Тіла» (Павло VI, Апост. конст. « Indulgentiarum doktrina », 5.).

Відпуст отриманий від Бога через посередництво Церкви

1478 Відпуст отримується через Церкву, яка силою влади в'язати і розв'язувати, даною їй Ісусом Христом, діє на користь християнина і відкриває йому скарб заслуг Христа І святих, щоб вірний отримав від Отця милосердя відпущення дочасної кари за гріхи. Тому Церква хоче не тільки прийти на допомогу християнинові, а також заохотити Його до діл побожності, покути і любові (Пор. Павло VI, Апост. конст. « Indulgentiarum doktrina », 8; Тридентський Собор: DS 1835.).

1479 Оскільки померлі християни на шляху очищення також є членами того ж

співпричастя святих, ми можемо допомогти їм, серед іншого, отримуючи для них відпусти, щоб вони були звільнені від дочасної кари за свої гріхи.

XI. Здійснення таїнства Покаяння

1480 Як усі таїнства, Покаяння є літургійною дією. Частини цієї відправи звичайно такі: привітання і благословення священика, читання Слова Божого, щоб освітлити сумління і заохотити до жалю; заклик до покаяння; сповідь, яка визнає гріхи і виявляє їх священикові; накладання й прийняття покути, розрішення, дане священиком; подячна молитва хвали і відсилання з благословенням священика.

1481 Візантійська літургія знає багато формул розрішення, що мають форму благальної молитви, які досконало виражають таїнство Прощення: «Бог, Який через пророка Натана простив Давидові, коли він визнав свої гріхи, І Петрові, коли він гірко плакав, І блудниці, коли вона сльозами обмила ноги Христа, і фарисеєві, і блудному синові, - Сам хай простить тобі через мене, грішника, у цьому житті і в майбутньому і не осудить тебе, коли станеш на Його страшнім Суді, -Він, Благословенний на віки віків. Амінь».

1482 Таїнство Покаяння також може бути вділене в рамках спільнотної відправи, під час якої вірні спільно готуються до сповіді і разом дякують за прощення гріхів. Тут особиста сповідь гріхів й особисте розрішення залучені до літургії Слова Божого з читаннями і проповідями, проведеним спільно іспитом совісті, спільним проханням прощення, молитвою «Отче наш» І спільною подячною молитвою. Ця спільнотна відправа чіткіше виражає церковний характер Покаяння. Яким би не був спосіб його відправи, таїнство Покаяння завжди залишається за своєю природою літургійною дією, а отже, церковною і публічною (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctит Сопсіliит», 26, 27.).

1483 У разі необхідності можна застосувати спільнотну відправу Примирення із загальною сповіддю і загальним розрішенням. Така необхідність може виникнути, коли існує близька небезпека смерті, а священик або священики не мають достатньо часу, щоб вислухати сповідь кожного каянника. Необхідність може виникнути також тоді, коли є дуже багато тих, що сповідаються, а недостатньо сповідників, які можуть належно й у відповідний час усіх висповідати, так що каянники, без своєї вини, були б позбавлені на довгий час благодаті святого таїнства Сповіді або святого Причастя. У такому разі вірні повинні, для чинності розрішення, постановити висповідатися особисто зі своїх тяжких гріхів, коли лише будуть мати до цього нагоду (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 962, § 1.). Єпархіальному єпископові належить вирішити, чи існують умови для загального розрішення (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 961, § 2.). Великий наплив вірних з нагоди важливих свят чи прощ не являє собою випадку такої необхідності (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 961, § 1, 2.).

1484 «Повна індивідуальна сповідь із подальшим розрішенням залишається єдиним звичайним способом примирення вірних з Богом і Церквою, за винятком того, коли фізична чи моральна неможливість звільняють від такої сповіді» (Чин Покаяння, Формула відпущення гріхів, 31). Це правило має глибоке підґрунтя. Христос діє у кожному таїнстві. Він особисто звертається до кожного грішника: «Сину, відпускаються тобі твої гріхи» (Мр. 2,5); Він є лікарем, що нахиляється над кожним хворим, який Його потребує (Пор. Мр. 2, 17.) для одужання; Він підносить їх і наново залучає до братерської спільності. Отже, особиста сповідь є найбільш значущою формою примирення з Богом і Церквою.

КОРОТКО

1485 «А як звечоріло, того самого дня, першого в тижні,(...) увіходить Ісус, став посередині та й каже ш: «Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи - відпустяться їм, кому ж затримаєте — затримаються» (їв. 20, 22-23).
1486 Прощення гріхів, учинених після Хрещення, дається в таїнстві, названому таїнством Навернення, Сповіді, Покаяння чи Примирення.
1487 Хто грішить - ранить честь Бога і Його любов, свою власну гідність людини, покликаної бути сином Божим, і добрий духовний стан Церкви, живим каменем якої повинен бути кожний християнин.
1488 В очах віри немає більшого зла, ніж гріх; і немає нічого гіршого за наслідки, які він спричиняє для самих грішників, для Церкви і для всього світу.
1489 Повернення до спільності з Богом, яка було втрачена через гріх, - це порух, що народжується з благодаті Бога, Який сповнений милосердя і турботи про спасіння людей. Цього дорогоцінного дару треба просити як для себе самого, так і для інших.
1490 Повернення до Бога, назване наверненням і жалем, передбачає біль і відразу до скоєних гріхів, а також сильну постанову не грішити більше в майбутньому. Отже, навернення стосується минулого і майбутнього; навернення живиться надією на Боже милосердя.
1491 Таїнство Покаяння складається з трьох актів каянника та розрішення, даного священиком. Актами каянника є: жаль за гріхи, сповідь, або виявлення гріхів священикові, і постанова виконати покуту і діла відшкодування.
1492 Жаль (названий також каяттям) повинен виникати з мотивів віри. Якщо жаль виникає з любові до Бога, він називається «досконалим»; якщо він спирається на інші причини, то він називається «недосконалим».
1493 Хто хоче примиритися з Богом і Церквою, повинен визнати священикові всі тяжкі гріхи, у яких ще не сповідався і які пригадує собі після старанного іспиту совісті. Сповідь з легких гріхів, хоч і не є необхідною, все ж таки гаряче рекомендується Церквою.
1494 Сповідник пропонує тому, хто сповідається, виконати деякі акти «відшкодування», або «покути», щоб виправити шкоду, вчинену гріхом, і поводитися так, як властиво учневі Христа.
1495 Лише священики, які від влади Церкви отримали право сповідати, можуть прощати гріхи в ім’я Ісуса Христа.
1496 Духовними плодами таїнства Покаяння є:
– примирення з Богом, через яке каянник отримує наново благодать;
– примирення з Церквою;
– відпущення вічної кари, викликаної смертельними гріхами;
– бодай часткове відпущення дочасних кар за гріхи;
– мир і погідність совісті, душевна втіха;
– збільшення духовних сил до боротьби, яку веде християнин.
1497 Індивідуальна й повна сповідь з тяжких гріхів та розрішення є єдиним звичайним способом примирення з Богом і Церквою.
1498 Через відпусти вірні можуть отримати для самих себе, а також: для душ у Чистилищі прощення дочасної кари, що є наслідком гріхів.

Артикул 5. Єлеопомазання недужих

1499 «Священним помазанням хворих і молитвою пресвітерів уся Церква доручає хворих Господеві, терплячому і прославленому, щоб дав їм полегшення і спас їх; більше того, закликає їх, щоб, злучившись добровільно зі страстями і смертю Христовою, таким способом причинялись для добра Божого Народу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.).

I. Основи таїнства Єлеопомазання в Ікономії спасіння

Хвороби в житті людини

1500 Хвороба і біль завжди належали до найважчих проблем, які випробовують людське життя. У хворобі людина пізнає своє безсилля, свою обмеженість і свою конечність. Будь-яка хвороба може привести нас до смерті.
1501 Хвороба може вести до тривоги, до замкнення в самому собі, часом навіть до розпуки і бунту проти Бога. Але вона також може зробити людину зрілішою, допомогти їй пізнати те, що не є істотним у житті, щоб звернутися до того, що є істотним. Дуже часто хвороба спонукує шукати Бога і вернутися до Нього.

Хвороба перед Богом

1502 Людина в Старому Завіті переживає свою хворобу перед Богом. Саме перед Богом вона виливає свої скарги на хворобу (Пор. Пс. 38.) і від Нього — Господаря життя і смерті — благає оздоровлення (Пор. Пс. 6,3; Іс. 38.). Хвороба стає дорогою навернення (Пор. Пс. 38, 5; 39, 9. 12.), а Боже прощення є початком оздоровлення (Пор. Пс. 32, 5; 107, 20; Мр. 2, 5-12.). Ізраїль пізнає з досвіду, що хвороба таємничим способом пов'язана з гріхом і злом і що вірність Богові, згідно з Його законом, повертає життя: «Я бо Господь, твій цілитель» (Вих. 15,26). Пророк провіщає, що страждання може мати значення відкуплення за гріхи інших (Пор. Іс. 53, 11.). Врешті Ісая звіщає, що Бог наведе на Сіон такі часи, коли простить йому кожну провину і вилікує кожну хворобу (Пор. Іс. 33, 24.).

Христос – лікар

1503 Співчуття Христа до хворих і Його численні оздоровлення всіляких недужих (Пор. Мт. 4, 24.) є виразною ознакою того, що «Бог навідався до народу Свого» (Лк. 7,16) і що Царство Боже близьке. Ісус не лише має силу оздоровлювати, а й .прощати гріхи (Пор. Мр. 2, 5-12): Він прийшов зцілити всю людину - душу й тіло; Він - лікар, якого хворі потребують (Пор. Мр. 2, 17.). Його співчуття до тих, хто страждає, сягає так далеко, що Він ототожнює Себе з ними: «Я був хворий, і ви навідались до мене» (Мт. 25,36). Його особлива любов до недужих не перестала впродовж віків збуджувати особливу увагу християн до всіх тих, що страждають тілом і душею. Ця любов лежить в основі невтомних зусиль для полегшення їхньої долі.
1504 Часто Ісус вимагає від хворих віри (Пор. Мр. 5, 34. 36; 9, 23.). Щоб оздоровити, Він

користується різними знаками: слиною і покладенням рук (Пор. Мр. 7, 32-36; 8, 22-25) накладенням болота і обмиванням (Пор. Ів. 9,6-15.) Недужі намагаються доторкнутися до Нього (Пор. Мр. З, 10; 6, 56.), «бо сила виходила з Нього й усіх оздоровляла» (Лк. 6,19). Таким чином, у святих таїнствах Христос продовжує «торкатися» до нас, щоб оздоровити нас.

1505 Зворушений стількома стражданнями, Христос не тільки дозволяє, щоб вірні торкалися до Нього, а й робить Своїми їхні недуги: «Він узяв наші недуги й поніс наші хвороби» (Мт. 8,17; Пор. Іс. 53, 4.) Він не оздоровив усіх недужих. Його оздоровлення були знаками приходу Царства Божого. Вони звіщали глибше оздоровлення - перемогу над гріхом і смертю через Його Пасху. На Хресті Христос узяв на Себе увесь тягар зла (Пор. Іс. 53, 4-6.) і забрав «гріх світу» (Ів. 1,29), якого недуга є лише наслідком. Своїм терпінням і смертю на Хресті Христос надав нового змісту стражданню: віднині воно може уподібнити нас до Нього і з'єднати нас із Його спасенними страстями.

«Зціляйте недужих...»

1506 Христос закликає Своїх учнів іти за Ним, кожен узявши Свого Хреста (Пор. Мт. 10, 38.). Ідучи за Ним, вони здобувають нове бачення недуги та недужих. Ісус єднає їх зі Своїм життям убогості і служіння. Він дає їм участь у Своїй місії співчуття й оздоровлення: «Вони, вийшовши, проповідували покаяння і виганяли численних бісів, а й намащували олією чимало хворих та оздоровляли» (Мр. 6,12-13).

1507 Воскреслий Господь поновлює це посланництво («Ім'ям Моїм [...] на хворих будуть руки класти, і добре їм стане» (Мр. 16,17-18) і підтверджує його знаками, які Церква чинить, закликаючи Його Ім'я (Пор. Ді. 9, 34; 14,3.). Такі знаки особливим чином виявляють, що Ісус справді є «Богом, Який спасає» (Пор. Мт. 1,21; Ді. 4, 12.).

1508 Святий Дух дає декому особливу харизму оздоровлення (Пор. 1 Кор. 12, 9. 28. 30), щоб виявити силу благодаті Воскреслого. Проте навіть найщиріші молитви не призводять до оздоровлення всіх хворіб. Так, святий Павло мусить навчитись від Господа: «Досить тобі Моєї благодаті, бо Моя сила здійснюється в безсиллі» (2 Кор. 12,9), - і що страждання, які має перетерпіти, можуть мати значення: «Я доповняю на Моїм тілі те, чого ще бракує 6І8 скорботам Христовим для Його Тіла, що ним є Церква» (Кол. 1,24).

1509 «Зціляйте недужих!» (Мт. 10,8). Церква отримала від Господа це завдання і намагається його виконувати як своїми турботами про хворих, так і молитвою заступництва, якою вона завжди їх супроводить. Вона вірує в животворну присутність Христа, цілителя душ і тіл. Ця присутність особливо діє через таїнства, насамперед через Євхаристію, Хліб, що дає вічне життя (Пор. Ів. 6, 54. 58.), на зв'язок якого зі здоров'ям тіла вказує св. Павло (Пор. 1 Кор. 11, 30.).

1510 Але апостольська Церква знає особливий обряд для недужих, засвідчений св. Яковом: «Нездужає хтось між вами? Хай прикличе пресвітерів церковних, і хай вони помоляться над ним, намастивши Його олією в ім'я Господнє. І молитва віри спасе недужого, та й Господь його підійме; і як він гріхи вчинив, вони йому простяться» (Як. 5,14-15). Традиція визнала в цьому обряді одне із семи таїнств Церкви (Пор. св. Інокентій 1, Посл. «Si instituta ecclesiastica»: DS 216; Флорентійський Собор; DS 1324-1325; Тридентський Собор: DS 1695-1686; 1716-1717.).

Таїнство хворих

1511 Церква вірує і визнає, що серед семи таїнств існує одне таїнство, спеціально призначене для зміцнення хворих, -Єлеопомазання недужих:
«Це священне намащування хворих було встановлене Господом нашим Христом як правдиве і властиве таїнство Нового Завіту, про яку згадує св. Марко (Пор. Мр. 6, 13.), а рекомендує вірним і проголошує апостол Яків, брат Господа» (Тридентський Собор: DS 1695. Пор. Як. 5, 14-15.).
1512 Як у східній, так і в західній літургійній традиції від давніх часів маємо свідчення про намащування хворих освяченою олією. Упродовж століть намащування хворих дедалі частіше давалося винятково вмираючим. Тому воно отримало назву «останнього намащування». Незважаючи на цей розвиток, у богослуженнях ніколи не переривалась молитва до Господа за те, щоб хворий оздоровився, якщо це допомогло б йому спастися (Пор. Тридентський Собор: DS 1696.).
1513 Апостольська конституція «Sacram Unctionem infirmorum» від 30 листопада 1972 р., після Другого Ватиканського Собору (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 73.), встановила, що в римському обряді слід дотримуватися наступного порядку:
«Таїнство Помазання хворих дається небезпечно хворим особам намащуванням чола і рук освяченою олією - оливковою чи іншою рослинною олією - з одноразовим промовлянням слів: «Цим помазанням і Своєю милосердною любов'ю нехай Господь допоможе тобі благодаттю Духа Святого і, відпустивши тобі гріхи, нехай вирятує тебе і полегшить твої страждання». (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 847, § I).

II. Хто приймає і хто уділяє це таїнство?

У разі важкої недуги...

1514 Єлеопомазання хворих «є не лише таїнством тих, які перебувають у дуже великій небезпеці смерті. Відповідний час для його прийняття, безперечно, є вже і тоді, коли вірному починає загрожувати небезпека смерті через хворобу або старість» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 73; пор. Кодекс канонічного права, кан. 1004, § 1; 1005; 1007; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 738.).
1515 Якщо хворий, який отримав Єлеопомазання, одужує, він може знову прийняти це таїнство у разі нової важкої хвороби. Протягом однієї і тієї ж недуги Єлеопомазання може бути знову повторене, якщо хвороба загострюється. Доречно вділити Єлеопомазання хворим перед важливою операцією. Те саме стосується і старших людей, у яких поглиблюється неміч.

«... нехай закличуть вони церковних пресвітерів»

1516 Лише священики (єпископи і пресвітери) можуть уділяти Єлеопомазання хворих (Тридентський Собор: DS 1697; 1719; Кодекс канонічного права, кан. 1003; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 739, § 1.). Обов'язком душпастирів є повчати вірних про користь цього таїнства. Нехай вірні заохочують хворих, щоб ті запрошували священика для прийняття цього

таїнства. Хворі повинні приготуватися до його прийняття добрим наставленням, з допомогою свого душпастиря і цілої церковної спільноти, яка повинна огортати хворих своїми молитвами і братньою опікою.

III. Як здійснюється це таїнство?

1517 Як і всі таїнства, Єлеопомазання хворих є спільнотною літургійною відправою (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 27.), незважаючи на те, чи вона відбувається в сім'ї, у лікарні або в Церкві, для одного хворого чи для багатьох недужих. Дуже доречно, щоб це таїнство відправлялося під час Євхаристії, яка є спомином Пасхи Господньої. Якщо дозволяють обставини, то відправу цього таїнства може попередити таїнство Покаяння, а за нею йтиме таїнство Євхаристії. Як таїнство Христової Пасхи, Євхаристія завжди повинна бути останнім таїнством земної мандрівки, «напуттям» для «переходу» до вічного життя.
1518 Слово і таїнство утворюють нерозривну цілість. Відправа починається літургією Слова, яку попереджує акт покаяння. Слова Христа і свідчення апостолів збуджують віру недужого і спільноти, щоб просити в Господа сили Його Духа.
1519 Відправа цього таїнства передбачає, головним чином, такі елементи: «церковні пресвітери» (Як. 5,14) покладають -мовчки - руки на хворих; вони моляться над хворими у вірі Церкви (Пор. Як. 5, 15.); це властива епіклеза цього таїнства; відтак вони помазують хворих оливою, освяченою, якщо це можливо, єпископом (це в латинському обряді).
Ці літургійні дії показують благодать, яку це таїнство вділяє хворим.

IV. Наслідки відправи цього таїнства

1520 Особливий дар Святого Духа. Першою благодаттю цього 7зз таїнства є благодать зміцнення, миру і відваги в подоланні труднощів, які пов'язані з важкою хворобою або старечою неміччю. Ця благодать є даром Святого Духа, Який відновлює довір'я і віру в Бога і зміцнює проти спокус Лукавого, тобто проти спокус знеохочення і страху перед смертю (Пор. Євр. 2, 15.). Ця допомога Господа силою Його Духа має супроводжувати хворого до оздоровлення душі, а також до оздоровлення тіла, якщо така є Божа воля (Пор. Флорентійський Собор: DS 1325). Окрім того, «як він гріхи вчинив, вони йому простяться» (Як. 5,15). (Пор. Тридентський Собор: DS 1717.).
1521 З'єднання зі страстями Христа. Через благодать цього таїнства хворий отримує силу і дар тісно злучитися зі страстями Христа: він певним чином посвячений, щоб нести плоди через уподібнення до спасенних страстей Спасителя. Біль як наслідок первородного гріха набирає нового змісту: він стає участю у Христовому ділі спасіння.
1522 Церковна благодать. Недужі, які приймають це таїнство, «добровільно єднаючись зі страстями і смертю Христа», вносять «свою частку для добра Божого Народу» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.). Уділяючи це таїнство, Церква у спільності святих заступається за добро хворого. Хворий же, своєю чергою, благодаттю цього таїнства сприяє освяченню Церкви та благу всіх людей, за яких Церква страждає і жертвує себе через Христа Богові Отцеві.
1523 Приготування до останнього переходу. Якщо таїнство Єлеопомазання хворих вділяється всім, хто страждає від важких хвороб і немочей, воно тим більше повинне

вділятися тим, хто набли-жаеіься до кінця життя (Тридентський Собор : DS 1698). Тому його також назвали «таїнством тих, що відходять» (Там само.) Єлеопомазання хворих завершує наше уподібнення до смерті і Воскресіння Христового, яке почалось у Хрещенні. Воно завершує святі намащування протягом усього християнського життя: намащування під час Хрещення витиснуло на нас печать нового життя; намащування під час Миропомазання зміцнило нас для боротьби в цьому житті. Останнє намащування зміцнює кінець нашого земного життя міцним захистом в останній боротьбі перед входом до Дому Отця (Там само: DS 1694.).

V. Передсмертне Причастя - останнє таїнство християнина

1524 Тим, хто покидає це життя, крім Єлеопомазання хворих, Церква уділяє Євхаристію як останнє напуття. Отримане під час переходу до Отця, Причастя Тіла і Крові Христа має особливе значення й особливу важливість. Воно є зародком вічного життя і сили воскресіння, відповідно до слів Господа: «Хто Тіло Моє їсть і Кров Мою п'є, той живе життям вічним, і Я воскрешу його останнього дня» (Ів. 6,54). Євхаристія, таїнство померлого і воскреслого Христа, є тоді таїнством переходу від смерті до життя, переходу із цього світу - до Отця (Пор. Ів. 13, 1.).
1525 Таким чином, так, як таїнства Хрещення, Миропомазання та Євхаристії становлять цілість, названу «таїнствами християнського втаємничення», - так само можна сказати, що Покаяння, Єлеопомазання і Євхаристія наприкінці земного життя християнина «є таїнствами, які готують до Батьківщини», або таїнствами, які завершують земну мандрівку.

КОРОТКО

1526 «Нездужає хтось між; вами? Хай прикличе пресвітерів церковних, і хай вони помоляться над ним, намастивши його олією в ім'я Господнє, і молитва віри спасе недужого, та й Господь його підійме; і як він гріхи вчинив, вони йому простяться» (Як. 5,14-15).
1527 Таїнство Єлеопомазанпя хворих має на меті вділити християнинові особливу благодать, коли він має труднощі, пов'язані зі станом важкої хвороби або зі старістю.
1528 Відповідний час для прийняття Єлеопомазання наступає безперечно, тоді, коли християнин перебуває в небезпеці смерті через хворобу або старість.
1529 Щоразу, коли християнин важко хворіє, він може прийняти Єлеопомазання, а також тоді, коли після його прийняття стан погіршується.
1530 Лише священики (пресвітери та єпископи) можуть уділяти таїнство Єлеопомазання хворих; щоб його вділити, вони використовують єлей, освячений єпископом чи, у разі потреби, самим пресвітером.
1531 Суть відправи цього таїнства полягає в помазанні чола і рук хворого (за римським обрядом) або інших частин тіла (на Сході); це помазання супроводжується літургійною молитвою священика, який просить особливої благодаті цього таїнства.
1532 Наслідками особливої благодаті таїнства Єлеопомазання хворих є:
– з 'єднання хворого з терпіннями Христа для свого добра і добра всієї Церкви;
– зміцнення, мир і відвага зносити по-християнськи страждання хвороби або старість;
– прощення гріхів, якщо хворий не зміг його отримати через таїнство Покаяння;

– відновлення здоров 'я, якщо це служить духовному добру; - приготування до переходу у вічне життя.

Глава третя. Таїнство на службі громади

1533 Хрещення, Миропомазання і Євхаристія є таїнствами християнського втаємничення. Вони закладають основу спільного покликання всіх учнів Христових, покликання до святості і до проповідування Євангелія у світі. Вони вділяють благодать, необхідну для життя згідно зі Святим Духом у земній мандрівці до небесної Батьківщини.
1534 Два інші таїнства - рукоположення і Подружжя - призначені для спасіння інших. Якщо вони також допомагають особистому спасінню, то чинять це через служіння іншим. Вони вділяють особливу місію в Церкві і служать формуванню Божого Народу.
1535 Через ці таїнства ті, що були вже посвячені Хрещенням і Миропомазанням (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.) на загальне священство всіх вірних, можуть отримати особливі посвячення. Ті, хто прийняв таїнство Рукоположення, посвячені, щоб в ім'я Христа «словом і благодаттю Божою пасти Церкву» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.). Так само «християнські подружжя є зміцнені і наче посвячені особливим таїнством для гідного виконання обов'язків свого стану» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48.).

Артикул 6. Таїнство Рукоположення

1536 Рукоположення є таїнством, завдяки якому місія, довірена Христом Своїм апостолам, продовжує сповнюватися в Церкві до кінця часів; отже, воно є таїнством апостольського служіння. Воно має три ступені: єпископат, пресвітерат і дияконство.
[Про встановлення Христом апостольського служіння і його місії див. пп. 874-896. Тут йдеться тільки про спосіб передавання цього Служіння як таїнства.]

I. Чому це таїнство називається таїнством Рукоположення (Ordinatio)?

1537 Латинське слово ordo (стан) у часи римської давнини означало цивільні стани, особливо керуючий стан. Ordinatio означає «уведення в стан (ordo)». У Церкві є усталені стани, які Традиція, не без обґрунтування у Святому Письмі (Пор. Євр. 5, 6; 7, 11; Пс. 110,4,) від давніх часів називає словом τάξεις (по-грецьки), ordines (по-латинськи): отож, літургія говорить про єпископський стан, пресвітерський стан, дияконський стан. Інші групи також отримують цю назву стан: оглашенні, діви, подружжя, вдови...
1538 Уведення в один із цих церковних станів виконувалося за обрядом, названим ordinatio. Це була релігійна і літургійна дія, яка була освяченням, благословенням чи таїнством. Сьогодні слово ordinatio закріплене за актом таїнства, який уводить до стану єпископського, пресвітерського чи дияконського і є чимось більшим, ніж звичайне обрання, призначення, делегування або встановлення спільнотою,, бо цей акт таїнства уділяє дар Святого Духа, який дозволяє виконувати «святу владу» (Пор. II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 10), яка може походити лише від Самого Христа - через Його Церкву. Рукоположення (ordinatio) має також назву свячення, бо воно є вибранням і прийняттям через Самого Христа для служіння Церкві. Покладення рук єпископа із молитвою посвячення становить видимий знак цього посвячення.

II. Таїнство Рукоположення в Ікономії спасіння

Священство Старого Союзу

1539 Вибраний Народ був установлений Богом як «царство священиків, народ святий» (Вих. 19,6; Пор. Іс. 61, 6.). Проте всередині ізраїльського народу Бог вибрав одне з дванадцяти поколінь, покоління Левітів, призначене для літургійної служби (Пор. Чис. I, 48-53.); Сам Бог стає частиною його спадщини (Пор. I. Н. 13, 33.). Відповідний обряд освятив початки священства Старого Союзу (Пор. Вих. 29, 1-30; Лев. 8). У ньому священик «настановляється для людей у справах Божих, щоб приносив дари та жертви за гріхи» (Євр. 5, 1.).
1540 Це священство встановлене, щоб проповідувати слово Боже (Пор. Мал. 2, 7-9.) і відновлювати спільність із Богом через жертви та молитву, але воно не мало сили принести спасіння тому, що потребувало безперервного повторення жертв і не могло привести до остаточного освячення (Пор. Євр. 5, 3; 7, 27; 10, 1-4), яке може здійснити лише жертва Христа.
1541 Але церковна Літургія вбачає у священстві Арона і слугуванні Левітів, як і в

установленні сімдесятьох «старійшин» (Пор. Чис. 11, 24-25.), прообраз рукоположеного служіння Нового Союзу. Так, у латинському обряді Церква молиться у вступі до посвячень єпископів:
«Боже і Отче Господа нашого Ісуса Христа, (...) у Старому Союзі ти розпочав формування Своєї Церкви; від початку Ти призначив народ, що вийшов від Авраама, стати святим народом; Ти настановив його керівників і священиків і завжди дбав про службу Твого храму...»
1542 Під час рукоположення священиків Церква молиться:
«Господи, Отче пресвятий, (...) вже у Старому Завіті зросли послуги, встановлені для святих таїнств, бо коли Ти поставив на чолі народу Мойсея та Арона, які повинні були його освячувати І вести, Ти вибрав також інших людей, яких залучив до їхньої служби і які допомагали їм у сповненні їхніх обов'язків. Так, Ти в пустелі передав сімдесятьом мужам, сповненим мудрості, духа, що Ти його дав Мойсееві, (...) так, Ти вилив на синів Арона долю до посвячення, яке отримав їхній батько».
1543 У посвятній молитві дияконського рукоположення Церква сповідує:
«Всемогутній Боже (...), для збільшення та поширення нового храму (Церкви) Ти поставив служителів трьох різних ступенів, покликаних служити Тобі, як уже спочатку Ти вибрав синів Леві для виконання служби при попередньому Кивоті».

Єдине священство Христа

1544 Усі прообрази священства в Старому Завіті знаходять своє сповнення у Христі Ісусі, «єдиному посередникові між Богом та людьми» (1 Тим. 2,5). Мелхіседек - «священик Бога Всевишнього» (Бут. 14,18) - вважається в християнській Традиції прообразом священства Христа, єдиного «Архиєрея за чином Мелхіседека» (Євр.5,10; 6,20), «святого, непорочного, відлученого від грішників» (Євр. 7,26), який «одним жертвоприношенням удосконалив назавжди тих, що освячуються» (Євр. 10,14), тобто єдиною жертвою на Хресті.
1545 Відкупляюча жертва Христа є єдина, вона виконана раз і назавжди. Однак вона стає присутньою у Євхаристійній жертві Церкви. Те ж саме стосується єдиного священства Христа: воно стає присутнім через служительне священство, не зменшуючи унікальності священства Христа: «Тому Христос є єдиним справжнім Священиком, а всі інші - лише Його служителями» (Св. Тома Аквінський, Коментар на Послання до Євреїв, 7, 4.).

Два способи участі в єдиному священстві Христа

1546 Христос - первосвященик і єдиний посередник - зробив Церкву «Царством священиків Богові й Отцеві Своєму» (Од. 1,6; Пор. Од. 5, 9-10; 1 Пт. 2, 5. 9.). Уся спільнота віруючих як така є священичою. Вірні сповнюють своє священство, що виникає з Хрещення, через свою участь, кожен за власним покликанням, у місії Христа - Священика, Пророка і Царя. Саме через таїнство Хрещення і Миропомазання вірні «посвячуються, щоб стати (...) святим священством» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.).
1547 Службове, або ієрархічне, священство єпископів і пресвітерів і загальне священство всіх вірних, хоч «одне і друге властивим для себе способом беруть участь у єдиному священстві Христа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.), істотно відрізняються, будучи, однак, «скеровані одне до одного» (II Ватиканський Собор, Догм,

конст. « Lumen gentium », 10. У якому значенні? Якщо загальне священство вірних здійснюється через розвиток благодаті Хрещення, через життя у вірі, надії і любові, життя згідно з Духом, то службове священство перебуває на службі загальному священству, воно причиняється до розвитку благодаті Хрещення всіх християн. Воно є одним із засобів, за допомогою яких Христос не перестає будувати і вести Свою Церкву. Для цього воно передається окремим таїнством - таїнством Рукоположення.

В особі Христа - Голови...

1548 У церковній службі рукоположеного священнослужителя Сам Христос присутній у Своїй Церкві як Голова Тіла, як Пастир стада, Первосвященик відкупляючої жертви, Учитель правди. Церква виражає це, коли говорить, що священик силою таїнства Рукоположення діє в особі Христа-Голови: (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10; 28; II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 33; Й Ватиканський Собор, Декр. «Christus Dominus», 11; II Ватиканський Собор, Декр. «Presbyterorum ordinis», 2; 6.):
«Це той самий Священик, Ісус Христос, найсвятішу особу Якого дійсно заступає священик. Він справді уподібнився Первосвященикові через священичі свячення, які він отримав, і має владу діяти силою Самого Христа і в Його особі» (Пій XII, Енц. «Mediator Dei».).
«Христос є джерелом усякого священства: священик Старого Закону був прообразом Христа, а священик Нового Закону діє в особі Христа» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 3, 22, 4.).
1549 Через рукоположене служіння, передусім через єпископів і пресвітерів, присутність Христа як Голови Церкви стає видима у спільноті віруючих (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 21.). За прекрасним висловом св. Ігнатія Антіохійського, єпископ є живим образом Бога Отця (τύπος τοῦ Πατρός) (Пор. св, Ігнатій Антіохійський, Послання до Тралійців, 3, 1; пор. Послання до Магнєзійців, 6, 1.).
1550 Шо присутність Христа у служителі не слід розуміти так, ніби священнослужитель охоронений від усіх людських немочей, духа панування, похибок, навіть від гріха. Сила Святого Духа не є однаковим способом запорукою всіх дій священнослужителів. У той час як ця запорука дається в уділюванні таїнств, так що навіть гріх служителя не може перешкодити плодам благодаті, існує багато інших дій, у яких залишаються сліди його людських прикмет, які не завжди є знаком вірності Євангелію і які через це можуть зашкодити апостольській плідності Церкви.
1551 Це Священство є службовим. «Цей обов'язок, довірений Господом пастирям Свого народу, є справжнім служінням» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 24.). Воно повністю відноситься до Христа і людей. Воно повністю залежить від Христа і Його єдиного священства і було встановлене для людей і для церковної спільноти. Таїнство Рукоположення передає «священну владу», яка є нічим іншим, як владою Христа. Виконування цієї влади повинно достосовуватися до взірця, яким є Христос, Який з любові до нас зробив Себе останнім і слугою всіх (Пор. Мр. 10, 43-45; 1 Пт. 5, 3). «Господь ясно сказав, що турбота про Його стадо є доказом любові до Нього» (Св. Іван Золотоустий, Про священство, 2, 4; Пор. Ів. 21, 15-17.).

... «В ім'я усієї Церкви»

1552 Службове священство повинно не тільки представляти Христа - Голову Церкви - зібранню вірних, воно діє також в ім'я всієї Церкви, коли звертає до Бога молитву Церкви (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 33.), а передусім - коли приносить євхаристійну Жертву (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.).
1553 «В ім'я усієї Церкви» не означає, що священики делеговані спільнотою. Молитва і жертва Церкви невіддільні від молитви і жертви Христа, її Голови. Це завжди культ Христа у Його Церкві і через неї. Уся Церква - Тіло Христове - молиться і жертвує себе «через Нього, з Ним і в Ньому» Богові Отцеві у єдності Святого Духа. Ціле Тіло, голова і члени, молиться і приносить себе в жертву, тому всі, що є в Тілі особливим способом її служителями, називаються служителями не тільки Христа, а також Церкви. Тому що службове священство представляє Христа, воно може представляти і Церкву.

III. Три ступені таїнства Рукоположення

1554 «Церковне служіння, установлене Богом, виконується у різних станах тими, які вже здавна називаються єпископами, пресвітерами і дияконами» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 28.). Католицьке вчення, виражене в літургії, в Учительському Служінні і в постійній практиці Церкви, визнає, що існують два ступені службової участі у священстві Христа: єпископат і пресвітерат. Дияконат призначений допомагати і служити їм. Тому термін священик у нинішньому вживанні означає єпископів і пресвітерів, а не дияконів. Проте католицьке вчення вчить, що ступені священичої участі (єпископство і пресвітерство) і ступінь прислуговування (дияконство) вділюються актом таїнства, який називається «свяченням, рукоположенням» (ordinatio), тобто через таїнство Рукоположення: «Нехай усі шанують диякона, як Ісуса Христа, а також єпископа, який є образом Отця, і пресвітерів як Божий сенат і як раду апостолів: без них не можна говорити про Церкву» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Траліщів, 3, 1.).

Єпископські свячення - повнота таїнства Рукоположення

1555 «Серед розмаїтих служінь, які виконуються у Церкві від найдавніших часів, перше місце, за свідченням Традиції, належить службі тих, що поставлені в єпископство через наступність, яка тягнеться від початків, і які вважаються виноградними лозами, через які передається апостольське насіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 20.).
1556 Щоб виконати свою високу місію, «апостоли були збагачені Христом особливим вилиттям Святого Духа, що зійшов на них; вони самі через рукоположення передали своїм помічникам духовий дар, який передається аж до нас через єпископське свячення» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 21.).
1557 Другий Ватиканський Собор «вчить, що через єпископське свячення вділяється повнота таїнства Рукоположення, яке літургійна традиція Церкви і висловлювання святих Отців називають найвищим священством (архиєрейством), повнотою священного служіння». (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 21).
1558 «Єпископське свячення, разом із завданням освячувати, дає завдання навчати і керувати. (...) Справді, (...) через рукоположення і слова свячення дається благодать Святого

Духа і витискається священна печать, так що єпископи, визначним і видимим способом, займають місце Самого Христа, Учителя, Пастиря і Священика, і діють у Його особі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 21.). «Тому через Духа Святого, Який дається їм, єпископи є справжніми і правдивими учителями віри, первосвящениками і пастирями» (II Ватиканський Собор, Декр. « Christus Dominus », 2.).

1559 «Членами Єпископської Колегії стають силою таїнства свячення та ієрархічним сопричастям з головою Колегії та її членами» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 22.). Колегіальний характер і природа єпископського стану виявляються, між іншим, у стародавній практиці Церкви, яка вимагає, щоб у свяченні нового єпископа брало участь багато єпископів (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 22.). Для законного висвячення на єпископа сьогодні є обов'язковим особливе рішення Римського Єпископа з огляду на його достоїнство найвищого видимого зв'язку сопричастя окремих єпархій у єдиній Церкві і гаранта їхньої свободи.

1560 Кожен єпископ як заступник Христа має пастирське служіння в окремій Церкві, яка була йому довірена, і водночас він, разом зі своїми братами-єпископами, піклується колегіально про всі Церкви: «Якщо кожен єпископ є пастирем лише частини стада, довіреного його опіці, то як законний наступник апостолів, з Божої настанови, він відповідальний разом з іншими за апостольську місію Церкви» (Пій XII, Енц. «Fidei donum»; пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 23; II Ватиканський Собор, Декр. « Christus Dominus », 4; 36; 37; II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 5; 6; 38.

1561 Усе сказане пояснює, чому Євхаристія, відправлена єпископом, має цілком особливе значення як вираження Церкви, об'єднаної навколо вівтаря під головуванням того, хто видимо представляє Христа - Доброго Пастиря і Голову Своєї Церкви (Пор. П Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 41; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 26.).

Свячення пресвітерів - співпрацівників єпископів

1562 «Христос, Якого Отець освятив і послав у світ, через апостолів зробив єпископів, їх наступників, учасниками Своєї посвяти та Своєї місії. Своєю чергою, єпископи законно передали різним членам Церкви, у різних ступенях, обов'язок свого служіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 28.). «Їхня функція священнослужителів була передана пресвітерам у підпорядкованому ступені, щоб ті, поставлені в пресвітерський чин, стали співпрацівниками єпископського стану у виконуванні апостольської місії, довіреної Христом» (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 2.).

1563 «Завдання пресвітерів, як таке, що з'єднане із єпископським, бере участь у владі, якою Сам Христос будує, освячує й керує Своїм Тілом. Тому священство пресвітерів, що ґрунтується на таїнствах християнського втаємничення, уділяється особливим таїнством через помазання Святим Духом. Це помазання позначає їх особливим знаком (character) і таким чином уподібнює до Христа-Священика, щоб зробити їх здатними діяти в особі Христа-Голови» (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 2.).

1564 «Пресвітери, хоч не мають найвищого ступеня архиєрейства й у виконуванні своєї влади залежні від єпископів, проте з'єднані з ними священичою гідністю; силою таїнства Рукоположення, на подобу Христа, найвищого й вічного Священика (Пор. Євр, 5, 1-10; 7, 24,

9, 11-28.), вони посвячені, щоб проповідувати Євангеліє, бути пастирями вірних і здійснювати культ Божий як правдиві священики Нового Завіту». (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 28.

1565 Силою таїнства Священства священики беруть участь в універсальній місії, яку Христом довірив апостолам. Духовний дар, який вони отримали у свяченні, готує їх не до вузької й обмеженої місії, а до місії спасіння універсального обсягу, «аж до краю землі» (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 10.), щоб були «в дусі готовими проповідувати повсюди Євангеліє» (II Ватиканський Собор, Декр. «Optatam totius», 20.).

1566 «Своє священне служіння вони виконують у найвищому ступені в євхаристійному культі, чи зібранні (synaxis), у якому, діючи в заступництві в особі Христа і проповідуючи Його таїнство, поєднують молитви вірних із жертвою Того, Хто є їх Головою, і єдине жертвоприношення Нового Завіту, тобто Христове, що приніс Себе Отцеві єдиний раз назавжди як непорочну жертву, роблять присутнім і роздають його плоди у жертвоприношенні Служби Божої, аж до Приходу Господа» (II Ватиканський Собор, Догм, конст, « Lumen gentium », 28.). З цієї єдиної жертви черпає свою силу все їхнє священиче служіння (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 2.).

1567 Пресвітери, «розсудливі співпрацівники єпископського стану, якому вони є допомогою і знаряддям, покликані служити Божому народові, становлять разом зі своїм єпископом один пресвітерат, призначений для різних функцій. У кожній окремій місцевій громаді вірних через них певним чином присутній єпископ, з яким вони з довірою й великодушністю серця спілкуються і від якого беруть на себе частину його обов'язків і турбот, виконуючи їх у своїй щоденній опіці над вірними» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 28.). Пресвітери можуть виконувати своє служіння тільки в залежності від єпископа і в співпричасті з ним. Обітниця послуху, яку вони складають єпископові під час свячення, і поцілунок миру єпископа наприкінці літургії свячення означають, що єпископ сприймає їх як своїх співпрацівників, своїх синів, братів і друзів, і що від них йому належить взаємна любов і послух.

1568 «З огляду на свячення, яке вводить у пресвітерський стан, пресвітери пов'язані між собою тісним братерством таїнства; а особливо вони творять єдиний пресвітерат у єпархії, у якій вони служать під проводом свого єпископа». (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 8). Єдність пресвітерату знаходить своє вираження в літургії через звичай, згідно з яким пресвітери під час обряду свячення, після єпископа, також покладають руки.

Свячення дияконів - «для служіння»

1569 «На нижчому ступені ієрархії перебувають диякони, на яких покладаються руки «не для священства, а для служіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 29, пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Christus Dominus », 15.). Під час свячення диякона лише сам єпископ покладає руки, виражаючи таким чином, що диякон особливо зв'язаний з єпископом у завданнях свого «дияконства». (Пор. св. Іполит Римський, Апостольська традиція, 8.).

1570 Диякони особливим чином беруть участь у місії і благодаті Христа (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 41; II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 16.). Таїнство Рукоположення позначає їх печаттю (характером), яку ніхто не може

стерти і яка уподібнює їх до Христа, що став «дияконом», тобто слугою всіх. (Пор. Мр. 10, 45; Лк. 22, 27; св. Полікарп, Послання до Филип'ян, 5, 2). До обов'язків дияконів належить, серед іншого, допомагати єпископам і священикам під час відправи Божественних таїнств, насамперед Євхаристії, роздавати її, асистувати під час відправи таїнства Подружжя і благословити його, звіщати і проповідувати Євангеліє, головувати на похоронах і віддаватися різним послугам милосердя (Пор. II Взтиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 29; II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 35, §4; II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 16.).

1571 Від часу Другого Ватиканського Собору Латинська Церква відновила дияконат «як власний і сталий ступінь ієрархії» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 29), тимчасом як Східні Церкви Його завжди зберігали. Цей сталий дияконат, що його можна вділяти одруженим чоловікам, становить важливе збагачення місії Церкви. Справді, гідно і корисно, щоб чоловіки, які в Церкві дійсно виконують дияконське служіння, чи то в літургійному і пастирському житті, чи то в суспільній І харитативній справі, «були скріплені рукоположенням, переданим від апостолів, І таким чином тісніше злучені з вівтарем, щоб успішніше виконувати своє служіння за допомогою сакраментальної благодаті дияконату». (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 16).

IV. Відправа цього таїнства

1572 Відправа свячення єпископа, пресвітерів чи дияконів через свою важливість для життя Єпархії вимагає участі якнайбільшої кількості вірних. Вона відбувається здебільшого в неділю і в соборі з відповідною урочистістю. Три свячення - єпископа, пресвітера і диякона - відбуваються однаково. Вони вділюються під час Євхаристійної служби.

1573 Істотний обряд таїнства Рукоположення для всіх трьох ступенів полягає у покладенні рук єпископом на голову висвячуваного, а також в особливій посвятній молитві, яка просить у Бога вилиття Святого Духа й уділення Його дарів, відповідних до служіння, для якого висвячується кандидат (Пор. Пій XII, Апост. конст. « Sacramentum ordinis »).

1574 Як і в усіх таїнствах, відправу супроводжують додаткові обряди. Значно змінні у різних літургійних традиціях, вони об'єднані вираженням багатьох аспектів благодаті таїнства. Так, у Латинській Церкві вступні обряди - представлення й обрання кандидата, промова єпископа, розпитування кандидата, літанія до всіх святих - засвідчують, що вибір кандидата було здійснено відповідно до вимог Церкви. Вони підготовляють урочистий акт свячення, після якого ідуть інші численні обряди, щоб виразити здійснене таїнство і символічно Його завершити: для єпископа і священика - помазання святим миром, знак особливого помазання Святим Духом, який робить плідним їхнє служіння; вручення єпископові книги Євангелій, персня, мітри і жезла на знак його апостольської місії проповідувати Слово Боже, його вірності Церкві, Нареченій Христовій, його завдання пастиря стада Господнього; передання священикові дискоса і чаші, «жертви святого народу» (Римський Понтифікал, Чин висвячення єпископів, пресвітерів та дияконів.), яку він покликаний представити Богові; вручення книги Євангелій дияконові, який отримав місію проповідувати Євангеліє.

V. Хто може здійснювати це таїнство?

1575 «Христос вибрав апостолів і зробив їх учасниками у Своїй місії і Своїй владі. Піднесений по правиці Отця, Він не полишає Свого стада, а оберігає його через апостолів під Своєю постійною охороною і керує ним через тих самих пастирів, які продовжують сьогодні Його діло» (Пор. Римський Мисал, Префація апостолів I.) Отже, Христос «дає» одним бути апостолами, іншим - пастирями (Пор. Еф. 4, II.). Він продовжує діяти через єпископів (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 21).
1576 Оскільки таїнство Рукоположення є таїнством апостольського служіння, то єпископам як наступникам апостолів належить передавати «духовний дар» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 21.) і «апостольське насіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 20.). Правочинно висвячені єпископи, тобто ті, що перебувають в апостольському наступництві, правочинно вділяють три ступені таїнства Рукоположення (Пор. Інокентій III, Посл. «Ejus exetplo»: DS 794; Латеранський Собор IV: DS 802; Кодекс канонічного права, кан. 1012; Кодекс канонів Східних Церков, кан. 744; 747.).

VI. Хто може прийняти це таїнство?

1577 «Лише охрещений чоловік правочинно приймає свячення» (Кодекс канонічного права, кан. 1024.). Господь Ісус вибрав чоловіків, щоб утворити колегію дванадцятьох апостолів (Пор. Мр. 3, 14-19; Лк. 6, 12-16), а апостоли вчинили так само, коли вибирали співпрацівників (Пор. 1 Тим. 3, 1-13; 2 Тим. 1, 6; Тит. 1, 5-9.), які мали стати наступниками в їхній місії (Св. Климент Римський, Послання до Коринтян, 42, 4; 44, 3.). Колегія Єпископів, з якою пресвітери з'єднані у священстві, робить присутньою і здійснює Колегію Дванадцятьох, аж до повернення Христа. Церква вважає себе зв'язаною цим вибором Самого Господа. З цієї причини свячення жінок є неможливим (Пор. Іван-Павло II, Апост. посл. «Mulieris dignitatem», 26-27; Конгрегація віровчення, Декл. «Inter insigniores».
1578 Ніхто не має права прийняти таїнство Рукоположення. Ніхто не може сам собі присвоїти цього сану. До нього покликає Бог (Пор. Євр. 5, 4.). Той, хто вважає, що розпізнає в собі знаки Божого покликання до рукоположеного служіння, повинен смиренно підпорядковувати своє бажання владі Церкви, якій належить відповідальність і право кликати когось прийняти свячення. Як усяка благодать, це таїнство може прийматися лише як незаслужений дар.
1579 Усі священнослужителі в Латинській Церкві, за винятком постійних дияконів, обираються звичайно серед віруючих чоловіків, які живуть неодруженими і хочуть дотримуватися целібату «задля Небесного Царства» (Мт. 19,12). Покликані, щоб неподільно присвятити себе Господові і «Його справам» (Пор. 1 Кор. 7, 32.), вони віддають себе повністю Богові і людям. Неодруженість є знаком того нового життя, служінню якому посвячується служитель Церкви; прийнята радісним серцем, вона дуже ясно проповідує Боже Царство (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 16.).
1580 У Східних Церквах упродовж віків існує інший порядок: тимчасом як єпископи обираються лише з неодружених, на дияконів і пресвітерів можна висвячувати одружених чоловіків. Ця практика віддавна вважається законною; ці священики сповнюють плідне служіння всередині своїх спільнот (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 16.). Зрештою, целібат священиків дуже шанується у Східних Церквах, і є багато священиків, які добровільно обрали його «задля Царства Божого». На Сході, як і на Заході, той, хто прийняв таїнство Рукоположення, вже не може одружитися.

VII. Наслідки таїнства Рукоположення

Незгладима печать

1581 Це таїнство уподібнює того, хто приймає свячення, до Христа особливою благодаттю Святого Духа, щоб він міг стати знаряддям Христовим для Його Церкви. Свячення дає право діяти як представник Христа, Голови Церкви, у потрійній функції Священика, Пророка і Царя.
1582 Як у Хрещенні та Миропомазанні, ця участь у функції Христа дається раз і назавжди. Таїнство Священства витискає також незгладиму духовну печать, і вона не може бути повтореною ані вділятися тимчасово (Пор. Тридентський Собор: DS 1767 II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 21; 28; 29; II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 2.).
1583 Правочинно висвячена особа, звичайно, з вагомих причин може бути звільнена від обов'язків і функцій, пов'язаних зі свяченнями, або їй може бути заборонено виконувати ці функції (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 290-293; 1336, §1,3.5; 1338, § 2.). Але ця особа не може знову стати мирянином у точному значенні слова (Пор. Тридентський Собор: DS 1774.), оскільки печать, витиснена рукоположенням, залишається назавжди. Покликання і місія, отримані в день свячення, накладають на нього тривалу печать.
1584 Тому що остаточно Сам Христос діє і чинить спасіння через рукоположеного служителя, негідність служителя не є перепоною для дії Христа (Пор. Тридентський Собор: DS 1612; Констанцький Собор: DS 1154.). Св. Августин наголошує на цьому:
«Щодо гордого священика, то його слід поставити в один ряд із дияволом. Проте дар Христа, що проходить через нього, він не оплямлює, але зберігає свою чистоту, вода, що спливає через нього, залишається прозорою і доходить до урожайної землі (...). Духовна сила таїнства подібна до світла: хто повинен бути освітлений, отримує її в чистоті, якщо ж світло проходить через забруденні істоти, то само воно не забруднюється» (Св. Августин, Трактат на Євангеліє від Івана, 5, 15.).

Благодать Святого Духа

1585 Благодать Святого Духа, притаманна цьому таїнству, є благодаттю уподібнення Христові - Священикові, Учителеві і Пастиреві, служителем Якого стає рукоположений.
1586 Для єпископа це насамперед благодать сили («Духа, що творить наставників» просить молитва свячення єпископа в латинському обряді (Римський Понтифікал, Про чин висвячення єпископів, пресвітерів і дияконів.)), благодать вести і захищати рішуче й мудро свою Церкву як батько і пастир, з безкорисливою любов'ю до всіх, особливо до вбогих, недужих, потребуючих (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Christus Dominus », 13 I 16.). Ця благодать спонукує його до проповідування Євангелія всім, до того, щоб стати взірцем для свого стада і йти перед ним по дорозі освячення, ототожнюючись у Євхаристії з Христом - Священиком і Жертвою, не боячись віддати своє життя за своїх овець:
«Отче, що знаєш серця, дай ласку Своєму слузі, котрого Ти вибрав до єпископства, щоб він пас Твоє святе стадо і сповняв бездоганно перед Тобою найвище священство, служачи Тобі вдень і вночі; щоб він невтомно просив Твою ласкавість і приносив дари Твоєї святої

Церкви; щоб силою Духа найвищого священства він мав силу відпускати гріхи згідно з Твоїм дорученням, розподіляти обов'язки за Твоїм наказом і розв'язувати всякі узи силою влади, яку Ти дав апостолам; щоб подобався він Тобі своєю лагідністю і чистим серцем, жертвуючи Тобі приємний запах через Сина Твого Ісуса Христа...» (Св. Іполит Римський, Апостольська традиція, 3.).

1587 Духовний дар, що його вділяє пресвітерське свячення, виражає молитва, властива візантійському обрядові. Єпископ, покладаючи руку, говорить, між іншим:

«Господи, наповни даром Святого Духа того, кого Ти зволив підняти до гідності пресвітерства, щоб був він гідним стати бездоганно перед Твоїм вівтарем, проповідувати Євангеліє Царства Твого, сповняти служіння слова Твоєї істини, приносити Тобі духовні дари і жертви, відновлювати Твій народ купіллю відродження; так, щоб він сам ішов назустріч нашому великому Богові і Спасителю Ісусові Христові, Синові Твоєму єдиному, у день Його другого приходу, І щоб отримав він від Твоєї безмірної доброти нагороду за вірне виконання свого завдання» (Візантійська літургія, 2, Молитва рукоположення на пресвітера.).

1588 Щодо дияконів, то «благодать таїнства дає їм силу, необхідну для служіння Божому Народові «дияконством» богослужень, слова і милосердя разом з єпископом і його пресвітератом» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 29.).

1589 Перед величчю і благодаттю священичої місії святі учителі Церкви відчувають нагальне покликання до навернення, щоб усім своїм життям відповідати Тому, Чиїми слугами їх установило це таїнство. Так, зовсім молодий священик св. Григорій із Назіянзу кличе:

«Треба починати від власного очищення, перед тим як очищати інших; треба мати мудрість, щоб могти інших повчати; треба стати світлом, щоб освічувати; наблизитися самому до Бога, щоб наближати інших; бути освяченим, щоб освячувати; вести за руку І розумно радити» (Св. Григорій Назіянзький, Проповіді, 2, 71). «Я знаю, Чиї ми слуги, на якому рівні ми перебуваємо і Хто є Той, до Кого ми прямуємо. Я знаю велич Бога і неміч людини, а також її силу» (Св. Григорій Назіянзький, Проповіді, 2, 74.). [Отже, хто такий є священик? Він -] оборонець правди, він підноситься з ангелами, славить з архангелами, він підносить жертовні дари на верховний вівтар, із Христом сповнює священство, перетворює творіння, відновляє [в ньому] образ [Бога], він його створює для вищого світу, і - найважливіше — він обожений і інших обожує» (Св. Григорій Назіянзький, Проповіді, 2, 73.). Святий парох із Арс говорить: «Саме священик продовжує діло спасіння на землі...». «Якщо б добре розуміли священика на землі, то вмирали б не від страху, а від любові...». «Священство - це Любов Ісусового Серця...» (Ноде, Жан-Марі Віанней).

КОРОТКО

1590 Св. Павло говорить своєму учневі Тимотею: «Пригадую тобі, щоб ти оживив дар Божий, який знаходиться у тобі через покладання рук моїх» (2 Тим. 1,6), і «коли хтось прагне єпископства, — бажає доброї справи» (1 Тим. 3,1). До Тита він говорив: «Тому я лишив тебе на Криті, щоб ти впорядкував до кінця те, що залишилось, і настановив по містах пресвітерів, як я був тобі заповідав» (Тит.1,5).

1591 Уся Церква є священичим народом. Завдяки Хрещенню всі вірні беруть участь у священстві Христа. Ця участь названа «загальним священством вірних». На його основі і для

його служби існує інша участь у місії Христа, передавана через таїнство Рукоположення, завданням якого є служити в спільноті в ім'я і в особі Христа-Голови .
1592 Службове священство суттєво відрізняється від загального священства вірних, бо дає священну владу для служіння вірним. Рукоположені служителі сповняють свою службу перед Божим Народом через навчання, через Божий культ і пастирський провід.
1593 Від початків рукоположене служіння вділювалось і виконувалось на трьох ступенях: єпископському, пресвітерському і дияконському. Служіння, які вділюються через свячення, є незамінні в органічній структурі Церкви: не можна говорити про Церкву без єпископів, пресвітерів і дияконів (Пор. св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Тралійців, 3, 1.).
1594 Єпископ отримує повноту таїнства Рукоположення, яке залучає його до Колеги Єпископів і робить його видимим главою довіреної йому єпархії. Єпископи як наступники апостолів і члени Колегії несуть свою частку в апостольській відповідальності і місії всієї Церкви під владою Римського Архиєрея, наступника св. Петра.
1595 Священики об'єднані з єпископами у священичій гідності і водночас залежать від них у виконуванні своїх пастирських функцій; вони покликані, щоб бути мудрими співпрацівниками єпископів; навколо своїх єпископів вони формують пресвітерат, який разом із єпископами несе відповідальність за єпархію. Від єпископа вони отримують обов'язок керувати парафіяльною спільнотою або здійснювати конкретну церковну функцію.
1596 Диякони є служителями, рукоположеними для виконання завдань служіння Церкві; вони не отримують службового священства, але свячення дає їм важливі функції служіння Слову Божому, у здійсненні Божого культу, у пастирській діяльності й харитативній службі. Ці завдання вони повинні виконувати під пастирською владою свого єпископа.
1597 Таїнство Рукоположення уділяється покладанням рук із подальшою урочистою молитвою свячень, яка просить у Бога для кандидата благодать Святого Духа, що необхідна для його служби. Свячення витискає незгладиму печать таїнства.
1598 Церква уділяє таїнство Рукоположення тільки охрещеним чоловікам, придатність яких до сповнення служби була належно перевірена. Відповідальність і право допускати когось до прийняття священства належить владі Церкви.
1599 У Латинській Церкві таїнство Рукоположення для пресвітерату вділяється звичайно тільки кандидатам, готовим добровільно прийняти целібат і публічно виявити бажання дотримуватися його з любові до Царства Божого і служіння людям.
1600 У ділення таїнства Рукоположення всіх трьох ступенів належить єпископам.

Артикул 7. Таїнство Подружжя

1601 «Подружній союз, у якому чоловік і жінка встановлюють спільноту на все життя, спрямований своїм природним характером для добра подружжя і для народжування і виховання дітей: цей союз між охрещеними був піднятий Христом Господом до гідності таїнства» (Кодекс канонічного права, кан. 1055, § 1.).

I. Подружжя в Божому задумі

1602 Святе Письмо розпочинається створенням чоловіка і жінки на образ і подобу Божу (Пор. Бут. I, 26-27.) і завершується видінням «шлюбу Агнця» (Од. 19,7.9). Від початку до

кінця Письмо говорить про подружжя і його «таїнство», про його установлення і значення, яке Бог дав йому, про його початок і мету, про різні способи здійснення його впродовж історії спасіння, про його труднощі, що виникають із гріха та відновлення його «у Господі» (1 Кор. 7,39), у Новому Союзі Христа і Церкви (Пор. Еф. 5, 31-32.).

Подружжя у порядку творення

1603 «Глибока спільність подружнього життя і любові заснована Творцем й унормована Його законами. (...) Сам Бог є творцем подружжя» (II Ватиканський Собор, Паст, конст.. « Gaudium et spes », 48.). Покликання до подружжя закладене в самій природі чоловіка і жінки, якими вони вийшли з рук Творця. Подружжя не є чисто людською установою, незважаючи на численні зміни, яких воно зазнавало впродовж століть у різних культурах, суспільних структурах і духовних укладах. Ця різноманітність не повинна спричинити забуття спільних і сталих властивостей. Хоча гідність цього союзу не виявляється скрізь з однаковою ясністю (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes »,47), проте у всіх культурах існує певне поняття величі подружнього союзу. «Бо добробут кожної людини і людського та християнського суспільства тісно пов'язаний з процвітанням подружньої й родинної спільноти» (Пор. II Ватиканський Собор, Паст. конст. « Gaudium et spes », 47.).
1604 Бог, Який створив людину з любові, покликав її також до любові, яка є основним і вродженим покликанням кожної людської особи. Бо людина була створена на образ і подобу Бога (Пор. Бут. 1, 27.), Який Сам є Любов (1 Ів. 4, 8. 16.). Оскільки Бог створив людину чоловіком і жінкою, їхня взаємна любов стає образом абсолютної і вічної любові, якою Бог любить людину. Ця любов є доброю, дуже доброю в очах Творця (Пор. Бут. 1, 31.). І ця любов, благословлена Богом, призначена стати плідною і втілитися у спільну справу оберігання творіння: «І благословив їх Бог і сказав їм: «Будьте плідні й множтеся, наповняйте землю та підпорядковуйте її собі» (Буг. 1,28).
1605 Святе Письмо стверджує, що чоловік і жінка були створені одне для одного: «Не добре чоловікові бути самому» (Бут, 2, 18). Жінка, «плоть від його плоті» (Пор. Бут. 2, 23), тобто його подоба, рівня йому, найближча йому, дана чоловікові Богом як допомога, представляючи таким чином Господа, в Якому «допомоган наша» (Пор. Пс. 121, 1). «Так-то полишає чоловік свого батька й матір і пристає до своєї жінки, і стануть вони одним тілом» (Бут. 2,18-25). Сам Господь указує, що це означає нерозривну єдність їх двох життів, пригадуючи, яким «від початку» був задум Творця Пор. Мт. 19,4: «Так що вони не будуть більше двоє, лиш одне тіло» (Мт. 19,6).

Подружжя під владою гріха

1606 Кожна людина зазнає зла навколо себе і в собі. Цей досвід відчувається і в стосунках між чоловіком і жінкою, їхньому союзу завжди загрожувала незгода, дух панування, невірність, заздрість і різні конфлікти, які можуть призвести до ненависті і розірвання його. Цей непорядок може виявлятися більш або менш гостро, і його можна менше або більше подолати, залежно від культури, епохи, особистості, але він має загальний характер.
1607 У світлі віри цей непорядок, який ми болюче стверджуємо, не походить від природи чоловіка і жінки, ні від природи їхніх стосунків, а від гріха. Розірвання з Богом, первородний гріх, має наслідком розірвання первісної спільності чоловіка й жінки, їхні стосунки

спотворені взаємними звинуваченнями (Пор. Бут. 3, 12); їхній взаємний потяг - власний дар Творця (Пор. Бут. 2, 22.) - змінюється у стосунки панування і хтивості (Пор. Бут. 3, 16); високе покликання чоловіка і жінки бути плідними, множитися і підпорядковувати собі землю (Пор. Бут. 1, 28.) обтяжене болем пологів і труднощами здобування хліба (Пор. Бут. 3, 16-19.).

1608 І все ж таки порядок творення продовжує існувати, навіть якщо він є значно порушеним. Щоб оздоровити рани від гріха, чоловік і жінка потребують допомоги благодаті, у якій Бог у Своєму безконечному милосерді їм ніколи не відмовляв (Пор. Бут. 3, 21.). Без цієї допомоги чоловік і жінка не можуть досягти здійснення єдності їхнього життя, для якої Бог їх створив «на початку».

Подружжя в педагогії Закону

1609 Милосердний Господь не покинув грішну людину. Страждання що є наслідком гріха, - «в болях будеш народжувати - дітей» (Бут. 3,16), «в поті лиця твого їстимеш хліб» (Бут 3 19) - одночасно становлять ліки, які обмежують шкоду від гріха. Після гріхопадіння подружній стан допомагає перемогти замкнутість у собі, самолюбство, пошуки самозадоволення і відкритися іншій людині для взаємної допомоги і дарування себе.

1610 Моральна свідомість стосовно єдності й нерозривності подружжя розвивалася під впливом педагогії старозавітного Закону. Полігамія патріархів і царів ще не осуджується відкрито. Однак Закон, даний Мойсеєві, передбачає захист жінки від сваволі чоловікового панування, навіть якщо цей самий Закон, за словами Господа, ще несе на собі сліди «жорстокості серця» чоловіка, через що Мойсей дозволив відпускати жінку (Пор. Мт. 19, 8; Втор. 24, 1).

1611 Бачачи в образі особливої і вірної подружньої любові союз Бога з Ізраїлем (Пор. Ос. 1-3; Іс. 54, 62; Єр. 2-3, 31; Єз 16; 23.) пророки підготували свідомість вибраного Народу до глибокого розуміння єдності й нерозривності подружжя (Пор. Мал. 2, 13-17). Книги Рути і Товита подають зворушливі свідчення високого значення подружжя, вірності і ніжності одружених. Традиція завжди вбачала в Пісні Пісень незрівнянне вираження людської любові, чистого відбитку любові Бога, любові, «як смерть, сильної», якої «водам великим не вгасити» (П. П. 8, 6-7).

Подружжя у Господі

1612 Шлюбний союз Бога та Його народу Ізраїля підготував Новий і Вічний Союз, у якому Син Божий, втілившись і віддавши Своє життя, з'єднався певним чином з усім людством, Ним спасенним (Пор. II Ватиканський Собор, Паст. конст. « Gaudium et spes », 22.), готуючи таким способом «шлюб Агнця» (Од. 19,7.9).

1613 На порозі Свого публічного життя Ісус, на прохання Своєї Матері, сповняє Своє перше чудо на весіллі (Пор. Ів. 2, 1-11.). Церква надає великого значення присутності Ісуса на весіллі в Кані. Вона вбачає в ній підтвердження, що подружжя є добром і передвісником того, що відтепер воно буде дієвим знаком присутності Христа.

1614 У Своєму навчанні Ісус недвозначно навчав про первісне значення союзу чоловіка і жінки, такого, якого хотів Творець на початку; даний Мойсеєм дозвіл на розлучення був поступкою жорстокості серця (Пор. Мт. 19, 8.); подружній союз чоловіка і жінки є

нерозривним: Сам Бог його здійснює: «Що Бог злучив, людина хай не розлучає» (Мт. 19,6).
1615 Це недвозначне наполягання щодо нерозривності подружніх уз могло непокоїти і виявитися нездійсненною вимогою (Пор. Мт. 19, 10). Однак Ісус не обтяжує подружжя тягарем, який і неможливо нести і який надто важкий (Пор. Мт. 11,29-30), важчий, ніж Закон Мойсея. Приходячи, щоб відновити початковий порядок творення, порушений гріхом, Ісус Сам дає силу і благодать, щоб подружжя жило в нових вимірах Царства Божого. Йдучи слідом за Христом, зрікаючись самих себе, беручи на себе свій хрест (Пор. Мр. 8, 34), чоловік і жінка зможуть «зрозуміти» (Пор. Мт. 19, 11.) первісний сенс подружжя і з допомогою Христа жити згідно з ним. Ця благодать християнського подружжя є плодом Хреста Христового - джерела цілого християнського життя.
1616 На це вказує апостол Павло, говорячи: «Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву й видав Себе за неї, щоб її освятити» (Еф, 5,25-26), і відразу додає: «Тим-то покине чоловік свого батька і свою матір, і пристане до своєї жінки, і вони обоє будуть одне тіло. Це велике таїнство, а я говорю про Христа і Церкву» (Еф. 5,31-32).
1617 Усе християнське життя несе на собі відбиток шлюбної любові Христа і Церкви. Уже Хрещення, що вводить до Божого Народу, є шлюбною містерією: це, так би мовити, весільна купіль (Пор. Еф. 5, 26-27), що випереджує весільну трапезу, Євхаристію. Християнське подружжя стає, своєю чергою, дієвим знаком, містерією Союзу Церкви і Христа. Подружжя між охрещеними є справжнім таїнством Нового Союзу, оскільки воно означає і вділяє благодать (Пор. Тридентський Собор: DS 1800; Кодекс канонічного права, кан. 1055, п.І.).

Дівицтво для Царства Божого

1618 Христос є центром усього християнського життя. Зв'язок з Ним займає перше місце перед усіма іншими зв'язками - родинними чи суспільними (Пор. Лк. 14, 26; Мр. 10,28-31). Від початку Церкви були чоловіки й жінки, які відмовилися від великого добра подружжя, щоб іти за Агнцем, куди б Він не пішов (Пор. Од. 14,4.), щоб дбати про справи Господа і старатися Йому сподобатися (Пор. 1 Кор. 7, 32.), щоб вийти назустріч Нареченому, Який надходить (Пор. Мт. 25, 6). Сам Христос покликав деяких іти за Ним у такому способі життя, взірцем якого є Він Сам:
«Бувають бо скопці, що з матернього лона такими народились; бувають і скопці, що їх люди оскопили; бувають і скопці, що самі себе оскопили задля Небесного Царства. Хто може вмістити, нехай вмістить» (Мт. 19,12).
1619 Дівицтво ради Царства Небесного є розвитком благодаті Хрещення, могутнім знаком переваги зв'язку з Христом палкого очікування Його повернення, знаком, який нагадує також, що подружжя є дійсністю нинішнього світу, що минає (Пор. Мр. 12,25; 1 Кор. 7,31.).
1620 Обидві дійсності - таїнство Подружжя і дівицтво для Царства Божого - походять від Самого Господа. Бо Він надає їм змісту й уділяє благодать, необхідну для того, щоб жити в них відповідно до Його волі (Пор. Мт. 19, 3-12.). Пошана дівицтва для Царства (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 42; П Ватиканський Собор, Декр. «Perfectae caritatis», 12; II Ватиканський Собор, Декр. « Optatam totius », 10) і християнське розуміння подружжя нероздільні і взаємно підтримуються:
«Хто засуджує подружжя, принижує дівицтво; хто хвалить подружжя, збільшує подив щодо дівицтва. (...) Бо те, що виявляється добром лише в порівнянні зі злом, не може справді бути добром; але те, що є краще, ніж незаперечні добра, є благом найвищою мірою» (Св. Іван

Золотоустий, Про дівицтво, 10, 1; пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. «Familiaris consortio», 16.).

II. Здійснення шлюбу

1621 У латинському обряді шлюб двох католиків відбувається звичайно під час Служби Божої з огляду на зв'язок усіх таїнств віз із Пасхальним таїнством Христа (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 61.). У Євхаристії здійснюється спомин Нового Союзу, яким Христос назавжди злучився з Церквою, Своєю Улюбленою Нареченою, для якої Він віддав Себе (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 6). Отже, слушно, щоб подружжя засвідчило свою згоду віддати себе одне одному через жертву власного життя, прилучивши її до жертви Христа за Свою Церкву, що присутня у євхаристійній Жертві, і, приймаючи Євхаристію, споживаючи те саме Тіло і Кров Христа, творило «одне тіло» у Христі (Пор. 1 Кор. 10, 17).
1622 «Як сакраментальний акт освячення, літургійна відправа Подружжя (...) повинна бути сама в собі правочинна, достойна і плідна» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 67.). Належить, щоб майбутнє подружжя підготувало себе до відправи шлюбу, прийнявши таїнство Покаяння.
1623 Згідно з латинською традицією, наречені, як служителі Христової благодаті, взаємно уділяють одне одному таїнство Подружжя, висловлюючи перед Церквою свою згоду. У традиціях Східних Церков священики - єпископи або пресвітери - отримавши спільну згоду наречених, благословляють чоловіка й дружину для правочинності таїнства.
1624 Різні літургії багаті на молитви благословення та епіклези, які просять у Бога Його благодаті та благословення для нової пари, насамперед для нареченої. В Епіклезі цього таїнства подружжя отримує Святого Духа як союз любові Христа і Церкви (Пор. Еф. 5, 32). Він є печаттю їхнього союзу, вічно відкритим джерелом їхньої любові, силою, у якій відновлюється їхня вірність.

III. Подружня згода

1625 В укладанні шлюбного союзу головну роль виконують охрещені чоловік і жінка, які є вільні для укладання шлюбу і які добровільно виражають свою згоду. «Бути вільним» означає:
– не бути змушеним;
– не мати перешкоди з боку природного чи церковного закону.
1626 Церква вважає взаємне вираження згоди між подружжям необхідним елементом, «який створює подружжя» (Кодекс канонічного права, кан. 1057, § 1). Якщо немає згоди, немає одруження.
1627 Згода полягає у «людському акті, через який подружжя взаємно віддає себе одне одному і приймає одне одного» II Ватиканський Собор, Паст, конст « Gaudium et spes », 48; канонічного права, кан. 1057 § 2): «Беру тебе за свою жінку ... Беру тебе за свого чоловіка» (Чин таїнства Подружжя ,45). Ця згода, що зв'язує подружжя між собою, знаходить своє завершення в тому, що обоє «стають одним тілом» (Буг. 2,24; Мр. 10, 8; Еф. 5,31).
1628 Згода повинна бути виявом волі кожного з тих, що беруть шлюб, вільним від примусу чи тяжкого зовнішнього страху (Кодекс канонічного права, кан. 1103.). Жодна людська влада не може замінити цієї згоди (Кодекс канонічного права, кан. 1057, § 1.). Якщо цієї свободи

бракує, то одруження неправочинне.
1629 З цього приводу (чи з інших причин, які унеможливлюють і роблять недійсним шлюб (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1083-1108.)) Церква може після вивчення ситуації компетентним церковним трибуналом оголосити «недійсність одруженій», тобто те, що одруження ніколи не було. У цьому випадку ті, що брали шлюб, є вільні і можуть знову одружитися, але зобов'язані дотримуватися природних обов'язків попереднього союзу (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1071, § 1, 3.).
1630 Священик (чи диякон), який асистує під час здійснення шлюбу, в ім'я Церкви приймає згоду подружньої пари і дає церковне благословення. Присутність служителя (а також свідків) виражає наочно, що подружжя стало церковною дійсністю.
1631 Саме тому Церква вимагає звичайно для своїх вірних церковної форми для укладання шлюбу (Пор. Тридентський Собор: DS 1813-1816; Кодекс канонічного права, кан. 1108.). Численні підстави допомагають пояснити цю вимогу:
– таїнство Подружжя є літургійним актом. Тому його належить вділяти під час публічної літургії Церкви;
– подружжя впроваджує в церковний стан (ordo), воно дає права й обов'язки в Церкві між подружжям і стосовно дітей;
– оскільки одруження є станом життя в Церкві, треба, щоб була певність одруження (звідси обов'язковість мати свідків);
– публічний характер згоди охороняє «Так», дане один раз, і допомагає зберігати йому вірність.
1632 Для того, щоб «Так» подружньої пари було добровільним і відповідальним актом і щоб подружній зв'язок мав міцні і тривалі людські та християнські основи, великого значення набирає приготування до подружжя:
Приклад і виховання, дані батьками і родинами, залишаються найкращим шляхом цього приготування.
Роль пастирів і християнської спільноти як «Божої родини» необхідна для переданая людських і християнських цінностей подружжя і родини (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1063.), і це тим більше, що в наш час багато молодих людей мають досвід розбитих родин, які не забезпечують достатньої підготовки:
«Треба вчасно навчати молодь, належним чином, щодо обов'язків і виявів гідності подружньої любові, насамперед у колі родини, щоб, виховані в пошані до чистоти, вони у відповідному віці могли перейти від чесного заручення до подружжя» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 49.).

Мішані шлюби і відмінність релігії

1633 У багатьох країнах досить частими є випадки мішаних шлюбів (між католиками І хрещеними некатоликами). Вони вимагають особливої уваги подружжя і пастирів; ще з більшою обережністю треба сприймати шлюб між людьми різних релігій (між католиками і неохрещеними).
1634 Відмінність віровизнання наречених не становить для одруження перешкоди, якої не можна подолати, якщо їм вдається поєднати те, що кожен отримав у своїй спільноті, і навчити один одного способу, яким кожен втілює в життя свою вірність Христові. Проте труднощі змішаних шлюбів не варто недооцінювати. Вони пов'язані з тим, що не подолано

ще поділу християн. Подружжя ризикує трагічно відчути драму роз'єднання християн, навіть у лоні свого дому. Різниця віри може ще збільшити ці труднощі. Розходження, які стосуються віри і - самого розуміння подружжя, як І різна релігійна ментальність, можуть становити джерело напруження в подружжі, особливо у вихованні дітей. Тоді виникає ще одна спокуса - релігійна байдужість.

1635 За чинним у Латинській Церкві правом, мішаний шлюб потребує для своєї законності спеціального дозволу церковної влади (Кодекс канонічного права, кан. 1124). У разі відмінності релігії потрібне спеціальне звільнення, яке знімає перешкоди до законності подружжя (Кодекс канонічного права, кан. 1086.). Дозвіл або звільнення передбачають, що обидві сторони знають і не виключають мети і головних властивостей подружжя, як і зобов'язання католицької сторони, дане до відома некатолицької сторони, стосовно хрещення І виховання дітей у католицькій Церкві (Кодекс канонічного права, кан. 1125.).

1636 У багатьох регіонах завдяки екуменічному діалогові зацікавлені християнські спільноти змогли організувати спільне дуитастирюванпя для мішаних подруж. Його завданням є допомогти подружнім парам переживати їхнє особливе становище у світлі віри. Також його дією є допомога подолати напруження, яка випливає з обов'язків подружжя у ставленні одне до одного і до своїх церковних спільнот. Таке спільне душпастирство повинно також заохочувати розвивати те, що є спільне в їх вірі, і пошану до того, що їх роз'єднує.

1637 У шлюбах, де є різні релігії, католицька сторона має особливе завдання: «Невіруючий бо чоловік освячений жінкою, і невіруюча жінка освячена чоловіком віруючим» (1 Кор. 7,14). Велика радість є для члена подружжя-християнина і для Церкви, якщо це «освячення» веде до добровільного навернення іншого до християнської віри (Пор. 1 Кор. 7, 16.). Щира подружня любов, смиренне й терпеливе практикування родинних чеснот і постійна молитва можуть приготувати невіруючого члена подружжя прийняти благодать навернення.

IV. Наслідки таїнства Подружжя

1638 «Від правосильного подружжя народжується між подружжям зв'язок, вічний і винятковий за своєю природою; крім того, у християнському шлюбі подружжя, з огляду на завдання та гідність свого стану, зміцнюється і неначе освячується особливим таїнством» (Кодекс канонічного права, кан. 1134).

Подружні узи

1639 Згоду, якою подружжя взаємно віддає і приймає одне одного, запечатує Сам Бог (Пор. Мр. 10, 9). З їхнього союзу за Божим законом «виникає непорушна установа, також і перед суспільством» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48.). Союз подружньої пари залучається до союзу Бога з людьми: «Справжня подружня любов стає частиною любові до Бога» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48.).

1640 Отже, подружні узи установлені Самим Богом так, що подружжя, укладене і фізично здійснене між хрещеними, ніколи не може бути розірване. Цей зв'язок, що є результатом добровільного людського акту подружньої пари і фізичного здійснення подружжя, стає вже безповоротною дійсністю і дає початок союзові, запорукою якого є Божа вірність. Церква не має влади висловлюватися проти цього розпорядження Божої мудрості (Пор. Кодекс

канонічного права, кан. 1141).

Благодать таїнства Подружжя

1641 «У своєму житті та у своєму стані християнська подружня пара має серед Божого Народу свій власний дар» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11). Ця благодать, властива таїнству Подружжя, призначена для вдосконалення любові між подружжям, для зміцнення їх нерозривної єдності. Цією благодаттю «вони допомагають одне одному освячуватися в подружньому житті, у прийнятті і вихованні дітей» (II Ватиканський Собор, Догм. конст. « Lumen gentium », 11; пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 41.).
1642 Христос – джерело цієї благодаті. «Так само, як Бог заснував колись Союз любові і вірності зі Своїм народом» так і тепер Спаситель людей і Наречений Церкви виходить назустріч християнському подружжю через таїнство Подружжя (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48). Він залишається з ними, дає їм силу йти за Ним, узявши на себе свого хреста, підніматися після упадків, взаємно прощати одне одному, нести тягарі один одного (Пор. Гал. 6, 2.), «коритися один одному в Христовім острасі» (Еф. 5,21) і любитися надприродною, ніжною і плідною любов'ю. Уже тут, на землі, у радощах їхньої любові і радощах родинного життя Він дає їм передчуття весільної трапези Агнця: «Де черпатиму силу, щоб відповідно описати щастя подружжя, яке зв'язує Церква, ЄвхаристІйна жертва скріплює, а благословення позначає, ангели проголошують, Небесний Отець затверджує? (...) Що за пара з тих двох християн, злучених єдиною надією, єдиним бажанням, єдиним порядком, однаковою службою! Вони обоє - діти того самого Отця, слуги того самого Пана; ніщо їх не розділяє ні духом, ні тілом; навпаки, вони справді є двоє в одному тілі. Там, де є одне тіло, є також один дух» (Тертуліян, До дружини, 2, 8, 6-7; пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 13.).

V. Блага і вимоги подружньої любові

1643 «Подружня любов передбачає цілісність, до якої входять усі складники людської особи: поклик тіла та інстинкту, сила чуттів та емоційності, прагнення духу і волі; вона передбачає глибоку єдність особистостей, таку, яка понад тілесним союзом веде до творення одного серця й однієї душі. Вона вимагає нерозривності й вірності у взаємному обдаровуванні; вона відкрита для плідності. Отже, йдеться про нормальні характерні ознаки всякої природної подружньої любові, але з новим значенням, яке не лише їх очищує й зміцнює, а й піднімає їх до рівня вираження правдиво християнських цінностей» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 13.).

Єдність і нерозривність подружжя

1644 Любов подружньої пари вимагає зі самої своєї природи єдності і нерозривності їх особистої спільності, яка охоплює усе їхнє життя: «Так що вони вже не двоє, лиш одне тіло» (Мт. 19,6 ;Пор. Буг. 2, 24). «Вони покликані зростати без перерви у своїй спільності через щоденну вірність шлюбній обітниці взаємного цілковитого дару» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 19.). Ця людська спільність підтверджується, очищується й

завершується через єдність в Ісусі Христі, даній через таїнство Подружжя. Вона поглиблюється через життя спільної віри і через Євхаристію, яку спільно подружжя приймає.

1645 «Рівна особиста гідність, яку треба визнати за дружиною і чоловіком у взаємній і повній любові, з усією ясністю виявляє єдність подружжя, підтверджену Господом» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 49.). Полігамія суперечить цій рівній гідності і подружній любові, що є єдиною і ексклюзивною (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 19.).

Вірність подружньої любові

1646 За своєю природою подружня любов вимагає від подружжя незламної вірності. Це - наслідок взаємного дарування подружжя одне одному. Любов прагне бути постійною. Вона не може бути тільки «до нового рішення». «Цей тісний союз, взаємне віддання двох осіб, не менше, ніж добро дітей, вимагають цілковитої вірності подружньої пари і їх нерозривної єдності» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48.).

1647 Найглибший мотив подружньої вірності закорінений у вірності Бога Своєму Союзі і вірності Христа Своїй Церкві. Через таїнство Подружжя подружжя отримує змогу представляти цю вірність і засвідчувати її. Через це таїнство нерозривність подружжя набирає нового і глибшого змісту.

1648 Може здаватися важким або й неможливим зв'язати себе на все життя з якоюсь людиною. Саме тому дуже важливо є проповідувати Добру Новину, що Бог нас любить остаточною і безповоротною любов'ю, а члени подружжя мають частку в цій любові, яка їх піднімає і підтримує, і що у своїй вірності вони можуть стати свідками цієї вірної любові Бога. Члени подружжя, які з Божою благодаттю дають це свідчення, часто в дуже важких умовах, заслуговують на вдячність і підтримку церковної спільноти (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 20.).

1649 Існують, однак, такі умови, за яких із дуже різних причин подружнє співжиття стає практично неможливим. У таких випадках Церква допускає фізичне відокремлення подружньої пари і кінець їхнього співжиття. Подружжя й надалі є перед Богом чоловіком і дружиною, і їм не дозволено брати новий шлюб. За таких важких обставин найкращою розв'язкою є примирення, якщо це можливо. Християнська спільнота покликана допомагати таким особам по-християнськи переживати цю ситуацію у вірності їхньому подружньому зв 'язку, який залишається нерозривним (Пор, Іван-Павло Й, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 83; Кодекс канонічного права, кан. 1151-1155.).

1650 У багатьох країнах численні католики вдаються до розлучення на підставі цивільного права і беруть новий цивільний шлюб. Церква, залишаючись вірною слову Ісуса Христа («Хто відпускає свою жінку й бере другу, чужоложить Із нею. І коли жінка покине свого чоловіка й вийде за іншого, - чужоложить»: Мр. 10,11-12), обстоює позицію, що вона не може визнати правочинним новий союз, якщо таким був перший шлюб. Якщо розлучені беруть новий цивільний шлюб, то вони перебувають у ситуації, яка об'єктивно суперечить Божому Закону. З того часу вони не можуть приступати до святого Причастя доти, доки триває це становище. З тієї ж причини вони не можуть сповняти деякі церковні обов'язки. Примирення через таїнство Покаяння може вділятися лише тим, які розкаялися за порушення печаті союзу і вірності Христові й зобов'язалися жити у цілковитій стриманості.

1651 Християнами, які живуть у таких умовах й оберігають віру, прагнуть по-християнськи виховувати своїх дітей, священики і вся спільнота повинні уважно піклуватися, щоб вони не вважали себе відлученими від Церкви, у житті якої вони як хрещені повинні й можуть брати участь:
«Необхідно запрошувати їх слухати Слово Боже, бути присутніми на Службі Божій, витривалими в молитві/давати внески на діла милосердя та діяльність спільноти на захист справедливості, виховувати своїх дітей у християнській вірі, зміцнювати дух покути й виконувати акти покути, щоб так день за,днем випрошувати собі Божу благодать» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 84.).
Відкритість до плідності

1652 «За самою своєю природою установа подружжя і подружня любов спрямовані до народжування й виховування дітей, якими вони немов увінчуються» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48.).
«Діти є найціннішим даром подружжя і приносять батькам найбільше добра. Сам Господь сказав це: «Не добре чоловікові бути самому» (Буг. 2,18) І «та й що від початку створив їх чоловіком і жінкою» (Мт. 19,4), бажаючи дати їм особливу участь у Своєму ділі творення; Він благословив чоловіка й дружину, кажучи: «Будьте плідні й множтеся» (Бут. 1,28). Тому справжня подружня любов, взаємна повага і вся сутність сімейного життя, яка з цього випливає, прямують до того, щоб, не забуваючи інших цілей подружжя, члени подружжя були налаштовані до відважної співпраці з любов'ю Творця і Спасителя, Який прагне через них поширювати й збагачувати Свою родину» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 50).
1653 Плідність подружньої любові поширюється на плоди морального, духовного і надприродного життя, що їх батьки через виховання пер.дають своїм дітям. Батьки є головними й першими вихователями своїх дітей (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Gaudium et spes », 3.). У цьому значенні головним завданням подружжя і родини є бути на службі життя (Іван-Павло II, Апост. зверн, « Familiaris consortio », 28.).
1654 Подружня пара, якій Бог не дав дітей, може, однак, жити повним подружнім життям, у людському і християнському значенні, їхнє подружжя може випромінювати багатство любові, гостинності і жертовності.

VI. Домашня Церква

1655 Христос бажав народитися і зростати в лоні святої Родини Йосифа і Марії, Сама Церква є «Божою Родиною», Від початку ядро Церкви становили ті, що «з усім своїм домом» увірували (Пор. Ді. 18, 8.). Коли вони наверталися, то прагнули, щоб «увесь їхній дім» також прийняв спасіння (Пор. Ді. 16,31; 11, 14.). Ці родини, що увірували, стали острівцями християнського життя у світі невіруючих.
1656 У наш час у світі, часто чужому і навіть ворожому до віри, віруючі родини є дуже важливими як вогнища живої і осяй ви Тоу уи аиканськй Собораєродині давню назву; домашня Церква (Ecclesia dotestica) (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11; пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 21.). Саме в лоні родини батьки «словами і прикладом є для своїх дітей першими вісниками віри, розвиваючи властиве кожному з них покликання, а особливо дбайливо духовне покликання» (II Ватиканський

Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 11.).
1657 Саме тут чудовим способом здійснюється хрещальне священство батька й матері родини, дітей та всіх членів родини «через прийняття таїнств, молитву і подяку, свідчення святого життя, самовідречення і діяльну любов» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 10.). Таким чином, родинне вогнище - це перша школа християнського життя, «школа людського збагачення» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 52.). Саме тут навчають витривалості і радості праці, братерської любові, великодушного багато разового прощення, а особливо - почитання Бога молитвою і жертвою власного життя.
1658 Треба згадати також певних осіб, які через конкретні умови, у яких вони мусять жити, часто не з власної волі, особливо близькі серцю Ісуса і заслуговують любові й піклування Церкви, особливо душпастирів: ними є велика кількість неодружених людей. Багато з них залишаються без людської родини часто через бідність. Є між ними такі, які у своїх обставинах живуть у дусі блаженств, взірцево служачи Богові і ближньому. Усім їм потрібно відчинити двері родинного вогнища, «домашньої Церкви», і великої родини, якою є Церква. «Ніхто не є без родини у цьому світі: Церква є домом і родиною всіх, особливо "втомлених і обтяжених" (Мт. 11,28)» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 85.).

КОРОТКО

1659 Св. Павло говорить: «Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву. (...) Це велике таїнство, а я говорю про Христа і Церкву» (Еф. 5,25.32).
1660 Подружній союз, через який чоловік і жінка встановлюють між собою інтимну спільність життя і любові, заснував Творець і наділив його власними правами. За своєю природою він призначений для добра подружжя, а також для народжування і виховання дітей. Подружжя між хрещеними було піднесено Господом Ісусом Христом до гідності таїнства (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48, § 1; Кодекс канонічного права, кан. 1066, § 1.).
1661 Таїнство Подружжя означає єдність Христа і Церкви. Вона дає подружжю благодать любити одне одного любов'ю, якою Христос полюбив Свою Церкву; благодать таїнства вдосконалює таким чином людську любов подружжя, зміцнює їх нерозривну єдність та освячує їх на шляху до вічного життя (Пор. Тридентський Собор: DS 1799.).
1662 Подружжя базується на згоді тих, що беруть шлюб, тобто на бажанні віддати себе одне одному, взаємно й остаточно, з метою жити в союзі вірної й плідної любові.
1663 Оскільки шлюб ставить подружжя у публічний стан життя в Церкві, то треба, щоб він відбувався публічно, під час літургійної відправи перед священиком (або уповноваженим свідком Церкви), свідками та спільнотою вірних.
1664 Єдність, нерозривність і відкритість до плідності належать до сутності подружжя. Полігамія несумісна з єдністю подружжя; розлучення розділяє те, що Бог з'єднав; відмова від плідності позбавляє подружнє життя від його «найпрекраснішого дару» - дитини (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 50.).
1665 Повторне одруження розлучених при живому законному членові подружжя суперечить задумові і Законові Божому, якого навчив Христос. Розлучені не є відлучені від Церкви, але вони не можуть приймати Євхаристійного Причастя. Вони житимуть по-християнськи, особливо виховуючи своїх дітей у вірі.

1666 Християнське родинне вогнище є місцем, де дітям вперше звіщається віра. Ось чому родинний дім слушно названо «домашньою Церквою», спільнотою благодаті і молитви, школою людських чеснот і християнської любові.

Глава четверта. Інші літургійні відправи

Артикул 1. Благословення і освячення

1667 «Окрім цього, Свята Мати Церква встановила благословення і освячення. Це священні знаки, якими за певною подібністю до таїнств позначаються та через молитву Церкви отримуються передусім духовні дари. Вони налаштовують людей до прийняття головного наслідку таїнств й освячують різні обставини життя» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 60;. пор. Кодекс канонічного права, кан. **1166** Кодекс канонів Східних Церков, кан. 867.).

Характерні ознаки благословень і освячень

1668 Вони встановлені Церквою як для освячення деяких церковних служінь, деяких станів життя, різних обставин християнського життя, так і для вживання речей, корисних для людини. За душпастирськими рішеннями єпископів, вони можуть також стосуватися потреб культури та історії, властивих християнському народові певного регіону або епохи. Вони завжди передбачають молитву, часто супроводжувану конкретними знаками – такими, як покладення рук, знак Хреста, кроплення свяченою водою (що нагадує Хрещення).
1669 Вони мають свій корінь у хрещальному священстві: кожний охрещений покликаний бути «благословенням» (Пор. Буг. 12, 2.) і благословити (Пор. Лк. 6, 28; Рим. 12, 14; 1 Пт. 3, 9.). Тому миряни можуть головувати на деяких благословеннях (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 79; Кодекс канонічного права, кан. 1168.); чим більше благословення стосується церковного і сакраментального життя, тим більше його уділення зберігається за рукоположеним служителем (єпископом, пресвітером чи дияконом) (Пор. Про благословення, 16; 18.).
1670 Благословення й освячення не вділяють благодаті Святого Духа, на спосіб таїнств, але через церковну молитву готують до прийняття благодаті І налаштовують до співпраці з нею. «Для відповідно налаштованих вірних майже всі життєві події освячені Божою благодаттю, що випливає з Пасхальної містерії страстей, смерті і Воскресіння Христа, з Якого черпають свою силу всі таїнства і благословення. Так майже не існує достойного вживання матеріальних речей, яке не могло б бути спрямоване до освячення людини і прославлення Бога» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 61.).

Різнородні форми благословень і освячень

1671 Між цими літургійними чинностями виділяються насамперед благословення (людей, їжі, предметів, місць). Усяке благословення є хвалою Бога і молитвою про отримання Його дарів. У Христі християни приймають благословення Бога Отця «всяким духовним благословенням» (Еф. 1,3). Тому Церква благословить, взиваючи ім'я Ісуса й роблячи

звичайно святий знак Хреста Христового.
1672 Деякі благословення мають тривалу мету: їхнім наслідком є посвячення певних осіб Богові і відведення для літургійного вжитку предметів і місць. Серед благословень, які вділяються особам (не плутати зі сакраментальним свяченням), виділяється благословення настоятеля й настоятельки монастиря, посвячення дів і вдовиць, обряд монаших обітів І благословення для виконування деяких церковних служінь (лекторів, аколітів, катехитів І т.д.). Як приклад благословення предметів можна назвати посвячення чи благословення Церкви чи вівтаря, благословення святого єлею, святого посуду і шат, дзвонів і т.д.
1673 Коли Церква в ім'я Ісуса Христа публічно і силою своєї влади просить, щоб якась особа або предмет були охоронені від нападів лукавого і звільнені від його панування, то мова йде про екзорцизми. Ісус виганяв бісів (Пор. Мр. 1, 25-26.), і Церква отримала від Нього владу Й обов'язок робити це (Пор. Мр. З, 15; 6, 7. 13; 16, 17.). У простій формі екзорцизм виступає при вділюванні Хрещення. Врочистий екзорцизм, названий «великим екзорцизмом», може виконувати лише пресвітер з дозволу єпископа. До нього слід приступати обережно, точно дотримуючись правил, встановлених Церквою. Екзорцизм спрямований на те, щоб вигнати бісів або звільнити від бісівського впливу силою духовної влади, яку Ісус дав Своїй Церкві. Зовсім іншим випадками є недуги, особливо психічні, лікування яких належить до сфери медицини. Тому важливо впевнитися (перед здійсненням екзорцизму), що йдеться про присутність лукавого, а не про хворобу (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1172.).

Народна побожність

1674 Крім літургії таїнств і благословення й освячення, катехиза повинна брати до уваги форми побожності вірних і народної побожності. Релігійне чуття християнського народу в усі часи знаходило свій вияв у різних формах побожності, які оточували сакраментальне життя Церкви, таких як: вшанування мощей, відвідування святинь, прощі, процесії, Хресна дорога, релігійні танці, молитва на вервиці, медалики (Пор. II Нікейський Собор: DS 601; 603; Тридентський Собор: DS 1822) і т.д.
1675 Ці вияви народної побожності продовжують літургійне життя Церкви, але не замінюють його: «[Вони] повинні бути встановлені з урахуванням літургійного часу й узгоджуватися з літургією, тобто певним чином із неї випливати і вводити до неї народ, тому що літургія за своєю природою є значно вища від них» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 13.).
1676 Необхідна пастирська розсудливість, щоб підтримувати й зміцнювати народну побожність і при нагоді очищувати й скеровувати релігійне чуття, з якого виростають ці форми побожності, а також спрямовувати його до глибокого пізнання містерії Христа. Виконання цих форм побожності підпорядковане опіці й оцінюванню єпископів та загальним нормам Церкви (Пор. Іван-Павло Й, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 54.). «Народна побожність у своєму ядрі є сукупністю вартостей, яка з християнською мудрістю відповідає на головні питання людського існування. Народне католицьке відчуття є здатне творити життєвий синтез. Так воно творчо поєднує божественне і людське, Христа і Марію, дух і тіло, спільноту й установи, особи і громаду, віру й батьківщину, розум І почуття. Ця мудрість - це християнський гуманізм, який міцно утверджує гідність кожної людської особи як Божої дитини, установлює основоположне братерство, навчає зустрічі з природою і

розуміння, чим є праця, подає причини для життя в радості і спокої духу, навіть у труднощах життя. Для народу ця мудрість є також принципом розсудливості, євангельським інстинктом, що дає йому підсвідомо відчути, коли служіння Євангелію займає перше місце в Церкві, а коли, навпаки, спустошується його зміст і придушується іншими справами». (Асамблеї єпископів, Документ в Пуеблі; пор. Павло VI, Апост. зверн «Evangelii nuntiandi», 48.).

КОРОТКО

1677 Благословеннями й освяченнями називають святі знаки, установлені Церквою з метою підготувати людей до прийняття плодів таїнств та освячення різних обставин життя.
1678 Особливо важливе місце займають благословення. Вони містять у собі прославу Бога за Його діла і Його дари, а також заступництво Церкви, щоб люди могли вживати дари Божі відповідно до духу Євангелія.
1679 Крім літургії, християнське життя живиться різними формами народної побожності, що вкоренилися в різних культурах. Церква сприяє розвиткові форм народної побожності, які виражають євангельський інстинкт і людську мудрість і збагачують християнське життя, а одночасно турбується про те, щоб просвітлювати їх світлом віри.

Артикул 2. Християнський похорон

1680 Усі таїнства, насамперед таїнства християнського втаємничення, мають на меті останню Пасху дитини Божої, Пасху, що через смерть приводить її до життя в Царстві. Тоді сповняється те, що визнаємо у вірі і надії: «Очікую воскресіння мертвих і життя будучого віку» (Нікейсько-Константинопольський Символ віри: DS 150

I Остання Пасха християнина

1681 Християнський сенс смерті розкривається світлом Пасхального таїнства смерті і Воскресіння Христа, на Якому основана наша єдина надія. Християнин, який умирає в Христі Ісусі, «виходить із тіла, щоб жити біля Господа» (пор. 2 Кор. 5,8).
1682 До смерті є для християнина - у кінці його сакраментального життя - завершенням його нового народження, розпочатого у Хрещенні, остаточним «уподібненням» його до «образу Сина», яке дароване помазанням Святого Духа й участю в Бенкеті Царства, яка випереджується у Євхаристії, навіть якщо б ще було необхідне остаточне очищення, щоб одягнути весільний одяг.
1683 Церква, яка як Мати таємниче носила у своєму лоні християнина впродовж його земного життя, супроводжує його до кінця його дороги, щоб віддати «в руки Отця». Вона дає Отцеві - у Христі - дитину Його благодаті, кладе в землю, з надією, зародок тіла, що воскресне у славі (Пор. 1 Кор. 15,42-4.). Це приношення у повноті здійснюється в євхаристійній жертві; їй передують і йдуть після неї благословення.

II. Відправа похорону

1684 Християнський похорон є літургійною відправою Церкви. Служіння Церкви повинне тут виражати як дієве спілкування з померлим, так і залучити до участі в похороні зібрану спільноту і проповідувати їй вічне життя.

1685 Різні обряди похоронів виражають Пасхальний характер смерті християнина і відповідають ситуаціям і традиціям кожного регіону, навіть у тому, що стосується літургійного кольору (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. «Sacrosanctum Concilium», 81.).

1686 Обряд похорону римської літургії пропонує три типи відправи похорону, що відповідають трьом місцям його здійснення (дім, церква, кладовище) і тому значенню, якого йому надає родина відповідно до місцевих звичаїв, культури І народної побожності. Його перебіг спільний для всіх літургійних традицій і передбачає чотири головних моменти:

1687 Зустріч спільноти. Привітання в дусі віри починає відправу. До близьких померлого звернене слово «розради» (у значенні Нового Завіту: сила Святого Духа в надії (Пор. 1 Сол. 4, 18)). Зібрана молитовна спільнота очікує також «слів життя вічного». Смерть одного з членів спільноти (або її річниця, сьомий або тридцятий день) є подією, яка повинна змусити вийти за перспективи «цього світу» і привернути вірних до справжніх перспектив віри у воскреслого Христа.

1688 Літургія Слова під час похоронів вимагає особливо уважного приготування, позаяк серед присутніх можуть бути вірні, далекі від літургійної практики, і друзі померлого, що не є християнами. Проповідь, зокрема, повинна «уникати жанру похоронної оди» (Пор. Римський Ритуал, Чин Поховання, 41.). І висвітлювати таїнство християнської смерті у світлі воскресдого Христа.

1689 Євхаристійна жертва. Коли відправа відбувається в церкві, Євхаристія є центром Пасхальної дійсності християнської смерті (Пор. Римський Ритуал, Чин Поховання, 1.). Тоді Церква виражає своє дієве співпричастя з померлим: приносячи Отцеві у Святому Дусі жертву смерті і Воскресіння Христа, вона просить Його про очищення своєї дитини від гріхів та їх наслідків і про прийняття її до повноти Пасхального столу Царства Небесного (Пор. Римський Ритуал, Чин Поховання, 56.). Саме через цю євхаристійну відправу спільнота вірних, особливо родина померлого, вчиться жити у спільності з тим, хто «заснув у Господі», приймаючи причастя Тіла Христа, живими членами Якого е померлі, далі молячись за нього і з ним.

1690 У прощанні з померлим Церква «доручає його Богові». Це «останнє прощання, яким християнська громада звертається до одного зі своїх членів перед тим, як тіло його буде покладене в могилу» (Пор. Римський Ритуал, Чин Поховання, 10.). Візантійська традиція виражає його прощальним поцілунком померлого:

Цим останнім прощанням ми «співаємо про його відхід із цього життя і про розлуку з ним, а також тому, що далі триває спільність з ним і возз'єднання. І справді, коли помираємо, ми зовсім не відділюємося одні від одних, бо всі ми йдемо тією самою дорогою і знову зустрінемося в цьому самому місці. Ми ніколи не будемо розлучені, бо живемо для Христа, а тепер ми з'єднані з Христом; і, йдучи до Нього (...), будемо всі разом у Христі» (Св. Симеон Солунський, Про чин Поховання, 367).

ЧАСТИНА ТРЕТЯ. ЖИТТЯ У ХРИСТІ

Христос у славі, зображений зовсім молодим (символ Його Божественності), сидить на небесному троні, ноги - опущені на поганського бога неба Урана. З обох боків біля Христа стоять повернені до Нього апостоли Петро і Павло, які приймають від Нього два сувої: Новий Закон.
Так, як Мойсей прийняв Старий Закон від Бога на Синайській горі, так тепер апостоли, представлені двома провідниками серед них, приймають від Христа, Сина Божого, Господа неба і землі, Новий Закон, не вирізьблений на камінних таблицях, а написаний Святим Духом у серцях віруючих. Христос дає силу жити «новим життям» (див, № 1697). Він приходить, щоб завершити в нас те, що заповідав нам для нашого добра (див. № 2074).

1691 «Християнине, пізнай свою гідність. Бо ти тепер є співучасником Божої природи, то ж не вироджуйся, повертаючись до ницості минулого життя. Згадай собі, до якого Голови належиш і членом якого Тіла ти є. Згадай, що ти визволений з-під влади темряви, перенесений до Божого світла і Царства» (Св. Лев Великий, Проповіді, 21, 3).
1692 Символ віри сповідує велич Божих дарів, даних людині в Божім ділі її створення і, ще більше, - через її Відкуплення та Освячення. Те, що сповідує віра, передають таїнства: через «таїнства, що їх відродили», християни стали «дітьми Божими» (Ів. 1,12; 1 Ів. 3,1), «учасниками Божої природи» (2 Пт. 1,4). Пізнавши у вірі свою нову гідність, християни покликані віднині жити «достойно Євангелія Христового» (Флп. 1,27). Через святі таїнства і молитву вони отримують благодать Христа і дари Його Духа, які роблять їх здатними до цього життя.
1693 Ісус Христос чинив завжди те, що подобалося Отцеві (Пор. Ів. 8, 29.). Він завжди жив у досконалому єднанні з Ним. Так само Його учні покликані жити перед поглядом Отця, «що бачить таємне» (Пор. Мт. 6, 6) щоб стати «досконалими, як Отець Небесний досконалий» (Мт. 5,48).
1694 Християни, об'єднані з Христом через Хрещення (Пор. Рим. 6, 5.), стали «мертвими для гріха, а живими для Бога, у Христі Ісусі» (Рим. 6,11), беручи таким чином участь у житті Воскреслого (Пор. Кол. 2, 12.) Йдучи за Христом і в єднанні з Ним (Пор. Ів. 15, 5) християни можуть бути «послідовниками Бога, як любі діти, і ходити у любові» (Еф. 5,1-2), узгоджуючи свої думки, слова і вчинки з «почуваннями, які були й у Христі Ісусі» (Флп. 2,5), і йдучи за Його прикладом (Пор. Ів. 13, 12-16.).
1695 «Оправдані іменем Господа Ісуса Христа та Духом нашого Бога» (1 Кор. 6,11), «освячені (...) і покликані бути святими» (пор. 1 Кор. 1,2), християни стали «Храмом Святого Духа» (Пор. 1 Кор. 6, 19). Цей «Дух Сина» навчає їх молитися Отцеві Пор. Гал. 4, 6.і, ставши їх життям, заохочує їх до діяння (Пор. Гал. 5, 25.), щоб вони через дієву любов приносили «плід Духа» (Гал. 5,22). Зціляючи рани гріха, Святий Дух внутрішньо відновлює нас духом розуму (Еф. 4,23), Він освітлює і зміцнює нас, щоб ми жили «як діти світла» (Еф. 5,8) - «в усьому, що добре, справедливе та правдиве» (Еф. 5,9).
1696 Дорога Христа «веде до життя» (Мт. 7,14), дорога протилежна «веде на погибель» (Мт. 7,13; Пор. Втор. 30, 15-20). Євангельська притча про дві дороги завжди присутня в катехизі Церкви. Вона вказує на важливість моральних рішень для нашого спасіння, «Є дві

дороги: одна - життя, друга - смерть; але між ними - принципова відмінність». (Дидахе, 1,1).
1697 Важливо, щоб катехиза зрозуміло висвітлювала радість і вимоги Христової дороги (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 29.). Катехиза «нового життя» (Рим. 6,4) в Христі є:
– катехизою Святого Духа, внутрішнього Вчителя життя на зразок Христа, милого гостя і приятеля, що надихає, веде, скеровує та укріплює це життя;
– катехизою благодаті, бо лише через ласку спасемося і лише через благодать наші вчинки можуть принести плоди для вічного життя;
– катехизою Заповідей Блаженства, бо дорога Христова, вказана у цих Заповідях, є єдиною дорогою до вічного щастя, якого прагне людське серце;
– катехизою гріха і прощення, бо, не визнавши себе грішником, людина не може пізнати правди про себе, яка є умовою праведного життя; а без дару прощення вона не могла б пережити цю правду;
– катехизою людських чеснот, що допомагає зрозуміти красу
і переваги щирої доброти;
– катехизою християнських чеснот віри, надії і любові, щедро натхненою прикладом святих;
– катехизою подвійної заповіді любові, розкритої у Декалозі;
– катехизою церковною, бо тільки в численних обмінах «духовними благами» у «співпричасті святих» може зростати, поширюватися і передаватися християнське життя.
1698 Першим і найвищим джерелом цієї катехизи завжди буде Ісус Христос, що є «дорога, істина та життя» (Ів. 14,6), З вірою споглядаючи Його, вірні Христа можуть сподіватися, що Він особисто сповнить для них Свої обітниці і що, полюбивши Його цією любов'ю, якою Він їх полюбив, вони чинитимуть діла, що відповідають їхній гідності:
«Прошу тебе врахувати, що Ісус Христос, наш Господь, є вашим справжнім Головою, а ти є одним із Його членів. Він для тебе - те саме, що голова для своїх членів; усе, що є Його, - і твоє теж: Його Дух, Його Серце, Його Тіло, Його Душа та всі її властивості. Ти повинен користуватися ними як своїми, щоб служити Богові, прославляти, любити і возвеличувати Його. Ти належиш Йому, як член належить голові. Він бажає скористатися в повноті всіма твоїми властивостями, як своїми, щоб служити Своєму Отцеві І прославляти Його» (Св. Ів. Евд, Подиву гідне Серце Пресвятої Діви Марії, 1, 5.).
«Для мене бо життя - Христос» (Флп. 1,21).

Розділ перший. Покликання людини - життя у Святому Дусі...

1699 Життя у Святому Дусі здійснює покликання людини (глава перша). Воно складається з Божественної любові та людської солідарності (глава друга). Життя у Святому Дусі дарується нам, як і спасіння, без нашої заслуги (глава третя).

Глава перша. Гідність людської особи

1700 Гідність людської особи коріниться в її створенні на образ і подобу Божу (артикул 1);

вона здійснюється у її покликанні до Божого блаженства (артикул 2), Людині властиво вільно прямувати до такого завершення (артикул 3). Людська особа своїми свідомими вчинками (артикул 4) приймає - або не приймає - добро, обіцяне Богом і підтверджене моральним сумлінням (артикул 5). Люди формують себе самі і внутрішньо зростають: з усього їхнього чуттєвого і духовного життя вони Н39 роблять матерію свого зростання (артикул 6). За допомогою благодаті вони зростають у чеснотах (артикул 7), уникають гріха, а якщо вчинили його, то покладаються, як блудний син (Пор. Лк. 15, 11-31.), на милосердя нашого Небесного Отця (артикул 8). Таким чином вони наближаються до вдосконалення любові.

Артикул 1. Людина - образ Бога

1701 «В одкровенні таїнства Отця та Його Любові Христос повністю виявляє людині її суть і розкриває велич її покликання» (II Ватиканський Собор Паст, конст. « Gaudium et spes », 22.). У Христі, «образі невидимого Бога» (Кол. 1,15; Пор. 2 Кор. 4, 4.), людина була створена «за образом і подобою» Творця. У Христі, Відкупителі і Спасителі, образ Божий, спотворений у людині первородним гріхом, був відновлений у первісній красі й облагороджений Божою благодаттю. (II Ватиканський Собор Паст, конст. « Gaudium et spes », 22.).
1702 Образ Божий присутній у кожній людині. Він сяє у співпричасті осіб подібно до єдності Божих Осіб між собою (див. Главу другу).
1703 Людська особа, наділена «духовною і безсмертною» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes», 14.) душею, є «єдиним творінням на землі, яке Бог обрав для Себе ж Самого» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes», 24.). Від свого зачаття вона призначена для вічного блаженства.
1704 Людська особа бере участь у світлі і силі Божого Духа. Завдяки своєму розумові вона здатна зрозуміти порядок речей, установлений Творцем. Своєю волею вона здатна спрямувати себе до справжнього добра. Вона знаходить свою досконалість у « пошуках правди й добра і в любові до них ». (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 15.).
1705 Завдяки своїй душі і духовним силам розуму та волі людина обдарована свободою - «особливим знаком Божого образу» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 17.).
1706 Завдяки своєму розумові людина пізнає голос Бога, який спонукає її «чинити добро й уникати зла» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 16.). Кожен зобов'язаний дотримуватися цього закону, що лунає у нашому сумлінні і сповнюється у любові до Бога та ближнього. Моральне життя засвідчує гідність особи.
1707 «Від початку історії людина, зваблена лукавим, зловживала своєю свободою» (II Ватиканський Собор Паст, конст. « Gaudium et spes », 13.). Вона піддалася спокусі і вчинила зло. Хоча вона продовжує прагнути до добра, але її природа несе рану первородного гріха. Людина стала схильною до зла і піддатлива помилкам:
«Людина поділена сама в собі. І все життя людей, особисте і суспільне, є боротьбою - іноді навіть драматичною - між добром І злом, світлом і темрявою» (II Ватиканський Собор Паст, конст. « Gaudium et spes », 13.).

1708 Своїми Страстями Христос визволив нас від сатани і гріха. Він заслужив для нас нове життя у Святому Дусі. Його благодать відтворює те, що зруйнував у нас гріх.
1709 Той, хто вірує у Христа, стає сином Божим. Це всиновлення перетворює його, дозволяє наслідувати приклад Христа. Воно робить його здатним діяти чесно і творити добро. У злуці зі своїм Спасителем учень осягає досконалість любові - святість. Моральне життя, що дозріло у благодаті, розцвітає у вічне життя у славі небесній.

КОРОТКО

1710 «В одкровенні таїнства Отця та Його Любові Христос повністю виявляє людині її суть і розкриває велич її покликання» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 22.).
1711 Людина, наділена духовною душею, розумом і волею, від самого свого зачаття звернена до Бога і призначена для вічного блаженства. Свою досконалість вона осягає у «пошуках правди й добра і в любові до них» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 15.).
1712 Справжня свобода є в людині «особливим знаком Божого образу» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 17.).
1713 Людина зобов'язана дотримуватися морального закону, який спонукає її «чинити добро й уникати зла» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 16.). Цей закон лунає у її сумлінні.
1714 Людина, природа якої поранена первородним гріхом, у здійсненні своєї свободи піддатлива помилкам і схильна до зла.
1715 Той, хто вірує у Христа, має нове життя у Святому Дусі. Моральне життя, яке росте і дозріває у благодаті, сповниться у небесній славі.

Артикул 2. Наше покликання до блаженства

I. Заповіді Блаженства

1716 Блаженства містяться в центрі Ісусової проповіді. Оголошення їх відновлює обітниці, дані вибраному народові від часів Авраама. Блаженства виконують ці обітниці не лише стосовно простого користування землею, а й щодо Царства Небесного:
«Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне.
Блаженні тихі, бо вони успадкують землю.
Блаженні засмучені, бо будуть утішені.
Блаженні голодні та спраглі справедливості, бо вони наситяться.
Блаженні милосердні, бо вони зазнають милосердя.
Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога.
Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.
Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство Небесне.
Блаженні ви, коли вас будуть зневажати, гонити та
виговорювати всяке лихо на вас, обмовляючи Мене ради.
Радійте й веселіться, бо нагорода ваша велика на небі» (Мт. 5,3-12).

1717 Заповіді Блаженства змальовують обличчя Ісуса Христа й описують Його милосердну любов; вони виражають покликання вірних, залучених до слави Його страстей і Його Воскресіння; вони висвітлюють діяння й вчинки, притаманні християнському життю; вони є парадоксальними обітницями, які підтримують надію у стражданнях; вони сповіщають благословення і винагороди, уже прихованим способом дані учням; їх початок уже існує в житті Діви Марії і всіх святих.

II. Прагнення щастя

1718 Заповіді Блаженства відповідають природному прагненню до щастя. Це прагнення має Боже походження; Бог заклав його в серці людини, щоб притягнути її до Себе; бо Він Один може її наповнити:
«Усі ми, звичайно, хочемо жити щасливо, і немає нікого серед людей, які б не погодилися на цю пропозицію ще перед тим, як вона представлена повністю» (Св. Августин, Про мораль Католицької Церкви, 1, 3, 4.).
«Наскільки ж я шукаю Тебе, Господи? Бо Тебе шукаючи, мій Боже, шукаю життя щасливого; зроби так, аби я шукав Тебе, щоб моя душа жила, бо тіло моє живе з душі, а душа моя живе Тобою». (Св. Августин, Сповідь, 10, 20, 29.).
«Бог єдиний насичує». (Св. Тома Аквінський, Пояснення Апостольського Символу віри, 15.)
1719 Заповіді Блаженства розкривають мету людського існування, остаточну мету людських діянь: Бог прикликає нас до Свого власного блаженства. Це покликання звернене до кожного особисто, а також до цілої Церкви, нового народу, складеного з тих, що прийняли обітницю і живуть нею у вірі.

III. Християнське блаженство

1720 У Новому Завіті вживається багато виразів для означення блаженства, до якого Бог кличе людину: прихід Божого Царства (Пор. Мт. 4, 17.); оглядання Бога: «Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога» (Мт. 5,8) Пор. 1 їв. 3, 2; 1 Кор. 13, 12; входження у радість Господа Пор. Мт. 25, 21.23; входження у відпочинок Бога (Євр. 4,7-11):
«Там ми спочиватимемо й оглядатимемо; оглядатимемо і любитимемо; любитимемо і хвалитимемо. Ось що буде в кінці без кінця. Яку ж бо іншу мету маємо, якщо не дійти до Царства, яке не буде мати кінця?» (Св. Августин, Про Боже місто, 22, 30.).
1721 Бо Бог привів нас на світ, щоб ми Його пізнавали, Йому служили і Його любили і так дійшли до неба. Блаженство робить нас учасниками Божої природи (2 Пт. 1,4) і вічного Життя (Пор. Ів. 17, 3.). З блаженством людина входить до слави Христа (Пор. Рим. 8, 18.) і до радості троїчного життя.
1722 Таке блаженство перевищує розум і самі людські сили. Воно випливає з безкорисливого дару Божого. Тому-то його названо надприродним, як і благодать, яка робить людину здатною увійти в Божу радість.
«Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать». Справді, у Його величі І невимовній славі «ніхто не побачить Бога І залишиться живим», бо Отець незбагненний; але у Своїй доброті, любові до людей і Всемогутності Він дає привілей тим, які люблять Його, бачити Бога (...), «бо що неможливе в людей, те можливе в Бога». (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 4,20,5).

1723 Обіцяне блаженство ставить нас перед вирішальним моральним вибором. Воно закликає нас очистити своє серце від злих схильностей і шукати любов Бога понад усе. Воно вчить нас, що справжнє щастя - це не багатство чи добробут, не людська слава чи влада, ні жодна людська справа, якою корисною вона б не була, - чи то наука, чи техніка, чи мистецтво, - ні жодне творіння, лише Бог один, що є джерелом усякого добра і любові: «Багатство є великим ідолом нашого часу; багато людей Йому спонтанно поклоняються. Вони вимірюють щастя майном, а через майно вимірюють гідність (...) Усе це йде від нашого переконання, що з багатством можна все. Отже, багатство є одним із сьогоднішніх ідолів, а іншим є популярність. (...) Дійшло до того, що популярність - бути відомим І чинити шум у світі - вважають добром самим у собі, найвищим добром, предметом дійсної пошани». (Джон Генрі Ньюман, Проповіді, звернені до змішаних громад, 5.).
1724 Декалог (Десять Заповідей), Нагірна проповідь та апостольська катехиза описують нам шляхи, які ведуть до Царства Небесного. Ми крок за кроком, своїми щоденними вчинками, йдемо ними, підтримувані благодаттю Святого Духа. Запліднені Словом Христа, поволі приносимо плоди в Церкві для Слави Бога (Пор. Притчу про сіяча: Мт. 13, 3-23.).

КОРОТКО

1725 Заповіді Блаженства продовжують і завершують Божі обітниці від часів Авраама, спрямовуючи їх до Царства Небесного. Вони відповідають прагненню щастя, яке Бог вклав у людське серце.
1726 Заповіді Блаженства навчають нас про останню мету, до якої нас кличе Бог: Царство Боже, бачення Бога, участь у Божій природі, вічне життя, усиновлення, відпочинок у Бозі.
1727 Блаженство вічного життя є незаслуженим Божим даром; воно є надприродним, як і благодать, що веде до нього.
1728 Заповіді Блаженства ставлять нас перед рішучим вибором стосовно земних благ; вони очищують наше серце, щоб навчити нас любити Бога понад усе.
1729 Небесне блаженство визначає оцінні критерії для вживання земних благ згідно з Божим Законом.

Артикул 3. Свобода людини

1730 Бог створив людину розумною, даючи їй гідність особи, обдарованої ініціативою і владою над своїми вчинками. «Він зволив "залишити її в руках свого власного рішення" (Сир. 15,14), щоб вона сама від себе змогла шукати свого Творця і, добровільно тримаючись Його, дійти до повної і блаженної досконалості» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 17.):
«Людина розумна і цим подібна до Бога, створена вільною і є володарем своїх учинків» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 4, 4, 3.).

I. Свобода і відповідальність

1731 Свобода є владою, вкоріненого в розумі і в нашій волі, діяти чи не діяти, робити це чи інше, і, таким чином, виконувати свідомі вчинки за власною ініціативою. Силою вільного

вибору кожний розпоряджається собою. У людині свобода є силою зростання і дозрівання у правді й доброті. Свобода досягає своєї досконалості, коли вона спрямована до Бога, нашого блаженства.

1732 Поки свобода не є ще остаточно закріплена у своєму найвищому добрі, яким є Бог, вона допускає можливість вибору між добром і злом, тобто можливість зростати в досконалості або падати і грішити. Вона визначає вчинки, властиві людині. Вона стає джерелом хвали чи догани, заслуги чи осуду.

1733 Чим більше ми творимо добра, тим вільнішими стаємо. Справжня свобода можлива лише у служінні добру і справедливості. Вибір непослуху і зла є зловживанням свободою і веде до «рабства гріха» (Пор. Рим. 6, 17.).

1734 Свобода робить людину відповідальною за свої вчинки настільки, наскільки вони є добровільними. Поступ у чеснотах, пізнання добра та аскеза збільшують панування волі людини над її вчинками.

1735 Осудність і відповідальність за вчинок можуть бути зменшені або й скасовані через незнання, неуважність, насильство, страх, звички, непомірковані прив'язаності та інші психічні чи суспільні чинники.

1736 За кожний навмисний вчинок відповідає той, хто його здійснює:
Так, Господь запитує в Адама після гріха в саду: «Що ти це наробив?» (Бут. 3,13). Так само і в Каїна (Пор. Буг. 4, 10.). Пророк Натан теж запитує в царя Давида після перелюбу з жінкою Урії та його вбивства (Пор. 1 Сам. 12,7-15.).
Якийсь учинок може бути добровільним непрямо, коли він випливає з недбалості щодо того, що треба було знати чи робити, наприклад, нещасний випадок через незнання дорожних правил.

1737 Наслідок, хоч і не був бажаний особою, може бути допущений: наприклад, виснаження матері під час лікування своєї хворої дитини. Поганий наслідок не є провиною, якщо він не був задуманий ні як мета, ні як засіб учинку - як, наприклад, смерть, що настала під час надання допомоги особі, яка була в небезпеці. Поганий наслідок стає провиною тоді, коли його можна було передбачити і той, хто його вчинив, мав змогу його уникнути - наприклад, убивство, вчинене водієм у стані сп'яніння.

1738 Свобода здійснюється у стосунках між людьми. Кожна людина, створена на образ Божий, має природне право бути визнаною вільною і відповідальною істотою. Усі мають обов'язок кожному віддати цю пошану. Право користати зі свободи є вимогою, невіддільною від гідності людської особи, особливо в моральній та релігійній площині (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 2.). Це право має бути цивільне визнане і захищене в межах спільного добра і громадського порядку (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 7.).

II. Людська свобода в Економії спасіння

1739 Свобода і гріх. Свобода людини обмежена і піддатлива помилкам. Справді, людина заблудилася. Вона згрішила добровільно. Відкидаючи план Божої любові, вона обманула саму себе - стала невільником гріха. Це перше відчуження породило багато інших. Від початку історія людства свідчить про нещастя та гноблення, які народилися в серці людини внаслідок неправильного використання свободи.

1740 Загрози свободі. Свобода не дає права все говорити і все робити. Фальшивими є

твердження, що «людина - суб'єкт свободи - як окрема особа є самодостатньою, а її мета - задоволення своїх власних інтересів через використання земних благ» (Конгрегація віровчення, Інструкція « Libertatis conscientia », 13.). З іншого боку, умови економічного, політичного, суспільного та культурного порядку, необхідні для правильного користування свободою, дуже часто не визнаються і порушуються. Ці обставини засліплення і несправедливості обтяжують моральне життя і ставлять і сильних, і слабких перед спокусою гріха проти любові. Відступаючи від морального закону, людина ризикує власною свободою; сама себе поневолює, розриває братерство з іншими людьми і бунтується проти Божої правди.

1741 Визволення і спасіння. Через Свій прославлений Хрест Христос здобув спасіння для всіх людей. Він відкупив їх від гріха, який тримав їх у рабстві. «Христос нас визволив для того, щоб ми були вільні» (Гал. 5,1). У Ньому ми маємо спільність «у правді, яка визволяє нас» (Ів. 8,32). Святий Дух був нам даний і, як навчає апостол, «де Господній Дух, там воля» (2 Кор. 3,17). Уже тепер ми пишаємося «славою дітей Божих» (Рим. 8,21).

1742 Свобода і благодать. Христова благодать зовсім не порушує нашої свободи, коли остання відповідає розумінню правди і добра, вкладеного Богом у серце людини. Але навпаки, як це засвідчує християнський досвід, особливо в молитві, чим більше ми слухняні порухам благодаті, тим більше зростає наша внутрішня свобода і наша впевненість під час випробовувань, а також гад тиском і вимогами зовнішнього світу. Через дію благодаті Святий Дух виховує в нас духовну свободу, щоб зробити з нас вільних співпрацівників Своєї справи в Церкві та у світі:

«Добрий і Всемогутній Боже, відгороди від нас усі злигодні, щоб без жодної перешкоди духа чи тіла ми могли виконувати Твою службу у свободі наших сердець» (Римський Мисам, Недільна молитва 32-га.).

КОРОТКО

1743 Бог «залишив людину в руках свого власного рішення» (Сир. 15,14), щоб вона змогла вільно прилучитися до свого Творця і дійти таким чином до блаженної досконалості (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 17.).

1744 Свобода є владою діяти чи не діяти і, отже, здійснювати зі своєї ініціативи свідомі вчинки. Вона осягає досконалість своєї дії, коли вона спрямована до Бога, Найвищого Добра.

1745 Свобода визначає вчинки, властиві людині. Вона робить людську особу відповідальною за добровільно здійснені вчинки. Вчинок, здійснений свідомо, належить особі як її власний.

1746 Ступінь провини і відповідальність за вчинок можуть бути зменшені чи скасовані через незнання, насильство, строк та через інші психологічні і суспільні чинники.

1747 Право користуватися свободою є вимогою, невіддільною від людської гідності, особливо в ділянці релігії та моралі. Але свобода не дає права все говорити і все робити.

1748 «Христос нас визволив на те, щоб ми були свобідні» (Гал. 5,1).

Артикул 4. Моральність людських учинків

1749 Свобода робить людину суб'єктом моралі. Коли людина діє свідомо, то вона е, так би

мовити, отцем своїх вчинків. Людські вчинки, тобто вчинки, вибрані добровільно, після міркування сумління, морально оцінюються. Вони є добрими або поганими.

I. Джерела моральності

1750 Моральність людських учинків залежить:
– від обраного предмета;
– від мети чи наміру;
– від обставин дії.
Предмет, намір та обставини становлять «джерела», тобто є складовими частинами, моральності людських учинків,
1751 Вибраний предмет є добром, до якого свідомо спрямовується воля. Він є матерією людського вчинку. Вибраний предмет визначає з моральної точки зору акт волі відповідно до того, чи розум визнає і оцінює його згідним чи незгідним із правдивим добром. Об'єктивні правила моралі виражають раціональний порядок добра і зла, засвідчений сумлінням.
1752 На противагу предметові, намір знаходиться на боці суб'єкта дії. Тому що намір пов'язаний з вольовим джерелом дії і визначає її через мету, він є істотним складником у моральній оцінці дії. Мета є основним результатом, до якого скерований намір, і вказує на ціль, яку дія переслідує. Намір є рухом волі до мети; він спрямований на результат, на добро, яке очікується від початої дії. Намір може керувати не тільки нашими поодинокими діями, він може впорядкувати для тієї самої мети багато дій; він може спрямувати все життя до остаточної мети. Наприклад, зроблена послуга має своєю метою допомогу ближньому, але вона водночас може бути натхнена любов'ю до Бога як остаточною метою всіх наших дій. Одна й та сама дія може також бути натхнена різними намірами, як-от: зробити послугу, щоб отримати користь або хвалитися нею.
1753 Добрий намір (наприклад, допомога ближньому) не робить поведінку ні доброю, ні праведною, якщо вона беззаконна сама собою (як брехня й обмова). Мета не виправдовує засобів. Тому не можна виправдати засудження невинного як законний засіб для врятування народу. Але, з іншого боку, додатковий злий намір (як пуста гордість) робить злим діяння, яке само від себе може бути добрим (як милостиня Пор. . 6, 2-4.).
1754 Обставини, включаючи їх наслідки, є другорядними елементами морального вчинку. Вони спричиняються до збільшення або зменшення морального добра чи зла людських учинків (наприклад, сума якоїсь крадіжки). Вони можуть також применшити або збільшити відповідальність людини (наприклад, діяти під страхом смерті). Обставини не можуть самі собою змінити моральну якість цих учинків; вони не можуть зробити ні доброю, ні праведною дію, яка є зла сама собою.

II. Добрі і погані вчинки

1755 Морально добрий вчинок припускає водночас доброту і предмета, і мети, й обставин. Зла мета псує дію, навіть якщо предмет є добрий у собі (наприклад, молитися і постити, «щоб люди бачили»).
Предмет вибору може сам зробити злим ціле діло. Існують конкретні вчинки - такі, як розпуста, - вибір яких є завжди злий, оскільки такі вчинки пов'язані з невпорядкованою

волею, тобто з моральним злом.
1756 Отже, помилково роздумувати про моральність людських учинків, беручи до уваги лише намір, який до них приводить, чи обставини (середовище, суспільний тиск, примус чи необхідність дії і т.д.), у яких вони здійснюються. Існують вчинки, які самі собою і самі в собі, незалежно від обставин чи намірів, завжди заборонені з огляду на вибраний предмет; такими є богохульство і кривоприсяга, вбивство чи перелюб. Не дозволено чинити зло, навіть щоб отримати з нього добро.

КОРОТКО

1757 Предмет, намір та обставини становлять три «джерела» моральності людських учинків.
1758 Обраний предмет морально визначає акт волі, залежно від того, як розум визнає його та оцінює: добрим чи злим.
1759 «Не можна виправдати поганий вчинок, здійснений із добрим наміром» (Св. Тома Аквінський, Про дві Заповіді любові і Десять Заповідей, гл. 6). Мета не виправдовує засобів.
1760 Морально добрий учинок передбачає водночас доброму предмета, мети й обставин.
1761 Існують конкретні види поведінки, вибір яких завжди є хибкий, бо він тягне за собою невпорядкованість волі, тобто моральне зло. Не дозволено чинити зло, щоб із нього вийшло добро.

Артикул 5. Моральність пристрастей

1762 Людська особа прямує до блаженства через свої свідомі вчинки: пристрасті чи почуття, які вона відчуває, можуть підготувати її до блаженства і сприяти йому.

I. Пристрасті

1763 Слово «пристрасті» належить до християнського спадку. Почуття або пристрасті означають емоції або порухи чутливості, які спонукають діяти чи ні відповідно до того, що людина відчуває чи уявляє як добро або зло.
1764 Пристрасті є природними складовими частинами людської психіки; вони утворюють місце переходу і забезпечують зв'язок між життям чуттєвим і життям духовним. Господь наш вказує на людське серце як на джерело, з якого виходить порух пристрастей (Пор. Мр. 7, 21.).
1765 Пристрастей є багато. Основною є любов, викликана потягом до добра. Любов породжує бажання відсутнього добра І надію отримати його. Це бажання завершується задоволенням і радістю від отриманого добра. Загроза зла викликає ненависть, відразу і страх перед злом прийдешнім. Цей порух закінчується смутком через присутнє зло або гнівом., який йому противиться.
1766 «Любити - це бажати комусь добра» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 26, 4.). Усі інші почуття мають своє джерело в цьому первісному русі людського серця до добра. Лише добро можна любити (Пор. св. Августин, Про Святу Трійцю, 8, 3, 4.). «Пристрасті є злі, якщо злою є любов, і добрі, якщо доброю є любов» (Св. Августин, Про Боже місто, 14,

7.).

II. Пристрасті і моральне життя

1767 Самі пристрасті не є ні злими, ні добрими. Вони оцінюються морально лише настільки, наскільки вони дійсно залежать від розуму і волі. Пристрасті названо добровільними «або тому, що вони продиктовані волею, або тому, що воля не забороняє» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 24, 1.). Досконалість добра морального або людського вимагає, щоб розум керував пристрастями (Пор. св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 24, 3.).
1768 Сильні почуття не вирішують ні про моральність, ні про святість осіб; вони є просто невичерпним джерелом образів і афектів, через які виражається моральне життя. Пристрасті є морально добрими, якщо вони сприяють добрій дії, і є злими у протилежному випадку. Правильна воля спрямовує до добра і блаженства почуттєві порухи, які вона визнає своїми; зла воля піддається невпорядкованим пристрастям і загострює їх. Емоції і почуття можуть облагородитись чеснотами або бути спотворені пороками.
1769 У християнському житті Сам Святий Дух здійснює Своє діло, мобілізуючи всю істоту разом з її болями, побоюваннями і смутком, як це виявляється в агонії і страстях Господа. У Христі людські почуття можуть знайти своє здійснення в любові і божественнім блаженстві.
1770 Моральна досконалість полягає в тому, щоб людину спрямовувала до добра не лише воля, а й чуттєві прагнення, згідно зі словами псалма: «Серце моє й моє тіло радіють живим Богом» (Пс. 84,3).

КОРОТКО

1771 Слово «пристрасті» означає афекти або почуття. Через свої емоції людина передчуває добро або зло.
1772 Головними пристрастями є любов і ненависть, бажання і страх, радість, смуток і гнів.
1773 У пристрастях, які є порухами чутливості, немає ні морального добра, ні зла. Але відповідно до того, чи вони залежать чи не залежать від розуму і волі, у них є моральне добро або зло.
1774 Емоції і почуття можуть облагородитись чеснотами або бути спотворені пороками.
1775 Досконалість морального добра полягає в тому, щоб людину спрямовувала до добра не лише воля, а також і її «серце».

Артикул 6. Моральна свідомість (сумління)

1776 «У глибині свого сумління людина відкриває закон, який вона собі сама не дала, але коритися якому вона повинна. Голос його, що не перестає закликати її до любові, до сповнення добра й уникнення зла, коли треба, дзвенить у глибині її серця (...). Це - закон, записаний Богом у серці людини. Сумління є найінтимнішим і найпотаємнішим центром людини, святилищем, у якому вона є сама з Богом і де Його голос промовляє» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 16.).

I. Суд сумління

1777 Присутнє у серці людини моральне сумління (Пор. Рим. 2, 14-16.) наказує їй у відповідний момент чинити добро й уникати зла. Воно судить також і конкретні вибори, схвалюючи ті, які є добрими, засуджуючи ті, які є злими (Пор. Рим. 1, 32.). Воно свідчить про авторитет правди стосовно Найвищого Добра, до Якого людина відчуває себе належною і заповіді Якого вона приймає. Розсудлива людина, коли слухає свого морального сумління, може почути Який говорить з нею.

1778 Моральне сумління є судом розуму, через який людина пізнає моральну якість конкретного вчинку, що його виконуватиме, тепер виконує чи виконала. У всьому, що людина робить і говорить, вона повинна йти за тим, про що вона знає, що воно є правдивим і чесним. Саме через суд своєї совісті людина сприймає й пізнає накази Божого Закону: Сумління «є законом нашого духу, але воно перевищує наш дух, дає нам накази, визначає відповідальність і обов'язок, страх і надію. (...) Воно є післанцем Того, Хто на рівні природи і на рівні благодаті говорить до нас через заслону, навчає нас і нами керує. Сумління є першим із усіх заступників ("вікаріїв") Христа» (Джон Генрі Нью ман, Лист герцогові Норфольському, 5.).

1779 Важливо, щоб кожен настільки увійшов сам у себе, щоб міг почути голос свого сумління і йти за ним. Ця вимога внутрішнього зосередження є тим більш необхідна тому, що життя часто спонукує нас ухилятись від усяких роздумів, самоаналізу чи повернення в себе:

«Повернись до свого сумління, розпитай його. (...) Верніться, брати, до вашого внутрішнього світу і в усьому, що чините, дивіться на Бога, що є свідком» (Св. Августин, Трактат на Послання Івана до Парфян, 8, 9).

1780 Гідність людини потребує правоти морального сумління. Моральне сумління передбачає сприйняття принципів моральності (synderesis), застосування їх у конкретних обставинах через практичне розпізнавання мотивів і благ і, як висновок, судження про конкретні вчинки, задумані або вже виконані. Правда про моральне добро, виражена в законі розуму, визнається практично і конкретно розсудливим судженням сумління. Розсудливою називають ту людину, яка обирає щось згідно з цим судженням.

1781 Сумління дозволяє прийняти відповідальність за вчинені дії. Якщо людина чинить зло, справедливий суд сумління може бути в ній свідком істини добра, як і водночас хибності її конкретного вибору. Вирок суду совісті залишається запорукою надії і милосердя. Засвідчуючи вчинену провину, він нагадує про прощення, якого треба просити, про добро, яке ще треба чинити, і чесноти, які треба безперервно розвивати з Божою благодаттю:

«Заспокоїмо перед Ним серце наше, коли б нас звинувачувало серце: Бог більший, ніж наше серце, і Він усе знає» (1 Ів. 3,19-20).

1782 Людина має право діяти згідно з сумлінням і володіє свободою, щоб особисто приймати моральні рішення. «Людину не можна змушувати чинити супроти свого сумління, але також не можна їй перешкодити діяти згідно зі своїм сумлінням особливо коли це стосується релігії». (II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 3.).

II. Формування сумління

1783 Сумління повинно бути сформованим, а моральне судження - просвітленим. Добре сформоване сумління є правильне і правдомовне. Воно формулює свої судження, керуючись розумом, згідно з правдивим добром, якого хоче мудрість Творця. Виховання сумління необхідне для людей, тому що вони зазнають негативних впливів і їх гріх спокушує, щоб надавати перевагу своїм власним судженням і відкидати авторитетне вчення.
1784 Виховання сумління є завданням цілого життя. Від перших років це виховання збуджує в дитини пізнання й практикування внутрішнього закону, який пізнається сумлінням. Розсудливе виховання навчає чеснот; воно охороняє або звільняє від страху, самолюбства й гордості, від фальшивого почуття провини і схильності до поблажливості до себе, що виникають з людської немочі і вад. Виховання сумління гарантує свободу й породжує душевний спокій.
1785 У формуванні сумління Слово Боже є світлом нашої дороги; нам необхідно засвоїти Його через віру і молитву, ввести його у практику. Нам ще треба перевіряти наше сумління, вдивляючись у Хрест Господній. Нас підтримують дари Святого Духа, допомагають свідчення або поради інших людей; нас веде авторитетне вчення Церкви (II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 14.)

III. Вибір згідно із совістю

1786 Сумління, поставлене перед моральним вибором, може дати або правильне судження, згідно з розумом і Божим законом, або, навпаки, помилкове судження, що віддаляється від них.
1787 Іноді людина стикається з такими ситуаціями, які роблять моральне судження менш певним, а рішення - важким. Але людина завжди повинна шукати те, що є справедливим і добрим, і розпізнавати волю Бога, виражену в Божому законі.
1788 Для цього людина намагається інтерпретувати результати досвіду і знаки часу, за допомогою чесноти розсудливості, завдяки порадам обачливих людей і з допомогою Святого Духа . та Його дарів.
1789 Деякі правила застосовуються в усіх випадках:
– Ніколи не дозволено чинити зло, щоб із нього вийшло добро.
– «Золоте правило»: «Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм» (Мт. 7,12; Пор. Лк. 6,31; Тов. 4, 15).
– Любов завжди має в собі пошану до ближнього і його сумління: «Згрішивши так проти братів і ранивши їхнє немічне сумління, ви грішите проти Христа» (1 Кор. 8,12). «Добре (...) не робити того, через що твій брат спотикнувся б, або спокусився, або знесилився» (Рим. 14,21).

IV. Хибне судження

1790 Людина повинна завжди слухати чіткого судження свого голосу сумління. Якщо б вона добровільно діяла проти нього, то осуджувала б сама себе. Але трапляється так, що моральне сумління перебуває в незнанні і дає помилкові судження про вчинки, які будуть здійснені чи вже здійснені.
1791 За це незнання часто особа може нести відповідальність. Так трапляється, «якщо

людина мало дбає про шукання правди і добра і коли звичка гріха мало-помалу робить сумління майже сліпим» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 16.). У цих випадках людина є винною за зло, яке вона чинить.

1792 Незнання Христа та Його Євангелія, погані приклади інших, підвладність пристрастям, домагання неправильно зрозумілої незалежності сумління, відкинення авторитету Церкви та її вчення, брак навернення і любові можуть бути початком спотворення суджень у моральній поведінці.

1793 Якщо ж, навпаки, незнання є нездоланне або судження хибне без відповідальності морального суб'єкта, тоді зло, учинене людиною, не може бути їй зараховане. Але воно залишається злом, недоліком, безладдям. Слід, отже, працювати над виправленням морального сумління в цих похибках.

1794 Добра і чиста совість освітлена правдивою вірою. Бо'любов виходить водночас «із щирого серця, з доброго сумління та невдаваної віри» (1 Тим. 1,5; Пор. 1 Тим. 3, 9; 2 Тим. 1, 3; 1 Пт. 3, 21; Ді. 24, 16.):

«Чим більше правильне сумління відіграє вирішальну роль, тим більше люди і групи людей уникають сліпого рішення і намагаються пристосуватися до об'єктивних правил моральності» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. Gaudium et spes», 16.).

КОРОТКО

1795 «Сумління є найпотаємнішим ядром та святилищем людини, у якому вона є наодинці з Богом і голос Якого лунає у його нутрі» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 16.).

1796 Моральне сумління є судженням розуму, через яке людська особа пізнає моральну якість конкретного вчинку.

1797 Для людини, яка вчинила зло, вирок її сумління залишається запорукою навернення і надії.

1798 Добре сформоване сумління правильне й правдиве. Воно формулює свої судження, керуючись розумом згідно з правдивим добром, задуманим мудрістю Творця. Кожен повинен віднайти відповідні засоби для формування свого сумління.

1799 Сумління, поставлене перед моральним вибором, може дати або правильне судження, згідно з розумом і Божим законом, або, навпаки, помилкове судження, що віддаляє від нього.

1800 Людина повинна завжди бути слухняною, коритися чіткому судженню свого сумління.

1801 Моральне сумління може перебувати в незнанні і виносити хибні судження. Це незнання і такі помилки не завжди звільнені від вини.

1802 Слово Боже є світлом на нашій дорозі. Нам необхідно засвоїти Його через віру і молитву та втілити в життя. Так формується моральне сумління

Артикул 7. Чесноти

1803 «Що лиш правдиве, що чесне, що справедливе, що чисте, що любе, що шанобливе, коли якась чеснота чи що-будь похвальне, - про те думайте!» (Флп. 4,8).

Чеснота - постійна і тверда схильність робити добро. Вона дозволяє людині не лише робити

добрі вчинки, а й також давати від себе те, що є найкраще. Усіма своїми чуттєвими і духовними силами чеснотлива людина прямує до добра; вона живе ним і обирає його у своїх конкретних учинках:
«Уподібнитися Богові - ось мета чеснотливого життя» (Св. Григорій Ніський, Проповіді на Заповіді Блаженств, 1.).

I. Людські чесноти

1804 Людські чесноти - це міцні позиції, сталі схильності, постійне вдосконалення розуму й волі, які керують нашими вчинками, впорядковують наші пристрасті й спрямовують нашу поведінку згідно з розумом і вірою. Вони дають легкість, самовладання і радість, щоб вести морально добре життя. Чеснотлива людина - це така людина, яка добровільно чинить добро. Моральні чесноти набуваються зусиллями людини. Вони є плодами і паростками морально добрих вчинків. Вони схиляють усі сили людської особи до єднання з Божою любов'ю.

Головні чесноти

1805 Чотири чесноти відіграють визначальну роль. Тому їх називають «головними»; усі інші чесноти групуються навколо них. Це: розсудливість, справедливість, мужність, стриманість. «Коли хтось любить справедливість, то плоди Її трудів - чесноти, бо вона навчає поміркованості, розсудливості, справедливості й мужності» (Муд. 8,7). Під іншими назвами ці чесноти оспівані в численних місцях Святого Письма.
1806 Розсудливість є чеснотою, яка робить наш практичний розум здатним пізнавати в усяких обставинах наше правдиве добро і вибирати властиві засоби до його виконання. «Розумний зважає на свої кроки» (Прип. 14,15). «Будьте мудрі й тверезі, здатні до молитов» (1 Пт. 4,7). Розсудливість є «істинним правилом діяння», пише Святий Тома (Св. Тома Авінтський, Сума теології, 2-2, 47, 2.) слідом за Арістотелем. її не можна сплутати ні з боязливістю чи страхом, ні з дволикістю або фальшем, її називають керівником чеснот (auriga virtutum): вона керує всіма іншими чеснотами, вказуючи їм норму і міру. Розсудливість безпосередньо керує судженням сумління. Розважлива людина приймає рішення і впорядковує свою поведінку, йдучи за цим судженням. Завдяки цій чесноті ми безпомилково застосовуємо моральні принципи в кожному окремому випадку і долаємо сумніви стосовно добра, яке треба вчинити, чи зла, якого треба уникати.
1807 Справедливість є моральною чеснотою, яка полягає в постійному і твердому бажанні віддати Богові і ближньому те, що їм належить. Справедливість стосовно Бога називається «чеснотою релігійності». Стосовно людей вона вчить поважати права кожного і в стосунках між людьми встановлювати гармонію, яка сприяє рівності стосовно осіб і спільного добра. Справедлива людина, часто згадувана у Святому Письмі, вирізняється постійною правотою своїх думок і правотою своєї поведінки з ближнім. «Не потуратимеш вбогому, але й не зважатимеш на багатого: по правді судитимеш твого ближнього» (Лев. 19,15). «Пани, віддавайте слугам те, що справедливе й належне, знаючи, що й ви маєте Пана у небі» (Кол. 4,1).
1808 Мужність є моральною чеснотою, яка забезпечує стійкість у труднощах і витривалість у старанні про добро. Вона зміцнює рішучість протистояти спокусам і долати перешкоди в моральному житті. Чеснота мужності робить людину здатною перемогти страх, навіть перед

смертю, виступати проти випробувань і переслідувань. Вона робить людину здатною до самозречення і жертви свого життя, щоб захистити справедливу справу. «Сила моя й пісня моя - Господь» (Пс. 118,14). «У світі страждатимете. Та бадьортеся! Я бо подолав світ» (їв. 16,33).

1809 Поміркованість є моральною чеснотою, яка стримує потяг до задоволень і забезпечує рівновагу у використанні створених благ. Вона забезпечує панування волі над інстинктами і втримує прагнення у межах чесності. Поміркована особа скеровує до добра свої чуттєві бажання, дотримується здорової стриманості і «не потурає своїй душі та потузі своїй, щоб не ввели її в пожадання її серця» (Сир. 5, 2; Пор. Сир. 37, 27-31.). У Старому Завіті часто оспівується поміркованість: «Не ходи слідом за своїми пристрастями і від пожадань своїх стримайся» (Сир. 18,30). У Новому Завіті її називають «стриманістю» або «тверезістю». Ми повинні «жити тверезо, праведно і благочестиво у нинішньому віці» (Тит. 2,12). «Жити добре - це ніщо інше, як любити Бога усім своїм серцем, усією своєю душею і всім своїм умом. Бережемо для Нього всю нашу любов (через поміркованість), яку ніяке нещастя не може похитнути (що належить до мужності), яка кориться лише Йому одному (це є справедливістю), яка пильнує, щоб розпізнати кожну річ, щоб не бути заскоченим підступом і брехнею (завдяки розсудливості)» (Св. Августин, Про мораль Католицької Церкви, 1, 25, 46.).

Чесноти і благодать

1810 Людські чесноти, набуті вихованням, свідомими вчинками і через постійні зусилля, є очищені й вознесені Божою благодаттю. З Божою допомогою вони загартовують характер і полегшують здійснення добра. Щастя чеснотливої людини - в практикуванні чеснот.

1811 Нелегко людині, пораненій гріхом, зберігати моральну рівновагу. Дар спасіння, даний через Христа, дає нам необхідну благодать для того, щоб постійно бути в стремлінні до чеснот. Кожен повинен завжди просити світла і сили цієї благодаті, приймати святі таїнства, співпрацювати зі Святим Духом, іти за Його закликом любити добро й остерігатися зла.

II. Божі чесноти

1812 Людські чесноти вкорінені в Божих чеснотах, що дозволяє здібностям людського духу брати участь у Божій природі (Пор. 2Пт. 1,4.). Божі чесноти безпосередньо стосуються Бога. Вони роблять християн здатними жити в єдності з Пресвятою Трійцею, їхнім початком, причиною і предметом є Триєдиний Бог.

1813 Божі чесноти започатковують, оживляють і характеризують моральні вчинки християнина. Вони виховують і живлять усі моральні чесноти. Вони влиті Богом у душі вірних, щоб зробити їх здатними діяти як Його діти і заслужити вічне життя. Вони є запорукою присутності і дії Святого Духа у здібностях людського духу. Існують три Божі чесноти: віра, надія і любов (Пор. 1 Кор. 13, 13.).

Віра

1814 Віра є Божою чеснотою, через яку ми віримо в Бога та в усе те, що Він нам сказав та

об'явив і що Свята Церква пропонує нам вірити, бо Він є самою Правдою. Через віру «людина вільно, цілковито віддає себе Богові» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 5.). Тому віруючий старається пізнати і сповнити волю Бога. «Праведник з віри буде жити» (Рим. 1,17). Жива віра «чинна любов'ю» (Гал. 5,6).

1815 Дар віри залишається в тому, хто не згрішив проти неї (Пор. Тридентський Собор: DS 1545). Але «віра без діл мертва» (Як 2,26); віра, позбавлена надії і любові, цілком не єднає вірного з Христом і не робить його живим членом Його Тіла.

1816 Учень Христа повинен не тільки оберігати віру і жити в ній, а й сповідувати її, відважно свідчити про неї і поширювати її: «Усі повинні бути готовими визнавати Христа перед людьми і йти за Ним дорогою Хреста серед переслідувань, яких ніколи Церкві не бракує» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 42; пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 14.). Служба і свідчення віри необхідні для спасіння: «Кожний, отже, хто визнає Мене перед людьми, того і Я визнаю перед Моїм Отцем Небесним. Хто ж Мене зречеться перед людьми, того і Я зречусь перед Отцем Моїм Небесним» (Мт. 10,32-33).

Надія

1817 Надія є Божою чеснотою, через яку ми прагнемо як нашого щастя Царства Небесного і вічного життя, покладаючи наше довір'я на обітниці Христа і спираючись не на наші сили, а на допомогу благодаті Святого Духа. «Держімо непохитне визнання надії, - бо той, хто обіцяв, вірний» (Євр. 10,23). «Він спас нас (...) купіллю відродження і відновлення Святого Духа, Якого вилив на нас щедро через Ісуса Христа, нашого Спаса, щоб ми, оправдані Його благодаттю, стали згідно з надією спадкоємцями життя вічного» (Тит. 3,6-7).

1818 Чеснота надії відповідає прагненню щастя, вміщеному Богом у серці кожної людини; вона висловлює сподівання, які надихають діяння людей; вона їх очищує, щоб спрямувати до Царства Небесного; вона захищає від зневіри; підтримує в усякій самотності; відкриває серце в очікуванні вічного щастя. Порив надії захищає від самолюбства і веде до щастя любові.

1819 Християнська надія продовжує й завершує надію вибраного народу, яка бере свій початок і взірець у надії Авраама, обдарованого в Ісаакові Божими обітницями й очищеного, випробуванням жертви (Пор. Бут. 17, 4-8; 22, 1-18.). «Він, проти надії надіявшись, повірив, що стане батьком багатьох народів» (Рим. 4,18).

1820 Християнська надія розгортається від самого початку Ісусового проповідування в проголошенні Заповідей Блаженств. Заповіді Блаженства піднімають нашу надію до Неба як до нової Обіцяної землі; вони окреслюють шлях до неї через випробування, які очікують учнів Ісуса. Але Бог, через заслуги Ісуса Христа і Його страждання, оберігає нас у «надії, що не засоромить» (Рим. 5,5). Надія - «якір душі», безпечний та міцний, «що входить (...), куди ввійшов за нас, як предтеча, Ісус» (Євр. 6,19-20). Надія є також зброєю, яка захищає нас у боротьбі за спасіння: «Будьмо тверезі, надягнувши броню віри та любові й шолом надії на спасіння» (1 Сол. 5,8). Вона дає нам радість навіть у самому випробуванні: «Веселі в надії, в горі терпеливі» (Рим. 12,12). Вона виражається в молитві і живиться нею, особливо в молитві «Отче наш», яка коротко подає все, чого надія дозволяє нам прагнути.

1821 Отже, ми можемо сподіватися небесної слави, обіцяної Богом тим, які люблять Його (Пор. Рим. 8, 28-30) і виконують Його волю (Пор. Мт. 7,21.). За будь-яких обставин кожен повинен надіятися з Божою благодаттю «вистояти до кінця» (Пор. Мт. 10, 22; Тридентський

Собор: DS 1541.) й отримати небесну радість як вічну винагороду Бога за добрі діла, сповнені з Христовою благодаттю. У надії молиться Церква, щоб «усі люди спаслися» (1 Тим. 2,4). Вона прагне бути з'єднаною з Христом, своїм Нареченим, у небесній славі: «Надійся, душе моя, надійся! Ти не знаєш ні дня, ні години. Пильнуй старанно, бо все швидко минає, хоча твоє нетерпіння піддає сумніву те, що є певним, і робить довгим короткий час. Пам'ятай, що чим більше ти боротимешся, тим більше доведеш любов, яку маєш до свого Бога, і тим більше будеш тішитися одного дня зі своїм Улюбленим у щасті й захопленні, які ніколи не закінчаться» (Св. Тереза Ісусова, Поклик душі до Бога, 15, 3.).

Любов

1822 Любов є Божою чеснотою, через яку ми любимо Бога понад усе задля Нього Самого, а наших ближніх - як самих себе задля любові до Бога.
1823 Ісус робить любов «новою заповіддю» (Пор. Ів. 13, 34.). Полюбивши Своїх «до кінця» (Ів. 13,1), Він виявляє любов Отця, яку Він отримав від Нього. Полюбивши один одного, учні наслідують любов Ісуса, яку вони також отримали. Тому Ісус каже: «Як Мене Отець полюбив, так Я вас полюбив. Перебувайте у Моїй любові» (Ів. 15,9). І ще: «Це Моя заповідь: щоб ви любили один одного, як Я вас полюбив» (Ів. 15,12).
1824 Як плід Святого Духа і повнота Закону, любов зберігає заповіді Бога і Христа: «Перебувайте у Моїй любові. А в любові Моїй перебуватимете, коли заповіді Мої будете зберігати» (Ів. 15,9-10; Пор. Мт. 22, 40; Рим. 13, 8-10.)
1825 Христос умер із любові до нас, коли ми ще були «ворогами» (Рим. 5,10). Господь просить нас, щоб ми любили так, як Він, навіть ворогів наших (див. Мт. 5,44), щоб ми стали ближніми для найдальших (Пор. Лк. 10, 27-37.) любили дітей (Пор. Мр. 9, 37.), і вбогих, як Він Сам їх любить (Пор. Мт. 25, 40. 45.)
Святий апостол Павло дав незрівнянну картину любові: «Любов - довготерпелива, любов - лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою, все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить» (1 Кор. 13,4-7).
1826 «Якби я не мав любові, - ще говорить апостол, - я був би ніщо». І все, що є привілеєм, служінням, навіть чеснотою, якщо не матиму любові, «я не мав би з того жодної користі» (1 Кор. 13,1-4). Любов є найвищою з усіх чеснот. Вона є першою з-поміж Божих чеснот: «Тепер же залишаються: віра, надія, любов - цих три, але найбільша з них - любов» (1 Кор. 13,13).
1827 Любов оживляє й надихає сповнення всіх чеснот. Вона є «зв'язком досконалості» (Кол. 3,14); вона є формою чеснот; вона їх виражає й упорядковує між собою; вона є джерелом і завершенням їх християнського практикування. Любов зміцнює й очищує нашу людську силу любові. Вона підіймає її до надприродної досконалості Божої любові.
1828 Практикування морального життя, оживлене любов'ю, дає християнинові духовну свободу дітей Божих. Він уже не стоїть перед Богом, як слуга, у рабському страху, ні як наймит, що очікує платні, а як син, який відповідає на любов Того, Хто «перший полюбив нас» (1 Ів. 4,19):
«Або ми відвертаємося від зла через страх покарання і перебуваємо у стані раба, або ми йдемо за плодом винагороди – і ми подібні до наймитів, або, врешті, ми послушнІ задля самого добра і з любові до того, хто наказує (...),- і тоді ми е як діти» (Св. Василій Великий, Правила, широко викладені, пролог 3.).

1829 Плодами любові є радість, мир і милосердя; любов вимагає доброчинності і братньої настанови; вона є доброзичливою; викликає взаємність; залишається безкорисливою і щедрою; вона є дружбою і співпричастям;
«Завершення всіх наших справ - це любов. У ній - мета: саме задля неї біжимо; саме до неї спішимося; раз її осягнувши, у ній спочинемо» (Св. Августин, Трактат про Послання Івана до Партян, 10, 4.).

III. Дари й плоди Святого Духа

1830 Моральне життя християн підтримується дарами Святого Духа. Вони є постійними нахилами, які схиляють людину до того, щоб іти за порухами Святого Духа.
1831 Сім дарів Святого Духа - це: мудрість, розум, рада, сила, знання, побожність і страх Божий. У своїй повноті вони належать до Христа, Сина Давидового (Пор. Іс. 11, 1-2. Вони доповнюють і вдосконалюють чесноти тих, які їх приймають. Вони схиляють вірних охоче слухатися Божих натхнень.
«Хай Дух твій добрий веде мене по землі рівній» (Пс. 143,10).
«Усі бо ті, що їх водить Дух Божий, вони - сини Божі (...) а коли діти, то й спадкоємці ж Божі - співспадкоємці Христа» (Рим. 8,14.17).
1832 Плодами Духа є досконалості, які формує в нас Святий Дух як первістки вічної слави. Церковна традиція нараховує їх дванадцять: «любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, милосердя, тихість, вірність, скромність, стриманість, цнотливість» (Гал. 5,22-23, вульг.).

КОРОТКО

1833 Чеснота є постійним і твердим нахилом робити добро.
1834 Людські чесноти є сталою схильністю розуму і волі, які керують нашими вчинками, упорядковують наші пристрасті і спрямовують нашу поведінку згідно з розумом і вірою. Вони можуть бути згруповані навколо чотирьох головних чеснот: розсудливості, справедливості, мужності і поміркованості.
1835 Розсудливість робить здатним практичний розум розпізнавати за будь-яких обставин наше правдиве добро і вибирати необхідні засоби для його досягнення.
1836 Справедливість полягає в постійному й сильному бажанні віддати Богові й ближньому те, що їм належить.
1837 Мужність забезпечує у труднощах твердість і витривалість у прямуванні до добра.
1838 Поміркованість приборкує потяг до чуттєвих задоволень і запевняє рівновагу в користуванні створеними благами.
1839 Моральні чесноти зростають через виховання, свідомі вчинки і витривалість у зусиллі. Божа благодать їх очищає й підносить.
1840 Божі чесноти роблять християн здатними до життя зі Святою Трійцею, їхнім початком, спонукою і предметом є Бог, Якого пізнаємо через віру, у Якому покладаємо надію і Якого любимо задля Нього ж Самого.
1841 Існують три Божі чесноти: віра, надія, любов (Пор. 1 Кор. 13, 13.). Вони формують та оживляють усі моральні чесноти.

1842 Через чесноту віри ми віруємо в Бога, у все те, що Він нам об 'явив і що подає нам Свята Церква для вірування.
1843 Через чесноту надії з твердою довірою ми прагнемо й очікуємо від Бога вічного життя і благодаті, щоб його заслужити.
1844 Чеснотою любові любимо Бога понад усе і ближнього свого, як самих себе - з уваги на любов до Бога. Вона є «зв'язком досконалості» (Кол. 3,14) і формою всіх чеснот.
1845 Сім дарів Святого Духа, дані християнам - це мудрість, розум, рада, сила, знання, побожність і страх Божий.

Артикул 8. Гріх

I. Милосердя і гріх

1846 Євангеліє - це одкровення в Ісусі Христі Божого милосердя до грішників (Пор. Лк. 15.). Ангел сповіщає це Йосифові: «Ти даси йому ім'я Ісус, бо Він спасе народ Свій від гріхів їхніх» (Мт. 1,21). Те саме можна сказати про Євхаристію, таїнство Відкуплення: «Це кров моя (Нового) Завіту, яка за багатьох проливається на відпущення гріхів» (Мт. 26,28).
1847 «Бог, Який сотворив тебе без тебе, не спасає тебе без тебе» (Св. Августин, Проповіді, 169, 11, 13.). Прийняття Його милосердя вимагає від нас визнання наших провин. «Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самі себе обманюємо, і правди в нас немає. Якже ми визнаємо гріхи наші, то Він - вірний і праведний, щоб нам простити гріхи наші й очистити нас від усякої неправди» (1 Ів. 1,8-9).
1848 Св. Павло твердить: «Де примножився гріх, там щедрішою стала ласка». Але щоб чинити своє діло, благодать повинна розкрити гріх, щоб навернути наше серце і щоб «панувала і ласка через праведність на вічне життя, через Ісуса Христа, Господа нашого» (Рим. 5,20-21). Як лікар оглядає рану перед тим, як її перев'язувати, так і Бог Своїм Словом і Своїм Духом кидає живе світло на гріх:
«Навернення вимагає усвідомлення гріха, воно містить у собі внутрішній суд сумління. А цей суд, доказ дії Духа правди всередині людини, стає водночас початком нового дару благодаті і любові: «Прийміть Духа Святого». Так у цьому «переконанні ,433 про гріх» ми розкриваємо подвійний дар: дар правди сумління і дар певності відкуплення. Дух Правди є Утішителем». (Іван-Павло II, Енц. « Dominum et Vivificantem », 31.

II. Визначення гріха

1849 Гріх є провиною проти правди, розуму, чистого сумління; він є браком справжньої любові до Бога і до ближнього через шкідливу прив'язаність до деяких благ. Він ранить людську природу і посягає на людську солідарність. Його визначили як «вчинок, слово чи бажання, які суперечать вічному Законові» (Св. Августин, Проти Фауста Манихея, 22, 27; св. Тома АквінськиЙ, Сума теології, 1-2,71,6.).
1850 Гріх є образою Бога: «Тобі, Тобі єдиному, згрішив я, і зло на очах Твоїх учинив я» (Пс. 51,6). Гріх бунтує проти любові Бога до нас і відвертає наші серця від Нього. Як первородний гріх, звичайний гріх є непослухом, повстанням проти Бога через бажання стати «як Бог» у пізнанні і визначенні добра і зла (Бут. 3,5). Таким чином, гріх є «себелюбством аж

до погорди Бога» (Св. Августии, Про Боже місто, 14, 28 .). У цьому гордому звеличуванні себе гріх є цілковито протилежний до спасенного послуху Ісуса (Пор. Флп. 2, 6-9.).
1851 Саме у страстях, у яких милосердя Христа перемагає гріх, гріх найкраще виявляє свою жорстокість і різноманітність: невіра, смертельна ненависть, відкидання і насмішки з боку керівників і народу, боягузтво Пилата, жорстокість жовнірів, зрада Юди, така гірка для Ісуса, відречення Петра і втеча учнів. Однак саме в годину темряви і «князя світу цього» (Пор. Ів. 14,30) жертва Христа таємничим способом стає джерелом, з якого випливатиме невичерпне прощення наших гріхів.

III. Різноманітність гріхів

1852 Різноманітність гріхів велика. Святе Письмо подає великий перелік їх. У Посланні до Галатів протиставлено вчинки плоті плодам духу: «Учинки ж плоті явні: розпуста, нечистота, розгнузданість, ідолослужіння, чари, ворогування, сварки, заздрість, гнів, суперечки, незгоди, єресі, заздрощі, пияцтво, гульня і таке інше, про що Я вас попереджаю, - як Я вже й раніше казав, що ті, що таке чинять, Царства Божого не успадкують» (Гал. 5Д9-21; Пор. Рим. 1,28-32; 1 Кор. 6,9-10; Еф. 5,3-5; Кал. 3,5-9; I Тим. 1,9-10; 2 Тим. 3,2-5.).
1853 Гріхи можна розрізняти залежно від предмета, як усякий людський вчинок, або залежно від надміру або браку чеснот, яким вони протистоять, або залежно від заповідей, які вони заперечують. Гріхи можна упорядкувати залежно від того, чи вони стосуються Бога, ближнього чи себе самого; їх можна розділити на гріхи духовні й тілесні, або на гріхи, вчинені думкою, словом, вчинком або занедбанням. Корінь гріха - у серці людини, у її свобідній волі згідно з ученням Господа: «Із серця бо походять лихі думки, убивства, перелюби, розпуста, крадіж, фальшиві свідчення, богохульства. Це оскверняє людину» (Мт. 15,19-20). У серці також міститься і любов - основа добрих і чистих справ, яку ранить гріх.

IV. Тяжкість гріха: смертельний гріх і легкий (простимий) гріх

1854 Гріхи розрізняють за їхньою тяжкістю. Відмінність між смертельним і легким гріхом, помітна вже у Святому Письмі (Пор. Ів. 5, 16-17.), була прийнята в Традиції Церкви. Досвід людей підтвердив її.
1855 Смертельний гріх руйнує любов у серці людини тяжким порушенням Закону Божого; він відвертає людину від Бога, Який є її остаточною метою і блаженством, надає перевагу добру нижчому, ніж Бог.
Легкий гріх дозволяє існувати любові, навіть якщо ображає і ранить її.
1856 Смертельний гріх, знищуючи в нас життєву основу, якою є любов, вимагає нового почину Божого милосердя і навернення серця, яке сповнюється звичайно в таїнстві Примирення:
«Коли воля прямує до чогось, що суперечить любові, через яку ми маємо прийти до остаточної мети, гріх уже через це є смертельним [...], незалежно від того, чи він спрямований проти любові Бога, як-от богохульство, фальшива присяга і таке інше, - чи проти любові до ближнього, як-от вбивство, перелюб і таке інше. [...] І навпаки, коли воля грішника звертається до того, що містить у собі якийсь безлад, який, однак, не противиться любові до Бога і до ближнього, як-от пустослів'я, зайвий сміх І таке Інше, то такі гріхи є легкими гріхами» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 88, 2).

1857 Щоб гріх був смертельним, необхідні одночасно три умови: «Смертельним є всякий гріх, який стосується важкої матерії, учинений у повній свідомості і з свідомою згодою». (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Reconciliatio et poenitentia », 17.).

1858 Важкість матерії уточнена в Десятьох Заповідях - за відповіддю Ісуса багатому юнакові: «Не вбивай, не перелюбствуй, не кради, не свідчи неправильно, не кривдь, шануй твого батька та матір» (Мр. 10,19). Тяжкість гріха є більшою або меншою: убивство важче, ніж крадіжка. Береться також до уваги і достоїнство скривдженої людини: жорстокість, учинена проти батьків, сама по собі є тяжчою, ніж учинена проти чужого.

1859 Смертельний гріх потребує повного усвідомлення і цілковитої згоди. Він припускає усвідомлення, що вчинок є гріхом, що він суперечить Божому Законові. Він так само припускає добровільну згоду настільки, щоб вибір міг уважатись особистим. Удаване незнання і закаменілість серця (Пор. Мр. 3, 5-6; Лк. 16, 19-31.)и не применшують, а лише збільшують добровільний характер гріха.

1860 Недобровільне незнання може зменшити або виправдати тяжку провину. Але нікого не можна вважати несвідомим засад морального закону, які написані в сумлінні кожної людини. Емоції, пристрасті, а також зовнішні натиски чи патологічні розлади не можуть зменшити добровільність і свободу провини. Гріх через злобу, через добровільний вибір зла є найважчим.

1861 Смертельний гріх, як і любов, є радикальною можливістю людської свободи. Він тягне за собою втрату любові і позбавлення освячуючої благодаті, тобто стану благодаті. Якщо він не спокутуваний жалем і Божим прощенням, то спричиняє виключення з Царства Божого та вічну смерть у пеклі, бо наша свобода має силу робити вибір назавжди і безповоротно. Проте навіть, якщо ми можемо вважати, що той чи інший вчинок є важкою провиною, ми повинні довірити суд над цими особами справедливості і милосердю Божому.

1862 Легкий гріх чинять тоді, коли не дотримуються приписаної норми морального закону в легкій матерії або переступають моральний закон у важкій матерії, але без повного знання чи цілковитої згоди.

1863 Легкий гріх послаблює любов; він виявляє невпорядковану прив'язаність до створених благ; він перешкоджає поступові душі у виконанні чеснот і практикуванні морального добра; вік заслуговує на тимчасові покарання. Легкий добровільний гріх, що залишається без жалю, поволі штовхає нас до гріха. Проте легкий гріх не робить нас противними Божій волі і приязні; він не розриває Союзу з Богом. Людина може відновити його з допомогою Божої благодаті. «Він не позбавляє освячуючої благодаті, дружби з Богом, любові, а згодом і вічного блаженства» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Reconciliatio et poenitentia », 12.):

«Людина, поки має тіло, не може уникнути всіх гріхів, принаймні легких. Та гріхи, які ми називаємо легкими, не слід легковажити; якщо не зважаєш на них за вагою, то тремти, коли рахуєш їх. Багато легких предметів творять велику масу; багато крапель наповнюють ріку, велика кількість зерен творить купу. Якою ж є наша надія? Передовсім - сповідь...» (Св. Августин, Трактат на Послання Івана до Партян, 1, 6.).

1864 «Усякий гріх, усяка хула проститься людям; але хула на Духа не проститься» (Мт. 12,31; Пор. Мр. 3, 29; Лк. 12, 10.). Немає меж Божому милосердю, але хто добровільно відмовиться з покаянням прийняти від Бога милосердя, той відкидає прощення гріхів і спасіння, дане через Святого Духа. (Пор. Іван-Павло II, Енц, « Dominum et Vivificantem », 46) Така закаменілість може призвести до остаточного непокаяння і вічної загибелі.

V. Поширення гріха

1865 Гріх спричиняє потяг до гріха; він породжує порок повторенням тих самих учинків. Звідси випливають шкідливі схильності, які затемнюють сумління, спотворюють конкретну оцінку добра чи зла. Таким способом гріх має схильність збільшуватися і зміцнюватися, але він не може докорінно знищити морального чуття.

1866 Пороки можна класифікувати відповідно до чеснот, яким вони суперечать, або зіставляти з головними гріхами, які розрізнив християнський досвід слідом за св. Іваном Касіяном (Пор. св. Іван Касіян, Зібрання, 5, 2.) і св. Григорієм Великим (Пор. св. Григорій Великий, Моралії, 31,45,87.). Вони називаються головними гріхами, бо вони спричинюють інші гріхи та інші пороки. Ними є: гордість, жадібність, заздрість, гнів, нечистота, обжерливість, лінощі або нехіть (acedia).

1867 Катехитична традиція нагадує також, що існують «гріхи, які кличуть про помсту до неба». Кличуть до неба: кров Авеля (Бут. 4, 10); гріхи Содому (Буг. 18,20; 19, 13); зойк пригнобленого народу в Єгипті (Вих. 3, 7-10.); скарга чужинця, вдови і сироти (Вих. 22, 20-22.); несправедливість стосовно робітника (Втор. 24, 14-15; Як. 5, 4.).

1868 Гріх є особистим вчинком. Більше того, ми несемо відповідальність за гріхи, вчинені іншими, коли ми беремо в них участь:

– безпосередньо і добровільно;
– наказуємо або радимо їх чинити, хвалимо чи схвалюємо їх;
– не виявляємо їх і не перешкоджаємо, коли до цього зобов'язані;
– захищаємо тих, які чинять зло.

1869 Таким чином гріх взаємно робить людей спільниками, встановлює панування між ними похоті, жорстокості та несправедливості. Гріхи провокують виникнення суспільних обставин та інституцій, що суперечать Божій доброті. «Гріховні структури» є вираженням і наслідком особистих гріхів. Вони, своєю чергою, ведуть свої жертви до вчинення зла. В аналогічному значенні вони становлять «соціальний гріх» (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Reconciliatio et poenitentia », 16.).

КОРОТКО

1870 «Бог замкнув усіх у неслухняність, щоб усіх помилувати» (Рим. 11,32).

1871 Гріх є «словом, вчинком чи бажанням, які суперечать вічному Законові» (Св. Августин, Проти Фауста Манихея, 22, 27.). Він є образою Бога. Він постає у неслухняності перед Богом, протилежній слухняності Христа.

1872 Гріх є актом, суперечливим розумові. Він ранить природу людини і завдає шкоди людській солідарності.

1873 Корінь усіх гріхів у серці людини. Види гріхів та їхня тяжкість визначаються переважно за їх предметом.

1874 Вибрати те, що суперечить Божому Законові й остаточній меті людини свідомо, тобто знаючи про це і бажаючи цього, - означає вчинити смертельний гріх. Він знищує в нас любов, без якої неможливе вічне блаженство. Без розкаяння такий гріх спричиняє вічну смерть.

1875 Легкий гріх є моральною невпорядкованістю, яку можна відновити через любов, яка продовжує перебувати в нас.
1876 Повторювання гріхів, навіть легких, породжує пороки, серед яких розрізняють головні гріхи.

Глава друга. Людська спільнота

1877 Покликання людства - виявляти Божий образ та бути перетвореними на образ Єдиного Сина Отця. Це покликання набирає особистої форми, бо кожен покликаний увійти до божественного блаженства; воно стосується також усієї людської спільноти.

Артикул 1. Особа і суспільство

I. Суспільний характер покликання людини

1878 Усі люди покликані до тієї самої мети - до Самого Бога. Існує певна подібність між єдністю Божих Осіб і братерством, яке люди повинні встановити між собою у правді та любові (II Ватиканський Собор, Паст, конст.« Gaudium et spes », 24). Любов до ближнього є невіддільною від любові до Бога.
1879 Людська особа потребує суспільного життя. Воно для неї не є чимось випадковим, а є вимогою її природи. Через обмін з іншими, взаємність у послугах та діалог зі своїми братами людина розвиває свої можливості; так вона відповідає своєму покликанню (П Ватиканський Собор, Паст, конст. «Саисіиит еі хрех», 25).
1880 Суспільство - це певна сукупність осіб, органічно пов'язаних між собою принципом єдності, який перевищує кожну з них. Суспільство, як сукупність видима і духовна водночас, триває в часі: воно вбирає в себе минуле і готує майбутнє. Через суспільство кожна людина стає «спадкоємцем» і отримує «таланти», які збагачують її особистість і плоди, які вона повинна розвивати (Про. Лк. 19.1). Справді, кожен повинен бути відданим спільнотам, до яких він належить, і поважати владу, яка дбає про загальне добро.
1881 Кожна спільнота визначається своєю метою і послідовно підкоряється особливим правилам, однак «людська особа є і повинна бути засадою, суб'єктом і метою всіх суспільних інституцій» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 25.).
1882 Деякі суспільства, такі, як сім'я і держава, найбільше відповідають природі людини. Вони для неї необхідні. Щоб сприяти участі якнайбільшої кількості людей у суспільному житті, треба заохочувати створення товариств та установ за принципом вільного вибору «для економічного, культурного, суспільного, відпочинкового, творчого, спортивного, фахового, політичного розвитку, що торкатимуться тільки однієї нації або всіх народів» (Іван XXIII, Енц. « Mater et Magistra », 60.). Ця «соціалізація» водночас виражає і природну тенденцію, яка підштовхує людей до об'єднання для досягнення мети, що перевищує індивідуальні можливості. Вона розвиває здібності особи, зокрема її ініціативу та відповідальність, допомагає гарантувати її права (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 25; Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 12.).
1883 Соціалізація приховує в собі також і небезпеку. Надто сильне втручання держави

може загрожувати особистій свободі та ініціативі. Церковне вчення опрацювало засаду, названу засадою допомоговості (subsidiarietatis). Згідно з нею «суспільство вищого порядку не повинно втручатись у внутрішнє життя суспільства нижчого порядку, забираючи в нього його компетенцію, але водночас у разі необхідності повинно підтримати його й допомогти координувати свої дії з діями інших складових частин суспільства для загального добра» (Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 48; пор. Пій XI, Енц. « Quadragesimo anno ».).

1884 Бог не захотів зберегти для Самого Себе сповнення всіх видів влади. Він покладає на кожне творіння функції, які воно може виконати за здібностями своєї власної природи. Цей спосіб керування треба наслідувати в суспільному житті. Поведінка Бога в керуванні світом, яка засвідчує таку велику увагу до людської свободи, повинна надихати мудрістю тих, які керують людськими спільнотами. Вони повинні поводитися як слуги Божого Провидіння.

1885 Принцип допомоговості протистоїть усім формам колективізму. Він окреслює межі втручання держави. Він спрямований на гармонізацію відносин між особою та суспільством. Він намагається встановити справжній міжнародний порядок.

II. Навернення і суспільство

1886 Суспільство необхідне для здійснення покликання людини. Для досягнення цієї мети потрібно, щоб була збережена правдива ієрархія цінностей, яка «підпорядковує матеріальні і природні речі внутрішнім і духовним» (Іван-Павло П, Енц. « Centesimus annus », 36.): «Життя в суспільстві треба розглядати насамперед як духовну дійсність. Воно є справжнім обміном знаннями у світлі правди, користуванням своїми правами І виконанням обов'язків, змаганням у пошуках морального добра, спілкуванням у благородному, користуванням прекрасним у всіх його законних виявах, постійним прагненням передати Іншому те, що є найкраще в тобі, і свій дух збагатити духовними осягненнями інших. Такими є вартості, які повинні спонукати і спрямовувати культурну діяльність, економічне життя, соціальну організацію, політичний лад, рухи і законодавство та всі інші вияви суспільного життя у його постійному розвитку» Іван XXIII, Енц. « Pacem in terries », 36.).

1887 Перекручення засобів і цілей (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 41,), яке доходить аж до надання вартості остаточної мети тому, що є лише засобом для її досягнення, або до трактування осіб як звичайних засобів для досягнення якоїсь мети, породжує несправедливі структури, які «утруднюють і практично унеможливлюють християнське життя згідно зі заповідями Найвищого Законодавця» (Пій XII, Промова 1 червня 1941.).

1888 Для того щоб отримати суспільні зміни, які справді стали б на службі людині, треба звернутися до духовних і моральних здібностей особи і до постійної вимоги п внутрішнього навернення. Визнаний пріоритет за наверненням серця зовсім не усуває, а, навпаки, накладає обов'язок відповідно оздоровляти установи та умови життя, якщо вони призводять до гріха, щоб вони відповідали нормам справедливості і сприяли добру, замість того щоб чинити йому перешкоди (Пор. II Ватиканський Собор, Догм.. конст. « Lumen gentium », 36.).

1889 Без допомоги благодаті люди не зуміли б «знайти часто вузьку стежку між малодушністю, що поступається злу, і насильством, яке у прагненні його побороти підсилює його» (Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 25). Це шлях милосердя, тобто любові до Бога і до ближнього. Любов є найбільшою суспільною заповіддю. Вона поважає Інших і їхні права. Вона вимагає бути справедливим і єдина робить нас здатними до справедливості. Вона надихає на самопожертву: «Хто буде намагатися спасти своє життя, той його погубить,

а хто його погубить, той збереже його живим» (Лк. 17,33).

КОРОТКО

1890 Існує певна подібність між: єдністю Божих Осіб і братерством, яке люди повинні встановити між собою.
1891 Щоб розвиватися відповідно до своєї природи, людська особа потребує суспільного життя. Деякі спільноти, такі, як родина і держава, найбільше відповідають природі людини.
1892 «Людська особа є і повинна бути засадою, суб'єктом і метою усіх суспільних інституцій» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 25.).
1893 Треба заохочувати людей до широкої участі в товариствах і до вільного вибору інституцій.
1894 Згідно із засадою допомоговості ні держава, ні жодна інша вища структура не повинні заступати ініціативи та відповідальності людей та інших посередницьких інституцій.
1895 Суспільство повинно сприяти практикуванню чеснот, а не створювати йому перешкоди. Це повинно спонукуватися правильною ієрархією цінностей.
1896 Там, де гріх спотворює суспільний клімат, необхідно шукати навернення сердець і Божої благодаті. Любов спонукає до справедливих реформ. Не існує розв'язання соціальних питань поза Євангелієм (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 5.).

Артикул 2. Участь у суспільному житті

I. Влада

1897 «Життю в суспільстві бракувало б порядку і плідності, якщо б не було в ньому людей, законно наділених владою, які забезпечують захист порядку і достатньою мірою дбають про спільне добро» (Іван XXIII, Енц. « Pacem in terries », 46.).
«Владою» називають прикмету, силою якої особи або установи видають закони і розпорядження людям та очікують послуху з їхнього боку.
1898 Кожній людській спільноті потрібна влада, яка б керувала нею (Пор. Лев ХШ, Енц. « Diuturnum illud »; Лев XIII, Енц. « Immortale Dei ».). Вона має свою основу в людській природі. Вона необхідна для єдності держави, її роль полягає в тому, щоб в міру можливого забезпечувати суспільне добро.
1899 Влада, якої вимагає моральний порядок, походить від Бога: «Кожна людина нехай кориться владі вищій: нема бо влади, що не була б від Бога; ті влади, що існують, установлені Богом. Тим-то хто противиться владі, противиться Божому велінню, а ті, що противляться, самі на себе суд стягають» (Рим. 13,1-2; Пор. 1 Пт. 2, 13-14).
1900 Обов'язок послуху накладає на всіх завдання віддати владі шану, яка їй належить, оточити осіб, які виконують її, повагою, а також, відповідно до їхніх заслуг, вдячністю і прихильністю.
З-під пера Папи св. Климента Римського вийшла найдавніша молитва Церкви за політичну владу (Пор. уже 1 Тим. 2, 1-2):
«Дай їм, Господи, здоров'я, мир, згоду, стійкість, щоб вони виконували без перешкоди найвищу владу, яку Ти їм вручив. Ти бо, Господи, Царю Небесний усіх віків, даєш людським

синам славу, честь І владу над тими, що є на землі. Скеруй, Господи, їхню думку на те, що є добре і приємне для очей Твоїх, щоб, сповняючи побожно, мирно і благодушно владу, яку Ти їм дав, вони знайшли Твою ласку» (Климент Римський, Послання до Коринтян 61,1-2.).

1901 Якщо поняття влади походить від Божої установи, то «форма політичного устрою, як і вибір їх керівників, мають бути полишені на волю громадян» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 74.).

Різноманітні політичні устрої морально припустимі тільки тоді, коли вони сприяють законному добру спільноти, яка приймає ці устрої. Устрої, суть яких суперечить природному законові, громадському порядкові та основним правам осіб, не можуть здійснити спільного добра для тих націй, яким вони є накинені.

1902 Свою моральну законність влада має не від самої себе. Вона не повинна поводити себе деспотично, а лише діяти для загального блага як «моральна сила, яка опирається на свободу і почуття відповідальності за прийняті обов'язки і тягарі» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 74.):

«Людське законодавство набирає значення закону лише тоді, коли воно відповідає істинному розумові; звідси випливає, що воно черпає свою силу з Вічного Закону. У міру того, як воно відхилиться від розуму, його треба проголосити несправедливим, бо в ньому не присутні прикмети закону; воно стає радше формою насильства» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 93, 3, ad 2).

1903 Влада законна тільки тоді, коли вона дбає про загальне добро певної спільноти і коли для його досягнення вона вживає морально дозволені засоби. Якщо керівники видають несправедливі закони або вживають заходи, що суперечать моральному порядкові, ці розпорядження не зобов'язують людину в її сумлінні. «Тоді влада перестає бути владою і настає гидке насильство» (Іван XXIII, Енц. «Pacem in terries», 51.).

1904 «Доцільніше буде, щоб усяка влада врівноважувалась іншими владами та іншими повноваженнями, які тримали б її у визначених межах. Саме в цьому - засада правової держави, у якій найвища влада належить законові, а не сваволі людей» (Іван-ПавлоII, Енц. «Centesimus annus», 44.).

II. Загальне добро

1905 Згідно із суспільною природою людини, добро кожного обов'язково пов'язане із загальним добром. Спільне добро не можна визначити, хіба лише відносно до людської особи:

«Не живіть окремо, замкнені самі в собі, так ніби ви вже осягнули оправдання, а, з'єднавшись, разом шукайте те, що корисне для всіх» (Послання Псевдо - Варнави, 4, 10.).

1906 Під загальним добром треба розуміти «сукупність суспільних умов, які дозволяють як певним групам, так і кожному з їхніх членів повніше і легше досягти своєї досконалості» (II Ватиканський Собор, Паст, конст«Gaudium et spes», 26; пор. там само, 74.). Загальне добро стосується життя всіх. Воно вимагає розсудливості від кожного, а особливо від тих, які мають владу. Воно складається з трьох істотних елементів:

1907 Насамперед воно передбачає повагу до людської особи. В ім'я загального добра громадські владні структури зобов'язані поважати основні і невіддільні права людської особи. Суспільство повинно дозволити кожному зі своїх членів здійснити своє покликання. Загальне добро полягає, зокрема, в умовах, в яких здійснюються природні свободи, необхідні

для розвитку покликання людини. Це є: «Право діяти за правильною нормою власного сумління, на захист приватного життя, а також належна свобода в тому, що стосується релігії» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 26).

1908 По-друге: загальне добро вимагає суспільного добробуту і розвитку самої спільноти. Розвиток є підсумком усіх суспільних обов'язків. Особливим способом владі належить право розв'язувати в ім'я загального добра суперечки між різними особистими інтересами. Вона ж повинна зробити доступним для кожного те, що необхідне йому, щоб вести справді людське життя: їжу, одяг, медичну допомогу, роботу, освіту і культуру, відповідну інформацію, право на створення сім'ї (Пор. II Ватикаиськяй Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 26.) і т.ін.

1909 Загальне добро становить, урешті, мир, тобто тривалість і безпеку справедливого ладу. Воно передбачає, отже, забезпечення владою безпеки суспільства та його членів чесними засобами. Воно становить основу права для законного особистого і колективного захисту.

1910 Якщо в кожній людській спільноті є загальне добро, яке дозволяє їй само усвідомити себе як таку, то в політичній спільноті загальне добро знаходить свою найповнішу реалізацію. Держава повинна захищати і розвивати загальне добро громадянського суспільства, окремих громадян та посередницьких інституцій.

1911 Взаємна залежність між людьми зростає. Поступово вона поширюється на всю землю. Єдність людської родини, яка об'єднує члени, що користуються тією ж природною гідністю, становить універсальне загальне добро. Воно вимагає організації спільноти народів, здатної «піклуватися про різні потреби людей як у галузі суспільного життя (харчування, охорона здоров'я, виховання, праця ...), так і для того, щоб протистояти численним особливим обставинам, які виникають то тут, то там (наприклад: матеріально підтримати в біді втікачів, допомогти переселенцям та їхнім родинам...)» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 84.).

1912 Спільне добро завжди скероване на розвиток осіб: «Порядку людських осіб повинен підлягати порядок речей, а не навпаки» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 26.). Цей порядок спирається на правду, він побудований на справедливості і живиться любов'ю.

III. Відповідальність та участь

1913 Участь є добровільним і шляхетним залученням особи до суспільних справ. Необхідно, щоб усі, кожен на своєму місці, яке займає, і відповідно до тієї ролі, яку він виконує, брали участь у розвитку загального добра. Цей обов'язок невіддільно пов'язав, ж із гідністю людської особи.

1914 Участь здійснюється насамперед через прийняття обов'язків у галузях, у яких кожен бере на себе особисту відповідальність: старанням, вкладеним у виховання родини, сумлінністю у своїй праці людина бере участь у добрі інших осіб та суспільства (Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 43.).

1915 Громадяни, наскільки це можливо, повинні брати активну участь у громадському житті. Способи цієї участі можуть бути розмаїті, відповідно до народу чи культури. «Похвальним є спосіб дії тих народів, де в умовах справжньої свободи якнайбільше число громадян бере участь у громадських справах» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 31.).

1916 Участь усіх у праці для загального добра, як і всякий етичний обов'язок, вимагає безперервно оновлюваного навернення учасників суспільного життя. Шахрайство та інші маніпулювання, за допомогою яких дехто уникає обов'язків закону і суспільних приписів, повинні бути гостро осуджені, позаяк не відповідають вимогам справедливості. Слід займатися розвитком установ, які покращують умови людського життя (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 30.).
1917 Тим, хто наділений владою, належить зміцнювати цінності, які викликають довіру членів суспільства і спонукають їх стати на службу ближнім. Ця участь починається від виховання та культури. «Можна слушно вважати, що майбутнє людства перебуває в руках тих, які зуміють дати завтрашнім поколінням сенс для життя і надії» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 31).

КОРОТКО

1918 «Нема бо влади, що не була б від Бога; а ті влади, що існують, установлені Богом» (Рим. 13,1).
1919 Кожна людська спільнота потребує влади, аби існувати й розвиватися.
1920 «Політична спільнота і публічна влада спираються на людську природу і через це залежать від порядку, визначеного Богом» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 74.).
1921 Влада здійснюється законно, якщо вона дбає про загальне добро суспільства. Щоб його досягти, вона повинна використовувати морально допустимі засоби.
1922 Різноманітність політичних устроїв є законною, якщо вони сприяють добру спільноти.
1923 Політична влада повинна здійснюватися в межах морального порядку і забезпечувати умови користування свободою.
1924 Загальне благо охоплює «сукупність суспільних умов, які дозволяють певним групам і окремим їх членам досягти своєї досконалості певніше і легше» (II Ватикаиешій Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 26.).
1925 Загальне добро складається з трьох головних елементів: дотримання і розвитку основних прав особи; добробуту, тобто розвитку духовних і матеріальних благ суспільства; миру й безпеки спільноти та її членів.
1926 Гідність людини передбачає пошук спільного добра. Кожен повинен турбуватися про утворення і підтримання установ, які покращують умови життя людини.
1927 Державі належить захищати й підвищувати загальне добро громадянського суспільства. Загальне добро цілої людської родини вимагає зорганізування міжнародної спільноти.

Артикул 3. Соціальна справедливість

1928 Суспільство забезпечує соціальну справедливість, коли воно створює умови, які дозволяють товариствам і кожній людині окремо отримати те, що їм належить відповідно до їхньої природи і їхнього покликання. Соціальна справедливість пов'язана зі спільним добром і виконанням влади.

I. Повага до людської особи

1929 Соціальну справедливість можна досягти тільки через повагу трансцендентної гідності людини. Особа є кінцевою метою суспільства, яке їй підпорядковане:
Захист і утвердження гідності людини були нам довірені Творцем. У всіх історичних умовах чоловіки і жінки є за це відповідальні v" до цього зобов'язані. Іван-Павло II, Енц. « Sollicitudo rei socialis », 47).
1930 Повага до особи передбачає повагу до прав, які випливають з її гідності як творіння Божого. Ці права передують суспільству і не потребують його визнання. Вони закладають фундамент моральної законності всякої влади: порушуючи їх чи відмовляючись визнати їх у своєму позитивному законодавстві, суспільство підриває свою власну моральну законність (Пор. Іван XXIII, Енц. « Pacem in terries », 61). Без такої поваги до особи влада може спиратися лише на силу і насильство, щоб домогтися послуху своїх підлеглих. Церква повинна нагадувати про ці права людям доброї волі і відрізняти їх від зловживань або фальшивих вимог.
1931 Пошана до особи виявляється в пошані засади: «Нехай кожен, без жодного винятку, вважає свого ближнього як "другого самого себе", передусім звертаючи увагу на збереження його життя і на засоби, необхідні для гідного ведення того життя» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 27). Жодне законодавство само собою не зуміє усунути страху, упередження, гордості та сліпого себелюбства (егоїзму), які стають на заваді становленню правдиво братерських суспільств. Такі види вчинків припиняються лише завдяки любові, яка в кожній людині вбачає ближнього, брата.
1932 Обов'язок ставати ближнім для іншого й активно служити йому стає ще більше пекучим, коли йдеться про знедоленого, яка би не була його потреба. «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів менших, - ви Мені зробили» (Мт. 25,40).
1933 Цей самий обов'язок поширюється і на тих, які думають і діють інакше, ніж ми. Наука Христа вимагає навіть прощення за вчинені образи. Вона поширює заповідь любові, що є властивою заповіддю Нового Закону, на всіх ворогів (Мт. 5, 43-44.). Визволення в дусі Євангелія несумісне з ненавистю до ворога як особи, але не з ненавистю до зла, яке ворог чинить.

II. Рівність і відмінності між людьми

1934 Створені на образ єдиного Бога, наділені такою самою розумною душею, усі люди мають ту саму природу і те саме походження. Відкуплені жертвою Христа, вони всі покликані брати участь у тому самому Божому блаженстві; отже, усі посідають рівну гідність.
1935 Рівність між людьми стосується головним чином їхньої особистої гідності і прав, які з неї випливають.
«Будь-яка форма дискримінації основних прав людини, чи то суспільна, чи культурна, чи та, що стосується статі, раси, кольору шкіри, соціального стану, мови чи релігії, повинна бути усунена як така, що суперечить Божому Задумові» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 29.).
1936 Приходячи у світ, людина не володіє всім тим, що необхідно їй для розвитку

тілесного і духовного життя, їй потрібні інші люди. Відмінності з'являються з огляду на вік, фізичні можливості, інтелектуальні чи моральні здібності, зв'язки з іншими людьми, якими кожен міг би користуватися, розподіл багатств (Пор, II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 29.). «Таланти» не розподілені рівномірно (Пор. Мт. 25, 14-30; Лк. 19, 11-27).

1937 Ці відмінності належать до Задуму Бога, Який бажає, аби кожен отримав від іншого те, що йому потрібно, і щоб ті, які мають особливі «таланти», ділилися їх плодами з тими, що цього потребують. Відмінності заохочують і часто зобов'язують людей бути великодушними, доброзичливими і ділитися власним добром; вони спонукають один одного взаємно збагачувати культури:

«Чому я не роздав всі розмаїті чесноти кожному, але так, що цей має одну, а той - іншу? [...] Одному даю передовсім любов, іншому - справедливість; тому - покірливість, а тому - живу віру. [...] І так ці різні дари чеснот й інших речей духовного й матеріального порядку Я роздав з великою нерівністю; Я не схотів, щоб кожен володів усім, але щоб ви мали нагоду через необхідність практикувати любов один до одного. [...] Я хотів, щоб вони мали потребу один в одному і щоб стали Моїми слугами для розподілу ласк і дарів, що вони їх від Мене отримали» (Св. Катерина Сієнська, Діалоги, 7.).

1938 Існують також порочні нерівності, які уражають мільйони чоловіків і жінок. Вони є у виразній суперечності з Євангелієм:

«Рівна гідність осіб вимагає досягнення справедливіших і людяніших умов життя. Надмірна економічна і соціальна нерівність між членами чи народами однієї людської родини викликає спокусу до гріха і чинить перешкоду соціальній справедливості, рівності, гідності людської особи, а також суспільному та міжнародному мирові» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 29.).

III. Людська солідарність

1939 Принцип солідарності, який також називається дружбою чи соціальною допомогою, є прямою вимогою людського і християнського братерства: (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Sollicitudo rei socialis », 38-40; Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 10.).

«Головною широко розповсюдженою сьогодні згубною помилкою є забуття цього закону взаємної людської необхідності і любові, яка зумовлена спільним походженням і рівністю розумної природи всіх людей, до якого б народу вони не належали, та жертвою відкушіення, принесеною Ісусом Христом на вівтарі Хреста Своєму Небесному Отцеві за гріхи людей» (Пій XII, Енц. « Summi pontificatus ».

1940 Солідарність виявляється насамперед у розподілі благ і винагороді за працю. Вона передбачає також зусилля на користь справедливішого суспільного порядку, у якому краще розв'язуються напруження, а конфлікти легше полагоджуються переговорами.

1941 Суспільні й економічні проблеми можуть бути розв'язані лише за допомогою всіх форм солідарності: солідарність бідних між собою, багатих і бідних, працівників між собою, працедавців і працівників на підприємстві, солідарність націй і народів. Міжнародна солідарність є вимогою морального порядку. Мир у світі частково залежить від неї.

1942 Чеснота солідарності виходить за межі матеріальних благ. Поширюючи духовні скарби віри, Церква сприяла також розвиткові земних благ, для чого часто відкривала нові шляхи. Так протягом століть підтверджувалися слова Господа: «Шукайте перше Царство

Боже та його справедливість, а все те вам докладеться» (Мт. 6,33):
«Упродовж двох тисячоліть у душі Церкви живе і міцніє це почуття, яке спонукало і продовжує спонукати душі до героїзму любові: монахів, що обробляли землю, тих, що визволяли невільників, тих, що лікували хворих, апостолів віри, цивілізації, культури для всіх поколінь і народів - щоб створити суспільні умови, здатні зробити можливим для всіх життя, гідне людини І християнина» (Пій XII, Промова 1 червня 1941).

КОРОТКО

1943 Суспільство забезпечує соціальну справедливість, коли створює умови, які дозволяють товариствам і кожній людині зокрема отримати їм належне.
1944 Повага до людської особи означає, що треба вважати іншого як «другого самого себе». Вона передбачає пошану основних прав, які випливають із внутрішньої гідності особи.
1945 Рівність між людьми стосується їх особистої гідності І прав, які з неї випливають.
1946 Відмінності між людьми належать до Божого Задуму, який хоче, щоб ми мали потребу один в одному. Вони повинні заохочувати до милосердної любові.
1947 Рівна гідність між людськими особами вимагає зусилля, щоб зменшити надмірні соціальні та економічні нерівності. Вона спонукає до скасування несправедливих нерівностей.
1948 Солідарність є у найвищому сенсі християнською чеснотою. Вона дбає про розподіл духовних благ навіть більше, ніж матеріальних.

Глава третя. Боже спасіння: закон і благодать

1928 Суспільство забезпечує соціальну справедливість, коли воно створює умови, які дозволяють товариствам і кожній людині окремо отримати те, що їм належить відповідно до їхньої природи і їхнього покликання. Соціальна справедливість пов'язана зі спільним добром і виконанням влади.

І. Повага до людської особи

1929 Соціальну справедливість можна досягти тільки через повагу трансцендентної гідності людини. Особа є кінцевою метою суспільства, яке їй підпорядковане:
Захист і утвердження гідності людини були нам довірені Творцем. У всіх історичних умовах чоловіки і жінки є за це відповідальні v" до цього зобов'язані. Іван-Павло II, Енц. « Sollicitudo rei socialis », 47).
1930 Повага до особи передбачає повагу до прав, які випливають з її гідності як творіння Божого. Ці права передують суспільству і не потребують його визнання. Вони закладають фундамент моральної законності всякої влади: порушуючи їх чи відмовляючись визнати їх у своєму позитивному законодавстві, суспільство підриває свою власну моральну законність (Пор. Іван XXIII, Енц. « Pacem in terries », 61). Без такої поваги до особи влада може спиратися лише на силу і насильство, щоб домогтися послуху своїх підлеглих. Церква повинна нагадувати про ці права людям доброї волі і відрізняти їх від зловживань або

фальшивих вимог.
1931 Пошана до особи виявляється в пошані засади: «Нехай кожен, без жодного винятку, вважає свого ближнього як "другого самого себе", передусім звертаючи увагу на збереження його життя і на засоби, необхідні для гідного ведення того життя» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 27). Жодне законодавство само собою не зуміє усунути страху, упередження, гордості та сліпого себелюбства (егоїзму), які стають на заваді становленню правдиво братерських суспільств. Такі види вчинків припиняються лише завдяки любові, яка в кожній людині вбачає ближнього, брата.
1932 Обов'язок ставати ближнім для іншого й активно служити йому стає ще більше пекучим, коли йдеться про знедоленого, яка би не була його потреба. «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів менших, - ви Мені зробили» (Мт. 25,40).
1933 Цей самий обов'язок поширюється і на тих, які думають і діють інакше, ніж ми. Наука Христа вимагає навіть прощення за вчинені образи. Вона поширює заповідь любові, що є властивою заповіддю Нового Закону, на всіх ворогів (Мт. 5, 43-44.). Визволення в дусі Євангелія несумісне з ненавистю до ворога як особи, але не з ненавистю до зла, яке ворог чинить.

II. Рівність і відмінності між людьми

1934 Створені на образ єдиного Бога, наділені такою самою розумною душею, усі люди мають ту саму природу і те саме походження. Відкуплені жертвою Христа, вони всі покликані брати участь у тому самому Божому блаженстві; отже, усі посідають рівну гідність.
1935 Рівність між людьми стосується головним чином їхньої особистої гідності і прав, які з неї випливають.
«Будь-яка форма дискримінації основних прав людини, чи то суспільна, чи культурна, чи та, що стосується статі, раси, кольору шкіри, соціального стану, мови чи релігії, повинна бути усунена як така, що суперечить Божому Задумові» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 29.).
1936 Приходячи у світ, людина не володіє всім тим, що необхідно їй для розвитку тілесного і духовного життя, їй потрібні інші люди. Відмінності з'являються з огляду на вік, фізичні можливості, інтелектуальні чи моральні здібності, зв'язки з іншими людьми, якими кожен міг би користуватися, розподіл багатств (Пор, II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 29.). «Таланти» не розподілені рівномірно (Пор. Мт. 25, 14-30; Лк. 19, 11-27).
1937 Ці відмінності належать до Задуму Бога, Який бажає, аби кожен отримав від іншого те, що йому потрібно, і щоб ті, які мають особливі «таланти», ділилися їх плодами з тими, що цього потребують. Відмінності заохочують і часто зобов'язують людей бути великодушними, доброзичливими і ділитися власним добром; вони спонукають один одного взаємно збагачувати культури:
«Чому я не роздав всі розмаїті чесноти кожному, але так, що цей має одну, а той - іншу? [...] Одному даю передовсім любов, іншому - справедливість; тому - покірливість, а тому - живу віру. [...] І так ці різні дари чеснот й інших речей духовного й матеріального порядку Я роздав з великою нерівністю; Я не схотів, щоб кожен володів усім, але щоб ви мали нагоду через необхідність практикувати любов один до одного. [...] Я хотів, щоб вони мали потребу

один в одному і щоб стали Моїми слугами для розподілу ласк і дарів, що вони їх від Мене отримали» (Св. Катерина Сієнська, Діалоги, 7.).
1938 Існують також порочні нерівності, які уражають мільйони чоловіків і жінок. Вони є у виразній суперечності з Євангелієм:
«Рівна гідність осіб вимагає досягнення справедливіших і людяніших умов життя. Надмірна економічна і соціальна нерівність між членами чи народами однієї людської родини викликає спокусу до гріха і чинить перешкоду соціальній справедливості, рівності, гідності людської особи, а також суспільному та міжнародному мирові» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 29.).

III. Людська солідарність

1939 Принцип солідарності, який також називається дружбою чи соціальною допомогою, є прямою вимогою людського і християнського братерства: (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Sollicitudo rei socialis », 38-40; Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 10.).
«Головною широко розповсюдженою сьогодні згубною помилкою є забуття цього закону взаємної людської необхідності і любові, яка зумовлена спільним походженням і рівністю розумної природи всіх людей, до якого б народу вони не належали, та жертвою відкушіення, принесеною Ісусом Христом на вівтарі Хреста Своєму Небесному Отцеві за гріхи людей» (Пій XII, Енц. « Summi pontificatus ».
1940 Солідарність виявляється насамперед у розподілі благ і винагороді за працю. Вона передбачає також зусилля на користь справедливішого суспільного порядку, у якому краще розв'язуються напруження, а конфлікти легше полагоджуються переговорами.
1941 Суспільні й економічні проблеми можуть бути розв'язані лише за допомогою всіх форм солідарності: солідарність бідних між собою, багатих і бідних, працівників між собою, працедавців і працівників на підприємстві, солідарність націй і народів. Міжнародна солідарність є вимогою морального порядку. Мир у світі частково залежить від неї.
1942 Чеснота солідарності виходить за межі матеріальних благ. Поширюючи духовні скарби віри, Церква сприяла також розвиткові земних благ, для чого часто відкривала нові шляхи. Так протягом століть підтверджувалися слова Господа: «Шукайте перше Царство Боже та його справедливість, а все те вам докладеться» (Мт. 6,33):
«Упродовж двох тисячоліть у душі Церкви живе і міцніє це почуття, яке спонукало і продовжує спонукати душі до героїзму любові: монахів, що обробляли землю, тих, що визволяли невільників, тих, що лікували хворих, апостолів віри, цивілізації, культури для всіх поколінь і народів - щоб створити суспільні умови, здатні зробити можливим для всіх життя, гідне людини І християнина» (Пій XII, Промова 1 червня 1941).

КОРОТКО

1943 Суспільство забезпечує соціальну справедливість, коли створює умови, які дозволяють товариствам і кожній людині зокрема отримати їм належне.
1944 Повага до людської особи означає, що треба вважати іншого як «другого самого себе». Вона передбачає пошану основних прав, які випливають із внутрішньої гідності особи.
1945 Рівність між людьми стосується їх особистої гідності І прав, які з неї випливають.

1946 Відмінності між людьми належать до Божого Задуму, який хоче, щоб ми мали потребу один в одному. Вони повинні заохочувати до милосердної любові.

1947 Рівна гідність між людськими особами вимагає зусилля, щоб зменшити надмірні соціальні та економічні нерівності. Вона спонукає до скасування несправедливих нерівностей.

1948 Солідарність є у найвищому сенсі християнською чеснотою. Вона дбає про розподіл духовних благ навіть більше, ніж матеріальних.

Артикул 1. Моральний закон

1950 Моральний закон є ділом Божої Мудрості. За біблійним висловом його можна визначити як батьківське повчання, Божу педагогіку. Він приписує людині шляхи, правила поведінки, які ведуть до обіцяного блаженства. Він забороняє дороги зла, які відвертають від Бога і Його любові. Закон є водночас твердий у своїх заповідях і люб'язний у своїх обітницях.
1951 Закон є правилом поведінки, виданим компетентною владою для загального добра. Моральний закон припускає розумний порядок, установлений між творіннями силою, мудрістю і добротою Творця для їхнього добра і з огляду на їхню мету. Будь-який закон знаходить свою першу й остаточну правду у Вічному Законі. Закон проголошується і встановлюється розумом як участь у Провидінні Живого Бога, Творця і Спасителя всіх. «Розпорядження розуму називається законом» (Лев XIII, Енц. « Libertas praetantissimum »; пор. св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2,90,1.):
«Серед усіх живих істот лише людина може пишатися тим, що вона була гідною отримати Закон від Бога; як істота, наділена розумом, здатна розуміти І розпізнавати, людина буде керувати своєю поведінкою, розпоряджаючись своєю свободою і розумом, піддана Тому, Хто їй усе передав» (Тертуліян, Проти Маркіона, 2, 4, 5.).
1952 Моральний закон виражається в різних формах, і вони всі узгоджені між собою: Вічний Закон, що є джерелом у Бозі всіх законів; природний закон; об'явлений Закон, який містить Старий Закон і Новий Закон, або Євангельський; нарешті, громадянські і церковні закони.
1953 Моральний закон знаходить у Христі свою повноту і єдність. Особа Ісуса Христа є шляхом до досконалості. Він є метою закону, бо Він Сам навчає і надає Божої праведності: «Бо мета закону - Христос, на оправдання кожного, хто вірує» (Рим. 10,4).

I. Природний моральний закон

1954 Людина бере участь у мудрості і доброті Творця, Який надав з їй панування над своїми вчинками і здатність керувати собою для правди і добра. Природний закон виражає первинне моральне чуття, яке дозволяє людині розпізнавати розумом, що таке добро і зло, правда і брехня:
«Природний закон записаний і викарбуваний у душі кожної людини, тому що він є людським розумом, який наказує робити добро і забороняє грішити. (...) Проте такий припис людського розуму не може мати сили закону, якщо він не є голосом і вираженням вищого розуму, якому повинні підпорядковуватися наш розум і наша свобода» (Лев XIII, Енц. « Libertas praetantissimum »).
1955 «Божий і природний закон» (II Ватиканський Собор, Ласт, конст. «Gaudium et spes», 89.) вказує людині шлях, яким вона повинна йти, щоб робити добро і досягти своєї мети. Природний закон виголошує перші й істотні приписи, які керують моральним життям. Стрижнем його є прагнення до Бога і послух Йому, Джерелу і Судді всякого добра, а також ставлення до ближнього як до рівного собі. У головних своїх приписах цей закон викладений у Декалозі. Він називається природним не тому, що стосується природи нерозумних істот, а тому, що розум, який його виголошує, належить до природи людини:
«Де записані такі правила, як не у книзі світла, яке називається Правдою? Саме тут записано

всякий справедливий закон, І саме звідти він переходить у серце людини, яка чинить справедливість, - не в значенні, мовби переносився, але передається відбитком, подібно до печатки, яка від персня переходить на віск, не полишаючи персня» (Св. Августин, Про Святу Трійцю, 14, 15, 21.).
Природний закон «є не чим іншим, як світлом пізнання, вкладеним у нас Богом; через нього ми пізнаємо те, що слід зробити, І те, чого необхідно уникати. Це світло і цей закон Бог дав людині, коли створив її» (Св. Тома АквінськиЙ, Зібрані науки на Десять Заповідей, І.).
1956 Природний закон, присутній у серці кожної людини і встановлений розумом, є універсальним у своїх правилах, а його влада поширюється на всіх людей, Він виражає гідність особи і визначає підвалини основних її прав і обов'язків:
«Існує справжній закон - істинний розум; він узгоджується з природою і є в усіх людях; він незмінний і вічний; його накази закликають до виконання обов'язку; його заборони відвертають від провини. (...) Не дозволено замінити його на протилежний закон; заборонено нехтувати хоча б одним його розпорядженням; а скасувати його цілковито - ніхто не має можливості» (Марко Тулій Цицерон, Про державу, 3, 22, 33.).
1957 Застосування природного закону дуже видозмінюється; воно може вимагати обдумування і пристосування до дуже різних умов життя, залежно від місця, епохи і обставин, Однак у розмаїтті культур природний закон залишається своєрідним правилом, яке об'єднує між собою людей і накладає на них спільні принципи, які переборюють неминучі відмінності.
1958 Природний закон незмінний (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «.Gaudium et spes», 10.) і сталий,, незважаючи на жодні історичні зміни; він продовжує існувати серед потоку ідей і звичаїв, розвиток яких він підтримує. Правила, які його виражають, залишаються правосильними у своїй суті. Навіть якщо заперечити його засади, то його самого не можна ані знищити, ат вирвати зі серця людини. Він завжди відроджується в житті індивідів і суспільств:
«Крадіжка, безперечно, карається Тобою, Господи, і законом, записаним у серці людини, якого не зітре навіть сама грішність» (Св. Августин, Сповідь, 2, 4, 9.).
1959 Як видатне діло Творця, природний закон дає тверду основу, на якій людина може споруджувати будівлю моральних пра вил, що керуватимуть її рішеннями. Він становить також моральне підґрунтя, необхідне для будування спільноти людей. Він забезпечує, нарешті, основу, необхідну для цивільного закону, пов'язаного з ним чи то через застанову, яка робить висновки з його принципів, чи то через позитивне і юридичне доповнення.
1960 Приписи природного закону не сприймаються всіма виразно і безпосередньо. У сьогоднішній ситуації благодать та Об'явлення необхідні для людини-грішника, щоб «усі без труднощів, із твердою певністю і без домішок помилок» (Ватиканський Собор І: DS 3005; Пій XII, Енц. « Humani generis »: DS 3876.) могли пізнати релігійні та моральні правди. Природний закон забезпечує об'явленому Законові і благодаті основу, підготовлену Богом, яка перебуває в гармонії з дією Святого Духа.

II. Старий Закон

1961 Бог, наш Творець і Відкупитель, вибрав Ізраїль як Свій народ та об'явив йому Свій Закон, готуючи таким чином прихід Христа. Закон Мойсея виражає численні правди, природно доступні для розуму. Ці правди проголошені й достовірно підтверджені в рамках

Союзу спасіння.
1962 Старий Закон є першим етапом об'явленого Закону. Його моральні приписи підсумовані в Десятьох Заповідях. Приписи Декалогу закладають фундамент покликання людини, створеної за образом Божим; вони забороняють те, що суперечить любові Бога і ближнього, і наказують те, що для неї істотне. Декалог є світлом для сумління кожної людини, щоб виявити їй заклик Бога і Його шляхи і захистити її від зла:
Бог «записав на таблицях Закону те, чого люди не читали у своїх серцях» (Св. Августин, Пояснення Псалмів 57, 1.).
1963 За християнською традицією, Старий Закон святий (Пор. Рим. 7, 12), духовний (Пор. Рим. 7, 14) і добрий (Пор. Рим. 7, 16.), навіть якщо ще недосконалий. Як вихователь (Пор. Гал. 3, 24), він вказує на те, що слід робити, але не дає від себе сили, благодаті Святого Духа, щоб це сповнити. Через гріх, якого він не може усунути, він залишається законом неволі. За св. Павлом, закон має своєю функцією викривати і виявляти гріх, який утворює «закон пожадливості» (Пор. Рим. 7) в серці людини. Проте Закон залишається першим етапом на дорозі до Царства. Він готує і налаштовує вибраний народ і кожного християнина до навернення і до віри в Бога Спасителя, Він подає вчення, яке залишається назавжди, бо це - Слово Боже.
1964 Старий Закон є певним приготуванням до Євангелія. «Закон був для них вихователем і пророцтвом прийдешніх дійсностей» (Св. Іриней Ліонський, Протії єресей, 4, 15, I.). Він проповідує і пророкує звільнення від гріха, яке сповниться з Христом; він дає Новому Союзі образи, «прообрази», символи для вираження життя згідно з Духом. Закон доповнюється, нарешті, ученням із книг мудрості і пророків, які спрямовують його до Нового Союзу і Небесного Царства.
«За часів Старого Завіту були (...) такі, які мали любов і благодать Святого Духа й очікували передусім духовних і вічних обітниць. Через це вони об'єднувалися з Новим Законом. Подібно за часів Нового Союзу існують люди тілесні, ще далекі від досконалості Нового Закону: щоб спонукати їх до чеснотливих діл, навіть за часів Нового Союзу необхідними були страх покарання і деякі земні обітниці. В усякому разі, якщо навіть Старий Закон приписував любов, він не давав Святого Духа, через Якого «любов Бога влита в серця наші» (Рим. 5,5)» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 107, 1, ad. 2)

III. Новий Закон, або Євангельський Закон

1965 Новий Закон, або Євангельський Закон, є вдосконаленням на землі Божого Закону, природного й об'явленого. Він є ділом Христа і виражається особливо в Нагірній проповіді. Він є також ділом Святого Духа і через Нього стає внутрішнім законом любові: «Я укладу з домом Ізраїля Новий Союз (...). Я, поклавши Мої закони їм в ум, напишу їх у них на серці й буду їм Богом, а вони будуть Моїм народом» (Євр. 8,8-10; Пор. Єр. 31, 31-34.).
1966 Новий Закон - це благодать Святого Духа, яку дано через віру в Христа. Він діє через любов і вживає Господнє сл«во, щоб навчити нас того, що треба робити, і святі таїнства, щоб дати нам благодать виконувати ці приписи:
«Той, хто побожно і проникливо роздумуватиме над проповіддю, яку наш Господь виголосив на горі такою, як ми її читаємо в Євангелії від св. Матея, знайде там, безсумнівно, досконале «правило» християнського життя. (...) Ця проповідь містить усі приписи, які керують християнським життям» (Св. Августин, Про Нагірну проповідь Господа, 1, 1, 1).

1967 Євангельський Закон «сповнює» (Пор. Мт. 5, 17-19), очищує, перевищує і веде до досконалості Старий Закон. У Заповідях Блаженства він виконує Божі обітниці, піднімаючи їх і спрямовуючи до Царства Небесного. Він звернений до тих, які готові прийняти з вірою цю нову надію: убогих, покірних, засмучених, чистих серцем, переслідуваних за Христа; таким чином він прокладає дивні шляхи до Царства.

1968 Євангельський Закон сповнює заповіді Закону. Проповідь Господа, далека від того, щоб скасувати чи знецінити моральні приписи Старого Закону, виділяє в ньому приховані можливості і виявляє нові вимоги. Вона об'являє всю їхню Божу і людську правду. Вона не додає нових зовнішніх приписів, обновляє корінь вчинків - серце, де людина вибирає між чистим і нечистим (Пор. Мт. 15, 18, 19), де формується віра, надія і любов, а з ними - й інші чесноти. Таким чином, Євангеліє веде Закон до його повноти через наслідування досконалості Небесного Отця (Пор. Мт. 5, 48), через прощення ворогам і молитву за тих, хто переслідує, - за взірцем Божої щедрості (Пор. Мт. 5, 44).

1969 Новий Закон здійснює акти релігії: милостиню, молитву і піст, - спрямовуючи їх до Отця, «що бачить таємне», на відміну від тих, що бажають, «щоб було видно людям» (Пор. Мт. 6, 1-6; 16-18). Його молитвою є «Отче наш» (Пор. Мт. 6, 9-13.).

1970 Євангельський Закон містить вирішальний вибір між «двома І696, дорогами» (Пор. Мт. 7, 13-14.) і втілення в життя слів Господа (Пор. Мт. 7, 21-27.); він підсумований у золотому правилі: «Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм, - це ж бо закон і пророки» (Мт. 7,12; Пор. Лк. 6,31).

Увесь Євангельський Закон міститься в «новій заповіді» Ісуса (Ів. 13,34) - щоб ми любили один одного, як Він нас полюбив. (Пор. Ів. 15, 12)

1971 До проповіді Господа необхідно долучити моральну катехизу апостольських повчань, як: Рим. 12-15; 1 Кор. 12-13; Кол. 3-4; Еф. 4-5 і т.ін. Це вчення передає науку Господа авторитетом апостолів, особливо через викладення чеснот, які випливають із віри в Христа і які оживлені любов'ю - головним даром Святого Духа. «Любов нехай буде не лицемірна. [...] Любіть один одного братньою любов'ю [...]. Веселі в надії, в горі терпеливі, в молитві витривалі; святих у потребах спомагайте і дбайте про гостинність» (Рим. 12,9-13), Ця катехиза також нас вчить розглядати справи нашого сумління у світлі нашого ставлення до Христа і Церкви (Пор. Рим. 14; 1 Кор. 5-10.).

1972 Новий Закон названо Законом Любові, бо він спонукає до дії більше через любов, яку вливає Дух Святий, ніж через страх; він є Законом Благодаті, бо дає силу благодаті, щоб діяти через віру і святі таїнства; Законом Свободи (Пор. Як. 1,25; 2, 12), бо звільняє нас від дотримання обрядових та формальних приписів Старого Закону, схиляє нас до спонтанної дії під впливом любові і переводить нас зі стану слуги, який «не відає, що його пан робить», до стану друзів Христових, «бо все Я вам об'явив, що чув від Отця Мого» (Ів. 15,15), чи до стану сина-спадкоємця (Пор. Гал. 4, 1-7; 21-31; Рим. 8, 15-17.).

1973 Окрім приписів, Новий Закон містить також євангельські ради. Традиційне розрізнення між заповідями Божими і євангельськими радами основується на їх різному відношенні до любові - досконалості християнського життя. Заповіді призначені усунути те, що не сумісне з любов'ю. Ради мають на меті відкинути те, що, навіть не суперечачи любові, може становити перешкоду для розвитку любові (Пор. св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 184, 3.).

1974 Євангельські ради проявляють живу повноту любові, яка невтомно бажає давати завжди більше. Вони засвідчують її потяг і спонукають нашу духовну готовність.

Досконалість Нового Закону полягає істотно в заповідях любові до Бога і до ближнього. Ради вказують на пряміші шляхи і більш вдалі засоби вони повинні бути застосовані залежно від покликання кожного:
«[Бог] не прагне, аби кожен дотримувався усіх рад, а лише тих, які відповідні до особи, часу, обставин і сил кожного і яких вимагає любов; бо саме вона, як цариця всіх чеснот, усіх заповідей, усіх рад і загалом усіх законів та всіх християнських учинків, надає їм усім місце, порядок, час і вартість» (Св. Франциск Сальський, Трактат про Божу любов, 8, 6).

КОРОТКО

1975 Згідно зі Святим Письмом, Закон є батьківським повчанням Бога, яке приписує людині шляхи, що ведуть до обіцяного блаженства, і забороняє дороги до зла.
1976 «Закон є певним розпорядженням розуму для загального добра, що проголошене тим, хто має відповідальність за спільноту» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 1-2, 90, 4.).
1977 Христос є метою закону (Пор. Рим. 10, 4); Він Єдиний навчає Божої праведності та вділяє її.
1978 Природний закон є участю людини, створеної на образ свого Творця, в мудрості і доброті Бога. Він виражає гідність людської особи і становить фундамент її основних прав та обов'язків.
1979 Природний закон незмінний і постійний упродовж: історії. Правила, якими він виражається, залишаються правосильні у своїй суті. Він є необхідним підґрунтям для визначення моральних правил і для цивільного закону.
1980 Старий Закон є першим етапом об'явленого Закону. Його моральні приписи підсумовані в Десятьох Заповідях.
1981 Закон Мойсея містить численні правди, що є природно доступні для розуму. Бог об 'явив їх тому, що люди не читали їх у своєму серці.
1982 Старий Закон є певною підготовкою до Євангелія.
1983 Новий Закон є благодаттю Святого Духа, яка отримується через віру в Христа і діє через любов. Він виражається насамперед у Нагірній проповіді Господа і через святі таїнства уділяє нам благодать.
1984 Євангельський Закон здійснює, перевищує і завершує Старий Закон: обітниці Старого Закону - через Заповіді Блаженства Царства Небесного; а його заповіді - через обновлення серця, джерела вчинків.
1985 Новий Закон є Законом Любові, Законом Благодаті, Законом Свободи.
1986 Окрім заповідей, Новий Закон містить також євангельські ради. «Святість Церкви підтримується особливо численними радами, яких Господь пропонує дотримуватися Своїм учням у Євангелії (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 42.)

Артикул 2. Благодать та оправдання

I. Оправдання

1987 Благодать Святого Духа має силу виправдати нас, тобто очистити від наших гріхів і передати нам «праведність Божу через віру в Ісуса Христа» (Рим. 3,22) і через Хрещення

(Пор. Рим, 6, 3-4):
«Коли ж ми вмерли з Христом, то віруємо, що й житимемо з Ним, знаючи, що Христос, воскреснувши з мертвих, уже більше не вмирає: смерть над Ним більше не панує. Вмираючи бо, Він умер для гріха один раз, а живучи, живе для Бога. Так само й ви вважайте себе за мертвих для гріха, а за живих для Бога у Христі Ісусі» (Рим. 6,8-11).
1988 Силою Святого Духа ми беремо участь у страстях Христових, вмираючи для гріха, та у Його Воскресінні, народжуючись до нового життя; ми є членами Його Тіла, яким є Церква (Пор. 1 Кор. 12), гілками, вщепленими на Виноградній Лозі, якою є Він Сам (Пор. Ів. 15, 1-4.):
«Через Духа ми беремо участь у Бозі. Через участь у Дусі ми стаємо учасниками Божої природи (...). Тому ті, в кому живе Дух, є обожнені» (Св. Атанасій Олександрійський, Послання до Сєрапіону, 1, 24.).
1989 Першим ділом благодаті Святого Духа є навернення, яке чинить оправдання, відповідно до сповіщення Ісуса на початку Євангелія: «Покайтесь, бо Небесне Царство близько» (Мт. 4, 17). Під упливом благодаті людина звертається до Бога і відвертається від гріха, приймаючи, таким чином, прощення і праведність із висоти. «Оправдання є не тільки відпущенням гріхів, а й освяченням і внутрішнім відновленням людини». (Тридентський Собор: DS 1528.).
1990 Оправдання звільняє людину від гріха, який суперечить Божій любові, і очищає її серце. Оправдання іде вслід за почином Божого милосердя, що дає прощення. Воно примирює людину з Богом. Воно звільняє від неволі гріха й оздоровлює.
1991 Оправдання є водночас прийняттям справедливості Божої через віру в Ісуса Христа. Справедливість означає тут правоту Божої любові. Разом зі справедливістю в наші серця вливаються віра, надія і любов і вділяється послух Божій волі.
1992 Оправдання є для нас заслужене страстями Христа, Який віддав Себе на Хресті як живу і святу жертву, милу Богові, кров якої стала засобом примирення, відкуплення гріхів усіх людей. Оправдання дається Хрещенням - таїнством віри. Воно уподібнює нас до праведності Бога, Який силою Свого милосердя робить нас внутрішньо праведними. Воно має на меті Славу Божу і Христову і дар вічного життя: (Пор. Тридентський Собор: DS 1529).
«Тепер же без закону з'явилася Божа справедливість, засвідчена Законом І Пророками, справедливість Божа через віру в Ісу 3са Христа для всіх, хто вірує, бо немає різниці. Всі бо згрішили, й позбавлені слави Божої, й оправдуються даром, Його ласкою, що через відкуплення в Ісусі Христі, Якого видав Бог як жертву примирення, в Його крові, через віру, щоби виявити свою справедливість відпущенням колишніх гріхів, за час довготерпіння Божого, щоб виявити свою справедливість за нинішнього часу, - щоб він був справедливий і усправедливлював того, хто вірує в Ісуса» (Рим. 3,21-26).
1993 Оправдання встановлює співпрацю між Божою благодаттю і свободою людини. З боку людини вона виражається у згоді віри зі Словом Божим, яке закликає її до навернення, та у співдії любові зі спонукою Святого Духа, Який цю згоду випереджає та оберігає: «Коли Бог торкається серця людини світлом Святого Духа, то людина, приймаючи таке натхнення, не залишається бездіяльною, бо може, до речі, І відкинути його; але все-таки вона не може без Божої благодаті, сама зі своєї волі, наблизитися до праведності перед Богом» (Тридентський Собор: DS 1525.).
1994 Оправдання є найдосконалішим ділом Божої любові, виявлене в Ісусі Христі і

дароване через Святого Духа. Св. Августин вважає, що «оправдання грішника є більшим ділом, ніж створення неба і землі», бо «небо і земля минуть, а спасіння й оправдання вибраних залишається» (Св. Августин, Трактат на Євагеліє від Івана, 72). Він вважає навіть, що оправдання грішників перевищує створення ангелів у праведності, позаяк воно засвідчує більше милосердя.

1995 Святий Дух є внутрішнім учителем. Породжуючи «внутрішню людину» (Рим. 7,22; Еф. 3,6), оправдання здійснює освячення цілої людини:

«Бо так, як ви колись віддавали ваші члени на служіння нечистоті і беззаконню, щоб жити беззаконно, так тепер віддайте ваі)'і члени на служіння праведності, на освячення. (...) Тепер же, звільнившись від гріха і ставши слугами Богові, маєте ваш плід на освячення, а кінець - життя вічне» (Рим. 6,19.22).

II. Благодать

1996 Наше оправдання йде від Божої благодаті. Благодать є прихильністю (ласкою), незаслуженою допомогою, даною нам Богом, щоб ми відповіли на Його заклик стати дітьми Божими (Пор. Ів. 1, 12-18), усиновленими дітьми (Пор. Рим. 8, 14-17), учасниками Божої природи (Пор. 2 Пт. 1, 3-4.), вічного життя (Пор. Ів. 17,3.).

1997 Благодать є участю в Божому житті, вона вводить нас у внутрішнє життя Пресвятої Трійці; через Хрещення християнин бере участь у благодаті Христа - Голови Його Тіла. Як «усиновлений», він може відтепер називати Бога «Отцем» у єдності з Єдиним Сином. Він отримує життя Святого Духа, Який вдихає в нього любов і Який будує Церкву.

1998 Це покликання до вічного життя є надприродним. Воно цілковито залежить від незаслуженого почину Бога, бо Він єдиний може Себе об'явити і віддати. Воно перевищує розумові здібності й сили людської волі, як і всього створіння (Пор.1 Кор. 2, 7-9).

1999 Христова благодать є незаслуженим від Бога даром Його життя, яке Він вливає в нашу душу через Святого Духа, для того щоб її вилікувати від гріха й освятити: це благодать, освячуюча, чи обожнююча, яку отримуємо у Хрещенні. Вона стає в нас джерелом освячення (Пор. Ів. 4, 14; 7, 38-39):

«Тому, коли хтось у Христі, той - нове створіння. Старе минуло, настало нове. Усе ж від Бога, Який примирив нас із Собою через Христа» (2 Кор. 5,17-18).

2000 Освячуюча благодать є постійним (габітуальним) даром, сталим нахилом, який удосконалює саму душу, щоб вона була здатна жити з Богом, діяти задля любові до Нього. Розрізняють: постійну благодать (gratia habitualis), яка є постійним нахилом жити і діяти згідно з Божим покликом, та дійові ласки (gratiae actuales), які є Божими втручаннями чи то на початку навернення, чи то під час діла освячення.

2001 Приготування людини до прийняття благодаті - це вже діло благодаті. Вона є необхідною, щоб збудити і підтримати нашу співпрацю у оправданні через віру та в освяченні через любов. Бог завершує в нас те, що Він розпочав, «бо Він, починаючи, робить Своїм діянням так, щоб ми хотіли; а завершуючи, спів діє з нашою, вже наверненою, волею» (Св. Августин, Про благодать I вільне рішення, 17, 33.):

«Справді, ми теж працюємо, але співпрацюємо з Богом, Який Сам працює. Бо милосердя Його випередило нас, аби нас оздоровити, і воно ще продовжує йти за нами, аби, раз оздоровившись, ми постійно були оживлювані; воно йде перед нами, щоб покликати нас, і йде за нами, щоб ми були прославлені; йде перед нами, щоб ми жили побожно, а за нами, -

щоб ми жили вічно з Богом, бо без Нього ми не можемо нічого вчинити» (Св. Августин, Про природу і благодать, 31, 35.).

2002 Вільний почин Бога вимагає вільної відповіді людини, бо Бог створив людину за образом Своїм і надав їй, разом зі свободою, і наснагу Його пізнати і любити. Душа лише добровільно входить у спілкування любові. Бог безпосередньо торкається серця людини і прямо зрушує його. Він вклав у людину прагнення правди і добра, які лише Він один може заспокоїти. Обітниці «життя вічного» відповідають цьому прагненню понад усяку надію: «Коли Ти після завершення Своїх «дуже добрих» діл (...), хоч Ти їх у спокої завершив, відпочивав сьомого дня, то це для того, щоб нам наперед сказати голосом Твоєї книги, що після закінчення наших справ, які є також «дуже добрими», бо Ти їх нам дарував, ми також спочинемо в Тобі в Суботу вічного життя» (Св. Августин, Сповідь, 13, 36, 50.).

2003 Благодать є насамперед і головним чином даром Святого Духа, Який нас оправдовує та освячує. Однак благодать містить також дари, які Святий Дух нам дає, щоб залучити нас до Свого діла, щоб зробити нас здатними співпрацювати у спасінні інших і зростанні Тіла Христового - Церкви. Це благодаті таїнств (сакраментальні) - дари, властиві різним святим таїнствам. Крім цього, є особливі благодаті, названі також харизмами, за грецьким словом, ужитим св. Павлом, яке означає прихильність, незаслужений дар, добродійство (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 12). Якими б не були їхні ознаки, часом надзвичайні, як дар чудес чи мов, харизми спрямовані до освячуючої благодаті і мають на меті загальне добро Церкви. Вони служать любові, яка будує Церкву (Пор. 1 Кор. 12).

2004 Серед особливих благодатей треба назвати благодаті стану, які супроводжують виконання відповідальних завдань християнського життя і служінь усередині Церкви: «Маючи ж, згідно з даною нам благодаттю, різні дари: чи то дар пророцтва - виконуймо його мірою віри; чи хто має дар служіння, нехай служить; чи хто навчання, нехай навчає; чи хто напоумлення, нехай напоумляє. Хто дає - у простоті; хто головує дбайливо; хто милосердиться - то з радістю» (Рим. 12,6-8).

2005 Благодать, позаяк належить до надприродного порядку, не піддається нашому досвідові, але може бути пізнана лише через віру. Отже, ми не можемо спиратися на свої почуття чи діла, щоб на їх підставі зробити висновок, що ми оправдані й спасенні (Пор. Тридентський Собор: DS 1533-1534). Проте, за словами Господа: «За їхніми плодами, отже, пізнаєте їх» (Мт. 7,20), роздумуванням над добродійствами Бога в нашому житті та в житті святих дає нам запоруку того, що благодать діє в нас і спонукає до все більшої віри і до постави довірливої вбогості:

Один із прекрасних виявів цієї поведінки знаходимо у відповіді св. Жанни Д'Арк на підступне запитання церковних суддів: «На запитання, чи вона знає, що перебуває у Божій благодаті, вона відповіла: «Якщо я в ній не є, то хай Він мене допровадить; якщо я є в ній, то хай Він мене оберігає в ній» (Св. Жанна Д'Арк, Виступ: Акти судового процесу.).

III. Заслуга

«Прославлений Ти у сонмі Святих: коли Ти увінчуєш їх заслуги, то Ти увінчуєш Свої власні дари» (Римський Мисал, Префація святих, пор. «Доктор благодаті», св. Августин, Пояснення Псалмів 102, 7.).

2006 Слово «заслуга» означає загалом винагороду, яку спільнота чи товариство винні за

діяльність одного з її членів, яка визнана за добру чи шкідливу і є гідна нагороди або кари. Заслуга стосується чесноти справедливості і відповідає засаді рівності, яка нею керує.
2007 Стосовно Бога, у правовому стислому значенні слова, не існує заслуги з боку людини. Між Ним і нами невимірна нерівність, бо від Нього, нашого Творця, ми отримали все.
2008 Заслуга людини перед Богом у християнському житті йде від того, що Бог добровільно постановив залучити людину до справ Своєї благодаті. Божа ініціатива в Його батьківській дії є перша, вільне діяння людини як співдія є другим, так що заслуги за добрі вчинки повинні бути зараховані насамперед Божій благодаті, і тільки потім - вірному. Крім того, заслуга людини повертається сама до Бога, бо її добрі вчинки здійснені у Христі з натхненням і допомогою Святого Духа.
2009 Коли усиновлення через благодать робить нас учасниками Божої природи, згідно з незаслуженою справедливістю Бога воно може дати нам правдиву заслугу. Саме в цьому - право благодаті, повне право любові, яке робить нас «співспадкоємцями» Христа, гідними прийняти «обіцяну спадщину вічного життя» (Тридентський Собор: DS 1546.). Заслуги за наші добрі діла є дарами Божої доброти (Пор. Тридентський Собор: DS 1548). «Найперше дарувалася благодать; тепер віддається належне. (...) Твої заслуги є дарами Бога» (Св. Августин, Проповіді, 298, 4-5).
2010 Оскільки в порядку благодаті почин належить Богові, ніхто не може заслужити собі першої благодаті в тому, що стосується початку навернення, прощення та оправдання. Зрушені Святим Духом і любов'ю, ми згодом можемо заслужити собі самим і іншим благодаті, потрібні як для нашого освячення, для росту благодаті і любові, так і для отримання вічного життя. Також земні блага, як здоров'я, приязнь, можна заслужити згідно з Божою мудрістю. Ці благодаті і ці блага є предметом християнської молитви. Через молитву отримуємо благодать, яка необхідна для нас, щоб ми могли творити діла, гідні нагороди.
2011 Любов Христа є у нас джерелом усіх наших заслуг перед Богом. Благодать, єднаючи нас із Христом діяльною любов'ю, надає надприродну якість нашим учинкам, а отже, робить їх заслугою як перед Богом, так і перед людьми. Святі завжди ясно усвідомлювали, що їхні заслуги були чистою благодаттю.
«Після земного вигнання я сподіваюся насолоджуватися Тобою в Батьківщині, та не хочу назбирувати заслуг для доступу до неба, прагну працювати лише задля Твоєї Любові [...]. Коли настане вечір цього життя, я стану перед Тобою з порожніми руками, бо не прошу Тебе, Господи, щоб Ти рахував мої діла. Усі наші справедливості заплямовані у Твоїх очах. То ж я хочу зодягнутись у Твою власну Праведність і отримати від Твоєї Любові у вічне посідання Тебе Самого...» (Св. Тереза від Дитятка-Ісуса, Акт принесення себе в дар милосердній Любові)

IV. Християнська святість

2012 «Тим, які люблять Бога, (...) усе співпрацює для добра. Бо яких Він передбачив, тих наперед призначив, щоб були подібні до образу Сина Його, щоб Він був первородний між багатьма братами; яких же наперед призначив, тих і покликав; а яких покликав, тих оправдав; яких же оправдав, тих і прославив» (Рим. 8,28-30).
2013 «Усі віруючі в Христа, усякого стану і положення, покликані до повного християнського життя і до досконалості в любові». (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 40). Усі покликані до святості: «То ж будьте досконалі, як Отець ваш

Небесний досконалий» (Мт. 5,48).
«Вірні повинні застосовувати сили, які вони отримали за мірою Христового дару, для отримання цієї досконалості, щоб (...), сповнюючи в усьому волю Отця, усією своєю душею присвятити себе Славі Божій і служінню ближньому. Так святість Божого Народу розвивається багатими плодами, як про це яскраво засвідчує історія Церкви життям багатьох святих» (II Ватиканський Собор, Догм, коист. « Lumen gentium », 40.).
2014 Духовний розвиток спрямований на все тісніше з'єднання з Христом. Це з'єднання називається «містичним», бо бере участь у таїнстві Христа через святі таїнства - «святі містерії», а в Ньому - у таїнстві Святої Трійці. Бог закликає всіх нас до цього тісного зв'язку з Ним, навіть якщо особливі благодаті чи надзвичайні знаки цього містичного життя дані лише декому, щоб виявити дар, даний усім.
2015 Дорога вдосконалення проходить через Хрест. Нема святості без зречення і духовної боротьби (Пор. 2 Тим. 4.). Духовний поступ передбачає аскезу та умертвлення, які поступово приводять до життя в мирі і радості блаженств:
«Той, хто спинається вгору, ніколи не зупиняється; кожний початок стає новим початком, і тих початків немає кінця. Ніколи той, хто піднімається, не перестає прагнути того, що уже пізнав» (Св. Григорій Ніський, Бесіди на Пісню Пісень, 8.).
2016 Діти нашої Матері, Святої Церкви, слушно надіються па благодать витривання до кінця і нагороди Бога, їхнього Отця, за добрі діла, вчинені з Його благодаттю в єднанні з Ісусом (Пор. Тридентський Собор: DS 1576.). Дотримуючись того ж правила життя, віруючі беруть участь у «блаженній надії» тих, яких милосердя Боже збирає в «місті святому, Єрусалимі новому, що сходить із неба від Бога, приготованому, мов наречена, прикрашена для мужа свого» (Од. 21,2).

КОРОТКО

2017 Благодать Святого Духа дарує нам справедливість Вожу. Єднаючи нас через віру і Хрещення зі страстями і Воскресінням Христа, Дух робить нас учасниками Свого життя.
2018 Оправдання, як і навернення, має два аспекти. Під впливом благодаті людина звертається до Бога і відвертається від гріха, приймаючи таким чином прощення і праведність з висоти.
2019 Оправдання означає відпущення гріхів, освячення і внутрішнє оновлення людини.
2020 Оправдання для нас заслужив Христос Своїми страстями. Воно дається нам через Хрещення. Воно уподібнює нас до справедливості Бога, Який робить нас праведними. Воно має на меті Славу Бога і Христа і дар вічного життя. Воно є найкращим виявом Божого милосердя.
2021 Благодать є допомогою, яку Бог дає нам, щоб ми відповіли на наше покликання стати його всиновленими дітьми. Вона вводить нас у внутрішнє життя Пресвятої Трійці.
2022 Божий почин у ділі благодаті випереджує, підготовляє і збуджує вільну відповідь людини. Благодать відповідає глибоким прагненням людської свободи; вона закликає її співпрацювати з нею та вдосконалює її.
2023 Освячуюча благодать є незаслуженим даром, який Бог нам дає, даром Його життя, влитого Святим Духом у нашу оушу, щоб оздоровити її від гріха та освятити.
2024 Освячуюча благодать робить нас «милими Богові»: харизми, особливі дари Святого

Духа, скеровані до освячуючої благодаті І мають на меті загальне добро Церкви. Бог діє також численними дійовими ласками, які відрізняються від постійної благодаті, що стало присутня в нас.
2025 Ми можемо мати заслугу перед Богом лише завдяки добровільному Божому Задуму залучити людину до діла Своєї благодаті. Заслуга є передусім ділом Божої благодаті, а також: співпрацею людини. Заслуга людини повертається до Бога.
2026 Через наше усиновлення благодать Святого Духа може дати нам правдиву заслугу відповідно до безкорисливої справедливості Бога. Любов є в нас головним джерелом заслуги перед Богом.
2027 Ніхто не може заслужити собі першої благодаті, що є на початку навернення. Зрушені Святим Духом, ми можемо заслужити для самих себе і для інших усі благодаті, потрібні для досягнення вічного життя, а також: необхідні земні блага.
2028 «Усі віруючі покликані до повного християнського життя і до досконалості в любові» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 40.). «У чесноті межею християнської досконалості, як ми навчилися від Апостола, ста, що немає в неї межі» (Св. Григорій Ніський, Про життя Мойсея, 1, 5.).
2029 «Коли хтось хоче йти за Мною, нехай зречеться себе самого, візьме хрест свій і йде за Мною» (Мт. 16,24).

Артикул 3. Церква - мати і вихователька

2030 Саме в Церкві у спілкуванні з усіма хрещеними християнин здійснює своє покликання. Від Церкви він приймає Слово Боже, яке містить науку «Закону Христа» (Гал. 6,2). Від Церкви він приймає благодать святих таїнств, яка підтримує його в «дорозі». Від Церкви він вчиться прикладу святості; він розпізнає її зразок і джерело у Пресвятій Діві Марії; він пізнає її у правдивих свідченнях тих, які живуть свято; він відкриває її в духовній традиції і довгій історії святих, які його випередили і яких літургія прославляє впродовж церковного року.
2031 Моральне життя є духовним культом. Ми «віддаємо наші тіла як жертву живу, святу, приємну Богові» (Пор. Рим. 12, 1.), у Тілі Христовім, яке ми творимо, і в причасті з Його Євхаристійною Жертвою. У богослужіннях і відправі святих таїнств молитва і повчання об'єднуються з Христовою благодаттю, щоб висвітлити й оживити християнське діяння. Як і все християнське життя, моральне життя знаходить своє джерело і має свою вершину в Євхаристійній Жертві.

I. Моральне життя й Учительське Служіння Церкви

2032 Церква, «стовп та підпора правди» (1 Тим. 3,15), «отримала від апостолів урочисту заповідь Христа проповідувати правду спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 17.). «Церкві належить проповідувати завжди і всюди принципи моралі, також те, що стосується суспільного порядку, й оцінювати всі людські вчинки, оскільки цього вимагають основні права людини і спасіння душ» (Кодекс канонічного права, кан. 747, §2.).
2033 Учительське Служіння пастирів Церкви в галузі моралі виконується звичайно через

катехизу та проповідування за допомогою праць богословів і духовних авторів. Так від покоління до покоління під проводом і пильністю пастирів передається спадщина («депозит») християнської моралі, що складається з характерної сукупності засад, заповідей і чеснот, що виникають із віри у Христа й оживлені любов'ю. Ця катехиза традиційно приймає за основу разом із Символом віри і молитвою «Отче наш» Декалог, який передає засади морального життя, право-сильні для всіх людей.

2034 Римський Архиєрей та єпископи, як «правдиві вчителі й наділені владою Христа, проповідують довіреному їм народові віру, яку той повинен застосовувати в житті» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 25.). Звичайне та універсальне Учительське Служіння Римського Архиєрея та єпископів у сопричасті з ним навчає вірних правди, в яку вони мають вірити, любові, яку мають практикувати, та блаженства, в якому вони мають покладати надію.

2035 Найвищий ступінь участі у владі Христа забезпечений харизмою непомильності. Ця харизма є такою широкою, як і спадщина Божого Об'явлення (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 25.); вона поширюється ще на всі елементи віровчення, разом з мораллю, без яких спасенні правди віри не можуть бути збережені, викладені чи дотримувані (Конгр. Віри: Інструкція « Mysterium Ecclesiae », 3.).

2036 Влада Учительського Служіння поширюється також на особливі приписи природного закону, бо їх дотримання, якого вимагає Творець, необхідне для спасіння. Нагадуючи приписи природного закону, Учительське Служіння Церкви виконує головну частину своєї пророчої функції - проповідувати людям те, ким вони є насправді, і нагадувати, якими вони повинні бути перед Богом (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 14.).

2037 Божий Закон, довірений Церкві, подається вірним як дорога життя і правди. Отже, вірні мають право (Кодекс канонічного права, кан. 213.) навчатися спасенних Божих приписів, які благодаттю очищують судження й оздоровлюють поранений людський розум. Вони мають обов'язок дотримуватися постанов і правил, виданих законною владою Церкви. Навіть якщо ці рішення є дисциплінарними, вони зобов'язують до послуху, продиктованого любов'ю.

2038 У ділі навчання та застосування християнської моралі Церква потребує відданості пастирів, учености богословів, внеску всіх християн та людей доброї волі. Віра та здійснювання Євангелія забезпечують кожному досвід життя «у Христі», який його освітлює і робить здатним оцінювати Божу й людську дійсності відповідно до Божого Духа (Пор. 1 Кор. 2, 10-15.). Так Дух Святий може послужитися найпокірнішими, щоб освічувати вчених і високодостойних.

2039 Служіння повинні виконуватися в дусі братерської служби і відданості Церкві в ім'я Господа (Пор. Рим. 12, 8. 11.). Одночасно сумління кожного в його моральному судженні стосовно своїх особистих учинків повинно уникати замикання себе у власних поглядах. Воно повинно якнайкраще відкриватися до врахування добра всіх, того добра, яке виражене в моральному праві, - природному й об'явленому, - у церковному праві та в навчанні, схваленому Учительським Служінням Церкви в питаннях моралі. Не треба протиставляти особисте сумління і розум моральному законові чи Учительському Служінню Церкви.

2040 Так серед християн може розвиватися істинний синівський дух стосовно Церкви. Він є звичайним розквітом благодаті Хрещення, що породила нас у лоні Церкви та зробила членами Тіла Христового. У своїй материнській турботі Церква дає нам милосердя Боже, яке перевищує всі наші гріхи і діє особливо в таїнстві Примирення. Як турботлива мати,

Церква теж у своїй літургії день за днем годує нас Словом і Євхаристією Господа.

II. Церковні заповіді

2041 Церковні заповіді містяться в тій лінії морального життя, яке пов'язане з літургійним життям і живиться ним. Обов'язковий характер цих позитивних законів, виданих пастирською владою, має на меті забезпечити вірним необхідний мінімум духу молитви та морального зусилля у зростанні любові до Бога і до ближнього:

2042 Перша заповідь («Брати участь у Службі Божій у неділю та писані свята і стримуватись від тяжких робіт) вимагає від освячувати день, у який поминається Воскресіння Господнє, й літургійні свята на честь таїнств Господніх, Богородиці і святих, передусім беручи участь у Євхаристійній відправі, на яку збирається християнська спільнота, і відпочиваючи від тих робіт І тих справ, які могли б перешкодити такому освяченню цих днів (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1249-1251; Зібрання канонів Східних Церков, кан. 880, § 3. 881, §§ 1.2. 4.).

Друга заповідь («Від гріхів принаймні раз на рік сповідатися») забезпечує приготування до Євхаристії через прийняття таїнства Примирення, яка продовжує діло навернення і прощення, розпочате в Хрещенні (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 989; Зібрання канонів Східних Церков, Зібрання канонів Східних Церков, кан. 719.).

Третя заповідь («Принаймні раз на рік, у великодній час прнчащатися») визначає мінімум у прийнятті Тіла і Крові Господа у зв’язку з Великодніми святами - джерелом і центром християнської літургії (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 920; Зібрання канонів Східних Церков, кан. 708; 881, § 3.).

2043 Четверта заповідь («В установлені Церквою дні стримуватися від м'яса і зберігати піст») визначає час аскези і покаяння, які готують нас до літургійних свят; вони допомагають нам опанувати наші пристрасті і здобувати свободу серця (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1246-1248; Зібрання канонів Східних Церков, кан. 882.).

П'ята заповідь («Допомагати в потребах Церкви») наголошує, що вірні зобов'язані допомагати Церкві в матеріальних потребах згідно зі своїми можливостями (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 222; Зібрання канонів Східних Церков, кан. 25; пор. Кодекс канонічного права, кан. 455.).

III. Моральне життя і місіонерське свідчення

2044 Вірність охрещених є першочерговою умовою для проповідування Євангелія і для місії Церкви у світі. Щоб показати людям силу істини і осяйність благовісті спасіння - необхідне підтвердження цієї вісті свідченням християнського життя. «Приклад християнського життя і добрі діла, виконувані в надприродному дусі, мають силу притягати людей до віри і до Бога» (II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 6.).

2045 Християни, оскільки вони є членами Тіла, Головою якого є Христос (Пор. Еф. 1, 22.), спричиняються стійкістю своїх переконань І звичаїв до будування Церкви. Церква збільшується, зміцнюється і розвивається святістю своїх вірних (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 39.), «аж поки ми не дійдемо (...) до досконалості Мужа, до міри повного зросту повноти Христа» (Еф. 4,13).

2046 Своїм життям згідно з Христом християни наближають прихід Царства Божого,

«Царства справедливості, правди і миру» (Римський Мисал, Префація празника Христа-Царя.). Проте вони не полишають своїх земних обов'язків; вірні своєму Учителеві, вони їх сповняють чесно, терпеливо і з любов'ю.

КОРОТКО

2047 Моральне життя є духовним культом. Християнська поведінка живиться богослужіннями та відправою святих таїнств.
2048 Церковні заповіді стосуються морального й християнського життя, яке з'єднане з богослужбовим життям, чим і живиться.
2049 Учительське Служіння Церкви у справах моралі здійснюється звичайно через катехизу і проповідування на основі Декалогу, який проголошує засади морального життя, чинні для кожної людини.
2050 Римський Архиєрей та єпископи, як справжні вчителі, проповідують Божому Народові віру, яку треба сповідувати і застосовувати в житті, їм належить також давати оцінку в питаннях моралі, які входять в обсяг природного права і розуму.
2051 Непомильність пастирського Учительського Служіння охоплює всі елементи доктрини, включаючи й мораль, без яких спасенні правди віри не можуть бути збережені, викладені й дотримувані.

Другий розділ. Десять Заповідей

Десять Заповідей

Вихід 20, 2-17
Я - Господь, Бог твій, шо вивів тебе з землі Єгипетської, з дому неволі.
Нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене. Не робитимеш собі ніякого тесаного кумира, ані подоби того, що вгорі, на небі, ні того, що внизу, на землі, ні того, що попід землею, в водах. Не падатимеш перед ними ниць і не служитимеш їм, бо Я Господь, Бог твій, Бог ревнивий, що караю беззаконня батьків на дітях до третього й четвертого покоління тих, хто ненавидять Мене, і творю милосердя до тисячного покоління тим, які люблять Мене і бережуть заповіді Мої.
Не прикликатимеш імені Господа, Бога твого, марно, бо не пустить Господь безкарно того, хто прикликає Його ім'я марно.
Пам'ятай про суботній день, щоб святити його. Шість днів працюватимеш і робитимеш усяке діло твоє. День же сьомий - відпочинок на честь Господа, Бога твого; не робитимеш ніякого діла сам, ані син твій, ані дочка твоя, ані раб твій, ані рабиня твоя, худоба твоя, ані чужинець, що перебуває у твоєму дворі. Бо шість днів творив Господь небо і землю, й море, і все, що в них, а сьомого дня відпочив; тим і благословив Господь сьомий день І освятив його.
Шануй твого батька і матір твою, щоб довголітній був ти на землі, яку Господь, Бог твій, дасть тобі.
Не вбиватимеш.

Не чужоложитимеш.
Не крастимеш.
Не свідчитимеш ложно на ближнього твого.
Не зазіхатимеш на дім ближнього твого; не по жадатимеш жінки ближнього твого, ані раба його, ані рабині його, ані вола його, ані осла, ані чого небудь, що належало б ближньому твоєму.

Второзаконня 5,6-21
Я - Господь, Бог твій, що вивів тебе з Єгипетської землі, з дому неволі.
Нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене.
Не вимовлятимеш імені Господа, Бога твого, надармо...
Додержуй день суботній, святкуючи його.
Шануй батька твого й матір твою.
Не вбивай.
Не чужолож.
Не кради.
Не свідчи неправдиво проти твого ближнього.
Не пожадай жінки твого ближнього.
Не зазіхай... ні на будь-Що, що належить до твого ближнього.

Катехизмова форма
Я - Господь, Бог твій:
Хай не буде в тебе інших богів, крім Мене.
Не взивай намарно імені Господа Бога твого.
Пам'ятай день святий святкувати.
Шануй отця твого і матір твою, щоб тобі було добре і щоб ти довго прожив на землі.
Не вбивай.
Не чини перелюбу.
Не кради.
Не свідчи неправдиво на ближнього твого.
Не пожадай жінки ближнього твого.
Не пожадай нічого того, що е власністю ближнього твого.

* * *

«Учителю, що мені робити..?»

2052 «Учителю! Що доброго маю чинити, щоб мати життя вічне?» Молодому чоловікові, який ставить це запитання, Ісус відповідає, нагадуючи спочатку про необхідність пізнати Бога, як «єдиного Доброго», як найбільше Добро і джерело всякого добра. Тоді Ісус каже: «Як хочеш увійти в життя, зберігай заповіді». І пригадує Своєму співрозмовникові приписи, які стосуються любові до ближнього: «Не вбивай, не чини перелюбу, не кради, не свідчи криво, поважай батька-матір». Ісус підсумовує ці заповіді таким чином: «Люби ближнього

твого, як себе самого» (Мт. 19,16-19).
2053 До цієї першої відповіді додається друга: «Якщо хочеш бути досконалим, йди, продай, що маєш, дай бідним, і будеш мати скарб на небі; потім приходь і йди за Мною» (Мт. 19,21). Друга відповідь не уневажнює першої. Йти за Ісусом Христом означає виконувати Його заповіді. Закон не скасовується (Пор. Мт. 5, 17.), лише людину запрошено віднайти його в Особі свого Учителя, Який є його досконалим сповненням. У трьох синоптичних Євангеліях заклик Ісуса, звернений до багатого юнака, щоб він пішов за Ним у послусі учня і в збереженні заповідей, стоїть поряд із закликом до убожества і чистоти (Пор. Мт. 19, 6-12. 21. 23-29.). Євангельські ради невіддільні від заповідей.
2054 Ісус прийняв Десять Заповідей, але показав силу Святого Духа, Який діє в їх літері. Він проповідував «праведність, що перевищує праведність книжників та фарисеїв» (Мт. 5,20), як і праведність поган (Пор. Мт. 5, 46-47.). Він розгорнув усі вимоги Заповідей: «Ви чули, що було сказано давнім: «Не вбивай; і коли хтось уб'є, той підпаде судові». А Я кажу вам, що кожний, хто гнівається на брата свого, підпаде судові» (Мт. 5,21-22).
2055 Коли ж запитали Його: «Учителю, котра найбільша заповідь у Законі?» (Мт. 22,36), Ісус відповів: «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю: це найбільша й найперша заповідь. А друга подібна до неї: люби ближнього твого, як самого себе. На ці дві заповіді увесь Закон і пророки спираються» (Мт. 22,37-40; Пор. Втор. 6, 5; Лев. 19, 18). Декалог треба тлумачити у світлі цієї подвійної і єдиної заповіді любові, що є повнотою Закону:
«Заповіді: "не чини перелюбу", "не вбивай", "не кради", "не пожадай чужого" і всі інші містяться у цих словах: "люби твого ближнього, як себе самого". Любов ближньому зла не чинить. Любов, отже, є повнотою Закону» (Рим. 13,9-10).

Декалог у Святому Письмі

2056 Слово «Декалог» дослівно означає «десять слів» (Вих. 34,28; Втор. 4,13; 10,4). Бог об'явив ці «десять слів» Своєму народові на святій горі. Вони записані «перстом Божим» (Вих. 31,18; Втор. 5,22), на відміну від інших приписів, записаних Мойсеєм (Пор. Втор. 31, 9. 24.). Вони в найвищому значенні є словами Божими. Вони передані нам у книзі Виходу (Пор. Вих. 20, 1-17) та у книзі Второзаконня (Пор. Втор. 5, 6-22.). Уже в Старому Завіті святі книги покликаються на «десять слів» (Пор, напр., Ос. 4, 2; Єр. 7, 9; Єз. 18, 5-9.), та повне їхнє значення буде об'явлене лише в Новому Завіті в Ісусі Христі.
2057 Декалог зрозумілий насамперед у контексті Виходу, що є великою визвольною подією, учиненою Богом у самому центрі Старого Союзу. Чи вони сформульовані як негативні заповіді, заборони, чи як позитивні заповіді (як, наприклад, Шануй батька і матір), «десять слів» визначають умови життя, що вивільнене з неволі гріха. Декалог є дорогою життя:
«Як любитимеш Господа, Бога твого, ходитимеш Його дорогами та додержуватимешся Його заповідей, установ і рішень, - то житимеш і розмножишся» (Втор. 30,16).
Ця визвольна сила Декалогу виявляється, наприклад, у заповіді суботнього дня відпочинку, яка однаково стосується чужинців і невільників:
«Пам'ятай, що ти був рабом у Єгипетській землі і що Господь, Бог твій, вивів тебе звідтіля потужною рукою і простягнутим рам'ям» (Втор. 5,15).
2058 «Десять слів» підсумовують і проголошують Закон Божий; «Оці слова промовив

Господь до всієї вашої громади під горою, з-посеред вогню, з хмар і з темряви, громовим голосом, і не додавав до них нічого, і написав Він їх на двох кам'яних скрижалях, і дав їх мені» (Втор. 5,22). Тому ці дві скрижалі названі «свідоцтвом» (Вих. 25,16). Вони містять умови Союзу, укладеного між Богом і Його народом. Ці «скрижалі свідоцтва» (Вих. 31,18; 32,15; 34,29) мали бути покладені до «кивота» (Вих. 25,16; 40,1-3).

2059 «Десять слів» виголошені Богом під час богоявлення («віч - на-віч розмовляв Господь з вами на горі з-посеред вогню»: Втор. 5,4). Вони належать до об'явлення Бога про Себе Самого та про Свою славу. Дар заповідей є даром Самого Бога та Його святої волі. Бог, даючи пізнати Свою волю, об'являє Себе народові.

2060 Дар заповідей і Закону становить частину Союзу, який Бог укладає зі Своїм народом. За книгою Виходу, об'явлення «десяти слів» дане в часі між оголошенням Союзу (Пор. Вих. 19) та його укладенням (Пор. Вих. 24.), після того як народ зобов'язався «зробити» все, що Господь сказав, і «послухатися» Його (Вих. 24,7). Декалог передається тільки після нагадування про Союз («Господь, Бог наш, заключне із нами союз на Хорив-горі»: Втор. 5,2).

2061 Заповіді набирають повного свого значення в контексті Союзу. Згідно зі Святим Письмом, моральний спосіб дії людини набирає повного свого змісту в Союзі і через нього. Перше з «десяти слів» нагадує про першість любові Бога до Свого народу:

«І оскільки перехід із раю свободи до рабства цього світу був карою за гріх, то першим реченням Десяти Заповідей, першим словом заповідей Бога є слово про свободу: «Я - Господь, Бог 2086 твій, що вивів тебе Із Єгипетської землі, з дому неволі» (Вих. 20,2; Втор. 5,6) (Ориген, Проповіді на Вихід 8, 1).

2062 Заповіді в стислому значенні цього слова починаються з другого пункту; вони виражають наслідки того, що через Союз народ належить Богові. Моральне життя є відповіддю на почин любові Господа. Воно є визнаванням Бога, Його пошануванням і культом подяки. Воно є спів дією із задумом, який Бог здійснює в історії.

2063 Союз і діалог між Богом і людиною ще засвідчені фактом, що всі обов'язки виражені в першій особі («Я - Господь...») і звернені до другого суб'єкта («Ти...»). У всіх заповідях Божих адресат позначений особовим займенником в однині. Виявляючи Свою волю всьому народові, Бог виявляє її водночас і кожному зокрема:

«Господь наказав любити Бога І вчив справедливості до ближнього, щоб людина була праведною й гідною Бога. Так через Декалог Бог готував людину до дружби з Ним і гармонії зі своїм ближнім. (...) Слова Декалогу залишаються також у нас (християн). Вони не були скасовані, лише розширені й розвинуті після втілення Господа» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 4, 16, 3-4.).

Декалог у Традиції Церкви

2064 Традиція Церкви, вірна Святому Письму і йдучи за прикладом Ісуса, визнала першорядну важливість і значення Декалогу.

2065 З часів св. Августина «Десять Заповідей» займають чільне місце в катехизі тих, що мають бути охрещені, та вірних. У XV столітті усталився звичай укладати приписи Декалогу в римованих, легких до запам'ятовування і позитивних формах. Вони вживані ще й сьогодні. Катехизми Церкви часто викладали християнську мораль, дотримуючись порядку «Десяти Заповідей».

2066 Поділ та нумерування заповідей змінювалися впродовж історії. Цей катехизм приймає поділ заповідей, установлений св. Августином, що став традиційним і для Католицької Церкви. Таким він є і для лютеранських віровизнань. Грецькі Отці створили дещо інший поділ, який затримався у Православних Церквах і реформованих спільнотах.
2067 Десять Заповідей виражають вимоги любові до Бога і ближнього. Три перші заповіді стосуються більше любові до Бога, а сім інших - любові до ближнього.
«Як є дві заповіді любові, про які говорить Господь, що на них лежить цілий Закон і Пророки (...), так і Десять Заповідей були дані на двох скрижалях. Три були записані на одній скрижалі, а сім - на іншій» (Св. Августин, Проповіді, 33, 2.).
2068 Тридентський Собор вчить, що Десять Заповідей зобов'язують християн і що оправдана людина далі повинна їх дотримуватися. (Пор. DS 1569-1570). Другий Ватиканський Собор підтверджує це: «Єпископи, наступники апостолів, приймають від Господа (...) місію навчання усіх народів і проповідування Євангелія всякому створінню, щоб усі люди через віру, Хрещення і сповнення заповідей отримали спасіння» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium», 24.).

Єдність Декалогу

2069 Декалог утворює нерозривне ціле. Кожне його «слово» відсилає до іншого і до всіх разом; вони взаємно зумовлені.Обидві скрижалі висвітлюють одна одну; вони утворюють органічну цілість. Прогрішитися в одній заповіді - не порушити всі інші (Пор. Як. 2, 10-11.). Не можна шанувати іншої людини, не благословляючи Бога, її Творця. Не можна поклонятися Богові, не полюбивши всіх людей, Його створінь. Декалог єднає життя в Бозі з суспільним життям людини.

Декалог і природний закон

2070 Десять Заповідей належать до Божого об'явлення. Водночас вони вчать людину правдивої людськості. Вони висвітлюють головні обов'язки, а отже, посередньо, й основні права, притаманні природі людської особи. Декалог містить найвищий вираз «природного закону».
«На початку Бог вклав у серця людей засади природного закону, що поза виконуванням їх ніхто не може спастися. Нічого більше від них не вимагав. Потім Він обмежився нагадуванням їх. Це і був Декалог» (Св. Іриней Ліонський, Проти єресей, 4, 15, 1).
2071 Будучи доступними для самого розуму як такого, приписи Декалогу все-таки були об'явлені. Щоб досягнути повного й певного пізнання вимог природного закону Для грішного людства необхідним було це Об'явлення:
«Повне тлумачення настанов Декалогу стало необхідним У стані гріха через затемнення світла розуму і перекручення волі» (Св. Бонавентура, На книги сентенцій, 3, 37, 1, 3.).
Ми пізнаємо Божі заповіді через Божественне Об явлення, передане нам Церквою, та через голос морального сумління.

Зобов'язання, які покладає Декалог

2072 Оскільки Десять Заповідей виражають основні обов'язки людини у ставленні до Бога

і до свого ближнього, то своїм головним змістом вони об'являють вагомі зобов’язання. Вони за своєю природою незмінні і зобов'язують завжди і всюди. Ніхто не може звільнити від них. Десять Заповідей викарбувані Богом у серці людини.
2073 Послух заповідям накладає також обов'язок щодо матерії, яка сама в собі є легка. Так, образливі слова заборонені П'ятою Заповіддю, але вони не можуть бути тяжкою провиною, хіба тільки залежно від обставин чи наміру того, хто їх говорить.

«Без Мене ж ви нічого робити не можете»

2074 Ісус говорить: «Я виноградина, ви - гілки. Хто перебуває в Мені, а Я в ньому, - той плід приносить щедро. Без Мене ж ви нічого робити не можете» (Ів. 15,5). Плід, згаданий у цих словах, є святістю життя, збагаченого злукою із Христом. Коли ми 52І віруємо в Ісуса Христа, беремо участь у Його таїнствах і виконуємо Його заповіді, Спаситель Сам приходить, щоб любити в нас Свого Отця і Своїх братів, нашого Отця і наших братів. Завдяки Духові, Його особа стає живим і внутрішнім правилом наших діянь. «Це Моя заповідь, щоб ви любили один одного, як Я вас полюбив» (Ів. 15,12).

КОРОТКО

2075 «Що доброго маю зробити, щоб мати життя вічне?» - «Як хочеш увійти в життя, дотримуй заповідей» (Мт. 19,16-17).
2076 Своїм життям та проповідуванням Ісус засвідчив вічну важливість Декалогу.
2077 Дар Декалогу даний у контексті Союзу, укладеного Богом зі Своїм народом. Заповіді Божі отримують своє правдиве значення в цьому Союзі і через нього.
2078 Традиція Церкви вірна Святому Письму і, йдучи за прикладом Ісуса, визнала першорядну важливість і значення Декалогу.
2079 Декалог утворює органічну цілість, де кожне «слово» чи «заповідь» відсилає до цілості. Прогрішитися в одній заповіді - це порушити весь Закон (Пор. Як. 2,10-11.).
2080 Декалог являє собою найвищий вираз природного закону. Ми пізнаємо його через Боже Об'явлення і людський розум.
2081 Своїм головним змістом Десять Заповідей виражають вагомі обов’язки людини. Але послух цим заповідям передбачає також обов'язки, матерія яких сама собою є легкою.
2082 Те, що Бог наказує, Він робить можливим через Свою благодать.

Глава перша. «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем,

2083 Ісус стисло виклав обов'язки людини стосовно Бога такими словами: «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією зет твоєю душею і всією думкою твоєю» (Мт. 22,37; Пор. Лк. 10, 27: «І всією силою твоєю».). Ці слова співзвучні з урочистим закликом: «Слухай, Ізраїлю: Господь, Бог наш, Господь єдиний» (Втор. 6,4).
Бог перший полюбив. Любов Єдиного Бога згадана у першому з «десяти слів». Відтак заповіді роз'яснюють відповідь любові, яку людина покликана дати своєму Богові.

Артикул 1. Перша Заповідь

«Я - Господь, Бог твій, що вивів тебе із землі Єгипетської, з дому неволі. Нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене. Не робитимеш собі ніякого тесаного кумира, ані подобини того, що вгорі, на небі, ні того, що внизу, на землі, ні того, що попід землею, в водах. Не падатимеш перед ними ниць І не служитимеш їм» (Вих. 20.2-5; Пор. Втор. 5, 6-9.). «Написано: «Господу, Богу твоєму, поклонишся І Йому єдиному будеш служити» (Мт. 4,10).

І. «Господу, Богу твоєму, поклонишся і Йому єдиному будеш служити»

2084 Бог дозволяє людям пізнати Себе, нагадуючи про Свою все могутню, доброзичливу та визвольну дію в історії того, до кого Він звертається: «Я... вивів тебе із землі Єгипетської, з дому неволі». Перше слово містить першу заповідь Закону: «Господа, Бога твого, будеш боятися, Йому служитимеш. (...) Ви не підете за іншими богами» (Втор. 6,13-14). Перший заклик та справедлива вимога Бога полягає в тому, щоб людина прийняла Його і Йому віддала найвищу шану.

2085 Єдиний та Правдивий Бог об'являє Свою славу насамперед Ізраїлеві (Пор. Вих. 19, 16-25; 24, 15-18.). Об'явлення про покликання та правду людини пов'язане з об'явленням Бога. Людина покликана свідчити про Бога своєю поведінкою, відповідною до свого створення «за образом і подобою Божою» (Буг. 1,26):

«Не буде ніколи іншого Бога, Трифоне, і ніколи не було іншого (,..), крім Того, Хто сторив й улаштував усесвіт. Ми не вважаємо, що наш Бог інший, ніж ваш. Бо Він Той самий, що вивів ваших отців із Єгипту «потужною рукою і простягнутим рам'ям». Ми не покладаємо нашої надії на когось іншого, бо таких немає, лише на Того самого, що і ви, - на Бога Авраама, Ісаака і Якова» (Св. Юстнн, Діалог з Трифоном Юдеєм, 11,1).

2086 «Перша із заповідей охоплює віру, надію і любов. Коли ж бо говоримо «Бог», то, по суті, сповідуємо єство стале, незмінне, завжди однакове, вірне, досконало справедливе. Звідси випливає, що ми повинні обов'язково прийняти Його Слова і мати віру в Нього та цілковите довір'я. Він є Всемогутнім, милостивим, безмірно творить добро. Чи хтось міг би не покладати на Нього всіх своїх надій? І чи хтось міг би не любити Його, розважаючи про скарби доброти і любові, які Він нам дав? Звідси вираз, який Бог вживає у Святому Письмі чи то на початку, чи в кінці Своїх заповідей: «Я - Господь» (Римський Катехизм, 3, 2, 4.).

Віра

2087 Джерелом нашого морального життя є віра в Бога, Який об'являє нам Свою любов. Св. Павло говорить про «послух віри» (Рим. 1,5; 16,26) як про перший обов'язок. Він вбачає в «незнанні Бога» основу і пояснення всіх моральних відхилень (Пор. Рим. 1, 18-32). Нашим обов'язком щодо Бога є вірити в Нього і свідчити про Нього.

2088 Перша Заповідь вимагає від нас зміцнювати і ретельно стерегти нашу віру й пильно відкидати все, що їй суперечить. Існують різні способи грішити, проти віри:

Добровільний сумнів стосовно віри легковажить або відмовляється прийняти правдивим те, що Бог об'явив і Церква подає для вірування. Недобровільний сумнів означає вагання щодо віри, труднощі подолання закидів, пов'язаних із вірою, або неспокій, викликаний її

незрозумілістю. Якщо такий сумнів підтримувати добровільно, то він може призвести до духовного засліплення.
2089 Невіра - це легковаження об'явленої правди або добровільна відмова прийняти її. «Єресь є впертим запереченням після прийняття Хрещення якоїсь правди, у яку треба вірити вірою Божою і католицькою, або впертий сумнів щодо цієї правди. Відступництво є цілковитим відкиданням християнської віри. Розкол (схизма) — це відмова від підпорядкування Римському Архиєреєві і від сопричастя з членами Церкви, які визнають його першість» Кодекс канонічного права, кан. 751).

Надія

2090 Коли Бог об'являє Себе і кличе людину, то вона не може цілком відповісти на Божу любов своїми власними силами. Вона повинна сподіватися, що Бог дасть їй здатність любити Його взаємно і діяти відповідно до заповідей любові. Надія є довірливим очікуванням Божого благословення і блаженного бачення Бога; вона є також острахом образити любов Бога і стягнути на себе кару.
2091 Перша Заповідь має на увазі також гріхи проти надії, якими є безнадія і зухвала надія: Через безнадію людина перестає сподіватися від Бога свого власного спасіння, підтримки для його досягнення або прощення своїх гріхів. Безнадія суперечить Божій Доброті, Його Справедливості - бо Господь вірний Своїм обітницям - і Його Милосердю.
2092 Існують два види зухвалої надії. Або людина переоцінює свої здібності (сподіваючись спастися без допомоги з неба), або занадто надіється на Божу всемогутність і Боже милосердя (сподіваючись отримати прощення без навернення та славу без заслуги).

Любов

2093 Віра в Божу любов охоплює заклик та обов'язок відповісти щирою любов'ю на Боже милосердя. Перша Заповідь наказує нам любити Бога понад усе та всі створіння через Нього і заради Нього (Пор. Втор. 6, 4-5.).
2094 Грішити проти Божої любові можна різним способом. Байдужість занедбує або відкидає застанову над Божою любов'ю; вона не визнає її ініціативи і заперечує її силу. Невдячність занедбує або відмовляється визнати Божу любов і відповісти на неї своєю любов'ю. Остиглість - це вагання або нехтування обов'язком відповісти на любов Божу; вона може викликати відмову віддати себе порухові любові. Нехіть, або духовне лінивство, йде аж до відкинення радості, що походить від Бога, і відрази до Божого добра. Ненависть до Бога походить від гордості. Вона суперечить любові Бога, заперечує Його доброту і намагається проклинати Бога як Того, Хто забороняє гріхи і накладає покарання.

II. «Йому єдиному будеш служити»

2095 Божі чесноти віри, надії і любові формують і оживляють моральні чесноти. Отож, любов спонукає нас віддати Богові те, що ми Йому справедливо винні як створіння. Чеснота релігійності схиляє нас до такого ставлення.

Богопоклоніння (Adoratio)

2096 Богопоклоніння є першим актом чесноти релігійності. Поклонятися Богу - означає визнати Його як Бога, як Творця і Спасителя, як Господа й Владику всього, що існує, як безконечну і милосердну Любов. «Ти будеш поклонятись Господові, Богові твоєму, і Йому єдиному служити» (Лк. 4,8), - говорить Ісус, покликаючись на Второзаконня (Втор, 6,13).
2097 Поклонятися Богові означає в повазі та цілковитому послухові визнати абсолютну мізерність створіння, яке існує лише завдяки Богові. Поклонятися Богові - це хвалити Його, як Марія у пісні «Величає душа моя Господа», возвеличувати Його, а впокоряти себе, визнаючи із вдячністю, що вчинив Він великі речі і що святе Його ім'я (Пор. Лк. 1,46-49). Поклоніння Єдиному Богові звільняє людину від замкнення в собі, від неволі гріха та від ідолопоклонства світу.

Молитва

2098 Акти віри, надії та любові, приписані Першою Заповіддю, сповнюються в молитві. Підняття духу до Бога є вираженням нашого поклоніння Богові: молитва прослави і подяки, заступництва і прохання. Молитва є необхідною умовою для виконання Божих заповідей. «Треба молитися завжди й не занепадати духом» (Лк. 18,1).

Жертвоприношення

2099 Належить приносити Богові жертви як вияв богопоклоніння і вдячності, благання і єднання з Ним: «Правдивою жертвою є кожне діло, яке здійснюється для об'єднання нас святою спільністю з Богом, щоб осягнути справжнє блаженство» (Св. Августин, Про Боже місто, 10, 6).
2100 Щоб стати правдивою, зовнішня жертва повинна бути вираженням духовної жертви: «Жертва Богові - дух сокрушенний...» (Пс. 51,19). Пророки Старого Завіту часто осуджували жертви, принесені без внутрішньої участі (Пор. Ам. 5,21-25) чи без любові до ближнього (Пор. Іс. 1, 10-20.). Ісус нагадує слово пророка Осії: «Я милосердя хочу, а не жертви» (Мт. 9,13;12,7; Пор. Ос. 6, 6). Єдиною досконалою жертвою стала жертва, яку Христос приніс на Хресті, цілковито віддавши Себе любові Отця за наше спасіння (Пор. Євр. 9, 13-14). Єднаючись із Його жертвою, ми можемо перетворити наше життя в жертву Богові.

Обітниці й обіти

2101 У різних обставинах християнин покликаний складати Богові обітниці. Хрещення і Миропомазання, Подружжя і Рукоположення завжди з ними пов'язані. Як акт своєї особистої відданості, християнин також може обіцяти Богові певний вчинок, молитву, милостиню, прочанство тощо. Вірність обітницям, складеним Богові, є виявом поваги до Божої Величі і любові до істинного Бога.
2102 «Обіт - це свідома і добровільна обітниця, складена Богові, що стосується об'єкта якогось можливого і кращого добра; він зобов'язує чеснотою релігійності» (Кодекс канонічного права, кан. 1191, § 1). Обіт є актом побожності, у якому християнин посвячує себе Богові або обіцяє Йому добре діло. Виконуючи свої обіти, 'він віддає Богові те, що Йому було обіцяне й посвячене. Діяння апостолів показують нам, як св. Павло турбується про

виконання обітів, які він склав (Пор. Ді. 18, 18; 21, 23-24.)
2103 Церква визнає взірцеву вартість обітів, складених про дотримання євангельських рад (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 654.):
«Радіє Мати наша Церква, що має у своєму лоні чимало чоловіків та жінок, які точніше наслідують виснаження Спасителя та ясніше Його показують, приймаючи у свободі убожество дітей Божих і зрікаючись власної волі; вони, власне, понад вимоги заповідей підпорюються людині задля Бога у ділах досконалості, щоб більше уподібнитись до Христа у Його послусі» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. «Lumen gentium», 42.).
У деяких випадках Церква може звільнити від обітів І обітниць зі слушних причин (Пор, Кодекс канонічного права, кан. 692; 1196-1197.).

Суспільний релігійний обов'язок і право на релігійну свободу

2104 «Усі люди покликані шукати правду, зокрема в тому, що стосується Бога та Його Церкви; і коли вони пізнали її, покликані її прийняти і бути їй вірними» (II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 1). Цей обов'язок випливає «з самої природи людей» (Пор. II Ватиканський Собор, Декл, «Dignitatis humanae», 2.). Він не супуречить «щирій повазі» до різних релігій, які «часто приносять промінь тієї правди, що освічує всіх людей» (II Ватиканський Собор, Декл. «Nostra aetate», 2). ані вимозі любові, яка спонукає християн «діяти з любов'ю, розсудливістю, терпеливістю до тих, що зблудили у вірі або перебувають у незнанні щодо неї» (II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 14.).
2105 Обов'язок правдиво віддавати Богові належну пошану стосується людини як індивідуально, так і суспільно. Саме в цьому полягає «традиційне католицьке вчення про моральний обов'язок людей і суспільств стосовно правдивої релігії та єдиної Церкви Христової» (II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 1). Безупинно євангелізуючи людей, Церква працює над тим, щоб вони могли «формувати в християнському дусі спосіб думання і звичаї, закони і структури спільнот, у яких вони живуть» (II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 13). Суспільний обов'язок християн полягає в пошануванні і пробудженні в кожній людині любові до правди і добра. Він вимагає від них причинитися до пізнання правдивої віри, яка є в католицькій і апостольській Церкві (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 1). Християни покликані бути світлом світу (Пор. II Ватиканський Собор, Декр, « Apostolicam actuositatem », 13.). Таким чином, Церква показує царювання Христа над усіма створіннями і зокрема над усіма людськими суспільствами (Пор. Лев XIII, Енц. « Immortale Dei »; Пій XI, Енщ. « Quas primas».
2106 «У релігійних справах ніхто не повинен бути змушений діяти проти свого сумління ані не мати перешкоди іти за своїм сумлінням у слушних межах, приватне або публічно, самому чи разом з іншими» (II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 2; пор. також II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 26). Це право базується на самій природі людини, гідність якої веде її до добровільного приєднання до Божої правди, що перевищує земний порядок. Тому це право «стосується також тих, хто не виконує обов'язку шукання правди і перебування в ній» (II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 2.).
2107 «Якщо, з огляду на особливі обставини деяких народів, держава надає юридичним порядком спеціальне цивільне визнання одній релігійній спільноті, то одночасно необхідно визнати й шанувати право всіх громадян і релігійних спільнот на свободу релігії» (II

Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 6.).
2108 Право на релігійну свободу не є ні моральним дозволом на свідоме прийняття помилки (Пор. Лев XIII, Енц. «Libertas praetantissimum».), ні припущеним собі правом на помилку (Пор. Пій XII, Промова 6 грудня 1953), лише природним правом людини на громадянську свободу, тобто в слушних межах на свободу від зовнішнього примусу у релігійних справах з боку політичної влади. Це природне право повинно бути визнане юридичне в суспільстві таким чином, щоб воно стало цивільним правом (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 2.).
2109 Право на релігійну свободу за своєю природою не може бути ні необмеженим (Пор. Пій VI, Посл. «Quod aliquantum» (10 березня 1791).), ні обмеженим лише «публічним порядком», в позитивістичному або натуралістичному значенні (Пор. Пій IX, Енц. «Quanta cura»: DS 2890.). «Справедливі межі», які йому притаманні, повинні бути визначені з політичною розважливістю для кожної суспільної ситуації відповідно до вимог загального добра і затверджені цивільною владою відповідно до «юридичних правил, які відповідають об'єктивному моральному порядкові». (II Ват. Собор, Декл. «Dignitatis humanae», 1).

III. «Не буде в тебе інших богів, крім Мене»

2110 Перша Заповідь забороняє вшановувати інших богів, окрім Єдиного Господа, Який об'явив Себе Своєму народові. Вона забороняє забобони та безбожність. Забобони відображають, до певної міри, збочений надмір релігійності; безбожність є пороком, який є протилежний чесноті релігійності через її відсутність.

Забобони

2111 Забобони є відхиленням від релігійного почуття і практик, які воно передбачає. Вони можуть також стосуватися культу, який ми віддаємо правдивому Богові, наприклад, коли приписується якесь магічне значення деяким практикам, навіть законним і необхідним. Пов'язувати успішність молитов або сакраментальних знаків лише з їхнім матеріальним порядком без внутрішніх • настроїв, яких вони вимагають, - означає впасти в забобони (Пор. Мт. 32, 16-22).

Ідолопоклонство

2112 Перша Заповідь засуджує політеїзм. Вона вимагає від людини не вірити в інших богів, лише в Бога, не шанувати інших божеств, крім Єдиного. Святе Письмо постійно нагадує про необхідність відкидати «ідолів - золото й срібло, діло рук людських. Мають уста, і не говорять, очі мають, але не бачать»... Такі марні ідоли роблять марною людину: «Ті, що їх виробляють, хай самі, як вони, стануть, і усі, що на них покладаються» (Пс. 115,4—5.8; Пор. Іс. 44, 9-20; Єр. 10, 1-6; Дан. 14,1-30; Вар. 6; Муд. 13,1-15, 19.). Бог, навпаки, є «Богом живим» (І. Н. 3,10; Пс. 42,3; і т.д.), що оживляє і втручається в історію.
2113 Ідолопоклонство стосується не лише фальшивих культів поганства. Воно залишається постійною спокусою віри. Воно полягає в обожненні того, що не є Богом. Ідолопоклонство з'являється завжди, коли людина вшановує і прославляє створіння замість Бога, чи то йдеться про богів, демонів (наприклад, сатанізм), чи про владу, задоволення, раси, предків,

державу, гроші тощо. «Не можете Богові служити - і мамоні», - каже Ісус (Мт. 6,24). Багато мучеників віддало життя за те, щоб не поклонятися «Звірові» (Од. 13-14), відмовляючись навіть симулювати такий культ. Ідолопоклонство відкидає, що Бог - єдиний Господь; отже, воно несумісне із співпричастям з Богом (Пор. Гал. 5, 20; Еф. 5. 5.).

2114 Поклоніння Єдиному Богові об'єднує людське життя. Заповідь поклонятися спрощує людину і рятує її від безконечного розпорошення. Ідолопоклонство є спотворенням уродженого релігійного почуття людини. Ідолопоклонники є ті, хто своє «сильно позначене поняття про Бога відносить до всього, лише не до Бога» (Ориген, Проти Цельса, 2, 40.).

Ворожбитство і чаклунство

2115 Бог може об'явити майбутнє Своїм пророкам чи іншим святим. Однак праведна християнська поведінка полягає в тому, щоб із довірою віддавати себе в руки Божого Провидіння в тому, що стосується майбутнього, й відкидати всяку нездорову цікавість із цього приводу. Необачність може виявитися браком відповідальності.

2116 Усі форми ворожбитства треба відкинути: вдавання до сатани чи до демонів, викликання померлих чи інші дії, що помилково передбачають «розкриття» майбутнього (Пор. Втор. 18, 10; Єр. 29, 8.). Звернення до гороскопів, астрології, хіромантії, тлумачення віщувань і долі, явища ясновидіння, вдавання до медіумів містять у собі прагнення до панування над часом, над історією і, зрештою, над людьми, як і бажання увійти в спілку з окультними силами. Вони вступають у суперечність із вшануванням і повагою, які поєднані з любовним страхом, що їх ми зобов'язані віддавати єдиному Богові.

2117 Усяке вдавання до чаклунства або чародійства, за допомогою яких намагаються заволодіти окультними силами, щоб поставити їх собі на службу й отримати надприродну владу над ближнім, - навіть щоб цим забезпечити його здоров'я, - вступає у важку суперечність із чеснотою релігійності. Ці практики засуджуються ще більше, коли вони супроводжуються наміром зашкодити іншому або коли йдеться про втручання демонів. Носіння амулетів також заслуговує осуду. Спіритизм часто містить у собі ворожбитські або чаклунські практики. Тому Церква нагадує вірним остерігатися їх. Звернення до медицини, названої народною, не узаконює ні викликання злих сил, ні використання легковірності іншої людини.

Безбожність

2118 Перша Божа Заповідь засуджує головні гріхи безбожності: спокушування Бога словами або вчинками, святотатство і симонія.

2119 Спокушування Бога означає випробовування словами або вчинками Його доброти і Всемогутності. Саме так сатана хотів змусити Ісуса кинутися з висоти Храму і таким вчинком примусити Бога втрутитися (Пор. Лк. 4, 9). Ісус протиставляє йому слово Боже; «Не спокушатимеш Господа, Бога твого» (Втор. 6,16). Виклик, що міститься у такому спокутуванні Бога, ранить повагу і довіру, які ми винні нашому Творцеві і Господові. Воно завжди містить у собі сумнів щодо Його любові, провидіння і могутності (Пор. 1 Кор. 10, 9; Них. 17, 2-7; Пс. 95, 9.).

2120 Святотатство полягає в негідному ставленні до святих таїнств чи інших літургійних діянь, а також до людей, речей і місць, посвячених Богові, і в опоганенні їх. Святотатство є

важким гріхом, особливо коли його чинять проти Євхаристії, бо в цьому таїнстві стає сутнісно присутнє саме Тіло Христове (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1367; 1376.).
2121 Симонія (Пор. Ді. 8, 9-24) - це продаж і купівля духовних благ. Симонові, що був чаклуном і хотів придбати духовну владу, яку він побачив у діяннях апостолів, Петро відповідає: «Срібло твоє нехай з тобою буде на погибель, бо ти за гроші думав придбати дар Божий» (Ді. 8,20). Це відповідало словам Ісуса: «Даром прийняли, даром давайте» (Мт. 10,8; Пор. уже Іс. 55, 1.). Неможливо заволодіти духовними благами і поводитися з ними як власник чи господар, бо джерело їхнє - у Богові. І їх можна прийняти від Нього лише даром.
2122 «Поза пожертвами, передбаченими повноважною владою, служитель не вимагатиме нічого за вділення святих таїнств, пильнуючи завжди за тим, щоб ті, які потребують, не були позбавлені допомоги святих таїнств через свою вбогість» (Кодекс канонічного права, кан. 848.). Повноважна влада встановлює ці «пожертви» за принципом, що християнський народ повинен дбати про утримання служителів Церкви. «Бо робітник вартий утримання свого» (Мт. 10,10; Пор. Лк. 10, 7; 1 Кор. 9, 4-18; 1 Тим. 5, 17-18.).

Атеїзм

2123 «Багато з наших сучасників зовсім не розуміють або навіть відкрито відкидають цю інтимну життєву злуку з Богом; тому атеїзм слід зарахувати до найважчих проблем нашого часу» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 19).
2124 Слово «атеїзм» охоплює дуже різноманітні явища. Найчастішим їх проявом є практичний матеріалізм, який обмежує потреби і прагнення людини до простору і часу. Атеїстичний гуманізм помилково вважає, що людина «є для самої себе власною метою, єдиним творцем і будівничим своєї історії» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 20). Інша форма сучасного атеїзму очікує звільнення людини передусім у її економічному й соціальному звільненні, якому «релігія стоїть на заваді, оскільки за своєю природою вона покладає надію на майбутнє ілюзорне, примарне життя і відвертає людину від будування земної держави» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes», 20.)
2125 Оскільки атеїзм відкидає або заперечує Бога, то він є гріхом проти чесноти релігійності (Пор. Рим. 1,18). Відповідальність за цю провину може бути значно зменшена залежно від намірів та обставин. У походженні і поширенні атеїзму «віруючі можуть бути чимало причетні: недбалістю у вихованні віри, фальшивим уявленням про доктрини, а також через вади свого релігійного, морального чи суспільного життя вони більше заступають справжнє обличчя Бога і релігії, ніж виявляють їх» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 19).
2126 Часто атеїзм ґрунтується на фальшивому розумінні людської незалежності, яка доходить до відкинення будь-якої залежності від Бога (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 20.). Проте «визнання Бога аж ніяк не протистоїть гідності людини, оскільки ця гідність знаходить у Богові те, що є її основою і звершенням» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 21). Церква знає, що «її благовість відповідає найглибшим прагненням людського серця» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 21.).

Агностицизм

2127 Агностицизм має багато форм. У деяких випадках агностицизм не заперечує Бога; навпаки, він визнає існування трансцендентного єства, яке не може себе об'явити і про яке ніхто не може нічого сказати. В інших випадках агностик не приймає існування Бога, заявляючи, що Його неможливо ні довести чи хоч би підтвердити, ні заперечити.
2128 Агностицизм може іноді містити певні пошуки Бога, як і виявляти повну байдужість, уникати остаточного вирішення питання щодо Його існування, а також виявляти лінивство морального сумління. Дуже часто агностицизм прирівнюється до практичного атеїзму.

IV. «Не робитимеш собі ніякої тесаної подоби»

2129 Божий наказ означав заборону будь-якого зображення Бога, зробленого рукою людини, Второзаконня пояснює: «А що ви не бачили ніякої постаті в той день, коли з полум'я промовляв до вас Господь на Хориві, то вважайте добре, щоб ви не зледащіли та не взялися виробляти собі тесаного боввана, подобу якоїсь постаті...» (Втор. 4,15-16). Бо Всевишній Бог, що об'явив Себе Ізраїлеві, є абсолютно трансцендентним Богом. «Він - усе», та водночас «Він величніший від усіх Своїх діл» (Сир. 43,27-28). Він є «Сам Творцем краси» (Муд. 13,3).
2130 Однак у Старому Завіті Бог і дозволив створення зображень, які символічно вели б до спасіння через Воплочене Слово: мідяний змій (Пор. Чис. 21, 4-9; Муд. 16, 5-14; їв. 3, 14-15), кивот Завіту і херувими (Пор. Вих. 25, 10-22; 1 Цар. 6, 23-28; 7, 23-26.).
2131 Спираючись на містерію Воплоченого Слова, Сьомий Вселенський Собор у Нікеї (787 р.) підтвердив - всупереч іконоборцям - почитання ікон: ікони Христа, а також ікони Матері Божої, ангелів та всіх святих. Воплотившись, Син Божий почав нову «ікономію» образів.
2132 Християнське почитання ікон не суперечить Першій Заповіді, яка забороняє ідолопоклонство. Бо «шана, віддана образові, стосується Того, Хто на ньому зображений» (Св. Василій Великий, Книга про Святого Духа, 18, 45), і «хто вшановує образ, вшановує в ньому зображену особу» (II Нікейський Собор: DS 601; пор. Тридентський Собор: DS 1821-1825; II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 125; II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 67.). Шана, яка віддається святим зображенням, є «благоговійним пошануванням», а не поклонінням, адорацією, які належить віддавати тільки Богові єдиному:
«Образам не віддається пошана релігійності як речам, а тому, що вони ведуть нас до Воплоченого Бога. А звернення до образу як образу не зупиняється на ньому, а переходить до того, кого цей образ представляє» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 81, 3,ad 3.).

КОРОТКО

2133 «Любитимеш Господа, Бога твого, всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всією силою твоєю» (Втор. 6,5),
2134 Перша Заповідь закликає людину повірити в Бога, надіятися на Нього і любити Його понад усе.
2135 «Господу, Богу твоєму, поклонишся» (Мт. 4,10). Поклонятися Богові, молитися до Нього, віддавати Йому належну шану, сповняти обітниці і складені Йому обіти - це акти

чесноти релігійності, які випливають з послуху Першій Заповіді».
2136 Обов'язок віддавати Богові справжнє почитання стосується людини як особи і як члена суспільства.
2137 Людина «повинна мати змогу вільно сповідувати релігію приватна і публічно» (II Ватиканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 15.).
2138 Забобони є спотворенням шани, яку ми віддаємо правдивому Богові. Вони виявляються в ідолопоклонстві, а також у різних формах ворожбитства і чаклунства.
2139 Спокушування Бога словами або вчинками, святотатство, симонія є гріхами безбожності, забороненими Першою Заповіддю.
2140 Відкидаючи або заперечуючи існування Бога, атеїзм є гріхом проти Першої Заповіді.
2141 Почитання святих ікон ґрунтується на містерії В оточення Слова Божого. Воно не суперечить Першій Заповіді.

Артикул 2. Друга Заповідь

«Не прикликатимеш Імені Господа, Бога твого, марно» (Вих. 20,7; Втор. 5,11).
«Було сказано давнім: "Не клянись неправдиво" (...) А я кажу вам не клястися зовсім» (Мт. 5,33-34).

I. Ім'я Господнє є святе

2142 Друга Заповідь наказує шанувати Ім'я Господа. Вона, як і Перша Заповідь, випливає з чесноти релігійності, а конкретно — визначає норму нашої мови щодо святих справ.
2143 Серед усіх слів Об'явлення одне є особливе - об'явлення Імені Господа. Бог довіряє Своє Ім'я тим, що увірували в Нього; Він об'явив Себе їм у Своєму особистому таїнстві. Дар імені є виявом довір'я і близькості. «Ім'я Господнє є святе». Тому людина не може ним зловживати. Вона повинна пам'ятати про Боже Ім'я в тиші люблячого благоговіння (Пор. Зах. 2, 17). Вона повинна вживати його лише для благословення, прославлення і величання (Пор. Пс. 29, 2; 96, 2; 113, 1-2).
2144 Пошана до Імені Бога є виразом пошани перед таїнством Самого Бога і всією святою дійсністю, яку воно називає. Почуття святого належить до чесноти релігійності:
«Чи почуття трепету і святості є християнським (почуттям) чи ні? Ніхто не може в цьому раціонально сумніватися. Якщо ми б бачили видіння Бога чи були направду свідомі Його присутності, ми мали б ці почуття у визначній мірі. Якщо віримо, що Він є присутній, ми повинні мати ці почуття. Якщо в нас їх немає, то це тому, що ми не усвідомлюємо Його присутності і не віримо в неї» (Ньюман, Проповіді парафіяльні і прості, 5, 2.).
2145 Вірний повинен свідчити про Ім'я Господа, визнаючи віру без страху (Пор. Мт. 10, 32; 1 Тим. 6, 12). Проповідування та катехизація повинні бути пронизані благоговійною пошаною Імені Господа нашого Ісуса Христа.
2146 Друга Заповідь забороняє зловживати іменем Бога, тобто будь-яке невластиве вживання Імені Божого, Ісуса Христа, Діви Марії та всіх святих.
2147 Обітниці, дані іншим в Ім'я Боже, потягають за собою Божу честь, вірність, правдомовність і авторитет. Вони повинні бути дотримувані в дусі справедливості. Невірність обітницям є зловживанням Божим Іменем і певною мірою представляє Бога

облудником (Пор. 1 Ів. 1, 10.).
2148 Богохульство прямо суперечить Другій Заповіді. Воно полягає у висловлюванні проти Бога - внутрішньо або зовнішньо - слів ненависті, докору, лайки; у говорінні злого про Бога, непошані до Нього у своїх розмовах, зловживанні Іменем Бога. Св. Яків засуджує тих, котрі «ганьблять те гарне Ім'я (Ісуса), яким названо їх» (Як. 2,7). Заборона богохульства поширюється і на слова, спрямовані проти Христової Церкви, проти святих, посвячених речей. Богохульством вважається також покликання на Бога для прикриття злочинних вчинків, поневолення народів, катувань чи вбивств. Зловживання Іменем Бога для скоєння злочину стає причиною відкинення релігії.
Богохульство суперечить пошані, належній Богові та Його святому Імені. Само собою воно є тяжким гріхом (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1369).
2149 Прокльони, у яких вживається ім'я Бога без наміру богохульства, є браком поваги до Господа. Друга Заповідь забороняє також чаклунське вживання Імені Божого.
«Велич Божого Імені являється там, де його вимовляють із шанобливістю, відповідною до величності Його маєстату. Святість Божого імені являється там, де його вимовляють із пошануванням та страхом, аби не образити Його». (Св. Августин, Про Нагірну проповідь Господа, 2, 5, 19.).

II. Ім'я Господнє неправдиво призване

2150 Друга Заповідь забороняє кривоприсяги. Присягати або божитися - це робити Бога свідком своїх слів, закликати до Божої правдомовності як до запоруки своєї правдомовності. Присяга залучає Ім'я Господа: «Господа, Бога твого, будеш боятися, Йому служитимеш і Його Ім'ям будеш клястися» (Втор. 6,13).
2151 Осудження кривоприсяги є обов'язком перед Богом. Як Творець і Господь, Бог є мірилом усякої правди. Людське слово або є згідне з Богом, Який є самою Правдою, або суперечить Йому. Якщо клятва є правдивою і законною, то вона висвітлює відношення людського слова до правди Божої. Кривоприсяга кличе Бога підтверджувати брехню.
2152 Кривоприсяжник — це той, хто під присягою складає обітницю, дотримати якої він не має наміру, або той, хто, склавши обітницю під присягою, не дотримує її. Кривоприсяга є великим браком поваги до Господа всякого слова. Зв'язування себе присягою, щоб учинити зло, суперечить святості Божого Імені.
2153 Ісус виклав Другу Заповідь у Нагірній проповіді: «Ви чули теж, що було сказано давнім: "Не клянись неправдиво і виконаєш твої клятви Господові". А я кажу вам не клястися зовсім (...). Хай буде ваше слово: "Так? Так", "Ні? Ні", - а що більше цього, те від лихого» (Мт. 5,33-34.37; Пор. Як. 5, 12.). Ісус учить, що всяка присяга стосується Бога, а присутність Бога і Його правди повинна бути пошанована в кожному слові.. Стриманість у взиванні Бога в мові є виявом великої пошани до Його присутності, яку підтверджуємо чи зневажаємо в кожному нашому твердженні.
2154 Услід за св. Павлом (Пор. 2 Кор. 1,23; Гал. 1,20). Церковна традиція розуміє слова Ісуса як такі, що не суперечать присязі, якщо вона складена у важливій і справедливій справі (наприклад, перед судом). «Присяга, тобто вимовлення Імені Божого як свідка правди, може бути складена лише згідно з правдою, свідомо і справедливо» (Кодекс канонічного права, кан. 1199, § 1.
2155 Святість Божого Імені вимагає не вживати його для пустих справ і не складати

присяги в обставинах, які можна б тлумачити як підтримку влади, яка вимагає цієї присяги несправедливо. Якщо присяги вимагає незаконна цивільна влада, то від неї можна відмовитися. Треба відмовитись від присяги, якщо її вимагають з метою, протилежною гідності людини чи єдності Церкви.

III. Християнське ім'я

2156 Таїнство Хрещення вділяється «в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа» (Мт. 28,19). У Хрещенні ім'я Господа освячує людину, і християнин отримує своє ім'я в Церкві. То може бути ім'я святого, тобто учня, який прожив життя у взірцевій вірності своєму Господові. Покров такого святого становить взірець любові і забезпечує його заступництво. «Хресне ім'я» може виражати ще християнське таїнство чи християнську чесноту. «Батьки, хресні батьки і парох мають пильнувати за тим, щоб не давалося ім'я, чуже християнському духові» (Кодекс канонічного права, кан. 855).
2157 Християнин розпочинає свій день, свої молитви і свої дії знаком Хреста «в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь». Хрещений посвячує свій день Славі Божій і просить благодаті Спасителя, яка дозволяє йому діяти в Дусі як дитині Отця свого. Знак Хреста зміцнює нас перед спокусами та в труднощах.
2158 Бог кличе кожного за власним ім'ям (Пор. Іс. 43, 1; Ів. 10,3.). Ім'я кожної людини є святим. Ім'я є іконою особи. Воно вимагає пошани - як виразу гідності того, хто його носить.
2159 Отримане ім'я залишається навічно. У Небеснім Царстві таїнственний та унікальний характер кожної людини, позначеної Іменем Бога, засяє в повному світлі. «Переможному (...) дам камінчик білий і на камінчику - ім'я нове написане, не знане нікому, крім того, хто його приймає» (Од. 2,17). «І глянув я, і от Агнець стоїть на горі Сіоні, і з ним сто сорок чотири тисячі, що мають Ім'я Його та Ім'я Отця Його, написане на чолах своїх» (Од. 14,1).

КОРОТКО

2160 «Господи, Боже наш, яке предивне Твоє Ім'я по всій землі!» (Пс. 8,2).
2161 Друга Заповідь наказує шанувати ім’я Господнє, ім’я Господа є святе.
2162 Друга Заповідь забороняє будь-яке невластиве вживання Імені Бога. Богохульство полягає у зневажливому вживанні Імені Бога, Ісуса Христа, Діви Марії і святих.
2163 Кривоприсяга закликає Бога бути свідком брехні. Кривоприсяга є поважною провиною перед Богом, Який завжди вірний Своїм обітницям.
2164 «Не кляніться ні Творцем, ні творінням, хіба що справа є одночасно правдивою, необхідною і шанобливою» (Св. Ігнатій Лойола, Духовні вправи, 38)
2165 Під час Хрещення християнин приймає своє ім'я в Церкві. Батьки, хресні батьки і парох мають пильнувати за тим, щоб давалося християнське ім’я. Покров святого є взірцем любові і забезпечує його молитву.
2166 Християнин розпочинає свої молитви і свої дії знаком Хреста «в ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь».
2167 Бог кличе кожного на ім'я (Іс. 43,1).

Артикул 3. Третя Заповідь

«Пам'ятай про суботній день, щоб святити його. Шість днів працюватимеш і робитимеш всяке діло твоє. День же сьомий - відпочинок на честь Господа, Бога твого. Не робитимеш ніякого діла» (Вих. 20,8-10; Пор. Втор. 5, 12-15).
«Суботу встановлено для людини, а не людину для суботи; тож Син Людський - Владика й над суботою» (Мр. 2,27-28).

I. День суботній

2168 Третя Заповідь Декалогу нагадує про святість суботи: «Сьомий день на цілковитий спочинок, присвячений Господеві» (Вих. 31,15).
2169 Святе Письмо згадує з цього приводу створення: «Бо шість днів творив Господь небо, і землю, й море, і все, що в них, а сьомого дня відпочив. Тим і благословив Господь сьомий день і освятив його» (Вих. 20,11).
2170 Святе Письмо виявляє також у дневі Господньому пам'ять визволення Ізраїля з єгипетської неволі: «Пам'ятай, що ти був рабом у Єгипетській землі і що Господь, Бог твій, вивів тебе звідтіля могутньою рукою і простягненим рам'ям; тим і заповідав тобі Господь святкувати день суботній» (Втор. 5,15).
2171 Бог дав Ізраїлеві суботу, щоб він дотримувався її як знаку нерозривного Союзу (Пор. Вих. 31, 16). Субота належить Господеві, присвячена прославленню Бога, діла Його творення і Його спасенних дій для Ізраїля,
2172 Діяння Бога є взірцем для людського діяння. Якщо Бог «спочив» сьомого дня (Вих. 31,17), то і людина повинна також «не працювати» і дати іншим, особливо вбогим, «щоб перевести духа» (Вих. 23,12): субота припиняє щоденну працю і дає відпочинок. Це день протесту проти рабства праці та культу грошей (Пор. Неєм. 13, 15-22; 2 Хр. 36, 21).
2173 Євангеліє повідомляє про численні випадки, коли Ісуса звинувачували в порушенні закону суботи. Проте Ісус ніколи не порушував святості цього дня (Пор. Мр. 1,21; Ів. 9, 16). Він авторитетно дає цьому правдиве тлумачення: «Суботу установлено для людини, а не людину для суботи» (Мр. 2,27). Зі співчуття Христос вважає дозволеним «у суботу чинити добро», а не зло, «спасти життя», а не «погубити» (Мр. 3,4). Субота є днем Господа милосердного і пошани Бога (Пор. Мт. 12, 5; Ів. 7, 23). «Син Людський ~ владика й над суботою» (Мр. 2,28).

II. День Господній

«Цей день учинив Господь, радіймо й веселімся в ньому» (Пс. 118,24).

День Воскресіння: нове створення

2174 Ісус воскрес із мертвих «першого дня тижня» (Мт. 28,1; Мр. 16,2; Лк. 24,1; їв. 20,1). Як «перший день», день Воскресіння Христа нагадує перше створення. Як «восьмий день», що йде за суботою (Пор. Мр. 16, 1;Мт. 28, 1.), він означає нове творіння, започатковане з Воскресінням Христа. Він став для християн першим із усіх днів, першим із усіх свят, Днем Господа (по-грецьки: ή Κυριακή ήμέρα, по-латинськи: dies Dominica «неділею»:
«Ми збираємося всі у день сонця, бо це - перший день [після юдейської суботи, а також перший день], коли Бог, вивівши матерію з темряви, сотворив світ, і цього ж дня Ісус

Христос, наш Спаситель, воскрес із мертвих» (Св. Юстин, Апології, 1, 67).

Неділя -завершення суботи

2175 Неділя виразно відрізняється від суботи, за якою вона хронологічно йде кожного тижня і яка для християн замінює суботу з її обрядовим приписом. Через Пасху Христа неділя доповнює духовне значення юдейської суботи і заповідає вічний відпочинок людини в Бозі. Богослужбовий порядок Закону готував таїнство Христа, а те, що відбувалося в ньому, було в певному значенні прообразом, що стосувався Христа (Пор. 1 Кор. 10, 11.):
«Ті, які жили за старим порядком речей, прийшли до нової надії, уже не дотримуючись суботи, лише Дня Господнього, у якому наше життя благословиться Ним і Його смертю» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Магнєзіщів, 9, 1.)
2176 Святкування неділі виконує моральний припис, задовільняє моральну природну потребу людського серця «віддати Богові зовнішню, видиму, публічну та регулярну шану для відзначення цього великого, загального добродійства, яке Він вчинив для людей» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 122, 4). Недільний культ виконує моральний припис Старого Завіту, переймає його ритм і дух, прославляючи щотижня Творця і Відкупителя свого народу.

Недільна Євхаристія

2177 Недільне святкування Дня і Євхаристії Господньої є серцевиною життя Церкви. «Неділя, коли за апостольською традицією святкується Пасхальна містерія, повинна святкуватись цілою Церквою як головний зобов'язуючий святковий день» (Кодекс канонічного права, кан. 1246, § 1.).
«Так само повинні святкуватися дні Різдва Господа нашого Ісуса Христа, Богоявлення, Вознесіння, Пресвятого Тіла і Крові Христа; день Пресвятої Богородиці Марії, її Непорочного Зачаття й Успіння, святого Йосифа, святих апостолів Петра і Павла та Всіх Святих» (Кодекс канонічного права, кан. 1246, § 1.).
2178 Ця практика християнського зібрання походить від апостольських часів Пор. ДІ. 2, 42-46; І Кор, 11,17. Послання до Євреїв нагадує: «Не залишаймо своїх сходин, як то в декого є звичай, а, навпаки, втішаймо одні одних» (Євр. 10,25),
Традиція зберігає згадку про завжди актуальне повчання: «Прийти вранці до Церкви, наблизитись до Господа і висповідатись перед Ним зі своїх гріхів, покаятись у молитвах, бути присутнім на святій Божественній Літургії, закінчити свою молитву і не відходити перед кінцем (...). Ми часто вам говорили: цей день вам даний для молитви і відпочинку. Бо це день, що Його сотворив Господь. Радіймо й веселімося в ньому» Псевдо-Євсевій Олександрійський, Проповідь недільного дня.)
2179 «Парафія - це визначена спільнота вірних, постійно встановлена в окремій Церкві (єпархії), пастирське піклування над якою довірене парохові як її власному пастиреві під владою єпархіального єпископа» (Кодекс канонічного права, кан. 515, § 1.). Вона є місцем, де збираються всі вірні на недільне святкування Євхаристії. Парафія виховує християнський народ до постійного літургійного життя: збирає його на відправу; вчить спасенної Христової науки; парафія здійснює любов Господа в добрих і братерських учинках (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Christifideles Laici », 26.):

«Молитися можна також вдома, але ти не можеш вдома молитися так, як у Церкві, де є багато людей, де голос здіймається до Бога одним серцем. Тут є щось більше: єднання духа, згода душі, зв'язок любові, молитви священиків» (Св, Іван Золотоустий, Про незбагнену Божу природу, 3, 6.).

Обов'язок святкування неділі

2180 Церковна заповідь визначає й конкретно уточнює Закон Господа: «У неділю та в інші встановлені святкові дні вірні зобов'язані брати участь у Службі Божій» (Кодекс канонічного права, кан. 1247.). «Виконує обов'язок брати участь у Службі Божій той, хто бере в ній участь там, де вона відправляється в католицькому обряді в день самого свята або ввечері попереднього дня» (Кодекс канонічного права, кан. 1248,§ 1.).
2181 Недільна Євхаристія обґрунтовує й утверджує всю християнську практику. Тому вірні зобов'язані брати участь у Євхаристії в установлені дні, хіба що виправдані важливою причиною (наприклад хвороба, догляд хворих чи немовлят) або отримали звільнення від свого пастиря (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1245), які свідомо занедбують цей обов'язок, чинять тяжкий гріх.
2182 Участь у спільному святкуванні недільної Євхаристії засвідчує належність до Христа і Його Церкви і вірність їм. Цим вірні підтверджують єднання у вірі і любові. Вони разом засвідчують святість Бога та свою надію на спасіння. Вони взаємно зміцнюють себе під проводом Святого Духа.
2183 «Якщо через відсутність священнослужителя чи з іншої поважної причини участь у Євхаристійній відправі неможлива, то вірним настійно рекомендується брати участь у літургії Слова, якщо така служиться в парафіяльній церкві або в Іншому святому місці за розпорядженням єпархіального єпископа, або перебувати в молитві впродовж відповідного часу - особисто чи в сім'ї, або, якщо є нагода, з кількома родинами» (Кодекс канонічного права, кан. 1248, § 2.).

День благодаті і відпочинку від праці

2184 Як Бог «спочив сьомого дня від усього свого діла, що творив був» (Буг. 2,2), так і людське життя складається з праці і відпочинку. Встановлення Господнього Дня сприяє тому, щоб усі мали час для відпочинку і дозвілля, який дозволяє їм пильнувати своє родинне, культурне, суспільне та релігійне життя. (Пор. II Ватиканський Собор, Паст. конст. « Gaudium et spes », 67, § 3).
2185 У неділю та в інші дні встановлених свят вірні стримуються від роботи або діяльності, яка є перешкодою для віддавання належної пошани Богові, радості, притаманній Дневі Господньому, для виконування діл милосердя і відповідного відпочинку, духовного і тілесного (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1247.). Родинна чи важлива суспільна необхідність є слушним оправданням невиконання заповіді недільного відпочинку. Вірні мають пильнувати, щоб ці слушні причини не довели до звичок, шкідливих для релігії, родинного життя і здоров'я.
«Любов до правди шукає святого дозвілля, а необхідність любові приймає на себе відповідну працю» (Св. Августин, Про Боже місто, 19, 19.).
2186 Нехай християни, які можуть відпочивати, пам'ятають про своїх братів, які мають ті

самі потреби і ті самі права, але не можуть відпочивати через свою вбогість і злидні. У християнській побожності неділя традиційно присвячена добрим справам та смиренному служінню хворим, інвалідам і старцям. Християни ще освячують неділю, віддаючи своїй родині і своїм близьким час і турботи, які їм важко вділити в інші дні тижня. Неділя є часом застанови, мовчання, освіти і роздумувань, які сприяють зростанню внутрішнього і християнського життя.

2187 Святкування неділі та святкових днів вимагає спільних зусиль. Кожен християнин повинен уникати без потреби накладати на іншого те, що йому перешкодило б святкувати День Господній. Коли звички (спорт, розваги та ін.) І суспільні обов'язки (громадські служби і т.п.) вимагають від декого працювати в неділю, то кожен несе відповідальність за забезпечення собі достатнього часу для відпочинку. Вірні повинні помірковано та з любов'ю уникати ексцесів та насильства, спричинених іноді масовим відпочинком. Незважаючи на економічну необхідність, публічна влада повинна забезпечити громадянам час, призначений для відпочинку та пошанування Бога. Працедавці мають подібний обов'язок стосовно своїх працівників.

2188 У пошануванні релігійної свободи і загального добра всіх християни повинні домагатися визнати неділю та дні церковних свят законними святковими днями. Вони повинні подати всім публічний приклад молитви, пошани та радості і захищати свої традиції як цінний внесок у духовне життя людського суспільства. Якщо законодавство країни чи інші причини змушують працювати в неділю, то цей день все-таки треба прожити як день нашого визволення, що робить нас учасниками цього «святкового збору», «церкви первородних, записаних на небі» (Євр. 12; 22-23).

КОРОТКО

2189 «Зберігай день суботній, святкуючи його» (Втор. 5,12). «Сьомого дня - субота відпочинку від праці, святість для Господа» (Вих. 31,15)..

2190 Субота, яка зображувала завершення першого творення, замінюється неділею, яка нагадує про нове творення, розпочате Воскресінням Христа.

2191 Церква святкує день Воскресіння Христового восьмого дня, справедливо названого Днем Господнім, або неділею (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 106.).

2192 Згідно із заповіддю, «неділя повинна святкуватися (...) як головний святковий день» (Кодекс канонічного права, кан. 1246, § 1.). У неділю та в інші встановлені святкові дні вірні зобов'язані брати участь у Службі Божій (Кодекс канонічного права, кан. 1247.).

2193 «У неділю та в інші встановлені дні вірні повинні утримуватись від роботи і занять, які перешкоджають віддаванню честі Богові, радості, властивій Дню Господньому та відповідному духовному і фізичному відпочинкові» (Кодекс канонічного права, кан. 1247.).

2194 Встановлення неділі сприяє тому, щоб «усі могли користуватися достатнім відпочинком і дозвіллям для родинного, культурного, суспільного та релігійного життя». (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 67.).

2195 Кожен християнин повинен уникати накладання на іншого без потреби того, що йому перешкодило б святкувати День Господній.

Глава друга. «Люби ближнього твого, як самого себе»

Ісус сказав своїм учням: «Як Я полюбив вас, так любіте і ви один одного» (Ів. 13,34).
2196 У відповідь на запитання, якою є перша заповідь, Ісус сказав: «Перша: "Слухай, Ізраїлю! Наш Господь Бог - Господь Єдиний; і будеш любити Господа, Бога твого, всім серцем твоїм, усією душею твоєю, всією думкою твоєю й усією силою твоєю!" А друга: "Будеш любити ближнього твого, як себе самого!" Іншої, більшої від цих, заповіді немає» (Мр. 12,29-31). Апостол Павло нагадує: «Той, хто любить ближнього, виконав закон. Бо заповіді "Не чини перелюбу", "Не вбивай", "Не кради ", "Не пожадай " і всі інші заповіді містяться в цьому слові:
"Люби твого ближнього, як себе самого". Любов ближньому зла не чинить, Любов, отже, — виконання закону» (Рим. 13,8-10).

Артикул 4. Четверта Заповідь

«Шануй твого батька і матір твою, щоб довголітній був ти на землі, що Господь, Бог твій, дасть тобі» (Вих. 20,12).
«І був їм слухняний» (Лк. 2,51).
Господь Ісус сам нагадував про силу цієї *«заповіді Божої» (Мр. 7,8-13)*. Апостол учить: *«Діти, слухайтеся в Господі батьків ваших, бо це справедливо. Шануй батька свого і матір — це перша заповідь з обітницею: щоб тобі добре було і щоб ти на землі був довголітнім» (Еф. 6,1-3; Втор. 5, 16.).*

2197 Четверта Заповідь починає другу скрижаль Декалогу. Вона показує порядок любові. Бог бажав, щоб після Нього ми шанували наших батьків, яким ми зобов'язані нашим життям і які дали нам пізнання Бога. Ми повинні шанувати і поважати всіх тих, кого Бог наділив Своєю владою для нашого добра.
2198 Ця заповідь виражається у позитивній формі обов'язків, які слід виконати. Вона випереджує наступні заповіді, які стосуються особливої пошани життя, подружжя, земних благ, слова. Вона становить одну з засад суспільної науки Церкви.
2199 Четверта Заповідь виразно звернена до дітей, визначаючи їх стосунки з батьком і матір'ю, бо цей стосунок найбільш загальний. Вона стосується так само і родинних зв'язків з іншими членами родини. Вона вимагає шанувати, любити дідів і предків і бути їм вдячними. Вона поширюється, врешті, на обов'язки учнів щодо вчителя, працівників щодо працедавців, підлеглих - щодо керівників, громадян - щодо своєї Батьківщини і щодо тих, хто нею керує й управляє.
Ця заповідь передбачає й обов'язки батьків, опікунів, учителів, керівників, урядових осіб, державної влади та всіх тих, хто має владу над іншою людиною або над спільнотою осіб.
2200 Дотримання Четвертої Заповіді передбачає винагороду: «Шануй твого батька і матір твою, щоб довголітній був ти на землі, що Господь, Бог твій, дасть тобі» (Вих. 20,12; Втор. 5,16). Пошанування цієї заповіді, окрім духовних плодів, дає земні плоди миру й добробуту. І навпаки, недотримання цієї заповіді завдає великої шкоди для спільнот і людських осіб.

I. Родина в Божому плані

Природа родини

2201 Подружня спільність встановлюється згодою подружжя. Подружжя і родина спрямовані для добра подружньої пари і народження та виховування дітей. Подружня любов і народження дітей встановлюють між членами однієї родини стосунки особистого характеру основоположні відповідальності.
2202 Чоловік і жінка, з'єднані подружжям, разом із дітьми утворюють родину. Цей зв'язок випереджує визнання його публічною владою. Він сам накладається на неї. Його треба вважати нормою, до якої прирівнюються різні ступені.
2203 Створивши чоловіка і жінку, Бог заснував людську родину і дав їй основний устрій. Члени її є особами, рівними в гідності. Для загального добра своїх членів і суспільства загалом сім'я передбачає різну відповідальність, різні права та обов'язки.

Християнська родина

2204 «Християнська родина є виявленням та реалізацією церковного співпричастя, з цієї причини (...) повинна називатися домашньою Церквою» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 21; пор. II Ватиканський Собор Догм, копст. « Lumen gentium », 11,). Вона становить спільноту віри, надії і любові; вона набуває в Церкві особливої важливості, як це видно в Новому Завіті (Пор. Еф. 5, 21; 6, 4; Кол. 3, 18-21; 1 Пт. 3, 1-7).
2205 Християнська родина - це співпричастя осіб, відбиток та образ співпричастя Отця і Сина у Святім Дусі, її діяльність у народженні й виховуванні дітей є відображенням Божого творення. Вона покликана брати участь у молитві й жертві Христа. Щоденна молитва й читання Слова Божого зміцнюють її в любові. Християнська родина покликана до євангелізації і місіонерства.
2206 Стосунки всередині родини викликають близькість почуттів, розуміння та зацікавлень, що походить передусім від взаємної поваги людей. Родина - це унікальна спільнота, покликана осягнути «спільність думок подружньої пари, а також уважну співпрацю батьків у вихованні дітей» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 52.).

II. Родина і суспільство

2207 Родина є основною клітиною суспільного життя. Вона є природною спільністю, у якій чоловік і жінка покликані до взаємо обдарування любов'ю і життям. Авторитет, стійкість і життєве спілкування в родині підґрунтя свободи, безпеки, братерства в суспільстві. Родина є спільнотою, у якій від дитинства можна навчитися моральних цінностей, почати шанувати Бога та добре користуватися свободою. Життя в родині є вихованням до життя в суспільстві.
2208 Родина повинна жити так, щоб її члени вчилися піклування і відповідальності за молодих і старих, хворих, інвалідів і вбогих. Багато є родин, які в певний час не можуть дати такої допомоги. Тоді інші особи, інші родини, а також - у допомоговому порядку - суспільство повинні подбати про ці потреби: «Чиста і непорочна побожність перед Богом і Отцем ось у чому полягає: відвідувати сиріт і вдовиць у їхнім горі і чистим берегти себе від

світу» (Як. 1,27).
2209 Родині повинні допомагати і захищати її відповідні суспільні заходи. Там, де родина не може виконувати своїх функцій, інші суспільні групи зобов'язані їй допомогти й підтримати родинну інституцію. Згідно із засадою допомоговості, більші спільноти, однак, не повинні привласнювати собі прав родини або втручатись у її життя.
2210 Значення родини для життя і добробуту суспільства (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 47.) накладає на нього особливу відповідальність за підтримку і зміцнення подружжя та родини. Цивільна влада повинна вважати своїм вагомим обов'язком «визнати й захистити правдиву природу подружжя і родини, захищати публічну мораль і сприяти добробутові родинного вогнища» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 52.).
2211 Політична спільнота має своїм обов'язком шанувати родину, допомагати їй і передовсім забезпечувати:
– свободу засновувати родину, мати дітей і виховувати їх відповідно до власних моральних та релігійних переконань;
– захист сталості подружнього зв'язку і родинної інституції;
– свободу сповідування та передання віри, виховання дітей у вірі за допомогою необхідних засобів та інституцій;
– право приватної власності, свободу підприємництва, отримання праці, житла, право емігрувати;
– право на медичне обслуговування, допомогу літнім людям і субсидії родинам згідно із законодавством країни;
– захист безпеки і здоров'я, особливо щодо загрози з боку наркотиків, порнографії, алкоголізму і т.ін.;
– свободу створення товариств з іншими родинами і свободу так бути представленими перед цивільною владою (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 46.).
2212 Четверта Заповідь висвітлює інші зв'язки у суспільстві. У наших братах і сестрах ми вбачаємо дітей наших батьків; у наших двоюрідних - потемків наших предків, у наших співгромадянах - синів нашої Батьківщини; у хрещених - дітей Матері нашої Церкви; у кожній людській особі - сина чи дочку Того, Хто бажає, щоб Його звати «Отцем нашим». Тому-то наші стосунки з нашими ближніми мають особистий характер. Ближній - не проста «одиниця» людського колективу; він є «хтось», хто за відомим своїм походженням заслуговує особливої уваги і пошани.
2213 Людські спільноти складаються з осіб. Добре керування ними не обмежується гарантією прав, виконанням обов'язків і вірністю угодам. Справедливі стосунки між працедавцями і працівниками, владою і громадянами передбачають природну доброзичливість, яка відповідає гідності людської особи, яка дбає про справедливість і братерство.

III. Обов'язки членів родини

Обов'язки дітей

2214 Боже вітцівство є джерелом людського вітцівства (Пор. Еф. 3, 15.); саме воно є підставою поваги до батьків. Пошана дітей, малолітніх або дорослих, до свого батька і

матері (Пор. Прип. 1, 8; Тов. 4, 3-4) живиться природною прив'язаністю, яка випливає зі зв'язку, що їх об'єднує. Цієї пошани вимагає Божа Заповідь (Пор. Вих. 20, 12).

2215 Пошанування батьків (синівська любов) виникає з вдячності до тих, хто даруванням життя, своєю любов'ю і працею привели дітей на світ і дали їм зростати в мудрості й благодаті. «Усім твоїм серцем прославляй свого батька і не забувай про болі матері твоєї. Пам'ятай, що вони привели тебе на світ: чим заплатиш за те, що для тебе вони вчинили?» (Сир. 7, 27-28).

2216 Синівська пошана виявляється у правдивій відкритості до повчання і у правдивому послузі. «Пильнуй, мій сину, заповіді батька твого, не відкидай навчання матері твоєї. (...) Коли ходитимеш, вони будуть тебе водити; як ляжеш, будуть чатувати над тобою; а як пробудишся, будуть розмовляти з тобою» (Прип. 6,20-22). «Мудрий син любить науку, насмішник не слухає напоумлення» (Прип. 13,1).

2217 Поки дитина живе в домі своїх батьків, вона повинна виконувати кожне прохання батьків, мотивоване її добром або добром родини. «Діти, будьте слухняні в усьому батькам, бо це Господеві приємне» (Кол. 3,20; Пор. Еф. 6, 1). Діти повинні також слухатися мудрих порад своїх вихователів і всіх тих, кому батьки їх довірили. Проте якщо дитина в сумлінні переконана, що слухатись того чи іншого наказу е моральним злом, вона не зобов'язана виконувати його.

Виростаючи, діти продовжуватимуть шанувати своїх батьків. Вони повинні попереджувати їхні бажання, охоче просити їхньої поради і сприймати їхні справедливі повчання. Послух батькам закінчується з повноліттям дітей, але не закінчується повага, яка залишається назавжди. Повага у своєму корені пов'язана з богобоязливістю -одним із дарів Святого Духа.

2218 Четверта Заповідь нагадує дітям, які виросли, про їхню відповідальність перед батьками. Наскільки це можливо, вони повинні давати батькам матеріальну і моральну допомогу у старості, під час хворіб, самотності чи смутку. Ісус нагадує про цей обов'язок вдячності (Пор. Мр. 7, 10-12.).

«Бо Господь звеличив батька в дітях, і право матері на синах закріпив. Хто шанує батька, той гріхів збувається. Хто звеличує матір свою, той немов скарби збирає. Хто шанує батька, той матиме втіху в дітях і в день своєї молитви буде вислуханий. Хто звеличує батька - довго житиме; хто Господеві слухняний -матір свою заспокоїть» (Сир. 3, 2-6).

«Дитино, допомагай твоєму батькові у старості і не засмучуй його за його життя; і коли розум його ослабне, будь поблажливим; не зневажай його тоді, коли ти - повносилий (...). Неначе богохульник, той, хто покидає батька; проклятий Господом той, хто гнівить свою матір» (Сир. 3,12-13.16).

2219 Синівська пошана сприяє гармонії всього родинного життя; вона торкається також і стосунків між братами і сестрами. Повага до батьків опромінює все середовище родини. «Вінець старих людей - сини синів» (Прип. 17,6). «Поводьтеся в повноті покори й лагідності, з довготерпеливістю, терплячи один одного в любові» (Еф. 4,2).

2220 Християни зобов'язані мати особливу вдячність до тих, від кого вони отримали дар віри, благодать Хрещення і життя в Церкві. Йдеться про батьків, інших членів родини, бабусь і дідусів, пастирів, катехитів, інших учителів чи друзів. «Пригадую собі ту щиру віру, що в тобі, яка перш була вселилась у твою бабуню Лоїду та у твою матір Евніку, а я певен, що й у тебе» (2 Тим. 1,5).

Обов'язки батьків

2221 Плідність подружньої любові зводиться не лише до народження дітей, а й також поширюється на їх моральне виховання та духовне формування. «Роль батьків у вихованні така важлива, що її майже неможливо замінити» (II Ватиканський Собор, Декл. « Gravissimum educationis », 3). Права та обов'язки щодо виховання є для батьків першочерговими і невіддільними (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 36.).

2222 Батьки повинні сприймати своїх дітей як дітей Божих і поважати їх як людських осіб. Вони вчать своїх дітей виконувати Божий Закон, будучи самі послушні волі Отця Небесного.

2223 Батьки першими відповідають за виховання своїх дітей. Вони засвідчують цю відповідальність насамперед створенням родинного вогнища, у якому панує ніжність, прощення, повага, вірність і безкорислива послуга. Родинний дім є відповідним місцем для виховання в чеснотах. Це виховання вимагає навчання самозречення, здорового судження, панування над собою, які є підставою всякої правдивої свободи. Батьки повинні навчати дітей підпорядковувати «фізичне й інстинктивне внутрішньому й духовному» (Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 36). Великою відповідальністю для батьків є давати добрий приклад своїм дітям. Коли батьки вмітимуть визнати перед дітьми свої власні недоліки, їм буде легше скеровувати дітей і виправляти їх:
«Хто любить свого сина - тримає для нього різку (...) Хто сина виховує добре - матиме з нього користь» (Сир. 30,1-2). «А й ви, батьки, не дратуйте дітей ваших, виховуйте їх у послусі й напоумленні Господньому» (Еф. 6,4).

2224 Родинний дім становить природне середовище для виховання дітей до розуміння солідарності та суспільної відповідальності. Батьки повинні навчати дітей уникати моральних компромісів та деградації, які загрожують людському суспільству.

2225 Через благодать таїнства Подружжя батьки прийняли відповідальність і привілей у євангелізації своїх дітей. Вони вводять їх Із перших кроків у таїнство (II Ватиканський Собор Догм, копст. « Lumen gentium », 11; Кодекс канонічного права, кан. 1136) віри, адже вони є її «першими благовісниками»16 для своїх дітей. Вони залучають їх із раннього віку до життя Церкви. Уклад родинного життя може живити схильність до любові, яка на ціле життя залишається справжнім початком і підтримкою живої віри.

2226 Виховання у вірі батьки повинні розпочинати з раннього дитинства. Воно дається вже тоді, коли члени родини допомагають одне одному зростати у вірі засвідченням християнського життя відповідно до Євангелія. Родинна катехизація випереджає, супроводжує і збагачує інші форми навчання віри. Батьки мають завдання навчити своїх дітей молитися і відкрити їхнє покликання як дітей Божих (II Ватиканський Собор Догм, копст. « Lumen gentium », 11.). Парафія є євхаристійною спільнотою й осередком літургійного життя християнських родин; вона є найсприятливішим місцем катехизацій дітей і батьків.

2227 Діти, своєю чергою, сприяють зростанню своїх батьків у святост (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 48.). Усі разом щиро пробачають одне одному образи, сварки, несправедливості і занедбання обов'язків. До цього спонукає взаємна любов. Цього вимагає і любов Христова (Пор. Мт. 18, 21-22; Лк. 17, 4.).

2228 У дитинстві батьківська любов і повага передаються насамперед у турботі й увазі, що їх батьки присвячують вихованню своїх дітей, турбуючись про їхні фізичні й духовні потреби. З роками ця сама пошана і ця сама посвята ведуть батьків до виховання в дітях

правильного вживання їхнього розуму і свободи.
2229 Батьки, з огляду на пріоритетну відповідальність за виховання своїх дітей, мають право вибирати для них школу, яка відповідає їхнім власним переконанням. Це є основне право. Батьки, наскільки це можливо, мають обов'язок вибирати школи, які їм найкраще допоможуть у виконуванні завдання християнських вихователів (II Ватиканський Собор, Декл. « Gravissimum educationis », 6). Цивільна влада має обов'язок гарантувати це право батьків і забезпечити реальні умови його здійснення.
2230 Стаючи дорослими, діти мають обов'язок і право вибирати свій фах і стан життя. Вони мають прийняти на себе цю нову відповідальність у довірливому зв'язку зі своїми батьками, у яких вони охоче проситимуть поради й прислуховуватимуться до їх думки. Батьки мають остерігатись, щоб не примушувати своїх дітей у виборі фаху чи супутника життя. Цей обов'язок стриманості не забороняє, а, навпаки, зобов'язує допомагати їм мудрою порадою, передусім тоді, коли діти мають намір заснувати сім'ю.
2231 Дехто не одружується, щоб мати змогу доглядати своїх батьків, братів чи сестер, віддати себе винятково якомусь фахові чи з інших поважних причин. Ці особи можуть дуже багато зробити для добра людської родини.

IV. Родина і Царство Боже

2232 Родинні зв'язки, хоча й важливі, не є абсолютними. У міру дозрівання дитини до своєї людської й духовної незалежності все виразніше й сильніше виявляється її особисте покликання, що йде від Бога. Батьки повинні шанувати це покликання і сприятимуть дітям іти за ним. Треба усвідомити, що найпершим покликанням християнина є йти за Ісусом (Пор. Мт. 16, 25.): «Хто любить батька або матір більше, ніж Мене, той недостойний Мене. І хто любить сина або дочку більше, ніж Мене, той недостойний Мене» (Мт. 10,37).
2233 Стати учнем Христа означає прийняти запрошення належати до Божої родини згідно з Його способом життя: «Бо хто чинить волю Отця Мого, що на небі, той Мені брат, сестра і мати» (Мт. 12,50).
Батьки повинні прийняти і пошанувати з радістю та вдячністю Божий поклик до одного зі своїх дітей піти за ним у дівицтві задля Небесного Царства у посвяченому житті або священичому служінні.

V. Влада в цивільному суспільстві

2234 Четверта Заповідь Божа наказує нам також шанувати всіх тих хто для нашого добра прийняв від Бога владу в суспільстві. Вона висвітлює обов'язки тих, хто виконує владу, як і тих, для добра яких вона виконується.

Обов'язки цивільної влади

2235 Ті, що виконують владу, повинні виконувати її як служіння. «Як хтось хотів би у вас бути великий, нехай буде вам слуга» (Мт. 20,26). Виконання влади морально регулюється її Божим походженням, її розумною природою і її особливим предметом. Ніхто не може наказати чи встановити того, що суперечить гідності особи і природному законові,
2236 Виконування влади прямує до виявлення справедливої ієрархії вартостей, щоб усім

полегшити користування свободою і відповідальністю. Вище керівництво повинне мудро виконувати «розподільчу справедливість», враховуючи потреби і внесок кожного, маючи на меті згоду й мир. Вони повині стежити за тим, щоб встановлені ними закони й розпорядження не спричинювали спокуси протиставлення приватних інтересів суспільним (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus», 25.)

2237 Політична влада зобов'язана поважати головні права людини. Вона повинна служити справедливості гуманним способом, поважаючи права кожного, а передусім права родин і знедолених.

Політичні права, пов'язані з громадянством, можуть і повинні надаватись відповідно до вимог загального добра. Вони не можуть бути незаконно й безпідставно припинені цивільною владою. Використання політичних прав має на меті загальне добро нації і людської спільноти.

Обов'язки громадян

2238 Підвладні повинні вважати своїх керівників представниками Бога, Який настановив їх слугами Своїх дарів (Пор. Рим. 13, 1-2): «Коріться ради Господа кожній людській установі. (...) Поводьтеся як вільні, та не як ті, хто з волі роблять покривало злоби, але як слуги Божі» (1 Пт. 2,13.16). їхня лояльна співпраця містить право й обов'язок підносити голос на засуд того, що виглядає шкідливим для гідності людини і загального добра.

2239 Обов'язком громадян є співпрацювати разом із цивільною владою для добра суспільства в дусі правди, справедливості, солідарності і свободи. Любов до батьківщини, служіння їй випливають з обов'язку вдячності та з порядку любові. Покірність законній владі і служіння загальному добру вимагають від громадян сповнення їхньої ролі в житті політичної спільноти.

2240 Підпорядкування владі та спільна відповідальність за загальне добро морально вимагають сплати податків, виконання права голосування, захист країни:

«Тож дайте кожному належне: кому податок - податок, кому мито - мито; кому острах - острах, кому честь - честь» (Рим. 13,7). Християни «живуть у власній батьківщині, але як поселені там чужинці. Вони користуються усіма своїми правами громадян і переносять усі тягарі, як чужинці. (...) Вони коряться установленим законам, але їхній спосіб життя перевищує закони (...). У такому почесному становищі поставив їх Бог, і їм не дозволено його покинути» (Послання до Діогнета, 5, 5. 10; 6, 10.)

Апостол закликає нас молитися і дякувати за царів та всіх тих, що мають владу, «щоб нам тихо та спокійно вести життя з усією побожністю та пристойністю» (1 Тим. 2, 2).

2241 Багатші народи повинні по можливості прийняти чужинця, який шукає безпеки і засобів до життя, що їх не може знайти у своїй рідній країні. Публічна влада повинна забезпечити повагу природного права, яке ставить гостя під захист того, хто його приймає. Політична влада для загального добра, за яке вона відповідає, може на право на імміграцію накласти різні правові умови, особливо, щоб іммігранти виконували свої обов'язки перед країною, яка їх приймає. Іммігранти повинні вдячно поважати матеріальну і духовну спадщину країни, яка їх прийняла, коритися її законам і брати участь у її видатках.

2242 Сумління зобов'язує громадянина не виконувати приписів цивільної влади, якщо ці приписи суперечать вимогам морального порядку, основним правам людини або вченню Євангелія. Відмова послуху цивільній владі, якщо її вимоги суперечать вимогам чесного

сумління, знаходить своє оправдання у розрізненні між службою Богові і службою політичній спільноті. «Віддайте кесареве кесареві, а Боже - Богові» (Мт. 22,21). «Слухатися слід більше Бога, ніж людей» (Ді. 5,29):
«Якщо державна влада, перевищуючи свої повноваження, пригноблює громадян, то нехай громадяни не відмовляються від того, чого об'єктивно вимагає загальне добро і нехай їм буде дозволено захищати свої права і права своїх співгромадян від зловживань влади, дотримуючись меж, установлених природним і Євангельським Законом» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes», 74).
2243 Збройний опір проти гноблення політичною владою обґрунтований лише тоді, коли існують одночасно такі умови:
– у випадку несумнівних, тяжких і тривалих порушень основних прав людини;
– після вичерпання всіх інших засобів;
– якщо він не спричинить більшого безладдя;
– якщо обґрунтована надія на успіх;
– якщо раціонально неможливо передбачити кращі вирішення.

Політична спільнота і Церква

2244 Усяка установа ґрунтується, навіть якщо й невиразно, на якомусь баченні людини та її долі, звідки вона черпає свої критерії судження, ієрархію цінностей і лінію поведінки. Більшість суспільств сперла свої інституції на пріоритет людини над речами. Лише Богом об'явлена Релігія ясно визнала в Богові, Творцеві і Спасителеві, початок і призначення людини. Церква заохочує політичну владу спиратись у своїх судженнях і рішеннях на натхнення, що випливає з Правди про Бога і про людину:
Суспільства, які ігнорують це натхнення чи заперечують його в ім'я своєї незалежності від Бога, змушені шукати в самих собі чи запозичувати в певної ідеології свої критерії і свою мету; не приймаючи об'єктивних критеріїв добра і зла, вони накладають на людину та її призначення тоталітарну владу, явну чи приховану, як про це засвідчує Історія (Іван-Павло II. «Centesimus annus», 45-46,).
2245 «Церква, яку, з огляду на її обов'язки і компетенцію, жодним способом не слід зводити до політичної спільноти, є водночас знаком та сторожем трансцендентного характеру людини» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 76.). «Церква поважає і підтримує політичну свободу й відповідальність громадян» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 52.).
2246 До місії Церкви належить «давати моральну оцінку також політичних справ, коли основні права людини чи спасіння душ цього вимагають, використовуючи всі і тільки такі засоби, що відповідають Євангелію та загальному добру, відповідно до часу і обставин» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 76.).

КОРОТКО

2247 «Шануй батька твого й матір твою» (Втор. 5,16; Мр. 7,10).
2248 Згідно із Четвертою Заповіддю Бог зволив, щоб після Нього ми шанували наших батьків і тих, яких Він, для нашого блага, наділив владою.
2249 Подружня спільнота базується на союзі і згоді подружжя. Подружжя і родина

спрямовані на добро подружньої пари, народження і виховання дітей.
2250 «Людське і християнське благо особи і суспільства тісно пов'язане з добрим станом подружньої та сімейної спільноти» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 76.).
2251 Діти зобов'язані шанувати своїх батьків, бути їм вдячними, відповідно слухати їх і допомагати їм. Синівська пошана сприяє гармонії всього родинного життя.
2252 Батьки перші відповідають за виховання своїх дітей у вірі, молитві та всіх чеснотах. Вони зобов'язані піклуватися, наскільки це можливо, про фізичні і духовні потреби своїх дітей.
2253 Батьки повинні поважати покликання своїх дітей і сприяти його втіленню. Вони мають пам’ятати і навчати, що першим покликанням християнина є йти за Христом.
2254 Публічна влада зобов'язана поважати основні права людини та зберігати умови її свободи.
2255 Обов'язком громадян є працювати разом із цивільною владою над будуванням суспільства в дусі правди, справедливості, солідарності і свободи.
2256 Громадянин зобов'язаний сумлінням не виконувати розпорядження цивільної влади, якщо ці накази суперечать вимогам
морального порядку. «Слухатися слід більше Бога, ніж людей» (Ці. 5,29).
2257 Кожне суспільство спирає свої судження і свої дії на якомусь баченні людини та її призначення. Поза світлом Євангелія про Бога і про людину суспільство легко вироджується в тоталітарне.

Артикул 5. П'ята Заповідь

«Не вбиватимеш» (Вих. 20,13)
«Ви чули, що було сказано давнім: «Не вбивай; І коли хтось уб'є, той підпаде судові». А Я кажу вам, що кожний хто гнівається на брата свого, підпаде судові» (Мт. 5,21-22).

2258 «Людське життя треба поважати, як щось священне», бо від самого початку воно основується на творчій дії Бога і воно назавжди залишається в особливому відношенні до Творця, своєї єдиної мети. Сам Бог є Владикою життя від його початку і до кінця; ніхто, за жодних обставин, не може привласнювати собі право прямо знищити невинну людську істоту (Конгрегація віровчення, Інструкція « Donum vitae», Вступ, 5.).

I. Пошанування людського життя

Свідчення Священної Історії

2259 У розповіді про вбивство Авеля братом його Каїном (Пор. Буг. 4, 8-12). Святе Письмо виявляє від початків історії людства присутність у людині гніву І пожадливості - наслідків первородного гріха. Людина стала ворогом свого ближнього. Бог говорить про злочинність цього братовбивства: «Що ти вчинив? Ось голос крові брата твого кличе до Мене з землі. Тепер же проклятий ти від землі, що відкрила свої уста, щоб прийняти кров брата твого з твоєї руки» (Буг. 4,10-11).

2260 Укладений між Богом і людством Союз витканий споминами про Божий дар людського життя та смертоносне насилля людини:
«Я буду жадати вашу кров із душ ваших (...) Хто виллє кров людську з людини, того виллята буде його кров; бо людина створена за образом Божим» (Буг. 9,5-6).
Старий Завіт завжди вважав кров святим знаком життя (Пор. Лев. 17, 14.). Ця наука актуальна на всі часи.
2261 Святе Письмо уточнює заборону П'ятої Заповіді: «Не вбивай ані безвинного, ані правого» (Вих. 23,7). Добровільне вбивство невинного тяжко суперечить гідності людської особи, золотому правилу і святості Творця. Закон, що таке вбивство виключає, є повсюдно чинним: він зобов'язує всіх і кожного, завжди і скрізь.
2262 У Нагірній проповіді Господь нагадує цю заповідь: «Не вбивай» (Мт. 5,21), і додає до неї заборону гніву, ненависті та помсти. Мало того, Христос каже Своєму учневі підставити другу щоку (Мт. 5, 22-26. 38-39.) і любити своїх ворогів (Мт. 5, 44.). Він Сам не захищався і наказав Петрові сховати меча в піхви (Мт. 26, 52.).

Законний захист

2263 Законний захист особи і суспільства не полягає у вбивстві невинного, що є свідомим душогубством. «З акту чийогось самозахисту може наступити подвійний результат: перший - збереження власного життя, другий - смерть напасника. (...) Лише перший результат є бажаним, другий - ні» Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 64, 7.).
2264 Любов до самого себе залишається основним принципом моралі. Отже, законно є вимагати поваги до свого власного права на життя. Хто захищає своє життя, не є винним у вбивстві, навіть якщо він змушений нанести своєму супротивникові смертельний удар: «Якщо для самозахисту хтось вдається до більшого насильства, ніж необхідно, його дії протизаконні. Якщо від насильства відбивається помірковано, то це дозволено законом. (...) І не обов'язково для спасіння душі відмовлятись від такого поміркованого захисту, щоб уникнути вбивства напасника; бо людина більш зобов'язана захистити своє власне життя, ніж життя іншого» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 64, 7).
2265 Законний самозахист може бути не лише правом, а й вагомим обов'язком того, хто відповідальний за життя інших.
Захист загального добра вимагає, щоб протизаконний агресор знаходився поза можливістю шкодити. Ті, хто законно користується владою і кому довірено відповідальність за суспільство, правосильні також застосовувати зброю для знешкодження агресорів.
2266 Вимозі оберігання суспільного добра відповідають зусилля держави, спрямовані на стримування дій, які порушують права людини та фундаментальні норми громадського співжиття. Легітимна публічна влада має право й обов'язок накладати кару згідно з тяжкістю злочину. А втім, перша мета покарання - це поправа безпорядку, заподіяного проступком. Коли винуватець приймає кару добровільно, то вона має вартість спокутування. Нарешті, покарання, крім охорони громадського порядку та безпеки осіб, ставить також лікувальну мету: воно повинно, наскільки це можливо, сприяти виправленню винуватця.
2267 Традиційна доктрина Церкви не виключає застосування смертної кари, після цілковитого визначення тотожності та відповідальності того, хто винуватий, якщо це є тільки єдиний можливий ефективний шлях захисту життя людей від незаконного агресора. Якщо, однак, для безпеки і захисту людей від агресора достатньо безкровних засобів, то

влада користуватиметься тільки такими засобами як більш відповідними конкретним умовам загального добра і гідності людської особи.
А втім, у наші дні, коли держава має можливість успішно приборкати злочин і знешкодити винуватця без того, щоб відібрати в нього можливість спокутувати провину, обставини, за яких абсолютно необхідно усунути винуватця, «трапляються
доволі рідко, якщо взагалі трапляються» (Іван-Павло II, Енц. « Evangelium vitae». 56.).

Навмисне вбивство

2268 П'ята Заповідь забороняє під тяжким гріхом пряме і свідоме вбивство. Вбивця і ті, хто йому добровільно у вбивстві допомагають, чинять гріх, який кличе до неба про помсту (Пор. Буг. 4, 10.)
Дітовбивство (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 51.), братовбивство, батьковбивство і вбивство одного з подружжя є особливо тяжкими злочинами з огляду на природний зв'язок, який вони розривають. Турбота про євгеніку й старання про публічне здоров'я не може виправдати жодного вбивства, навіть якщо воно наказане публічною владою.
2269 П'ята Заповідь забороняє чинити що-небудь з наміром непрямо спричинити смерть людини. Моральний закон забороняє наражати когось без поважної причини на ризик смерті, як і відмовити в допомозі людині, яка перебуває у небезпеці.
Байдужість людського суспільства до обставин смертельного голоду є ганебною несправедливістю І тяжкою провиною. Торгівці, лихварська і корислива діяльність яких викликає голод І смерть їхніх братів, чинять непряме убивство. Воно рахується їм за провину (Пор. Ам. 8, 4-10.).
Ненавмисне вбивство морально не звинувачується. Але не можна виправдати людину від важкої провини, якщо вона без відповідних мотивів спричинила смерть, навіть без наміру призвести до неї.

Аборти

2270 Необхідно поважати й повністю захищати людське життя від хвилі його зачаття. Від першої хвилини свого існування за людиною повинні визнаватися її права, серед яких невіддільне право будь-якої невинної істоти - право на життя (Пор. Конгрегація віровчення, Інструкція «Donum vitae», 1,1.).
«Перш ніж Я уформував тебе в утробі, Я знав тебе; перш ніж ти вийшов з лона, освятив Я тебе» (Єр. 1,5).
«Кості мої не були сховані від Тебе, коли постав я таємничо, коли мене творено в землі глибоко» (Пс. 139,15).
2271 Від першого століття Церква стверджувала, що є моральним злом будь-який спричинений аборт. Це вчення не змінилося. Воно залишається непохитним. Прямий аборт, тобто бажаний як мета або засіб, тяжко суперечить моральному законові:
«Не вб'єш зародка абортом і не погубиш новонародженого» (Дидахе 2, 2; пор. Послання Псевдо Варнави 19, 5; Послання до Діогнета 5, 5; Тергуліян, Апологетик, 9, 8.)
«Бог, Володар життя, довірив людям високе служіння стерегти життя, і людина повинна виконувати його способом, гідним людини. Отже, життя повинно надзвичайно старанно

охоронятися від часу самого зачаття: аборт і дітовбивство є жахливими злочинами» (II Ватиканський Собор, Паст, конят. «Gaudium et spes», 51.).

2272 Формальна співпраця в аборті становить тяжку провину. Церква накладає канонічну кару відлучення за цей злочин проти людського життя. «Хто спричинює аборт, якщо мета досягнута, підлягає відлученню силою закону (latae sententiae)» (Кодекс канонічного права, кан. 1398) «за сам факт вчинення провини» (Кодекс канонічного права, кан. 1314.) відповідно до умов, передбачених Законом. (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1323-1324) Церква не прагне, таким чином, відмовитись від милосердного ставлення. Вона виявляє тяжкість скоєного злочину, непоправну кривду, завдану невинно замордованій дитині, її батькам та всьому суспільству.

2273 Невіддільне право кожної невинної людини на життя становить складовий елемент цивільного суспільства та його законодавства:

«Цивільне суспільство та політична влада повинні визнати та поважати невіддільні права особи. Права людини не залежать ні від окремих людей, ні від батьків, ані не є привілеями, наданими суспільством чи державою; вони належать людській природі і є внутрішньо властивими людині силою творчого акту, від якого сама особа бере свій початок. Серед цих основних прав, у цій справі, треба назвати право на життя і тілесну цілісність кожної людської Істоти від зачаття аж до смерті» (Конгрегація віровчення, Інструкція «Donum vitae», 3.).

«З моменту, коли позитивний закон позбавляє певну категорію людей захисту, який повинен бути їм наданий цивільним зако-нодавстом, тим самим держава заперечує рівність усіх громадян перед законом. Якщо держава не використовує своєї сили для служіння правам усіх громадян, зокрема - слабших, тоді самі основи законності держави під загрозою (...). Як наслідок поваги і захисту, які повинні бути забезпечені дитині від хвилини її зачаття, закон повинен передбачати кари, відповідні до кожного навмисного порушення її прав» (Конгрегація віровчення, Інструкція «Donum vitae», 3.)

2274 Оскільки зародок (ембріон) від самого зачаття повинен вважатися особою, то він повинен бути захищений у своїй цілісності, бережений та лікований у міру можливості, як всяка інша людська істота.

Дородова діагностика морально дозволена, «якщо вона шанує життя і цілісність зародка чи людського плоду і якщо вона спрямована на індивідуальну охорону або лікування (...). Вона вагомо суперечить моральному законові, якщо, залежно від її результату, передбачає можливість аборту. Діагностика не повинна стати рівнозначною вирокові смерті» (Конгрегація віровчення, Інструкція «Donum vitae»,1,2.).

2275 «Треба вважати дозволеними хірургічні втручання в людський зародок за умови, що вони зберігають життя і цілісність зародка, не несуть для нього непропорційно великого ризику, а лише скеровані на покращення стану його здоров'я чи на природне виживання окремого зародка» (Конгрегація віровчення, Інструкція «Donum vitae», 1, 3.).

«Неморальним є виробляти людські ембріони, призначені для використання як наявний біологічний матеріал» (Конгрегація віровчення, Інструкція «Donum vitae»,1, 5.)

«Деякі спроби втручання до хромосомної чи генетичної спадщини людини не є лікувальними, а лише спрямовані на продукування людей із вибраною статтю та іншими наперед встановленими якостями. Ці маніпуляції суперечать особистій гідності людської істоти», її цілості та унікальній і неповторній тотожності (Конгрегація віровчення, Інструкція «Donum vitae», 1, 6.).

Евтаназія

2276 Особи, життєва спроможність яких обмежена чи послаблена, потребують особливої пошани. Хворих та інвалідів треба підтримати, щоб вони могли вести життя, наскільки це можливо, нормальне.
2277 Якими б не були причини і засоби, пряма евтаназія полягає в тому, щоб покласти край життю інвалідів, хворих чи людей, які помирають. Вона є морально недопустима. Так, дія чи бездіяльність, які самі собою чи у своєму намірі призводять до смерті, щоб таким чином припинити біль, становлять убивство, яке глибоко суперечить гідності людини і пошані до Живого Бога, її Творця. Помилка судження, яку хтось може зробити з доброї волі, не змінює природи цього вбивчого акту, який завжди треба осудити й виключити (Пор. Конгрегація віровчення, Декл. « Iura et bona ».)
2278 Припинення обтяжливих медичних заходів, небезпечних, надзвичайних чи непропорційних до очікуваних результатів, може вважатися слушним. Це відмова від «терапевтичної наполегливості». Тут відсутній намір завдати смерті; приймається, що в цьому випадку не можна їй перешкодити. Рішення повинне бути прийняте хворим, якщо він у цьому компетентний і здатний до цього, а якщо ні, то тими, хто має законне право, завжди шануючи розумну волю та законні інтереси хворого.
2279 Навіть якщо смерть видається неминучою, то лікування, яке звичайно належить хворій людині, легітимне не може бути перерване. Використання знеболювальних засобів для полегшення страждань того, хто помирає, навіть із ризиком укоротити його життя, вважається морально згідним із людською гідністю, якщо смерть не є бажана ні як мета, ні як засіб, а лише передбачається і толерується як неминуча. Паліативна опіка безнадійно хворих І вмираючих становить визначну форму безкорисливої любові. На цій підставі їй слід сприяти.

Самогубство

2280 Кожен відповідає за своє життя перед Богом, Який дав його. Бог залишається найвищим Володарем життя. Ми зобов'язані прийняти його з вдячністю й оберігати його задля шани Бога і спасіння наших душ. Ми є тільки управителями, а не власниками життя, даного нам Богом. Ми ним не розпоряджаємося.
2281 Самогубство суперечить природній схильності людини зберігати і продовжувати своє життя. Воно глибоко протилежне правдивій любові до себе. Воно зневажає також і любов ближнього, тому що несправедливо розриває зв'язки солідарності з родинною, національною і людською спільнотою, стосовно яких ми маємо обов'язки. Самогубство суперечить любові до Живого Бога.
2282 Якщо самогубство вчинене з наміром дати приклад, особливо для молодих, то воно стає важкою спокусою до зла. Добровільна співпраця в самогубстві суперечить моральному законові.
Важкі психічні розлади, тривога чи великий страх перед випробуванням, стражданням і тортурами можуть зменшити відповідальність самогубця.
2283 Не слід втрачати надію на вічне спасіння людей, які заподіяли собі смерть. Бог може їм дати, лише Йому відомим шляхом, нагоду спасенного каяття. Церква молиться за людей,

які відібрали собі життя.

II. Пошана гідності людей

Пошана душі іншої людини: баламучення (спокуса)

2284 Баламучення - це ставлення або поведінка, яка спонукає іншу людину вчинити зло. Той, хто є причиною спокуси, наводить свого ближнього на гріх. Він посягає на його чесноти і праведність і може привести свого брата до духовної смерті. Бути причиною баламучення є важкою провиною, якщо дією чи занедбанням воно свідомо призводить іншого до важкої провини.
2285 Згіршування набирає особливої ваги залежно від влади тих, що його спричинюють, чи слабкості тих, котрі її зазнають. У цій справі Господь видав слова осуду: «Хто спокусить одного з тих малих, що вірують у Мене, такому було б ліпше, якби млинове жорно повішено йому на шиї і він був утоплений у глибині моря» (Мт. 18,6; Пор. І Кор. 8, 10-13.). Бути причиною спокуси є важкою провиною, коли цього допускаються ті, які з природи чи за посадою мають обов'язок навчати і виховувати інших, Ісус дорікає за це книжникам і фарисеям: він їх порівнює з хижими вовками в овечій одежі (Пор. Мт. 7, 15).
2286 Причиною спокуси може бути закон чи установа, мода або громадська думка. Причиною згіршення стають ті, що видають закони або встановлюють соціальні структури, які ведуть до занепаду моралі і розкладу релігійного життя або до «суспільних умов, які, безпосередньо чи посередньо, роблять важким або практично неможливим християнське життя, згідне із заповідями Найвищого Законодавця» (Пій XII, Промова 1 червня 1941 р.) Це ж стосується і керівників підприємств, що встановлюють правила, які заохочують до обману, вчителів, які «дратують» своїх учнів (Пор. Еф. 6, 4;Кол. 3,21), а також тих, які, маніпулюючи громадською думкою, відвертають її від моральних цінностей.
2287 Той, хто використовує дану йому владу в умовах, які схиляють до зла, стає причиною згіршення і є відповідальним за зло, якому він безпосередньо або посередньо сприяв. «Неможливо, щоб не з'являлися спокуси. Однак горе тому, через кого вони приходять» (Лк. 17,1).

Шанування здоров'я

2288 Життя і фізичне здоров'я є цінним добром, даним Богом. Ми повинні про них розумно дбати, враховуючи потреби інших і потреби загального добра.
Турбота про здоров'я громадян вимагає допомоги суспільства через створення умов життя, які дозволять виростати й досягти зрілості: їжа та одяг, житло, медична опіка, основне навчання, праця, суспільна допомога.
2289 Хоч моральний закон закликає до пошани тілесного життя, проте він не робить з нього абсолютної цінності. Він виступає проти новопоганської концепції, яка намагається встановити культ тіла, все йому жертвувати, обожнювати фізичну досконалість та спортивні успіхи. Селективним поділом людей на слабких і сильних така концепція може призвести до спотворення людських стосунків.
2290 Чеснота поміркованості передбачає уникнення всякого роду надміру у вживанні їжі, алкоголю, тютюну та медикаментів. Ті, хто у стані сп'яніння чи через надмірне вподобання

швидкості ризикують життям інших і своїм власним на дорогах, на морі чи в повітрі, беруть на себе тяжку провину.

2291 Уживання наркотиків завдає великої шкоди здоров'ю і життю людини. Воно є важкою провиною, за винятком, коли вмотивоване медичними приписами. Таємне виробництво наркотиків і торгівля ними є прямою причиною спокуси; вони є безпосередньою співпрацею в провині, тому що спонукають до вчинків, які ясно суперечать моральному законові.

Пошана до особи і наукові дослідження

2292 Наукові, медичні та психологічні досліди на особах або групах людей можуть сприяти лікуванню хворих та поступові охорони суспільного здоров'я.

2293 Основні наукові дослідження, зокрема прикладні, становлять виразний доказ панування людини над створінням. Наука і техніка є цінним надбанням, якщо вони поставлені на службу людині і сприяють цілісному розвиткові для добра всіх. Однак вони не можуть самі в собі визначати сенс людського існування і поступу. Наука і техніка підпорядковані людині, від якої вони беруть свій початок і розвиток; поз отже, у людині та її моральних вартостях вони знаходять визначення своєї останньої мети й усвідомлення своїх меж.

2294 Оманливим є обстоювання моральної нейтральності наукових досліджень і їх застосування. Але так само вони не можуть керуватися тільки звичайною технічною ефективністю, ні користю, яка з них випливає для одних із шкодою для Інших, ні, що ще гірше, панівною ідеологією. Від науки і техніки, з огляду на їх внутрішнє значення, слід вимагати безумовного визнання основних засад моральності; вони повинні перебувати на службі людини, її невіддільних прав, правдивого і повного добра, відповідно до наміру і волі Бога.

2295 Досліди чи експерименти на людині не можуть узаконювати дій, які самі собою суперечать гідності особи та моральному законові. Можлива згода піддослідних осіб не виправдовує таких дій. Експерименти на людській істоті морально не дозволені, якщо вони призводять до непропорційного ризику (чи такого, що його можна б уникнути) для життя та фізичної і психічної цілісності людини. Тим більше, експерименти на людях не можна погодити з гідністю людини, якщо вони відбуваються без виразної згоди особи або тих, що мають на це право.

2296 Трансплантація органів відповідає моральному закону І може бути гідною похвали, якщо небезпеки і фізичний та психічний ризик, яких зазнає донор, пропорційні бажаному добру, що його отримає одержувач. Давання органів після смерті є шляхетною і корисною справою, і треба до неї заохочувати як до вияву щедрої солідарності. Воно є морально неприйнятним, якщо донор або ті, що мають на це право, не дали виразної своєї згоди. Тим більше, морально неприйнятним є безпосереднє спричинювання каліцтва або смерті одній людині, хоча б це було для того, щоб продовжити життя інших людей.

Пошана тілесної цілісності

2297 Викрадення і взяття заручників сіють терор і чинять через погрози нестерпний тиск на жертви. Вони є морально не дозволені. Тероризм безрозбірно загрожує, ранить і вбиває;

він поважно суперечить справедливості і любові. Катування, тобто завдавання фізичного і морального насильства, щоб вирвати зізнання, покарати винних, залякати супротивників, задовольнити свою ненависть, суперечать пошані до особи і людської гідності. Поза контекстом медичних вказівок строго лікувального характеру ампутації, калічення або навмисна стерилізація невинних людей суперечать моральному законові (Пор. Пій XI, Енц. « Casti connubii »: DS 3722-3723.).

2298 У минулому ці жорстокі заходи загально вживались законними урядами для підтримання закону і порядку, часто без протесту з боку пастирів Церкви, які самі застосовували у своїх власних трибуналах норми римського права про тортури. Окрім цих жалюгідних фактів, Церква завжди навчала обов'язку милосердя І лагідності; вона забороняла духовним проливати кров. В останніх часах стало очевидно, що ця жорстока практика не була ні необхідною для громадського порядку, ні згідною з законними правами людини. Навпаки, ці практики ведуть до найгірших деградацій. Треба працювати над їх скасуванням. Треба молитися за жертви та їх катів.

Шана померлим

2299 Треба виявляти увагу й піклування до вмираючих, щоб допомогти їм пережити останні хвилини в гідності та спокої. їм допоможе молитва їхніх близьких. Близькі повинні подбати про те, щоб хворий у відповідному часі прийняв святі таїнства, які підготують його до зустрічі з Живим Богом.

2300 З тілами померлих слід поводитися з пошаною і любов'ю, що випливають із віри і надії на воскресіння. Поховання померлих є вчинком милосердя до тіла (Пор. Тов. 1, 16-18.); воно вшановує дітей Божих, що є храмами Святого Духа.

2301 Розтин трупів може вважатися морально допустимим для судового дослідження або для наукових дослідів. Безоплатне віддавання органів після смерті дозволене й гідне похвали.

Церква дозволяє кремацію, якщо вона не ставить під сумнів віри у воскресіння тіла (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1176, § 3.).

III. Захист миру

Мир

2302 Нагадуючи запов « бивй»М.521), наш осподь имаає миру серця і засуджує аморальність злочинного гніву й ненависті.

Гнів є бажанням помсти. «Прагнути помсти, щоб причинити зло тому, кого слід покарати, не дозволено»; але похвальним є вимагати надолуження «для виправлення пороків і встановлення справедливості» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 158, 1, ad 3.). Якщо гнів доходить до свідомого прагнення вбити ближнього чи важко його поранити, то він тяжко суперечить любові; він є смертним гріхом. Господь каже: «Кожний, хто гнівається на брата свого, підпаде судові» (Мт. 5,22).

2303 Добровільна ненависть суперечить любові. Ненависть до ближнього є гріхом, якщо людина свідомо хоче йому зла. Ненависть до ближнього є тяжким гріхом, якщо хтось свідомо зичить тяжкої шкоди. «А Я кажу вам: любіть ворогів ваших і моліться за тих, що

гонять вас; таким чином станете синами Отця вашого, що на небі...» (Мт. 5,44-45).
2304 Пошана до людського життя та до його зростання вимагають миру. Мир - це не тільки відсутність війни, він не обмежується забезпеченням рівноваги сил супротивників. Миру на землі не можна досягти без захисту добра людей, вільного спілкування між ними, пошани до гідності людини і народів, постійної підтримки братерства. Він є «спокоєм порядку» (Св. Августин, Про Боже місто, 19, 13.). Він є ділом справедливості (Пор. Іс. 32, 17.) і плодом любові (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 78.).
2305 Земний мир є образом і плодом миру Христа, месіанського «Князя миру» (Іс. 9,5). Своєю кров'ю на Хресті «Він убив ворожнечу у Своєму тілі» (Еф. 2,1 6; Пор. Кол. 1, 20-22.), Він примирив людей із Богом і зробив зі Своєї Церкви таїнство, святий знак єдності людського роду та з'єднання його з Богом. «Бо Він - наш мир» (Еф. 2,14). Він об'являє: «Блаженні миротворці» (Мт. 5,9).
2306 Ті, що відмовляються від насильницьких і кривавих вчинків і для захисту прав людини вдаються до засобів захисту, які доступні найслабшим, засвідчують цим євангельську любов, тільки щоб це не чинило шкоди правам та обов'язкам інших людей і суспільств. Вони законно засвідчують вагу фізичних і моральних небезпек, які постають внаслідок насильства, через матеріальне знищення і смерть людей (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 78.).

Уникнути війни

2307 П'ята Заповідь забороняє добровільне знищення людського життя. Оскільки кожна війна приносить горе і несправедливість, Церква наполегливо заохочує кожного молитися і діяти, щоб Божа Доброта звільнила нас від стародавнього рабства війни (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 81.).
2308 Кожен громадянин та кожен, хто при владі, покликані працювати, щоб уникнути воєн.
«Але доки існуватиме небезпека війни і не буде компетентної міжнародної влади, наділеної достатніми силами, доти не можна відмовити урядам, після вичерпання всіх можливостей мирного врегулювання, права на законний захист» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 79.).
2309 Треба прискіпливо визначити точні умови законного захисту за допомогою військової сили. Серйозність такого рішення підпорядковує його суворим умовам моральної законності. Для цього водночас потрібно:
– щоб шкода, завдана агресором нації чи спільноті націй, була тривалою, важкою і безперечною;
– щоб усі інші засоби для покладення цьому краю виявилися неможливими або безуспішними;
– щоб були обґрунтовані можливості успіху;
– щоб використання зброї не спричинило лиха і безладдя, важчих, ніж лихо, яке слід усунути. Під час оцінювання цих умов слід враховувати потужність сучасних засобів руйнування.
Це традиційні елементи, перелічені в доктрині про так звану «справедливу війну». Оцінка цих умов моральної законності належить до розсудливості тих, які несуть відповідальність за загальне добро.

2310 У цих випадках публічна влада має право та обов'язок накладати на громадян зобов'язання, необхідні для національної оборони.
Ті, хто присвячує себе служінню батьківщині військовою службою, є слугами безпеки і свободи народів. Якщо вони вірно виконують свій обов'язок, вони насправді сприяють загальному добру і підтриманню миру (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 79.).
2311 Публічна влада повинна відповідним способом подбати про тих, що задля мотивів сумління відмовляються брати у руки зброю, зобов'язуючи їх іншим способом служити людській спільноті (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 79.).
2312 Церква і людський розум стверджують постійну правосильність морального закону під час збройних конфліктів. «Факт, що війна, на нещастя, розпочалась, не означає, що все стає дозволеним між сторонами, які воюють» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 79.).
2313 Потрібно поважати й гуманно поводитися з мирним населенням, із пораненими солдатами та полоненими.
Свідомі дії, які суперечать правам людини та їх загальним принципам, а також накази, які примушують виконувати ці дії, є злочинами. Сліпий послух не є достатнім для оправдання тих, які виконують наказ. Так, винищення народу, нації чи етнічної меншості повинно бути засуджене як смертельний гріх. Існує моральний обов'язок протистояти наказам про геноцид.
2314 «Всілякі воєнні дії, спрямовані, без ніякої різниці, на знищення цілих міст та великих регіонів із їхніми жителями, є злочином проти Бога і самої людини, злочином, який повинен бути суворо і без вагань засуджений» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 80.). Небезпека новітньої війни полягає в тому, що власники наукової зброї (особливо атомної, біологічної або хімічної) мають можливість чинити такі злочини.
2315 Нагромадження зброї здається багатьом як парадоксально ефективний спосіб, щоб стримати від війни можливих супротивників. Люди, які дотримуються такої думки, вбачають у ньому найуспішніший засіб, здатний забезпечити мир між народами. Цей спосіб стримування викликає суворі моральні застереження. Гонка озброєнь не забезпечує миру. Далека від того, щоб усунути причини війни, вона ризикує їх збільшити. Витрати величезних коштів на виготовлення все нової зброї перешкоджають надавати допомогу бідному населенню (Пор. Павло VI, Енц. « Populorum progressio », 53.); вони перешкоджають розвиткові народів. Надмірне озброєння примножує причини конфліктів і збільшує ризик їх поширення.
2316 Виробництво зброї і торгівля нею торкаються загального добра націй та міжнародної спільноти. Тому публічна влада має право й обов'язок їх урегулювати. Пошук короткочасної приватної чи групової вигоди не може виправдати заходів, що розпалюють насильство і міжнаціональні конфлікти і порушують міжнародний правовий порядок.
2317 Несправедливості, надмірні нерівності економічного та суспільного розвитку, заздрість, підозрілість і гордість, які лютують між людьми і народами, безперервно загрожують мирові і спричинюють війни, Усе, що робиться для подолання цього безладдя, сприяє будуванню миру та уникненню війни:
«З огляду на гріховність людей, їм завжди загрожує небезпека війни і загрожуватиме аж до повернення Христа. Проте в міру подолання гріха, у спільній любові, люди подолають також і насильство, і здійсняться щ слова: «Вони перекують свої мечі на рала, а списи свої на

серпи. Народ на народ не буде меча підіймати, І не вчитимуться більше воювати» (Іс. 2,4)» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 78.).

КОРОТКО

2318 «У Його руці душа всього живого, дихання кожного людського тіла» (Іов 12,10).
2319 Усяке людське життя, від часу його зачаття аж до смерті, святе, бо Господь забажав людину задля неї самої на образ і подобу Бога, Живого і Святого.
2320 Убивство людини тяжко суперечить гідності людини та святості Творця.
2321 Заборона вбивства не скасовує права знешкодження несправедливого напасника. Законний захист є серйозним обов'язком для тих, хто відповідальний за життя інших і за загальне добро.
2322 Від свого зачаття дитина має право на життя. Безпосередні аборти, тобто бажані як мета чи засіб, є «ганебною практикою» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 27.), яка серйозно суперечить моральному законові. Церква карає канонічною карою відлучення від Церкви за цю провину проти людського життя.
2323 Оскільки від свого зачаття зародок повинен вважатися людською особою, необхідно захищати його цілісність, дбати про нього і лікувати, як кожну іншу людську істоту.
2324 Навмисна евтаназія, незалежно від її форм і мотивів, є вбивством. Вона серйозно суперечить гідності людської особи і пошані до Живого Бога, її Творця.
2325 Самогубство серйозно суперечить справедливості, надії і любові. Воно заборонене П'ятою Заповіддю.
2326 Зведення становить важку провину, коли діями чи через занедбання це свідомо веде іншу людину до тяжкого гріха.
2327 Через лихо і несправедливість, викликані всякою війною, ми повинні робити все, розумно можливе, щоб її уникнути. Церква молиться: «Рятуй нас, Господи, від голоду, пошесті і війни».
2328 Церква і людський розум стверджують постійну чинність морального закону під час збройних конфліктів. Дії, які свідомо суперечать правам людини та їх загальним принципам, є. злочинами.
2329 «Гонка озброєнь є дуже великим нещастям людства і нестерпною шкодою знедолених» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 81.).
2330 «Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться» (Мт. 5,9).

Артикул 6. Шоста Заповідь

«Не чинитимеш перелюбу» (Них. 20,14; Втор. 5,17).
Ви чули, що було сказано: «Не чини перелюбу». А я кажу вам, що кожний, хто дивиться на жінку з пожаданням, той уже вчинив перелюб із нею у своїм серці» (Мт. 5,27-28).

I. «Чоловіком і жінкою сотворив їх»

2331 «Бог є любов. Він переживає в Собі таїнство єднання і любові. Сотворивши людство чоловіком і жінкою на Свій образ (...), Бог виписав на ньому його покликання, а отже,

здатність і належну відповідальність любові і єднання» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 11.).
«І сотворив Бог людину на Свій образ (...), чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут. 1,27). «Будьте плідні й множтеся» (Буг. 1,28). «Коли Бог сотворив людину, Він зробив її на подобу Божу. Сотворив Він їх - чоловіка й жінку, і благословив їх, і дав їм їм'я «людина» тоді, коли сотворив їх» (Бут. 5,1-2)
2332 Сексуальність впливає на всі сторони людської особи в єдності її тіла і душі. Вона стосується насамперед емоційності, здатності любити і народжувати, і взагалі - здатності зв'язувати себе узами єднання з іншими.
2333 Кожному - і чоловікові, і жінці - слід визнати і прийняти свою сексуальну тотожність. Фізична, моральна і духовна відмінність і взаємодоповнювання спрямовані на добро подружжя і процвітання родинного життя. Гармонія подружньої пари і суспільства залежить частково від того, як чоловік і жінка вводять у життя своє взаємодоповнювання, свої взаємні потреби й взаємну підтримку.
2334 «Створюючи людину чоловіком і жінкою, Бог у рівній мірі наділив особовою гідністю чоловіка і жінку» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 22; пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 49.). «Людина є особою, однаково чи то чоловік, чи жінка, бо обоє створені на образ і подобу особового Бога» (Іван-Павло II, Апост. посл. « Mulieris dignitatem », 6.).
2335 Кожна з обох статей із рівною гідністю, хоча різним способом, є образом сили і ніжної любові Бога. Союз чоловіка і жінки в подружжі є мовби наслідуванням у плоті великодушності і плідності Творця: «Так-то полишає чоловік свого батька й матір і пристає до своєї жінки, і стануть вони одним тілом» (Бут. 2,24). З цього союзу походять усі людські покоління (Пор. Бут. 4, 1-2. 25-26; 5, 1.).
2336 Ісус прийшов, щоб відновити творення в його первісній чистоті. У Своїй Нагірній проповіді Він чітко тлумачить намір Бога: «Ви чули, що було сказано: «Не чини перелюбу». А я кажу вам, що кожний, хто дивиться на жінку з пожаданням, той уже вчинив перелюб із нею у своїм серці» (Мт. 5,27-28). Людина не повинна розлучити того, що Бог сполучив (Пор. Мт. 19, 6.).
Церковна Традиція розуміє Шосту Заповідь як таку, що охоплює цілість людської сексуальності.

II. Покликання до чистоти

2337 Цнотливість означає осягнуту цілісність сексуальності в людині, а через це внутрішню єдність людини в її тілесному і духовному бутті. Сексуальність, через яку виражається належність людини до тілесного й біологічного світу, стає особистою і справді людською, якщо вона входить у стосунок людини з людиною, у взаємне дарування чоловіка і жінки, яке є цілковите і не обмежене в часі.
Чеснота цнотливості передбачає, отже, цілісність особи і повноту дару.

Цілісність особи

2338 Цнотлива особа зберігає цілісність закладених у ній сил життя і любові. Ця цілісність забезпечує єдність особи і суперечить всякій поведінці, яка її ранить. Вона не терпить ні

подвійного життя, ні подвійної мови (Пор. Мт. 5, 37.).
2339 Чистота тісно пов'язана з зусиллям панування над собою, що є школою людської свободи. Альтернатива зрозуміла: або людина керує своїми пристрастями й отримує спокій, або дозволяє їм поневолити себе і стає нещасною (Пор. Сир. 1,22.). «Гідність людини вимагає, щоб вона діяла згідно зі свідомим і вільним вибором, дозрілим і внутрішньо визначеним особистим переконанням, а не лише під впливом інстинктивних поштовхів чи зовнішнього примусу. А такої гідності людина досягає, коли - звільнившись з усякої неволі пристрастей - іде до своєї мети, вільно вибираючи добро та пильно й вміло вживаючи відповідні до цього засоби» (II Ватикаиський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 17.).
2340 Той, хто хоче залишитися вірним обітницям свого Хрещення і протистояти спокусам, вдаватиметься до таких засобів: самопізнання, практикування аскези відповідно до власних обставин, послух Божим заповідям, вправляння у моральних чеснотах і вірність молитві. «Стриманість знову збирає і складає нас в одно ціле; вона веде нас.до тієї єдності, яку ми втратили, розпорошуючись» (Св. Августин, Сповідь, 10, 29, 40.).
2341 Чеснота цнотливості залежить від головної чесноти поміркованості, яка спрямована на те, щоб підкорити розумові пристрасті та пожадання людської чуттєвості.
2342 Панування над собою є довгою працею і вимагає тривалості. Ніколи не можна думати, що воно досягнене раз і назавжди. Контроль над собою потребує зусилля, до якого треба знову й знову вдаватися упродовж усього життя (Пор. Тим. 2, 1-6.). Особливих зусиль належить докладати в дитинстві та молодості, тобто в період формування особистості.
2343 Цнотливість має свої закони зростання, які проходять ступенями, позначеними недосконалістю і, часто-густо, гріхом. «День за днем доброчесна й цнотлива людина формує себе численними і вільними рішеннями. Так вона пізнає, любить і чинить моральне добро, йдучи ступенями свого зростання» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 34.).
2344 Цнотливість є працею у найвищій мірі особистою, але вона також пов'язана з культурним зусиллям, бо існує «взаємозалежність між розвитком особи та розвитком самого суспільства» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 25.). Цнотливість передбачає пошану прав особи, зокрема права на отримання інформації і освіти, які шанують моральні й духовні виміри людського життя.
2345 Цнотливість є моральною доброчесністю, але також є Божим даром, благодаттю, плодом Святого Духа (Пор. Гал. 5, 22-23.). Святий Дух дає здатність відродженому водою Хрещення (Пор. 1 Ів. 3, 3.) наслідувати чистоту Христа.

Повнота дарування себе

2346 Любов є формою всіх чеснот. Під її впливом цнотливість виявляється як школа дарування себе. Панування над собою скероване на самовідданість. Цнотливість робить людину, яка її дотримується, свідком перед ближнім вірної і ніжної любові Бога.
2347 Чеснота чистоти розвивається у приязні. Вона вказує учням, з як треба йти і наслідувати Того, Хто нас обрав як Своїх власних друзів (Пор. Ів. 15, 15.), цілковито віддав Себе нам і зробив нас учасниками Своєї Божої природи. Цнотливість є обітницею безсмертя.
Цнотливість виражається особливо у дружбі з ближнім. Дружба між людьми тієї самої статі або різних статей є великим добром для всіх. Вона веде до духовного єднання.

Різні форми цнотливості

2348 Усі хрещені покликані до чистоти. Християнин «одягнувся у Христа» (Гал. 3,27), Який є взірцем цнотливості. Усі вірні Христа покликані до життя в цнотливості, згідно з різними станами життя. У момент свого Хрещення християнин зобов'язався свою емоційність підкорити цнотливості. «Усі люди повинні відзначатися цнотливістю відповідно до різних станів свого життя; одні, обіцяючи Богові дівицтво або неодруженість, можуть чудовим способом легше посвятитися Богові неподільним серцем; інші - живучи згідно із загальним моральним законом, чи то як сімейні, чи неодружені» (Конгрегація віровчення, Декл. « Persona humana », 11.). Одружені покликані жити в подружній чистоті; інші практикують чистоту в стриманості:
«Існують три види цієї доброчесності; цнотливість подружжя, цнотливість вдівства І цнотливість дівицтва. Ми не хвалимо котроїсь з них, відкидаючи інші. Саме цим багата дисципліна Церкви» (Св. Амвросій МедІоланський, Про вдів, 23.).
2350 Наречеш покликані жити у стриманості. Це випробовування буде для них розкриттям взаємної пошани, школою вірності і скріплення в надії прийняти одне одного від Бога. Вони відкладуть до часу подружнього життя ті вияви ніжності, які властиві подружній любові. Вони повинні допомагати одне одному взаємно зростати в цнотливості.

Провини проти цнотливості

2351 Розбещеність є невпорядкованою пожадливістю або непоміркованим задоволенням еротичної насолоди. Сексуальне задоволення є морально невпорядкованим, якщо його шукають заради себе самого, відокремлено від мети продовження роду і спільності.
2352 Під мастурбацією слід розуміти добровільне збудження статевих органів, щоб отримати еротичне задоволення. «Учительське Служіння Церкви, постійна традиція і моральна свідомість християн завжди стверджували без вагань, що мастурбація є актом, внутрішньо і серйозно невпорядкованим». «Якою б не була причина, добровільне використання статевої можливості поза нормальними подружніми стосунками суттєво суперечить їх призначенню». Тут пошук сексуальної насолоди здійснюється поза «статевим стосунком, який вимагається моральним законом, що реалізує в контексті справжньої любові повний сенс взаємного віддання себе і продовження людського роду» (Конгрегація віровчення, Декл. «Persona humana»,9.).
Щоб сформулювати справедливу оцінку моральної відповідальності конкретних осіб і спрямувати до пастирської дії, треба врахувати чуттєву незрілість, силу набутих звичок, стан тривоги та інші психічні або суспільні чинники, які можуть применшувати чи навіть зводити до мінімуму провину.
2353 Розпуста є позаподружнім статевим зв'язком між вільними чоловіком і жінкою. Вона серйозно суперечить гідності осіб та людській сексуальності, яка природно скерована до добра подружжя та до народження і виховання дітей. Крім того, розпуста є тяжкою причиною спокуси, коли вона спричинює моральне зіпсуття молоді.
2354 Порнографія полягає у виокремленні сексуальних актів, дійсних або симульованих, з інтимного життя партнерів, щоб навмисно виставляти їх на показ іншим. Вона ображає цнотливість, бо спотворює подружній акт як взаємний інтимний дар подружжя. Вона серйозно посягає на гідність тих, які цьому віддаються (акторів, комерсантів, публіку), бо

кожен стає для іншого предметом примітивного задоволення і недозволеної користі. Вона занурює їх усіх у світ ілюзій. Порнографія є важкою провиною. Цивільна влада повинна перешкодити виробництву і розповсюдженню порнографічних матеріалів.

2355 Проституція зазіхає на гідність особи, яка нею займається, стаючи предметом еротичної приємності іншого. Той, хто платить, тяжко грішить проти себе самого: він нищить цнотливість, до якої його зобов'язує Хрещення, і заплямовує своє тіло - храм Духа Святого (Пор. 1 Кор. 6, 15-20.). Проституція становить соціальне лихо. Вона торкається, звичайно, жінок, а також чоловіків, дітей і підлітків (у двох останніх випадках гріх подвоюється, будучи також причиною спскушування). Хоч проституція завжди є важким гріхом, проте бідність, шантаж і суспільний тиск можуть зменшити відповідальність за провину.

2356 Зґвалтуванню означає насильне втручання в сексуальну інтимність людини. Воно є посяганням на справедливість і любов. Зґвалтування глибоко ранить право кожного на пошану, свободу, фізичну і моральну цілісність. Воно завдає тяжкої шкоди і може позначити ціле життя жертви. Воно є завжди внутрішньо злим актом. Ще важчим гріхом є зґвалтування, вчинене родичами (див.: кровозмішання) або вихователями щодо дітей, які їм довірені.

Цнотливість і гомосексуалізм

2357 Гомосексуалізм означає стосунки між чоловіками або між жінками, які відчувають винятковий або переважаючий сексуальний потяг до осіб такої ж статі. Він набирав найбільш різноманітних форм упродовж століть і культур. Його психічне походження залишається загалом нез'ясованим. Спираючись на Святе Письмо, яке розглядає гомосексуальні дії як важкі спотворення (Пор. Бут. 19, 1-29; Рми. 1, 24-27; 1 Кор. 6, 9-10; 1 Тим. 1, 10.), Церковна Традиція завжди проголошувала, що «акти гомосексуалізму за самою своєю внутрішньою природою є невпорядкованими» (Конгрегація віровчення, Декл. «Persona humana», 8.). Вони суперечать природному законові і виключають із сексуального акту дар життя. Вони не виникають із правдивого чуттєвого і сексуального взаємодоповнення. У жодному випадку вони не можуть бути виправдані.

2358 Немало чоловіків і жінок мають глибоко закорінені гомосексуальні нахили. Такий нахил, об'єктивно невпорядкований, для більшості з них є випробуванням. Таких людей треба сприймати з повагою, співчуттям і тактовністю. У ставленні до них слід уникати будь-яких ознак несправедливої дискримінації. Ці особи покликані виконати Божу волю у своєму житті і, якщо вони є християнами, долучити до жертви на Хресті Господа ті труднощі, з якими вони можуть зустрітися з огляду на свій стан.

2359 Гомосексуальні особи покликані до цнотливості. Через чесноти панування над собою, які вчать внутрішньої свободи, інколи через підтримку безкорисливої приязні, через молитву і сакраментальну благодать вони можуть і повинні поступово й рішуче наближатися до християнської досконалості.

III. Подружня любов

2360 Сексуальність призначена для подружньої любові чоловіка і жінки. У подружжі тілесна близькість стає знаком і запорукою духовної спільності. Між хрещеними подружні

зв'язки освячені святим таїнством.
2361 «Сексуальність, завдяки якій чоловік і жінка взаємно віддаються особливим притаманним лише подружжю актом, не є чимось чисто біологічним, а торкається людини як такої в її сокровеній суті. Сексуальність здійснюється правдиво людським способом тільки тоді, якщо становить невіддільну частину любові, якою чоловік і жінка цілковито себе зв'язують, аж до смерті» (Іван-Павло II, Апост. зверн. «Familiaris consortio», 11.): «Товія встав з ліжка й сказав до Сари: «Устань, сестро, молімося і просімо у Господа, щоб учинив з нами милість і спасіння». Вона встала, й вони зачали молитись та просити, щоб на них зійшло спасіння. Він же так узяв молитися: «Благословен єси, о Боже батьків наших, благословенне Твоє ім'я по всі віки! Хай небеса Тебе благословлять і всі Твої творіння по всі віки. Ти створив Адама, Ти створив для нього жінку Єву як помічницю йому Й опору. І з них обох пішов рід людський. Ти мовив: «Недобре чоловікові одному бути; зробімо йому помічницю, подібну до нього». І нині я беру оцю мою сестру не для розпусти, але з добрим наміром. Зволь помилувати мене з нею, і разом до старості дожити!» І сказали обоє разом: «Амінь! Амінь!» Та й лягли спати тієї ночі» (Тов. 8,4-9).
2362 «Акти, через які чоловік і дружина з'єднуються одне з одним інтимно й чисто, є чесні і гідні. Вчинені справді по-людськи, вони є знаком і виявом взаємообдарування, через яке чоловік і дружина збагачують одне одного радістю і вдячністю» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 49.). Сексуальність є джерелом радості і задоволення: «Бо Творець Сам (...) учинив, що в цій функції [дітонародження] чоловік і дружина відчувають радість і задоволення тіла й душі. Отже, чоловік і дружина не чинять нічого поганого, шукаючи цього задоволення і втішаючись ним. Вони приймають те, що Творець їм призначив. Однак чоловік і дуржина повніші вміти тримати себе в межах праведної поміркованості» (Пій XII, Промова 29 жовтня 1951 р.).
2363 Через подружнє єднання здійснюється подвійна мета шлюбу: добро самого подружжя і передавання життя. Не можна розділяти цих двох значень або вартостей подружжя, не спотворивши духовного життя пари та не наражаючи на небезпеку добра подружжя та майбутнього родини.
Таким чином до подружньої любові чоловіка і жінки ставиться подвійна вимога – вірності і плідності.

Подружня вірність

2364 Подружня пара утворює «інтимну спільноту життя і подружньої любові, засновану і наділену Творцем своїми власними законами. Вона ґрунтується на подружньому союзі, тобто на особистій і не відкличній згоді» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 48.). Вони обоє віддаються одне одному остаточно і повністю. Вони більше не двоє, а стають вже одним тілом. Союз, укладений добровільно подружжям, накладає на них обов'язок зберігати його єдиним і нерозривним (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1056). «Що злучив Бог, людина хай не розлучає» (Мк. 10,9; Пор. Мт. 19, 1-12; I Кор. 7, 10-11).
2365 Вірність виражає постійність у дотриманні даного слова. Бог є вірний. Таїнство Подружжя вводить чоловіка і жінку у вірність Христа стосовно Його Церкви. Своєю подружньою доброчесністю вони засвідчують це таїнство перед людьми.
Св. Іван ЗолотоустиЙ радить новоодруженим чоловікам так промовляти до своїх дружин: «Я взяв тебе у свої обійми, і я кохаю тебе, люблю понад усе моє життя. Бо життя теперішнє - це

ніщо, я прошу, я молю І роблю все, щоб ми, які тут проживаємо, були настільки гідними, щоб і там теж змогли у майбутньому віці безтурботно перебувати разом. Ставлю твою любов понад усе, і найприкріше було б для мене не мати таких самих думок, як твої» (Іван Золотоустий, Бесіди на Послання до Ефесян, 20, 8).

Плідність подружжя

2366 Плідність є даром, метою подружжя, бо подружня любов за своєю природою прагне бути плідною. Дитина не приходить іззовні, щоб долучитися до взаємної любові подружжя; вона з'являється в самому серці цього взаємного дару, плодом і здійсненням якого вона є. Тому Церква, яка «виступає за життя» (II Павло II, Апост. зверн. «Familiaris consortio», 30), навчає, що «необхідно, щоб всякий подружній акт сам собою був відкритим для передавання людського життя» (Павло VI, Енц. « Humanae vitae », 11.). «Це навчання, багато разів викладене Учительським Служінням, грунтується на нерозривному Зв'язку між двома значеннями подружнього акту: поєднання і народження. Цей зв'язок встановлений Богом, і людині не дозволено самовільно його розривати» (Павло VI, Енц. « Humanae vitae », 12; пор. Пій XI, Енц. « Casti connubii »: DS 3717.).

2367 Чоловік і дружина, покликані дати життя, беруть участь у 2205 творчій силі і батьківстві Бога (Пор. Еф. З, 14-15; Мт. 23, 9.). «У місії подружжя передавати життя і бути вихователями тих, кому вони його дали, чоловік і дружина є співпрацівниками Божої любові і наче її виразниками. Отже, вони повинні виконувати свій обов'язок з усією людською і християнською відповідальністю» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 50).

2368 Особливий аспект цієї відповідальності стосується регулювання народжуваності. Зі справедливих і слушних причин (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 50.). чоловік і дружина можуть хотіти відкласти час народження своїх дітей. При цьому їм необхідно переконатися, що їхнє бажання не йде від егоїзму, лише відповідає справжній великодушності відповідального батьківства. Окрім того, вони повинні узгодити свою поведінку з об'єктивними критеріями моральності:

«Коли йдеться про узгодження подружньої любові з відповідальністю передавання життя, мораль поведінки залежить не лише від щирості наміру і від оцінки мотивів; вона повинна визначатися об'єктивними критеріями, які випливають з самої природи людини та її вчинків, які зберігають у контексті правдивої любові цілісне значення взаемообдаровування себе і народження людини; це можливо тільки, якщо подружня доброчесність практикується щирим серцем» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 51.).

2369 «Тільки захищаючи ці два істотні аспекти - єднання і народження - подружній акт нерозривно зберігає своє значення взаємної і справжньої любові і своє спрямування до найвищого покликання людини до батьківства» (Павло VI, Енц. « Humanae vitae », 12).

2370 Періодична стриманість, методи регулювання народжуваності, сперті на спостереженні за собою і використанні періодів неплідності (Павло VI, Енц. « Humanae vitae », 16), відповідають об'єктивним критеріям моральності. Ці заходи шанують тіло чоловіка й дружини, сприяють ніжності між ними і вихованню правдивої свободи. І навпаки, по суті поганою вважається «будь-яка дія, яка, чи то в передбаченні подружнього акту, чи то під час нього, чи під час розвитку його природних наслідків, ставить собі за мету або є шляхом зробити народження неможливим» (Павло VI, Енц. «Нитапае Viiae», 14:

«Природному значенню подружнього акту, яке виражає цілковите взаємовіддання подругів, контрацепція протиставляє об'єктивно протилежне значення, в якому не йдеться про цілковите віддання себе іншому. Звідси походять не лише конкретна й активна відмова від особистої відповідальності за життя, а й фальшування внутрішньої правди подружньої любові, яка покликана бути цілковитим даром для особи. Ця антропологічна і моральна розбіжність між контрацепцією і використовуванням ритмів неплідності відображає дві непримиренні між собою концепції особи і людських сексуальних стосунків» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 32.).

2371 «Крім того, нехай усі знають, що людське життя та обов'язок його передавання не обмежуються цим віком: своє мірило і своє повне значення вони мають тільки у відношенні до вічного призначення людей» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 51.).

2372 Держава відповідальна за добробут громадян. На цій підставі законним є її втручання у скеровування демографічного зростання населення. Вона може це робити через об'єктивне і шанобливе інформування, але в жодному випадку не авторитарне і примусово. Вона не може законно втручатись в Ініціативу подружжя, які перші є відповідальні за народження і виховання своїх дітей (Пор. Павло VI, Енц. « Humanae vitae », 23; Павло VI, Енц. « Populorum progressio », 37.). У цій царині держава не має влади для втручання засобами, що суперечать моральному законові.

Дитина - це дар

2373 Святе Письмо і традиційна практика Церкви вбачають у багатодітних родинах знак Божого благословення і великодушності батьків (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 50.).

2374 Великими є страждання подружніх пар, які виявляються неплідними. «Владико Господи, що даси мені?» - запитує Авраам у Бога. - Я ходжу бездітним...» (Бут 15,2). «Дай мені діток, а то вмру!» - сказала Рахиль до свого чоловіка Якова (Бут. 30,1).

2375 Досліди, які проводяться з метою зменшення людської неплідності, заслуговують на підтримку за умови, що вони будуть поставлені «на службу людині, її невіддільних прав, її справжнього і цілковитого добра, відповідно до задуму і волі Божої» (Конгрегація віровчення, Інструкція « Donum vitae », 2).

2376 Технічні заходи, які призводять розмежування батьків дитини через втручання чужої подружжю особи (донорство сперми або яйцеклітини, виношення плоду Іншою жінкою), є надзвичайно непристойними. Ці методи (штучне чи позаматкове запліднення) порушують право дитини народитися від батька та матері, їй відомих і зв'язаних між собою подружжям. Вони порушують «виключне право на те, щоб стати батьком і матір'ю лише за допомогою один одного» (Конгрегація віровчення, Інструкція « Donum vitae », 2, 1.).

2377 Ці ж способи позаматкового запліднення, застосовувані в рамках подружжя (штучна інсемінацїя і штучне гомологічне запліднення), є, можливо, менш шкідливими, і все ж таки вони залишаються морально неприйнятними. Вони відокремлюють статевий акт від акту народження, основоположний для дитини акт не з'єднаний із взаємним єднанням подружжя. Натомість «зачатий зародок і його тотожність ставляться в залежність від лікаря і біологів. Встановлюється свого роду панування техніки над походженням і призначенням людини. Таке домінування само собою суперечить гідності й рівності, яке має бути спільним у

батьків і дітей» (Пор. Конгрегація віровчення, Інструкція « Donum vitae », 2, 5.). «З точки зору моралі народження позбавлене своєї власної досконалості, коли воно бажане не як плід подружнього акту, тобто специфічного акту подружньої злуки. (...) Тільки пошана зв'язку, який існує між подвійним призначенням подружнього акту, і пошана єдності людської істоти, можуть забезпечити початок життя, гідний людської особи » (Конгрегація віровчення, Інструкція « Donum vitae », 2, 4.).

2378 Дитина не є чимось належним, дитина - це дар. «Найбільш чудовим даром подружжя» є людина. Дитину не можна вважати предметом власності, до чого вело б визнання так званого «права на дитину». У цій ділянці лише дитина має справжні права: право «бути плодом специфічного акту подружньої любові своїх батьків і право бути поважаним як особа від хвилини свого зачаття» (Конгрегація віровчення. Інструкція « Donum vitae », 2, 8.).

2379 Євангеліє показує, що фізична безплідність не є абсолютним злом. Подружня пара, яка, вичерпавши всі законні засоби медицини, терпить від безплідності, єднається з Хрестом Господа - джерелом усякої духовної плідності. Вона може виявити свою великодушність, усиновляючи залишених дітей чи виконуючи особливі послуги для ближнього.

IV. Гріхи проти гідності подружжя

2380 Перелюб. Це слово означає подружню невірність. Коли двоє, з яких хоча б один є одруженим, започатковують між собою сексуальні стосунки, навіть короткочасні, то вони чинять перелюб. Христос засуджує перелюб навіть у формі звичайного бажання (Пор. Мт. 5, 27-28). Шоста Заповідь і Новий Завіт цілковито заборонять перелюб (Пор. Мт. 5, 32; 19, 6; Мр. 10, 11-12; 1 Кор. 6, 9-10.). Пророки показують його аморальність. Вони бачать у перелюбі прообраз гріха ідолопоклонства (Пор. Ос. 2, 7; Єр. 5,7; 13,27).

2381 Перелюб є несправедливістю. Той, хто його чинить, відходить від своїх зобов'язань. Він ламає знак союзу, яким є подружній зв'язок, порушує право другого члена подружжя і посягає на інституцію подружжя, порушуючи угоду, яка є його підставою. Він обезцінює добро народження людини і добро дітей, які потребують постійного зв'язку батьків.

Розлучення

2382 Господь Ісус наполягав на первісному намірі Творця, Який І6І4 зробив подружжя нерозривним (Пор. Мт. 5, 31-32; 19, 3-9; Мр. 10, 9; Лк. 16, 18; 1 Кор. 7, 10-11). Він скасовує потурання, яке проникло в Старий Завіт (Пор. Мт. 19, 7-9).

Між хрещеними католиками «укладений і завершений подружнім актом шлюб не може бути розірваним жодною людською владою, з жодної причини, як лише через смерть» (Кодекс канонічного права, кан. 1141.)

2383 Відокремлення чоловіка й дружини із збереженням їх шлюбного зв'язку може вважатися законним у деяких випадках, передбачених канонічним правом (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 1 151-1 155.).

Якщо цивільне розлучення є єдиним способом, що забезпечує захист дітей І майнових прав, то його можна толерувати і не вважати моральною провиною.

2384 Розлучення є великим злочином проти природного права. Воно намагається розірвати угоду, добровільно укладену подружньою парою, щоб жити разом аж до смерті. Розлучення

завдає образи спасенному Союзові людини з Богом, знаком якого є таїнство Подружжя. Факт укладення нового союзу, навіть якщо він визнаний цивільним законом, збільшує тяжкість розриву: наново одружений член подружжя перебуває у стані публічного і тривалого перелюбу:
«Не дозволено чоловікові, який розлучився із своєю жінкою, одружуватись з іншою жінкою; заборонено іншому одружуватись Із розлученою жінкою» (Св. Василій Великий, Моральні правила, 73.).
2385 Аморальний характер розлучення полягає ще й у тому, що воно вносить безлад у родинне вогнище і в суспільство. Розлучення завдає шкоди покинутому членові подружжя, дітям, травмованим розлученням батьків і яких часто кожен з батьків намагається перетягти на свій бік; воно шкідливе також своєю заразливістю, яка робить із нього справжнє соціальне лихо.
2386 Може трапитися так, що один із подружньої пари є невинною жертвою розлучення, ухваленого цивільним законом; тоді він не порушує моралі подружжя. Існує значна відмінність між тим членом подружжя, який щиро намагався бути вірним таїнству Подружжя і був несправедливо покинутий, і тим, який своєю тяжкою провиною руйнує канонічне чинне подружжя (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 84.).

Інші провини проти гідності подружжя

2387 Зрозумілою є драма того, хто, прагнучи навернутися до Євангелія, змушений відпустити одну або кількох жінок, з якими він розділив роки подружнього життя. Однак полігамія не узгоджується з моральним законом. Вона «радикально протистоїть подружній спільності: вона прямо заперечує Божий задум, яким він був нам об'явлений на початку; вона суперечить рівній особистій гідності жінки і чоловіка, які в подружжі віддаються одне одному в цілковитій любові, тим самим єдиній і винятковій» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 19; пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 47.). Християнин, колишній багатоженець, зобов'язаний зі справедливості виконувати зобов'язання, взяті перед своїми давніми жінками і своїми дітьми.
2388 Кровозмішання означає близькі стосунки між родичами чи спорідненими в ступені, який забороняє між ними шлюб (Пор. Лев. 18,7-20). Св. Павло засуджує цю особливо важку провину: «Чути між вами про розпусту; і то про таку (...), що хтось має за жінку батькову жінку! (...) Я вже підкреслював. В ім'я Господа нашого Ісуса (...) слід видати такого сатані на погибель тіла» (1 Кор. 5, 1. 3-5). Кровозмішання спотворює родинні стосунки і є знаком повернення 2207 до тваринного стану.
2389 Можна розцінювати як кровозмішання також сексуальні зловживання, здійснені дорослими щодо дітей або підлітків, довірених їхньому піклуванню. Цей гріх подвоюється ще й тому, що він є причиною скандального злочину, посяганням на фізичну й моральну цілісність молодих, які залишаються позначені цією плямою на все життя, і порушенням виховної відповідальності.
2390 Вільний союз - це коли чоловік і жінка відмовляються надавати юридичної і публічної форми зв'язкові, який передбачає сексуальну близькість.
Цей вираз обманний; що може означати «союз», у якому особи не зобов'язуються одне щодо одного І засвідчують таким чином брак довіри до іншого, до самого себе чи до майбутнього? Вираз «вільний союз» стосується різних ситуацій: наложництва, відмови від одруження як

такого, нездатності пов'язати себе зобов'язаннями на тривалий час (Пор. Іван-Павло II, Апост, зверн. « Familiaris consortio », 81). Усі ці ситуації ображають гідність подружжя; вони руйнують саму ідею родини; вони послаблюють значення вірності. Вони суперечать моральному законові: сексуальний акт повинен мати місце виключно в подружжі; поза подружжям він завжди становить тяжкий гріх і відлучає від Причастя,

2391 Багато людей домагаються сьогодні своєрідного «права на експеримент» для тих, хто має намір одружитися. Якою не була б рішучість наміру тих, хто вступає в ці передчасні сексуальні стосунки, «вони не дозволяють упевнитися в щирості і вірності між-особових зв'язків чоловіка і жінки, а насамперед захистити їх від фантазій і примх» (Конгрегація віровчення, Декл. « Persona humana », 7.). Тілесне з'єднання є законним лише тоді, коли між чоловіком і жінкою створена остаточна спільність життя. Людська любов не допускає «експерименту». Вона вимагає повного й остаточного взаємного обдаровування (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Familiaris consortio », 80.).

КОРОТКО

2392 «Любов є головним і вродженим покликанням кожної людини» (Іван-Павло II, Апост. зверн. «РатШагіз сопзогііо», 11.).

2393 Створивши людину чоловіком і жінкою, Бог наділяє кожного з них рівною особовою гідністю. Кожному - і чоловікові, і жінці — належить визнати і прийняти власну сексуальну тотожність.

2394 Христос є взірцем цнотливості. Усі хрещені покликані жити в цнотливості, кожен за власним станом життя.

2395 Цнотливість означає інтегральність сексуальності в особі. Вона передбачає зростання в пануванні над собою.

2396 Серед гріхів, які серйозно суперечать цнотливості, слід назвати мастурбацію, розпусту, порнографію та гомосексуальні вчинки.

2397 Союз, добровільно укладений подружжям, передбачає вірну любов. Він накладає на них обов'язок зберігати своє подружжя нерозривним.

2398 Плідність є одним із благ, дарів і цілей подружжя. Даючи життя, подружня пара бере участь у батьківстві Бога.

2399 Регулювання народження є одним із аспектів відповідального батьківства і материнства. Законність намірів подружньої пари не виправдовує вживання засобів, морально неприйнятних (наприклад: пряма стерилізація або контрацепція).

2400 Перелюб і розлучення, полігамія і вільний союз є важкими образами гідності подружжя.

Артикул 7. Сьома Заповідь

«Не крастимеш» (Вих. 20, 15; Втор. 5,19).
«Не крадь» (Мт. 19,18).

2401 Сьома Заповідь забороняє несправедливо брати чи затримувати добро ближнього і чинити шкоду власності ближнього яким-небудь способом. Вона наказує користуватися земними благами та плодами людської праці у справедливості й любові. Вона вимагає, для загального добра, пошанування універсального призначення благ і права на приватну власність. Християнське життя намагається підпорядкувати блага цього світу Богові та братерській любові.

I. Універсальне призначення благ і приватна власність

2402 На початку Бог довірив землю і її багатства спільному керуванню людей, щоб вони піклувалися ними, підпорядковували їх своєю працею і користувалися її плодами (Пор. Буг. 1, 26-29). Створені блага призначені для цілого людського роду. Проте земля розподілена між людьми для забезпечення охорони їхнього життя, яке підвладне різним нестаткам і небезпекам. Присвоєння майна є законне, щоб гарантувати свободу і гідність осіб, допомогти кожному задовільнити свої основні потреби і потреби тих, за кого він відповідає. Присвоєння повинно уможливити здійснення природної солідарності між людьми.
2403 Право приватної власності, здобутої справедливо або отриманої від іншого у спадок чи в дар, не скасовує первісного дару землі цілому людству. Універсальне призначення благ залишається першорядним, навіть якщо зростання загального добра вимагає пошанування приватної власності, права на неї і користування нею.
2404 «Людина, користуючись цими благами, повинна розглядати зовнішні речі, якими законно володіє, не як свою виключну власність, а розглядати їх як спільні: щоб вони могли принести користь не тільки їй, а й іншим» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 69.). Володіння добром робить його власника завідувачем, який поставлений Провидінням, щоб примножувати це добро і розділювати його плоди іншим, а насамперед своїм близьким.
2405 Продуктивні блага - матеріальні чи нематеріальні, як земля чи фабрики, знання чи вміння, вимагають турботи своїх власників, щоб вони приносили користь якнайбільшій кількості людей. Власники ужиткових і споживчих благ повинні використовувати їх помірковано, залишаючи найкращу частину для гостей, хворих і бідних. 2406 Політична влада має право й обов'язок регулювати відповідно до загального добра законне користування правом власності (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 71; Іван-Павло II, Енц. « Sollicitudo rei socialis », 42; Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 40; 48.).

II. Пошанування осіб та їх благ

2407 В економічній справі пошана людської гідності вимагає практикування чесноти поміркованості, щоб вгамовувати прив'язання до благ цього світу; чесноти справедливості,

щоб охороняти права ближнього і дати йому те, що йому належить; і чесноти солідарності, відповідно до золотого правила і до щедрості Господа, Який «задля нас став бідним, бувши багатим, щоб ми Його убожеством розбагатіли» (2 Кор. 8,9).

Пошанування благ іншої людини

2408 Сьома Заповідь забороняє крадіжку, тобто незаконне присвоєння чужого добра проти розумної волі його власника. Нема крадіжки, якщо можна припускати згоду власника або якщо відмова суперечить розумові й універсальному призначенню благ. Так буде в разі невідкладної й очевидної необхідності, тобто коли єдиним засобом матеріальної підтримки в негайних та невідкладних потребах (їжа, одяг, житло) стає вилучення і використання благ іншої людини (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 69.).

2409 Будь-яке несправедливе присвоєння чи затримання добра іншого, навіть якщо воно не суперечить приписам цивільного права, суперечить Сьомій Заповіді: навмисно затримувати позичені або загублені предмети й обманювати у торгівлі (Пор. Втор. 25, 13-16.); сплачувати невідповідне низьку заробітну платню (Пор. Втор. 24, 14-15; Як. 5, 4); підвищувати ціни, щоб заробити на незнанні або нещасті інших (Пор. Ам. 8, 4-6.).

Морально не дозволеними є також: спекуляція, за допомогою якої штучно змінюється ціна товарів для того, щоб мати з цього користь собі на шкоду іншому; корупція, за допомогою якої змінюють поведінку тих, що повинні приймати рішення відповідно до закону; присвоювання і використання з приватною метою власності підприємства; погано виконані роботи; податкове шахрайство; підроблювання чеків і рахунків; надмірні витрати; марнотратство. Добровільна шкода приватній і громадській власності суперечить моральному законові і вимагає відшкодування.

2410 Обітниці повинні бути дотримані, угоди точно виконані настільки, наскільки прийняте зобов'язання є морально слушне. Значна частина економічного і суспільного життя залежить від чинності угод між фізичними або юридичними особами. Такими є торговельні угоди купівлі-продажу, угоди про винаймання, трудові угоди. Будь-яка угода повинна укладатися і виконуватись у добрій волі.

2411 Угоди підлягають комутативній (обмінній} справедливості, яка регулює обміни між людьми та між установами щодо точного пошанування їхніх прав. Комутативне право строго зобов'язує; воно вимагає захисту прав власності, сплачування боргів і внесків у добровільно прийнятих зобов'язаннях. Без комутативної справедливості неможлива ніяка інша справедливість.

Комутативна справедливість є відмінною від легальної справедливості, яка стосується обов'язків громадянина перед суспільством, а також від розподільної справедливості, яка регулює те, що суспільство винне громадянам, пропорційно до їх внеску і потреб.

2412 Відповідно до комутативної справедливості відшкодування вчиненої несправедливості вимагає віддання вкраденого добра його власникові:

Ісус благословляє Закхея за його рішення: «Коли чимсь когось і покривдив, поверну вчетверо» (Лк. 19,8). Ті, що прямо або посередньо заволоділи добром іншого, повинні віддати його або його матеріальний чи грошовий еквівалент, якщо річ зникла, а також повернути і плоди, і користь, які з них міг законно отримати їхній власник. Теж усі ті, що брали певним чином участь у крадіжці чи нажилися, знаючи про неї (наприклад ті, що спонукали до неї, допомагали в ній чи переховували крадене), зобов'язані відшкодувати

пропорційно до своєї відповідальності і користі.
2413 Азартні ігри (гра в карти тощо) або заклад (парі) самі собою не суперечать справедливості. Вони стають морально неприйнятними, якщо позбавляють людину необхідного для підтримки своїх потреб і потреб інших. Пристрасне захоплення такими Іграми загрожує перетворитися в серйозне поневолення. Несправедливо битися об заклад або шахрувати у грі є серйозною провиною, хіба що вчинена шкода є такою незначною, що навіть покривджений не може її раціонально уважати вагомою.
2414 Сьома Заповідь забороняє дії або справи, які з яких би то не було причин - егоїстичних чи ідеологічних, меркантильних чи тоталітарних - призводять до поневолення людини, до невизнання її особистої гідності, до її купівлі, продажу й обміну як товару. Гріхом супроти гідності та основних прав людини є зведення її через насильство до ужиткової вартості і джерела користі. Св. Павло наказує господареві-християнинові обходитися зі своїм слугою-християнином «не як зі слугою, а як з братом любим (...) в Господі» (Флм. 16).

Пошанування цілісності творіння

2415 Сьома Заповідь вимагає пошанування цілісності творіння. Тварини, як і рослини та неживі предмети, призначені за своєю природою для загального добра людства, колишнього, теперішнього і майбутнього (Пор. Буг. 1, 79-81). Користування мінеральними багатствами, рослинними і тваринними ресурсами цілого світу не може бути відділене від пошанування моральних вимог. Панування, дане Творцем людині, над неживим і живим світом не є абсолютним; воно вимірюється піклуванням про якість життя ближнього, у тому числі - прийдешніх поколінь; воно вимагає релігійного пошанування цілісності творіння (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Сепіезітш аппш», 37-38).
2416 Тварини є Божими створіннями. Бог оточує їх Своїм турботливим провидінням (Пор. Мт. 6, 26). Самим своїм існуванням вони благословлять Його і віддають Йому славу (Пор. Дан. 3, 57-58.). Тому люди повинні бути до них доброзичливі. Варто пригадати, з якою ніжністю ставилися до тварин такі святі, як святий Франциск з Асижу або святий Филип Нері.
2417 Бог довірив тварин людині, яку Він створив на Свій образ (Пор. Буг. 2, 19-20; 9, 1-4.). Отже, законним є використовувати тварин для їжі і виготовлення одягу, їх можна освоїти, щоб вони допомагали людині в її праці та дозвіллі. Медичні та наукові дослідження на тваринах є морально прийнятною практикою, якщо вони відбуваються в межах розумного і сприяють лікуванню і рятуванню людського життя.
2418 Гідності людини суперечить непотрібне знущання над тваринами і безпричинне знищування їх. Негідним є також витрачати на них великі гроші, які могли б значно полегшити бідування людей. Можна любити тварин, але не можна вділяти їм прив'язаності, яка належить тільки людям.

III. Соціальне вчення Церкви

2419 «Християнське Об'явлення веде до проникливішого розуміння законів соціального життя» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 23.). Церква приймає від Євангелія повне об'явлення правди про людину. Коли вона виконує свою місію

проповідування Євангелія, вона в ім'я Христа засвідчує людині її власну гідність та Її покликання до співпричастя особового; вона навчає її вимог справедливості і миру, які згідні з Божою мудрістю.

2420 Церква видає моральне судження щодо економічних і соціальних питань тоді, «коли цього вимагають основні права людини і спасіння душ» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 76). У цьому її місія відрізняється від політичної влади: Церква піклується про земний вимір загального добра з огляду на його підпорядкування Найвищому Добру - нашій остаточній меті. Вона намагається надихнути правильну поведінку щодо земних благ та в соціально-економічних відносинах.

2421 Соціальне вчення Церкви розвинулося в XIX ст. внаслідок конфронтації Євангелія з новітнім промисловим суспільством, з його новими структурами виробництва споживчих товарів, з його новою концепцією суспільства, держави і влади, новими формами праці і власності. Розвиток церковного вчення в соціально-економічній галузі підтверджує постійну вартість вчення Церкви, як і правдиве значення її Традиції, завжди живої і актуальної (Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 3.).

2422 Соціальне вчення Церкви містить корпус доктринальних засад, який формується в міру того, як Церква тлумачить історичні події у світлі цілості вчення, об'явленого Ісусом Христом, за допомогою Святого Духа (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Sollicitudo rei socialis », 1; 41). Це вчення стає тим більше прийнятним для людей доброї волі, чим більше надихає поведінку вірних.

2423 Соціальне вчення Церкви пропонує принципи для обміркування, виводить критерії для судження; подає поради для дії:

Усяка система, в якій суспільні відносини були би цілком визначені економічними чинниками, суперечить природі людини та її дій (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 24.).

2424 Теорія, яка робить з прибутку виключну норму й остаточну мету господарської діяльності, є морально неприйнятною. Невгамовна жадоба до грошей викликає згубні наслідки. Вона є однією з причин численних конфліктів, які порушують суспільний порядок (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 63; Іван-Павло II, Енц. « Laborem exercens », 7; Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 35.).

Система, «яка підпорядковує основні права людей і груп колективній організації виробництва», суперечить гідності людини (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 65.). Всяка практика, що зводить людей до рівня простих засобів для отримання зиску, поневолює людину, призводить до ідолопоклонства грошам І сприяє поширенню атеїзму. «Не можете Богові служити - і мамоні» (Мт. 6,24; Лк. 16,13).

2425 Церква відкидає тоталітарні та атеїстичні ідеології, пов'язані в новітніх часах із «комунізмом» або «соціалізмом». Крім того, у практиці «капіталізму» вона відкинула індивідуалізм та абсолютний примат закону ринку над людською працею (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 10; 13; 44). Регулювання економіки лише через централізоване планування спотворює в основі соціальні зв'язки; регулювання лише законом ринку порушує соціальну справедливість, бо «існують численні людські потреби, які не можуть бути задовільнені ринком» (Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 34). Треба підтримувати розумне регулювання ринку та економічних заходів відповідно до справедливого підпорядкування цінностей І для загального добра.

IV. Економічна діяльність та соціальна справедливість

2426 Розвиток економічної діяльності і зростання виробництва призначені для того, щоб матеріально підтримати потреби людей. Економічне життя не повинно прямувати лише до примноження виробленої продукції і збільшення прибутку і впливу; воно повинно передусім служити особам, цілісності людини і всій людській спільноті. Економічна діяльність, ведена за притаманними їй методами, повинна здійснюватися в межах морального порядку, відповідно до соціальної справедливості, щоб відповісти на задум Бога щодо людини (Пор. II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 64.).

2427 Людська праця походить безпосередньо від осіб, створених на образ Божий і покликаних продовжити одні з одними та для інших справу творення, опановуючи землю (Пор. Буг. 1, 28; II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 34; Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 31.). Отже, праця є обов'язком: «Як хтось не хоче працювати, хай і не їсть» (2 Сол. 3,10; Пор. 1 Сол. 4, 11). Праця вшановує дари Творця та отримані таланти. Вона також може бути спокутною. Терплячи виснажливість праці Пор. Буг. 3, 14-19 в єднанні з Ісусом, ремісником з Назарета, розп'ятим на Голгофі, людина певним чином співпрацює з Сином Божим у Його ділі Відкуплення. Вона показує себе учнем Христа, щоденно несучи хрест у діяльності, яку вона покликана виконати (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Laborem exercens», 27.). Праця може бути засобом освячення та оживотворення земних реалій у Дусі Христа.

2428 У праці людина використовує і здійснює частину своїх природних здібностей. Основне значення праці стосується самої людини, яка є її творцем і адресатом. Праця - для людини, а не людина для праці (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Laborem exercens», 6).
Кожен повинен мати можливість отримати з праці засоби для підтримання свого життя та своїх близьких, а також щоб могти служити людській спільноті.

2429 Кожен має право на економічну ініціативу; кожен може відповідно використовувати свої таланти, щоб сприяти достатку всіх і щоб зібрати справедливі плоди своїх зусиль. Кожен повинен стежити за тим, щоб його дії відповідали розпорядженням, що їх видає законна влада для загального добра (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 32, 34.).

2430 Економічне життя зачіпає різні інтереси, часто - протилежні між собою. Так пояснюється виникнення конфліктів, які його характеризують (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Laborem exercens», 11.). Треба намагатися зменшити ці конфлікти за допомогою переговорів, які поважають права й обов'язки кожного соціального партнера: керівників підприємств, представників працівників, наприклад, профспілкових організацій, і, в певних випадках, публічної влади.

2431 Відповідальність держави. «Економічна діяльність, зокрема ринкова економіка, не може здійснюватись без законів інституцій., правових і політичних норм. Навпаки, вона передбачає забезпечення гарантій індивідуальної свободи і власності, а також стабільності грошей та ефективності громадських служб. Головним завданням держави є забезпечення цих гарантій, аби ті, що працюють, могли користуватися плодами своєї праці, що було б стимулом виконувати її успішно і чесно. (...) Держава повинна стежити за дотриманням прав людини в економічній галузі і регулювати його; проте в цій ділянці головна відповідальність лежить не на державі, а на інституціях та різних групах і товариствах, з яких складається суспільство» (Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 48.).

2432 «Керівники підприємств несуть перед суспільством економічну та екологічну

відповідальність за свої дії» (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 37.). Вони повинні звертати увагу на добро людей, а не лише на збільшення прибутків. Хоча й прибутки є необхідними, адже вони дозволяють вкладати інвестиції, які забезпечують майбутнє підприємств. Вони гарантують наявність робочих місць.

2433 Доступ до праці і до фаху повинен бути відкритий для всіх, без несправедливої дискримінації: чоловікам і жінкам, здоровим та інвалідам, корінним жителям і чужинцям (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Laborem exercens», 19; 22-23.). Залежно від обставин, суспільство зі свого боку повинно допомогти громадянам знайти роботу і посаду Пор. Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 48.

2434 Справедлива оплата є законним плодом праці. Відмова в ній або затримування її може бути серйозною несправедливістю (Пор. Лев. 19,13; Втор. 24,14-15; Як. 5,4.). Щоб визначити справедливу винагороду, слід враховувати водночас потреби і внесок кожного. «Враховуючи функції та продуктивність кожного, ситуацію на підприємстві і загальне добро, винагорода за працю повинна забезпечити людині та її близьким необхідні засоби для гідного життя у матеріальному, соціальному, культурному і духовному плані» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. «Gaudium et spes», 67.). Згода сторін не є достатньою, щоб виправдати розмір платні.

2435 Страйк є морально законним, якщо виявляється неминучим, а то й необхідним задля пропорційної користі. Він стає морально неприйнятним, якщо супроводжується насильством або якщо перед ним покладені цілі, які не пов'язані безпосередньо з умовами праці або суперечать загальному добру.

2436 Несправедливістю є несплата установам соціального забезпечення внесків, встановлених законною владою.

Втрата роботи через безробіття майже завжди є для його жертв посяганням на їхню гідність і загрозою рівноваги життя. Крім особистої завданої шкоди, з цього випливає багато небезпек і для їх родин (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Laborem exercens», 18.).

V. Справедливість і солідарність між народами

2437 У міжнародному вимірі нерівність багатств та економічних засобів є такою, що викликає справжню «прірву» (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Sollicitudo rei socialis», 14.). між народами. З одного боку існують ті, які володіють засобами розвитку та розвивають їх, а з іншого боку - ті, борги яких зростають.

2438 Різні причини релігійного, політичного, економічного та фінансового порядку надають сьогодні «соціальному питанню світового виміру» (Іван-Павло II, Енц. «Sollicitudo rei socialis», 9.). Необхідною є солідарність між народами, політика яких є вже взаємозалежною. Ця солідарність є тим більш необхідною, коли йдеться про гальмування «спотворених механізмів», які чинять перешкоду розвиткові менш розвинутих країн (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Sollicitudo rei socialis», 17; 45). Необхідно замінити фінансові системи, базовані на зловживанні і лихві (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 35.), несправедливі торговельні зв’язки між народами і гонку озброєнь на спільне зусилля для мобілізації дій у напрямку морального, культурного та економічного розвитку, «перевіривши пріоритетність і шкалу вартостей» (Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 28.).

2439 Багаті країни несуть велику моральну відповідальність за ті країни, які самі не

можуть забезпечити собі засобів розвитку або яким перешкодили трагічні історичні події. Це обов'язок солідарності і любові; це також обов'язок справедливості, якщо добробут багатих націй походить із джерел, які не були справедливо оплачені.

2440 Безпосередня допомога є належною відповіддю на негайні, надзвичайні потреби, спричинені, наприклад, природними катастрофами, епідеміями тощо. Проте, вона не є достатньою, щоб виправити велику шкоду, яка є результатом бідності, ані для того, щоб у тривалий спосіб задовільніші потреби. Треба також реформувати міжнародні економічні та фінансові установи, щоб вони більше сприяли справедливим відносинам з менш розвинутими країнами (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Sollicitudo rei socialis», 16.). Слід підтримати зусилля бідних країн, які працюють над своїм зростанням і визволенням (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 26.). Ця доктрина вимагає свого дуже особливого застосування в ділянці сільського господарства. Селяни, передовсім у третьому світі, становлять переважну кількість бідних.

2441 Зростання в розумінні Бога і пізнанні себе є серцевиною усього цілісного розвитку людського суспільства. Розвиток у цих ділянках збільшує матеріальні блага і віддає їх на службу людині та її свободи. Він зменшує бідність та економічну експлуатацію. Він сприяє зростанню поваги до культурної самобутності і відкритості для трансцендентного (Пор. Іван-Павло II, Енц, «Sollicitudo rei socialis», 32; Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 51.).

2442 Пастирі Церкви не повинні безпосередньо втручатися в політичну структуру та в організацію соціального життя. Це завдання становить частину покликання вірних мирян, які діють із власної ініціативи зі своїми співгромадянами. Соціальна діяльність може реалізуватись у різних конкретних формах, але вона завжди буде мати на увазі загальне добро і буде згідна з Євангелієм і вченням Церкви. Вірні миряни повинні з християнським запалом одушевляти земні справи і проявити себе в них як творці миру і захисники справедливості (Іван-Павло II, Енц. «Sollicitudo rei socialis», 47; пор. там само, 42.).

VI. Любов до бідних

2443 Бог благословить тих, хто приходить на допомогу бідним, і відкидає тих, хто від них відвертається: «Дай тому, хто в тебе просить, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся» (Мт. 5,42). «Даром прийняли, даром давайте» (Мт. 10,8). За ставленням до бідних Ісус Христос упізнає Своїх вибраних (Пор. Мт. 25, 31-36.). Коли «вбогим проповідується Добра Новина» (Мт. 11,5; Пор. Лк. 4, 18), то це є знаком присутності Христа.

2444 «Любов Церкви до вбогих (...) становить частину її постійної традиції» (Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 57.). Вона натхнена Євангелією блаженств (Пор. Лк. 6, 20-22), убогістю Ісуса (Пор. Мт. 8, 20), Його увагою до бідних (Пор. Мр. 12, 41-44.). Любов до убогих є навіть однією з причин обов'язку працювати, щоб «мати змогу дати тому, хто потребує» (Еф. 4,28). Вона поширюється не лише на матеріальну бідність, а й на численні форми культурної та релігійної вбогості (Пор. Іван-Павло II, Енц. «Centesimus annus», 57.).

2445 Любов до убогих несумісна з непомірною любов'ю багатств або з їх егоїстичним використанням:

«Нумо тепер, багаті! Плачте, ридайте над злиднями, що вас спіткають. Багатство ваше зігнило, одежу вашу міль поїла. Золото ваше та срібло поіржавіло, а їхня Іржа буде проти вас свідчити й поїсть, наче вогонь, ваше тіло. Ви назбирали собі скарбів за останні дні. Ось затримана вами платня робітникам, що жали ваші ниви, кричить, і голосіння женців дійшло

до Господа Сил. Ви на землі розкошували та жили у розпусті, наситилися досхочу за дня заколення. Ви засудили праведного й убили: Він вам не противиться» (Як. 5,1-6).
2446 Св. Іван Золотоустий нагадує про це наполегливо: «Не допускати вбогих до участі у своїх власних благах - це означає обкрадати їх і відбирати їм життя. Не наші є блага, якими ми володіємо, але вони належать убогим» (Св. Іван Золотоустий, Про Лазаря, 2, 6.).
«Необхідно задовіль-нити насамперед вимоги справедливості, щоб не жертвувати як милостиню те, що вже належиться зі справедливості» (II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 8.):
«Коли ми даємо вбогим щось необхідне, то зовсім не виявляємо їм власних щедрот, лише віддаємо їм їхнє. Ми скоріше сплачуємо борг справедливості, ніж виконуємо акт милосердя» (Св. Григорій Великий, Пастирське правило, 3, 21, 45.).
2447 Діла милосердя є ділами практичної любові, через які ми йдемо на допомогу ближньому в Його тілесних та духовних потреба (Пор. Іс. 58, 6-7; Євр. 13, 3.). Навчати, радити, втішати, підтримувати на дусі - це є діла милосердя для душі, як і прощати та виявляти терпіння. Діла милосердя для тіла полягають насамперед у тому, щоб дати їсти голодним, прийняти безпритульного, вдягнути нагого, відвідати хворого і в'язня, поховати померлих (Пор. Мт. 25, 31-46). Серед цих учинків милостиня, дана вбогому (Пор. Тов. 4, 5-11; Сир. 17, 22), є одним із головних свідчень братерської любові; це виконання справедливості, яке Богові угодне (Пор. Мт. 6, 2-4.).
«Хто має дві одежі, нехай дасть тому, що не має. А хто має харч, нехай так само зробить» (Лк. 3,11). «Тож дайте милостиню з того, що усередині, і все у вас буде чисте» (Лк. 11,41). «Коли брат або сестра будуть нагі й позбавлені засобів щоденного прожитку, І хто-небудь з вас до них скаже: "Йдіть собі з миром, Іоо4 грійтеся та годуйтеся", і не дасть їм потрібного для тіла, то що це допоможе?» (Як. 2,15-16; Пор. 1 Ів. 3, 17.).
2448 «У численних своїх формах - матеріальні нестатки, несправедливе гноблення, фізична чи психічна недуга і, нарешті, смерть - людські біди є явною ознакою вродженого стану слабкості, у якому людина перебуває від часу первородного гріха, а також ознакою потреби в спасінні. Тому ці біди викликали співчуття в Христа-Спасителя, Який бажав узяти на Себе гріх й «уподібнити Себе до найменших з-поміж Своїх братів». Тому ті, кого гнітить нужда, є предметом особливої любові з боку Церкви, яка від початку, незважаючи на гріхи багатьох своїх членів, не переставала працювати над тим, щоб їм допомогти, їх захистити і визволити. Вона чинила це через численні доброчинні справи, необхідні завжди і скрізь» (Конгрегація віровчення, Інструкція « Libertatis conscientia », 68.).
2449 Уже в Старому Завіті всякого роду правові приписи (рік відпущення боргів, заборона позичати під проценти і затримання застави, обов'язок десятини, виплата щоденного заробітку, право збирання винограду, що залишився після збирання врожаю, збирання колосків) відповідають настановам книги Второзаконня: «Справді, вбогі ніколи не переведуться на землі, тому-то я тобі й заповідаю: щедро розтулюй свою долоню для свого брата, для нужденного й для вбогого у твоїй землі» (Втор. 15,11). Ісус зробив Своїми ці слова: «Бідних матимете з собою повсякчас, Мене матимете не завжди» (Ів. 12,8). Цим Він не уневажнює категоричності слів давніх пророків: «Щоб купувати нужденних за срібло, а вбогого за взуття...» (Ам. 8,6), а закликає нас пізнати Його присутність у вбогих, що є Його братами (Пор. Мт. 25, 40.):
У день, коли мати св. Рози Лімської докоряла їй за те, що вона приймала вдома бідних і калік, Роза відповіла їй: «Коли ми служимо вбогим І хворим, то служимо Ісусові. Ми не

повинні залишати без допомоги наших ближніх, бо в них служимо Ісусові» (P. Hansen, Vita mirabilis (Rome 1664).).

КОРОТКО

2450 «Не кради» (Втор. 5,19). «Ані злодії, ані зажерливі (...) ані грабіжники - Царства Божого не успадковують» (1 Кор. 6,10).
2451 Сьома Заповідь наказує практикувати справедливість і милосердя в управлінні земними благами й плодами людської праці.
2452 Створені блага призначені для цілого людського роду. Право на приватну власність не скасовує універсального призначення благ.
2453 Сьома Заповідь забороняє крадіж. Крадіж є привласненням добра іншого проти розумної волі власника.
2454 Будь-яке несправедливе привласнення і вживання добра іншої людини суперечить Сьомій Заповіді. Вчинена несправедливість вимагає відшкодування. Обмінна справедливість вимагає повернення вкраденого добра.
2455 Моральний закон забороняє дії, які з торговельних або тоталітарних міркувань ведуть до поневолення людей, до їх купівлі,
продажу чи обміну як товару.
2456 Дане Творцем панування над земними багатствами, рослинами і тваринами не може бути відділене від шанування моральних обов’язків, у тому числі і від вимог прийдешніх поколінь.
2457 Тварини були довірені людини, яка має ставитися до них доброзичливо. Вони можуть служити для задоволення слушних потреб людини.
2458 Церква висловлює свої судження в економічній і соціальній галузі, коли цього вимагають основні права людини або спасіння душ. Вона турбується про загальне земне добро людей з огляду на спрямування їх на Найвище Добро, нашу найвищу мету.
2459 Сама людина є творцем, осередком і метою всього економічного і соціального життя. Вирішальний пункт соціальної проблеми полягає в тому, щоб блага, створені Богом для всіх, справді були для всіх, згідно зі справедливістю і допомогою милосердя.
2460 Першорядна вартість праці походить від самої людини, яка є її творцем і призначенням. Своєю працею людина бере участь у ділі створення. Праця, з 'єднана з Христом, може стати відкупляючою.
2461 Справжній розвиток стосується розвитку цілої людини. «Йдеться про зростання здатності коленої людини відповісти своєму покликанню, отже, покликанню Бога» (Іван-Павло II, Енц. « Centesimus annus », 29.).
2462 Милостиня, дана вбогим, є свідченням братерської любові: вона є практикуванням справедливості, яке приємне Богові.
2463 Серед багатьох людей без хліба, притулку, без постійного місця як не впізнати Лазаря, голодного жебрака з притчі? (Пор. Лк. 16, 19-31) Як не почути голосу Ісуса: «Мені також ви того не зробили» (Мт. 25,45)?

Артикул 8. Восьма Заповідь

«Не свідкуватимеш ложно на ближнього твого» (Вих. 20,16).
«Було сказано давнім: «Не клянись неправдиво і виконаєш твої клятви Господеві» (Мт. 5,33).

2464 Восьма Заповідь забороняє перекручувати правду у стосунках з іншими. Цей моральний припис випливає з покликання святого народу стати свідком Бога, Який є Правдою і бажає Правди. Провини проти Восьмої Заповіді виражають - словами або вчинками - відмову від моральної чесності: вони є великою зрадою Бога і в цьому значенні порушують підвалини Союзу з Богом.

I. Жити у правді

2465 Старий Завіт свідчить, що Бог - джерело усякої правди (Пор. Прип. 8, 7; 2 Сам. 7, 28). Його Слово є правдою (Пор. Пс. 119, 142). «Від роду й до роду твоя правда» (Пс. 119,90; Пор. Лк. 1, 50.). Тому що Бог є «Правдомовний» (Рим. 3,4), члени Його Народу покликані жити у правді (Пор. Пс. 119, 30.).
2466 В Ісусі Христі правда Божа виявилася повністю. «Благодаттю та істиною сповнений» (Ів. 1,14), Він є «світлом світу» (Ів. 8, 12), Він є Правдою (Пор. Ів. 14,6.). «Кожен, хто в Нього вірує, не перебуває у темряві» (Ів. 12,46). Учень Ісуса перебуватиме в Його слові, щоб пізнати правду, яка визволяє (пор. Ів. 8,31-32) і освячує (Ів. 17, 17.). Йти за Ісусом - це жити з «Духа істини» (Ів. 14,17), що Його Отець посилає в ім'я Своє Пор. їв. 14, 26.і Який веде «до всієї правди» (Ів. 16,13). Ісус навчає Своїх учнів безумовної любові до правди: «Хай буде ваше слово: "Так? Так"; "Ні? Ні"» (Мт. 5,37).
2467 Людина, за своєю природою, прагне до правди. Вона зобов'язана шанувати її і свідчити про неї: «Силою своєї гідності всі люди, тому що вони є особи (...), спонукувані своєю власною природою і мають моральний обов'язок шукати правду, насамперед правду в ділянці релігії. Вони теж зобов'язані триматися пізнаної правди і ціле своє життя скеровувати згідно з вимогами цієї правди» (II Ватіканський Собор, Декл. « Dignitatis humanae », 2).
2468 Правда як чесність поведінки і чесність людського слова називається ще правдомовністю, щирістю або відвертістю. Правда, або правдомовність - це чеснота, яка полягає в тому, щоб виявити себе правдивим у своїх учинках і говорити правду у своїх словах, остерігаючись дволичності, вдавання і лицемірства.
2469 «Люди не могли б жити разом, якщо взаємно не вірили б, що вони виявляють одне одному правду» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 109, 3, ad 1.). Чеснота правди справедливо віддає кожному те, що йому належиться. Правдомовність дотримується золотої середини між тим, що повино бути висловлене, і таємницею, яку треба зберегти: вона . передбачає чесність і розсудливість. По справедливості, «справа честі кожної людини - це говорити іншій людині правду» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 109, 3.).
2470 Учень Христа готовий «жити у правді», тобто у простоті життя, за прикладом Господа і триваючи в Його правді. «Коли ми кажемо, що маємо з Ним спільність, а ходимо в темряві, то ми говоримо неправду й не чинимо правди» (1 Ів. 1,6).

II. «Свідчити про правду»

2471 Перед Пилатом Христос проголошує, що Він «прийшов у світ на те, щоб свідчити про істину» (Ів. 18,37). Християнин не повинен «соромитися свідчити про Господа нашого» (2 Тим. 1,8). В обставинах, які вимагають свідчення віри, християнин повинен визнати її без двозначності за прикладом св. Павла перед своїми суддями. Слід завжди мати «чисту совість перед Богом і перед людьми» (Ді. 24,16).

2472 Обов'язок християн брати участь у житті Церкви спонукає їх поводитися як свідки Євангелія та дотримуватись обов'язків, які з нього випливають. Це свідчення є переданням віри словами і вчинками. Свідчення є актом справедливості, яке утверджує або дає пізнати правду (Пор. Мт. 18, 16.):

«Усі християни, скрізь, де вони живуть, зобов'язані показувати (...) прикладом свого життя і свідченням свого слова нову людину, в яку вони одягнулися через Хрещення, І силу Святого Духа, Який скріпив їх таїнством Миропомазання» (II Ватиканський Собор, Декр. « Ad gentes », 11.).

2473 Мучеництво є найвищим свідченням істинності віри; це свідчення аж до смерті. Мученик дає свідчення Христові, Який помер і воскрес і з Яким він злучений любов'ю. Він дає свідчення істинності віри і християнського вчення. Він приймає смерть через 1258 акт внутрішньої сили. «Нехай я стану кормом для тварин. Через
них бо дано мені буде прийти до Бога» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Римлян, 4, 1.).

2474 З найбільшим старанням Церква зібрала спогади про тих, які віддали життя, щоб засвідчити свою віру. Це діяння мучеників. Вони є архівами Правди, що написані кривавими літерами:

«Ніщо не стане мені принадним зі світу, ні з царства віку цього. Краще мені померти [щоб з'єднатися] з Ісусом Христом, аніж панувати аж до кінця землі. Бо я шукаю Того, Хто помер за нас; я прагну Того, Хто воскрес за нас. Народження моє наближається...» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Римлян, 6, 1.).

«Благословляю Тебе, що Ти сподобив мене бути зарахованим до Твоїх мучеників (...). Ти дотримав Своєї обітниці, Боже вірності і правди. За цю благодать і за все славлю Тебе, благословляю і прославляю Тебе у вічного і небесного Первосвященика Ісуса Христа, Твого улюбленого Сина. Через Нього, Який є з Тобою і зі Святим Духом, нехай буде Тобі слава нині і навіки. Амінь» (Мучеництво Полікарпа, 14, 2-3.).

III. Провини проти правди

2475 Учні Христа «одягнулися в нову людину, створену на подобу Божу, у справедливості й у святості правди» (Еф. 4,24). «Відкинувши брехню» (Еф. 4,25), вони мають «залишити всяку злобу й усякий підступ, лицемірство, заздрість і всілякі обмови» (1 Пт. 2,1).

2476 Фальшиве свідчення і кривоприсяга. Висловлене публічно слово, що суперечить правді, набирає особливої ваги. Перед судом воно стає фальшивим свідченням (Пор. Прип. 19, 9.). Висловлене під присягою, воно є кривоприсягою. Така поведінка стає причиною або засудження невинного, або оправдання винуватого, або збільшення покарання, яке накладається на обвинуваченого (Пор. Прип. 18, 5.). Вона поважно ускладнює виконання справедливості і слушність вироку, виданого суддями.

2477 Пошанування доброго імені людини забороняє всякий вчинок і слово, які здатні заподіяти їм шкоду (Пор. Кодекс канонічного права, кан. 220). Провиняється:

– нерозважливим судженням, хто навіть мовчазно без достатніх на це підстав вірить у моральні вади ближнього;
– обмовою, хто без об'єктивно важливої причини виявляє перед людьми, які цього не знають, вади та провини іншого (Пор. Сир. 21, 28.);
– наклепом, хто словами, які суперечать правді, шкодить доброму імені інших і дає нагоду до фальшивого осуду їх.

2478 Щоб уникнути нерозважливого судження, кожен повинен намагатись давати якнайбільш доброзичливе пояснення думок, слів і вчинків свого ближнього: «Усякий добрий християнин повинен швидше схвалювати невиразні думки чи висловлювання ближнього, ніж їх осуджувати. Якщо жодним способом не можна його захистити, то треба запитати, як він їх розуміє; а якщо значення чи намір його слів є неправильний, то його треба поправити з любов'ю; якщо І цього недостатньо, то необхідно шукати всіх відповідних засобів, щоб привести його до правильного розуміння І захистити від хибної думки» (Св. Ігнатій Лойола, Духовні вправи, 22.).

2479 Обмова та наклепи знищують добре ім’я і честь ближнього. Честь є суспільним свідченням гідності людини, і кожен має природне право на честь, добре ім'я і пошану. Так, обмова та наклепи порушують чесноту справедливості і любові.

2480 Треба засудити всілякі слова або поведінку, які через підлещування, підлабузництво або вислуговування підтримують й утверджують іншого у злих вчинках і фальшивості його поведінки. Підлещування є поважною провиною, якщо сприяє виникненню пороків або тяжких гріхів. Бажання прислужитися чи приязнь не виправдовують дволичності. Підлещування є легким гріхом, коли воно є лише бажанням бути приємним, уникнути зла, зарадити потребі, отримати законні користі.

2481 Чванливість, або хвалькуватість, є провиною проти істини. Те саме стосується й іронії, якою намагаються когось принизити, висміюючи презирливо той чи інший аспект його поведінки.

2482 «Брехня полягає в говорінні неправди з наміром обдурити» (Св. Августин, Про брехню, 4, 5.). Господь викриває у брехні диявольське діло: «Диявол вам батько (...), правди нема в ньому. Коли говорить брехню, зі свого говорить, бо він брехун і батько лжі» (Ів. 8,44).

2483 Брехня є найбільш безпосередньою провиною проти правди. Брехати - це говорити або діяти проти правди, щоб увести в оману. Перериваючи зв'язок людини з правдою і зі своїм ближнім, брехня порушує основний зв'язок людини та її слова з Господом.

2484 Вага брехні вимірюється природою правди, яку вона спотворює, обставинами, наміром того, хто її чинить, і шкодою, якої зазнали ті, що стали ЇЇ жертвами. Якщо сама собою брехня становить легкий гріх, то цей гріх стає смертельним, якщо він поважно шкодить чеснотам справедливості і любові.

2485 Брехня вже у своїй природі гідна осуду. Вона є оскверненням слова, покликаного передавати іншим пізнану правду. Добровільний намір увести ближнього в оману словами, що суперечать правді, є порушенням справедливості і любові. Провина є тим більша, якщо намір обманути може мати згубні наслідки для тих, кого їх брехня відвернула від правди.

2486 Брехня (як порушення чесноти правдомовності) є справжнім насильством, заподіяним іншим. Вона посягає на їхню здатність пізнання, яка є умовою будь-якого судження та будь-якого рішення. Вона має в собі зародок розбрату з усіма його наслідками. Брехня згубна для будь-якого суспільства; вона порушує довіру між людьми і розриває тканину суспільних відносин.

2487 Будь-яка провина, вчинена проти справедливості і правди, зобов'язує до відшкодування, навіть якщо винуватцеві прощено провину. Якщо неможливо відшкодувати збитки публічно, то це слід зробити таємно; якщо неможливо відшкодувати безпосередньо потерпілим, то необхідне бодай моральне відшкодування в ім'я любові. Цей обов'язок відшкодування стосується також провин проти доброго імені іншого. Це відшкодування, моральне чи іноді матеріальне, повинно бути пропорційне до завданої шкоди. Воно зобов'язує в сумлінні.

IV. Пошанування правди

2488 Право на виявлення правди не є безумовним. Кожен повинен над узгодити своє життя з євангельською заповіддю братньої любові. Братерська любов вимагає в конкретних обставинах зважити, чи варто виявляти правду тому, хто її хоче знати.

2489 Любов і пошанування правди повинні визначати відповідь на кожне прохання про інформацію або виявлення правди. Добро і безпека ближнього, пошанування приватного життя, загальне добро є достатніми причинами для того, щоб замовчати те, що не повинно бути знаним, або для того, щоб обережно висловлюватись. Обов'язок уникнення скандалу часто наказує дотримуватися суворої мовчанки. Ніхто не зобов'язаний виявляти правду тому, хто не має права и знати (Пор. Сир. 27, 17; Прип. 25, 9-10).

2490 Таємниця святого таїнства Примирення є святою і не може не бути виявлена за жодних обставин. «Таємниця сповіді є непорушною, і тому сповідник повинен пильно берегтись, щоб ні словом, ні знаком, ні жодним чином чи з будь-якої причини не зрадити каянника» (Кодекс канонічного права, кан. 983, § 1.).

2491 Фахові таємниці - до яких зобов'язані, наприклад, політичні діячі, військові, лікарі, правники, - або довірні зізнання, передані «як на сповіді», повинні бути дотримані, за винятком особливих випадків, коли дотримання таємниці може завдати тому, хто її довірив або кому її довірено, чи ще комусь третьому великої шкоди, якої можна уникнути лише виявленням правди. Приватна інформація, яка несе в собі шкоду для інших, навіть якщо вона не була подана в таємниці, не може бути виявлена без поважної і пропорційної причини.

2492 Кожен повинен дотримуватися справедливої стриманості щодо приватного життя людей. Відповідальні за розповсюдження інформації повинні зберігати правильну пропорцію між вимогами загального добра і пошануванням особистих прав. Втручання засобів масової інформації у приватне життя людей, пов'язаних із політичною чи громадською діяльністю, повинно бути осуджене настільки, наскільки воно посягає на їхню інтимність і свободу.

V. Використання засобів соціальної комунікації

2493 У новітньому суспільстві засоби соціальної комунікації відіграють важливу роль в інформуванні, розвитку культури та освіти. Ця роль зростає у зв'язку з технічним поступом, обсягом та різноманітністю переданих новин, впливом на громадську думку.

2494 Інформація, передана масовими засобами, є на службі загального добра (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Inter mirifica », 11.). Суспільство має право на інформацію, якщо вона спирається на правду, свободу, справедливість і солідарність:
«Правильне застосування цього права вимагає, щоб стосовно свого предмета інформація

завжди була правдивою і повною, при збереженні справедливості і любові; щодо способу пере-дання, щоб була чесною і відповідною, тобто щоб у збиранні І поширенні новин вона повністю зберігала моральні закони,
права та гідність людини (II Ватиканський Собор, Декр. « Inter mirifica », 5.).
2495 «Необхідно, щоб усі члени суспільства виконували у царині соціальної інформації свої обов'язки справедливості і любові. Отож, вони повинні використовувати засоби масової інформації для сприяння формуванню І поширенню здорової громадської думки» (II Ватиканський Собор, Декр. « Inter mirifica », 8.). Солідарність виникає як наслідок правдивої і правильної інформації і вільного обміну ідей, які сприяють пізнанню і пошануванню іншого.
2496 Засоби соціальної комунікації (особливо засоби масової інформації) можуть породити деяку пасивність користувачів, роблячи їх малочутливими до того, що вони слухають і бачать. Користувачі повинні виробити в собі поміркованість і розважливість щодо засобів масової інформації. Вони повинні сформувати в собі ясне і чесне сумління, щоб легше протистояти нечесним впливам.
2497 Особи, які обіймають відповідальні посади в органах преси, уже силою свого фаху зобов'язані, поширюючи інформацію, служити правді й не ображати любові. Вони повинні однаково старатися шанувати природу фактів та межі критичних суджень про людей. Вони мають уникати наклепів.
2498 «Щодо цього, з огляду на спільне добро, окремі обов'язки лежать на цивільній владі. Ця влада повинна захищати й підтримувати правдиву і слушну свободу інформації» (II Ватиканський Собор, Декр. « Inter mirifica », 12.). Через окремі закони і старання про їх виконання публічна влада повинна запобігати тому, щоб зловживання засобів масової інформації не «заподіяло великої шкоди моралі і поступові суспільства» (II Ватиканський Собор, Декр. « Inter mirifica », 12.). Вона повинна карати порушення прав кожного на добре ім'я і таємницю приватного життя. Вона своєчасно І чесно має подавати інформацію, яка стосується загального добра або відповідає обґрунтованим тривогам населення. Ніщо не може виправдати використання неправдивої Інформації для маніпулювання громадською думкою через засоби масової інформації. Ці втручання не повинні порушувати свободи осіб та груп.
2499 З морального погляду слід засудити зло систематичного спотворювання правди, яке існує в тоталітарних державах. Через засоби масової інформації ці держави політичне опановують публічну думку, «маніпулюють» обвинуваченими і свідками в публічних процесах і прагнуть зміцнити свою тиранію, придушуючи І поборюючи все, що вважають «ідеологічним злочином».

VI. Правда, краса і сакральне мистецтво

2500 Творення добра супроводжується спонтанною духовною втіхою і моральною красою. Подібно і правда несе радість і блиск духовної краси. Правда гарна сама собою. Правда слова, раціональне вираження пізнання створеної і нествореної дійсності, необхідна людині, обдарованій розумом. Однак правда може знайти інші додаткові форми людського вираження, особливо коли йдеться про висловлення того, що в ній неможливо виразити словом, як, наприклад, глибину людського серця, піднесення душі, таїнство Бога. Перед тим як об'явити Себе людині словами правди, Бог об'явився їй загальною мовою творіння, яке є

виразом його Слова і Мудрості - це порядок і гармонія космосу, яку відкривають і дитина, і вчений, «бо з величі і краси створінь через уподібнення можна дійти до пізнання Творця їх» (Муд. 13,5), «бо Сам Творець краси творив їх» (Муд. 13,3).
«Мудрість - подув Божої сили і чистий виплив слави Вседержителя; тому нічого заплямленого не впаде на неї. Вона -Вічного Світла відблиск, безплямне дзеркало Божого діяння і образ Його доброти» (Муд. 7,25-26). «Вона ж над сонце краща, понад увесь зоряний світ. У порівнянні зі світлом вона з'являється вища, бо світло поступається ночі, а зло не подолає Мудрості» (Муд. 7,29-30). «Та й закохавсь я в її вроду» (Муд. 8,2).
2501 Людина, «створена на образ Божий» (Бут. 1,26), виражає також правду свого зв'язку з Богом Творцем через красу своїх художніх творів. Мистецтво є властивою формою людського самовираження. Попри пошуки необхідних життєвих потреб, які є притаманні усім живим створінням, воно є безкорисливим надміром внутрішнього багатства людини. Походячи від таланту, даного Творцем, і від зусиль самої людини, мистецтво є формою практичної мудрості, що поєднує знання і вміння (Пор. Муд. 7, 17.), щоб мовою, доступною для зору і слуху, надати форму правді про реальність. Мистецтво уподібнюється творчій діяльності Бога настільки, наскільки воно черпає натхнення від правди і любові створінь. Подібно до будь-якого іншого виду людської діяльності, мистецтво не є само в собі абсолютною метою, але воно підпорядковане остаточній меті людини й облагороджене цією метою (Пор. Пій XII, Промови 24 грудня 1955 р. і 3 вересня 1950 р.).
2502 Сакральне мистецтво є правдивим і гарним, якщо своєю формою воно відповідає своєму власному покликанню: у вірі й поклонінні відображати і прославляти трансцендентне таїнство Бога, невидиму і найвищу красу Правди і Любові, об'явленої у Христі, що є «сяйвом Божої слави, образом Його сутності» (Євр. 1,3), у Якому «живе вся повнота Божества тілесно» (Кол. 2,9); духовну красу, віддзеркалену в Пресвятій Діві, Матері Божій, ангелах і Святих. Справжнє церковне мистецтво заохочує людину до поклоніння, молитви і любові до Бога Творця і Спасителя, Святого та Освячуючого.
2503 Тому єпископи повинні самі або через уповноважених осіб піклуватися про розвиток сакрального мистецтва, старовинного і нового, в усіх його формах і з такою самою релігійною старанністю усувати з богослужінь і з церковних будівель усе, що не узгоджується з правдою віри та автентичною красою сакрального мистецтва (Пор. II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctum Concilium », 122-127.).

КОРОТКО

2504 «Не свідкуй ложно на ближнього твого» (Вих. 20,16). Учні Христа «одягнулись у нову людину, створену на подобу Божу, у справедливості й у святості правди» (Еф. 4,24).
2505 Правда, або правдомовність, є чеснотою, яка полягає в тому, щоб виявити себе правдивим у своїх вчинках і говорити правду, остерігаючись дволичності, удавання і лицемірства.
2506 Християнин не повинен «соромитися свідчити про нашого Господа» (2 Тим. 1,8) у вчинках і словах. Мучеництво є найвищим свідченням про істинність віри.
2507 Пошанування доброго імені і честі людей забороняє всілякі вчинки або слова обмови чи наклепу.
2508 Брехня полягає в говорінні неправди з наміром обманути ближнього.
2509 Провина, вчинена проти правди, вимагає відшкодування.

2510 Золоте правило допомагає в конкретній ситуації розпізнати доцільність виявлення правди тому, хто її вимагає.
2511 «Сакраментальна таємниця сповіді є непорушною» (Кодекс канонічного права, кан. 983, § 1.). Треба зберігати таємниці, пов'язані з фахом. Таємниці, які шкодять іншим, не повинні бути виявлені.
2512 Суспільство має право на інформацію, яка спирається на засади правди, свободи, справедливості. Треба бути поміркованим і стриманим у використанні засобів соціальної комунікації.
2513 Мистецтво, особливо сакральне, «за своєю природою спрямоване на вираження певним чином у людських творах безмежної краси Бога. Чим більше мистецтво ставить собі за єдину мету навертати своїми творами думки людей побожно до Бога, тим більше воно відповідає Богові і примножує Його славу» (II Ватиканський Собор, Конст. « Sacrosanctит Сопсіliит », 122.).

Артикул 9. Дев'ята Заповідь

«Не жадай дому ближнього свого; не жадай жінки ближнього свого, ані раба його, ані невільниці його, ані вола його, ані його осла, ані чого-небудь, що належало б ближньому твоєму» (Вих. 20,17).
«Кожний, хто дивиться на жінку з пожаданням, той уже вчинив перелюб із нею у своїм серці» (Мт. 5,28).

2514 Св. Іван відрізняє три види пожадливості, або хтивості: пожадливість плоті, пожадливість очей і гординя життя (Пор. 1 Ів. 2, 16 (Вульг.). Йдучи за католицькою катехитичною традицією, Дев'ята Заповідь забороняє плотську пожадливість; Десята - забороняє пожадання добра іншої людини.
2515 Етимологічне слово «пожадливість» може означати будь-яку інтенсивну форму пориву людського прагнення. Християнське богослов'я надало йому особливого значення чуттєвого прагнення, яке суперечить людському розумові. Св. апостол Павло ототожнює його з бунтом «плоті» проти «духа» (Пор. Гал. 5, 16. 17. 24; Еф. 2, 3.). Воно є наслідком непослуху первородного гріха (Буг. 3,11), призводить до безладдя моральні здібності людини і, не будучи провиною само собою, штовхає людину до гріхів (Пор. Тридентський Собор: DS 1515).
2516 У самій людині - оскільки вона є істотою, яка складається з духа й тіла, - існує деяке напруження, свого роду боротьба між прагненнями «духа» і «плоті». Проте ця боротьба належить до спадщини гріха, вона є його наслідком і водночас підтвердженням. Вона становить частину щоденного досвіду духовної боротьби:
«Апостол говорить, що не Йдеться про зневагу чи осуд тіла, яке разом з духом становить природу людини та її суб'єктивну особистість; навпаки, він говорить про вчинки, чи, радше, постійні нахили - чесноти і пороки - морально добрі або злі, які є плодом послуху (у першому випадку) або опору (у другому випадку) спасенній дії Святого Духа. Тому апостол пише: «І коли ми живемо Духом, то Духом і ходімо» (Гал. 5,25)» Іван-Павло II, Енц. « Dominum et Vivificantem », 55.).

I. Очищення серця

2517 Серце - центр моральної особистості: «Із серця бо походять лихі думки, убивства, перелюби, розпуста» (Мт. 15,19). Боротьба з тілесним пожаданням відбувається через очищення серця і практикування поміркованості:
«Тримай себе в простоті і невинності і ти будеш, як малі діти, що не знають зла, яке руйнує людське життя» (Єрмій, Пастир, 27, 1 (Заповіді 2, 1).).
2518 У шостій Заповіді Блаженства сказано: «Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога» (Мт. 5,8). «Чисті серцем» - це ті, які узгіднили свій розум і волю з вимогами Божої святості, переважно у трьох ділянках: в любові (Пор. 1 Тим. 4, 3-9; 2 Тим. 2, 22.), в чистоті або сексуальній праведності (Пор. 1 Сол. 4, 7; Кол. 3, 5; Еф. 4, 19.), в любові до правди і правовірної науки (Пор. Тит. 1, 5; 1 Тим. 1, 3-4; 2 Тим. 2, 23-26). Існує зв'язок між чистотою серця, тіла і віри:
Вірні повинні вірити в правди Символу віри, «щоб, віруючи, вони слухалися Бога; а слухаючись Бога, жили праведно; живучи праведно, очищували свої серця; а очищуючи серця, розуміли те, у що вірують» (Св. Августин, Про віру і Символ віри, 10, 25).
2519 «Чистим серцям» обіцяно бачити Бога обличчям в обличчя й уподібнитися Йому Пор. 1 Кор. 13, 12; 1 їв. З, 2.. Чистота серця є умовою оглядання Бога. Уже віднині вона робить нас здатними бачити згідно з Богом, приймати іншу людину як «ближнього»; вона дозволяє нам розуміти людське тіло - своє і своїх ближніх - як храм Духа Святого, як вияв Божої краси.

II. Боротьба за чистоту серця

2520 У Хрещенні людина приймає благодать очищення від усіх гріхів. Однак охрещений повинен продовжувати боротьбу з пожаданням тіла і стихійністю похотей. З допомогою Божої благодаті він досягає чистоти серця:
– через чесноту і дар цнотливості, бо цнотливість дозволяє любити серцем правим і неподільним;
– через чистоту наміру, яка полягає у прямуванні до правдивої мети людини: чистим оком охрещений намагається знаходити і виконувати в усьому волю Божу (Пор. Рим. 12, 2; Кол. 1, 10.);
– через чистоту погляду, зовнішнього і внутрішнього; через панування над чуттєвістю та уявою; через відкидання всякого вподобання до нечистих думок, які спонукують відвернутися від дороги Божих заповідей: «Вигляд (...) будить у безумних пристрасть і пожадання» (Муд.15,5);
– через молитву:
«Я вірив, що людина може осягнути стриманість власними силами, але я тих сил у собі не відчував. Я був настільки нерозумним, що не знав, (...) що ніхто не може бути стриманим, якщо Ти йому цього не даси. Звичайно, Ти б її дав, якби я вразив Твоє вухо своїм внутрішнім стогоном і якщо б твердістю віри я переніс на Тебе свої турботи» (Св. Августин, Сповідь, 6, 11, 20.).
2521 Чистота серця вимагає соромливості. Соромливість, яка є складовою частиною поміркованості, захищає внутрішній світ людини. Вона означає відмову розкривати те, що має залишатися таємним. Вона скерована до цнотливості, про делікатність якої вона

свідчить. Вона керує поглядами і рухами, які відповідають гідності людей і їх союзу.
2522 Соромливість охороняє таємницю осіб та їхньої любові. Вона закликає до терпіння і стриманості в любовних стосунках; вона вимагає здійснення умов взаємного дарування і повного віддання чоловіка та жінки. Соромливість - це скромність. Вона впливає на вибір одягу, на дотримання мовчанки і стриманості там, де з'являється загроза нездорової цікавості. Вона обачна.
2523 Існує соромливість почуттів, так само, як і соромливість тіла. Вона виступає, наприклад, проти виставляння напоказ людського тіла для збудження «нездорової цікавості» в певних формах реклами або проти практики деяких засобів масової інформації заходити задалеко у виявленні інтимних справ людини. Соромливість надихає до такого способу життя, який дозволяє протистояти вимогам моди, тискові панівних ідеологій.
2524 Форми, яких набирає соромливість, різні в різних культурах. Проте скрізь вона залишається відчуттям духовної гідності, притаманної людині. Вона народжується з пробудженням свідомості людини. Навчати дітей і молодь соромливості означає пробуджувати в них пошану до людської особистості.
2525 Християнська чистота вимагає очищення соціального клімату. Вона вимагає від засобів соціальної комунікації такої інформації, яка сповнена пошани до гідності людини. Чистота серця звільняє від поширеного еротизму і віддаляє від видовищ, які сприяють розвиткові нездорової цікавості та непристойних фантазій.
2526 Те, що називається моральною вседозволеністю звичаїв, випливає з помилкової концепції людської свободи; зростання справжньої свободи вимагає попереднє виховання моральним законом, Слід вимагати від відповідальних за виховання, щоб навчання молоді охоплювало пошану до правди, до якостей серця і до моральної і духовної гідності людини.
2527 «Блага вість про Христа постійно оновлює життя і культуру впалої людини: Вона долає й усуває хибне мислення і зло, які походять від вічно загрозливої принадливості гріха. Вона безнастанно очищує і підносить звичаї народів. Небесним багатством Вона наче зсередини запліднює духовні багатства і дари, що їх має кожний народ і кожна епоха. Вона їх зміцнює, вдосконалює та оновлює у Христі» (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 58.).

КОРОТКО

2528 «Кожний, хто дивиться на жінку з пожадливістю, той вже вчинив перелюб із нею у своїм серці» (Мт. 5,28).
2529 Дев'ята Заповідь застерігає від хтивості, або плотського пожадання.
2530 Боротьба з плотським пожаданням проходить через очищення серця і поміркованість звичаїв.
2531 Чистота серця дозволить нам оглядати Бога. Вже нині вона дозволяє нам бачити усе згідно з Богом.
2532 Очищення серця вимагає молитви, чистоти наміру і погляду.
2533 Чистота серця потребує соромливості, яка є терпеливістю, скромністю і обачністю. Соромливість захищає внутрішній світ людини.

Артикул 10. Десята Заповідь

«Не пожадатимеш (...) чого-небудь, що належало б ближньому твоєму» (Вих. 20,17). «Не бажай дому ближнього твого, ані поля його, ані раба його, ані невільниці його, ані вола його, ані осла його, ані всього, що належить до твого ближнього» (Втор. 5,21).
«Бо де твій скарб, там буде і твоє серце» (Мт. 6,21).

2534 Десята Заповідь продовжує і доповнює Дев'яту Заповідь, яка стосується плотської пожадливості. Вона забороняє пожадання добра іншої людини, що є коренем крадіжки, грабування і шахрайства, заборонених Сьомою Заповіддю. «Пожадливість очей» (Пор. 1 Ів. 2, 16.) призводить до насильства і несправедливості, заборонених П'ятою Заповіддю (Пор. Мих. 2, 2). Захланність, як і розпуста, бере свій початок в ідолопоклонстві, забороненому трьома першими приписами Закону (Пор. Муд. 14, 12). Десята Заповідь стосується наміру серця; разом із Дев'ятою Заповіддю вона підсумовує всі приписи Закону.

I. Невпорядкованість пожадань

2535 Чуттєве бажання спонукає прагнути приємних речей, яких ми не маємо. Таким є бажання поїсти, коли голодний, зігрітися, коли змерз. Ці бажання є добрими самі в собі; проте часто вони не мають розумної міри і штовхають нас несправедливо жадати того, що до інших належить чи іншим призначене.
2536 Десята Заповідь забороняє жадібність і бажання надмірного привласнення земних благ; вона забороняє непомірковану захланність, яка зароджується з пристрасного бажання багатств та сили, яку вони дають. Вона забороняє також бажання вчинити несправедливість, яка завдала б шкоди земним благам ближнього:
«Кили Закон каже нам: «Не пожадай», то він, іншими словами, велить нам віддалити бажання від усього, що нам не належить. Прагнення цього є безмірним, безконечним І ненаситним, як написано: «Око скупого не сите тим, що має» (Сир. 14,9)» (Римський Катехизм, 3, 10, 13.).
2537 Бажання заволодіти власністю ближнього чесним шляхом не є порушенням цієї заповіді. Традиційна катехиза реалістично описує «тих, які найбільше повинні боротися з цим пороком пожадання» і кого, отже, слід «закликати пильніше дотримуватися цієї заповіді»:
«Це (...) торговці, які мріють про нестачу товару і зростання цін, журячись, що інші, крім них, купують і продають, і тому вони не можуть купувати дешевше, а продавати дорожче; це ті, що прагнуть, щоб їхні ближні були в злиднях, аби мати з цього користь, продаючи їм або купуючи в них (...). Це лікарі, які хочуть, щоб люди хворіли; правники, які прагнуть мати багато важливіших справ і судових процесів...» (Римський Катехизм, 3, 10, 23.).
2538 Десята Заповідь вимагає вигнати з людського серця заздрість. Коли пророк Натан захотів схилити до покаяння царя Давида, він розповів йому історію про бідного чоловіка, який мав одну овечку, з якою він поводився, як із власною дочкою, і про багатого чоловіка, який заздрив убогому і врешті-решт забрав у нього овечку (Пор. 2 Сам. 12, 1-4). Заздрість може призвести до найгірших злочинів (Пор. Буг. 4, 3-8; 1 Цар. 21, 1-29.). Через заздрість диявола смерть увійшла у світ (Муд. 2,24):
«Ми боремося одні з одними, і саме заздрість озброює нас одних проти одних (...). Якщо всі так запекло розшарпуватимуть Тіло Христове, куди ж ми дійдемо? Тіло Христове (...) перетворюємо у труп. (...) Ми проголошуємо себе членами одного й того ж організму - і

пожираємо одне одного, наче дикі звірі» (Св. Іван Золотоустий, Бесіди на Друге Послання до Коринтян, 27, 3-4.).

2539 Заздрість - один з головних пороків. Вона означає смуток, який відчуваємо з приводу добра іншої людини, та непомірковане бажання присвоїти собі його навіть незаконно. Коли заздрість бажає ближньому тяжкого лиха, то вона є смертельним гріхом:

Св. Августин бачив у заздрості «диявольський порок» у повному значенні цього слова (Св. Августин, Про християнську науку, 7,7; св. Августин Послання, 108, 3, 8.). «Від заздрості народжується ненависть, обмова, наклеп, радість з приводу нещастя ближнього і невдоволення з його щастя» (Св. Григорій Великий, Моралії, 31, 45, 88).

2540 Заздрість є певною формою смутку і, отже, відкиненням любові; охрещений повинен боротися з нею доброзичливістю. Заздрість часто походить від гордості; охрещена людина повинна намагатися жити в покорі:

«Ви хотіли б, щоб у вас бачили прославленого Бога? Тож радійте успіхами брата вашого, і тоді у вас Бог буде прославлений. Хвала Богові, скажуть, за те, що слуга його зумів перемогти заздрість, радіючи із заслуг Інших» (Св. Іван Золотоустий, Бесіди на Послання до Римлян, 7, 5.).

II. Ходити за бажаннями Духа

2541 Економія Закону і Благодаті відвертає серце людей від захланності і заздрості; вона спонукає його до прагнення Найвищого Добра; вона повчає його про прагнення Святого Духа, Який насичує серце людини.

Бог обітниць завжди остерігав людину від спокуси того, що від початку здавалося «добрим для поживи, приємним для очей і привабливим для пізнання» (Бут. 3,6).

2542 Закон, даний Ізраїлеві, ніколи не був достатнім для того, щоб вчинити праведними підпорядкованих; він навіть став інструментом «пожадання» (Пор. Рим. 7, 7.). Безодня між бажанням і вчинком (Пор. Рим. 7, 15.) показує конфлікт між Законом Божим, як «законом розуму», та іншим законом, «який підневолює мене законові гріха, що в моїх членах» (Рим. 7,23).

2543 «Але тепер, незалежно від Закону, з'явилася Божа праведність, засвідчена Законом і Пророками, праведність Божа через віру в Ісуса Христа для всіх, хто вірує» (Рим. 3,21-22). Відтепер вірні Христа «розіп'яли тіло з його пристрастями та пожаданнями» (Гал. 5,24); їх бо веде Дух (Пор. Рим. 8, 14.) і вони йдуть за бажаннями Духа (Пор. Рим. 8, 27.).

III. Убогість серця

2544 Ісус наказує Своїм учням, щоб вони Його ставили понад усе і пропонує їм «зректися всього» (Лк. 14,33) задля Нього та Євангелія (Пор. Мр. 8, 35.). Напередодні Своїх страстей Він дав їм за приклад бідну вдовуй Єрусалима, яка, незважаючи на свою бідність, віддала все, що мала на прожиток (Пор. Лк. 21,4.). Виконання заповіді свободи від багатств є необхідне, щоб увійти в Царство Небесне.

2545 Усі вірні Христові повинні «належно керувати своїми почуттями, щоб користування благами світу і прив'язання до багатств, яке суперечить духові євангельської вбогості, не заважало їм прагнути до досконалої любові» (IIВатиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 42.).

2546 «Блаженні вбогі духом» (Мт. 5,3). Блаженства виявляють стан щастя і благодаті, краси і миру. Ісус прославляє радість убогих, бо Царство Небесне вже їм належить (Пор. Лк. 6, 20.):
«Христос-Слово називає «вбогістю духа» добровільне смирення духа людського; і апостол ставить нам у приклад убогість Бога, коли говорить: «Він задля нас став бідним (2 Кор. 8,9)» (Св. Григорій Ніський, Проповіді на Заповіді Блаженств, 1.).
2547 Господь сумує над багатими, бо вони знаходять свою утіху у численних багатствах (Пор. Лк. 6, 24.). Горді хочуть здобути земні царства, але «блаженні вбогі духом, бо їх є Царство Небесне» (Св. Августин, Про Нагірну проповідь Господа, 1,13). Довіра себе Провидінню Отця Небесного звільняє від турботи про завтрашній день. Довіра до Бога приготовляє до блаженства вбогих (Пор. Мт. 6, 25-34.). Вони побачать Бога.

IV. «Прагну бачити Бога»

2548 Прагнення справжнього щастя звільняє людину від надмірного прив'язання до благ цього світу і знаходить своє здійснення у баченні Бога і в Божім блаженстві. «Обітниця бачити Бога перевищує всі межі щастя. У Святому Письмі «бачити» означає те саме, що «володіти». Той, хто бачить Бога, отримав усі блага, що їх тільки можна собі уявити» (Св. Григорій Ніський, Проповіді на Заповіді Блаженств, 6.).
2549 Святому народові залишається з допомогою благодаті боротися, щоб отримати обіцяні Богом блага. Щоб бути з Богом й оглядати Його, вірні Христові повинні умертвляти свої похоті і з благодаттю Божою перемагати спокуси насолоди і влади.
2550 На цьому шляху до досконалості Дух і Наречена закликають тих, хто їх чує (Пор. Од. 22, 17.), до досконалого співпричастя з Богом:
«Там буде справжня слава; нікого не хвалитимуть помилково чи з підлабузництва; у справжній почесті не буде відмовлено тому, хто її заслуговує, і не буде її дано тому, хто є негідним; зрештою, ніхто негідний не буде досягати її, бо туди будуть допущені лише гідні. Там пануватиме справжній мир, де ніхто не боятиметься нічого злого ні від самого себе, ні від інших. Нагородою за чесноту буде Сам Бог, Той, що дав чесноту і Сам Себе обіцяв як нагороду за неї, бо кращого і вищого за Нього не може бути нічого: «Я буду вашим Богом, а ви будете Моїм народом» (Лев. 26,12). (...) Таким самим істинним є значення слів апостола: «Щоб Бог був усім в усьому» (1 Кор. 15,28), Він Сам стане метою наших прагнень. Його будемо оглядати без кінця, будемо любити без перенасичення, хвалитимемо без втоми. І цей дар, цей стан, це заняття будуть, без сумніву, спільні для всіх так само, як вічне життя» (Св. Августин, Про Боже місто, 22, 30.).

КОРОТКО

2551 «Де твій скарб, там буде і твоє серце» (Мт. 6,21).
2552 Десята Заповідь забороняє непомірковану захланність, яка зароджується від непоміркованої жадібності багатств та могутності, яку вони дають.
2553 Заздрість є смутком, який відчувається з приводу добра іншого, і непоміркованим бажанням привласнити це добро собі. Вона є одним з головних пороків.
2554 Охрещений долає заздрість доброзичливістю, покорою і відданням себе Божому

Провидінню.

2555 Вірні Христові «розіп'яли тіло з пристрастями та пожаданнями» (Гал. 5,24); їх бо веде Дух і вони йдуть за бажаннями Духа.

2556 Перемогти прив'язання до багатств необхідно, щоб увійти в Царство Небесне. «Блаженні вбогі духом» (Мт. 5, 3).

2557 Людина має одне правдиве прагнення: «Хочу бачити Бога». Спрагу Бога втамовує вода вічного життя (Пор. Ів. 4, 14.).

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА. ХРИСТИЯНСЬКА МОЛИТВА

Христос звертається у молитві до Отця (пор. № 2599). Він молиться на самоті у пустельному місці. Його учні спостерігають за Ним, сповнені пошани, залишаючись на віддалі. Св. Петро, голова апостолів, звертається до інших учнів Христа, вказуючи їм на Того, Хто є Учителем і Дорогою християнської молитви (пор. № 2607): «Господи, навчи нас молитись» (Лк. 11,1).

Перший розділ. Молитва у християнському житті

2558 «Великим є таїнство віри». Церква сповідує його в Апостольському Символі (Частина перша) і здійснює його у літургії таїнств (Частина друга), щоб життя вірних відповідало Христові у Дусі Святому на славу Бога Отця (Частина третя). Це таїнство вимагає, отже, щоб вірні вірили в нього, здійснювали його і жили ним в особистому та життєвому спілкуванні з Богом, живим та істинним. Це спілкування - молитва.

Що таке молитва?

«Для мене молитва - це порив серця, це простий погляд, звернений до неба, це крик вдячності і любові - як у випробуванні, так і в радості» (Св. Тереза від Дитятка-Ісуса, Автобіографічні рукописи, С, 25г.).

Молитва як дар Божий

2559 «Молитва є восходженням душі до Бога або проханням до Бога про відповідні блага» (Св. Іван Дамаскин, Про віру православну, 3, 24.). Звідки йде наша молитва? З висоти нашої гордині і нашого свавілля чи з «глибин» (Пс. 130,1) смиренного і сокрушенного серця? Хто принизив себе, буде вивищений (Пор. Лк. 18, 9-14.). Покора є основою молитви. «Про що бо нам молитися як слід, ми не знаємо» (Рим. 8,26). Покора - це готовність безкорисливо прийняти дар молитви: людина - жебрак перед Богом (Пор. Св. Августин, Проповіді, 56, 6, 9.).

2560 «Коли б знала ти Божий дар!» (Ів. 4,10). Чудо молитви відкривається саме біля криниць, до яких ми приходимо, шукаючи води: тут Христос виходить назустріч кожній людині, Він перший шукає нас і Він - Той, Хто просить пити. Ісус спраглий, Його прохання йде з глибин Бога, що прагне нас. Молитва, знаємо ми це чи ні, є зустріччю Божої спраги з нашою спрагою. Бог спраглий, щоб ми були спраглі Його (Пор. Св. Григорій Назіянзький, Проповіді 40, 25; Св. Августин, Про вісімдесят три різні питання, 64, 4.).

2561 «Ти попросила б сама у нього, а Він дав би тобі води живої» (Ів. 4,10). Парадоксально, але наша прохальна молитва є відповіддю. Відповіддю на скаргу живого Бога: «Покинули мене, джерело води живої, і повикопували собі водойми діряві!» (Єр. 2,13), - відповіддю віри

на безкорисливу обітницю спасіння (Пор. Ів. 7, 37-39; Іс. 12, 3; 51, 1.), відповіддю любові на спрагу Єдинородного Сина Божого (Пор. Ів. 19, 28; Зах. 12, 10; 13, 1.).

Молитва як Союз з Богом

2562 Звідки йде молитва людини? Якою б не була мова молитви (слова і жести), молиться ціла людина. Але, визначаючи місце молитви, Св. Письмо іноді говорить про душу або дух, а ще частіше - про серце (понад тисячу разів). Власне, молиться серце. Якщо воно далеко від Бога, молитва марна.
2563 Серце - це те пристановище, де я перебуваю, де я живу (за семітським, біблійним виразом - куди я «сходжу»). Це наш таємний центр, незбагненний для розуму - нашого й інших; лише Дух Божий здатний проникнути в нього і пізнати його. Серце - місце прийняття рішень, у самій глибині наших психічних прагнень. Воно - місце істини, де ми вибираємо між життям і смертю. Воно — місце зустрічі, тому що, на подобу Божу, ми живемо у взаємовідношенні: воно - місце Союзу з Богом.
2564 Християнська молитва - це зв'язок, який ґрунтується на союзі між Богом та людиною у Христі. Вона - дія Бога і людини; вона випливає від Святого Духа і від нас, повністю спрямована до Отця, в єднанні з людською волею Сина Божого, що став людиною.

Молитва як співпричастя

2565 У Новому Союзі молитва - це живий зв'язок дітей Божих з їхнім безмежно добрим Отцем, з Його Сином Ісусом Христом і зі Святим Духом. Благодать Царства - це «єдність всієї Пресвятої Трійці з повнотою духа людини» (Св. Григорій Назіянзький, Проповіді, 16, 9). Таким чином, молитовне життя - це постійне і природне перебування у присутності Трисвятого Бога і в співпричасті з Ним. Таке життєве співпричастя завжди можливе, бо через Хрещення ми вже стали одно з Христом (Пор. Рим. 6, 5.). Молитва є християнською, оскільки вона є спів-причастям з Христом і зростає в Церкві, яка є Його Тілом. Її виміри - це виміри любові Христової (Пор. Еф. 3, 18-21.).

Глава перша. Одкровення молитви

Вселенський заклик до молитви

2566 Людина шукає Бога. У створенні світу Бог закликає кожну істоту від небуття до існування. Людина, яку Бог «славою й честю увінчав» (Пс. 8,6), услід за ангелами здатна пізнати, «яке предивне ім'я Господнє по всій землі» (Пс. 8,2). Навіть після того, як людина через гріх втратила подібність до Бога, вона залишається носієм образу Творця. Людина і надалі прагне Того, Хто закликає її до життя. Усі релігії засвідчують цей суттєвий для людини пошук (Пор. Ді. 17,27.).
2567 Бог перший закликає людину. Навіть якщо людина забуває свого Творця або ховається далеко від Його обличчя, звертається до ідолів або звинувачує Бога в тому, що Він її покинув, Бог, Живий і Правдивий, невтомно закликає кожну людину до таємничої зустрічі в молитві. У молитві цей крок любові вірного Бога завжди є першим, а крок людини - завжди відповідь.

Тому що Бог, відкриваючи Себе людині, одночасно відкриває людині саму себе, молитва стає взаємним покликом, драмою Союзу. Через слова і дії до цієї драми залучається серце, і вона розкривається впродовж усієї історії спасіння.

Артикул 1. У Старому Завіті

2568 Одкровення молитви у Старому Завіті вписується в період між падінням і піднесенням людини, між скорботним кликанням Бога до Його перших дітей: «Де ти? (...) Що ти це наробила?» (Бут. 3,9.13) - і відповіддю Єдинородного Сина, що приходить у світ («Ось іду, щоб учинити Твою волю, Боже»: Євр. 10,5-7). Тому молитва пов'язана з історією людей, вона - зв'язок з Богом у подіях історії.

Створення-джерело молитви

2569 Молитва втілюється в життя, насамперед виходячи з реальностей створення. Перших дев'ять розділів книги Буття описують цей зв'язок із Богом: Авель приносить у жертву первістків свого стада (Пор. Бут. 4, 4.); Енох закликає ім'я Боже (Пор. Бут. 4, 26.); Енох «ходив з Богом» (Буг. 5,24). Жертва Ноя «приємна» Богові, Який благословляє його, а через нього благословляє усе створіння (Пор. Бут. 8,20-9, 17.), бо серце Ноя праведне і непорочне: він також «ходив з Богом» (Буг. 6,9). Тгкою молитвою живе багато праведників у всіх релігіях.
У Своєму непорушному союзі (завіті) з усіма живими душами (Пор. Бут. 9, 8-16) Бог завжди закликає людей молитися Йому. Але особливе одкровення молитви починається у Старому Завіті від батька нашого Авраама.

Обітниця і молитва віри

2570 Як тільки Бог покликав Авраама, той вирушає в дорогу, «як сказав йому Господь» (Бут. 12,4): його серце цілком «підпорядковується слову», він слухається. Таке наставлення серця, що слухає, що вирішує згідно з Богом, є істотним у молитві; порівняно з ним слова, які вживаються, мають відносне значення. Молитва Авраама спочатку виражається в діях: він - людина мовчазна, але на кожному етапі свого шляху споруджує вівтар Господу. Лише пізніше з'являється його перша молитва словами - прихована скарга, яка нагадує Богові Його обітниці, які начебто не виконуються (Пор. Бут. 15, 2-3.). Таким чином із самого початку виявляється один Із аспектів драми молитви: випробування віри у вірність Бога.
2571 Повіривши Богові (Пор. Бут. 15, 6.), йдучи в Його присутності і в Союзі з Ним (Пор. Бут. 17, 1-2.), патріарх готовий прийняти у своєму наметі свого таємничого Гостя: ця чудова гостинність у Мамре - прелюдія до благовіщення про істинного Сина Обітниці (Пор. Бут. 18, 1-15; Лк. 1, 26-38.). Відтоді як Бог довірив Авраамові Свій задум, серце патріарха сповнюється співчуттям його Господа до людей, і він наважується заступатись за них із сміливою довірою (Пор. Бут. 18, 16-33.).
2572 Як останнє очищення його віри, Бог від Авраама, «що обітницю одержав» (Євр. 11,17), вимагає принести у жертву сина, якого Він дав йому. Віра Авраама не слабне: «Бог подбає собі ягня на всепалення» (Бут. 22,8), «позаяк Він вважав, що Бог може і з мертвих

воскресити» (Євр. 11,19). Так батько віруючих уподібнився до Отця, Який не пожаліє Свого власного Сина, а віддасть Його за нас усіх (Пор. Рим. 8, 32). Молитва відновлює в людині подобу Божу і робить її співучасником сили любові Бога, Який спасає безліч народу (Пор. Рим. 4, 16-21.).

2573 Бог поновлює Свою обітницю Якову, батькові дванадцятьох поколінь Ізраїлевим (Пор. Бут. 28, 10-22.). Перед зустріччю з Ісавом Яків цілу ніч бореться з «кимось» таємничим, який відмовляється назвати Якову своє ім'я, але благословляє його перед тим, як покине його на світанку. Духовне передання Церкви бачило в цій події символ молитви як боротьби у вірі і перемоги витривалості (Пор. Бут. 32, 25-31; Лк. 18, 1-8.).

Мойсей і молитва посередника

2574 Коли починає сповнюватися обітниця (Пасха, Вихід, дар Закону та укладення Союзу), молитва Мойсея стає яскравим прообразом молитви заступництва, який звершиться в «єдиному Посередникові між Богом та людьми - Христі Ісусі» (1 Тим. 2,5).

2575 Тут знову Бог приходить першим. Він з охопленого полум'ям куща - неопалимої купини - кличе Мойсея (Пор. Вих. 3, 1-10.). Ця подія залишиться одним із фундаментальних образів молитви в юдейській та християнській духовній традиції. Справді, якщо «Бог Авраама, Ісаака та Якова» закликає Свого слугу Мойсея, Він - Бог живий, Який бажає людям життя. Він об'являється, щоб спасти їх, але не без них, не всупереч їхній волі. Він закликає Мойсея, щоб послати його, щоб залучити його до Свого співчуття і діла спасіння. У зверненні до Мойсея звучить наче Боже благання, і Мойсей, після тривалих суперечок, узгодить свою волю з волею Бога-Спасителя. Проте в цьому діалозі, в якому Бог Себе зобов'язує, Мойсей також вчиться молитися: він вагається, він заперечує, а передусім він запитує, і у відповідь на його питання Господь довіряє йому Своє невимовне Ім'я, яке об'явиться у великих Його ділах.

2576 Отож, «Господь розмовляв із Мойсеєм віч-на-віч, так, як говорить людина з людиною» (Вих. 33,11). Молитва Мойсея є зразком контемплятивної молитви, завдяки якій слуга Божий вірний своєму покликанню. Мойсей часто і довго «розмовляє» з Богом - сходячи на гору, щоб послухати Його і звернутись до Нього з благанням, і, спускаючись до народу, щоб передати йому слова їхнього Бога і вести їх. «Довірений він у всьому моєму домі. Устами до уст розмовляю я з ним, і відверто» (Чис. 12,7-8), - бо «Мойсей був найлагідніший чоловік, понад усіх людей на землі» (Чис. 12,3).

2577 У цій близькості з вірним Богом, неквапливим до гніву і вельми милостивим (Пор. Вих. 34, 6.), Мойсей почерпнув силу і стійкість для свого заступництва. Він не молиться за себе, але молиться за народ, який придбав Собі Бог. Уже під час битви з амалекитянами (Пор. Вих. 17, 8-13.) чи бажаючи вилікувати хворобу Маріям (Пор. Чис. 12, 13-14.), Мойсей заступається; а особливо після відступництва народу, коли він «став навпроти у виломі» перед обличчям Бога (Пс. 106,23), щоб спасти народ (Пор. Вих. 32, 1-34, 9.). Аргументи його молитви (заступництво - також таємнича боротьба) надихнуть відвагу великих молільників єврейського народу І Церкви: Бог є Любов, Він тому є справедливим і вірним; Він не може Собі суперечити; Він повинен пам'ятати про Свої чудесні діла; ідеться про Його славу; Він не може покинути той народ, який носить Його Ім'я.

Давид і молитва царя

2578 Молитва народу Божого розквітне в затінку Божого намету, Кивоту Завіту, а пізніше Храму. Спочатку провідники народу - пастирі і пророки - навчатимуть його молитися. Хлопчик Самуїл навчився у своєї матері Анни, як «стояти перед Господом» (Пор. 1 Сам. 1, 9-18.), а у священика Елі, як слухати Слово Господнє: «Говори, Господи, бо слуга Твій слухає» (1 Сам. 3,9-10). Пізніше він також пізнає ціну і вагу заступництва: «Не дай мені (Боже) згрішити проти Господа, щоб перестав я молитися за вас і наставляти вас на добру й просту дорогу» (1 Сам. 12, 23).

2579 Давид - у найвищій мірі цар «за серцем Божим», пастир, який молиться за свій народ і в його імені; його покірність волі Божій, хвала і каяття стануть взірцем молитви для народу. Він помазаник Божий, його молитва є стійкою вірністю Божій обітниці (Пор. 2 Сам. 7, 18-29.), а також сповненою любові і радості довірою до Того, Хто є єдиним Царем і Господом. У псалмах Давид, натхнений Духом Святим, стає першим пророком юдейської і християнської молитви. Молитва Христа, істинного Месії і Сина Давидового, розкриє і доповнить зміст цієї молитви.

2580 Єрусалимський Храм, дім молитви, який хотів побудувати Давид, стане витвором його сина Соломона. Молитва освячення Храму (Пор. 1 Цар. 8, 10-61.) базується на обітниці Бога І Його Союзі, на дієвій присутності Імені Бога серед Його народу і пригадуванні чудес Виходу. Цар у цей час підносить руки до неба і благає Господа за себе, за увесь народ, за прийдешні покоління, за прощення їхніх гріхів і за їхні щоденні потреби, щоб усі народи пізнали, що Він є єдиний Бог і серце Його народу цілком віддане Йому.

Ілля, пророки та навернення серця

2581 Храм мав стати для народу Божого місцем виховання до молитви: прощі, свята, жертвоприношення, вечірня жертва, кадіння фіміаму, хліби «предложення» - усі ці знаки святості і слави Бога, Всевишнього і зовсім близького, були закликами до молитви і дорогами молитви. Проте ритуалізм досить часто приводив народ до надто зовнішнього культу. Потрібні були виховання віри і навернення серця. Це стало місією пророків до і після вавилонського вигнання.

2582 Ілля - батько пророків, «з роду тих, які Його шукають, шукають лице Яковового Бога» (Пс. 24,6). Його ім'я - «Господь -Бог мій» - сповіщає голосіння народу у відповідь на молитву пророка на Кармель – горі (Пор. 1 Цар. 18,39.). Апостол Яків нагадує нам про Іллю, щоб закликати до молитви: «Ревна молитва праведника має велику силу» (Як. 5,16-18).

2583 Пізнавши милосердя на місці свого перебування коло Кріт - потоку, Ілля навчає вдову в Сарепті віри в слово Боже, і цю віру він утверджує своєю наполегливою молитвою: Бог повертає життя дитині вдови (Пор. 1 Цар. 17, 7-24.). Під час жертвоприношення на горі Кармель, коли віра Божого народу зазнає вирішального випробування, саме на молитву Іллі вогонь Божий спалює жертву під час вечірнього жертвоприношення: «Почуй мене, Господи, почуй мене!» - ці ж слова Іллі відтворюються у євхаристійній епіклезі літургії східних обрядів (1 Цар. 18,20-39.).

Нарешті, знову вирушаючи в пустелю до місця, де Бог, Живий і Істинний, об'явився Своєму народові, Ілля ховається, як і Мойсей, «у печері», поки перед ним не «пройде» таємнича Присутність Бога (Пор. 1 Цар. 19, 1-І4; Вих. 33, 19-23). Але тільки на горі Преображення відкриє Себе Той, Чиє Обличчя вони шукають (Пор Лк. 9, 30-35: пізнання Слави Божої

яснішає на обличчі Христа, розп'ятого та воскреслого (Пор. 2 Кор. 4, 6.).
2584 Із зустрічей «наодинці з Богом» пророки черпають світло і силу для свого посланництва. їхня молитва - не втеча від невірного світу, а слухання слова Божого, іноді суперечка або скарга, завжди заступництво, яке очікує й готує втручання Бога-Спасителя, Господа історії (Пор. Ам. 7, 2. 5; Іс. 6, 5. 8, 11; Єр. 1,6;15,15-18; 20, 7-18.).

Псалми - молитва зібрання

2585 Від часів Давида аж до приходу Месії святі книги містять тексти молитов, які свідчать про поглиблення молитви - за себе та за інших (Пор. Езр. 9, 6-15; Неєм. 1,4-11; Ів. 2, 3-10; Тов. 3, 11-16; Юд. 9, 2-14.). Поступово був створений збірник псалмів, який складається з п'яти книг. Псалми (тобто «Хвали») є шедеврами старозавітної молитви.
2586 Псалми живлять і виражають молитву народу Божого, що збирається під час великих свят у Єрусалимі та кожної суботи в синагогах. Ця молитва є неподільно індивідуальна і спільна. Вона стосується як тих, хто молиться, так і всіх людей. Вона піднімається зі Святої Землі і з громад діаспори, але вона охоплює все творіння. Вона нагадує про спасенні події минулого і сягає до завершення історії. Вона згадує уже сповнені обітниці Божі й очікує Месію, Який виконає їх остаточно. Псалми, що ними молився Христос і що мають у ньому своє сповнення, залишаються суттєвими у молитві Його Церкви (Літургія Годин, Загальний вступ, 100-109.).
2587 Псалтир - книга, у якій слово Боже стає молитвою людини. Бува, що в інших книгах Старого Завіту «слова проголошують діла (Бога для людей) і відкривають таїнство, яке міститься в них» (II ВатиканськиЙ Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 2.). У Псалтирі слова співця псалмів, які співаються для Бога, виражають для людини спасенні діла Божі. Цей самий Дух надихає діло Боже і відповідь людини. Христос з'єднує одне з одним. У Ньому псалми не перестають навчати нас молитви.
2588 Різноманітність висловів у молитві псалмів народжується одночасно в літургії Храму і в серці людини. Незважаючи, чи йде мова про гімни, молитви у смутку чи подяки, індивідуальні чи спільні моління, царські чи прочанські співи, роздуми про Премудрість, - псалми є дзеркалом чудес Бога в історії Його народу та життєвих ситуацій, пережитих псалмопівцем. Псалом, хоч відображає події минулого, має таку простоту вислову, що надається як молитва для людей за будь-яких умов та в будь-які часи.
2589 До постійних рис псалмів належать: простота молитви і спонтанне зворушення; устремління до Бога через усе добре і разом з усім добрим у Його створінні; псалми віддзеркалюють труднощі віруючого, який наражений, ради своєї любові до Бога понад усе, на нападки багатьох ворогів і численних спокус; нарешті псалми — це очікування того, що вчинить вірний Своїм обіцянкам Бог, впевненість у Його любові, віддання себе Його волі. Молитва псалмів завжди викликана хвалою, тому і сам титул збірника відповідає його назві: «Величання». Збірник упорядковується для спільної молитви громади, тому в ньому звучить заклик до молитви і відповідь на нього: «Галлелуя» (Алелуя), «Хваліть Господа».
« Чи є щось краще, ніж псалом? Тому й Давид так добре каже: «Хваліте Господа, бо добрий псалом; Богу нашому - хвала, радісна і належна!» Це справді так. Бо псалом є благословенням, яке вимовляє народ, хвалою Богу, яку віддає громада, загальним величанням, вселенським словом, голосом Церкви, мелодійним визнанням віри,..» (Св. Амвросій, Пояснення Псалмів, 1, 9.).

КОРОТКО

2590 «Молитва є восходженням душі до Бога або проханням до Бога про відповідні блага» (Св. Іван Дамаскин, Про віру православну, 3, 24.).
2591 Бог невтомно закликає кожну людину до таємничої з Ним зустрічі. Молитва супроводжує всю історію спасіння як взаємне прикликання Бога і людини.
2592 Молитва Авраама і Якова є немов боротьба, повна довіри до Божої вірності і впевненості в перемозі, яку обіцяно за постійність.
2593 Молитва Мойсея є відповіддю на почин живого Бога, який прагне врятувати Свій народ. Та ж молитва є прообразом заступництва єдиного Посередника - Ісуса Христа,
2594 Молитва народу Божого розцвітає в затінку намету Божого, Ковчега Союзу і Храму, під проводом пастирів — насамперед царя Давида - і пророків.
2595 Пророки закликають до навернення серця і, палко шукаючи Обличчя Божого, як Ілля, заступаються за народ.
2596 Псалми є шедевром старозавітної молитви. Вони невіддільно містять два компоненти: особистий і спільний. Псалми охоплюють усі періоди історії: пригадують уже здійснені Божі обітниці і плекають надію на прихід Месії.
2597 Псалми, якими молився Христос і які сповнилися в Ньому, є суттєвим і постійним елементом молитви Його Церкви. Вони придатні людям у будь-яких обставинах і у всі часи.

Артикул 2. У повноті часу

2598 Драма молитви повністю об'являється нам у Слові, Яке стає плоттю і перебуває з нами. Намагатися зрозуміти Його молитву, про яку свідки сповіщають нам у Євангелії, - означає наближуватися до Святого Господа Ісуса, як до неопалимої купини: спочатку споглядати Його Самого в молитві, потім слухати, як Він учить нас молитися, щоб, нарешті, пізнати, як Він вислуховує нашу молитву.

Ісус молиться

2599 Син Божий, що став Сином Діви., навчився молитви також Своїм людським серцем. Він вчиться від Своєї Матері, яка зберігала у серці всі «великі діла» Всемогутнього Бога і розмірковувала про них (Пор. Лк. 1,49; 2, 19. 51.). Він молиться словами і ритмами молитви Свого народу в синагозі Назарета і в Храмі. Але Його молитва випливає із потаємнішого джерела, як Він, дванадцятилітній, дає нам пізнати: «Я маю бути при справах Отця Мого» (Лк. 2,49). Тут починає відкриватися новизна молитви в повноті часу: синівська молитва, яку очікував Отець від Своїх дітей, буде врешті втілена Самим Єдинородним Сином у Його людській природі, з людьми і заради людей.
2600 Євангеліє від Луки підкреслює дію Святого Духа і значення молитви в служінні Христа. Ісус молиться перед вирішальними моментами Своєї місії: перед тим, як Отець свідчить про Нього при Його Хрещенні (Пор. Лк. 3,21.) та Пре ображенні (Пор. Лк. 9, 28.), перед тим, як Він здійснить задум любові Отця у Своїх страстях (Пор. Лк. 2, 41-44). Він також молиться перед вирішальними моментами, які торкаються служіння апостолів: перед

тим, як вибрати І покликати їх (Пор. Лк. 6, 12.), перед тим, як Петро визнає Його як «Христа Божого» (Пор. Лк. 9, 18-20.), і молиться, щоб віра голови апостолів не ослабла у спокусі (Пор. Лк. 22, 32.). Молитва Ісуса перед спасенними подіями, які Отець доручає Йому здійснити, - це повне покори і довіри віддання Своєї волі люблячій волі Отця.

2601 «Якось Він молився в одному місці, і, як закінчив, сказав до Нього один з Його учнів: «Господи, навчи нас молитись» (Лк. 11,1). Чи не тому учень бажає молитися, що спершу він спостерігає за молитвою свого Вчителя? Він може, таким чином, навчитись від Учителя молитви. Споглядаючи і слухаючи Сина, діти вчаться молитися до Отця.

2602 Ісус часто відходить на безлюддя і молиться на самоті, на горі, переважно вночі (Пор. Мр. 1, 35; 6, 46; Лк. 5, 16.). У Своїй молитві Він представляє людей, позаяк Він прийняв людську природу у Своєму Вошюченні, і Він, приносячи Самого Себе, приносить їх як дар Отцеві. Він - Слово, що «прийняло плоть» - приєднується у Своїй людській молитві до всього того, чим живуть Його «брати» (Євр. 2,12). Він співчуває їхнім недугам, щоб визволити їх від недуг (Пор. Євр. 2, 15; 4, 15.). Саме для цього послав Його Отець. Таким чином, Його Слова і діла виявляються наочним виявом Його молитви «прихованої».

2603 Від часу земного життя Христа євангелісти зберегли для нас дві Його молитви у більш дослівній формі. І обидві вони розпочинаються подякою. У першій з них (Пор. Мт. 11, 25-27; Лк. 10, 21-22.) Ісус сповідує Отця, визнає Його і благословляє, бо ж Він приховав таїнства Царства від тих, що вважали себе вченими, і відкрив «немовлятам» («убогим» з Блаженств). Його зворушення «Так, Отче!» виражає глибину Його серця і повну згоду з «тим, що було до вподоби» Отцеві, як відгомін «хай буде так» Його Матері в момент Його зачаття - і ніби вступ до того, що Він скаже Отцеві під час боротьби у Гетсиманському саду. Уся молитва Ісуса перебуває в цій згоді любові — цілковитій відданості Його людського серця «таїнству волі» Отця (Еф. 1,9).

2604 Другу молитву подає св. євангеліст Іван (Пор. Ів. 11, 41-42.) перед розповіддю про воскресіння Лазаря. Цій події передує подяка: «Отче, дякую Тобі, що Ти почув Мене». Це означає, що Отець завжди вислуховує прохання Сина. Ісус додає: «Я і це знав, що Ти завжди вислухаєш Мене», - це означає, що Ісус, зі Свого боку, просить Отця постійно. Отож, молитва Ісуса, підтримувана подякою, відкриває нам, як треба просити: раніш, ніж дар є дарований, Ісус згідний з Тим, Хто дарує і Хто віддає Себе в дарах. Ціннішим є Той, Хто дарує, ніж дар, що дається. Він є «Скарбом», і в Ньому перебуває серце Його Сина: дар дається «з надлишком» (Пор. Мт. 6, 21. 33.). «Архиєрейська» молитва Ісуса (Пор. Ів. 17.) займає унікальне місце в Ікономії спасіння, їй буде присвячений роздум наприкінці першого розділу. Вона об'являє нам, що молитва нашого Архиєрея є неустанною і при цьому містить те, чого Він навчає нас у молитві, зверненій до Отця нашого, про що буде мова в другому розділі.

2605 Коли приходить година виконати задум любові Отця, Ісус дозволяє на мить побачити незмірну глибину Його синівської молитви - не лише перед добровільним жертвуванням Себе («Отче... хай буде воля не Моя, а Твоя!»: Лк. 22, 42), а й у своїх останніх словах на хресті, де молитва і жертва складають одне ціле: «Отче, відпусти їм, не знають бо, що роблять» (Лк. 23,34); «Істинно кажу тобі: сьогодні будеш зо Мною в раю» (Лк. 23,43); «жінко, ось син Твій (...) Ось Матір твоя» (Ів. 19,26-27); «Спраглий я!» (Ів, 19,28); «Боже мій! Нащо Ти покинув Мене?» (Мр. 15, 34; Пор. Пс. 22, 2.); «Звершилось» (Ів. 19,30); «Отче, у Твої руки віддаю духа Мого!» (Лк. 23,46), — аж до «сильного крику», з яким Ісус віддав Духа (Пор. Мр. 15, 37; Ів. 19, 30.).

2606 В цьому крику воплоченого Слова зібрані усі злигодні у всі часи людства, поневоленого гріхом і смертю, усі прохання і клопотання історії спасіння. І Отець, воскрешаючи Свого Сина, приймає їх і відповідає на них, перевершуючи всі сподівання. Так здійснюються і докопується драма молитви в Ікономії творення і спасіння. Псалтир подає нам ключ до драми у Христі. У «нинішньому дні» Воскресіння Отець каже: «Ти Син Мій єси, я породив Тебе сьогодні. Проси Мене, і Я дам Тобі народи в спадщину і кінці землі в посілість» (Пс. 2,7-8; Пор. Ді. 13, 33.).
Послання до Євреїв у драматичних словах пояснює, як молитва Ісуса перемагає і дає спасіння: «Він за днів плоті Своєї з голосінням великим та слізьми приніс був молитви й благання до Того, Хто міг спасти Його від смерти, і Він був вислуханий за благоговіння; і хоч Він був Сином, проте навчився послуху з того, що вистраждав був, а вдосконалившись, Він для всіх, хто слухняний Йому спричиниться до вічного спасіння» (Євр. 5,7-9).

Ісус навчає молитви

2607 Коли Ісус молиться, Він уже навчає нас молитви. Божественний шлях нашої молитви - це Його молитва до Отця. Але Євангеліє подає нам безпосередньо зрозумілу науку Ісуса про молитву. Він як педагог починає наше навчання від того місця, на якому ми знаходимось, і поступово веде нас до Отця. Звертаючись до народу, який іде за Ним, Ісус виходить із того, що ці люди вже знають про молитву Старого Союзу, і відкриває їх для новизни прийдешнього Царства. Згодом Він розкриває цю новизну у притчах. Вкінці Своїм учням, які повинні стати учителями молитви в Його Церкві, Він говорить відверто про Отця і про Духа Святого.
2608 Починаючи з Нагірної проповіді, Ісус обстоює навернення серця: примирення з братом перед принесенням жертви на вівтар (Пор. Мт. 5, 23-24.), любов до ворогів і молитва за переслідувачів (Пор. Мт. 5, 44-45.), молитва до Отця «у тайні» (Мт. 6,6), малослів'я у молитві (Пор. Мт. 6, 7.), прощення з глибини серця в молитві (Пор. Мт. 6, 14-15.), чистота серця і пошук Царства (Пор. Мт. 6, 21; 25, 33.). Таке навернення повністю спрямоване до Отця і є в суті синівським.
2609 Серце, яке зважилось на таке навернення, вчиться молитви у вірі. Віра - синівське приєднання до Бога, що перевищує все те, що ми відчуваємо або розуміємо. Вона стає можливою тому, що улюблений Син відкрив нам доступ до Отця. Він може веліти, щоб ми «шукали» і «стукали», тому що Він Сам - двері та дорога (Пор. Мт. 7, 7-11; 13-14.).
2610 Так само, як Він молиться до Отця і дяку возносить Йому перед тим, як прийняти Його дари, Ісус навчає нас цієї синівської сміливості: «Усе, чого ви попросите у молитві, вірте, що одержите» (Мр. 11,24). Такою є сила молитви: «все можливе тому, хто вірує» (Мр. 9,23), «вірою, яка не вагається» (пор. Мт. 21,21). Наскільки Ісус засмучений «невірством» Своїх ближніх (Мр. 6,6) і «маловір'ям» Своїх учнів (Мт. 8,26), настільки ж Він захоплений великою вірою римського сотника (Мт. 8,10) та ханаанянки (Мт. 15,28).
2611 Молитва віри полягає не тільки в тому, щоб говорити: «Господи, Господи!», але й у тому, щоб налаштувати серце для виконання волі Отця (Мт. 7,21). Ісус закликає учнів до того, щоб їх молитва містила в собі прагнення сприяти Божому задуму (Пор. Мт. 9, 38; Лк. 10, 2; Ів. 4, 34.).
2612 В Ісусі «наблизилось Царство Боже» (Мр. 1,15). Він закликає до навернення і віри, а також до пильності. У молитві учень пильнує, очікуючи Того, Хто є і Хто приходить, -

пам'ятаючи про Його перший Прихід у покорі плоті і в надії на Його другий Прихід у Славі (Пор. Мр. 13; Лк. 21, 34-36.). Молитва учнів у співучасті зі Своїм Учителем, -це боротьба; пильнуючи в молитві, ми не впадаємо у спокусу (Пор. Лк. 22, 40. 46.).

2613 Три важливі притчі про молитву передає нам св, євагеліст Лука:

Перша, «Про настирливого приятеля» (Пор. Лк. 11, 5-13.), запрошує до наполегливої молитви: «Стукайте, і вам відчинять». Тому, хто так молиться, Отець Небесний «дасть усе, що той потребує», а передусім - Духа Святого, Який містить усі дари.

Друга притча, «Про докучливу вдову» (Пор. Лк 18, 1-8), що зосереджена на одній з ознак молитви: треба завжди невтомно з терпінням і вірою молитися. «А втім, коли прийде Син Чоловічий, чи знайде на землі віру?»

Третя притча, «Про митаря та фарисея» (Пор. Лк. 18,9-14.), стосується покори серця, яке молиться. «Боже, змилуйся надо мною грішним!» Цю молитву як свою невпинно проказує Церква: «Киріє елейсон!»

2614 Відверто довіряючи Своїм учням таїнство молитви до Отця, Ісус відкриває їм, якою повинна бути їхня і наша молитва, коли Він повернеться до Отця у Своїй прославленій людській природі. Тепер новизною є: «Просити в Його ім'я» (Ів. 14,13). Віра в Ісуса вводить учнів у пізнання Отця, бо Ісус є «Путь, Істина і Життя» (їв. 14,6). Віра приносить свої плоди в любові: зберігати Його слово, Його заповіді, перебувати з Ним в Отці, Який у Ньому нас до такого ступеня любить, що в нас перебуває. У цьому Новому Союзі наша впевненість полягає у тому, що наші прохання, які ґрунтуються на молитві Ісуса (Пор. Ів. 14, 13-14.), будуть в й слухані.

2615 Більше того, коли наша молитва з'єднується з молитвою Ісуса, Отець дає нам «іншого Утішителя, щоб з нами був повіки, Духа Істини» (їв. 14,16-17). Така новизна молитви та її умов відкрилась під час прощальної розмови Ісуса з учнями (Пор. Ів. 14, 23-26; 15, 7. 16; 16, 13-15. 23-27.). Християнська молитва у Дусі Святому стає співпричастям любові з Отцем, не лише через Христа, але й у Христі: «В ім'я Моє досі ви не просили нічого. Просіть - і отримаєте, щоб повна була ваша радість» (їв. 16,24).

Ісус вислуховує молитву

2616 Молитва до Ісуса уже вислухана Ним під час Його земного служіння через знаки, які випереджають могутність Його смерті та Воскресіння: Ісус вислуховує молитву віри, яку словесно виразили (прокажений (Пор. Мр. 1, 40-41.); Яір (Пор. Мр. 5, 36.); ханаанянка (Пор. Мр. 7, 29.); добрий розбійник (Пор. Лк. 23, 39-43.)), чи молитву мовчазну (ті, що принесли розслабленого (Пор. Мр. 2, 5.); кровоточива, яка доторкається до Його одягу (Пор. Мр. 5, 28.); сльози грішниці і пахощі, які вона принесла (Пор. Лк. 7, 37-38.)). Наполегливе прохання євангельських сліпих - «Помилуй нас, Сину Давидів!» (Мт. 9,27) або «Сину Давидів, змилуйся надо мною!» (Мр. 10,48) - увійшло до традиції Церкви в словах Ісусової Молитви: «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного!» Зцілюючи недуги або прощаючи гріхи, Ісус завжди відповідає на молитву, що звернена до Нього з вірою: «Іди в мирі, віра твоя спасла тебе!» Св. Августин чудово підсумовує три аспекти молитви Ісуса: «Він молиться за нас як наш Священик; Він молиться у нас як наш Голова; до Нього звернені наші молитви як до нашого Бога. Тож упізнаймо наші голоси в Ньому і Його голос у нас» (Пор. св. Августин, Пояснення Псалмів, 85, 1; пор. Літургія Годин, Загальний вступ, 7.).

Молитва Діви Марії

2617 Молитва Марії відкривається нам на світанку повноти часів. Перед Воплоченням Сина Божого та перед зісланням Святого Духа, її молитва особливим способом взаємодіє задуму благовоління Отця - у момент Благовіщення молилась заради зачаття Христа (Пор. Лк. 1, 38.) і в момент П'ятдесятниці заради створення Церкви, Тіла Христового (Пор. Ді- 1, 14.). У вірі Його покірної слугині Дар Божий прийнято так, як Він сам очікував від початку часу. Та, котру Всемогутній зробив «повною благодаті», відповідає жертвою всього свого єства: «Ось я раба Господня; нехай станеться зі мною по слову Твоєму». «Нехай станеться!» («Fiat») - такою є християнська молитва: цілком належати Йому, тому що Він повністю належить нам.
2618 Євангеліє вказує нам, як Марія молиться і у вірі заступається: у Кані (Пор. Ів. 2, 1-12.) Мати Ісусова просить Свого Сина поклопотатися про весільний бенкет, який є знаком іншої Вечері - вечері Агнця, Який дає Своє Тіло і Свою Кров на прохання Церкви, Своєї Напеченої. В час Нового Союзу біля хреста (Пор. Ів. 19, 25-27.) є вислухана молитва Марії як Жінки, нової Єви, істинної «Матері живих».
2619 Таким чином Пісня Богородиці (Лк. 1,46-55.) (латинське «Magnificat»), візантійське «Μεγαλυνάριον» - «Величає [душа Моя Господа]..,») є водночас гімном Матері Божої і Церкви - гімном Доньки Сіону і нового Народу Божого, гімном подяки за повноту благодаті, даної в Ікономії спасіння, піснею «вбогих», чия надія здійснилася у сповненні обітниць, даних «батькам нашим — Авраамові і Його потомству повіки».

КОРОТКО

2620 У Новому Завіті досконалим взірцем молитви є синівська молитва Ісуса. Здійснювана зчаста на самоті, потай, Молитва Ісуса є згодою любові, виражає повну відданість волі Отця аж до хреста і цілковиту впевненість у тому, що буде вислухана.
2621 Навчаючи, Ісус вчить учнів молитися з очищеним серцем, з живою, стійкою вірою та синівською сміливістю. Він закликає їх до неспання і в ім'я Його просити Отця. Ісус Христос Сам вислуховує молитви, звернені до Нього.
2622 Молитва Діви Марії - її «Нехай станеться» («Fiat») та її Величання «Magnificat» - свідчить про те, як Своїй у вірі Вона повністю приносить Себе у жертву Богові.

Артикул 3. У час Церкви

2623 У день П'ятдесятниці Дух Обітниці був вилитий на учнів Христа, які «були вкупі на тім самім місці» (Ді. 2,1) і усі очікували Його «й однодушно були на невпинній молитві» (Ді. 1,14). Дух, Який навчає Церкву й пригадує їй усе, що говорив Ісус)Пор. Ів. 14, 26.=, також плекає і її молитовне життя.
2624 В Єрусалимі, у першій громаді віруючі «перебували в апостольській науці та спільноті і в ламанні хліба, та в молитвах» (Ді. 2,42). Послідовність є характерною для молитви Церкви: основана на апостольській вірі й утверджена любов'ю, вона живиться Євхаристією.
2625 Ці молитви - це передусім ті, що їх вірні слухають і читають у Святому Письмі, але

вони пристосовують їх до сьогодення, особливо молитви псалмів, сповнення яких відбувається у Христі (Пор. Лк. 24, 27. 44.). Дух Святий, що таким чином нагадує Христа Його Церкві, яка молиться, також веде її до вічної істини і породжує нові формулювання, що виражають незбагненне таїнство Христа, Який діє у житті, у святих таїнствах та у місії Його Церкви. Ці формулюємвання розвиваються у великих літургійних і духовних традиціях. Форми молитви, які випливають з канонічних апостольських Писань, залишаться нормативними для християнської молитви.

I. Благословення і поклоніння

2626 Благословення виражає глибинний порив християнської молитви: воно є зустріччю Бога і людини. У ньому Дар Божий і приймання його людиною кличуть один одного і об'єднуються. Молитва благословення - це відповідь людини на дари Божі: позаяк Бог благословляє людину, серце людини може благословляти у відповідь Того, Хто є Джерелом усякого благословення.
2627 Цей рух виражається у двох основних формах: чи то він підноситься, ведений Духом Святим через Христа до Отця (ми благословляємо Його за те, що Він благословив нас Пор. Еф. 1, 3-14; 2 Кор. 1, 3-7; 1 Пт. 1, 3-9.); чи то він просить про благодать Святого Духа, Який через Христа сходить від Отця (це Він нас благословляє Пор. 2 Кор. 13, 13; Рим. 15, 5-6. 13; Еф. 6, 23-24.).
2628 Богопоклоніння (адорація) - це перший прояв людини, що визнає себе творінням перед лицем свого Творця. Воно прославляє велич Господа, Який нас створив (Пор. Пс. 95, 1-6.), і всемогутнього Спасителя, Який визволяє нас від зла. У ньому - схиляння духа перед «Царем слави» (Пс. 24, 9-10) та шанобливе мовчання перед Богом, котрий «Великий над усіма» (Пор. св. Августин, Пояснення Псалмів, 62, 16.). Поклоніння Богу, Трисвятому, улюбленому понад усе, наповнює нас покорою і надає впевненості нашим молінням.

II. Прохальна молитва

2629 Благальна лексика у Новому Завіті багата на відтінки: вона означає просити, вимагати, наполегливо домагатися, голосити, волати, кричати, «змагатися в молитвах» (Пор. Рим. 15, 30; Кол. 4, 12.). Найбільш звична форма молитви — позаяк вона найбільш спонтанна - це прохання. Саме у прохальній молитві виражаємо усвідомлення нашого зв'язку з Богом: будучи створіннями, ми не походимо самі від себе, ми не владні над лихами і не являємо собою останньої цілі; як грішники, ми - християни - знаємо, що відвертаємося від нашого Отця. Прохання - це вже до Нього повернення.
2630 У Новому Завіті майже немає молитов - плачей, що такі часті у Старому Завіті. Звідсіля у Христі воскреслому прохання Церкви пройняте надією, навіть якщо ми безупинно очікуємо і щодня знову повинні навертатися. Християнське прохання випливає з іншої глибини: те, що св. апостол Павло називає «стогоном»: це стогін створіння «у родових муках» (Рим. 8,22), це також і наш стогін, «що очікує відкупдення нашого тіла, бо ми надією спаслися» (Рим. 8,23-24), і, нарешті, це є «невимовні стогони» Самого Духа Святого, Який «допомагає нам у немочі нашій; бо ми не знаємо, про шо маємо молитися як належить» (Рим. 8,26).
2631 Прохання про прощення - перший порух прохальної молитви (пор. слова митаря:

«Боже, будь милостивий до мене грішного!» - Лк. 18,13). Воно передує властивій і чистій молитві. Сповнена довіри покора знову вводить нас у світло спілкування з Отцем і Його Сином Ісусом Христом, а також один з одним (Пор. 1 Ів. 1, 7-2. 2.). Тоді, «чого тільки попросимо, одержимо від Нього» (1 Ів. 3,22). Прохання про прощення передує Євхаристійній літургії, як теж і особистій молитві.

2632 Християнське прохання сконцентроване на бажанні та шуканні прийдешнього Царства згідно з наукою Ісуса (Пор. Мт. 6, 10. 33; Лк. 11, 2. 13.). Існує Ієрархія прохань: спочатку ми просимо Царства, згодом - того, що необхідне для його отримання і сприяння його приходу. Це сприяння місії Христа і Святого Духа, яке тепер є місією Церкві, є предметом молитви апостольської спільноти (Пор. Ді. 6, 6; 13,3.). Молитва Павла - апостола в найглибшому значенні цього слова - показує нам, як божественна турбота про всі Церкви повинна надихати християнську молитву (Пор. Рим. 10, 1; Еф. 1, 16-23; Флп. 1, 9-1 1; Кол. 1, 3-6; 4, 3-4. 12.). Молитвою кожен охрещений спричиняється до приходу Царства.

2633 Коли ми таким чином є причасниками до спасенної любові Бога, ми розуміємо, що будь-яка потреба може стати предметом прохання. Христос, Який взяв на Себе все, аби все відкупити, прославляється через прохання, які в ім'я Його (Пор. Ів. 14, 13.) ми приносимо Отцеві. На цій основі апостоли Яків (Пор. Як. 1,5-8.) і Павло закликають нас молитися у всіх обставинах (Пор. Еф. 5, 20; Флп. 4, 6-7; Кол. З, 16-17; 1 Сол. 5, 17-48.).

III. Молитва заступництва

2634 Заступництво - це прохальна молитва, що якнайближче уподібнює нас до молитви Ісуса. Він - єдиний Заступник перед Отцем за всіх людей, зокрема грішників (Пор. Рим. 8, 34; 1 Ів. 2, 1; 1 Тим. 2, 5-8.). Він «може завжди спасти тих, хто через Нього до Бога приходить, бо Він завжди живий, щоб за них заступитися» (Євр. 7,25). Дух Святий Сам «заступається за нас, (...) і Він заступається за святих, з волі Божої» (Рим. 8,26-27).

2635 Заступатися за інших, просити щось для інших - з часів Авраама властиве серцю, яке живе згідно з Божим милосердям. У час Церкви християнське заступництво бере участь у заступництві Христа: воно є вираженням причастя святих. У заступництві той, хто молиться, «дбає не про своє, але і про інших» (Флп. 2,4), навіть за тих, хто заподіює зло (Пор. Степан, який молиться за своїх мучителів, подібно до Ісуса: пор. Ді, 7, 60; Лк. 23, 28. 34.).

2636 Перші християнські громади проводили жіптя інтенсивно згідно з цією формою спільності (Пор. Ді. 12, 5; 20,36; 21, 5; 2 Кор. 9, 14.). Апостол Павло у той спосіб робить їх співучасниками у своєму слугуванні Євангелію (Пор. Еф. 6, 18-20; Кол. 4, 3-4; 1 Сол. 5, 25), але також і сам заступається за них (Пор. 2 Сол. 1,11; Кол. 1, 3; Флп. 1, 3-4.). Заступництво християн не знає меж: «за всіх людей, за царів та за всіх, хто при владі» (1 Тим. 2,1-2), за переслідувачів (Пор. Рим. 12, 14.), за спасіння тих, хто відкидає Євангеліє (Пор. Рим. 10, 1.).

IV. Молитва подяки

2637 Подяка прикрашає молитву Церкви, яка проявляється і ще більше стає тим, чим є у здійсненні Євхаристій. Насправді, у ділі спасіння Христос звільняє створіння від гріха і смерті, щоб знову присвятити його Богові і повернути Отцеві на Його славу. Подяка членів Тіла приєднується до подяки Голови.

2638 Як і в прохальній молитві, кожна подія і кожна потреба можуть стати предметом

молитовної подяки. Послання св. апостола Павла часто починаються і закінчуються словами подяки, і завжди в ній присутній Господь Ісус. «За все дякуйте: така бо воля Божа щодо Вас у Христі Ісусі» (1 Сол. 5,18). «Будьте в молитві витривалі й чувайте на ній в подяці» (Кол. 4,2).

V. Хвалебна молитва

2639 Хвала - це молитва, яка найбільш безпосередньо визнає, що Бог є Богом. Хвала звеличує Бога заради Нього Самого, прославляє Його, не тільки за те, що Він чинить, але й за те, що Він Є. Вона бере участь у блаженстві чистих сердець, які люблять Бога у вірі, перше ніж побачать Його у славі. Через хвалу Дух Святий з'єднується з нашим духом, щоби свідчити про те, що ми - діти Божі (Пор. Рим. 8, 16.), хвала свідчить і Єдинородному Синові, у Якому ми усиновлені і через Якого ми прославляємо Отця. Хвала об'єднує інші форми молитви і заносить їх до Того, Хто є їхнє Джерело і Кінець: «Та для нас один Бог - Отець, що від Нього (походить) все і для Нього - ми» (1 Кор. 8,6).

2640 Св. Лука часто згадує у своєму Євангелії захоплення і хвалу перед чудами Ісуса. Він підкреслює це також з приводу діл Святого Духа, якими є Діяння Апостолів: перша християнська громада Єрусалима (Пор. Ді. 2, 47.), оздоровлення кульгавого Петром та Іваном (Пор. Ді. 3, 9.), прославлення Бога (Пор. Ді. 4, 21.) натовпом, погани в Пісидії, які «раділи і прославляли слово Господнє» (Ді. 13,48).

2641 «Проказуйте поміж собою псалми й гімни, і духовні пісні; співайте й грайте у серцях ваших для Господа» (Еф. 5,19; пор. Кол. 3,16). Як і натхнеш автори Нового Завіту, перші християнські громади знову перечитують Книгу Псалмів, оспівуючи в них таїнство Христа. Оновлені в Дусі, вони складають також гімни і пісні, оспівуючи нечуване, що здійснив Бог у Його Синові: Його Воплочення, Його Смерть, що смерть подолала. Його Воскресіння і Вознесіння по правиці Отця (Пор. Флп. 2,6-11;Кол. І, 15-20; Еф. 5, 14; 1 Тим. 3, 16; 6, 15-16; 2 Тим. 2. 11-13.). Саме від цих «чудесних дій» усієї Ікономії спасіння здіймається славослів'я і хвала Богові (Пор. Еф. 1, 3-14; Рим. 16, 25-27; Еф. 3, 20-21; Юди 24-25.).

2642 Апокаліпсис - об'явлення того, що «мас незабаром статися», - грунтується на піснях небесної літургії (Пор. Од. 4, 8-11; 5, 9-14; 7, 10-12.), а також на заступництві «свідків» (мучеників: Од. 6,10). Пророки і святі, всі ті, що були вбиті на землі, через свідчення про Ісуса (Пор. Од. 18, 24.), численний натовп тих, які, пройшовши через великі страждання, випередили нас у Царстві Божому, оспівують хвалу, прославляючи Того, Хто сидить на престолі, й Агнця (Пор. Од. 19. 1-8.). У спів-причасті з ними Церква на землі також співає ці гімни у вірі й у випробовуваннях. Віра - у прохальній і заступницькій молитвах - сподівається без усякої надії і дякує «Отцеві світил», від Якого «усякий досконалий дар згори сходить» (Як. 1,І7). Таким чином, віра є чистою хвалою.

2643 Євхаристія містить та виражає всі форми молитви: вона -«чиста жертва» всього Тіла Христового «на славу Імені Його» (Пор. Мал. 1,11.); за Традицією Сходу і Заходу саме вона - «жертва хвали».

КОРОТКО

2644 Дух Святий, Який навчає Церкву і нагадує їй усе, що говорив Ісус, водночас виховує її до молитовного життя, породжуючи нові вислови молитви у межах незмінних форм: благословення, прохання, заступництва, подяки і хвали.

2645 Тому, що Бог благословляє людину, серце людини у свою чергу може благословляти Того, Хто є Джерелом усякого благословення.
2646 Предметом прохальної молитви є прощення, шукання Царства Божого, а також усяка справжня потреба.
2647 Молитва заступництва полягає у проханні за інших. Вона не мас меж: і поширюється навіть на ворогів.
2648 Будь-яка радість і будь-яке горе, будь-яка подія і будь-яка потреба можуть бути предметом подяки, яка, приєднуючись до подяки Христа, повинна наповнювати все наше життя: «За все дякуйте» (1 Соя. 5.18).
2649 Молитва хвали, цілком безкорислива, підтешеться до Бога; вона оспівує Бога заради Нього Самого, прославляє Його, не лише за те, що Він робить, але й за те, що ВІН Є.

Глава друга. Традиція молитви

2650 Молитва не зводиться до спонтанного поруху, викликаного внутрішньою спонукою: щоб молитися, треба хотіти молитися. Недостатньо також знати, що говориться у Писанні стосовно молитви: треба ще вчитися молитви. У «Церкві, що вірить і молиться» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8.), Дух Святий через живе передавання - (Святу Традицію) — вчить дітей Божих молитися.
2651 Традиція християнської молитви є однією з форм зростання Передання віри. Це відбувається, зокрема, через споглядання (контемпляцію) і через дослідження віруючими, які зберігають у своєму серці події і слова Ікономії спасіння, а також шляхом глибокого проникнення в духовні реальності, яких зазнають (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 8).

Артикул 1. Біля джерел молитви

2652 Дух Святий - «жива вода», яка у серці, що молиться, «струмує в життя вічне» (їв. 4,14). Це Він навчає нас приймати її в самому джерелі - Христі. Бо у християнському житті є витоки, де нас очікує Христос, щоб напоїти Духом Святим. Ними є:

Слово Боже

2653 Церква «наполегливо умовлює усіх християн, (...) щоб через часте читання Святого Письма навчитися "найвищого спізнання Ісуса Христа" (Флп. 3,8). (...) Проте читання Святого Письма повинно супроводжуватися молитвою, аби зав'язався діалог між Богом і людиною; бо "коли ми молимось, ми промовляємо до Нього; коли читаємо Божі вислови, ми слухаємо Його"» (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 25; св. Амвросій, Про обов'язки служителів, 1, 88.).
2654 Духовні отці, перефразовуючи Мт. 7,7, так узагальнюють стан серця, що під час молитви живиться Словом Божим: «Шукайте в читанні, і знайдете в розважанні, стукайте в молитві, і вам буде відкрито в спогляданні» (Пор. Гвігон Картузіанець, Драбина монахів, 2, 2.).

Літургія Церкви

2655 Посланництво Христа і Святого Духа, Який у сакраментальній літургії Церкви сповіщає, уприсутнює і передає таїнство спасіння, знаходить продовження в серці, яке молиться. Іноді духовні отці порівнюють серце з вівтарем. Молитва увнутріш-нює й осмислює літургію під час та після відправи. Навіть якщо її переживають «в тайні» (Мт. 6,6), молитва завжди залишається молитвою Церкви; вона є співпричастям зі Святою Трійцею (Пор. Літургія Годин, Загальний вступ, 9.).

Богословські чесноти

2656 Ми вникаємо в молитву так, як у літургію: через вузькі двері віри. Через ознаки присутності Бога ми прагнемо і шукаємо Його обличчя, ми хочемо чути і берегти Його слово.
2657 Святий Дух, Який навчає нас переживати літургію в очікуванні на повернення Христа, вчить нас молитися в надії. З іншого боку, молитва Церкви та особиста молитва зміцнюють нашу надію. Зокрема, псалми своєю конкретною і різноманітною мовою вчать нас покладати свою надію на Бога: «непохитно на Господа надіявся, і Він прихилився до мене й вислухав моє благання» (Пс. 40,2). «Бог надії нехай наповнить вас усякою радістю й миром у вірі, щоб ви збагатились надією, силою Духа Святого» (Рим. 15,13).
2658 «Надія не засоромить, бо любов Бога вилилися в наші серця Святим Духом, даним нам» (Рим. 5,5). Молитва, сформована літургійним життям, черпає усе в любові, якою нас любить Христос і яка дає нам можливість відповісти любов'ю, як Він полюбив нас. Любов єдина є джерелом молитви; хто черпає з неї, досягає вершини молитви:
«Я люблю Тебе, мій Боже, і єдине моє бажання - любити Тебе до останнього подиху мого життя. Я люблю Тебе, мій Боже, безмежно гідний любові, і я волію вмерти з любові до Тебе, аніж жити без любові до Тебе. Я люблю Тебе, Господи, і єдина ласка, про яку я прошу Тебе, це любити Тебе вічно. (...) МІЙ Боже, якщо язик мій не завжди може сказати, що я люблю Тебе, хочу, щоб серце моє повторювало Тобі про це при кожному моєму подиху» (Св. Жан-Марі Віанней, Молитва.).

«Сьогодні»

2659 Ми вчимося молитися в певних хвилинах, коли слухаємо Слово Господнє і беремо участь у Його Пасхальному таїнстві, але повсякчас, у щоденних подіях Його Дух дається нам для того, щоб призвести до молитви. Вчення Ісуса про молитву має таірй же контекст, що й наука про Провидіння (Пор. Мт. 6, 11. 34.): час - в руках Отця; ми зустрічаємось з Ним зараз - не вчора, не завтра, а сьогодні: «Якби ж то ви послухали вже голос Його сьогодні! Не будьте тверді серцем» (Пс. 95,7-8).
2660 Молитва у щоденних та похвилинних подіях - одна з таємниць Царства, відкритих «малятам», слугам Христа, «убогим» Заповідей Блаженств. Потрібно гідно і праведно молитися за те, що прихід Царства справедливості і миру впливав на прогрес історії; але важливим є також молитвою «проникнути» у звичайні, щоденні ситуації. Усі форми молитви можуть бути тією «закваскою», до якої Господь прирівнює Царство Боже (Пор. Лк.

13,20-21.).

КОРОТКО

2661 Дух Святий через живе передавання - через Традицію — навчає у Церкві дітей Божих молитися,

2662 Слово Боже, літургія Церкви, чесноти віри, надії і любові є джерелом молитви.

Артикул 2. Шлях молитви

2663 У живій традиції молитви кожна Церква пропонує своїм вірним, згідно з історичним, соціальним і культурним контекстом, мову молитви: слова, мелодії, жести, іконографію. Учительське Служіння Церкви (Магістеріум) (Пор. II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Dei Verbum », 10.) повинно розпізнавати, наскільки ці шляхи молитви вірні Традиції апостольської віри, а душпастирям та катехитам належить пояснювати їх значення, що завжди зіставляється з Ісусом Христом.

Молитва до Отця

2664 Немає іншої дороги християнської молитви, окрім Христа. Чи молитва наша є спільною чи особистою, словесною чи внутрішньою, вона має доступ до Отця тільки тоді, коли ми молимося «в ім'я» Ісуса. Отже, свята людська природа Ісуса є тією дорогою, через яку Дух Святий навчає нас молитися Богові як нашому Отцеві.

Молитва до Ісуса

2665 Молитва Церкви, яка живлена словом Божим та відправою літургії, вчить нас молитися до Господа Ісуса. Навіть якщо вона звернена передусім до Отця, то в усіх літургійних традиціях вона містить форми молитви, звернені до Христа. Деякі псалми, актуалізовані за теперішніх обставин у молитві Церкви, та Новий Завіт вкладають у наші уста і закарбовують у наших серцях заклики цієї молитви до Христа: Сину Божий, Слово Боже, Господи, Спасителю, Агнче Божий, Царю, Сину улюблений, Сину Діви, добрий Пастирю, наше Життя, наше Світло, наша Надіє, наше Воскресіння, Чоловіколюбче...
2666 Проте Ім'я, що містить усе, - це ім'я, яке отримав Син Божий у Його воплоченні: ІСУС. Людські уста не можуть вимовити Ім'я Боже (Пор. Вих. 3, 14; 33, 19-33.), однак Слово Боже, приймаючи нашу людську природу, доручає це нам, і ми можемо кликати Його: «Ісусе», «Ягве спасає» (Пор. Мт. 1, 21.). Ім'я Ісуса містить усе: Бога і людину, і всю Ікономію створення і спасіння. Проказуючи у молитві «Ісусе», ми кличемо Його, звертаємось до Нього у нас самих. Його Ім'я — єдине, що містить ту присутність, яку воно знаменує. Ісус воскрес, і кожен, хто кличе Його Ім'я, приймає Сина Божого, Який полюбив його і віддав Себе за нього (Пор. Рим. 10, 13; Ді. 2, 21; 3, 15-16; Гал. 2, 20.).
2667 Цей зовсім простий заклик віри був розвинений у молитовній традиції на Сході і на Заході у багатьох формах. Найчастішим формулюванням, переданим духовними сподвижниками Синаю, Сирії та Афону, є благання: «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй нас грішних!» Воно об'єднує Христологічний гімн Флп. 2,6-11 з благанням митаря й сліпих, що просили прозріння (Пор. Лк. 18, 13; Мр. 10, 46-52.). У цій молитві серце приєднується до скорбот людей і до милосердя їхнього Спасителя.
2668 Звернення до святого ймення Ісуса - найпростіший шлях до постійної молитви. Часто повторюване покірним та уважним серцем, воно не розсіюється у «багатослів'ї» (Мт. 6,7), але «береже Слово і дає плід у терпінні» (Пор. Лк. 8, 15.). Воно можливе «повсякчас», оскільки не є якимсь заняттям, поряд з іншими, але є заняттям єдиним, а саме: любов'ю до Бога, Який всяку дію у Христі Ісусі оживляє і перетворює.

2669 Молитва Церква вшановує Серце Ісуса так само, як вона взиває Його пресвяте Ім'я. Вона поклоняється Воплоченому Слову і Його Серцю, яке з любові до людей дозволило себе проколоти за наші гріхи. Християнська молитва бажає іти Хресною дорогою вслід за Спасителем. Станції - від Преторії до Голгофи і гробу - витичують дорогу Ісуса, Який відкупив світ святим Своїм хрестом.

«Прийди, Духу Святий»

2670 «Ніхто не може сказати: Ісус - то Господь, як тільки під впливом Духа Святого» (1 Кор. 12,3). Щоразу, коли ми починаємо заді молитись до Ісуса, Сам Дух Святий Своєю випереджувальною благодаттю пориває нас на дорогу молитви. А якщо Він навчає нас молитися, нагадуючи нам про Христа, то як же нам не молитися до Нього Самого? Тому Церква запрошує нас щоденно звертатись до Святого Духа, особливо на початку і наприкінці будь-якої важливої справи.
«Якщо не треба поклонятися Духові, то як обожив Він мене через Хрещення? І якщо Йому треба поклонятись, то чи не варто виявляти Йому особливе пошанування?» (Св. Григорій Назіянзький, Богословські проповіді, 5, 28.).
2671 Традиційною формою прохання про дарування Святого Духа є звернення до Отця через Христа, Господа нашого, щоб Він дарував нам Духа Утішителя (Пор. Лк. 11, 13.). Ісус наполягає на цьому проханні в ім'я Його саме в тій хвилині, коли Він обіцяє дар Духа істини (Пор. Ів. 14, 17; 15,26; 16, 13.). Проте найпростіша і найбільш безпосередня є також традиційна молитва: «Прийди, Духу Святий»; і поодинокі літургійні традиції розвинули цю молитву в антифонах та гімнах:
«Прийди, Душе Святий, наповни серця Твоїх вірних і запали в них вогонь Твоєї любові» (Літургія Годин, На прославу П’ятидесятниці, Антифон до «Величання» в І Вечірні.).
«Царю Небесний, Утішителю, Душе істини, що всюди єси і все наповняєш, скарбе дібр і життя Подателю, прийди і вселися в нас, і очисти нас від усякої скверни, і спаси, Благий, душі наші» (Візантійська літургія, Вечірня в день П’ятидесятниці, стихира 4.).
2672 Дух Святий, помазання Якого проймає все наше єство, є внутрішнім Учителем християнської молитви. Він – творець живої традиції молитви. Звичайно, у молитві є стільки доріг, скільки молільників; але тільки один Дух діє в усіх та з усіма. У співпричасті Святого Духа християнська молитва є молитвою у Церкві.

У співпричасті зі Святою Матір'ю Божою

2673 У молитві Святий Дух єднає нас із Особою єдиного Сина, у Його прославленій людській природі. Через неї та в ній наша синівська молитва з'єднується в Церкві з Матір'ю Ісуса (Ді 1, 14.).
2674 Після згоди, яку Марія дала у вірі в момент Благовіщення і без вагання зберегла під хрестом, материнство Марії поширюється на братів і сестер її Сина, «які є ще прочанами і наражені на небезпеки і тривоги» (II Ватиканський Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 62.). Ісус, єдиний Посередник, є дорогою нашої молитви; Його Мати Марія, і наша Мати, досконало віддзеркалює Його образ: згідно з традиційною іконографією Сходу і Заходу, вона - «та, що вказує дорогу» (Одигітрія), і «Знамення» Христове.
2675 Через ту особливу співпрацю Марії з діянням Святого Духа Церкви плекали молитву

до Святої Матері Божої, зосереджену на Особі Христа та виявлену в Його таїнствах. У численних гімнах та антифонах, що виражають цю молитву, здебільшого чергуються два устремління: одне «величає» Господа за «великі діла», які Він учинив для покірної раби Своєї і через неї для всіх людей (Див. Лк. 1,46-55.); друге ввіряє Матері Ісуса благання і похвали дітей Божих, позаяк тепер вона знає людськість, з якою як з нареченою поєднався Син Божий.

2676 Ці два устремління молитви до Марії знаходять особливе вираження в молитві «Ауе, Магіа»:

«Вітай, Маріє (Радуйся, Маріє)». Привітання архангела Гавриїла починає молитву «Вітай». Сам Бог через Свого ангела вітає Марію. У нашій молитві ми насмілюємось знову повторити це вітання з таким поглядом, яким Бог розглянув покірність раби Своєї (Див. Лк. 1,48.), і тішитися радістю, яку Він у ній знаходить (Див. Соф. 3, 17.).

«Благодатна, Господь з Тобою». Два вислови привітання ангела пояснюють один одного. Марія сповнена благодаті, тому що з нею Господь. Благодать, якою вона сповнена, - це присутність Того, Хто є джерелом усякої благодаті. «Радуйся (...) дочко єрусалимська! (...) Господь, твій Бог, посеред тебе» (Соф. 3,14.17). Марія, у яку увійшов і перебуває Сам Господь, - це та Сама дочка Сіону, Кивот Союзу, місце, де знаходиться слава Божа: вона - «житло Бога з людьми» (Од. 21,3). «Повна ласки», вона повністю віддана Тому, Хто приходить, щоб у ній перебувати, і Кого вона має дати світові.

«Благословенна ти між жінками, і благословен плід лона твого - Ісус». Після привітання ангела ми робимо своїм привітання Єлисавети. Єлисавета, «сповнена Святим Духом» (Лк. 1,41), стає першою в довгому ряді поколінь, які проголошують Марію благословенною (Пор. Лк. 1, 48.): «Щаслива та, що повірила...» (Лк. 1,45); Марія «благословенна між жінками», бо вона повірила у сповнення слова Господнього. Авраам, своєю вірою, став тим, у якому «всі племена землі благословлятимуться» (Бут. 12,3). Марія, своєю вірою, стала Матір'ю всіх віруючих, завдяки якій усі народи землі приймають Того, Хто є самим благословенням Божим: «Ісус, благословенний плід лона твого».

2677 «Свята Маріє, Мати Божа, молися за нас...» Разом із Єлисаветою ми дивуємося: «І звідкіля мені це, що прийшла до мене Мати Господа мого?» (Лк. 1,43). Позаяк Марія дає нам Ісуса, свого Сина, вона - Мати Божа й наша Мати; ми можемо довірити їй усі наші турботи й наші прохання. Вона молиться за нас, так як молилась за себе: «нехай зо мною станеться по Твоєму слову!» (Лк. 1,38). Покладаючись на Її молитві, ми віддаємо себе разом з нею волі Божій: «Нехай буде воля Твоя».

«Молися за пас, грішних, нині та в годині нашої смерті». Благаючи Марію молитися за нас, ми визнаємо себе бідними грішниками і звертаємось до «Матері милосердя», до Пресвятої. Ми покладаємось на неї «нині», у теперішню хвилину нашого життя. Втім наша довіра до неї поширюється з теперішньої хвилини до «години нашої смерті», щоб і тоді вона була присутньою, як у час смерті на хресті свого Сина (Пор. Ів. 19,27.), і щоб у годину нашого кінця вона прийняла нас, як наша Мати, щоб привести нас до свого Сина Ісуса до раю.

2678 Середньовічна побожність на Заході розвинула молитву Розарія, якби заміну у народі Молитви Годин. На Сході літанійна форма, така як Акафіст і й Параклис, у візантійських Церквах наблизилась до хорових богослужінь, тим часом вірменська, коптська та сирійська традиції віддали перевагу гімнам та народним пісням на честь Матері Божої. Проте у «Вітай, Маріє», у богородичних, у гімнах св. Єфрема чи св. Григорія з Нареку, традиція молитви у своїй основі та сама.

2679 Марія - досконала молільниця Оранта, прообраз Церкви. Коли ми молимося до неї, ми разом з нею приєднуємося до задуму Отця, Який посилає Свого Сина, щоб спасти усіх людей. Як улюблений учень, ми приймаємо до себе (Пор. Ів. 19, 27.) Матір Ісуса, що стала Матір'ю всіх живих. Ми можемо молитися з нею і до неї. Молитва Церкви немов супроводжується молитвою Марії. Вона ж поєднана з нею в надії (Пор. II ВатиканськиЙ Собор, Догм, конст. « Lumen gentium », 68-69.).

КОРОТКО

2680 Молитва головним чином звернена до Отця; але вона спрямована також і до Ісуса, особливо, коли прикликають Його пресвяте ім’я: «Господи, Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй нас грішних!»
2681 «Ніхто не може сказати: Господь Ісус, як лише під упливом Духа Святого» (1 Кор. 12,3). Церква запрошує нас закликати Духа Святого як внутрішнього Наставника християнської молитви.
2682 Через виняткову співпрацю Діви Марії з діянням Духа Святого, Церква радо молиться у співпричасті з нею, щоб разом з нею возвеличити ті великі діла, які Господь у ній здійснив, і щоб передати їй благання і хвалу.

Артикул 3. Провідники в молитві

Безліч свідків

2683 Свідки, які випередили нас у Царстві (Пор. Євр. 12, 1.), особливо ті, кого Церква визнає «святими», беруть участь у живій традиції молитви прикладом свого життя, своїми писемними працями, переданням наступним поколінням і своєю нинішньою молитвою. Вони споглядають Бога, славлять Його і не перестають опікуватися тими, хто залишився на землі. Увійшовши «в радість» свого Вчителя, вони були поставлені «над багатьма» (Пор. Мт. 25,21.), їхнє заступництво - це їхнє найвище служіння задуму Божому. Ми можемо і повинні молитися, щоб заступилися за нас і за ввесь світ.
2684 У сопричасті святих упродовж усієї історії Церков розвинулись різні форми духовності. Бувало, що особиста харизма якогось свідка Божої любові до людей могла передаватись, як, наприклад, «дух» Іллі був переданий Єдисеєві (Пор. 2 Цар. 2, 9.) та Іванові Хрестителеві (Пор. Лк. 1, 17.), щоб учні брали участь у цьому духові (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Perfectae caritatis », 2.). Певна духовність могла з'явитись на стику різних течій, богословських і літургійних, і цим вона свідчить про Інкультуризацію віри у певному людському коловороті та його історії. Ці різні форми християнської духовності є складовими живої молитовної традиції і необхідними провідниками для вірних. У своїй багатій різноманітності вони відображають чисте і єдине світло Святого Духа. «Дух є істинно місцем святих, а святий є властивим місцем для Духа, бо він жертвує себе, щоб перебувати з Богом, і названий Його Храмом» (Св. Василій Великий, Книга про Святого Духа, 26, 62.).

Служителі молитви

2685 Християнська сім'я є першим місцем навчання молитви. Основана на таїнстві Подружжя, вона є «домашньою Церквою», у якій діти Божі вчаться молитви, «як Церква», і бути витривалими у молитві. Для малих дітей щоденна родинна молитва стає передовсім першим свідченням живої пам'яті Церкви, яку терпеливо збуджує Святий Дух.
2686 Священнослужителі також відповідальні за молитовне виховання своїх братів і сестер у Христі. Вони слуги Доброго Пастиря, рукоположені для того, щоб вести Народ Божий до живих джерел молитви: Слова Божого, літургії, життя у богословських чеснотах (віри, надії і любові), пізнання Бога «нині» у конкретних ситуаціях життя (II Ватиканський Собор, Декр. « Presbyterorum ordinis », 4—6.).
2687 Чимало посвячених осіб віддали все своє життя молитві. Починаючи від пустелі Єгипту самітники, монахи й монахині віддавали увесь свій час прославленню Бога й заступництву за Його народ. Посвячене життя Богові без молитви не зберігається і не розвивається; молитва є одним із живих джерел споглядання й духовного життя в Церкві.
2688 Метою катехизи дітей, молоді та дорослих є те, щоб Слово Боже було предметом розважання в особистій молитві, щоб було актуальним у літургійній молитві, постійно ставало більш внутрішнім і щоб принесло свій плід у новому житті. Катехиза є також місцем, у якому народну побожність можна осмислити та виховувати (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 54.). Вивчання напам'ять основних молитов створює необхідну опору для молитовного життя, проте є важливим, щоб відчути смак їхнього змісту (Пор. Іван-Павло II, Апост. зверн. « Catechesi tradendae », 55.).
2689 Молитовні групи або «школи молитви» є в наші дні однією з ознак та одним із засобів оновлення молитви в Церкві, якщо вони черпатимуть з автентичних джерел християнської молитви. Старання про церковну спільність є ознакою справжньої молитви в Церкві.
2690 Святий Дух дає деяким віруючим дар духовного проводу - дар мудрості, віри та розсудливості заради загального добра, яким є молитва. Особи, наділені цими дарами, стають справжніми служителями живої традиції молитви:
Тому-то душа, яка бажає зростати в досконалості, повинна, згідно зі св. Іваном від Хреста, «добре зважити, у які руки віддає себе, позаяк яким буде вчитель, таким буде й учень; яким буде батько, таким буде й син». Більше того: «Не лише мудрим і розважливим, але й досвідченим керівник повинен бути (...). Якщо керівник не має досвіду у тому, чим є чисте і справжнє духовне життя, він не зможе до нього провадити ту душу, яку Бог довірить йому; він навіть не розумітиме його» (Св. Іван від Хреста, Полум'я живої любові. 3, 30.).

Місця, сприятливі для молитви

2691 Храм, дім Божий, є відповідним місцем літургійної молитви для парафіяльної громади. Він же є також привілейованим місцем поклоніння реальній присутності Христа у Найсвятіших Таїнствах (Євхаристії). Вибір сприятливого місця не є байдужим для правдивості молитви:
– для особистої молитви ним може бути «куточок молитви» зі Святим Письмом та іконами, щоб ми перебували «у прихованні», перед нашим Отцем (Пор. Мт. 6, 6.). У християнській родині такого типу невелика капличка сприяє спільній молитві;
– у тих місцевостях, де є монастирі, ці громади покликані сприяти участі вірних у Літургії

Годин та забезпечувати необхідну самотність для більш інтенсивної особистої молитви (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Perfectae caritatis », 1.);
– прощі нагадують нам нашу земну мандрівку до неба. Традиційно це інтенсивний час відновлення молитви. Для прочан, які шукають живих джерел молитви, паломничі святині - це виняткові місця, де можна пережити, «як Церква», різні форми християнської молитви.

КОРОТКО

2692 У своїй молитві Церква-паломниця з'єднана з молитвою святих, про заступництво яких вона просить.
2693 Різні християнські форми духовності є складовими живої традиції молитви і служать дорогоцінними провідниками в духовному житті.
2694 Християнська родина - перше місце для виховання у молитві.
2695 Священнослужителі, посвячене життя, катехиза, молитовні групи, духовний провід - усе це в Церкві забезпечує підтримку молитві.
2696 Найсприятливішими місцями для молитви є особисті чи родинні куточки молитви, монастирі, паломничі святині, і, передусім, церква, яка є властивим місцем літургійної молитви парафіяльної громади та привілейованим місцем поклоніння Пресвятій Євхаристії.

Глава третя. Життя молитви

2697 Молитва - це життя нового серця. Вона ж повинна у кожній хвилині оживляти нас. Однак ми забуваємо Того, Хто є нашим Життям і нашим Усім. Тому-то духовні отці, за традицією Второзаконня і пророків, наполягають на молитві як «на пам'яті про Бога», та на частому пробудженні «пам'яті серця»: «Потрібно згадувати Бога частіше, ніж віддихаємо» (Св. Григорій Назіянзький, Богословські проповіді, 1, 4.). Але «повсякчасна» молитва неможлива без свідомої молитви у визначених часах: такі моменти стають опорою інтенсивності й тривалості християнської молитви.
2698 Для підтримки безупинної молитви Традиція Церкви пропонує вірним певний молитовний ритм. Деякі з них мають щоденну періодичність: ранкова І вечірня молитви, молитви перед їжею і після неї, Літургія Годин. Неділя, центром якої є Євхаристія, освячується насамперед молитвою. Цикл літургійного року та його великі свята є основним ритмом молитовного життя християн.
2699 Господь веде кожну особу таким способом і такими шляхами, які Йому до вподоби. Кожний вірний, зі свого боку, відповідає Йому згідно з визначеністю свого серця та індивідуальними формами вияву своєї молитви. Проте християнська традиція зберегла три найважливіші форми виявів молитовного життя: усну молитву, розважання (медитацію) і контемплятивну молитву. Вони мають одну спільну ознаку: зосередженість серця. Ця пильність стосовно зберігання Слова Божого й перебування у присутності Бога робить ці три вияви молитви кульмінаційними моментами молитовного життя.

Артикул 1. Форми вираження молитви

I. Усна молитва

2700 Словом Своїм Бог говорить до людини. У словах - виражених подумки або вголос - втілюється наша молитва. Проте найголовніше, щоб серце перебувало у присутності Того, до Кого те звернена наша молитва. «Чи буде наша молитва вислухана, не залежить від кількості слів, а від запалу наших душ» (Св. Іван Золотоустий, Проповідь про Анну, 2, 2.).
2701 Усна молитва є невід'ємною частиною християнського життя. Апостолів, яких приваблювала мовчазна молитва Учителя, навчає Ісус усної молитви: «Отче наш». Він молився не тільки літургійними молитвами синагоги; Євангелія показують Його нам, як Він підносить голос, щоб виразити Свою особисту молитву, починаючи від радісного благословення Отця (Пор. Мт. 11, 25-26.), аж до скорботи в Гетсиманії (Пор. Мр. 14, 36.).
2702 Потреба залучити зовнішні чуття до будь-якої внутрішньої молитви відповідає вимогам нашої людської природи. Ми є тілом та духом і відчуваємо потребу виразити наші почуття назовні. Ми повинні молитися всім нашим єством, щоб надати нашому благанню усієї можливої сили.
2703 Ця необхідність відповідає також божественній вимозі. Бог шукає богомільців у Дусі та правді, а отже - шукає живої молитви, яка здіймається з глибин душі. Він бажає і зовнішнього вираження, в якому тіло поєднане з внутрішньою молитвою, позаяк така молитва віддає Йому досконалий поклін від усього того, що Йому належить.
2704 Позаяк усна молитва є зовнішнім і повністю людським виявом Молитви, вона є найкращим виявом всенародної молитви. Але навіть найбільш внутрішня молитва, у свою чергу, не виключає молитви усної. Молитва стає внутрішньою настільки, наскільки ми усвідомлюємо Того, «до Кого промовляємо» (Св. Тереза від Ісуса, Шлях удосконалення, 26.). Тоді усна молитва стає першою формою контемплятивної молитви.

II. Розважання

2705 Розважання (медитація) - це передусім пошук. Дух шукає розуміння питань християнського життя, «чому?» і «як?», щоб приєднатися до того, чого просить Господь, і відповісти на Його прохання. Для розважання необхідна увага, яку нелегко приборкати. Звичайно у цьому допомагає книга, їх у християн є удосталь: Святе Письмо, а особливо Євангеліє, святі ікони, літургійні тексти дня чи пори року, писання духовних отців, праці про духовне життя, велика книга творіння і також книга історії — сторінки, які Бог пише «сьогодні».
2706 Розважання над тим, що прочитане, веде до засвоєння собі змісту та застосування його для себе. Тут розгортається інша книга: книга життя. Від думок здійснюється перехід до дійсності. В міру ступеня покори і віри ми відкриваємо устремління, які хвилюють серце, і вчимося їх розпізнавати. Йдеться про те, щоб дійти по правді, аби прийти до Світла: «Господи, що Ти хочеш, щоб я зробив?»
2707 Методи розважання настільки різноманітні, наскільки є різноманітні духовні наставники. Християнин повинен відчувати потребу в постійнім розважанні, щоб не бути подібним до ґрунту в перших трьох випадках притчі про сіяча (Пор. Мр. 4, 4-7; 15-19.). Але метод - це лише провідник; важливо йти вперед зі Святим Духом єдиним шляхом молитви; цей шлях - Ісус Христос.

2708 Розважання задіює думку, уяву, емоції і бажання. Така активізація необхідна для скріплення нашої впевненості у вірі, для збудження навернення серця і зміцнення рішучості йти за Христом. Християнська молитва охоче намагається розважати про «Таїнства Христа», як, наприклад, у духовному читанні (Lectio divina) чи у вервиці. Ця форма молитовних роздумів є дуже важлива, проте християнська молитва повинна прямувати далі - до пізнання любові Господа Ісуса, у з'єднанні з Ним.

III. Контемплятивна молитва

2709 Що таке контемплятивна молитва? Св. Тереза відповідає: «Молитва умова (oracio mentalis), на мій погляд, це ніщо інше, як дружнє спілкування, коли часто розмовляєш сам на сам з Тим, про Якого знаєш, що Він тебе любить» (Св. Тереза від Ісуса, Книга життя, 8.). Контемплятивна молитва шукає Того, «що Його моє серце любить» (П. п. 1,7; Пор. Пісня Пісень 3, 1-4.). Це Ісус і - в Ньому - Отець. Ми шукаємо Бога, тому що бажання Його - завжди початок любові, і шукаємо Його в чистій вірі, у тій вірі, завдяки якій ми від Нього народжуємося і в Ньому живемо. Під час такої контемплятивної молитви можливе також розважання, проте погляд вже закріплений на Господі.

2710 Вибір часу і тривалості контемплятивної молитви залежить від рішучості волі, що виявляє таємниці серця. Контемплятивна молитва не виникає просто, коли є вільний час. Треба визначити час для Господа, з твердим рішенням не відхилятись від Нього, якими б не були випробовування чи сухість зустрічі. Не завжди можна віддаватись розважанню, але завжди можна входити в контемплятивну молитву, незалежно від обставин здоров'я, роботи чи емоційного стану. Серце є місцем пошуку і зустрічі, в убогості та у вірі.

2711 Входження у споглядальну молитву аналогічне до входження в Євхаристійну літургію: «зосередження» серця, піддавання усього нашого єства під дією Святого Духа, перебування в обителі Господній, якою ми є, підняття віри, аби увійти в присутність Того, Хто чекає на нас, скинення наших масок і повернення нашого серця до Господа, Який нас любить, аби віддати себе Йому як жертва, яка повинна очиститись і перетворитись.

2712 Контемплятивна молитва є молитвою Божої дитини, грішника, якому прощено і який готовий прийняти любов, якою він полюблений, і який у відповідь хоче ще більше полюбити (Пор. Лк. 7, 36-50; 19, 1-10.). Проте він знає, що Його любов - відповідь, — це любов, яку Святий Дух виливає у його серце, позаяк усяка благодать від Бога. Контемплятивна молитва — це віддання себе у покорі та вбогості люблячій волі Отця у щораз глибшій єдності з Його Улюбленим Сином.

2713 Отож, контемплятивна молитва - це найпростіший вияв таїнства молитви. Контемплятивна молитва - дар, ласка, яку можна прийняти лише в покорі й убогості. Контемплятивна молитва — це співвідношення Союзу, установленого Богом у глибині нашого єства (Пор. Єр. 31,33.). Контемплятивна молитва - це причастя: у ньому Свята Трійця перетворює людину - образ Божий - «на Свою подобу».

2714 Контемплятивна молитва - це також найбільш інтенсивний час молитви. У контемплятивній молитві Отець через Свого Духа дає нам «скріплення сили» внутрішньої людини, аби Христос вірою оселивсь у серцях наших, і щоб ми були закорінені й обґрунтовані у любові» (Пор. Еф. 3,16-17).

2715 Контемплятивна молитва - це погляд віри, скерований на Ісуса. «Я дивлюся на Нього, а Він дивиться на мене», - якось висловився селянин із села Аре, парафіянин святого пароха

Жана-Марі Віанней, що молився перед Святими Дарами. Така звернена на Нього увага є відреченням від свого «я». Його погляд очищує серце. Світло Ісусового погляду осяває очі нашого серця; воно ж вчить нас усе бачити у світлі Його правди і Його співчуття до всіх людей. Контемплятивна молитва скеровує також свій погляд до таїнств життя Христа. У той спосіб вона навчає «внутрішнього пізнання Господа», щоб більше любити Його і йти за Ним (Пор. св. Ігнатій Лойола, Духовні вправи, 104).

2716 Контемплятивна молитва - це слухання слова Божого. Це слухання, що аж ніяк не є пасивне, є послухом віри, це його безумовне прийняття слугою та любляча згода сина. Втім, слухання бере участь у «Так» Сина, що став Слугою, та «Нехай буде» (Fiat) Його покірної служниці.

2717 Контемплятивна молитва - це мовчання, «символ прийдешнього світу» (Св. Ісаак НиневіЙський, Містичні трактати, 66.), або «мовчазна любов» (Св. Іван від Хреста, Лист, 6.). Слова у контемплятивній молитві - це не розмови, лише гілки, які живлять вогонь любові. У цьому нестерпному для «зовнішньої» людини мовчанні Отець мовить до нас Своє воплочене Слово, яке страждає, вмирає і вокресає, і Дух синівства робить нас учасниками молитви Ісуса.

2718 Контемплятивна молитва є єднанням із молитвою Христа, оскільки вона дозволяє брати участь у Його таїнстві. Таїнство Христа здійснюється Церквою в Євхаристії, і Дух Святий дає можливість жити цим таїнством у контемплятивній молитві, щоб через любов воно проявилось у дії.

2719 Контемплятивна молитва - це причастя любові, що приносить Життя багатьом у тій мірі, що вона є згодою перебувати у «ночі» віри. Пасхальна ніч воскресіння Христового проходить через ніч агонії та поховання. Це ті три особливі моменти «Ісусової години», які Його Дух (а не тіло, що є «немічне») оживлює у контемплятивній молитві. Треба бути готовими, щоб «з Ним одну годину чувати» (Пор. Мт. 26, 40-41.).

КОРОТКО

2720 Церква запрошує вірних до регулярної молитви: до щоденних молитов, Літургії Годин, недільної Євхаристії, свят літургійного року.

2721 Християнська традиція охоплює три головні форми молитовного життя: молитву усну, розважання та контемплятивну молитву, їх спільною ознакою є зосередження серця.

2722 Усна молитва, обґрунтована на поєднанні у людській природі тіла й духу, залучає тіло до внутрішньої молитви серця, за прикладом Христа, Який молиться до Отця й навчає Своїх учнів молитви «Отче наш».

2723 Розважання - це молитовний пошук, який задіює думку, уяву, почуття та бажання. Його мета - це засвоєння у вірі певного предмета розважання, співвідносного реальності нашого життя.

2724 Контемплятивна молитва є простим вираженням таїнства молитви. Вона є поглядом віри, зосередженим на Ісусі, слуханням слова Божого, мовчазною любов'ю. Контемплятивна молитва залучає до молитви Христа, оскільки вона дозволяє нам бути учасниками Його таїнства.

Артикул 2. Молитва як боротьба

2725 Молитва - це дар благодаті і рішуча відповідь з нашого боку. Вона завжди припускає зусилля. Великі люди молитви Старого Завіту, до Христа, як також Матір Божа і святі, навчають нас разом з Ісусом: молитва — це боротьба. Проти кого? Проти нас самих І проти хитрощів спокусника, який робить усе, щоб відвернути людину від молитви, від єднання з Богом. Кожен молиться так, як живе, - тому що кожен живе так, як молиться. Якщо хтось не хоче постійно діяти згідно з Духом Христа, то й небоже постійно молитися в ім'я Його. «Духовна боротьба» 2015 нового життя християнина невіддільна від молитовної боротьби.
І. Закиди проти молитви

2726 У боротьбі молитов нам доводиться опиратися помилковим концепціям молитви - у нас самих та в інших. Дехто бачить у молитві простий психологічний процес, інші - намагання концентрації, аби дійти до розумової порожнечі. Ще інші зводять її до ритуальних звичок та слів. У підсвідомості багатьох християн молитва - це заняття, що не узгоджується з усім тим, що їм потрібно робити: вони для неї не мають часу. Ті, що шукають Бога через молитву, швидко знеохочуються, позаяк вони не знають, що молитва приходить також від Святого Духа, а не лише від них самих.
2727 Нам також слід опиратися ментальності «світу цього»; вона ж бо проникає в нас, якщо ми не пильні. Наприклад, правда буцімто лиш те, що перевірене розумом і наукою (однак молитва - це таїнство, яке переходить межі нашої свідомості і нашої підсвідомості); правда - це нібито цінності виробництва і продуктивність (а молитва непродуктивна, і тому непотрібна); хтивість та вигода - це немов критерії правдивості, добра і краси (а молитва, «любов Краси» [φιλοαλία], захоплюється славою Живого та Правдивого Бога); протиставляючи молитву активізмові, її уявляють як втечу від світу, (тимчасом християнська молитва не є ні відверненням від історії, ні втечею від життя).
2728 Нарешті, наша боротьба повинна протиставитись тому, що ми відчуваємо у молитві як наші невдачі: знеохота від усвідомлення нашої черствості; смуток від того, що ми не все віддали Господеві, маючи «великі маєтки» (Пор. Мр. 10,22.); розчарування, тому що ми не були вислухані так, як ми самі того хотіли; наша зранена гординя, яка міцніє через наше почуття негідності тому, що ми грішні; неправильне сприйняття безкорисливості молитви і т.д. Висновок завжди той самий: навіщо молитися? Щоб подолати ці перешкоди, треба боротися за покору, довір'я і витривалість.

II. Покірна пильність серця Труднощі стосовно молитви

2729 Звичайною трудністю у нашій молитві буває розсіяність думок. Під час усної молитви вона може торкатися слів та їх змісту; вона може торкатися - глибше - і Того, до Кого ми молимося в усній молитві (літургійній чи особистій), в розважанні контемплятивній молитві. Намагатись знайти причини неуважності - означає потрапити в їхню пастку, тимчасом як потрібно всього лиш повернутись до власного серця. Розсіяння виявляє нам те, до чого ми прив'язані, і покірне усвідомлення цього перед Господом повинно передусім пробудити нашу любов до Нього, рішуче жертвуючи Йому серце, аби Він очистив його. Тут має місце боротьба - вибір Пана, Якому потрібно служити (Пор. Мт. 6, 21. 24.).
2730 З позитивного боку боротьба з нашим «я», корисливим і владолюбним, - це чування, «тверезість» серця. Коли Ісус наполягає на необхідності чування, то йдеться завжди про чування стосовно Нього, до Його приходу в останньому дні і кожного дня: «сьогодні».

Наречений приходить опівночі; світло, що не повинно гаснути, - це світло віри: «За тебе промовило серце моє: "Шукайте мого лиця!"» (Пс. 27,8).
2731 Іншою складністю, особливо для тих, хто щиро бажає молитися, є сухість. Вона є елементом контемпляції, коли вихолощене серце не відчуває задоволення у думках, спогадах і почуттях, навіть духовного характеру. Це І є хвилина чистої віри, яка вірно залишається з Ісусом під час агонії і в гробі. «Пшеничне зерно, коли завмре, то рясний плід принесе» (Ів. 12, 24). Якщо сухість походить від недостачі кореня, позаяк слово впало на скелю, тоді боротьба стосується навернення (Лк. 8, 6. 13.).

Перед обличчям спокус у молитві

2732 Брак віри є найпоширенішою і найприхованішою спокусою. Цей брак проявляється не так у явному невірстві, як у будь-якому конкретному виборі. Коли ми починаємо молитися, тисячі справ і турбот, які видаються нагальними, стають першочерговими; це знову ж є хвилина правди серця і вибору любові. Іноді ми звертаємось до Господа як до останнього пристановища: але чи справді ми у те віримо? Іноді ми беремо Господа за союзника, але серце все ще залишається зарозумілим. Брак віри виявляє нам у всіх випадках, що ми ще не маємо покірного серця; «Без мене ж ви нічого чинити не можете» (Ів. 15,5).
2733 Іншою спокусою, якій зарозумілість відчиняє двері - це нудьга. Духовні отці вважають, що це є певна форма депресії, викликана послабленням аскези, і послаблення пильності, недбайливість серця. «Бо дух бадьорий, але тіло немічне» (Мт. 26,41). З чим більшої висоти падаємо, тим більше поранимось. Болюча знеохота є зворотним боком зарозумілості. Покірна людина не дивується зі свого горя; воно веде її до більшої довіри, до твердої витривалості.

III. Синівська довіра

2734 Синівську довіру випробовують (вона сама себе випробовує) у скорботах (Пор. Рим. 5,3-5.). Головна трудність стосується прохальної молитви, заступництва за себе або за інших. Дехто навіть перестає молитися, тому що вважає, що його прохання не є вислухане. Виникає два запитання: чому ми вважаємо, що наша молитва не почута? Яким чином наша молитва стає вислуханою, «приносить результат»?

Чому скаржимося, що ми не вислухані?

2735 Насамперед варто було б констатувати одну дивну обставину. Коли ми прославляємо Бога або взагалі дякуємо Йому за добродійства, ми ледве задумуємося над тим, чи приємна Йому наша молитва. А на наші прохання ми вимагаємо очевидного результату. Отож який образ Бога мотивує нашу молитву: чи він є засобом для користування, чи Отцем Господа нашого Ісуса Христа?
2736 Чи ми переконані в тому, «що не знаємо, про що маємо молися, як належить» (Рим. 8,26)? Чи просимо ми в Бога «відповідних благ»? Отець наш знає, що нам потрібно, перш ніж ми попросимо в Нього (Пор. Мт. 6, 8.), проте Він чекає нашого прохання, бо гідність Його дітей - у їхній свободі. Отож треба молитися з Його Духом свободи, щоб уміти істинно пізнавати Його волю (Пор. Рим. 8, 27.).

2737 «Ви не маєте, бо не прохаєте. Ви прохаєте, та не одержуєте, бо прохаєте не на добре, а щоб ужити на пристрасті свої» (Як. 4,2-3; Пор. увесь контекст: Як. 1, 5-8; 4, 1-10; 5, 16.). Якщо ми просимо серцем розділеним, як «перелюбники» (Як. 4,4), Бог не може нас вислухати, бо Він бажає нам добра, бажає нам життя. «Чи думаєте, що Писання даремно говорить: "Аж до заздрости жадає Дух, що в нас пробуває?"» (Як. 4,5). Бог наш ревнує нас, і це - знак правдивості Його любові. Увійдімо ж у бажання Його Духа, і ми будемо вислухані: «Не журися, якщо ти негайно не отримуєш від Бога того, про що просиш у Нього; бо ж Він хоче дарувати тобі ще більше добро через постійність твого прагнення перебувати з Ним у молитві» (Євагрій ПонтійськиЙ, Про молитву, 34.).
«Він хоче, щоб наше бажання було випробуване молитвами. Так, Він налаштовує нас до прийняття того, що Він готовий нам дати» (Св. Августин, Послання, 130, 8, 17.).

Яким чином наша молитва стає дієвою?

2738 Об'явлення молитви в Ікономії спасіння вчить нас, що віра спирається на дію Бога в історії. Синівська довіра зроджується завдяки найбільш визначній Його дії: страждання і воскресіння Його Сина. Християнська молитва є співпрацею з Божим Провидінням, із задумом Його любові до людей.
2739 У св. апостола Павла ця довіра є сміливою (Пор. Рим. 10, 12-13.), вона ґрунтується на молитві Духа в нас і на вірній любові Отця, Який дарував нам Свого Єдинородного Сина (Пор. Рим. 8, 26-39.). Перетворення серця, що молиться, є першою відповіддю на наше прохання.
2740 Молитва Ісуса робить християнську молитву дієвою. Він є взірцем християнської молитви, Він молиться в нас і з нами. Позаяк серце Сина шукає тільки те, що подобається Отцеві, то як серця усиновлених дітей можуть більше прив'язатися до дарів, ніж до їх Подателя?
2741 Ісус також молиться за нас, в нашому становищі і для нашого добра. Усі наші прохання були раз і назавжди зібрані у Його зойку на Хресті і вислухані Отцем у Його Воскресінні. Саме тому Він не перестає турбуватися про нас перед Отцем (Пор. Євр. 5, 7; 7, 25; 9, 24.). Якщо наша молитва міцно з'єднана з молитвою Ісуса в довірі та синівській сміливості, то ми отримуємо все, про що просимо в Його ім'я, і навіть більше - отримаємо Самого Духа Святого, що володіє всіма дарами.

IV. Витривалість у любові

2742 «Моліться безперестанку» (1 Сол. 5,17) «і дякуйте за все завжди Богові й Отцеві в ім'я Господа нашого Ісуса Христа» (Еф. 5,20), «усякою молитвою і благанням моліться у будь-який час в Дусі. І для того чувайте з повною витривалістю та молитвою за всіх святих» (Еф. 6,18). «Нам не заповіли постійно працювати, чувати і постити, але закон для нас - безупинна молитва» (Євагрій Понтійський, Розділи практичні до Анатолія, 49.). Тільки з любові може плисти цей невичерпний запал. Молитовна боротьба проти нашої зашкарублості і нашого лінивства є боротьбою покірної, довірливої та постійної любові. Ця любов відчиняє наші серця для трьох осяйних і життєдайних очевидностей щодо молитви.
2743 Молитва завжди можлива: час християнина - це час воскрес-лого Христа, Який є «з нами по всі дні» (Мт. 28,20), незважаючи на всі бурі (Лк. 8, 24.). Наш час у руках Божих:

«Можливо мужеві уважно молитись, перебуваючи на форумі чи в дорозі, можливо й ремісникові, сидячи в майстерні й обробляючи шкіри, підносити душу до Бога; так само й слузі, на закупах чи бігаючи сюди й туди на послугах, чи навіть працюючи в кухні - можливо з глибини душі усердне благання возносити» (Св. Іван Золотоустий, Проповіді проАнну, 4, 6.).

2744 Молитва - це життєва необхідність. Доказ через протилежність не менш переконливий: якщо ми не дозволяємо Духу керувати нами, ми знову впадаємо в неволю гріха (Пор. Гал. 5, 16-25.). Як же Святий Дух може бути «нашим Життям», якщо серце наше далеко від Нього?

«Молитва цінніша від усього; вона робить неможливе можливим, важке легким. (...) Неможливо, (...) аби людина, (...) яка молиться, (...) могла грішити» (Св. Іван Золотоустий, Проповіді про Анну, 4, 5.).

«Хто молиться, неодмінно спасається; хто не молиться, неодмінно прирікає себе на осуд» (Св. Альфонс де Лігуорі, Про великий засіб молитви, част.1, гл. 1.).

2745 Християнська молитва і життя є нероздільні, бо йдеться про одну і ту ж любов та одне і те ж самовідречення, яке випливає з любові; про одну і ту ж синівську і люблячу згідливість із задумом Отця; ту ж саму перетворювальну єдність у Святому Дусі, Який завжди щораз більше уподібнює нас до Ісуса Христа; про ту ж саму любов до всіх людей - ту любов, якою полюбив нас Ісус. «Щоб дав вам Отець, чого тільки попросите в Імення Моє. Ось, що вам заповідаю: щоб ви любили один одного!» (Ів. 15,16-17).

«Той безперервно молиться, хто поєднує молитву з ділами і діла з молитвою. Тільки так ми можемо вважати сповненою заповідь безперервної молитви» (Ориген, Про молитву, 12, 2.).

Молитва Години Ісусової

2746 Коли наступила Його Година, Ісус молиться до Отця (Пор. Ів. 17.). Його молитва, яку передає нам Євангеліє, - найдовша з усіх, вона охоплює цілу Ікономію творення і спасіння, а також Його смерть і воскресіння. Молитва Години Ісуса назавжди залишається Його власною молитвою, як також і Його Пасха, яка, хоч здійснилась «раз назавжди», залишається присутньою в літургії Його Церкви.

2747 Християнська традиція справедливо називає цю молитву «архієрейською» молитвою Ісуса. Вона - молитва нашого Первосвященика; вона невіддільна від Його жертви, Його «переходу» (Пасхи) до Отця, через які Він повністю «посвячується» Отцеві (Пор. Ів. 17, 11. 13. 19.).

2748 У цій Пасхальній жертовній молитві все «знаходить своє звершення у Христі» (Пор. Еф. 1, 10.): Бог і світ, Слово і плоть, вічне життя і час, самовіддана любов і гріх, який її зраджує, присутні учні й ті, які у Нього увірують завдяки їхнім словам, приниження і слава. Це - молитва Єдності.

2749 Ісус виконав все діло Отця, і Його молитва, як і Його жертва, сягає аж до завершення часу. Молитва Години Ісуса наповнює останні часи і спрямовує їх до їх звершення. Ісус, Син, Якому Отець дав усе, увесь відданий Отцеві, і водночас Він висловлюється з найвищою свободою (Пор. Ів. 17, 11. 13. 19.24.) завдяки владі, яку Отець дав Йому над усім живим. Син, Який став слугою, є Господом, Вседержителем (Παντοκράτωρ). Наш Архиєрей, Який молиться за нас також Тим, Хто молиться у нас, і Він же - Бог, Який вислуховує нашу молитву.

2750 Проникаючи у святе Ім'я Господа Ісуса, ми можемо прийняти з нутра молитву, якої Він нас навчає: «Отче наш». Його архієрейська молитва є внутрішнім натхненням великих прохань Молитви Господньої: турботи про Ім'я Отця (Пор. Ів. 17,6. 11. 12.26.), прагнення Його Царства (слави Пор. Ів. 17, 1. 5. 10. 22. 23-26.), сповнення волі Отця, Його задуму спасіння (Пор. Ів. 17,2.4.6.9. 11. 12.24.) та урятування від зла (Пор. Ів. 17, 15).
2751 Нарешті, саме в цій молитві Ісус об'являє і дає нам невіддільне «пізнання» Отця і Сина (Пор. Ів. 17, 3. 6-10. 25.), яке є самим таїнством життя молитви.

КОРОТКО

2752 Молитва передбачає зусилля і боротьбу з самим собою і з підступами спокусника. Молитовна боротьба невіддільна від «духовної борні», яка необхідна для того, щоб постійно діяти в Дусі Христа: кожен молиться так, як живе, — тому що кожен живе так, як молиться.
2753 У молитовній боротьбі ми протиставились помилковим концепціям, різним тенденціям мислення, досвіду наших власних невдач. На ці спокуси, які призводять до сумнівів щодо користі і навіть самої можливості молитви, слід відповідати покорою, довірою і витривалістю.
2754 Основні труднощі в молитовній практиці - розсіяність думок і «сухість». Цілющий засіб ми знаходимо у вірі: у наверненні й пильності серця,
2755 Дві часті спокуси загрожують молитві: брак віри та нудьга, яка є своєрідною депресією духа, викликана послабленням аскези, що веде до зневіри.
2756 Синівська довіра зазнає випробування, коли ми відчуваємо, що наша молитва не завжди вислухана. Євангеліє закликає нас спитати себе, чи наша молитва відповідає бажанню Духа.
2757 «Безперестанку моліться» (1 Сол. 5,17). Молитися можна завжди. Це навіть життєва необхідність. Молитва і християнське життя нероздільні.
2758 Молитва Ісусової Години, правильно названа «архиєрейською молитвою» (Пор. Ів. 17.), підсумовує у Христі цілу Ікономію творення і спасіння. Вона надихає великі прохання молитви «Отче наш».

Другий розділ. Молитва Господня «Отче наш»

2759 «Одного разу Ісус молився в якомусь місці, і, як закінчив, сказав до Нього один із Його учнів: «Господи, навчи нас молитись, як і Йоан навчав своїх учнів» (Лк, 11,1). У відповідь на це прохання Господь довіряє Своїм учням і Своїй Церкві основну християнську молитву. Євангеліст Лука подає її у вигляді короткого тексту (п'ять прохань Пор. Лк. 11,2-4.), а євангеліст Матей подає більш розгорнуту версію (сім прохань Пор. Мт. 6,9-13.). Літургійна традиція Церкви зберігає текст євангеліста Матея: (Мт. 6, 9-13).

Отче наш, що є на небесах!
Нехай святиться Ім'я Твоє.
Хай прийде Царство Твоє,
нехай буде воля Твоя

як на небі, так і на землі.
Хліб наш насущний дай нам сьогодні.
І прости нам провини наші,
як і ми прощаємо винуватцям нашим.
Не введи нас у спокусу,
але визволи нас від лукавого.

2760 Дуже швидко літургійне вживання Молитви Господньої доповнилося кінцевим славослів'ям. У Дидахе (8, 2): «Бо Тобі належить сила і слава повік». Апостольські Постанови додають на початку слово «царство» (Апостольські постанови 7, 24, 1.), і ця формула зберігається до сьогодні у всесвітній молитовній практиці. Візантійська традиція додає після слова «слава» - «Отцю, і Сину, і Святому Духу». Римський Мисал розвинув останнє прохання (Пор. Римський Мисал, Обряд Причастя (Емболізм).) у виразну перспективу «чекання блаженної надії» (Тит. 2,13) і приходу Спасителя нашого Ісуса Христа; потім іде виголос зібрання або повторення славослів'я Апостольських Постанов.

Артикул 1. «Короткий зміст усього Євангелія»

2761 «Молитва Господня - це справді короткий зміст усього Євангелія» (Тертуліян, Про молитву, 1, 6.). «Коли Господь заповідав нам цю формулу молитви, Гін в іншому місці додав: "Просіть, і ви отримаєте" (Ів. 16,24). Отож кожен має право свої власні прохання, відповідно до його обставин, додавати до приписаної і звичайної (Господньої) молитви» (Тертуліян, Про молитву, 10.).

I. У центрі Святого Письма

2762 Показавши, що Псалми є головною поживою християнської молитви і зливаються у проханнях молитви «Отче наш», св. Августин підсумовує:
«Якщо розглянути всі молитви, які є у Святому Письмі, я не думаю, що можна знайти щось таке, що не входить до Молитви Господньої» (Св. Августин, Послання, 130, 12, 22.).

2763 Все Святе Письмо (Закон, Пророки і Псалми) звершується у Христі (Пор. Лк. 24, 44.). Євангеліє є цією «Доброю Новиною», її перше сповіщення викладене св. євангелістом Матеєм у Нагірній проповіді (Пор. Мт. 5, 7.). А молитва «Отче наш» перебуває в центрі цього сповіщення. Саме в такому контексті прояснюється кожне прохання молитви, переданої Господом:
«Молитва Господня є найдосконаліша (...). У молитві ми не тільки просимо про все, чого можемо справедливо бажати, але ще просимо в такому порядку, у якому їх належить бажати. Таким чином ця молитва не лише навчає нас просити, а також формує увесь наш душевний стан» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 83, 9.).

2764 Нагірна проповідь - це вчення для життя, а «Отче наш» - молитва; проте і в одній і в іншій Дух Господній надає нової форми нашим бажанням - тим внутрішнім порухам, які одухотворюють наше життя, Ісус навчає нас цього нового життя Своїми словами і вчить нас, щоб ми просили цього в молитві. Від правильності нашої молитви буде залежати правильність нашого життя у Ньому.

II. «Молитва Господня»

2765 Традиційна назва «Молитва Господня» (тобто, «Молитва Господа») означає, що молитву «Отче наш» дав нам і навчив Господь Ісус. Ця молитва, яку ми отримали від Ісуса, справді унікальна: вона «Господня». З одного боку, словами цієї молитви Єдинородний Син дає нам слова, які дав Йому Отець (Ів. 17, 7.): Він-Учитель нашої молитви. З іншого боку, як Слово воплочене, що знає у Своїм людськім серці потреби Своїх братів і сестер та нам їх відкриває, Він - Взірець нашої молитви.

2766 Але Ісус не залишає нам формули, яку слід повторювати механічно (Пор. Мт. 6, 7; 1 Цар. 18, 26-29.). Як і в кожній усній молитві, через слово Боже Святий Дух навчає Божих дітей молитися до Свого Отця. Ісус дає нам не тільки слова нашої синівської молитви; водночас Він дає нам Духа, завдяки Якому ці слова стають у нас «духом і життям» (Ів. 6,63). Більше того: доказ і можливість нашої синівської молитви полягає в тому, що Отець «послав у наші серця Духа Сина Свого, Який взиває: «Лева, Отче!» (Гал. 4,6). Позаяк наша молитва висловлює наші бажання перед Богом, то й Він теж, Отець, що «проникає у серця, знає, чого бажає Дух, бо ж Він (Дух) заступається за святих згідно з Божою волею» (Рим. 8,27). Молитва «Отче наш» входить у таїнство післанництва Сина і Духа.

III. Молитва Церкви

2767 Нерозлучний дар слів Господа і Святого Духа, Який оживляє їх у серцях вірних, був отриманий Церквою і жив у ній від її початку. Перші громади промовляють Молитву Господню «тричі на день» ("Дидахе 8, 3.), замість «Вісімнадцяти благословень», які були у користуванні у юдейському благочесті.

2768 Згідно з Апостольською Традицією, Молитва Господня суттєво укорінюється в літургійну молитву.

Господь «учить нас спільно молитись за всіх наших братів. Бо Він не каже «Отче мій, що на небесах», але «Отче наш», щоб наша молитва одностайно пропагувалась за все Тіло Церкви» (Св. Іван Золотоустий, Бесіди на Євангеліє від Матея, 19, 4.).

В усіх літургійних традиціях Молитва Господня є інтегральною частиною головних годин Церковного Правила. Але особливо наочно її церковний характер проявляється у трьох таїнствах християнського втаємничення.

2769 У Хрещенні та Миропомазанні передання (traditio) Молитви Господньої означає нове народження до Божого життя. Позаяк християнська молитва є розмовою з Богом через слово Самого Бога, то «відроджені наново Словом Божим живим» (1 Пт. 1,23) вчаться звертатися до свого Отця єдиним Словом, яке Він завжди вислуховує. І віднині вони здатні це робити, бо незгладима печать помазання Святого Духа накладена на їх серця, на їх вуха, на їх уста, на все їхнє синівське єство. Тому-то більша частина святоотцівських тлумачень молитви «Отче наш» звернена до оглашєнних і неофітів. Коли Церква промовляє Молитву Господню, тоді завжди молиться народ «новонароджених», що одержує Боже милосердя (Пор. 1 Пт. 2, 1-10.).

2770 У Євхаристійній літургії Молитва Господня проявляється як молитва усієї Церкви. Тут проявляється її повний зміст і її сила. Займаючи місце між Анафорою (Євхаристійною молитвою) та Причастям, вона, з одного боку, поєднує в собі всі прохання і клопотання, висловлені в Епіклезі, і, з іншого боку, вона стукає у двері Бенкету Царства, випередженням якого є Причастя святих таїнств.

2771 У Євхаристії Молитва Господня виражає також есхатологічну ознаку вміщених у ній прохань. Вона - молитва, властива «останнім часам», часам спасіння, які розпочалися разом із зісланням Святого Духа і які завершаться поверненням Господа. Прохання молитви «Отче наш», на відміну від молитов Старого Завіту, спираються на таїнство спасіння, яке вже здійснилося раз і назавжди у Христі, розп'ятому і воскреслому.
2772 З цієї непохитної віри виникає надія, яка оживляє кожне з семи прохань Молитви Господньої. Вони виражають стогін нинішнього часу, часу терпіння й очікування, коли нам «ще не виявилося, чим будемо» (1 Ів. 3,2; Пор. Кол. 3, 4.). Євхаристія і «Отче наш» спрямовані до приходу Господа, «аж доки Він не прийде» (1 Кор. 11,26).

КОРОТКО

2773 У відповідь на прохання Своїх учнів («Господи, навчи насмолитись»: Лк. 11,1) Ісус довіряє їм головну християнську молитву «Отче наш».
2774 «Молитва Господня є справді коротким змістом усього Євангелія» (Тертуліян, Про молитву, 1, 6.), «найдосконалішою з молитов» (Св. Тома Аквінський, Сума теології, 2-2, 83, 9.). Вона знаходиться у центрі Святого Письма.
2775 Ті названо «Молитвою Господньою», бо ми отримали її від Господа Ісуса, Учителя і Взірця нашої молитви.
2776 Молитва Господня є молитвою Церкви у найвищому значенні цього слова. Вона творить інтегральну частину головних годин Церковного Правила і таїнств введення у християнство: Хрещення, Миропомазання і Євхаристії. У звершенні Євхаристії вона виражає «есхатологічний» характер прохань, які містяться в ній, в очікуванні Господа «аж доки Він не прийде» (1 Кор. 11,26).

Артикул 2. «Отче наш, що єси на небесах»

I. «Насмілюємося наблизитися з повною довірою»

2777 У римській літургії усе євхаристійне зібрання запрошене приєднатись до молитви «Отче наш» із синівською сміливістю; у східних літургіях використовуються аналогічні вирази: «Зі сміливістю, неосудно», «Учини нас гідними». Перед палаючим кущем Мойсей почув такі слова: «Не наближайся сюди! Скинь взуття з твоїх ніг» (Вих. 3,5). Поріг божественної святості міг переступити лише Ісус, Той, Який, «здійснивши очищення гріхів» (Євр. 1,3), приводить нас перед Лице Отця: «Ось я і діти, що їх Бог мені дав» (Євр. 2,13): «Усвідомлення нашого рабського становища примусило б нас провалитись крізь землю, наш земний стан розсипався б на порох, якщо б влада Самого Отця нашого і Дух Його Сина не спонукували б нас кликати: «Авва, Отче!» (Рим. 8,15). (...) Коли відважився б слабий смертний називати Бога своїм Отцем, якщо б нутро людини не було одухотворене вищою силою?» (Св. Петро Хрисолог, Проповіді, 71, 3.).
2778 Ця сила Духа Святого, яка вводить нас у Молитву Господню, виражена у літургіях Сходу і Заходу прекрасним виразом, типово християнським: парресія (πρρησία) — що означає щиру простоту, синівську довіру, радісну впевненість, покірну сміливість, впевненість у тому, що нас люблять (Пор. Еф. 3, 12; Євр. 3, 6; 4, 16; 10, 19; 1 Ів. 2, 28; 3, 21; 5,

14.).

II. «Отче!»

2779 Перед тим як зробити «своїм» цей перший заклик Молитви Господньої, дуже корисно з покорою очистити наше серце від деяких фальшивих образів «цього світу». Покора допомагає нам визнати, що «Сина не знає ніхто, крім Отця, Отця ніхто не знає, крім Сина, та кому Син схоче відкрити», тобто «немовлятам» (Мт. 11,27). Очищення серця стосується батьківських чи материнських образів, які породжені особистою і культурною історією та впливають на наше ставлення до Бога. Бог, Отець наш, перевищує категорії створеного світу. Переносити на Нього чи застосовувати проти Нього у цій ділянці наші ідеї було б те саме, що творити ідолів для шанування або щоб скидати їх. Молитися Отцеві - означає входити в Його таїнство, яким Він є і яким об'явив нам Його Син:
«Ім'я "Бог Отець" нікому ніколи не було об'явлене. Навіть коли сам Мойсей запитав у Бога, Хто Він, він почув інше ім'я. Нам це ім'я було об'явлене в Сині, бо, поки ми не пізнали Сина, ми не могли пізнати ім'я Отця» (Тертуліяи, Про молитву, 3, 1.).
2780 Ми можемо називати Бога «Отцем», тому що Він об'явився нам у Своїм Сині, що став людиною, і тому, що Його Дух дає нам пізнавати Його. Чого людина не може пізнати і що ангельські сили не можуть пізнати, а саме - особове відношення Сина до Отця (Пор. 1 Ів. 1, 1.), ось Дух Сина чинить, що ми в тому ж беремо участь, ми, що віримо, що Ісус є Христом, що ми народжені від Бога (Пор. Ів. 5, 1.).
2781 Коли ми молимося до Отця, то перебуваємо у причасті з Ним і з Його Сином, Ісусом Христом (Пор. 1 Ів. 1,3.). Тоді ми пізнаємо Його і впізнаємо кожного разу з новим захопленням. Перше слово Молитви Господньої - це благословення і вираження поклоніння, перш ніж наступить прохання. Коли визнаємо в Ньому, правдивому Бозі, «Отця», це і є слава Божа. Ми дякуємо Йому за те, що Він об'явив нам Своє ім'я, і також, що Він дозволив нам в Нього повірити і що Його присутність в нас вселилася.
2782 Ми можемо шанувати Отця, позаяк Він відродив нас до Свого життя, усиновлюючи нас як дітей у Своєму Єдинородному Синові: Хрещенням Він ущеплює нас у Тіло Свого Христа, а Миропомазанням Свого Духа, що виливається від Голови на члени Тіла, Він робить нас «христами» (помазаниками):
«Справді, Бог, Який призначив нас для усиновлення, уподібнив нас до прославленого Тіла Христа. Отож, тому що всі ущеплені у Христі, ви цілком справедливо називаєтесь «христами» (Св. Кирило Єрусалимський, Повчання містагогічні, 3, 1.).
«Нова людина, відроджена і повернена Богові благодаттю, перш за все говорить «Отче!», тому що стала сином» (Св. Кипріян Карфагенський, Про Господню Молитву, 9.).
2783 Таким чином Молитвою Господньою ми об'явлені самим собі, водночас як нам об'являється Отець (II Ватиканський Собор, Паст, конст. « Gaudium et spes », 22.):
«О людино, ти не насмілювалася підняти лиця свого до неба, ти звертала погляд на землю, і несподівано ти отримала благодать Христа: тобі відпущено усі твої гріхи. Із поганого слуги ти стала добрим сином. (...) То ж підніми свої очі до Отця, Який породив тебе через Хрещення і відкупив тебе через Сина, і скажи: «Отче наш». (...) Але не покликайся на жоден привілей. Він в особливий спосіб є Отцем одного тільки Христа, для нас всіх Він с загальним Батьком, тому що Він Його Єдиного породив, нас — створив. Отож, скажи і ти через Його благодать: «Отче наш», - щоб заслужити Його синівство» (Св. Амвросій, Про

святі таїнства, 5, 19.).
2784 Цей незаслужений дар усиновлення вимагає з нашого боку безперервного навернення і нового життя. Молитва «Отче наш» повинна розвинути в нас два головні нахили:
Бажання і волю ставати подібними до Нього. Ми створені за Його образом, але подібність до Нього вертається до нас через благодать, на яку ми повинні відповісти.
«Коли ми називаємо Бога «нашим Отцем», то повинні чинити як сини Божі» (Св. Кипріян Карфагенський, Про Господню Молитву, 11.).
«Не може той називати Отцем своїм доброго Бога, хто має жорстоке і нелюдське серце; бо в такому випадку у вас більше не залишиться сліду доброти Отця Небесного» (Св. Іван Золотоустий, Про «Тісні ворота» і на Господню Молитву, 3.).
«Треба невпинно споглядати красу Отця та її імітуванням прикрашувати нашу душу» (Св. Григорій Ніський, Бесіди на Господню Молитву, 2.).
2785 Покірне і довірливе серце, яке чинить так, що ми навертаємось і стаємо як діти (Мт. 18,3); позаяк «немовлятам» об'являється Отець (Мт. 11,25):
Існує стан, «який формується контемпляцією одного тільки Бога та вогнем любові. Душа, що розчинена і заглиблена у Його святій любові, дуже фамільярно розмовляє з Богом, з якоюсь особливою благочестивою ніжністю, як зі своїм власним Батьком» (Св. Іван Касіян, Зібрання, 9, 18, 1.).
«Отче наш: це ймення викликає в нас одночасно любов - бо що ж для дітей може бути дорожче, ніж Батько? - і певність, що ми отримаємо те, що ми намірені просити (...). Бо що Він вже не дасть дітям, які просять, коли Він перед тим вчинив те, щоб вони були Його дітьми?» (Св. Августин, Про Нагірну проповідь Господа, 2, 4, 16.).

III. Отче «наш»

2786 Звертання Отче «наш» стосується Бога. Цей прикметник не означає, що ми Богом володіємо; він виражає цілком новий зв'язок з Богом.
2787 Коли говоримо Отче «наш», ми передусім визнаємо, що всі Його обітниці любові, сповіщені пророками, виконані в Новому й вічному Союзі Його Христа: ми стали «Його» Народом, і віднині Він «наш» Бог. Це нове взаємовідношення є взаємною належністю, яка подарована нам незаслужено: любов'ю і вірністю (Пор. Ос. 2, 21-22:6, 1-6.) потрібно, щоб і ми відповіли «на благодать і істину», даровані нам в Ісусі Христі (Ів. 1,17).
2788 Позаяк Молитва Господня є молитвою Народу Божого в та «останніх часах», тому слово «наш» виражає також упевненість нашої надії на останню обітницю Бога; у Новому Єрусалимі Він скаже: «І буду йому Богом, і він буде мені сином» (Од. 21,7).
2789 Коли ми говоримо Отче «наш», ми звертаємося особисто до Отця Господа нашого Ісуса Христа. Ми не роз'єднуємо Божества, бо Отець в Ньому є «джерелом та началом», але тим сповідуємо, що від Отця предвічно народжений Син і що від Отця ісходить Святий Дух. Ми також не сплутуємо Божественних Осіб, тому що ми сповідуємо наше причастя з Отцем і Його Сином Ісусом Христом в їх єдиному Святому Дусі. Пресвята Трійця єдиносущна й неподільна. Коли ми молимося до Отця, ми шануємо і прославляємо Його із Сином і Святим Духом.
2790 Граматично займенник «наш» означає реальність, спільну для багатьох. Є один Бог, і Його визнають Отцем ті, хто через віру в Єдинородного Його Сина відродилися з Нього водою і Святим Духом (Пор. 1 Тв. 5, 1; Ів. 3, 5.). Церква є цим новим сопричастям Бога і

людей: у єдності з Єдинородним Сином, що став «первородним між багатьма братами» (Рим. 8,29), вона перебуває в сопричасті із Самим єдиним Отцем в Самому єдиному Святому Дусі (Пор. Еф. 4, 4-6.). Кажучи Отче «наш», кожен хрещений молиться у цьому сопричасті: «Громада вірних мала одне серце й одну душу» (Ді. 4,32).

2791 А втім, незважаючи на поділ християн, молитва Отче «наш» залишається спільним надбанням і наполегливим закликом для всіх хрещених. Об'єднані вірою у Христа і Хрещенням, вони повинні стати учасниками молитви Ісуса за єдність Його учнів (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Unitatis redintegratio », 8; 22.).

2792 Вкінці, коли ми по-справжньому промовляємо молитву «Отче наш», то позбуваємося свого індивідуалізму, бо любов, яку ми приймаємо, визволяє нас від нього. Слово «наш» на початку Молитви Господньої - як і слова «ми» останніх чотирьох прохань - не виключає нікого. Щоби промовляти цю молитву щиро (Пор. Мт. 5, 23-24; 6, 14-16.), ми повинні подолати наші поділи і наші протистояння.

2793 Охрещені не можуть проказувати молитви до «нашого» Отця, не представляючи перед Отцем усіх тих, за кого Він віддав Свого Улюбленого Сина. Божа Любов не має меж; позбавленою меж повинна бути і наша молитва (Пор. II Ватиканський Собор, Декл. « Nostra aetate », 5.). Коли промовляємо молитву Отче «наш», це вводить нас у вимір Його любові, відкритої нам у Христі: молитися з усіма людьми і за всіх людей, які ще не знають Його, щоб «зібрати їх в одне» (Ів. 11,52). Ця Божа турбота про всіх людей і про все створіння надихала всіх великих молільників: вона повинна розширити нашу молитву в любові, коли ми насмілюємося промовляти Отче «наш».

IV. «Що є на небесах»

2794 Цей біблійний вираз не означає якогось місця («простору»), лише спосіб буття; не віддалення Бога, а Його велич. Наш Отець не перебуває десь «в іншому місці»; Він є «понад усім» тим, що ми можемо уявити собі про Його святість. Саме тому, що Він є Трисвятим, Він є дуже близько до серця покірного і розкаяного:

«Справедливо, що слова «Отче наш, що є на небесах» виливаються із сердець праведних, в яких Бог проживає, як у Своєму крамі. Тому і той, хто молиться, буде прагнути, щоб проживав у ньому Той, Кого він кличе» (Св. Августин, Про Нагірну проповідь Господа, 2, 5, 18.).

«Небесами» ж можуть бути ті, що носять у собі образ небесного І в яких Бог оселився і проживає» (Св. Кирило Єрусалимський, Повчання містагогічні, 5, 11.).

2795 Символ небес відправляє нас до таїнства Союзу, у якому ми проживаємо, коли молимося до нашого Отця. Отець перебуває на небесах, це - Його оселя; дім Отця є, отже, і нашою «батьківщиною». З обіцяної землі вигнав нас гріх (Пор. Бут. 3.), і навернення серця чинить, що можемо повернути до Отця і до неба (Пор. Єр. 3, 19-4, 1а; Лк. 15, 18. 21.). А небо і земля возз'єднані у Христі (Пор. Іс. 45, 8; Пс. 85, 12.), бо Син Сам «зійшов із небес» і призводить до того, що ми піднімаємось туди з Ним, через Його Розп'яття, Воскресіння і Вознесіння (Пор. Ів, 12, 32; 14, 2-3; 16, 28; 20, 17; Еф. 4, 9-10; Євр. 1, 3; 2, 13.).

2796 Коли Церква проказує молитву «Отче наш, що є на небесах», вона сповідує, що ми - Народ Божий, який «разом з Ним перебуває на небі у Христі Ісусі» (Еф. 2,6) і життя якого «сховане з Христом у Бозі» (Кол. 3,3), що ми водночас «зітхаємо, бажаючи приодягтися будівлею нашою, що з неба» (2 Кор. 5,2; Пор. Флп. 3, 20; Євр. 13, 14.): Християни

«перебувають у плоті, проте не живуть згідно з плоттю. Вони живуть на землі, але вони - громадяни неба» (Послання до Діогнєта, 5, 8-9.).

КОРОТКО

2797 Простота й віддана довіра, покірна й радісна впевненість - такий належний стан душі того, хто відмовляє молитву «Отче наш».
2798 Ми можемо кликати Бога як «Отця», бо Його об'явив нам Син Божий, членами Тіла Якого ми стали, вщеплені через Хрещення, і в Якому ми Богом усиновлені.
2799 Молитва Господня веде нас до причастя з Отцем і Його Сином Ісусом Христом. Водночас вона нас відкриває у нас самих (Пор. II Ватиканський Собор, Паст. конст. « Gaudium et spes », 22.).
2800 Проказування молитви «Отче наш» повинно розвивати в нас прагнення уподібнитися до Нього і робити наше серце покірним і довірливим.
2801 Кажучи Отцеві «наш», ми покликаємося на Новий Союз в Ісусі Христі, на причастя зі Святою Трійцею і на Божу любов, яка через Церкву простягається на весь світ.
2802 «Що є на небесах» не означає якогось місця, але велич Бога і Його присутність у серцях праведників. Небо, Оселя Отця, є справжньою батьківщиною, до якої ми спрямовані і до якої ми вже належимо.

Артикул 3. Сім прохань

2803 Після того, як ми прийшли до нашого Бога, Отця, щоб Йому поклонятись, Його любити і благословляти, синівський Дух призводить те, що з наших сердець здіймаються сім прохань, сім благословень. Перші три, більше богословського характеру, спрямовують нас до слави Отця; наступні чотири - як шлях до Нього — поручають нашу вбогість Його благодаті. «Безодня прикликає безодню» (Пс. 42,8).
2804 Перша хвиля прохань несе нас до Нього, заради Нього: Ім'я Твоє, Царство Твоє, воля Твоя] Ознака любові - передусім думати про Того, Кого ми любимо. У кожному з цих трьох прохань ми не згадуємо «себе» самих, але нас огортає «палке бажання», навіть «тривога» Улюбленого Сина заради слави Його Отця (Пор. Лк. 22, 15; 12, 50.): «хай святиться (...), хай прийде (...), хай буде (...)» - ці три благання уже вислухані у жертві Христа Спасителя, але звідсіль вони з надією повертаються до їхнього остаточного сповнення, позаяк Бог ще не є всім в усьому (1 Кор. 15, 28).
2805 Друга хвиля прохань розгортається у руслі деяких євхаристійних Епіклез: вона є жертвуванням наших очікувань і привертає погляд Отця милосердя. Вона здіймається від нас і стосується нас уже тепер, в цьому світі: «Дай нам (...), прости нам (...), не введи нас (...), визволь нас». Четверте і п'яте прохання стосуються нашого життя, щоб його підтримати і зцілити його від гріха; два останні прохання стосуються нашої боротьби за перемогу Життя, основної борні молитви.
2806 Першими трьома проханнями ми сприймаємо у вірі, наповнюємося надією і запалюємося любов'ю. Ми, як Божі створіння і, більше того, як грішники, мусимо молитися за себе – про «нас»; цим словом, що має вимір усього світу та історії, ми приносимо себе у пожертву безмірній любові нашого Бога. Бо наш Отець Ім'ям Христа Свого і Царством Свого

Святого Духа виконує Свій Задум спасіння, заради нас і всього світу.

I. «Хай святиться Ім'я Твоє»

2807 Слово «святитися» слід розуміти тут насамперед не у своєму причинному значенні (один лише Бог освячує, робить святим), а передусім у вартісному значенні: визнавати святим, ставитись як до святого. Саме так у поклонінні цей заклик іноді розуміється як хвала і подяка (Пор. Пс. 111, 9; Лк. 1, 49.). Але Ісус нас вчив, що це прохання є немов вираженням бажання: це прохання, бажання й очікування, у які задіяні Бог і людина. Звідсіль з першого прохання молитви, зверненого до нашого Отця, ми сягаємо до глибини таїнства Його Божества і драми спасіння нашої людської природи. Прохання, щоб святилося Ім'я Його, залучає нас «у Його уподобання, яке Він постановив», щоб «ми були святі й непорочні перед Ним у любові» (Пор. Еф. 1, 9. 4.).

2808 У вирішальних хвилинах Своєї Ікономії Бог об'являє Своє Ім'я, але об'являє його, виконуючи Своє спасенне діло. А для нас і в нас це діло здійснюється тільки тоді, якщо Ім'я Його святиться нами і в нас.

2809 Святість Бога - недоступна серцевина Його вічного таїнства. Святе Письмо називає Славою те, що виявляється про Нього у створенні та в історії сяйвом Його величі (Пор. Пс. 8; Іс. 6, 3.). Створивши людину «на Свій образ і на Свою подобу» (Бут. 1,26), Бог «увінчав її славою» (Пс. 8,6), але грішна людина «позбавлена слави Божої» (Рим. 3,23). З того часу Бог виявляє Свою святість, об'являючи і даруючи людині Своє ім'я, щоб відновити її «відповідно з образом Свого Творця» (Кол. 3,10).

2810 В обітниці, даній Авраамові, і в клятві, якою вона супроводжується (Пор. Євр. 6, 13.), Бог Сам зобов'язує Себе, хоч не виявляє Свого Імені. Це Мойсеєві (Пор. Вих. 3, 14.). Він починає об'являти його і показує його перед очима всього народу, коли рятує від єгиптян: «Він славно прославився» (Вих. 15,1). Після встановлення синайського Союзу цей народ - «Його»; він повинен бути «народом святим» (або посвяченим — у давньоєврейській мові це те саме слово Пор. Вих. 19, 5-6.), 63 тому що Ім'я Бога живе в ньому.

2811 Проте народ, незважаючи на святий Закон, який знову і знову дарує йому Святий Бог (Пор. Лев. 19, 2: «Святими ви мусите бути, бо Я - святий, Господь, Бог ваш».), а також на те, що Господь «заради Імені Свого» виявляє довготерпіння, відвертається від Святого Ізраїля і чинить так, що Ім'я Його «зневажається серед народів» (Пор. Єз, 20, 36.). Тому-то праведники Старого Завіту, вбогі, які повернулися з вигнання, і пророки палали палкою любов'ю до Його Імені.

2812 Вкінці, саме в Ісусі Ім'я Святого Бога нам об'явлено і даровано у плоті як Спаситель (Пор. Мт. 1,21; Лк. 1,31.): Воно об'явлене через те, Хто Він є, об'явлене Його Словом і Його жертвою (Пор. Ів. 8,28; 17,8; 17, 17-19.). У цьому серцевина архиєрейської молитви Христа: «Отче Святий (...), віддаю себе за них у посвяту, щоб і вони були освячені в істині» (Ів. 17,19). Тому що Ісус Сам «освячує» Своє Ім'я (Пор. Єз. 20,39; 36,20-21.), Він нам «являє» Ім'я Отця (Ів. 17,6). На кінці Христової Пасхи Отець дає Йому Ім'я, яке є понад усяке ім'я: Ісус - Господь у славу Бога Отця (Пор. Флп. 2,9-11.).

2813 У воді Хрещення ми «обмились, освятились, оправдались іменем Господа Ісуса Христа та Духом нашого Бога» (1 Кор. 6,11). В усьому нашому житті Отець кличе нас до освячення (1 Сол. 4,7), і, оскільки «через Нього ми у Христі Ісусі, Який став нам освяченням» (1 Кор. 1,30), Його слава і наше життя залежать від того, щоб Його Ім'я

святилось у нас і нами. У цьому полягає невідкладність нашого першого прохання.
«Хто може "святити" Бога, якщо Він є Той, Хто освячує? Проте, черпаючи натхнення зі слів «будете святими, бо святий Я» (Лев. 11,44), ми просимо, щоб, освячені Хрещенням, ми залишались непохитними в тому, чим почали бути. І цього ми просимо щоденно, бо щоденно ми грішимо І повинні очищатися від своїх гріхів щоденним освяченням (...). Отже, ми знову звертаємось до молитви, щоб це освячення було постійним у нас» (Св. КипрІян Карфагенський, Про Господню Молитву, 12.).
2814 Чи буде Ім'я Його святитися між народами - невід'ємно 2045 залежить від нашого життя і нашої молитви:
«Ми просимо Бога, щоби святив Ім'я Своє, бо святістю Він спасає й освячує все створіння (...). Мова йде про Ім'я, яке дарує спасіння пропащому світові. Але ми просимо, щоб це Ім'я Боже святилося у нас нашим життям. Бо якщо ми чинимо праведно, Боже Ім'я благословенне; а коли ми чинимо неправедно, воно зневажається. Як говорив апостол; «Через вас Ім'я Боже зневажається між поганами» (Рим. 2,24; Єз. 36,20-22). Отже, ми молимося, просимо, щоб мати в душах наших стільки ж святості, наскільки святим є Ім'я Бога нашого» (Св. Петро Хрисолог, Проповіді, 71, 4.).
«Коли говоримо: «Нехай святиться Ім'я Твоє», - ми просимо, щоб воно святилося у нас, які є в Ньому, а водночас в інших, яких ще очікує Божа благодать, щоб ми відповідали ще цій заповіді, яка зобов'язує нас молитися за всіх, навіть за наших ворогів. Ось чому ми не уточнюємо: «Нехай святиться Ім'я Твоє» в нас, - бо ми просимо, щоб воно святилося в усіх людях» (Тертуліян, Про молитву, 3, 4).
2815 Це прохання, яке містить у собі всі прохання, е вислухане завдяки молитві Христа, як і наступні шість прохань. Молитва «Отче наш» - це наша молитва, якщо вона промовляється «в ім'я» Ісуса (Пор. Ів. 14, 13; 15, 16; 16, 24. 26.). Ісус просить у Своїй архиєрейській молитві: «Отче Святий! Заради імені Твого бережи їх, тих, що їх Ти мені передав» (Ів, 17,11).

II. «Хай прийде Царство Твоє»

2816 У Новому Завіті те саме слово βασιλεία може перекладатись як «царственість» (абстрактний іменник), «царство» (конкретний іменник) і «царювання» (назва дії). Царство Боже існує раніше за нас: воно наблизилося у воплоченому Слові, воно проповідується усім Євангелієм, воно прийшло у смерті і воскресінні Христа. А втім, Царство Боже приходить з Тайної Вечері і в Євхаристії, воно посеред нас. Царство прийде у славі, коли Христос віддасть його Своєму Отцеві:
«Можливо навіть, що Царство Боже означає особисто Христа, приходу Якого ми щоденно бажаємо і той швидкоявний прихід ми хочемо пришвидшити. Отож, якщо Він є нашим воскресінням - бо в Ньому ми воскресаємо - так Він може бути і Царством Божим, бо в Ньому ми царюватимемо» (Св. Кипріян Карфагенський, Про Господню Молитву, 13.).
2817 Це прохання - є тим «Марана та», воланням Духа та Нареченої: «Прийди, Господи Ісусе»:
«Навіть якщо б ця молитва не зобов'язувала нас просити приходу Царства, ми б самі добровільно так волали, з нетерпінням очікуючи сповнення наших надій. Душі мучеників під вівтарем кличуть, волаючи до Господа: «Доки, Владико, не судитимеш і не мститимешся за кров нашу - тим, що живуть на землі?» (Од. 6,10). Вони повинні дійсно знайти справедливість на кінець часів. А втім, хай прийде Царство Твоє, Господи!» (Тертуліян, Про

молитву, 5, 2-4.).
2818 У Молитві Господній передовсім йдеться про кінцевий прихід Царства Божого в час повернення Христа (Пор. Тит. 2, 13.). Проте це бажання не відвертає Церкви від її місії у цьому світі - воно, радше, ще швидше зобов'язує її виконувати. Бо від дня П'ятдесятниці прихід Царства є ділом Духа Господнього, Який «продовжує Своє діло у світі і є Тим, Хто звершує всяке освячення» (Римський Мисал, Євхаристійна молитва, IV, 118.).
2819 «Царство Боже - це праведність, мир і радість у Святому Дусі» (Рим. 14,17). Останні часи, у яких ми живемо, - це часи зіслання Святого Духа, коли відбувається вирішальна боротьба між «плоттю» і Духом (Пор. Гал. 5, 16-25.):
«Тільки чисте серце може сказати з упевненістю: «Нехай прийде Царство Твоє». Той бо, хто слухав Павла, що каже: «Нехай не владарює гріх у смертнім вашім тілі» (Рим. 6,12), і зберігає себе чистим ділом, помислом та мовою, той може сказати Богові: «Нехай прийде Царство Твоє» (Св. Кирило Єрусалимський, Повчання містагогічні, 5, 13.).
2820 Розцінюючи згідно зі Святим Духом, християни повинні помічати відмінність між зростанням Царства Божого та суспільним і культурним прогресом, у який вони задіяні. Ця відмінність не є розділенням. Покликання людини до вічного життя не відкидає, а посилює її обов'язок використовувати свої сили, отримані від Творця, щоб практично служити на землі справедливості і миру (Пор. II Ватиканський Собор, Паст. конст. « Gaudium et spes », 22; 32; 39; 45; Павло VI, Апост. зверн. « Evangelii nuntiandi », 31.).
2821 Ця просьба молитвою Ісуса підтримується і є вислухана в ній (Пор. Ів. 17, 17-20.); вона наявна і дієва в Євхаристії; вона приносить плід у новому житті, яке згідне із Заповідями блаженств (Пор. Мт. 5, 13-16; 6, 24; 7, 12-13.).

III. «Хай буде воля Твоя як на небі, так і на землі»

2822 Воля нашого Отця в тому, «щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання істини» (1 Тим. 2,4). Він «виявляє своє довготерпіння, бо не хоче, щоб хтось загинув» (2 Пт. 3,9; Пор. Мт. 18, 14.). Його заповідь, яка містить усі інші заповіді і сповіщає нам усю Його волю, - «щоб ми любили один одного, як Він був полюбив нас» (Ів. 13,34; Пор. 1 Ів. 3, 4; Лк. 10, 25-37.).
2823 «Він дав нам пізнати таїнство Своєї волі, той задум доброзичливий і ухвалений у Ньому (Христі) (...), щоб, коли настане повнота часів, здійснити його - об'єднати все у Христі. У Ньому нам випали на долю заздалегідь призначені рішення Того, Хто все чинить за радою Своєї волі» (Еф. 1,9-11). Ми наполегливо просимо, щоб повністю здійснився цей доброзичливий задум на землі, як він уже здійснився в небі.
2824 Воля Отця була досконало виконана раз і назавжди у Христі, у Його людській волі. Ісус, приходячи на цей світ, сказав: «Ось іду, щоб учинити Твою волю, Боже» (Євр. 10,7; Пс. 40,8-9). Лише Ісус може сказати: «Я завжди те чиню, що до вподоби Йому» (Ів. 8,29). У молитві під час Своєї гетсиманської борні Він повністю погоджується з волею Отця: «Хай не моя, а Твоя буде воля!» (Лк. 22, 42; Ів. 4, 34; 5, 30; 6, 38.). Ось чому Ісус «дав Себе Самого за гріхи наші за волею Бога» (Гал. 1,4). «У цій волі ми освячені жертвоприношенням тіла Ісуса Христа» (Євр. 10,10).
2825 Ісус, «хоч був Сином, навчився послуху з того, що вистраждав був» (Євр. 5,8). Наскільки більше це зобов'язує нас, створінь та грішників, що стали в Ньому усиновленими дітьми. Ми просимо нашого Отця, щоб наша воля з'єдналася з волею Сина, щоб виконати

волю Отця, Його задум спасіння за життя світу. Для цього ми цілком безсилі, але в з'єднанні з Ісусом і силою Його Святого Духа ми можемо передати Отцю нашу волю й вирішити вибрати те, що завжди вибирав Його Син, - робити те, що подобається Отцеві (Пор. Ів. 8, 29.):
«Приєднавшись до Христа, ми можемо з Ним становити один дух і цим виконати Його волю; таким чином, наскільки вона є досконалою на небі, такою буде І на землі» (Ориген, Про молитву, 26, 3.).
«Дивіться, як Ісус Христос навчає нас бути покірними, вказуючи нам, шо наші чесноти залежать не тільки від наших зусиль, але також від Божої благодаті. Він наказує кожному, хто молиться, щоб це робити заради всієї землі. Бо Він не каже: «Нехай буде воля Твоя» у Мені або у вас; але на всій землі: щоб з неї був усунений усякий гріх, панувала правда, щоб були знищені всі вади, щоб повернулись і процвітали чесноти, і щоб земля більше не відрізнялася від неба» (Св. Іван Золотоустий, Бесіди на Євангеліє від Матея, 19, 5.).
2826 У молитві ми можемо «пізнати, яка є воля Божа» (Рим. 12,2; Еф. 5,17), й набувати «терпеливості для її виконання» (Євр. 10, 36). Ісус навчає нас, що у Царство Небесне входять не завдяки словам, але «виконуючи волю Отця мого, що на небі» (Мт. 7,21).
2827 «Коли хтось побожний і Його волю чинить, - ось того Він вислуховує!» (Ів. 9,31; Пор. 1 Ів. 5, 14.). Такою є сила молитви Церкви в ім'я її Господа, особливо в Євхаристії; вона є співпричастям у заступництві разом з Пресвятою Матір'ю Божою (Пор. Лк. 1,38.49.) і всіма святими, яких «уподобав» Собі Господь тим, що вони не шукали своєї волі, а лише Його волі: «Без порушення правди ми сприймаємо слова «Нехай буде воля Твоя як на небі, так і на землі» так: у Церкві, як і в Господі нашому Ісусі Христі; у зарученій з Ним Нареченій, як і в Нареченому, Який виконав волю Отця» (Св. Августин, Про Нагірну проповідь Господа, 2, 6, 24.).

IV. «Хліб наш щоденний дай нам сьогодні»

2828 «Дай нам»: це прекрасна є довіра дітей, які чекають усього від Отця. «Він велить своєму сонцю сходити на злих і на добрих і посилає дощ на праведних і неправедних» (Мт. 5,45); Він дає всьому живому «у свій час поживу» (Пс. 104,27). Ісус навчає нас цього прохання: воно воістину прославляє Отця, бо ми визнаємо, наскільки Він добрий, понад усяку доброту.
2829 «Дай нам» є також вираженням Союзу: ми належимо Йому, а Він - нам, Він - для нас. Проте, це слово «ми» визнає Його також Отцем усіх людей і ми молимось до Нього за всіх людей, з урахуванням їх потреб і страждань.
2830 «Хліб наш». Отець, що дає життя, не може не давати нам необхідної для життя поживи, усіх «відповідних» благ, матеріальних і духовних. У Нагірній проповіді Ісус підкреслює цю синівську довіру, яка співпрацює з Провидінням нашого Отця (Пор. Мт. 6, 25-34.). Він ніяк не закликає нас до пасивності (Пор. 2 Сол. 3, 6-13.), але хоче звільнити нас від усякого неспокою і від усякої тривоги. Такою є синівська відданість дітей Божих; «Тим, хто шукає Царства Божого і правди Його, Бог обіцяє дати з надлишком. Позаяк усе належить Богові, то тому, хто має Бога, нічого не бракуватиме, якщо він сам не відходить від Бога» (Св. Кипріян Карфагенський, Про Господню молитву, 21.).
2831 Але існування тих, хто відчуває голод через відсутність хліба, виявляє іншу глибину цього прохання. Трагедія голоду на землі закликає християн, які правдиво моляться, до

дієвої відповідальності у ставленні до своїх братів, як у їх власній поведінці, так і в їх солідарності з усією людською родиною. Це прохання Молитви Господньої невіддільне від притчі про бідного Лазаря (Пор. Лк. 16, 19-31.) та про Страшний Суд (Пор. Мт. 25, 31-46.).

2832 Як закваска у тісті, так новизна Царства повинна змінити землю Духом Христовим (Пор. II Ватиканський Собор, Декр. « Apostolicam actuositatem », 5.). Ця новизна повинна виявлятись у встановленні справедливості в особистих і суспільних, економічних і міжнародних відносинах, при цьому ніколи не можна забувати, що не буває справедливих структур без людей, які прагнуть бути справедливими.

2833 Йдеться про «наш» хліб, «один» для «багатьох». Убозтво Блаженств - це чеснота вміння ділитись: заклик до цієї вбогості - заклик передавати Іншим матеріальні й духовні блага й ділитись ними, не з примусу, а з любові, щоб багатство одних допомагало іншим, що перебувають у потребі (Пор. 2 Кор. 8, 1-15.).

2834 «Молися і працюй» (Пор. св. Бенєдикт, Правило, 20, 48.). «Моліться так, немовби все залежало від Бога, і працюйте так, немовби все залежало від вас» (Вислів, який приписують св. Ігнатієві Лойолі; пор. Петро з Рібаденейра, Трактат св. Ігнатія про способи керівництва, гл. 6.). Коли ми виконали нашу роботу, пожива залишається даром Отця нашого; правильним є просити в Нього і за це дякувати Йому. Таким є значення благословення їжі у християнській родині.

2835 Це прохання і пов'язана з ним відповідальність стосуються також іншого голоду, від якого страждають люди: «Не тільки хлібом єдиним живе людина, але всім, що виходить з уст Господніх» (Втор. 8,3; Мт. 4,4), - тобто Його Словом і Його Духом. Усі християни повинні мобілізувати всі свої зусилля, щоб «проповідувати Євангеліє вбогим». Є люди на землі, що голодні - «не голод за хлібом, не спрага за водою, лише за слуханням слова Господнього» (Ам. 8,11). Ось чому особливе християнське значення цього четвертого прохання стосується Хліба життя: Слова Божого, яке ми повинні прийняти з вірою, і Тіла Христа, яке приймаємо у Євхаристії (Пор. Ів. 6, 26-58.).

2836 Слово «сьогодні» є також вираженням довіри. Господь нас цього навчає (Пор. Мт. 6, 34; Вих. 16, 19.); це не витвір нашої зухвалості. Якщо передовсім йдеться про слово Бога і про Тіло Його Сина, то це «сьогодні» стосується не тільки нашого смертного часу: воно є «сьогодні» Боже:

«Коли ти отримуєш (хліб) кожного дня, то кожен день для тебе є «сьогодні». Якщо Христос в тобі сьогодні, то щоденно Він воскресає для тебе. Яким способом? «Ти Син мій єси, я породив Тебе сьогодні» (Пс. 2,7). «Сьогодні» означає; коли Христос воскресає» (Пор. Св. Амвросій Медіоланський, Про святі таїнства, 5, 26.).

2837 «Насущний» [в лат. тексті «щоденний»]. Це слово – ἐιούσιον: по-грецьки - у Новому Завіті в іншому значенні не вживається. У своєму часовому значенні воно є педагогічним повторенням слова «сьогодні» (Пор. Вих. 16, 19-21.), щоб «без винятку» утвердити нас у нашому довіри. Але в своєму якісному значенні воно означає все те, що необхідне для життя, а в ширшому значенні - всяке добро, необхідне для існування (Пор. 1 Тим. 6, 8.). У дослівному значенні (ἐιούσιον: по: «на(д)-сутній») воно означає безпосередньо Хліб життя, Тіло Христове, «ліки безсмертя» (Св. Ігнатій Антіохійський, Послання до Ефесян, 20, 2.), без яких ми не маємо в собі життя (Пор. Ів. 6, 53-56.). Вкінці - у зв'язку з розглянутим вище значенням хліба «щоденного», хліба на «сьогодні» — очевидним є і небесне значення: «день», про який там іде мова, є Днем Господа, Днем Царського Бенкету, антиципований у Євхаристії, яка є перед-смаком Царства, що надходить. Ось чому Євхаристійна літургія

повинна відправлятися «щодня».
«Отож Євхаристія - наш щоденний хліб. Сила цієї Божої поживи у єдності: вона з'єднує нас із Тілом Спасителя і робить нас Його членами, щоб ми стали тим, що ми прийняли (...). Цей щоденний хліб також у читаннях, які ви чуєте щодня в церкві, у гімнах, які ви слухаєте і які співаєте. Усе це необхідне в нашому паломництві» (Св. Августин, Проповіді, 57, 7, 7.).
«Отець Небесний заохочує нас як дітей небесних просити Хліба Небесного (Пор. Ів. 6, 51.). Христос «Сам - Хліб, Який, засіяний у Діві, що зійшов у плоті, сформований у страстях, спечений у печі гробу, захований у Церкві, принесений на вівтар, щодня дає вірним небесну поживу» (Св. Петро Хрисолог, Проповіді. 67, 7.).

V. «Прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим»

2838 Це прохання дивовижне. Якщо б воно містило лише першу частину речення - «прости нам провини наші», - воно могло б посередньо міститися у трьох перших проханнях Молитви Господньої, тому що жертва Христа складена «на відпущення гріхів». Однак, згідно з другою частиною речення, наше прохання тільки тоді вислухане, коли ми спочатку задовільними цю вимогу. Наше прохання звернене до майбутнього, а наша відповідь повинна його випередити, їх об'єднує одне слово: «як».

«Прости нам провини наші...»

2839 Зі сміливою довірою ми почали молитися до нашого Отця. Благаючи Його про те, щоб святилося ім'я Його, ми просимо Його, щоб ми дедалі більше освячувалися. Але ми, хоч і вдягли убрання Хрещення, не перестаємо грішити та відвертатися від Бога. Тепер, у цьому новому проханні, ми знову приходимо до Нього, як блудний син (Пор. Лк. 15, 11-32.), і визнаємо себе грішниками перед Ним, як митар (Пор. Лк. 18, 13.). Наше прохання починається певною «сповіддю», коли ми водночас визнаємо наше убозтво і Його милосердя. Наша надія непохитна, бо у Його Синові «ми маємо відкуплення, прощення гріхів» (Кол. 1,14; Еф. 1,7). Дієвий і безсумнівний знак Його прощення знаходимо у таїнствах Його Церкви (Пор. Мт. 26, 28; Ів. 20, 13.).
2840 І все ж нам слід боятись того, що потік милосердя не може проникнути в наші серця, поки ми не вибачили тим, хто нас образив. Любов, як і Тіло Христове, неподільна; ми не можемо любити Бога, Якого не бачимо, якщо не любимо брата чи сестру, яких бачимо (Пор. 1 Ів. 4, 20.)? Якщо ми відмовляємося вибачити нашим братам і сестрам, наше серце замикається, черствість робить його недоступним для милосердної любові Отця; через визнання нашого гріха, наше серце відкривається для Його благодаті.
2841 Це прохання настільки важливе, що воно - єдине, до якого Господь повертається і розвиває його в Нагірній проповіді (Пор. Мт. 5, 23-24; 6, 14-15; Мр. 11, 25.). Людина не в змозі виконати цієї основної вимоги, що належить до таїнства Союзу. Однак «Богові - усе можливе» (Мт. 19,26).

«...як і ми прощаємо винуватцям нашим»

2842 Це слово «як» не є єдиним у проповіді Ісуса. «Тож будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий» (Мт. 5,48); «Будьте милосердні, як і Отець ваш милосердний» (Лк.

6,36); «Нову заповідь даю вам, щоб ви любили один одного, як я був полюбив вас» (їв. 13,34). Зберігання заповіді Бога не можливе, якщо це розуміти як зовнішнє наслідування Божественного взірця. Мова ж іде про нашу живу участь у святості, милосерді і любові нашого Бога, яка лине «з глибини серця». Лише Дух, Яким «ми живемо» (Гал. 5,25), здатний зробити «нашими» ті самі устремління, які були у Христі Ісусі (Флп. 2, 1- 5.). Таким чином стає можливою єдність прощення, коли «ми прощаємо один одному, як Бог у Христі нам простив» (Еф. 4,32).

2843 Так набирають життєвої сили слова Господа про прощення, про ту любов, яка любить до кінця (Пор. Ів. 13, 1.). Притча про немилосердного боржника, яка увінчує науку Господа про Церковну спільноту (Пор. Мт. 18, 23-35.), закінчується словами: «Отак і мій Отець небесний буде чинити вам, якщо кожний з вас не прощатиме сердечне братові своєму». Справді, саме там, «у глибині серця», зав'язується і розв'язується все. Не в нашій силі перестати відчувати образи і забувати їх; але серце, яке жертвує себе Святому Духові, змінює рану у співчуття й очищує пам'ять, перетворюючи образу заступництвом.

2844 Християнська молитва доходить аж до прощення ворогам (Пор. Мт. 5, 43-44.). Вона змінює учня відповідно до образу його Вчителя. Прощення - це певна вершина християнської молитви: дар молитви може бути прийнятий лише серцем, яке узгіднене з Божим співчуттям. Прощення свідчить також про те, що в нашому світі любов сильніша від гріха. Мученики минулі й сучасні дають це свідчення про Ісуса. Прощення є головною умовою примирення (Пор. 2 Кор. 5, 18-21.) Божих дітей з їхнім Небесним Отцем і людей між собою (Пор. Іван-Павло II, Енц. « Dives in misericordia », 14.).

2845 Немає ні межі, ні міри цьому по суті Божественному прощенню (Пор. Мт. 18, 21-22; Лк. 17, 3-4.). Якщо йдеться про образи (про «гріхи» за Лк. 11,4 або про «борги» за Мт. 6,12), то фактично ми завжди є боржниками: «Не Мийте жодних боргів ні у кого, крім боргу взаємної любові» (Рим. 13,8). Сопричастя Святої Трійці - це джерело і критерій правдивості всяких взаємовідносин (Пор. 1 Ів. 3, 19-24.). Воно входить у наше життя в молитві, особливо в Євхаристії (Пор. Мт. 5, 23-24.):

«Бог не приймає жертви від тих, що сіють роздори, - Він відсилає їх від жертовника, щоб вони насамперед примирилися зі своїми братами. Бог хоче, щоб ми примирилися з Ним молитвами, які лунають від умиротворених сердець. Найкращою жертвою для Бога є наш мир, братня згода і єдність всього вірного народу в єдності Отця і Сина і Святого Духа» (Пор, св. Кипріян Карфагенський, Про Господню молитву, 23.).

VI. «Не введи нас у спокусу»

2846 Це прохання торкається кореня попереднього, бо наші гріхи є наслідком піддавання спокусі. Ми просимо нашого Отця не «вводити» нас у спокусу. Важко перекласти одним словом грецький термін: він означає «не дозволь увійти в» (Пор. Мт, 26, 41.), «не дай нам впасти у спокусу». «Бог бо не може бути спокушуваний злом, і сам Він не спокушає нікого» (Як. 1,13); навпаки, Він хоче звільнити нас від спокус. Ми просимо в Нього, щоб Він не дозволив нам вступити на шлях, що веде до гріха. Ми задіяні до боротьби «між плоттю і Духом». Цим проханням ми благаємо про Духа розпізнання і сили.

2847 Святий Дух дозволяє нам розпізнавати між випробуванням, необхідним для зростання внутрішньої людини (Пор. Лк. 8, 13-15; Ді. 14, 22; 2 Тим. 3,12.), для «випробувань чесноти» (пор. Рим. 5,3-5), та спокусою, яка веде до гріха і смерті (Пор. Як. 1, 14-15.). Ми також

повинні відрізняти між тим, щоб «бути спокушеним» та «піддатися» спокусі. Нарешті, розпізнавання викриває брехню спокуси: на перший погляд предмет спокуси «добрий для поживи, гарний для очей і приманює» (Бут. 3,6), але насправді його плід - смерть. «Бог не хоче, щоб доброчесність здійснювалась з примусу; Він хоче, щоб вона була добровільною (...). У певному значенні спокуса є корисною. Ніхто, окрім Бога, не знає, що наша душа отримала від Бога, - самі цього не знаємо навіть ми. Проте спокуси показують нам це, щоб ми вчилися самі себе пізнавати і цим самим відкривали власне убозтво та зобов'язувались віддячувати за все те добро, яке спокуси виявили нам» (Орнген, Про молитву, 29, 15 і 17.).

2848 «Не ввійти у спокусу» передбачає рішучість серця: «Бо де твій скарб, там буде і твоє серце (...). ніхто не може двом панам служити» (Мт. 6,21.24). «Коли ми живемо Духом, то Духом і ходімо» (Гал. 5,25). У цій згоді зі Святим Духом Отець дає нам силу. «Вас не спостигла ще спокуса понад людську силу. Бог вірний; Він не допустить, щоб вас спокушувано над вашу спроможність, але разом із спокусою дасть вам змогу її перенести» (1 Кор. 10,13).

2849 А втім, така битва й така перемога неможливі, хіба тільки в молитві. Саме через молитву Ісус перемагає спокусника, від самого початку (Пор. Мт. 4, 1-11.) аж до останньої битви в агонії (Пор. Мт. 26, 36-44.). У цьому проханні до Отця Христос з'єднує нас із Своєю боротьбою і Своєю агонією перед Страстями. Тут наполегливо лунає заклик до пильності серц (Пор. Мр. 13, 9. 23. 33-37; 14, 38; Лк. 12, 35-40.) та співучасті у чуванні Христа. Чування — це «охорона серця», й Ісус просить Отця за нас: «Бережи їх заради імені Твого» (Ів. 17,11). Святий Дух безперервно намагається розбудити нас до цього чування (Пор. 1 Кор. 16, 13; Кол. 4, 2; 1 Сол. 5, 6; 1 Пт. 5, 8.). Це прохання набирає свого драматичного значення у зв'язку з останньою спокусою в нашій боротьбі на землі; це прохання про витривалість до кінця. «Ось приходжу, неначе злодій. Блаженний, хто чуває!» (Од. 16,15).

VII. «Але визволи нас від лукавого»

2850 Останнє прохання до нашого Отця міститься також у молитві Ісуса: «Не молю, щоб Ти узяв їх від світу, лише - щоб зберіг їх від лихого» (Ів. 17,15). Це прохання стосується кожного з нас особисто, але завжди саме «ми» молимося в співпричасті з усією Церквою і за визволення всього людського роду. Молитва Господня безперервно відкриває нас до повного обсягу Ікономії спасіння. Наша взаємозалежність у драмі гріха і смерті змінюється на солідарність у Тілі Христовому, у «співпричасті святих» (Іван-Павло II, Апост. зверн. « Reconciliatio et poenitentia », 16.).

2851 У цьому проханні зло не є абстракцією, але означає особу - сатану, злого ангела, який повстає проти Бога. «Диявол», διάβολος той, хто «чинить наперекір» Божому Задумові і Його «ділу спасіння», здійсненому у Христі.

2852 «Душогубець від початку (...), брехун і батько лжі» (Ів. 8,44), «сатана, що зводить вселенну» (Од. 12,9): саме через нього гріх І смерть увійшли у світ і через його остаточну поразку все створіння буде «визволене від гріха і смерті» (Римський Мисал, ЄвхаристіЙна молитва IV, 123.). «Ми знаємо, що кожен, хто народився від Бога, не грішить. Але той, хто народжений від Бога, береже себе, і лукавий його не чіпає. Ми знаємо, що ми від Бога і що ввесь світ лежить у злі» (1 Ів. 5,18-19):

«Господь, що узяв на Себе ваш гріх і простив ваші провини, здатний захистити вас і зберегти

вас від підступів диявола, що воює з вами, щоб ворог, який звик породжувати гріхи, не застав вас зненацька. Хто довіряє Богові, не боїться диявола. "Коли Бог за нас, хто проти нас?" (Рим. 8,31)» (Св. Амвросій Медіоланський, Про святі таїнства, 5, 30.).

2853 Перемога над «володарем світу цього» (Ів. 14,30) здобута раз і назавжди в ту годину, коли Ісус добровільно віддав Себе на смерть, щоб дарувати нам Своє життя. Тепер здійснюється Суд над цим світом, і володар світу цього «буде вигнаний геть» (Ів. 12,31; Од. 12,11). «Він переслідував Жінку» (Од. 12,13; Пор. Од. 12, 13-16.), але не має над нею влади: нова Єва, «сповнена благодаті» Святого Духа, збережена від гріха і тління смерті (Непорочне Зачаття та Взяття на небо Пресвятої Богородиці Марії Приснодіви). «І розлютився дракон на Жінку і пішов воювати проти решток її нащадків!» (Од. 12,17). Тому-то Дух і Церква просять: «Прийди, Господи Ісусе» (Од. 22,17.20) - бо Його прихід визволить нас від лукавого.

2854 Прохаючи визволити від лукавого, ми також молимося про визволення нас від усякого зла, якого він є винуватцем або ж підбурювачем, - зла теперішнього, минулого і майбутнього. У цьому останньому проханні Церква приносить перед Отцем всі страждання світу. Разом із визволенням від бід, які пригнічують людство, вона благає дорогоцінного дару миру і благодаті витривалого очікування другого пришестя Христа. Молячись таким чином, вона, смиренна у вірі, випереджає остаточне завершення усіх і всього в Христі, Який «має ключі смерті й аду» (Од. 1,18), «хто єсть, хто був, і хто приходить, Вседержитель» (Од. 1,8; Пор. Од. 1,4.):

«Визволи нас, Господи, від усякого зла і обдаруй наші часи миром. Допоможи нам у своєму милосерді, щоб ми, завжди вільні від гріха та безпечні від усякого сум'яття, сповненні надії, очікували приходу нашого Спасителя Ісуса Христа» (Римський Мисал, Обряд Причастя (Емболізм).).

Завершальне славослів'я

2855 Завершальне славослів'я - «Бо Твоє є Царство, і Сила, і Слава навіки» - резюмує, включаючи їх, три перші прохання молитви до Отця: це благання про прославлення Його Імені, про прихід Його Царства і про силу Його спасенної Волі. Але цього разу вони згадуються у формі поклоніння і подяки, як у небесній літургії (Пор. Од. 1, 6; 4, 11; 5, 13.). Князь світу цього брехнею присвоїв собі ці три титули царства, сили і слави (Пор. Лк. 4, 5-6.); Христос, Господь, повертає їх Своєму і нашому Отцеві, аж до того часу, коли Він передасть Йому Царство, коли остаточно звершиться таїнство спасіння і Бог буде усім в усьому (Кор. 15, 24-28.).

2856 «Після закінчення молитви кажеш ти "Амінь", і цим "Амінь", що означає "нехай так станеться" (Пор. Лк. 1, 38.), ти ставиш свою печать під усім, що міститься у цій молитві, якої Бог нас навчив» (Св. Кирило Єрусалимський, Повчання містагогічні, 5, 18.).

КОРОТКО

2857 У молитві «Отче наш» предметом перших трьох прохань є слава Отця: освячення Імені, прихід Царства і сповнення волі Божої. Інші чотири прохання виражають Йому наші бажання: це прохання, які стосуються нашого життя, його підтримування і лікування з гріхів; вони теж дотичні до нашої битви за перемогу Доброго над лукавим.

2858 Коли ми просимо «Хай святиться Ім'я Твоє», ми входимо в Божий Задум про освячення Його Імені, - об'явленого Мойсеєві і згодом у Христі, - нами і в нас, а також: у кожному народі та в кожній людині.

2859 У другому проханні Церква має на увазі головно друге пришестя Христа й остаточний прихід Царства Божого. Вона молиться також за зростання Царства Божого у «сьогодні» нашого життя.

2860 У третьому проханні ми молимо нашого Отця з'єднати нашу волю з волею Його Сина, щоб виконати Його задум спасіння для життя світу.

2861 У четвертому проханні, кажучи «дай нам», ми - у єдності з нашими братами — виражаємо нашу синівську довіру до нашого Небесного Отця. «Хліб наш» вказує на земну поживу, необхідну для існування, а також на Хліб Життя - Слово Боже і Тіло Христове. Ми приймаємо його в Божому «сьогодні» як необхідну і насущну поживу Бенкету Царства, випередженням якої є Євхаристія.

2862 П'яте прохання - це благання Божого милосердя для наших гріхів; це милосердя тільки тоді може проникнути в наше серце, коли ми зуміли вибачити нашим ворогам, за прикладом Христа і з Його допомогою.

2863 Коли говоримо «Не введи нас у спокусу», ми просимо Бога, щоб він не дозволив нам стати на дорогу, яка веде до гріха. Цим проханням ми благаємо про Духа розсудливості і сили; ми просимо благодаті чування і витривалості до кінця.

2864 Останнім проханням - «Але визволи нас від лукавого» — християнин разом із Церквою молить Бога виявити уже здобуту Христом перемогу над «князем світу цього» - над сатаною, ангелом, який особисто виступає проти Бога і Його задуму спасіння.

2865 Завершальним словом «Амінь» ми виражаємо наше «Хай буде» («Fiat»), що стосується усіх семи прохань: «Хай буде так».